

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇEVİRİBİLİM ANABİLİM DALI**

**ORTADOĞU'DA 1960 SONRASI GELİŞEN İSLAMCI AKIMLARIN
TÜRKİYE'YE AKTARIMINDA ÇEVİRİLERİN ROLÜ**

İskender GÜNEŞ

DOKTORA TEZİ

Danışman: Prof.Dr. Muharrem TOSUN

MAYIS – 2022

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ORTADOĞU'DA 1960 SONRASI GELİŞEN İSLAMCI
AKIMLARIN TÜRKİYE'YE AKTARIMINDA
ÇEVİRİLERİN ROLÜ

DOKTORA TEZİ

İskender GÜNEŞ

Enstitü Anabilim Dalı: Çeviribilim Anabilim Dalı

“Bu tez 16/05/2022 tarihinde online olarak savunulmuş olup aşağıdaki isimleri bulunan jüri üyeleri tarafından Oybirliği / Öçoöklüğü ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI
Prof.Dr. Muharrem TOSUN	Başarılı
Prof.Dr. Bayram Ali KAYA	Başarılı
Prof. Dr. Hikmet ASUTAY	Başarılı
Doç.Dr. Cüneyt ARSLAN	Başarılı
Doç. Dr. Sevinç ARI	Başarılı

ETİK BEYAN FORMU

Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve Etik Kurul Onayı gerektiği takdirde onay belgesini aldığımı beyan ederim.

Etik kurul onay belgesine ihtiyaç var mıdır?

Evet

Hayır

(Etik Kurul izni gerektiren araştırmalar aşağıdaki gibidir:

- Anket, mülakat, odak grup çalışması, gözlem, deney, görüşme teknikleri kullanılarak katılımcılardan veri toplanmasını gerektiren nitel ya da nicel yaklaşımlarla yürütölen her türlü araştırmalar,
- İnsan ve hayvanların (materyal/veriler dahil) deneysel ya da diğer bilimsel amaçlarla kullanılması,
- İnsanlar üzerinde yapılan klinik araştırmalar,
- Hayvanlar üzerinde yapılan araştırmalar,
- Kişisel verilerin korunması kanunu gereğince retrospektif çalışmaları.)

İskender GÜNEŞ

16/05/2022

ÖNSÖZ

Akademik hayatta yer almam için üzerimde büyük emeği olan tez danışmanım Prof. Dr. Muharrem Tosun'un, bu tezin oluşmasındaki emeklerini, desteklerini, yardımlarını ve katkılarını unutmam mümkün değil. Bu nedenle üzerimde emeği olan değerli hocama en kalbi duygularıyla şükranlarımı sunarım. Bunun da ötesinde tezin yazılması için yaptığı rehberlik ve cesaretlendirme ile yanımda durmuş olması nedeniyle sağladığı destek ise ayrıca takdire ve şayandır. Aynı zamanda tez süreci boyunca tez izleme komitesinin üyesi olan Prof. Dr. Bayram Ali Kaya ve Dr. Öğretim Üyesi Aysel Nursen Durdağı hocalarım kıymetli önerilerini, katkılarını ve bunların da ötesinde çalışmadaki sürece dair desteklerini esirgememişleridir. Bu vesileyle jüride bulunan kıymetli hocalarım Prof.Dr. Muharrem Tosun, Prof. Dr. Bayram Ali Kaya, Prof. Dr. Hikmet Asutay, Doç.Dr. Sevinç Arı ve Doç. Dr. Cüneyt Arslan hocalarıma ve desteği olan tüm hocalarıma teşekkürü bir borç bilirim. Dr. Fatih Şimşek'e, Dr. Nesrin Şevik'e ve Dr. Sıla Mutlu'ya tez sürecindeki değerli destekleri için teşekkür ederim. Bu tezi anneme ve babama, hazırlama sürecinde çalışmamın getirdiği yoğunluk nedeniyle verdiğim zahmetlere katlanan ve destek göstererek yanımda olan kıymetli eşim Esen Güneş, kızım Ayşe Zümra Güneş ve oğlum Mehmet Buğra Güneş'e ithaf ediyorum. Üzerimde emeği olan tüm kıymetli, seçkin ve kadirşinas insanların sabır ve anlayışlarının rehberliği neticesinde ortaya çıkan mütevazı çalışmayı kendilerine armağan ediyorum.

İskender GÜNEŞ

16/05/2022

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	iv
TABLO LİSTESİ	v
ÖZET	vi
ABSTRACT	vii

GİRİŞ	1
--------------------	----------

BÖLÜM 1: KÜLTÜRÜN DOĞASI VE KÜLTÜREL DEĞİŞİM	6
---	----------

1.2. Kültürel Sembol Olarak Din: Kültür- Din İlişkisi	17
1.3. Kültür ve Medeniyetlerin Dönüşüm Süreçleri.....	19
1.4. Kültürlerarasılık ve Çevirinin Kültürlerarası Etkisi	27
1.5. İslamın İlk Dönemlerinde Ortaya Çıkan ve Türk Kültürüne Etki Eden Geleneksel İslam Anlayışları.....	33

BÖLÜM 2: İSLAM DÜNYASINDA ORTAYA ÇIKAN FARKLI İDEOLOJİK	
--	--

AKIMLAR VE TÜRKİYE'YE ETKİLERİ	43
---	-----------

2.1. İslam Dünyasındaki Gelişmelere Tarihsel Bir Bakış	48
2.1.1. Osmanlı İmparatorluğunun Dağılması Sonrası İslamcı İdeolojilerin Ortaya Çıkış ve Yayılma Süreçleri.....	51
2.1.2. İran'da İslamcı İdeoloji	62
2.1.3. Mısır'da İslamcı İdeoloji.....	72
2.1.4. Suudi Arabistan'da İslamcı İdeoloji.....	81
2.1.5. Cezayir Libya ve Tunus'ta İslamcı İdeoloji.....	88
2.1.6. Sudan'da İslamcı İdeoloji	107
2.1.7. Suriye'de İslamcı İdeoloji	109
2.2. Türkiye'de İslamcılığın Yayılışı.....	112
2.3. Türkiye'deki İslami Gruplar	118
2.3.1. Müslüman Gençlik	128
2.3.2. İktibas Çevresi.....	129
2.3.3. Hizbu't-Tahrîr	129
2.3.4. Hizbullah	129
2.3.5. Malatyalılar-Anadolu Platformu	130
2.3.6. Özgür- Der (Haksöz Dergisi Çevresi).....	131

2.3.7. Akabe Çevresi	132
BÖLÜM 3: ORTADOĞU'DAKİ İSLAMCI AKIMLARIN ÇEVİRİ	
YOLUYLA TÜRKİYE'YE AKTARILMASI	135
3.1. Ortadoğu İslamcı Akımlarından Yapılan Çevirilerin Türkiye'ye İlk Etkileri	146
3.2. Sosyalist İslamcı Görüşler ve Çeviri Yoluyla Türkiye'ye Etkileri.....	150
BÖLÜM 4: 1960 SONRASI İSLAM DÜNYASINDAN ÇEVİRİ	
YAPILMASININ NEDENLERİ VE ÇEVİRİLEN ESERLERİN	
TÜRLERİ.....	157
4.1. 1960 Sonrası Ortadoğu'dan Çeviri Yoluyla Aktarılan Dini Görüşlerin Amacı ve Toplumsal Karşılığı	184
4.2. 1960 Sonrası İslam Dünyasından Çeviri Yapan Yayınevi ve Çevirmenler	208
4.2.1. İnsan Yayınları	217
4.2.2. İz Yayıncılık.....	218
4.2.3. Sebil Yayınevi.....	219
4.2.4. Akabe Yayınları	220
4.2.5. Hakikat Kitabevi	223
4.2.6. Kevser Yayıncılık.....	225
4.2.7. İmam Rıza Dergahı Yayınları	226
4.2.8. Önsöz Yayıncılık.....	226
4.2.9. El-Mustafa Üniversitesi Yayınları	230
4.2.10. Kalender Yayınevi	231
4.2.11. Fecr Yayınları.....	232
4.2.12. Sufi Kitap	233
4.2.13. İslam İktisadi Araştırma Merkezi (İKAM)	235
4.2.14. Çıra Yayınları.....	238
4.2.15. Pınar Yayınları	239
4.2.16. Rağbet Yayıncılık.....	240
4.2.17. Kayıhan Yayınları	241
4.2.18. Dergâh Yayınları	241
4.2.19. İFAV Yayınları	243
4.3. Ortadoğu'da Yayınlanan İslamcı Eserleri Türkçeye Aktaran Yayınevleri Nin Çeviri Amaçları	243

4.3.1. Akdem Yayınları ile Yapılan Görüşme.....	244
4.3.2. Kalender Yayınları ile Yapılan Görüşme.....	249
4.3.3. Nesil Yayınları ile Yapılan Görüşme.....	252
4.3.4. Ravza Yayınları ile Yapılan Görüşme	254
4.3.5. Sufi Kitap- Timaş Yayınları ile Görüşme	256
4.3.6. Tahlil Yayınları ile Görüşme	260
SONUÇ	268
KAYNAKÇA.....	276
EKLER	301
ÖZGEÇMİŞ	367

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BAE	: Birleşik Arap Emirlikleri
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
İSAM	: İslam Araştırmaları Merkezi
İKAM	: İslam İktisadı Araştırma Merkezi
İLEM	: İlmî Etüdler Derneği
TIHC	: Tevhid ve İslah Hareketi Cemiyeti
AİH	: Adalet ve İhsan Hareketi
NATO	: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
NAHDA	: Yeniden Doğuş Partisi
ANAP	: Anavatan Partisi
STK	: Sivil toplum Kuruluşları
İHH	: İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı
IIFSO	: Uluslararası Müslüman Öğrenciler Teşkilatları Federasyonu
İKO	: İlim ve Kültür Ocağı
MTTB	: Milli Türk Talebe Birliği
TÜBİTAK	: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
ULAKBİM	: Ulusal Akademik Ağ ve Bilgi Merkezi
İSEFAM	: İslam Ekonomisi ve Finansı Uygulama ve Araştırma Merkezi
WML	: Dünya Müslüman Birliği

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Seyid Kutup Tarafından Yazılan Bazı Eserler ve Çevirileri	152
Tablo 2: 1960 Sonrası Kültürel Mirasla İlgili Yapılan Çeviriler.....	161
Tablo 3: İslamcılar Tarafından Çevirisi Yapılan Kaynak Eserler	164
Tablo 4: Mevdudi'nin İslamcı Düşünce Hakkındaki Çeviri Eserleri	171
Tablo 5: İslam İktisâdı Hakkındaki Öncü Çeviri Eserler	173
Tablo 6: İslam İktisâdı Hakkındaki Güncel Çeviri Eserler	174
Tablo 7: Akabe Yayınları Eser Listesi.....	222
Tablo 8: İktisad Yayınları İslam İktisadı Çeviri Eserleri.....	237
Tablo 9: Ortadoğu'dan Çeviri Yapan Yayınevlerine Sorular.....	243
Tablo 10: Ortadoğu'dan Çeviri Yapan Yayınevlerinin Görüşleri	263

ÖZET

Başlık: Ortadoğu'da 1960 Sonrası Gelişen İslamcı Akımların Türkiye'ye Aktarımında Çevirilerin Rolü

Yazar: İskender GÜNEŞ

Danışman: Prof. Dr. Muharrem TOSUN

Kabul Tarihi: 16/05/2022

Sayfa Sayısı: vii (ön kısım) + 301 (tez) +66 (ek)

Yaşanan süreçleri aktarma ihtiyacı hisseden insan semboller ve kavramlarla bezenmiş olan dil aracılığıyla duygusal ve mantıksal çerçeve içerisinde anlamlandırılmada bulunmaktadır. Yapılan bu anlamlandırma ise diller arasındaki farklılıklar nedeniyle çeviri sürecini başlatarak dilsel ve kültürel değerlerin evrenselleşmesine yol açmaktadır. Çeviri sürecindeki metnin veya sözlü ifadenin çıkış noktasındaki dilin ve kültürün önemsendiği görüşlerin yanında hedef dilin ve kültürün önemsendiği görüşler de bulunmaktadır. Bu noktada kişilerin kullanmakta olduğu kelimelerin ve bu kelimelerin yönlendirdiği süreçlerin de okunması yerinde olacaktır. Kullanılan dil, bu dildeki kelimeler ve bu kelimelerin çevirisindeki yöntem ve bakış açısı kullanan kişinin fikir evrenini, ruhsal yapısını, dünyaya bakış açısını ve belki de yapmak istediği etkiyi de belirgin bir biçimde ortaya çıkarmaktadır. Çeviri olgusunun fikri, dilsel ve kültürel süreçlere dahil olmasıyla kültürel ve toplumsal anlamdaki özne ve nesne üzerinden yapılacak değerlendirmelerin boyutunun önemi de dikkate alınmalıdır.

Bu çalışma günümüz toplumsal ilişkilerinde rolü artan bilgi ve kültür paylaşımına atfedilen önemin gözle görülür biçimde artışı nedeniyle yapılan çeviri çalışmalarının İslam ülkeleri ve Türkiye arasındaki sürecini incelemek hedefini taşımaktadır. Bu çerçevede başta çeviribilim, kültür, uluslararası ilişkiler alanlarından disiplinlerarası boyutta yararlanılarak yapılan çeviri çalışmalarının oluşturduğu değişken süreçler ve etkiler incelenmeye çalışılmıştır. Yapılan çeviri çalışmalarının toplumsal, kültürel, ekonomik, yapısal, idari birçok unsurla bağlantısı bulunması ile bu unsurlara yaptığı etki de yanıt aranan bir diğer alanı oluşturmaktadır. Bu unsurlar ele alınırken çalışmanın odak noktası Ortadoğu ülkelerinden yapılan çeviri faaliyetlerinin Türkiye'nin toplumsal hayatına yaptığı etkiyi anlamlandırmaktır. Bu çalışmanın temel hedefi Ortadoğu'dan 1960 sonrasında yapılan çevirilerin amacının ve Türkiye'deki toplumsal sahada üzerindeki muhtemel etkisinin anlaşılmasıdır. Çalışma bu sahadaki birincil ve ikincil kaynakların incelenmesi ve taranmasının yanında çeviri eserleri yoğun olarak yapan yayınevlerinin görüşlerinin alındığı değerlendirmeyi de içermektedir. Bu bağlamda Türkçe'ye kazandırılan eserlerde aktarılan konuların içeriği ile ilgili de değerlendirme yapılmıştır. Bu eserlerin felsefe, edebiyat, biyografi, tarih, psikoloji, ahlak, tasavvuf, modern düşünce eleştirileri olmasının yanında bilim, teknoloji, tıp, sağlık konularını da kapsadığı görülmektedir.

Çalışmanın sınırlılıkları içerisinde öncelikli olarak kültür ve kültürün doğası ve medeniyet kavramları incelenmiş ve yorumlanmıştır. Kültürel dönüşüm ve kültürlerarasılık kavramlarından yola çıkılarak çevirinin bu süreçteki rolü değerlendirilmiştir. Bunun yanında İslam Dünyasında ortaya çıkan farklı ekoller üzerinden Türkiye'nin yaşadığı etkilene süreci irdelendikten sonra Türkçe'ye en çok eser kazandırılan coğrafyalar olan İran, Mısır, Suudi Arabistan, Cezayir, Libya, Tunus, Sudan ve Suriye gibi ülkelerdeki İslamcı düşüncenin geçirdiği süreçler değerlendirilmiştir. Müteakiben ise Türkiye'de İslamcılığın yayılışı ve İslamcı grupların anlaşılması için yoğun faaliyet içerisinde bulunan gruplar incelenmiştir. Yapılan çalışma çerçevesinde ayrıca; İslam Dünyasındaki farklı ekollerin çeviri sürecine katılması, İslamcı akımların çeviriler yoluyla Türkiye'ye ilk etkileri, sosyalist İslamcı görüşler ve çeviri yoluyla etkileri, 1960 sonrası İslam dünyasından çeviri yapılmasının nedenleri ve çevrilen eserlerin türleri, 1960 sonrası çevirilerin amacı ve Türkiye'de bulunduğu toplumsal karşılık, 1960 sonrası İslam dünyasından çeviri yapan yayınevi ve çevirmenler incelendikten sonra yayınevleri ile yapılan mülakata yer verilmektedir. Çalışma 1960 sonrası yaşanan siyasi ve toplumsal dönüşümlerin gölgesinde İslam dünyasındaki farklı görüşlerin çeviri eserler yoluyla yayılma ve yayıldığı ülkelerde ve Türkiye'de de olumlu veya olumsuz anlamda kabul gördüğünü veya reddedildiğini göstermektedir. Çevirisi yapılan her eser toplumun her kesimi tarafından kabul görmediği gibi her kesim tarafından da reddedilmemiştir. Belli toplumsal yapıların kendi görüşlerini desteklemek amacıyla bu çalışmaların içine girdiği de bu süreçte görülmektedir. Bu yönüyle çeviri olgusunun ve çeviribiliminin disiplinler arası bir alan olarak birçok kültürel ve toplumsal değişimde yer ve rol aldığı tezi desteklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çeviri, İslam Dünyası, Toplum

ABSTRACT

Title of Thesis: The Role of Translations in the Transmission of the Post-1960 Islamist Movements in the Middle East to Turkey

Author of Thesis: İskender GÜNEŞ

Supervisor: Prof. Dr. Muharrem TOSUN

Accepted Date: 16/05/2022 **Number of Pages:** vii (pre text) +301 (main body) +66 (app)

People, who feel the need to convey the processes experienced, make sense of them in an emotional and logical framework through the language adorned with symbols and concepts. This interpretation leads to the universalization of linguistic and cultural values by starting the translation process due to the differences between languages. In addition to the views that attach importance to the language and culture at the origin of the text or oral expression in the translation process, there are also views that attach importance to the target language and culture. For that reason it would be appropriate to read the words people use and the processes they control. The language used, the words in that language, and the methods and perspectives of translating those words clearly show the universe of ideas, the spiritual structure, the perspective of the world, and perhaps the effects they are trying to achieve. Since the concept of translation is involved in intellectual, linguistic and cultural processes, the importance of the subject and object evaluation dimensions in the cultural and social sense must also be considered.

This study focus to examine the process of translation studies between Islamic countries and Turkey, due to the apparent increase in the importance attributed to the sharing of knowledge and culture, whose role in today's social relations is increasing. In this context, the variable processes and effects created by the translation studies made by making use of the interdisciplinary fields of translation studies, culture and international relations were tried to be examined. The fact that the translation studies have connections with many social, cultural, economic, structural and administrative factors and the effect it has on these factors constitutes another area for which answers are sought. The focus of my research is to understand the impact of translation activities from Middle East countries on Turkish social life. The main aim of this study is to comprehend the purpose translated from the Middle East since 1960 and its potential effect on the social sphere of Turkey. In addition to researching and researching primary and secondary materials in this area, this research also includes an evaluation of the opinions of publishers who are focused on translation work. Within this context, it can be understood that these works cover not only science, technology, medicine and health, but also criticisms of philosophy, literature, biography, history, psychology, morality, mysticism.

Within the borders of this work, primarily culture and the nature of culture and the concepts of civilization were examined and interpreted. Based on the concepts of cultural transformation and interculturality, the role of translation in this process has been evaluated. In addition, after examining the influence process of Turkey through the different schools that emerged in the Islamic World, the processes of Islamist thought in countries such as Iran, Egypt, Saudi Arabia, Algeria, Libya, Tunisia, Sudan and Syria, which are the geographies where the most works were written in Turkish, were evaluated. Subsequently, the groups engaged in intense activity were examined to understand the spread of Islamism and the Islamist groups in Turkey. In addition, within the frame of this study; The participation of different Islamic groups in the translation process, first effects of Islamist movements on Turkey through translations, socialist Islamist views and their effects through translation, the reasons for the translation from the Islamic world after 1960 and the types of translated works, the purpose of translations after 1960 and the social response it found in Turkey, publishing houses and translators who made translations from the Islamic world after 1960, interviews with publishers are included. Political and social transformations experienced after 1960, different views in the Islamic world spread through translated works and were accepted or rejected in a positive or negative sense in Turkey and in the countries where they spread. Each translated work was not accepted by all segments of the society, nor was it rejected by all segments. It is seen in this process that certain social structures are involved in these studies in order to support their own views. In this respect, the thesis that the phenomenon of translation and translation studies take place and role in many cultural and social changes as an interdisciplinary field is supported.

Keywords: Translation, Islamic World, Society

GİRİŞ

Birçok ulusun içinden geçtiği kültürel ve toplumsal değişimlerde önemli etkileri bulunan çeviriler, bilimsel ve teknik metinlerin olduğu kadar, dini metinlerin aktarılışında da önemli roller oynar. Bir toplumun kültürünün, sosyolojik yapısının ve dini inancının değişiminde en büyük etkiye sahip olan çevirilerdir. Geçmişten günümüze kadar devam edegelen bu süreç aşamalar halinde, her bilim dalı veya düşünce alanında değişimler yaşatmıştır. Çevirilerin yol açtığı kültürel ve toplumsal gelişmeler, bugün dünyada yaşanan farklı fikir akımlarının yaygınlaşmasına yol açmıştır. Bu fikir akımlarının üyeleri kendi görüşleri ile ilgili eserlerin çevirisini sağlayarak dünyanın birçok bölgesine ulaştırmış ve bu şekilde görüşlerini destekleyecek kitlelerin çoğalması için gayret göstermiştir.

Kültürler arasında aktarım aracı olan çeviriler, kimi zaman toplumlar üzerinde işlevi bilgi vermek olan “bilgi verici” metinler, kimi zaman ifade etme görevi yürüten “edebi metinler” kimi zaman da yönlendirici ve tahrik edici özelliğe sahip “operatif” metinler şeklinde ortaya çıkarlar. Toplumsal kültürlerde farklı maddi ve manevi değişimin ortaya çıkmasını hedefleyen hedefleyen reklam metinleri, dini metinler ve siyasi metinler, çeviriler aracıyla toplumsal ve kültürel algıyı yönlendirmek suretiyle, manipülatif amaçlarla aktarılırlar (Tosun, 2006:8).

Çevirinin kültürel ve toplumsal değişime yönlendirici etkisini farklı açıdan ele alan görüşlerin çeviribilimsel çalışmaların ve çeviribilimcilerin çabaları da gözden kaçmamalıdır. Çeviri olgusu, sözcüklerden cümlelere, cümlelerden de metinlere dönüşerek şekillenen bir sürecin sonucudur. Nihai olarak çevirinin kültürel ve toplumsal boyutları çeviri sürecinin sosyolojik bakış açılarıyla incelenir. Bu durum ise araştırma ve incelemenin de dahil olduğu süreçleri de içine alarak kimi zaman yıllarca sürmekte ve bazen de kesintilere uğramaktadır (Mutlu, 2019: 112). Kesintiler yaşanan bu süreçte, düşünce dünyasındaki dalgalanmalar ve sosyolojik değişimlerin iç içe olması metin türlerinin de bu tarihsel akışa göre şekillenmesine yol açmıştır. Ulusları ve toplumları yönlendiren ve düşünce dünyalarını şekillendiren metin türleri olan edebi, tarihi, sosyolojik, dini ve siyasi eserlerin bu noktada önemi daha fazla ortaya çıkmaktadır. Bu eserler yoğunlaştıkları ölçüde üretildikleri veya sunuldukları toplumlarda belli etkiler bırakırlar. Bu etkiler toplumun anlayış ve dünyaya bakışına da yön verici etkilerdir. Bu

bakımdan çevirisinin yapılması ve okunma ağırlığı açısından metinlerin dikkate değer toplumsal rolünün bulunduğu göz önünde tutulmaktadır. Bu bakımdan bu çalışmada İslam dünyasından çevirisi yapılan eserlerin Türkiye’de bulunduğu toplumsal karşılığın yayınevlerinin bu konuya verdiği önemin üzerinden de anlaşılması hedeflenmiştir.

Çeviri Sosyolojisi araştırmaları çeviribilimin disiplinlerarasılığında önemli bir yere sahiptir. Çeviri araştırmaları çeviri metinler üzerine devam ederken, metin dışı etkenlerin çeviri araştırmalarına dahil edilmemesiyle, çevirilerin yapılış amaçları ve çeviri sorunları dar bir boyutta ele alınmış ve çeviri sorunlarını çözümlenmede eksik kalmıştır. Çeviri sosyolojisinin çeviri araştırmalarına dahil olmasıyla, çevirmenin yaşadığı çeviri sürecine yön veren diğer etkenler çevirilerin belirleyicisi olarak ele alınmıştır. Çeviri sosyolojisinin dışında çeviri yorumbilimi de çevirmeni etkileyen gerek metin ve gerekse kendi yetişme bağlarını çeviri sürecine dahil ederek, çeviri sosyolojisine benzer olarak, çeviri sürecine etki eden dış etkenleri çeviri sürecine dahil etmiştir.

Çeviribilimin yeni araştırma alanı olan çeviri sosyolojisi bakış açısıyla çevirilerin oluşumunu belirleyen etkenlerin araştırılmasıyla, çevirilerin toplumsal etkileri de öne çıkmaya başlamıştır. Bu bağlamda yapılan birçok araştırma sonucunda çevirilerin, yapılış amaçlarından ve kültürel bağlarından soyutlanarak araştırılmasının mümkün olamayacağı ve skopos kuramında belirtildiği gibi “çevirinin amacının çevirilerin yapılma işlevini belirlediği” bir olgu ortaya çıkmıştır.

Bu çalışmada çeviri sosyolojisi ve kültürlerarasılık bakış açılarıyla Türkiye’de 1960’lı yıllardan sonra Ortadoğu coğrafyasında ortaya çıkan İslamcı akımların yapılan çeviriler yoluyla Türkiye’nin kültürel ve toplumsal yapılarını değiştirmedeki etkileri incelenmektedir. Ortadoğu’dan, yıllarca çok yoğun bir biçimde yapılmış olan İslamcı akımların eserlerinin çevirilerinin Türkiye’de oldukça geniş bir kesimi etki altına alması, bu çevirilerin amaçlarının araştırılmasını gerektirmiştir. Bu dönemde yapılan çevirilerin zamanla Türk kültür ve toplum yapısına yaptığı etkiler bilinmektedir. Bu çalışmanın amacı, bu çevirilerin hangi amaçlarla, hangi ülkelerden, hangi akımlardan, ne tür çeviri yöntemleri izlenerek yapıldığını ve Türkiye’de hangi etkinin beklendiğini ortaya koyan betimleyici bir araştırma yapmaktır. Çalışmada Ortadoğu’da 1960’lı

yıllardan sonra ortaya çıkan akımlar ana hatlarıyla incelenerek, Türkiye'ye aktarılış süreçleri, yayınevleri ve çevirmenlerin amaçları betimlenmiştir.

Çalışmanın Konusu

Günümüz toplumlarında hızlanan veri ve bilgi paylaşımı nedeniyle oluşan serbest fikir paylaşımı nedeniyle iletişimin boyutları değişim göstermiş yeni bir sürecin de eşliğine gelmiştir. Bu açıdan bilginin ve tecrübenin yaygınlaşması her alanı kapsamıştır. Bu alanlardan bir tanesi de çeviri faaliyetlerinin de içinde olduğu bir süreçte değişim ve dönüşüm geçiren sosyolojik sahadaki anlayışlardır. Bu değişimin çıkış noktasının kültür temelli olduğu kabul edilerek ilk bölümde kültürün doğası ve kültürel değişim ana başlığı altında; kültür ve medeniyet kavramları, kültürel sembol olarak din: kültür ilişkisi, kültür ve medeniyetlerin dönüşüm süreçleri, kültürel dönüşüm, kültürlerarasılık ve çevirinin kültürlerarası etkisi, İslam'ın ilk dönemlerinde ortaya çıkan ve Osmanlı din kültürüne etki eden geleneksel İslam anlayışları alt başlıkları genel çerçeveyi çizmeyi hedeflemektedir. İkinci bölümde ise İslam Dünyasında ortaya çıkan farklı ideolojik akımlar ve Türkiye'ye etkileri ana başlığı altında; İslam Dünyasındaki gelişmelere tarihsel bir bakış, Osmanlı imparatorluğunun dağılması sonrası İslamcı ideolojilerin ortaya çıkış ve yayılma süreçleri, İran'da, Mısır'da, Suudi Arabistan'da, Cezayir'de, Sudan'da, Suriye'de İslamcı İdeoloji, Türkiye'de İslamcılığın yayılışı, Türkiye'de İslami gruplar alt başlıkları ile çalışma detaylandırılacaktır. Üçüncü bölümde ise İslam dünyasındaki farklı ekollerin çeviri sürecine katılması ana başlığı altında, İslamcı akımların çeviriler yoluyla Türkiye'ye ilk etkileri, Sosyalist İslamcı görüşler ve çeviri yoluyla Türkiye'ye etkileri çalışmayı şekillenecektir. Dördüncü bölümde ise 1960 Sonrası İslam Dünyasından çeviri yapılmasının nedenleri ve çevrilen eserlerin türleri ana başlığı altında, 1960 sonrası çevirilerin amacı ve Türkiye'de bulunduğu toplumsal karşılık, 1960 sonrası İslam dünyasından çeviri yapan yayınevi ve çevirmenler, İslam Dünyasından Türkçe'ye çeviri eser kazandıran yayınevlerinin görüşleri alt başlıkları ile çalışma nihayete ermektedir.

Çalışmanın Amacı

1960 yılından sonra Dünyada ve Türkiye'de yaşanan değişimler ve ideolojik hareketlenmeler nedeniyle oluşan siyasi ortamın getirdiği değişim nedeniyle farklı

siyasi görüşlerin fikri açıdan kaynak arayışına giriştikleri bir döneme girilmekteydi. Bu süreçte Türkiye’de yaşanan siyasi ortamın getirdiği zemin nedeniyle dini anlamda yaygınlaşan eğitim ve öğretim faaliyetlerinden dolayı duyulan kaynak eser ihtiyacının da bir neticesi olarak çeviri faaliyetlerine girişildiği görülmekteydi. Bu çeviri faaliyetlerinin getirdiği neticeler ise ihtiyaç duyulan temel kaynak eserlere erişim sağlamanın yanında İslam dünyasındaki farklı ideolojik akımlar ve İslamcı yaklaşımlarla tanışmak olmuştur. Bu süreçte yaşanan kırdan şehre göçün yoğunlaşması ise çevirisi yapılan bu eserlerin beklenenden daha fazla hızlı biçimde kitlelere ulaşmasına sebep olmuştur. Bu kitleselleşme neticesinde ülkedeki siyasi yönelimlerde de değişimlerin olduğu bir gerçektir. Toplumun demokratikleşme olarak adlandırılan sürecin de neticesinde siyasi partiler aracılığıyla devletle kurduğu ilişkisinin de yoğunlaştığı görülmüştür. Bu süreç, 1960’lı yılların ardından sistematik bir hal almıştır. Tez bu minvalde oluşan durumun da ortaya çıkmasında önemli rolü olan ve birçok çeviri eseri Türkçe’ye kazandıran yayınevleri, çeviri eserler ve bu eserlerin çevirisi neticesinde oluşan etkiyi ve çevrilen eserlerin alanlarını ele almayı hedeflemektedir.

Çalışmanın Önemi

Türkiye’de çeviri anlamında yapılan çalışmaların yoğunluğunun belli alanlarda odaklandığı düşünülürse 1960 sonrasında İslam Dünyasından Türkçe’ye tercüme edilen eserlerin değerlendirildiği kapsamlı bir çalışmanın bulunmayışı bu çalışmanın önemini artırmaktadır. Esasında Türkçe’ye tercüme edilen eserlerin Türkiye’nin toplumsal hayatına olan etkilerini ele alan bu çalışma çevirinin birçok toplumda kültürel ve dilsel öğelerin taşınmasında rol aldığı da göstermektedir. Yayınevlerinin tercüme eserler hazırlanırken gösterdikleri hassasiyetin neticesinden yola çıkılarak yapılan çevirilerde belli bir hedefin gözetildiği de anlaşılmaktadır. Buna göre İslami hassasiyet taşıyan yayıncıların kendi okur kitlesindeki kişilerin okuyabileceğini düşündüğü eserlerin çevirisine başvurarak okuyucuların beğenisine sunduğu görüşü de anlam kazanmaktadır. Bu nedenle ortaya çıkan bir ihtiyacın neticesi olarak bu dönemdeki tercüme çalışmalarını Türkiye’nin toplumsal hayatına etkileri açısından değerlendirmek yerinde olacaktır.

Çalışmanın Yöntemi

Bu çalışma şekillendirilirken kültür ve medeniyet olgusunun irdelenmesinden sonra tarihsel açıdan İslamcılıkla ilgili literatüre dair kaynakların araştırılması gerektiği düşünülmüştür. Okuyucunun İslamcılık kavramının ortaya çıkışı ile ilgili süreci anlamlandırması ve dönemin koşullarını yorumlayabilmesi maksadıyla bu konu öncelikli olarak araştırılmıştır. Kültürlerarası geçişlerin yorumlanabilmesinin ise çeviri sürecindeki betimlemenin ve bu alandaki çeviri ihtiyacının neden oluştuğunun anlaşılması için gerekli olduğu düşünülmüştür. Ayrıca konunun kültürel bağlam içinde ele alınmasının dönemin siyasi düşünce özelliklerinin de kavranması açısından faydalı olacağı değerlendirilmiştir. Birinci bölüm kültürel konuların çeviri sürecine yaptığı temellendirmeyi detaylandırırken, ikinci bölüm ise İslam dünyasının kendi içindeki süreçlerini ve dışarıyla olan münasebetini ve mücadelesini anlamlandırmaya çalışmıştır. Üçüncü bölüm İslam dünyasındaki ekollerin çeviri sürecindeki rolleri ve bu sürecin Türkiye'ye etkilerini konu alırken, dördüncü bölüm ise 1960 sonrasında İslam Dünyasından Türkçe'ye çeviri yapılmasının nedenlerini sıralayarak bulduğu toplumsal karşılığı yayınevlerinin görüşleri, tercihleri ve beklentileri üzerinden temellendirmeye çalışmıştır. Bu açıdan çalışma yöntem olarak hem literatür taraması hem de saha araştırması usulünü esas almaktadır.

BÖLÜM 1: KÜLTÜRÜN DOĞASI VE KÜLTÜREL DEĞİŞİM

1.1. Kültür ve Medeniyet Kavramları

Kültür kavramı toplumsal yaşamda genel olarak gelenek ve töreyle eşdeğer görüldüğü gibi, bir insanın veya toplumun bilgi birikimi olarak da algılanmaktadır. Kültür kavramı bir toplum veya bir insanın tüm birikimlerini de temsil eden çok boyutlu bir kavramdır. Kültürebilimsel açıdan kültür kavramının bilimsel tercümesi, günlük kullanımıyla birebir örtüşmez. Kültür kavramı kullanılan günlük anlamıyla, medeniyete ait tüm birikimleri de içine almakla birlikte, tercimce olarak kültür, kendini medeniyetten ayırıştıran ve ilgili topluma ait olan ve başka toplumlarla farklılığı yansıtan kimlik özelliklerini içinde barındırır. Kültürün terimceleşmesi yüz yıllar süren bir bilimsel gelenek sonucunda oluşmuştur.

Kültür terimine giden yolda, kültür kavramının geçirdiği değişimleri ve kültür kavramının oluşumunu inceleyerek, kültürün toplumsal yönünü ortaya koyabiliriz. Kültürel bir inceleme, toplumsal yapının olduğu kadar, toplumsal değişimin, toplumsal etkileşimin incelenmesi anlamına gelir.

Tezimiz kültür kavramının tanımı, kültürün anlamı ve dinamizmi, toplumsal değişimde kültürel kimliğe dönük etkileri, toplumun geleneksel kültürünü dönüştürmedeki olumlu ve olumsuz etkilerini gözleme amacını taşımaktadır.

Kültür kavramı; başlangıç kültürü, gelişmiş kültür, insani kültür, teknik kültür, yerel kültür, kabile veya topluluk kültürü, kültürel topluluklar gibi bağlamları ifade etmek için kullanılabilir. Fakat bu kullanımlarda kültürün anlamı, yeterince açık değildir. Kültürün tanımını yapan sosyologlar ve sosyal psikologların da içinde olduğu uzmanlar ve kültür tarihçileri, "kültür" kavramının birçok bilimsel tanımını yapmışlardır.

Kültürün içeriğini oluşturan kurumlar, "birincil kurumlar" olarak isimlendirilebilir. Bu kurumlar kültürün özünü oluşturan öğelerdir. İkincil kurumlar ise kültürle doğa arasındaki ilişkinin ve etkileşimin etkisiyle ortaya çıkan, kültürün ve doğanın temas ettiği noktada belirmektedir. Kültürün ilk ve temel kurumları, sanat, düşünce, teknik, din, ahlak vb. şeklinde sıralanabilirler. Bundan sonra ise aile, vatan-mesken, egemenlik-devlet gibi kurumlar gelmektedir. İlk kurumlarda doğa bir araç olarak kullanıldığı takdirde kendisine benzetmekte ve dönüştürmektedir. Doğa diğer yapıların çatısı

altında kültür, biyoloji, fizik ve metafizik alanları ile kademleri olarak irtibata geçer (Tuztaş, 2004: 13).

E.B. Taylor'a göre kültür, insanın toplumun bir üyesi olması nedeniyle; bilginin, inancın, sanatın, ahlakın, hukukun, adetlerin değer kazandığı kazandığı diğer tüm yetenek ve itiyatları kapsayan bir olgudur (Tylor 1871: 1). E. Sapir'e göre ise kültür, atalardan miras kalmış "maddi-manevi" değerlerin toplamıdır (Kafesoğlu, 1993). A. Young ise kültürü, insanın doğayı ve kendi özünü yönetme aracılığıyla oluşturduğu bir değer olarak yorumlar (Kafesoğlu, 1997:15).

R. Thurnwald'e göre kültür, bir toplumun geleneklerinden, hareket biçimlerinden, kurumsal yapılarından ve kurumlardan oluşan uyumlu bir bütün (Kafesoğlu, 1997:15) anlamına gelirken, A.K. Kohen'e göre kültür, genellikle inançla ilgili yaklaşımlar, değer yargıları, gelenekler, hazlar ve bunun da ötesinde insani olan tüm sistemleri barındırır (Kafesoğlu, 1997:15). Giddens'e göre kültür; cemiyeti meydana getiren kişisel değerler, takipçisi oldukları düzen, ortaya koydukları ürünler, hayat tarzları, kıyafet biçimleri, dinsel merasimler, evlilik adetleri, aile yaşamları, eğlence biçimleri gibi olguları kapsar (Giddens, 2005:31).

Smith'e göre kültür; ortaklaşa hayat biçimi, inanç, tarz, değer verilen olgular ve simgelerin meydana getirdiği birikimdir. Geertz ise kültürün, paylaşılan anlamların oluşu olduğunu belirtir. Hall ise kültürü bir iletişim kurma aracı olarak görür. Fiske, kültüre anlamsal bir bakış açısı getirerek toplumsal deneyimle ilgili olan ilişkisine ve anlam üretebilme özelliğine odaklanır (Bkz. Erdoğan, 2005, 136).

M.Rey (1979) kültürü semboller sistemi olarak inceler. Bu sembol sisteminin özelliği, iletişim ve etkileşim alanlarının oluşumuna yaptığı katkı olarak gösterilir. Rey'in sistem odaklı kültür tanımıyla, kültürler arasındaki değişim sırasında, çatışma oluşturucu bir misyona odaklanıldığı anlaşılmaktadır. Bu noktadan hareket eden Rey, pedagojik bir sistem benimsemektedir. Rey' göre kültürel aktarım sonucunda, kültürel ön şartlı stereotiplerin üstesinden gelinmesi, kültürler arasında iletişimin sağlanması, başkalarının deneyimlerini kabullenerek kimlik gelişimi sağlanması, diğer görüşlerin tetiklenmesi, kültürel farklılaşma sayesinde çeşitlenme sağlanması görevleri benimsenmektedir (Hohmann, 1983: 4-8).

Medeniyet kavramı, kültür kavramından farklı bir anlamsal içeriğe sahiptir. Medeniyetin toplumlar arasındaki ortak değerler düzeyine çıkılmasını önemseyen yaklaşım, tavır, davranış ve yaşamsal araçların tamamı olduğu belirtilebilir (Kafesoğlu,1984:16). Bu ortak değerlerin çıkış noktasının kaynağı ise, kültürler olarak görülebilir. Bu noktada Batı medeniyeti olgusundan dini anlamda, Hıristiyan toplulukları barındıran bir yapının yanında, toplumsal değerler açısından pozitif bilimleri temel alan bir yapı anlaşılır. Ancak unutulmaması gereken önemli bir nokta, Batı medeniyeti bünyesindeki toplulukların kendine has özellikleri olan kültürel toplumlar olmalarıdır.

Pozitif bilim ve medeniyet alanlarında benzeşen gelenekleri barındırmalarına rağmen birbirinden farklı olan bu ulusların kendilerine özgü dillerini konuştukları görülmektedir. Toplumsal değerleri, güzel sanatları, folklor yapıları, ahlaki yaklaşımları, edebiyatları, masal, destan ve kıyafetleri farklılıklar gösterir. Kısaca, Batı Dünyası, medeniyet olarak birbirine benzeyen toplamlardan, fakat kültürel olarak birbiriyle farklılaşan toplumlardan oluşur. Batı Medeniyetine ait toplumların her biri Hıristiyanlığı benimsemek yanında dini ele alış biçimleri de benzeşmemektedir. Bu farklı inanç, değer, fikir, tutum ve yaklaşım biçimleri nedeniyle her toplumun kültürel kodları farklılık taşımaktadır. Batı Medeniyeti içinde bulunan her topluluk farklı bir kültüre sahiptir. Diğer bir ifadeyle her kültürün farklı bir toplumsal gerçekliğin temsilcisi olduğu gerçeği söz konusudur. Türk kültürünün de kendine özgü dile, töreye, dine, hukuka bakış açısına sahip olması, bu düşünce yapısının olaylar karşısında gösterdiği kendine özgü davranışlara sahip olması nedeniyle, asırlara yayılmış özgün bir kültürün varlığını görebiliriz. Tür kültürü, Batı kültüründen farklı bir kültürel kimliğe sahiptir. Türkiye'nin Batı ile ortak değer olarak medeniyeti benimsemesi, kültürel anlamda bir aktarımın benimsendiği anlamına gelmeyip, aksine, kültürel alanda kendi geleneklerini koruyarak, Batı Medeniyetini benimseyen bir toplumsal değişim anlamına gelir. Medeniyet kavramı altında Batı Medeniyeti bir bütün olarak tanımlanırken, Batı ülkeleri kültürel alanda farklılaşırlar. Başka ülkelerin Batı Medeniyetinin değerlerini kendi dünyalarına taşımaları, Batı kültürünün aktarımı anlamına gelmez. Aksine, Batı Medeniyetine ait teknik ve düşünce biçimlerinin aktarılması anlamına gelir. Benzer biçimde, Ortadoğu ile Türkiye'nin Medeniyet ilişkisi, dinin medeniyet anlamında aktarımı anlamına gelirken, kültürel bir aktarım sürecinin yaşanacağı anlamına gelmez.

İslam medeniyeti, Türklerin Ortadoğu coğrafyasından aldığı bir medeniyet alanı olmakla birlikte, Ortadoğu devletlerinin farklı kültürlerinde ortaya çıkan, kendi kültürlerine özgü gelenek ve yaşam biçimlerinin Türkiye'ye aktararak, Türkiye'nin kültür yapısının değişime uğratılmasının amaçlandığı bir süreç, Türk kültürünün yapısını koruması açısından olumlu bir süreç olarak değerlendirilemez. Tıpkı Batı kültürüyle ilişkisinde olduğu gibi, Ortadoğu coğrafyasıyla ilişkisinde de Türk kültürüne bir etkinin söz konusu olması, kültürün olağan tanımına ve işleyişine uygun bir süreç olarak görülemez.

Buraya kadar kültür ve medeniyet kavramları tanımlarından ortaya çıkan, kültürün bir ulusa özel, medeniyetin ise tüm uluslara ait olduğudur. Medeniyet kültürden meydana gelirken kültür ise ortaya çıkışını bir milletin varlığında veya bir topluluğun oluşunda ortaya koyar (Kafesoğlu, 1997: 16).

Kültür ve Medeniyet insanın doğasından ve gereksinimlerinden ortaya çıkan kavramlardır. Medeniyet insanın teknik gereksinim ve düşünce gelişimlerini yansıtırken, kültür ise insanın toplumsal doğası ve geleneksel benliğini temsil eder. Kültür ve medeniyetin ortaya çıkışı, insanın doğal gelişim süreçlerini temsil eder. Kültürleşme ve medenileşme insanoğlu var olduğundan bu yana kesintisiz devam etmektedir. Bu anlamda toplumların kültürleri kadar, medeniyet dönemleri de insanlık tarihi boyunca süre gelmektedir. Kültür ve medeniyet insanların bireysel ve toplumsal gereksinimlerinden ortaya çıkarlar. Maslow bu noktada insani gereksinimleri değerine göre kademelendirmiş, bedensel gereksinimden başlayarak, toplumsal gereksinimlere kadar uzatmıştır. Maslow, insanın bedensel gereksinimlerini sıralarken, fizyolojik yaşamın bireyin önceliği olduğunu savunur. Fizyolojik yaşamda insanın hayatta kalabilmesi için gerekli maddeleri; su, şeker, tuz, protein, kalsiyuma, oksijen vb. şeklinde sıralamaktadır. İnsan bedeni tarafından bu maddelere karşı duyulacak eksiklik insanı acilen bu gereksinimi yerine getirmeye yöneltmektedir. Açlık çeken kişi kendi bedenindeki bu hissin üstesinden gelmek için çalışmakta ve çareler aramaktadır. Bu ise insan zihninin birincil hedefi haline gelmektedir. Bu insan bu doğal ihtiyacını karşıladığında ise başka bir şeye ihtiyacı olmadığı zannına kapılabilmektedir. Ancak bu tam olarak doğrudur denemez. Sıradaki ihtiyaç olan güvenlik ihtiyacı ise bu noktada duyulmaya başlar. Bu hissin yoğun olduğu çocuk ve ergenlerin aksine yetişkinlerde bu his belirgin değildir.

Toplum yaşamında belirginleşen yapılanmalar; güçlü kişilerin gölgesinde yer bulmaya çalışma, sükûnet bulmaya dönük düşünsel çabalar, hep güvenlik hissini bir ürün olarak ortaya çıkmaktadır. Maslow'a göre bedensel gereksinimlerin üçüncüsü sevgi ihtiyacıdır. Bu ihtiyaç dost, arkadaş ve sevgili edinme biçiminde oluşur. Dördüncü ihtiyaç ise saygınlık olarak belirtilmektedir. Bu gereksinim nedeniyle kişi toplumda saygınlık ve güç sahibi olma adına çalışmalara girişmektedir. Maslow'a göre bedensel gereksinimlerimizin beşinci aşamasında, "kendini gerçekleştirme" ihtiyacı yer alır. Sayılan ilk dört gereksinim aşamasında insan, gereksinimi karşılanmış konumu yakalamış olmanın yanında, duygusal isteklerini tam olarak karşılayamıyor ve kişisel kabiliyetlerinden bekleneni sergileyemiyorsa tam olarak mutlu sayılmamakta ve gereksinimini karşılayamamış olarak değerlendirilmektedir (Kafesoğlu, 1997: 29).

Kültür kavramı kullanılırken batıdaki Aydınlanma Felsefesini de hatırlamak yerinde olacaktır. İlkçağlardan itibaren nesilden nesile aktarılan yazılı geleneğin kültür olarak isimlendirildiği de kabul edilmektedir. Başka bir yaklaşım ise antropologların ve etnologların gözüyle ve özellikle de E. B. Tylor tarafından dile getirilen biçimdeki yaklaşımın varlığını dikkate almaktadır. Bu antropolojik yaklaşıma göre kültür olgusu; bilgi, inanç, sanat, kıymet, kaide, gelenek ve alışkanlıkların tamamı şeklinde tanımlanabilmektedir (Sezen, 2015: 35).

Antropolojik tanımda bilgi, inanç, sanat, değer, kural, örf ve adetlerin toplamı olarak tanımlanan kültür, kendisini toplumsal yaşamda sembolik formlar olarak gösterir. Sembolik formlar, bir toplumun kültürel mirasının ve kültürel geleneğinin kültürel semboller olarak toplumsal hafızaya yerleşmesini temsil ederler. Kültürel semboller, kültürel mirasın taşıyıcısı olarak, kültürel birikimin şifreleri olarak, insanın sahip olduğu ırksal genler gibi nesillerden nesillere taşınarak, insanın ikinci doğasına dönüşürler.

Kültür ve medeniyetin kökenlerine indiğimizde, ikisinin de bir süreci ifade ettiği görülebilir. Medeniyet, bir kültür aşamasıdır. Burada her ikisi için ortak olan, bir kazanımı, öğrenmeyi, alışkanlığı, tekrarı, genişlemeyi, değişmeyi ihtiva etmiş olmasıdır.

Kültür ve Medeniyeti iki ayrı kavram olarak inceleyen bakış açılarının yanında, kültür ve medeniyeti aynı gören ve aynı kavram altında tanımlayan kuramsal görüşler de vardır. Kültür ve medeniyet kavramıyla ilgili üç farklı bakış açısı daha söz konusudur. Birinci bakış açısı Fransız kültür yaklaşımıdır. Bu bakış açısında kültür ve medeniyet

arasında bir ayırım gözetilmemektedir. İnsan ve hayvan arasındaki farklılığı medenileşmenin özü olarak gören evrensel bakış açısıyla medenileşmek, doğayı tahakküm altına alabilen tekniğe sahip insanın, akli ile, kültür ve bilimi de ürettiğini benimsemektedir. Bu bakış açısıyla ilerleme düşüncesi, kültürün de bir parçası olarak görülür. Bu bakış açısıyla kültür ve medeniyet, bir toplumdaki ilerleme, gelişme ve değişim anlamında ortak bir özelliğe sahiptir. Medeniyetler gibi kültürler de değişirler. Değişim medeniyetin olduğu kadar kültürün de doğasında vardır. ancak kültürün gelişimiyle medeniyetin gelişimi birbirlerinden farklı süreçleri temsil ettiğinden, gelişme çizgileri aynı değildir. Medeniyet evrenselleşerek gelişirken, kültürün gelişimi yerelleşerek ve başka kültürlerle farklılıklarını koruyarak gelişmek olarak tanımlanabilir.

Fransız kültür tanımının zıddı olan ikinci tanım Alman ve diğer orta Avrupa ülkelerinin anlayışlarında bulunur. Bu yaklaşımlarda kültürün özelliği halkları birbirinden farklı kılmasıdır. Bu kültürel yaklaşıma göre kültürün çekirdeği halkın gelenekleri içinde bulunurken, bunun esas mekânı ise köylülerin duruşlarında cisimleşmektedir. Üçüncü olarak ortaya konulan kültür yaklaşımında ise sanatı ve bilimlere kapsamayan kendi geleneksel ürünleri olan öncül eserleri içeren ve bunlar arasında da ilk çağ Yunan ve Latin kültürünü esas alan veya benimseyen Avrupalı oluşumlara yüksek kültür olarak bakan yaklaşımdır (Sezen, 2015:36).

Kültürün kendisine özgü iç ve dış koşulları da bulunmaktadır. Bunlar içte; biyolojik unsurlar olan nüfus ve üreme gibi koşullarken, dışta ise coğrafi saha olarak gösterilmektedir. Bu noktada insan ve hayvan arasındaki belirgin fark, hayvanlara göre insanların bu süreçlerde, edilgen değil etkin bir tavır takınmasıdır.

Kültür, ilişkilerden doğar, ortak günlük hareketlerle şekillenir. İlişkiler iki yönlüdür, birincisi insanın doğayla ilişkisi, diğeri ise insanın diğer insanlarla ilişkisidir. Bireyler önceden belirlenmiş rotalarla hareket eden oyuncular değildir. Kendilerini karşılıklı süreçlerle belirli normlar, uyumsuzluklar ve simgelemelerle görünür kılan belli sosyal oyuncularlardır. Bu süreçleri görünür kılanların kendileri bunları değişime ve gelişime uğratabilir (Sezen, 2015:42). Sezen, kültürün ekonomik ve politik etki bırakacak bir biçim halini de alabileceğini belirtmektedir. Sonuçta kültürün bir etki silsilesi haline geldiği, hem bireylerin hem de toplulukların kimliği üzerinde belirleme etkisi taşıdığı da bir gerçektir (Sezen, 2015:44).

Kültürler farklı bakış açılarına göre farklı tanımlanabilirler. Tarihsel dönemlerine göre, artsüremli ve eşsüremli bir ayrımın mümkün olacağı gibi, kültürün genel olarak toplumun manevi yönüne değinilmekle birlikte, ideolojiler tarafından, maddeye dayalı bir sınıflama modeli de üretilmiştir. Kültürler çok farklı bakış açılarından sınıflanabilseler de, genel olarak kültürleri, para kültür, diya kültür ve idyo kültür olarak sınıflayabiliriz. Böyle bir sınıflama, üst ve alt kültürleri de içinde barındırır. Para kültür bir kültürün genel yapısını temsil ederken, dia kültür ise, bir kültür içindeki farklılıkları, farklı alt kültürleri ifade eder. İdio kültür ise, bir kültür içindeki ideolojik sınıflanmayı temsil eder.

Toplumlar bağlamında kültürün tabakalaşması ve kültürün inşası ile ilgili olarak ise hakkında Sezen;

“Her toplumda farklı “kültür piramidi” oluşmuş olup, benzerlikler ve ortaklıklar daha çok piramidin alt tabakalarındadır. Bütün kültürlerde, nesnelere (kerpiç, taş v.s) üst üste konarak, araları bir şeyle yapıştırılarak bina yapılır. İklima uygun olarak bunları inşa etmeleri de müşterek kabul edilebilir. Fakat binanın şekli, tezyini, ona ait toplumun kimliğinin verilmesi, piramidin üst katlarına çıkmak demektir. Maddî kültür için böyle olursa, manevî (zımnî) kültür için haydi haydi böyle olacaktır. Bütün insanlar nesnelere ve psikolojik-ruhî anlatımlara bir ad vermişler, konuşmayı, düşünmeyi, kültür inşalarını bu adlarla yapmışlardır. Fakat piramidin üst tabakalarına çıktıkça, şiir ve edebiyat, tefekkür ve felsefe farklı olmuştur. Elbette bunların arasında benzeşim ve iştirakler bulunur. Aksi halde birini diğerine tercüme edemedik. Fakat bunların üstünde, stil, üslup, tarz, tavır, maksat ve seviye farklılıkları bulunur” (Sezen, 2015:46) ifadelerini kullanmaktadır.

Kültürün bir topluluk tarafından aidiyeti söz konusu olduğunda, etnik bir hal almakta ve milli bir kimlik kazanmaktadır. Bu milli kimliğin bünyesinde ise içerik farkı bulunmayan ancak derecelendirme açısından farklılık arz eden ve yan kültür şeklinde tanımlanabilecek biçimlerin mevcudiyeti bulunabilmektedir. Bunların birincisi, kültürel unsurların merkezî kültür çevresinde yayılması olarak değerlendirilmektedir. Bu durum aynı toplumun üyesi değişik etnik yapılarda görülebilmektedir. İkincisi ise dini azınlıkların durumudur. Bu duruma verilebilecek örnek Türkiye’deki Rumların, Ermenilerin, Yahudilerin, Süryanilerin durumudur. Üçüncüsü ise, göçle gelen

azınlıklardır. Eğer yerli ile gçmen arasında din farklılığı yoksa kolay kaynaşırlar, din farklılığı varsa azınlık statüsüne dâhil olurlar (Sezen, 2015:50).

Kültürle ilgili yukarıda sayılan unsurların dışında kalan bazı farklılıklar için bir kısım sosyologlar, “alt kültür” kavramını kullanmışlardır. Sosyal sınıflar alt kültürü oluşturan kategorilerin ilkidir. Bunların; fakirler, memurlar, işçiler şeklinde tasnif edilmesi mümkündür. Sosyal sınıflandırmalar arasında yaş durumu, moda ile ilgili olma gibi sosyal kategoriler de vardır. Bunun dışında müzisyenler, eşcinseller gibi bazı özel gruplar yer alır. Sınıfsal kategorilere alt kültür denmesinin nedeni, ayrıntılara ve kendine has özellikler taşıyanlara dair kabullenme biçimleri, kendi durumlarını tanımlamaları, ifade etmeleri, kendi içlerinde hususi anlaşma ve iletişim sistemine sahip olmalarıdır (Sezen, 2015:47-48).

Sezen’e göre birey ve kültür, kendi içinde tamamlayıcı bir bütünü teşkil etmektedir. Bu ikisi arasındaki süreç tavuk ve yumurta arasındaki ilişkiye benzetilmektedir. Bu nedenle kültür ve insan birbiri ile bağlantılı süreçlerdir denilebilir. Sezen’e göre kültür bir nevi vahiy gibidir. Bu vahiy vahşet ortamında yaşayan bir topluluğa gelmeyeceği gibi kültürel bir topluluğun seçilmiş bir bireyine gelir. Bunun yanında bu vahyin geldiği insanın bir özelliği de dimağının sağlam ve kültürel açıdan üretici konumda olmasıdır (Sezen, 2015:52).

Kültürle ilgili yaklaşımlar insanın bedensel ve ruhsal yapısını mutlaka dikkate almalıdır. Bunun yanında doğal ve sosyal çevresinin yanında ve tarihsel süreç de göz önünde bulundurulmalıdır. Aksi takdirde bilimsel olmaktan uzaklaşarak, ideolojik bir yaklaşıma dahil olur. Sezen, kültürle ilgili bir iddianın bu üç yaklaşımdan sadece biriyle ortaya atılmasının bilimsel değil ideolojik olacağını savunur (Sezen, 2015:57).

Turan’a göre kültür kelimesinin yedi farklı biçimde yorumladığı bir görüş de mevcuttur. Bu görüşe göre kültür; “1. Tarımda: Ekin, ürün, 2.Tıpta: Uygun koşullarda bir mikrop türünü üretmek. Boğaz kültürü yaptırmak, 3.Tarih öncesi dönemler için: insan eliyle yapılmış ve ortak nitelikleri bulunan eşyalar topluluğu ile belirlenen evreler, çağlar. Bakır kültürü, neolitik kültür, 4.Belli bir konuda edinilmiş geniş ve sistemli bilgi: Tarih kültürü, müzik kültürü, 5.Eleştirme, değerlendirme, zevk alma yetilerinin geliştirilmiş olması durumu: Kültürlü kişi, 6.Bir topluma, ulusa ya da uluslar topluluğuna özgü düşünce, davranış ve sanat yapıtlarının tümü: Türk kültürü, Fransız kültürü, halk

kültürü, İslam kültürü, 7.Tarihsel gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddesel ve tinsel (manevi) değerlerle bunları yaratma ve sonraki kuşaklara aktarmada kullanılan araçların tümü; uygarlık” (Turan, 2014:12) ifadeleri ile tasnif edilmektedir.

Bozkurt Güvenç kültür kavramını dört başlık altında inceler. Birincisi bilim alanındaki kültürdür. Güvenç, bilim ve teknik alanındaki kültürü uygarlık olarak tanımlar. İkincisi, beşerî alandaki kültürdür. İnsanın kültürleşmesi eğitim yoluyla olur. Bireysel kültür eğitim yoluyla sağlanır. Üçüncüsü, estetik alandaki kültürdür. Güzel sanatlar, mimari, çevre estetiği ve giyim gibi alanlardaki kültür, toplumsal kültürü yansıtır. Dördüncüsü ise, maddi kültürün unsurları sayılan teknolojik ve biyolojik sahadaki kültürdür. Ayrıca, “üretim, tarım, ekin, çoğaltma ve yetiştirme” olarak da kabul edilmektedir (Güvenç, 1991:97).

O Spengler, kültürel konulara ve medeniyet kavramlarına farklı bir yaklaşım getirir. Spengler kültürü, tarihi şekillendiren ve biçimlendiren değerler olarak kabul eder. Bu görüşten yola çıkarak yaptığı değerlendirmede uygarlığın en önemli özelliğini kendisinden sonra gelen kültürlerle eser bırakması olarak görür. Ayrıca Spengler’in diğer bir yaklaşımı makineleşme sürecini eleştirmiş bunu kültür için olumsuz sonuçları olan bir durum olarak görmüş ve bu sürecin kültürü mekanikleştireceğini belirtmiştir (Turan, 2014: 23).

Kültür ve medeniyet kavramlarının ülkemize giriş serüvenleri birbirinden farklıdır. Batı Medeniyeti Türkiye’de genel olarak, Batı Kültürü olarak anlaşıldığından, Batı kültürü kavram olarak batı medeniyeti biçimiyle yorumlanmış ve öncelikle medeniyet kavramı üzerinde durulmuştur. Bu anlamda Batı kültürü ve Batı medeniyeti birbiriyle aynı görülmüştür. Bu tartışmada, her iki kavramın Fransızca açısından eş anlama gelmesinin önemli bir rolü vardır. Medeniyet kavramının, “Civilisation” kavramı üzerinden, kültürü de içine alacak şekilde anlaşılması, Batı kültürü ve batı medeniyetini bir bütün olarak anlama ve aktarma hatasına yol açmıştır. Osmanlı’nın ilk dönemlerinde Batı’nın medeniyeti ve Batı’nın kültürü bir bütün olarak alınmış ve kültürel yaşamın her alanında batılılaşma hareketleri yaşanmıştır. Osmanlı İmparatorluğunun teknik alanda geride kalması nedeniyle, önce Medeniyet alanında Batı’ya yöneliş olmuş, fakat daha sonra bu yöneliş kültürel batılılaşmayı da beraberinde getirmiştir. Medeniyet ve kültür ayrımının Ziya Gökalp’e kadar yapılamadığı söylenebilir.

Cemil Meriç'e göre "Civilisation" sözcüğü, Türkçe'ye kavramsal olarak Mustafa Reşit Paşa tarafından kazandırılmıştır. Mustafa Reşit Paşa, Batı'daki çoğu kavramı dilimize taşıdığı gibi bu kavramı da dilimize aktarmıştır. Paşa, 1834 yılında Paris'ten gönderdiği belgelerde Türkçe'de anlamını bilmediği bu kelime için terbiyeyi nâs ve icrayı nizâmat kelimelerini kullanmıştır. Civilisation kelimesi daha sonralarda Osmanlı Türkçesine medeniyet kelimesinin karşılığı olarak aktarılmıştır (Meriç, 2017: 83).

1900 yılında Şemseddin Sami tarafından basılan Kamus-u Türki ise uygarlık kelimesinin karşılığını aktarırken; bilimin, tekniğin, sanayinin ve ticaretin sunduğu bilgilerden yeterinde istifade edilerek yerleşik hayat içerisinde sağlanacak esenlik, kalkınma ve huzuru temin eden terakki biçiminde tanımlamaktaydı (Turan, 2014: 23).

Ziya Gökalp, medeniyet ve kültür kavramlarını ayırıştırarak, Türkiye'nin ihtiyacı olan yenileşmenin hangi alanda olabileceğini ortaya koyar. Ülkenin teknik ve düşünce alanında geride kalmışlığının, kültürel alanların geri kalmışlığı anlamına gelmediği yönündeki görüş, Cumhuriyetin ilk yıllarında özellikle Gökalp tarafından ortaya konulmuş olmakla birlikte, uygulamanın bu görüşün tam tersi olduğu söylenebilir. Kültür ve medeniyet kavramlarının ayırıştırılmaması, medenileşme alanına olumsuz etkiler yapmıştır. Osmanlı'da ve Türkiye Cumhuriyeti döneminde Medeniyet alanının kültür alanıyla karıştırılması, medeniyete karşı bir şüphe ve karşı koyuşa neden olmuştur. Medeniyetin evrenselliği kadar, kültürün yerelliğinin önemini ilk dile getiren Ziya Gökalp olmuştur.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş ideologlarından sayılan Gökalp, kültür ve medeniyet alanlarında çeşitli değerlendirmelerde bulunur. Gökalp'e göre kültür millidir, medeniyet ise evrensel bir özellik taşır: Bir ulusun kendine ait özellikleri olan din, dil, estetik, ahlak, hukuk iktisat ve tekniğe dair özellikleri kültürü oluşturur. Medeniyet ise, farklı milletlerin toplumsal hayatına dair örnekleri ve özellikleri bünyesinde barındıran bütünü oluşturur. Bu duruma verilecek örnek, Avrupa ve Amerika'nın medeniyet penceresi üzerinden bakıldığında bu kıtalardaki topluluklar arasında oluşan ortak medeniyetin varlığıdır. Ancak bu medeniyet kendi içinde, müstakil ve bağımsız biçimde İngiliz, Fransız ve Alman kültürleri varlık göstermektedir (Bkz. Gökalp, 2013, s.26).

Turan'a göre kültürün, tanımlanma ve içeriğinin şekillenmesi açısından farklılık taşıması yanında kendisine has özellikleri vardır. Bu özellikler tüm toplumlar, ümmetler

ve ulusların penceresinden bakıldığında anlaşılacağı gibi, Türk ve İslam kültüründe veya Batı kültüründe de göze çarpmaktadır. Turan, ana veya kısmi özellikler açısından birbiri ile çelişen görüşler de bulunmakla birlikte, kültür tanımını altı maddede özetlemektedir. Kültür, toplumsal değer, tarihsel süreç, öğrenilip aktarılan miras, işlevsel unsur, birlik içinde çokluk, farklılık taşıyan unsur, devingen ve değişken olan bir ögedir (Turan, 2014: 24).

Turan, tarih içinde şekillenen ve ilerleyen kültürü, bu özelliği nedeniyle doğal olarak gelişen tarihsel bir miras olarak görür. Turan, kültürün kalıtımsal özelliğini açıklarken, kültürü toplumsal mirasın bakiyesi olarak değerlendirenlerin yanında, bireylerin kültürü öğrenerek, belli bir aşamaya getirdiğini belirtir. Turan, dünyaya gelen her insanın, ebeveynlerinin kültürünü ve kültürel öğelerini öğrendiğini ve taklit ettiğini belirterek, kültürün sonradan öğrenildiğine vurgu yapar (Turan, 2014: 25)

Turan'a göre işlevsellik de kültürün diğer bir özelliği olarak ortaya çıkar. Kültüre ait unsurlar maddi ve manevi anlamda, bireylerin yaşayış biçiminin devamı anlamında, önem taşımaktadır. Bu durum deneyimle gözlemlenmiştir. İnsanoğlu kendi yapısı itibarıyla geçmiş deneyimler ışığında gelecekteki planlarına yön verebilmektedir. Bunun da ötesinde kişiler için değerli olan kültürel yaşam alanı onları kendi çözümlerini bulmaya müşterek akıl yoluyla teşvik etmektedir. Belirli bir etki kuvvetine de sahip olan bu yaşam alanı kişiyi kültürel sahanın içindeki yemek yeme ve giyinme dahil olmak üzere inanış ve yaşama dair normları da kabul ederek onun takipçisi olmak zorunda bırakmaktadır. Aksi takdirde toplumun dışında kalma ihtimali bulunan kişi bu süreci dikkatle gözetmelidir (Turan, 2014: 26).

Geçmişten gelen süreçler içerisinde tarihi dönemlerin irdelenmesi dil, din ve gelenek sahalarında kültürün temel normlarının belli ölçüler çerçevesinde değişime uğradığı görülmektedir. Buna verilebilecek bir örnek Türk soylu olmalarına rağmen dillerini değiştirdikleri için slavlaşmış ve Türk kültürünün dışına çıkmış olan Bulgarlardır. Türk kültürünün bir diğer özelliği ise bilinen en eski Türkler olan Hunların devrinden bu yana değişime uğramış ve ilavelerle de zenginleşmiş olmasıdır. Anadolu'da konuşulan Türkçe ise Hun ve Uygur Türkçesi ile benzerlikleri barındırmakta, dini anlamda önceki Türk toplumlarının inanç kalıntıları ise günümüzde de sürmektedir. Kıyafetlerdeki çeşitlilik, İslam sonrası resim sanatının fazla icra edilmeyişi kültürel açıdan yaşanan

dönüşümün içinde sayılabilir. Bunun da ötesinde günümüzde yaşanan hızlı değişim nedeniyle bu kültürel dönüşüm ve benzeşme olgusu milletler arasındaki irtibatın güçlenmesiyle de bağlantılı olarak izlenen kültür politikaları ile de ilişkili bir hal almıştır (Turan, 2014: 29).

1.2. Kültürel Sembol Olarak Din: Kültür- Din İlişkisi

Yeryüzünde tek bir kültür olmadığı gibi, tek bir inanç biçimi de yoktur. Bu olgusal gerçeklik, kültürlerin ve inanç biçimlerinin doğasını temsil eder. Kültür, tıpkı sevgi gibi, çoğaldıkça ve çeşitlendikçe zenginleşen bir yapıya sahiptir. Kültürlerin ve inanç biçimlerinin farklı oluşları, insan toplumlarının dinamizmini, çeşitliliğini ve birikimini temsil eder. Kültürlerin tek tipleşmesi, kültürel zenginliğin olmadığı ideolojik ve totaliter bir dünya sahnesini temsil eder. Kültürler, tek tipleşen değil, farklılaşan ve farklılığın zenginlik olduğu bir atmosferde varlığını sürdürebilirler. Başka kültürlere tahammülün olmadığı yerde kültür, kendi dinamizmini kaybederek, ilkel haline bir geri dönüş yaşar.

İnanç türlerinin çeşitliliği de tıpkı kültürlerin çeşitliliği gibi, birikim ve zenginliği temsil eder. Dinler, toplumların kültürel ve uygarlık alanlarında yaşadıkları bunalım dönemlerinde belli tarihsel aralıklarla gelen, kültürel dinamizmin lokomotifini olan, değişimci ve devrimsel güçlerdir. Kültürlerin çeşitliliğini kaybettiği, birbirine tahammülün azaldığı toplumlarda dinlerin, hem geçmişe ait geleneğe hem de geleceğe kültürün içinden bir çağrı niteliği taşıdığı söylenebilir. Din, kültürlere öze dönüş çağrısı yapan, dejenere olmuş ve kendi kültüründen kopmuş toplumları kendi geleneğine davet eden, toplumsal çeşitliliğin, özgürlüğün, adalet gibi değerlere yönelik zayıflığın ortaya çıktığı dönemlerde ortaya çıkan paradigma dönüşümüdür. Din, kültürlere karşı ortaya çıkan değil, aksine kültürlerin özünü ve dinamizmini korumaya yönelik bir kültürel özü temsil eder. Maddiliğin hüküm sürdüğü ve toplumun mekanik bir yapıya sürüklendiği dönemlerde din, insan kültürünün evrensel kültürel değerlerine çağrıda bulunan değişmez değerleri savunur. Din anlayışını, geleneği yıkmaya, gelenek ve törelere karşı çıkmaya, toplumsal kültür mirasını, kültürel sembolleri yok ederek, soyut felsefi düşünceleri din olarak dayatmaya çabalayan dini akımlar, dinin özünü değil, dinin ideolojileşmesini temsil ederler.

İslam Dini, Kuran ve Sünnet yoluyla, önceki ilahi kitaplara, kendinden önceki dinlerin peygamberlerine ve onların geleneklere dair örnekler ortaya koyarak, tekâmül eden tek bir dinin son halkası olduğunu savunur. İslam Dini, Hz. İbrahim'in ve diğer birçok peygamberin sünnetlerini takip ederek, gerçek olan tek bir dinin ve tek bir İlah'ın geleneğini sahiplenir. Ortadoğu'da ortaya çıkmış olan İslamcı akımların birçoğu, İslam'ın özündeki bu gelenek fikrine karşı çıkarak, Kuran ve Sünnet 'in kurduğu binlerce yıllık gelenek bağı bir yana, İslam geleneğinin bin küsur yıllık gelenek bağını da İslam'a aykırı olarak nitelerler. Kuran'ın söyleminde yerini bulmayan her türlü toplumsal geleneğe karşı eleştiri ve eylemler bu akımlarda yoğunlaşmıştır. Özellikle Seyyit Kutup ve Muhammed Kutup'un gelenek karşıtlığı vurgusunun yorumlanma biçimi, geleneğe karşı çıkan bir İslam anlayışları Ortadoğu İslamcı akımlarının bir temsili gibidir. İslamcı akımların önderleri olan bu yazarların ve başkaca fikir öncülerinin geleneğe karşı eleştirileri, onları takip eden kitleler için bir gelenek karşıtlığına dönüşmüştür. Bu karşıtlıktan, İslam dininin oluşmasını sağlayan ve İslam'ın kültür ve geleneğini oluşturan geleneksel yapı da nasibini almıştır. Oysa Doğu'da ve Batı dünyasında Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam dinleri, kesintisiz bir gelenek üzerine inşa edilmiştir. Bu gelenek, kültürlerle özdeşleşen ve kültürlere dönüşen bir süreci temsil eder. Din ile kültürü ayrı olgular gibi düşünmek doğru olmaz, aksine din bir kültürün dil ile en önemli kültürel sembolüdür. Batı Medeniyeti, kendi ulusal unsurlarını oluşturan gelenek, Hristiyanlık ve Antik Çağ sacayağından oluştuğu gibi, İslam Dünyasının Medeniyeti de, ülkelerin kendi uluslarına ait kültürel gelenekleri, önceki dinlerin bıraktığı miras ve İslam Dininden oluşan bir sacayağına sahiptir.

Dünyada bulunan kültürler bir araya gelerek ortak bir kültürü oluşturamayacakları gibi kapalı dinler olarak tabir edilen inanç biçimlerinden de cihanşümul bir dinin meydana gelmesi beklenemez. Bu nedenle kültürün cihanşümul bir dinle kuracağı bağlantı başka bir pencereden yorumlanmak zorundadır. Cihanşümul özelliğe sahip dinin bakışında kültürün en nadide noktayı teşkil etmesinin yanında bunun da ötesinde yer bulmaktadır. Buna göre insan üretimi olan kültür ile ilahi mesajın taşıyıcısı olan dinin birlikte ortaya koyacakları değer ise insanı bütünleyerek toplumsal açılımı desteklemektedir (Sezen, 2015: 66).

Din, bir kültürün oluşum ve gelişiminde dille birlikte ana etkenlerin başında gelir. Din, dil ve sanat üçlüsü toplumsal kültürün sacayağını oluşturur. Aynı şekilde, medeniyetin sembolü de dindir. Dinler medeniyetlerin gelişiminde ve tanımlanmasında belirleyici bir rol üstlenirler. Medeniyet kavramı bir bakıma, ilgili dönemin dinsel paradigmasını tanımlayan ve dönemin toplumsal yapısına ışık tutan bir kavramdır.

Sezen dinin varlığını, kültürün ve medeniyetin tamamlayıcısı olarak kabul eder. Tarihte ön plana çıkmış medeniyetlerin dinle olan özdeşliğini de savunan Sezen, Sorokin tarafından ortaya atılan üst sistemler ve Huntington tarafından ortaya atılan din esaslı medeniyetler arası kuvvet dengesi bakış açılarına vurgu yapar. Huntington tarafından ortaya atılan medeniyetler çatışması düşüncesinin de bu bağlamda ortaya çıktığını belirtir. Sezen, kültürler, medeniyetler ve dinler arasında diyalog arayışına sürüklenenlerin de hareket noktasının medeniyetler arasında çıkabilecek bir çatışma korkusu olduğunu savunur (Sezen, 2015:76-77). Dinin insanlık tarihi kadar eskilere dayanması nedeniyle, toplumların bilincinde çok önemli bir alan işgal ettiği ve kültür kavramının ortaya çıkışında önemli bir faktör olduğu, Durkheim sosyolojisinde ortaya atılan ve o günden beri doğruluğu ekseriyetle kabullenilen bir olgudur. Bunun yanında Karl Marx tarafından ortaya atılan, toplumsal hayatta altyapıyı ekonominin, üst yapıyı da dinin şekillendirdiğine dair görüşe karşı Max Weber, toplumsal yapı, kültür ve ekonomik hayatın belirleyicisi olarak dini gördüğünü söyler (Weber, 1904:46).

1.3. Kültür ve Medeniyetlerin Dönüşüm Süreçleri

Kültürler ve medeniyetlerin doğasında değişim vardır, kültür ve medeniyetler sürekli bir dönüşüm halindedirler. Doğada dönüşmeyen ve değişmeyen hiçbir şey olmadığı gibi değişim hem kültürün hem de medeniyetin karakteridir. Doğada değişimin en doğal şey olduğu gerçeğinden hareket ederek, değişmez gibi görünen birçok şeyin değiştiğini, tümüyle değişiyor gibi görünen birçok şeyin de iç yapısını koruduğunu gözlemleyebiliriz. Değişimler iç ve dış etkenlerle ortaya çıkabilirler. Kültür ve medeniyet ile ilgili değişimler iç ve dış etkenlere açıktırlar. Ancak kültürle medeniyet arasında dışsal etki açısından önemli farklar söz konusudur. Kültürün doğası, gelenek oluşturmayı ve oluşturulan geleneği gelecek kuşaklara aktarmayı gerektirir. Kültür, değişime karşı kendi yapısını yüzyıllarca korumayı başarırken, medeniyet kültürün tersine, her zaman ilerlemeyi ve değişimi arzu eder.

Bazı araştırmacılar tarafından ele alındığı biçimiyle kültür, bir davranış ve fikir geliştirme şeklinde gelişerek kültürü oluşturan unsurlar arasındaki münasebetin tamamına tesir edemeyecektir. Buna mukabil ancak, değişim ve dönüşüm esaslı unsurların kültürü oluşturması nedeniyle bu öğelerin incelenmesi gerekmektedir. Diğer bir ifadeyle kültürel değişimdeki öncül unsur hakikatte kültürel unsurlarda görülen genel veya kısmî farklılaşma ve ilerlemeden oluşur (Turan, 2014: 54-55).

Kültür, dışarıdan bakıldığında değişime karşı direncin sembolüdür. Kültür, değişen içinde değişmeyi, değişmeyen içinde ise değişeni temsil eder. Kültür, devamlı değiştiği halde, iç yapıda değişmeyen, iç yapısını değiştirmedeği halde devamlı biçimde değişime ayak uyduran bir olgudur. Medeniyet ise, sadece bir kültüre ait olmayan, birikimlerini aktarırken değişim için her türlü çabayı gösteren bir olgudur. Medeniyet sadece bir ulusa ve bir kültüre özgü olmayan, devamlı biçimde kültürler arasında bir aktarım ve değişimi temsil eden bir yapıya sahiptir. Kültür ise, farklı kültürlerle aktarılmayı değil, kendi yapısını kendi içinde korumak için çaba gösteren bir yapıdır.

Spengler'in tüm kültürler özünde bütünsel bir varlık teşkil etmekte ve birbiriyle irtibatlı bir yapının parçası olma özelliğini taşımaktadır. Bundan dolayı kültürler arasında etkileşim bulunur ve aralarındaki etki gerçek değil, temsili özellik taşır. Bunun yanında herhangi bir kültürün içinde yaşayan sanatçıların veya önemli şahsiyetlerin, diğer kültürlerdeki konulardan yararlanarak, bunları kendi kültürlerinde kullandıkları da bir gerçektir.

Ulusal yapılar esas alınarak yapılan değerlendirmede ise, ulus veya ülke adını anarak yapılacak kültürel tasnif sonucunda, dünyada bulunan milletlerin geneli arasında bariz farklar olmadığı görülmektedir. Buna göre Japon kültürü veya Japonya kültürü ifadesinin yanında, İngiliz kültürü veya İngiltere kültürü ya da Yunan kültürü veya Yunanistan kültürü ifadelerinin benzeşmediği anlaşılrsa da bariz ve göze çarpacak derecede ayrışma olmadığı ifade edilebilir.

Örneğin "İngiliz kültürü" ifadesi, adı "İngiltere" olan bir ülkedeki kültürü tanımlarken, Türk kültürü ise tarihi geçmişinin enginliği ve derinliği nedeniyle sınırlı bir coğrafi alanın konusu yapılamamakta, Türklerin varlık gösterdiği sahaların tamamını içine almaktadır. Bunun da ötesinde günümüzdeki Türkiye anayurt olarak görülürken bunun yanında Atayurt, yenyurt ve yavru vatan kavramları ise başka milletlerde eşine

rastlanılmayan tabirlerdir. Binaenaleyh Türk tarihi Türkiye coğrafyası ile sınırlı tutulamayacak bir özelliğe sahiptir (Turan, 2014: 53).

Kültürler kendi yapılarını korudukları ve başka kültürler tarafından erozyona uğramadıkları sürece varlıklarını devam ettirirler. Kültürel sistemlerin özüne yönelik dışarıdan gelen etkiler, kültürleri erozyona uğratabilirler. Bu yüzden medeniyet için dışarıdan gelen etkiler ve bu etkiler sayesinde sistemde oluşacak değişim olumlu karşılanırken, kültürler için bu dışarıdan gelecek etkilerle ortaya çıkacak değişimler olumsuz karşılanır. Kültürün kendi sistemini muhafaza etmesi ve gelecek nesillere aktarması, ilgili kültür için çok önemlidir. Bu yüzden kültürler, dil, din ve sanat alanlarında kendi yapısını sembolleştirecek ve gelecek nesillere aktaracak kültürel semboller üretir ve bu sembolleri eğitim yoluyla gelecek nesillere aktarırlar.

Kültürlerin başka kültürlere aktarımları genelde ideolojik amaçlarla yapılır. Aktaran kültürler genellikle hâkim kültürlerdir ve amaç, farklı kültür dünyasına etki ederek, o kültürün içine nüfuz etmektir. Bu yolla, kültürün aktarıldığı toplum, kendisine kültür aktaran topluma dönüşme tehlikesiyle karşılaşır. Bu noktada, dinlerin farklı kültürlere aktarılmasının, ilgili kültürleri nasıl bir dönüşüme uğrattıkları tarihi gerçeğiyle yüzleşebiliriz. Bir kültürün en önemli iki kültürel sembolü din ve dildir ve bir dinin bir diğer kültüre aktarımıyla o toplumun dinine etki edilebileceği gibi, aynı biçimde diline de etki edilir. Bir toplumun kültürel sembol alanına yapılacak dinsel etkinin dile yansımalarıyla, kültürün en önemli iki sembolü değişime uğrayacak ve bu durum, toplumsal kültürün kaosa girmesine yol açabilecektir. Bu tür durumlarda dinlerin başka kültürlere olumlu etkisi genel olarak, ilgili kültürün geleneğine uyumlu bir biçimde bir inanç atmosferi oluşturmayla mümkün olabilir.

Dinlerin toplumsal geleneği dikkate alarak, toplum kültürüyle uyumlu bir inanç olarak ortaya çıkmalarıyla kültür alanında bir erozyonun yaşanması ve kültürel bunalım önlenmektedir. Dinlerin başka kültürlere olumsuz olarak girişi, ideolojik olarak aktarımı ve ilgili toplumun geleneklerine aykırı, onları yok edecek bir biçimde girmesiyle ortaya çıkar. Bu durumda kültürel sembollerin din alanındaki değişimi, toplumun tüm gelenek, töre ve kültürünü değiştireci etki yapabilir. Böyle durumlarda ithal edilen dinin toplumun tüm geleneğini değiştirmesi mümkün olmayacağından, toplumlarda bitmek bilmeyen bir kaos ve çatışma ortamının ortaya çıkması kaçınılmaz olacaktır.

Tezimizin konusu olan Ortadoğu'dan çeviriler aracılığıyla İslamcı akımların Türkiye'ye giriş amaçlarının, toplumsal kültürle uzlaşmak ve bir inanç iklimi oluşturmak amacıyla aktarılıp aktarılmadığı tartışması, toplumsal kültürümüz ve geleneğimiz için önemli bir tartışmadır. İslam dini Türk toplumunun bin yıllık kültüründe yer alan en önemli kültürel semboldür. Tüm diğer kültürel sembollere etki eden ana sembollerin başında gelir. İslam dini Türkiye'ye 1960'lı yıllardan sonra sayısı oldukça artan Ortadoğu kökenli İslamcı hareketler aracılığıyla yeni giren bir din değildir. Bu akımların görüşlerini yansıtan ağırlıklı olarak felsefi ve ideolojik görüşler, geleneksel İslam kültürünü aktaran düşünceler de değildir. Türkler, bin yıldan fazladır Anadolu coğrafyasında Müslüman olarak yaşamakta ve Anadolu'nun gelenek ve kültürü bin yıldır İslam kültür sembolleriyle yaşatılmaktadır.

Ortadoğu'dan son yüzyılda gelen İslamcı akımların kültür üzerinde amaçladıkları etki, geleneksel olanı tümüyle reddetmek ve kültürel sembollerin en önemli üç alanından biri olan din alanında, Türk toplumunu kendi İslami kültür ve geleneğinden kopararak, yeni ve modernist bir din anlayışıyla yüzleştirmektir. Çeviri yoluyla Türkiye'ye ithal edilen Ortadoğu İslamcı akımları, Türk kültürünün geleneksel din anlayışını reddeden, kendi coğrafyalarında esasen İslam geleneğini kendi kültürel kökenlerinden kopararak değiştirme amacıyla ortaya çıkmış ideolojik akımlardır.

Ortadoğu İslamcı akımları, din alanında geri kalmışlığın, dini geleneğin İslam toplumlarını geride bırakmış olmasının bir sonucu olarak, İslam dininde reformlar yapabilmek için ortaya çıkmış, felsefi ve sosyolojik sistemlerden ortaya çıkan akımlardır. Bu akımların dinde yenileşme yoluyla Müslüman toplumları medenileştirme ve Batı ölçeğinde medeni bir İslam toplumunun ortaya çıkmasını sağlama amaçları söz konusudur. Ortadoğu'da ortaya çıkan İslamcı akımlar, geleneksel din anlayışlarının İslam dünyasının geri kalmışlığına yol açtığını ve yüzyıllar içinde oluşan İslam kültürünün geri kalmışlığa neden olduğu düşüncesiyle, geleneksel İslam kültürünün kökenlerine inerek, Asr-ı Saadet ütopyasıyla Batılı ilerleyişi birleştiren bir kültür sistemi amaçladıkları bir gerçektir.

Ortadoğu İslamcı akımlarının yanıldığı nokta tam da burada şekillenmektedir. İslam toplumlarını geride bırakanın gelenek olduğu ve geleneklerin yıkılmasıyla, tıpkı Batıdaki Rönesans ve reformasyon hareketlerinde olduğu gibi, bir öze dönüş (ad fontes)

hareketiyle, antik çağa benzer bir “Asr-ı Saadet” uyanışı gerçekleşecektir. Oysa Batı dünyası Rönesans ve reformasyonu gerçekleştirirken, gelenekleri yıkararak değil, aksine geleneğe dönerek bunu başarmışlardır. Rönesans’ın ve aydınlanmanın “öze dönüş” çağrısı, gelenekten kopmuş batı dünyasının kendi ulusal, medeniyet ve din özüne yeniden dönmesi çağrısıdır. Batı kültürü, geleneğini koruyarak kendi kültürünü yüzyıllarca korumayı başarmıştır. Batı’nın en önemli güvencesi gelenek, yani kavramsal anlamıyla, “tradition” dur. İslamcı akımların en önemli amacı ise Batı’nın Rönesans ve Reformasyonla koruma altına aldığı toplumsal ve kültürel geleneği (tradition) yıkmaktır. İslamcı akımların çoğuna göre göre gelenek, İslam kültürünü ve toplumunu geride bırakmıştır, Batı’ya göre ise gelenek, Batı’yı ayakta tutan en önemli değerdir.

İslamcı akımların ideolojik kuramlarının kendi kültürlerine yapmış olduğu etkileri yetmiş yıldır uygulandığı Arap dünyasında, İran, Pakistan ve Afrika ülkelerinde görmekte ve yaşamaktayız. Tüm Ortadoğu’nun bir kültürel kaos içinde oluşu, devletlerin yıkılışı ve toplumların inanç anlamında parçalanmasıyla, bu akımların toplumsal yansımalarının kaos, çatışma ve kültürel kimlik bunalımı olduğu ortadadır. Bu akımların Türkiye’ye çeviri yoluyla girmelerinden itibaren, Türkiye’de din alanında bir kaosun ortaya çıktığı da bir gerçektir.

Bin yıldır yaşanmakta olan kültürel İslam’ı bertaraf etmeye çalışan, kültürel İslam’ı toplumu cahil bırakan ve sistematik olmayan bir geleneksel öğreti olarak gören anlayışlar, din alanında önemli değişimler talep etmektedirler. Ortadoğu’daki bu akımların Türkiye’ye girişlerinde, din alanında bir öze dönüşün izlerini görmek zordur. Bunun asıl nedeni, birçok farklı dini referanslara sahip İslamcı akımların her birinin, farklı bir İslam modeli sunmasıdır. Türkiye’nin İslam geleneğinde ve kültüründe bazı farklılıklar olmakla birlikte, bu farklılıklar uygulamada ortaya çıkan basit ayrışmaları ve zenginliği simgelerken, ortak dini semboller tüm ülkede birliği ifade etmektedir. Ortadoğu’dan ithal edilen akımların, bu kültürel zenginliğin aksine, bir kültürel reddediş ve kaos ortamına yol açtıkları gözlemlenebilir. İslam’ın en çok bilinen ve diğer inançlara karşı en anlamlı sembolü “Vahdet”, yani birlik sembolü, bu akımların etkisiyle parçalara ayrılmış ve toplumların kültürel sembol birliği de olumsuz bir biçimde etkilenmiştir. Bu durum, Ortadoğu’da bu akımların yol açtığı kültürel ve toplumsal tahribatın Türkiye’ye çeviri yoluyla ithal edilmesi ve benzer düzenlerin Türkiye’de oluşmasının amaçlanması anlamına da gelmektedir.

Osmanlı İmparatorluğu döneminde dini eğitim ülkenin her yanına yayılmış biçimde camiler ve medreselerde yapılmaktaydı. Dini eğitim denince, İslam'ın Kuran, ibadet ve fıkıh alanlarına dair bilgiler verilmekteydi. Bunun dışında medreselerde Arapça eğitimi, dinin farklı alanlarının eğitimi ve eskiçağ filozoflarının evrensel ahlaki öğretileri de işlenirdi. Bu eğitim sürecinde Yunus Emre ve Mevlâna örneğinde birçok tasavvuf alimi yetişmiştir. Din eğitimi daha çok halkın ahlaki ve dini eğitimi yoluyla toplumsal kültürle özdeşleşen bir düşünce yapısı içindeydi. İdeolojik ve siyasi görüşlerin din eğitiminde yeri olmazdı.

Osmanlı devletinin son dönemlerinde başka sahalarda olduğu gibi, din alanında da bir kültürel yozlaşma ve dinin özünden kopma dönemi yaşanmıştır. Yeniliklere kapalı bir din anlayışı, halkın aydınlanmasına engel teşkil edecek bir yapıya dönüşmüştür. Dini yaşam ve din eğitimi, içeriğinden koparak formlarla sınırlı kalmıştır. Tanzimat'tan itibaren, Cumhuriyetin ilk dönemleri dahil, dini alanda birçok yenileşme hareketi yaşanmıştır. Toplumsal kültürün en önemli alanlarının başında gelen din alanında yapılan yeniliklerin toplumsal yaşama önemli etkileri olmuştur.

Kültürel sembol alanı dışarıdan bakılarak, dış müdahalelerle oluşturulabilecek bir alan değildir. Din bir kültürel sembol alanıdır. Dışarıdan bakılarak ve dışarıdan müdahalelerle düzenlenebilecek bir alan değildir. Her kültürün sembolleri kendi iç yapısından bakılarak anlaşılabilir. Cumhuriyetin ilk yıllarında din alanında öze dönüş çabaları genellikle dine dışardan bakarak, dinin kültürel sembollerine yabancı bir bakışla gerçekleştiği için, kültürel sembollere yapılan müdahalelerin toplumsal karşılığı olumsuz olmuş ve toplumsal çatışmaları beraberinde getirmiştir. Dini sembollerin yeniden kodlanmasıyla, yeni bir kültürel sembol dünyasının oluşturulma çabası, dini kesimler tarafından kabul görmemiştir. Bu dönemde dini gruplar gizli bir biçimde örgütlenmeye ve dini yaymaya başlamışlardır.

Din alanında yoğun bir kutuplaşmanın yaşanmasıyla birlikte, dinin kültürel sembol alanı bir çatışma alanına dönüşmüştür. Devlet, 1950'li yıllardan itibaren kültürel semboller dünyasıyla yeniden barışarak, din alanında bir rahatlamayı sağlamaya çalışmıştır. Bu süreçte dinin devlet eliyle öğretilmesi amacıyla İmam Hatip okulları açılmış ve Diyanet İşleri Başkanlığının kuruluşuyla, din alanının devlet kontrolünde olması sağlanmıştır. Sözü edilen çabalar,

Devletin dine yaklaşımına şüpheyle bakan cemaatlerin bir kısmını tatmin etmemiş ve devlet yapısı dışında bir dini eğitim ve öğretim, farklı yapılar altında devam etmiştir. Osmanlı İmparatorluğu döneminde de tasavvuf alanında tarikatlar hep var ola gelmiş ve bu yapılar halk içinde karşılığını bulmuştur. Cumhuriyet döneminde bu yapılar devam ettirilmiştir. 1960 yılında yapılan askeri darbe sonrasında dini cemaatler ve tarikatların kısıtlanmasıyla, yeniden gizli bir örgütlenmenin yolu açılmıştır. Bu dönemde Ortadoğu’da yayılan İslamcı akımlar bu durumu fırsat bilerek, din geleneğini ve devlet sistemini dönüştürmeye yönelik yoğun bir çeviri faaliyetine girişmişlerdir. Türkiye’nin toplumsal dünyasında o ana dek görülmemiş din anlayışları ve dini semboller, özellikle okuyan gençliğe yönelik yoğun bir ideolojik bir din anlayışı inşa etmeye başlamışlardır. Ortadoğu İslamcı akımlarının yerel kültürlerle uzlaşma yerine onları yıkararak yeni bir dinsel sembol inşası amacını taşımaları, kültürlere olumlu katkı yapmalarını engellemektedir.

Kültürler, tıpkı insan bedeni gibi, kendi yapısına uygun olmayan organları bünyelerinden atmaya meyillidirler. Bunu yapamadıklarında, vücuda takılan organın tüm vücudu ölüme götürmesi kaçınılmaz olacaktır. Dinler soyut bir dünyaya inmemişlerdir. Dinler, Ortadoğu İslamcı akımlarının iddia ettiği gibi, geleneği yıkmışlardır. Ancak yıkmış oldukları geleneğin özelliği, yıkılan geleneğin dinlerin özünü tahrif ederek, gerçek dini gelenekle bağlarını kesmeleridir. Oysa dinler, geleneği yıkmayıp, geleneği yıkan eylem ve düşünceleri yıkmak için ortaya çıkmışlardır. Dinler kendi ortaya koydukları yenilikleri, eski dinlerin geleneğini yeniden canlandırarak ve eski dinlerin kültürünü yeniden gün yüzüne çıkararak yapmışlardır.

İslam dini de kendinden önceki peygamberlerin geleneklerini, onların birikimlerini reddetmeyip, aksine onlara sahip çıkmıştır. İslam dini, oruç tutma, kurban kesme, namaz kılma gibi dini ritüellerin dışında, evrensel olan mesajları da yine eski dinleri örnek alarak vermektedir. Dinlerin karşı geldikleri ve put kırıcılık sembolüyle işaret ettikleri düşünce biçimi, dini geleneğin dünyevi araçlar tarafından kesintiye uğratılmasının, toplumları gerçek dinden uzaklaştıracağı mesajıdır. Bu mesaj, önce Hz. İbrahim tarafından verilmiş, sonrasında ise İslam dinince yenilenmiştir. Batı’da reformasyon döneminde benzer bir put kırıcılık yine Hristiyan aleminde gerçekleşmiştir. Bu olaylar geleneksel din yapısının ve dinin özünün bozulmaması için, toplumsal geleneğe aykırı güç yapılarının kırılması anlamına gelirler. Dinler kültürleri

yıkan değil, kültürleri bizzat oluşturan olgulardır. Bir kültürün inşası dil ve din sayesinde gerçekleşir. Dinler kültürleri kaosa sürüklemek için değil, kültürlerin devamlılığını sağlamak için, kültürel sembol olarak varlıklarını sürdürürler.

İslam toplumlarını geride bırakan olgunun geleneksel ve kültürel din anlayışı olarak saptanmasıyla Ortadoğu'da ortaya çıkan yaklaşımlar, İslam dünyasının medeniyet yolunda geri kalmışlığıyla ilgili yanlış bir saptamanın sonucudurlar. İslam dünyasında yaşanan geri kalmışlığın ve karmaşanın nedeni kültürel semboller ve dini gelenek değil, İslam ülkelerinin medeniyet yolunda geride kalmalarıdır. İslamcı akımlar, birçok felsefi ve ideolojik kuramlar üretmelerine rağmen, İslam dünyasındaki kalkınmayı sağlama bir yana, çok daha büyük kaosların yaşanmasına neden olmuşlardır. İslam dünyasındaki aydınlanma hareketlerinin, medeniyet alanında yaşanacak gelişmelerle mümkün olacağını söylemek yanlış olmaz. Medeniyet, kültürün aksine tüm dünya toplumlarının ortak kültürüdür. Medeniyet yolunda çaba gösteren uluslar, kendi kültürleriyle ve kültürel sembollerleriyle barışıktırlar.

Bu noktada Rene Descartes, Spinoza ve Immanuel Kant gibi aydınlanmanın en önemli üç düşünürün gelenek ve dine dair düşünceleri konumuz için önemli bir bilimsel veri oluşturacaktır. İslamcı akımların, İslam ülkelerindeki dini gelenekleri yıkarak, medenileşmeyi sağlama adına ortaya koydukları düşünceler ile, aydınlanmanın üç büyük filozofunun Batı'nın medenileşmesinin temellerini oluşturan düşüncelerini karşılaştırdığımızda, temel bir zıtlığın olduğunu görebiliriz. Aydınlanmanın her üç filozofu için de toplumsal kültür ve gelenek, bilim gibi doğru olarak kabul edilmesi ve kendileriyle asla bir çatışma içinde olunmaması gereken bir alanı temsil ederler. Descartes'in dine dair söylemi, "toplumumun dini konusunda hiçbir şekilde şüphe ve tartışma içinde olmama", "yeni bir ev inşa etmedikçe eskiyi yıkmama" ve "toplumu değiştirme yerine, önce kendini değiştirme" ilkelerine dayanır. Immanuel Kant'ın aydınlanma felsefesinin temelinde, "başkasının vesayeti ve velayeti olmadan kendi aklını kullanma cesaretini göster ey insan" bulunur. Kant, "salt aklın eleştirisi" ve "pratik aklın eleştirisi" kuramlarıyla, kültür ve medeniyet alanında önemli bir ayrım yapar. Kant, kültürü ve dini, pratik akıl alanında sayarken, bu alanda bir sorgulamanın, fiziksel bir kanıtlamanın olamayacağını savunur. Aydınlanmayı, medenileşmeyi "salt akıl" alanında sayar ve bu alanda fiziksel dünyanın kurallarının, medeniyetin ve bilimin geçerli olduğunu söyler.

Descartes ve Kant'ın ayırttığı alanlar bir anlamda kültür ve medeniyet alanlarıdır. Din kültürel semboller alanına girer ve toplumun sorgulanamaz ve tartışılmaz bir sembolünü temsil eder. Medeniyet ise, fiziksel, teknik ve bilimsel bir alana girer ve sorgulanabilir bir alanı temsil eder. Kant, tembelliği ve korkaklığı aydınlanmanın ve medeniyetin önünde en büyük engel görür. Ortadoğu İslamcı akımları, felsefi ve sosyolojik birçok bilimsel görüşe dayanmalarına rağmen bilimsel gerçekleri, ideolojik zeminlerde, kendi amaçlarına araç olarak kullanmak suretiyle ele almışlardır.

Ortadoğu'da ortaya çıkan İslamcı akımlar, İslam dünyasının tembellikten ve korkaklıktan kurtularak, bilimsel çalışma ve teknik gelişmelerle, düşünce ve eleştiriye geliştirerek, kendi kültür ve geleneğine sahip çıkarak gerçekleştirebileceği bir aydınlanma ufkuna sahip olamamışlardır. Kültür ve medeniyet kavramlarını birbirine karıştırarak, medeniyet alanında, aydınlanmayla yıkacakları geleneksel düşünce ve bilim anlayışını yıkma yerine, yıkılmaması gereken ve toplumun tarihsel bağı olan dini kültürü hedef almışlardır. Tarihi kavramsal yanılgıyla, uzun yıllardır Ortadoğu'da bitmek tükenmek bilmeyen bir kaosu nedenlerinden biri olmuşlardır.

1.4. Kültürlerarasılık ve Çevirinin Kültürlerarası Etkisi

Kültür ve çeviri arasındaki ilişki çeviribilimde sıkça sözü edilen ve işlenen bir konudur. Çeviri eyleminin gerçekleştiği her durum, kültürlerarası bir eylem olarak ortaya çıkar. Çeviri eylemi kültürlerarası bir eylemdir. Kültürlerarası bir eylem olan çeviri eylemi, öncelikle kültürlerin yapısını tanımayı, kültürel kimliklerin ve farklılıkların içselleştirilmesini gerektirir. Kültürlerin birbirlerinden farklı yapılar olduğu, kültürlerin yalnızca kendi içyapılarından anlaşılacağı ve kültürlerin başka kültürlerle dönüştürülemeyeceği gerçeği, çevirmenin eylemini belirleyici bir öneme sahiptir. Çeviri, kültürlerarasında bir aracılık işlevi görürken kültürler, iletişimin ve medeniyetin yayılması için en önemli faaliyet alanını temsil eder.

Çevirmenin kültür ve medeniyet kavramlarıyla ilgili donanımı, çeviri sürecinde neyin aktarılıp, neyin karşısına başka bir dünyanın yerleştirileceğini ayırmasını sağlayabilir. Kültürel sembollerin aktarımı ile medeniyeti temsil eden öğelerin aktarımı arasında bir ayırımın yapılması, çeviride aktarılacak ve aktarılamayacak olan, sembolik ve dilsel olanı tanıma anlamına gelir.

Çeviri sürecinde çevirmen, farklı kültürün öğelerini kendi kültürüne taşıma ve kendi kültürünü yabancılaştırma gibi bir faaliyet üstlenmez. Çeviri, çevirmenlerin tek başlarına karar verdikleri ve seçimler yaptıkları bir eylem olmayıp, kendilerine çeviri işini verenlerin belirlediği amaçlar doğrultusunda gerçekleşen bir eylemdir. Çeviri eyleminin yönlendiricileri, çevirmen seçimini, kendi amaçları doğrultusunda yaparlar. Çeviride amaç, manipulatif bir metin aktarımı değil de, çevirinin kaynak metindeki işlevinin erek metinde yeniden üretilmesi ise, çevirmen seçiminde konunun uzmanı çevirmenler tercih edilir. Şayet amaç, manipulatif bir metin üreterek, erek kültürde farklı bir işlev için çeviri yapmak ise, bu durumda yayınevi, başka bir deyişle işveren, bu amaca uygun olarak manipulatif çeviri yapacak çevirmenleri seçecektir.

Konumuz Ortadoğu'daki İslamcı akımların yayınevleri aracılığıyla Türk kültürüne aktarılmasıdır. Sözü edilen çevirilerde amaç, Ortadoğu İslamcı akımlarının tanıtılması ve bilgi olarak aktarılması ise, söz konusu çevirilerin amacı, bilginin aktarımıyla sınırlı olmalıdır. Oysa bu konuda uzun yıllardır yürütülen çeviri çalışmalarına baktığımızda amacın, Ortadoğu kaynaklı İslamcı akımların yayınlarının çeviri yoluyla Türkiye'ye aktarılmasının bilgi aktarımı amacıyla değil, aksine yabancı kültürel sembollerin Türkiye'ye aktarımı yoluyla Türkiye'nin geleneksel İslam kültüründe bir değişim ve dönüşüm sağlamak olduğunu gözlemlemek mümkündür. Bu durumda çeviri yoluyla bir kültürel dönüşümün amaçlandığı ve Türkiye'ye yabancı kültürel sembollerin aktarıldığı bir gerçektir.

Çeviri kuramsal açıdan çeviri yoluyla bir kültür aktarımının amaçlanması, çevirinin manipulatif bir amaca hizmet etmesi anlamına gelir. Çeviri kuramsal açıdan bu durum, çevirinin normal işlevini yerine getirmesi değil, çeviride bir işlev değişikliği yapılarak, metnin türünün dönüştürülmesi (Bkz. Reiss, 1995) ve konumuz bağlamında, Türkiye'deki İslam anlayışına manipulatif bir etki yaparak, ülkenin İslami kültürünün dönüştürülmesidir.

Bu amaçla, yeni Türkiye'de yeni kültürel sembollerin ortaya çıkması, dini alanda yeni bir dilsel sembol dünyasının, yeni bir dini kültürün oluşması amaçlanmıştır. Ortadoğu'dan yapılan çevirilerin özellikle 1960-1980 yılları arasında büyük bir yoğunluk kazanması, yapılmış olan çevirilerin amaçları ve Türk toplumuna etkileri açısından araştırılması gereken bir konudur. 1960-1980 yılları arasındaki dönem

Türkiye’de toplumsal huzursuzluğun, kaosların ve toplumsal dönüşüm sancılarının yaşandığı bir dönemdir. Bu dönemde Türkiye’de, lise ve üniversite gençliği arasında yoğun ideolojik çatışmalar yaşanmıştır. Bu çatışmalar, ülke içinden ortaya çıkan fikirlerden daha fazla, ülke dışından çeviri yoluyla gelen ideolojik düşüncelerin Türkiye’deki gençliği etkilemesiyle ortaya çıkmıştır.

1940’lı yıllardan itibaren Komünizmin ve Sosyalizmin etkisiyle, Türkiye’de sol anlamında bir halk hareketi gerçekleştirerek, diğer ülkelerdeki sol devrimleri Türkiye’ye aktarmayı amaçlayan yayınlar, 1980 yılına kadar etkisini sürdürmüşlerdir. Bu yayınların etkisiyle Türkiye’de önemli bir toplumsal hareketlilik yaşanmıştır. 1960’lı yıllardan itibaren ise Türkiye’ye yönelik benzer bir durum, Ortadoğu İslamcı hareketlerin, yayınevleri ve çeviri yoluyla Türkiye’ye aktarılması ve İslamcı grupların eyleme geçirilmesi sürecidir. Türkiye’nin toplum, siyaset, teknik ve medeniyet alanlarında geri kalmışlığının çözümünü dış etkilerde arayan kesimlerin yaptıkları çeviriler, Türkiye’nin toplumsal dönüşümünde önemli rol oynamıştır. Ancak ülkenin kendi sosyal ve ekonomik sistemini yenilemesi amacıyla ortaya çıkan dış kaynaklı tüm hareketler, Türkiye’nin kültürel sembollerine ve geleneklerine de karşı çıkarak, yenileşmenin, tüm kültürel ve sosyal sistemi dönüştürmesini amaçlamışlardır.

1960’lardaki süreçte devlet, kültür sanat sahasına anayasal düzen içerisinde önem gösterirken kalkınma planlarında da yer vermekteydi. Halk nezdinde önemi olan bu mevzunun hak ettiği yeri bulması için devletin ortaya koyduğu çalışma neticesinde VIII. İsmet İnönü Hükümeti Programı bu çerçevede konuya yer vermektedir. Bu programda yer verildiği üzere kültür ve sanatla ilgili çalışmaların icra edilmesinde belirli ve sınırlı kesimlerin değil bilakis halkın ekseriyetinin dikkate alınacağı belirtilmekteydi (Kantarcıoğlu, 1998: 47).

1970’lere gelindiğinde ise kültürel bakımdan kayda değer olay 1971 yılında I. Nihat Erim Hükümeti tarafından teşkil edilen Kültür Bakanlığı’nın varlığıdır. Hatırlanacak olursa esasında 1970 tarihli III. Süleyman Demirel Hükümeti tarafından ortaya konulan program kültürü önceleyen bir bakanlığın meydana getirilmesi düşüncesini belirtmekteydi. Parti tarafından ortaya konulan program Millî Eğitim Bakanlığı’nın yetki alanında bulunan kültürel faaliyetler için müstakil bir bakanlığın teşekkülünü elzem görmekteydi. Bu parti programında milli, manevi ve sosyal kalkınmanın

sonucunda maddi ve ekonomik ilerlemenin meydana geleceği belirtilmekteydi (Kantarcıoğlu, 1998: 59).

Luhmann'ın sosyal sistem kuramında bir toplumun sosyal sistemleri, kendi yapısında bir eksiklik gördüğünde başka toplumun sosyal sistemleriyle etkileşime geçerken, her bir toplumsal sistemin, kendisinin karşılığı olan sosyal sistemle etkileşim kurması beklenir (Bkz. Luhmann, 1991). Örneğin, dini alanda Türk toplumsal sisteminde bir eksiklik görülerek, başka bir ülkenin toplumsal sistemiyle etkileşimle bunun giderilmesi amaçlanırsa, bu durumda diğer ülkenin yalnızca din sistemiyle ilişki kurulur. Hukuk alanıyla ilgili bir gereksinim varsa, diğer bir toplumsal sistemin sadece hukuk alanıyla ilişki kurulur. Türkiye'nin ekonomik sistemindeki sorunların giderilmesi ve ekonomik refahın sağlanması için farklı bir ülkenin toplumsal sistemiyle kurulan ilişki, ekonomik değil ideolojik bir ilişki olmuştur. Türkiye'nin ekonomik geri kalmışlığının çözümü olarak ekonomik sistem değil, ideolojik sistemle ilişki kurulmuştur. Ekonomide uyanış için örneğin, Türkiye'nin siyasal sistemini değiştirerek, sosyalist veya komünist olması gereklidir. Yapılan çeviriler, ekonomik sistemden çok, ideolojik sistemlere yöneliktir.

Benzer şekilde 1960'lı yıllardan itibaren din alanında yapılan çeviriler, Türkiye'de din alanında yaşanan eksikliklerin giderilmesi amacıyla başlamış olmakla birlikte, zamanla din alanını değil, siyaset alanını ve kültür alanını dönüştürerek, aynı şekilde ideolojik bir din sisteminin kurulması amacına yönelik olmuştur.

Her grubun amacı, kendi ideolojik sistemini Türkiye'de hâkim kılarak, Türkiye'nin demokratik siyasal yapısına olduğu kadar, binlerce yıllık kültür ve geleneğine de etki ederek, Türk toplumsal ve kültürel sistemini kökten değiştirmektir. Bu türden bir ideolojik etkinin, eski Sovyetler Birliğindeki Türk Cumhuriyetlerin toplumsal ve kültürel yapılarında ne tür dönüşümlere yol açtığı bilinmektedir. Benzer biçimde yine Ortadoğu ülkelerinde İslamcı akımların ne tür toplumsal ve kültürel dönüşümlere yol açtığı onlarca yıldır göz önündedir.

Dış ülkelerden çeviri yoluyla, çeviride Türk kültürünü dönüştürmek suretiyle, farklı ideolojilerin Türkiye'ye aktarılmasının, kültürel ve toplumsal yapıya olumsuz etkilerini, 1940'lı yıllardan itibaren görmekteyiz. Türkiye'nin, özellikle Sovyetler üzerinden gelen Solcu ve Ortadoğu coğrafyası üzerinden gelen İslamcı ideolojilerin etki sahasına girmesi, yüz yıllardır çok kültürlü bir huzur ortamında yaşamaya alışmış olan Anadolu

kültüründe, birçok toplumsal çatışma ve askeri darbeye neden olmuştur. Farklı ideolojik yapıların çeviriler aracılığıyla Türkiye'nin kültürel genlerini değiştirme çabası, toplumsal hafızaya ve kültürel şifrelere önemli hasarlar vermiş, toplumsal kutuplaşma ve ayrışmaları körüklemiş ve toplumsal bunalımları beraberinde getirmiştir. 15 Temmuz 2016 tarihi, sözünü ettiğimiz bu kültürel tahribatın geldiği noktayı en belirgin biçimde ortaya koymuş, toplumsal kültüre ve geleneksel aile yapısına yabancılaşmış bir ideolojik anlayışın toplumsal sisteme verdiği zararı gözler önüne sermiştir.

Çevirinin kültürlerarasılığı, çeviri aracılığıyla bir kültürel sembol aktarımının yapılması anlamına gelmez. Çeviri alanı bir kültür aktarımı alanı olmayıp, kültürlerarası bir alandır. Kültürlerarası alan, yerlinin yabancılaştırıldığı bir alan değil, yerli ve yabancı arasındaki eşit bir ilişkinin ortak sahasını temsil eder. “Ne yabancıyı yerlileştirmek ne de yerliyi yabancılaştırmak” kültürel aktarımın amacı değildir. Bir kültürün yabancı kültürü tanınması için, yabancı kültüre dönüşmesi gerekmez. Çeviriler, başka kültürleri dönüştürmek için aracı rol üstlenmezler, aksine farklı kültürlerin birbirlerini tanınmasını sağlama amacını güderler. Çevirilerin bu amaçlarla kullanılması çeviriye şiddet uygulanması ve çevirinin amacının dışına taşılması anlamına gelir. Çevirilere yüklenen ideolojik amaçlar nedeniyle, kaynak metinlerin amaçlarının dışına çıkıldığını söylemek yanlış olmaz.

Kültürlerarasılık araştırmaları çevirilerin kültürel aktarım amaçları için önemli veriler sunar. Çeviri alanı kültürlerarasılık konusunda en yoğun faaliyetin yaşandığı alan olduğu için çeviri alanında kültür aktarımı konusunda önemli çalışmalar yapılmaktadır. Çeviribilimciler, yalnızca kültürlerarası alanda bilimsel çalışmalar yapmayıp, kültür konusunda da önemli interdisipliner çalışmalar yapmaktadırlar. Kültürün özelliklerini ve bir toplum için önemini kavramaksızın yapılan kültürlerarası çalışmalar ve kültürlerarası çeviriler, ideolojik ve manipulatif amaçlara hizmet etmekten kaçınamazlar.

Bu noktada kültürel dönüşümlerde önemli etkisi bulunan sömürgecilik sonrası dönüşümü ve bu dönüşümün bıraktığı etkiyi değerlendirmek yerinde olacaktır. Kültürle ilgili bilim dallarındaki dönüşüm nedeniyle çeviri sahasında, dili ve metni aşan çeviri algısının sosyal ve kültür bilim ile ilgili sahalardaki işlevini kavramsal bir bağlama

taşıdığı anlaşılmaktadır. Bu durumun kültürel ara alanların çeviri alanları şeklinde anlaşılması halinde daha belirgin bir hal alacağı da belirtilmektedir (Şimşek, 2013: 262).

Çeviribilimciler kültürü ele alırken idio-kültür kavramını, para- ve dia-kültür olgularının yanında incelemişlerdir. Kültür alanında bir sosyolojik katman olan bu kavramı Heidrun Witte, “Die Kulturkompetenz des Translators” adlı eserinde ele alınmaktadır. Witte’nin görüşüne göre bir toplumun genel kültürü para-kültürden oluşmaktadır (Witte, 2007:56). Her milletin kendi benliğini teşkil eden, Türk Kültürü, Fransız Kültürü gibi kavramsal isimlendirmelerin yanı sıra Doğu Kültürü, Batı Kültürü gibi para kültüre isimlendirmeleri bulunmaktadır. Sosyal katmanlar açısından yoğun kültürel farklılık içeren bu olgu para kültürün temelini teşkil etmektedir. Para kültürlerin bünyesinde barındırdığı dini gruplar, bölgesel kültür, meslek grupları, eğitim grupları, politik gruplar, aileler, kültürel sınıflar ise Dia kültürü tekil ettiren sosyal sınıflar olarak adlandırılmaktadır (Witte, 2007:56).

Bu süreç içerisinde çeviri, diller arasında gerçekleşen bir etkinlik olarak geçmiş ve eski kültüre dönük olmakla beraber tarih boyunca oluşan insanlık mirası olan değerleri artzamanlı biçimde (diachronie) günümüze aktarmakta ve senkronik biçimde de milli kültürler arasında geçişkenliği ve aktarım sağlamaktadır. Bu şekilde geçmişin ve günümüzün kültürel bileşenleri etkileşim ve yenilenme süreçleri yaşamaktadırlar (Cömert, 1978: 26).

Çeviri faaliyetinin yeni ufuklar açan bakış açısı, kişisel kültür anlayışının ötesinde bazen de farklı bir kültürle yüzleşmeyi hatta onunla bütünleşmeyi, sonunda da o kültürle kendi varlığını büyütme anlamına geldiği ifade edilmektedir (Işık, 1992: 37).

Çeviri unsurlarının hedef kültüre dair metinlere yeni düşünceler katarken yeni şekil ve yöntemleri de taşıma vazifesini üstlendiği ve edebi tesirin dönüştürücülüğü anlamında etkisinin artmasında rol aldığı benimsenmektedir. Bu bakış açısına göre tercüme faaliyetinin hızlı bir biçimde yerine getirilmiş olması kısa bir süreci gösterebilirken bunun anlamlı bir hal alması ise bu bağımsız gibi görülen parçaların bütün halinde ele alınmasına bağlıdır (Işık, 1992: 37).

Yirminci yüzyıldan başlayarak genişleyen bu kültürel değişim hareketi, çevirilerin okunduğu topluma göre değerlendirilmesine ve anlamlandırılmasına neden olmuştur. Kültürlerarası uzaklıkların ve bilgiye ulaşmada engellerin aşıldığı bu yüzyılda, çevirinin

her alandaki etkisi ve yaygınlığı tartışılmaz bir gerçektir. Bu gerçek de ancak yerel değerlerin, daha açık söyleyişle, okurun beklentilerinin ön plana çıkmasıyla etkisini göstermiştir. Bunun sonucu olarak, çevirinin değerlendirilmesinde kaynak/erek metnin ölçütleri değil, farklı okurların/okur kitlelerinin nitelikleri belirleyici olmaya başlamıştır (Yücel, 2007:125).

1.5. İslamın İlk Dönemlerinde Ortaya Çıkan ve Türk Kültürüne Etki Eden Geleneksel İslam Anlayışları

Kutsal kitaplar geçmiş peygamberlerin ve ümmetlerinin hikayeleri ve ahlaki örnekleriyle doludur. Kutsal kitabın en önemli mesajı, bir birliğin ve aynı geleneğinin devamı olmaktır. Dinler kendilerinden önceki dinlere referansla, tek bir geleneğin, tek bir yaratıcının devamı olduklarını ima ederler. Her peygamber kendinden önceki peygamberlerin sünnetlerini devam ettirir ve böylece dinsel semboller kültürel sembollere dönüşürler. Kültürel sembol olarak din, öncelikle bir toplumun diline önemli bir etki yapar ve dili şekillendirir. Latincenin Hıristiyan dünyasında yayılmasında ve kelime hazinesinde Hıristiyanlığın etkisi bilinmektedir. Aynı biçimde başta Ortadoğu olmak üzere, İslam dünyasında Arap dilinin kültürel sembol etkisi yine İslam dini sayesinde olmuştur. Din dile olduğu kadar sanata da etki eder. Dünyanın her yerinde en önemli sanat şaheserleri dini yapılarıdır. Ayasofya camii, Sultanahmet Camii gibi kültürel sanat sembolleri, dinin sanata etkisini yansıtır. Batıda inşa edilmiş sanat şaheseri kiliseler, katedraller ve sinagoglar yine kültürel sembolde dinin sanata etkisini gösterir. Din, toplumun tüm kültürel sembol alanına etki eden bir yapıya sahiptir.

Bu noktada Sezen'in İslamiyet'in, Türk kültüründeki etkisine dair değerlendirmesi önem kazanmaktadır. Bu etkinin sanatın dallarında yaptığı etki nedeniyle sağladığı gelişim gözlerden kaçmamaktadır. Bu sanatın icrasında kullanılan üslûbu Türk kültürünün bir unsuru olarak gören Sezen kalıpların ve modelin de aynı yöntemin temsilcisi olduğunu belirtmektedir. Buna verilebilecek en güzel örneklerden bir tanesi de Türk müzik sanatı içinden bir Türk tasavvuf musikisi gibi bir kavramın geliştirilmiş olmasıdır. Bu başarı neticesinde Dede Efendi, İtri gibi etkin isimlerin ortaya çıkması, Süleyman çelebinin şiirinin bestelenmesi ve ilahî biçiminde repertuara katılması süreçleri yaşanmıştır. Bu gibi bir musiki başarısını başka ülkelerdeki İslami

topluluklarda görülmediği de vakidir. Buna rağmen farklı biçimlerde özünü muhafaza ederek icra edilen değişik sanat kalıpları mevcuttur (Sezen, 2015:72).

Toplumlar zamanla inançlarını değiştirseler de kültürel kimliklerine yerleşmiş olan kültürel sembolleri farkına varmadan, bir ulusal kültür olarak devam ettirirler. Eski inançlara ait kültürler ve kültürel semboller, farkına varılmaksızın, o ulusun ulusal kültürü zannedilir. Ocak'ın ifadesiyle, Türkler tarih sahnesinde yer aldıkları tarihlerden itibaren hareketli ve sık yer değiştiren bir millet olmalarının da etkisiyle birçok inanç biçimi ile karşı karşıya gelmişlerdir. Yaşadıkları bu değişim nedeniyle sosyolojik olarak tesire maruz kaldıkları da görülmektedir. Oluşan bu etki neticesinde oluşan etkinin izlerini yeni kabul edilen dinin toplum içindeki icrasında dahi görmek mümkün olmuştur. Bu etkiler kültürel sembol olarak da yaşamaya devam etmiştir. Bu tarihsel ve sosyolojik gerçeklik İslam öncesi ve sonrasında da kalıcılığını sürdürmüştür (Ocak, 2013:14).

Toplumsal açıdan yaşanan değişimlerin etkisinin yeni geçilen dindeki iç karışıklıkların süreci daha fazla içinden çıkılmaz bir hale getirdiği ise ayrı bir vakiydir. Bunun en bariz örneği ise Türklerin kitlesel olarak kabul ettikleri İslam'ı kabulünden önce İslam'ın içine düşürüldüğü zor durumdur. Bu sürece dair değerlendirmede bulunan Kutay'ın aktarımına göre;

“İslam dünyasında yüzyıllardır tanrısal bir güç atfettikleri hanedanların sultanı altında yaşamaya alışkın bölgelerdeki halk ise hilafetin soyca belirli bir ailede sürmesini istiyordu. Suriye bu sülaleyi Beni Ümeyye'de; İranlılar ve Mısırlılar ise Beni Haşim'de buluyorlardı. Abdullah İbni Seba diye Müslüman adını taşıyan bir Yahudi bu siyasal akıma dinsel bir kılıf giydirerek Şebeiye mezhebini kurdu. Bu mezhep, daha sonra İslam dünyasının altını üstüne getirecek Batnilik ve Hurufilik mezheplerinin tohumu oldu. Siyasal mezhepler Hazret-i Muhammed'in damadı ve amcazadesi Hazret-i Ali 'ye taraftarlık ya da karşıtlık şeklinde geliyordu. Marika denilen Havaric, Ali karşıtlarını, Şia ise Ali taraftarlarını temsil ediyordu. Ali'yi tekfir eden (kafir olduğuna hükmeden) Ezarika kolu Marika'dan çıktığı gibi, Ali 'ye ulühiyet (tanrılık) veren Galiye kolu da Şia'dan doğdu. Günümüze kadar uzanan Nusayriler Galiyelerdendir” (Kutay, 1977:142).

Dini sahadaki farklılaşmanın getirdiği derin ayrılıkların neticesinden yukarıda bahsedilen Kutay aynı zamanda derinleşen mezhep anlayışları arasındaki farklılaşmanın da üzerinde durmaktadır. İslam dünyasındaki farklı ekollerin itikadı konulara getirdiği yorumlardan yola çıkılarak kurulan bu mezheplerin durumunu ise şu şekilde özetlemektedir;

“Abbasilerin ilk zamanlarında siyasal iki mezhebin, yani Hariciler (Marika) ile Şii'lerin yanında, düzenli (usuli) mezhep olmak üzere Kaderiye, Murcia, Cehemiye, Cebriye, Vaidiye, Müşebbehe ve Mücessime kolları meydana gelmiş bulunuyordu. Bu mezhepler zaman geçtikçe birçok kollara ayrılacak, ortaya atılan yeni düşünceler çeşitli kolların doğuşuyla sonuçlanacak, İslam dünyasını çoğu kanlı şekiller alan mezhep kavgalarıyla savaş alanına çevirecekti” (Kutay, 1977:144).

Bunun yanında İslam dünyasında yaşanan medrese ve tekke çekişmesinin de mevcut olduğunu belirten Kutay bu çekişmeye dair İmam Gazali tarafından ortaya konulan gayreti ve Osmanlı döneminde açığa çıkan bu anlaşmazlığın neticesini özetlemektedir;

“Gazali (1058-1112) Medreseyi temsil eden şariatçılarla tekkeyi temsil eden tarikatçılar arasındaki anlaşmazlığı kaldırmak için çok çalıştı. Gazali'nin amacı şariatle tarikat arasında bir uyum sağlamak ve bunları birleştirebilmektir. Gazali'nin ve ondan sonra aynı yolu izleyenlerin bütün çabalarına rağmen, Türkler arasındaki medrese tekke çekişmesi her iki tarafın aşırı unsurları tarafından sürdürüldü. Dördüncü Mehmet zamanında bu çekişme, medreseli Kadızade taraftarlarıyla tekkeli Sivasi taraftarları arasında kan dökülecek dereceye vardı. Köprülü Mehmet Paşa'nın güçlü müdahalesi bu çekişmeyi geçici olarak yatıştırdı” (Kutay, 1977:165).

Türklerin kabul ettikleri İslam dinin önemli bir şubesi konumunda olan tarikatlarla ilgili verdiği bilgiyi derinleştiren Kutay bu yapıların bir kısmının kendi görüşleri doğrultusunda İslam dairesinden uzaklaşmış olduğunu bir kısmının ise din kurumunun önemli unsurları olarak hayatlarına devam ettiklerini beyan etmektedir. Buna göre Kutay;

“Nitelikleri ve adetleri birbirlerinden pek farklı olmayan tarikatlar, daha sonraları sayılamayacak kadar çoğaldı Bunlardan Batıniler, Hurufiler, Hulüliyeciler, İbahiciler gibi bazıları İslam dininin sınırlarından büsbütün dışarı çıktılar. Mevleviler, Rufailer, Nakşibendiler gibi bir bölümü de görünüşte İslam dininin

sınırları içinde kaldılar. Buna göre tarikatlar Bid'iyye ve Sünniyye adıyla iki büyük gruba ayrıldı. Bid'i sayılan ana tarikatların sayısı Onbirinci yüzyılda on biri buluyordu. Şeriata uygun olduğu iddia edilen Sünni tarikatların sayısı ise sayılamayacak kadar çoktu. Sünni tarikatlardan Mevlevlik, Kadirilik, Rufailik, Şazelilik, Bedevilik, Nakşilik, Beyramilik, Sadilik, Halvetilik v.b. gibi pirlere tanınanlar, tarikatçıları arasında Turuku aliyye adıyla anılıyorlardı. Bunların her birinde uygulanan tapınma ve dinsel tören şekli, mensuplarının elbiseleri, külahları, asaları ayrı ayrıydı. Hatta bir tarikat dervişlerinin saçlarındaki traş biçimi öteki tarikat dervişlerinininkine benzemezdi. Sünni denilen tarikatlar birbirlerinden bu kadar farklı olmalarına rağmen, hepsinde de ortak bir temel vardı. Tarikatlerin ruhu demek olan bu ortak temel; «Zikir (Allahın adını söyleme) ve bir de insanın kendi iradesiyle hayatta mevti (ölümü) kabul etmesi» idi” şeklinde görüşlerini beyan etmektedir (Kutay, 1977:170).

Ocak ise Türkler tarafından İslam için getirilen yorumlamanın coğrafi açıdan Orta Asya ve Balkanlar arasındaki büyük bir coğrafyayı içine alan uygulama sahası bulunduğu dikkat çekmektedir. Bu geniş coğrafi sahada hatırı sayılır tarihî geçmişi de olan İslam yorumunun hem Ortodoks Sünni İslam hem de heterodoks gayri Sünni İslam yorumlarına sahip olduğunu belirtmektedir. Bu açıdan bakıldığı takdirde tarihsel sürecin yorumunun tam olarak anlaşılabilceğini beyan etmektedir (Ocak, 2013:40).

Bu coğrafi genişlik içindeki temel sahalardan olan Türkistan coğrafyasındaki Buhara, Semerkant, Merv, Belh şehirlerinin zamanla kitaba ve sünnete dayalı akıl ve rey ilkelerini kitap ve sünnetin rehberliğinde ön plana çıkaran Hanefi ve Maturidi İslam bakış açısının merkezleri konumuna geldiklerini beyan etmektedir. Bu anlayış Türklerin büyük ölçüde kabul ettikleri ve takip ettikleri bir anlayış halini almıştır. Daha sonra kurulan medreseler aracılığıyla Arap dili de dahil olmak üzere birçok eser veren bu bölgedeki Müslümanlar fıkıh ve itikat esaslı bu iki mezhep sayesinde farklı bir noktaya geldi. Bu ise bu bölgede kurulan güçlü ve etkili devletler olan Karahanlıların, Gaznelilerin ve Büyük Selçukluların hem devlet hem de halk olarak inanç dünyası ve uygulama alanlarında tesiri olan bir süreci başlatmaktaydı (Ocak, 2013:41).

Sünni itikada sahip İslam anlayışı Osmanlı Devleti döneminde siyasal anlamda güçlü bir dönem yaşarken Osmanlı Sünniliğinin şekillenmesinde devletin kuruluş yıllarında şekillenen medreselerin payı büyüktür. Osmanlı döneminde yetişen alimlerin eğitim

gördüğü merkezler olan bu yerlerde dini ilimlerin Sünni İslam anlayışı çerçevesinde tekrar yorumlandığı görülmekteydi. Ancak Osmanlı'daki alimlerin eğitim alanında izlediği yol geçiş dönemlerde yazılan eserlerin açıklanması, özetlenmesi, yorumlanması veya detaylandırılması olarak adlandırılan şerh ve haşiye yapılması yöntemleri üzerine odaklanmaktaydı. Bu ise belli bir dönem sonrasında Osmanlı devletinin acil ihtiyaçlarına pratik çözüm üretmekten uzak bir durumu ortaya çıkarmaktaydı (Ocak, 2013:46).

Osmanlı döneminde mevcudiyetini sürdüren heteredoks yani gayri Sünni İslam anlayışı ile ilgili olan durumun ve tutumun da bu noktada ele alınması yerinde olacaktır. Osmanlı devleti bünyesinde bulunan heterdoks İslam anlayışı ilk başlarda herhangi bir baskıya uğramazken 16. yüzyıldan sonra devletin yayınladığı resmî belgelerde Rafizi olarak adlandırılarak cephe alınmaya başladığı görülmekteydi. Bu tutumun altında yatan sebep ise dini olmanın ötesinde İran'daki Safevi tehdidinin devlete ait toprakları ve halkı tehlikeye atacak seviyede genişlemeye başlamasıydı. (Ocak, 2013:47).

Esasında Heteredoks İslam anlayışı ile ilgili tartışmaya girmeden önce tam olarak bu anlayışın ne olduğunu da anlamak gerekmektedir. Ocak'ın ifadeleriyle özetlenen bu mesele konuya dair birçok merak edilen detayın da anlaşılmasına katkı sunmaktadır. Buna göre;

“Heterodoks islam, göçebe Türkler arasına dışarıdan getirilmedi veya o zamanki islam dünyasında mevcut bir takım heterodoks mezhepler gibi, yıllar yılı süren teolojik tartışmaların sonunda oluşmadı. Bu heterodoks İslam yorumu, Türklerin arasına, zaten önceki dinleri vasıtasıyla alışmış buldukları mistik bir nitelikle giren İslam'ın, geniş çapta, eski dinlerin kalıntılarıyla -bunları mitolojik şifahi gelenekler halinde saklayan sosyo-kültürel bir zeminde- birleşerek değişime uğramasıyla zaman içinde meydana geldi. Bu heterodoks İslam yorumunun en dikkat çekici yanı, göçebe Türkler arasında İslam'dan önce mevcut olmuş bulunan bazı dinlerin kalıntılarını orta Asya'dan Balkanlar'a uzanan bir zaman ve mekân boyutunda İslami kavramların içinde birleştirip yoğurarak kendiliğinden tabii bir şekilde oluşan bir senkretizm (bağdaştırmacılık) olmasıydı. Bunun çok tabii bir sonucu olarak da bu İslam yorumunun Sünni İslam gibi ince ince işlenmiş ve gelişmiş, sistematik yazılı bir teolojisi yoktu ve hiçbir zaman da olmayacaktı. Şifahi kabile kültürü geleneklerinin kalıpları uyarınca yine tabii olarak daha çok mitolojik bir karakter arz ediyordu. Bu İslam yorumunda, ağır tabiat şartları altında

sürdürülmekte olan konar-göçer hayatla uyuşamayan şer'i emir ve yasaklar pek yer bulamıyor, onların yerine eski ritüeller görünürde bir İslam cilası altında geniş ölçüde varlığını sürdürmeye devam ediyordu. İşte bu mistik nitelikli heterodoks İslam'ı göçebe Türk toplulukları içine, Ahmed-i Yesevi'den daha önce ve onun zamanında yaşamış olup isimlerini bilemediğimiz, ama tıpkı onun gibi horasan melametiyye mektebinden yetişme sufiler başarıyla yaydılar. Ahmedi Yesevi, bunların adı tarihen bilinmekte olan en önemli simalarından biridir” (Ocak, 2013:49-50).

Heterodoks İslam'ın sufi dervişler aracılığıyla mistik bir hava da kazandığını belirten Ocak bu dini yorumun geçmişinin eski atalar inancı, Budizm'deki aziz kültü ve İslam'daki veli kavramı çevresinde biriken belli bir kurumsallaşmayı da yakaladığını belirtmektedir. Bu kurumsallaşma Türk halkındaki İslam anlayışının Sünni bölümüne de tesir etmiştir. Evliyalarda Allah vergisi olarak bulunduğu inanılan kutsiyet nedeniyle oluşan karzimaya bağlılık halk Müslümanlığının kitabî İslam inancının da ötesine geçerek İslam'ın toplumda daha köklü tesir oluşturmaya katkı sağlamıştır. Bunun en belirgin örneği ise Türk dünyasının birçok bölgesinde bulunan velilerin türbe ve makamlarına gösterilen saygı ve hatıralarının yaşatılması anlamında sürdürülen bağlılığın devamıdır (Ocak, 2013:51).

Heterodoks İslam'ın karakteristiğini detaylandıran Ocak tarihsel süreçte içinden geçtiği dönemleri ise şu şekilde özetlemektedir;

“Bu heterodoks İslam'ın Orta Asya'dayken, XV. Yüzyılın sonlarından başlayarak yaklaşık XVI. yüzyıl boyunca Anadolu'da bir kısım konar-göçer Türkmen zümrelerini geniş ölçüde etkileyen Oniki İmam (İmamiyye) Şiiliği'nin, Hz. Ali kültü, Oniki İmam Kültü ve Kerbela kültü gibi –aşağıda sözü edilecek olan-Şii motiflerle bu dönemde henüz ilgisi yoktur. Dolayısıyla bu heterodoks İslam henüz Alevilik –daha doğrusu tarihsel ve doğru adıyla Kızılbashlık-değildir. Başka bir ifadeyle bu heterodoks İslam, eski kabilesel inanç ve geleneklere kendiliğinden uyarlanmış mistik bir "konar-göçer halk Müslümanlığı"dır. Bu heterodoks Müslümanlığın en belirgin özelliklerinden birincisi, yukarıda da bir ara temas edildiği üzere, senkretik (bağdaştırmacı) olmasıdır. Bu yüzden ulaştığı her yerde çok geniş bir inanç yelpazesini kolayca özümseyerek kendi bünyesine mal edegelmiştir” (Ocak, 2013:52).

Osmanlı Devleti'ni idare eden elit zümrenin Batı'nın sağladığı ilerlemeye karşı tavır almaya ve duruş belirlemeye çalıştığı dönemde yenilenmenin çare olarak görüldüğü anlaşılmaktadır. Ancak bu yenilenmenin şekli boyutları konusunda oluşan fikir ayrılıkları devleti idare eden kesimi iki kampa ayırmaktaydı. Birinci grupta yer alan ve Batıcılar olarak adlandırılan kesimin görüşüne göre gerilemenin nedeni İslam olarak görülmekteydi. Bu grup İslam dininin getirdiği geleneksel düzenden uzaklaşmanın beklenen ilerlemeyi sağlayacağını düşünmekteydi. Terk edilecek olan bu geleneğin yerine ise Batı kültürünün ikame edilmesi gerektiğini belirtmekteydi. Diğer grup ise İslamcılar olarak adlandırılan ve geri kalmanın sebebinin İslam değil bilakis onu hakkıyla yaşamayan ve gereğini yerine getirmeyen Müslümanlar olduğunu belirtmekteydi. Bu grubun üyeleri yaşanan sürecin düzelmesi için çıkış noktası olarak ise İslam'ın asıl haline dönüşün önemli olduğunu belirtmekteydiler. Günümüzde de takipçileri olan bu grubun içinde olduğu tartışmaların Meşrutiyet döneminde daha da arttığı görülmekteydi. Bu tartışmalar sonrasında boyutu ve içeriği de güncellenerek günümüze kadar gelmiştir. Yapılan tartışmalar neticesine gelinen noktada ise birinci grubun görüşü baskın çıkmış ve Osmanlıdan sonra kurulan Cumhuriyet idaresi bu görüşü benimsemiştir.

Cumhuriyet rejiminin, resmi devlet ideolojisi tarafından kurgulanan felsefi temel nedeniyle XIX. yüzyıl pozitivizmi ön plana çıktı. Tanzimat sürecinden sonra gündeme gelen kültürel farklılaşma ve dönüşüm neticesinde yaşanan kimlik bunalımında yoğunlaşma görüldü. Cumhuriyeti kuran sistem tarafından uygulanan laiklik politikaları İslam dini tarafından ortaya konulan siyasi, hukuki, toplumsal ve kültürel ve geleneksel kurumları Batıdan alınan muadilleri ile değiştirme yolunu tercih etti. Bunun sonucunda kamusal alanın dışına itilen İslam dinine ait öğeler halkın dini ve vicdani alanı olarak kabul edilebilecek bir sahada yaşatılmaya çalışıldı. Öncesinde ise II. Mahmud ve Abdülmecid tarafından yapılan vakıf teşkilatı ve mülkiyetleri ile ilgili el koyma ve dönüştürme çalışmaları da bu sürecin ekonomik altyapısını hazırlamıştır.

Yaşanan bu durumu irdeleyen Ahmet Yaşar Ocak bu sürecin nihai olarak, kamusal alanın dışına itilen İslam'ın Kemalist Müslümanlık anlayışı sistemine geçiş yaptığını aktarmaktadır. Bu anlayış inancı bireysel vicdana hapsedilen indirgenmiş bir Müslümanlık modeline dönüştürerek İslam'ın sadece inanca ve ibadete dair özelliklerini nazara almıştır. Bu durumu özetleyen Ocak günümüzde ise bu anlayışın halkın belli bir

kesimi tarafından benimsendiğini aktarmaktadır. Türkiye Müslümanlığının bu durumun yaşandığı tarihten sonra İslam dünyası içinde kimlik karmaşası yaşayan bir topluma dönüşerek bunun bunalımını yaşamaya başladığı belirtilmektedir. Ortaya çıkan bu bunalımın Türklerin tarihindeki uzun soluklu bir kimlik bunalımı olarak tarihte yerini alacağı da aktarılmaktadır. (Ocak, 2013:133).

Klasik dönemdeki İslamcılık ve Cumhuriyet devrindeki İslamcılık arasında devamlılık bulunmadığı da belirtilmektedir. İslamcı düşüncenin bertaraf edilmesi sonucunda kurulan devrimlerin getirdiği sistem ise Türkiye’de 1950 yılına gelinceye kadar belirginleşen İslami alandaki faaliyetleri kendi özgün koşulları altında değerlendirmeyi gerekli kılmaktadır. Bu dönemin Müslüman liderlerinin ana hedefi kişilerin İslam’ı hakkıyla anlamalarını sağlayacak çalışmalar icra etmektir. Bu nedenle klasik dönemdeki İslamcı anlayışa kıyaslandığı takdirde Cumhuriyet devrindeki Müslüman önderlerin İslamcı kimlikle tanımlanmasını sağlayacak fikrî ve siyasi bakışın yoğun olmadığı da anlaşılmaktadır.

Bu noktada klasik dönem İslamcılarını anmak yerinde olacaktır. Bu İslamcıların homojen bir biçimde olmadığını ve aralarında görüş ayrılıkları olduğunu belirten Şentürk bu dönemdeki İslamcı ideologları tasnif ederken:

“Bağımsız İslamcılar: Said Halim Paşa; Türkçü-modernist İslamcılar: Ziya Gökalp, Halim Sabit, Mustafa Şeref; Gelenek ile modernliği birleştiren İslamcılar: Mehmet Akif, Filibeli Ahmet Hilmi, Elmalılı Hamdi; Muhafazakâr İslamcılar: Mustafa Sabri Efendi, Musa Kazım Efendi, Babanzade Ahmet Naim; Batıcı İslamcılar: Şemseddin Günaltay, Şerafettin Yaltkaya şeklinde kategorize etmek mümkündür” şeklinde ifade bulunmaktadır (Şentürk, 2011: 44-45).

1970 yılından sonra yoğunlaşan çeviri faaliyetleriyle ilgili yapılacak değerlendirme ise İslam dünyasının fikri oluşumlarının anlaşılması anlamında Türkiye’deki Müslümanları belli ölçüde araştırmaya girişmeye yönlendirdi. Bu durum ise İslamcılığın Osmanlı dönemindeki yaklaşımı ile benzerlik bulmaya çalışan görüşleri hareketlendirdi. Bu görüşün tutarlılık taşıdığı belli ölçülerde kabul edilse bile 1980’li yıllarda Türkiye’deki İslamcılığın önemli oranda Mısır ve Pakistan gibi ülkelerdeki İslami görüşlerin tesirini barındırdığı söylenebilir. Bu bakış açısıyla değerlendirildiğinde klasik dönemdeki İslamcılık ve 1950’li yıllardan sonra gelişen İslamcılık tam belirgin olmasa da etkileşim yaşamıştır denilebilir (Aytepe, 2016:178).

Cumhuriyetin ilanı sonrasında yapılan uygulamalar nedeniyle İslamcıların Osmanlıdan elde kalanları muhafaza için faaliyete geçtikleri görülmekteydi. Ancak bu mücadelenin yapıldığı birinci meclisin ardından ikinci mecliste saf dışı bırakıldılar. Sonrasında Cumhuriyet idaresinin benimsediği idare biçimine laik bir vizyon eklenerek kurulan yönetim Osmanlıdan kalan vizyonu tamamen dışlamıştır (Aytepe, 2016:175).

Bu sürecin başlangıcında rol alan Pan-İslamcı siyasi politikalar Jön Türkler döneminde Mısır'daki ve Arabistan'daki yönetimlerin Müslüman krallarının desteğini alsa da İslami hissiyatı Müslüman yöneticilerin hedefleri doğrultusunda yönlendirdikleri için tam başarıya ulaşamamıştır. Bunun dışında yer alan ve daha fazla popüler olan pan-İslamist düşünce ise daha fazla kabul görmüştür (Lewis, 2000:21).

18. ve 19. yüzyıllar Osmanlı toplumunda önemli değişikliklere neden oldu, fakat bu değişiklikler devlet otoritesine dayalı düzenin 20. yüzyıla taşınmasına hizmet etti. İç ve dış baskılar Osmanlı elitini -askeri imkanları geliştirerek, yönetimi rasyonelleştirerek, merkezi hükümetin otoritesini yeniden güçlendirerek ve merkezi bir devleti desteklemek amacıyla gereken toplumsal ve kültürel değişiklikleri gerçekleştirerek- Batılı çizgiler paralelinde modernleşmeye teşvik etti. Bu yenilikler -askeri okul, tıp, mühendislik ve siyasal mezunu olan- yeni bir aydın sınıfını ortaya çıkardı, bunların her biri gittikçe daha radikal bir yenilik programını benimseyen başarılı nesillerdi. Birinci Dünya Savaşı sırasında yönetimde olan "Jön Türkler" Osmanlıcılık ve İslam yerine sekülerleşmeyi benimsediler. Bu elitin Birinci Dünya Savaşı'ndaki mağlubiyetten sonra hayatta kalan kısmı, Mustafa Kemal'in liderliği altında, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunu üstlendiler.

Cumhuriyet, sonuçta Osmanlı'dan merkezi hükümet ve güçlü askeri liderlik geleneğini, 19. yüzyıl boyunca devam eden yenilik ve modernleşme tarihini ve subaylar, yöneticiler, mühendisler, teknik uzmanlar ve entelektüellerden oluşan bir aydın sınıfını devralmış oldu. Modern Türkiye, tutarlı bir devlet yapısı ve devlet merkezli bir topluma yönelik güçlü bir bağ ile ortaya çıktı. Yeni rejim Türk toplumunu ve kültürünü geleneksel dini örgütlenmeleri ve İslami kimliği bastırarak dönüştürmüştü. 1920'ler ve 1930'larda Türkiye bir modern sanayi ekonomisi için altyapı oluşturdu ve halk kitlelerini cumhuriyet rejiminin kültürel çerçevesi içine dahil etmek için arayışlar içine girdi. Sıradan insanın İslam'la bağını kırıp Batının benimsediği laik yaşam biçimine

dahil etmeye gayret etti. Ekonomik kalkınma sürecinde iş adamları grubu, fabrika müdürleri, kırsal toprak sahipleri, zengin köylüler, mühendisler, sanayi işçileri ve entelektüelleri de içine alan daha fazla farklılaşmış bir toplumsal yapı oluştu. İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki dönemde Türkiye birbiriyle rekabet eden siyasi partiler ve seçilmiş bir parlamentoya sahip mükemmel bir parlamenter rejime kavuştu, fakat ordu ülkenin gerçek yöneticisi olarak kalmaya devam etti. Ordu 1960, 1970 yıllarında ve 1980'den 1983'e kadar ulusal politikaya müdahale etti, 1983'te yeni yazılan anayasa ile askerın ülkenin kalkınmasını yönlendirmesine resmi bir imkân sağlayan Milli Güvenlik Kurulu oluşturuldu (Lapidus, 2010:593)

Avrupa'nın elde ettiği maddi üstünlük aynı zamanda ona askeri ve siyasal bir motivasyon sağladı. Bu durum dünyanın geri kalanına karşı sömürge hamlesi başlatmasına neden oldu. Kendine göre açık alan olarak belirlediği zayıf geleneksel yönetimler ile idare edilen bölgeler ilk hedefleri arasındaydı. Osmanlı Devleti ve etrafındaki Müslüman coğrafya ise “kolonyal aklın” ilgi alanına oldukça geç girdi (Kurşun, 2019:6).

Türkiye’de hiçbir zaman Mısır’daki gibi militan İslamcı gruplar yaygınlık kazanamamıştır. El-Kaide’nin yükselişi, her İslam ülkesinde olduğu gibi, Türkiye’de de küçük bir sempatizan grubu kazanmış olsa da bunların geniş bir toplumsal tabana ulaşamadığı ortadadır. 2001 yılında Afganistan ve 2003 yılında Irak işgalleri ile 2011 yılından sonra Ortadoğu’da yaşanan iç savaşlar Türkiye’deki İslamcı söylemi de etkilemiştir. Bir yanda “ümmeı dayanışması” söylemi öbür yanda bizzat bu savaşlara iştirak edenlerin varlığı ülkede militan grupların da göreceli olarak popülerlik kazanmasını sağlamış görünmektedir. Ancak ana akım İslamcılık söylem değişikliği yaşasa da gelenekçi çizgisini muhafaza etmektedir (Dağ, 2019:27).

BÖLÜM 2: İSLAM DÜNYASINDA ORTAYA ÇIKAN FARKLI İDEOLOJİK AKIMLAR VE TÜRKİYE'YE ETKİLERİ

İslam dünyasından yapılan çevirilerin içeriğinin kültürel açıdan tam olarak incelenebilmesi için İslam Dünyasının geçirdiği süreçleri kısaca gözden geçirmek yerinde olacaktır. İslam dini üç farklı kıtada birçok farklı ulusu ve kültürü içine alır. Arap dünyasından ortaya çıkıp, önce Asya ve Afrika'da güçlü bir biçimde gelişmiş, uzun bir süre İspanya, İtalya, Rusya, Türkiye ve Balkan Yarımadasına yayılarak, Avrupa kıtasına da yayılmıştır. İslam dini evrensel bir din olması nedeniyle her tür insan grubuna seslenir. İslam Dini Güney Avrupa'dan Orta Afrika'ya uzanmakta, oradan da Asya'nın iç kısımları da dâhil Güneydoğu Asya'da, Hindistan'da ve Çin sınırlarını da içine alan bir coğrafyada yaşanmaktadır.

İslam Dininin yayıldığı coğrafya birçok kültürü içinde barındırmaktadır. İslam, önce Arabistan'da kültürün değişiminde ve gelişiminde önemli bir rol oynarken, zamanla birçok ulusun kültür ve medeniyetinin gelişiminde önemli bir rol oynamıştır. İslam kültürü kavramı kadar İslam Medeniyeti kavramından söz edilebilir. Bir kültürün, dil ile birlikte en önemli sembolü olan din sembolünün kültür dünyasında yaptığı etki, İslam Dininin dünyadaki etkisinin ne kadar büyük ve önemli olduğunu gösterir. İslam dini medeniyete de önemli katkılar yaparak, birçok kültürü medeniyetle tanıştırdığı gibi, Antik Çağın uzun bir dönem taşıyıcılığını üstlenmiş ve Batı'da başlayan Rönesans hareketlerine kadar Antik Medeniyeti temsil etmiştir.

İslam Dünyasında kurulan büyük Devletler ve İmparatorluklar, İslam Dünyasının son büyük devleti olan Osmanlı İmparatorluğunun yıkılışına kadar dünyanın en önemli kültür ve medeniyet merkezi olmayı başarmışlardır. Batı'da yaşanan medenileşme serüvenine ayak uyduramayan İslam dünyası, birinci dünya savaşında Osmanlı İmparatorluğunun yıkılışıyla birlikte etki gücünü kaybetmiştir. İslam ülkeleri büyük devletlerin işgali altına girerken gerek kültür ve gerekse medeniyet anlamında, Batı'nın etkisine girmiştir. İslam dünyası medeniyet alanında yüzyıllar süren gerileme döneminden sonra, kültürel alanda da bir bunalım dönemine girmiş ve bunun sonucunda birinci dünya savaşındaki işgallerin de etkisiyle Ortadoğu coğrafyasında birçok İslamcı akım ortaya çıkmıştır. Yeni ortaya çıkan akımların en önemli özelliği, Batı'nın etkisinin

kültürel alanda hissedilmesi ve geleneksel İslam kültürünün yerine köktenci yaklaşımların, yenilikçi dini yorumların merkezleri olmalarıdır.

Halkların kültürleriyle yoğrulmuş olan bir İslam geleneği yerine, belli düşünce merkezlerinde, özellikle kültürden ve gelenekten bağımsız bir yığın akım ortaya çıkar. Sömürgecilik, yeni ortaya İslamcı akımların da katkıda bulunduğu bir kaos ortamında, İslam'ın kültürel ve sosyal yapısına yıkıcı bir etkide bulunmuştur. İslamcı akımların ağırlıklı bir kısmının İngilizlerin hakimiyet alanlarında ve gözetimleri altında geliştiğini söylemek yanlış olmaz. Daha önce İslam Dünyasında yaşanan savaşlar ve yeni büyük devletlerin oluşmasıyla, hâkim büyük devletlerin Müslüman ülke kültürüne önemli etkileri olmuştur. İslam ülkeleri arasında yaşanan bu güç değişimlerinin etkisiyle, ulusların kültürlerine baskıcı etkiler söz konusu olmakla birlikte, İslam Dünyası'nın iç mücadelelerindeki yapısıyla, Batı'dan gelen sömürgeciliğin yol açtığı yapılar arasında çok büyük farklar vardır.

İslam tarihinde, aynı gelenek ve ortak kültüre sahip ulusların birbirleriyle savaşları sonucu ortaya çıkan güç ilişkileri, ulusların kültür ve geleneğine yıkıcı bir etki yapmamış, aksine İslam Dünyasında çok kültürlülük ortamı sağlamıştır. Oysa özellikle İngiliz sömürgeciliğiyle birlikte, İslam ülkelerinde her alanda olduğu gibi, kültür alanında çok kültürlü bir yapı yerine, kültürün kendi içinden gelen ve kendine karşı yapılandığı İslamcı akımların ortaya çıktığını gözlemlemek mümkündür. Bu akımların geleneksel kültürü kökten değiştirme gayretleri başlangıcında, İngilizlere ve diğer sömürgecilere bir karşı çıkış amacı taşımakla birlikte, devamında, sömürgecilere olduğu kadar, kendi köken kültürlerine karşı gelen eylemlerle sonuçlanmıştır.

Gelinen süreçte farklı dönem ve yıllarda farklı bölgeleri içine alan, bazen kademeli bir seyir izleyen ve kimi zaman birbirinin içine geçmiş süreçleri de barındıran sömürü ve çağdaşlaşma süreçleri de bu durumun oluşmasında kendi içinde etkiler barındırmaktadır. Bu etkilerin getirdiği süreçte çağdaşlaşma veya modernleşme olarak tabir edilen bu duruma münevverlerin toplumsal menşei üzerinden bakarak siyasal ve kültürel meyillerini ve sorunlara karşı oluşturdukları yanıtları değerlendirmektedir. Buna göre dört temel bölümden bahsederken; İslamcıları: 1.muhafazakâr ve klasik, 2.laik, liberal ve batıcı, şeklinde ayırmakta Arap yenilikçilerini ise; laik, liberal ve batıcı Hristiyan olarak gruplandırmaktadır (Çetinkaya (Ed.), 2015: 483).

İslamcılık düşüncesinin ortaya çıktığı yerle ilgili farklı görüşler de olmakla birlikte, dönemin ilim ve fikir merkezi durumundaki İstanbul bu alanda öncü bir konumdaydı. Batılı araştırmacılar ülke olarak Mısır'ı kişi olarak da Afgani ve Abduh'u öne çıkarmalarına karşın, Tanzimat devrindeki farklı Osmanlı münevverlerinin İslamcılık düşüncesine sahip olduklarını beyan etmektedir. Bu konuda görüşlerini beyan etmeye devam eden Dağ; "İmparatorluğun şahsında aslında tüm İslam dünyasının sorunlarına çözüm arayan Osmanlı aydınlarının önemli bölümü, Afgani'den daha az olmayan gayretle, İslamcı çözümler üretmiştir. İslam birliğini belki de ilk kez ve uzun boylu biçimde konu edinen Eade Efendi'nin 1872'de Mekke'de yayınladığı İttihad-ı İslam adlı eseri kendi çağdaşları içinde literatürün dikkat çeken çalışmalarından biriydi" ifadelerini kullanmaktadır (Dağ, 2019 s.19).

Bu noktada İslamcı kitlenin oluşumuna etki eden süreç gelişmeye devam ederek İslam ülkelerinin İngiliz ve Fransız işgallerine karşı bağımsızlıklarını ilan etmeleri uzun bir zaman aldığını belirtmek gerekir. Sömürgecilerin çekilmesi fiziki anlamda bir bağımsızlık gibi görünse de tam bir bağımsızlık anlamına gelmiyordu. Büyük devletler çekilirken kendilerine uygun sistemler ve iktidarları geride bırakarak çekildiler. Aynı zamanda ekonomik olarak bu ülkeleri sömürmeye devam ettiler.

İsrail devletinin kuruluşu, Afganistan'ın ve Irak'ın işgal edilmesi, Libya, Suriye ve diğer Arap ülkelerine yapılan müdahaleler, İslamcı gruplarda farklı uyanışlar meydana getirmiştir. Müslüman devletlerin sömürgecilerle ekonomik ve askeri bağlarının yanında, İsrail odaklı politikalar ve Müslüman ülkelere karşı askeri müdahaleler, İslamcı grupları farklı bir yöne yöneltmiştir. İslamcı akımların bir kısmı düşünce akımları olmaktan çıkarak, belli ideolojileri temsil eden silahlı gruplara dönüşmüşlerdir. Bu gruplar, yeni İslamcı akımların yanında, mezhepsel aidiyetleri de temsil etmektedirler.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra sömürgecilik, meşruiyetini yitirmiş olsa da Avrupa ve Kuzey Amerika merkezli küreselleşme, Müslüman toplumlar üzerinde ekonomik ve kültürel hegemonya hissini devam ettirmektedir. Bu da değişik Müslüman toplumlarda ortaya çıkan İslâmıcı hareketler tarafından bir nevi "yeni" bir sömürgecilik biçimi olarak algılanmaktadır (Çaha ve Guida, 2013: 568).

İran'da Humeyni devrimiyle eski devlet yapısının yıkılarak yerine şeriat merkezli dini ve ideolojik bir devletin kurulması da Ortadoğu coğrafyasındaki önemli bir gelişmeydi. İran İslam Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla Ortadoğu İslam dünyasının batılı devletlerle olan çatışma potansiyeli ve İsrail'e karşı ideolojik reaksiyonlar hızlı bir biçimde artmaya başlamıştır. İran İslam devrimi kendi dışındaki ülkelere bir model olma amacını taşımış ve taşımaktadır. Bunun sonucu olarak birçok İslamcı silahlı örgütün Ortadoğu'da İran merkezli olarak yapılandırıldığı da bir gerçektir. İran aynı zamanda farklı İslam ülkelerine ideolojisini de ihraç etmiştir.

İran İslam devriminin Türkiye'ye de önemli etkileri olmuştur. Türkiye'de İranı destekleyen İslamcı gruplar oluşmaya başlamış ve bu gruplar yayın yoluyla, özellikle okullara ve akademik çevrelere girmiştir.

İslamcı akımların 1960'lı yıllardan sonra çeviri yoluyla Türkiye'ye hızlı ve yoğun bir biçimde girişleri bir tesadüf değildir. Bu dönem Türkiye'sinde Demokrat partinin seçimi kazanmasıyla oluşan özgürlük atmosferi ve Türkiye'nin dini gelenekle kopuş yaşaması nedeniyle, dinle toplum ve devlet arasındaki bağın yeniden kurulma çabaları önemli önemli rol oynamıştır. Türkiye'nin baş döndürücü bir yenileşme sürecine girerek, hemen her alanda gelenekle bağını kesme arayışı, toplumsal sistemin her alanında dış etkilere açık bir toplum haline gelmesi, din alanında da dışarıdan gelen akımlara açık bir alana dönüşmesine yol açmıştır.

Diğer alanlardaki yenileşme hareketlerinin daha önceleri Batı ülkeleri ve Rusya üzerinden gerçekleşmesinden sonra gelen Demokrat parti döneminde, benzer düşünce hareketleri, din eksenli olarak Ortadoğu'dan gelmiştir. Bu anlamda Cumhuriyetin ilk yıllarından ve özellikle İnönü döneminden itibaren sol yayınların düşünce alanında hâkim olduğu bir dönemden sonra, 1960'lı yıllarda dini yayınların hâkim olduğu görülmektedir. Bu yayınlar ağırlıklı olarak Ortadoğu'dan çeviri yoluyla gelen yayınlar olmuştur. Ortadoğu kaynaklı İslamcı akımlar, Türkiye'de yıllardır yaşanan dini gereksinimi karşılamak için kullanılan ana kaynaklar arasında olmuşlardır. 1960'lı yıllardan itibaren Ortadoğu İslamcı akımları önderlerinin yazdığı kitapların Türkçeye çevrilmesiyle, farklı bir din anlayışı ortaya çıkmaya başlamıştır.

Yasin Aktay, Ortadoğu'dan yapılan çevirilerin nedenlerinden birisi olarak, Türkiye'deki İslamcılık tecrübesinin, entelektüel anlamda gelişim sağlamak amacıyla yerli

kaynakların yetersiz kaldığı bir dönemi yaşadığını belirtir. Altay, çeviri eserlerin bir boşluk doldurmak için önemli bir yeri olduğunu ve bu eserler çevrilirken Türkiye’de bulunan yerel geleneğin de bu süreçte dikkate alındığı ifade eder (Aktay, 2000: 107), (Aktay, 2008: 25).

İslam Dünyasında eksikliği hissedilen dini entelektüel yayınların üstesinden gelmek için harekete geçen Müslüman toplumlardaki bazı aydınlar ideolojik altyapılarını güçlendirmek adına farklı kaynaklara yönelme yolunu da seçtiler. Bu sürecin şekillenmesinin kültürel aktarım ve çeviri faaliyetleri açısından ele alınması gerektiği bir noktaya gelmesiyle, 1960’lardan itibaren Türkiye ve dünyanın içinden geçtiği politik ve sosyolojik dönüşüm sürecinin yayın ve çeviri süreçlerine belli ölçüde etkide bulunduğu görülmektedir.

1960 sonrası oluşan süreçte Türkiye’de gelişen anayasal özgürlük ortamı, geçmiş yıllara kıyasla katı olan yayın ve çeviri çalışmalarında artışı beraberinde getirmiştir. Bilhassa ülkenin yaşça genç olan kesiminin değer ve zemin bulmaya başlayan farklı fikirlere mensup düşünce gruplarından kendi dünya görüşlerine kaynak teşkil edebilecek eserleri çevirmeye başladığı görülmektedir. Yapılan bu çeviri faaliyetleri temelde her grubun karşısındaki gruplara kendilerini ispata veya iknaya yönelirken, kullanılan bir araca da evrilmekteydi. Bu yöneliş esasında, fikri açıdan kullanabilecek olan düşünce unsuruna duyulan ihtiyacın artması olarak da gösterilebilir.

Bu dönemde ülke dışında zemin bulan politik ve sosyolojik olayların etkisinde kalan düşünce akımları arasındaki İslamcılık düşüncesi farklı gruplara ayrılmış olsa da, taraftar ve güç toplama sürecine girmişti. Bu düşünce grubu fikri altyapısını güçlendirmek maksadıyla çeviri eserlere başvurmaya başlamıştı. Ancak yapılan çeviriler aracılığıyla İslamcılık akımının farklı yorumları Türkiye’de kendisine yer bulmaya başlamıştı.

Bu çıkış noktasından hareket eden Müslüman aydınlar klasik İslami eserlerde karşıt görüş ortaya koymak için bekledikleri bilgilere erişemediklerini düşünmeleri nedeniyle, diğer İslam ülkelerinde ortaya konulmuş olan eserlere yönelme ihtiyacı olduğunu gördüler. Büyük ölçüde 1960’lar Kuzey Afrika, Mısır, Pakistan gibi ülkelerde bulunan Müslüman aydın ve düşünürler tarafından kaleme alınmış olan yayınların acele ve bazen de çok dikkat edilmeden çeviri sürecine dâhil edildikleri belirtilmektedir. Öte

yandan bu yayınların belirtilen menfi süreçlerin aksine Türkiye'deki Müslüman aydın kesimin fikri altyapısına bariz bir katkı sunduğu da aktarılmaktadır. Buna ilaveten yapılan tercüme faaliyetleri Türkiye'nin dışındaki İslam dünyasını tanımak ve onların yaşadıkları ve içinden geçtikleri süreçleri anlayabilmek için önemli görülmekteydi (Ocak, 2013: 101).

2.1. İslam Dünyasındaki Gelişmelere Tarihsel Bir Bakış

İslamiyet'in savaşlar, ticari ve kültürel faaliyetlerle dünyaya yayılmasından sonra birçok farklı kültür ve medeniyet sahalarıyla karşılaşan bir özellik taşıdığı bilinmektedir. İslam ordularının bin yıldır Doğu Akdeniz'de bulunan Hıristiyan topraklarına yönelmesi ve 1683'te Viyana önlerine kadar Müslüman Türk ordularının dayanması Hıristiyanlık alemi tarafından İslamiyet'in bir tehdit unsuru olarak görülmesine yol açmıştır.

İslami yayılma Hıristiyanlar için bir tehdit oluşturacak şekilde gerçekleşmiştir. Suriye'nin, Filistin'in, Mısır'ın ve Kuzey Afrika'nın önceleri Hıristiyan topraklarıken Müslümanların eline geçtiğini de belirtmek gerekir. Bu topraklarda öncesinde Hıristiyan Roma İmparatorluğu hüküm sürerken, İslam orduları bu bölgelere ilerlemiş, yerel halklar da ülkelerini hakimiyeti altına alanların aktardığı dine geçmeyi seçmişlerdir. Avrupa'ya yönelik İslâmî yayılma dalgalar halinde olmuştur. Bu sürecin ilk aşaması 8. yüzyıldan başlayarak; Portekiz, Güney İtalya, İspanya ve Fransa'nın belirli bölgelerini etkiledi. Bu süreç Endülüs İslam devletinin kalıntılarının tamamen yok dildiği 1492 tarihine kadar devam etti. İkinci aşama ise, İslamiyet'i kabul eden Moğol kökenli Atınorda devletinin Rusya ve Doğu Avrupa'nın doğusundaki hakimiyeti nedeniyle bıraktığı etkiydi. Bunun sonucu olarak Hristiyanlar harekete geçmiş ve bölgede Müslüman Tatarlara karşı amansız çatışmalar yürütmüştür.

Üçüncü aşamada ise Selçuklu ve Osmanlı Türklerinin sağladığı istikrarlı ve kararlı mücadele ortamında Bizans'ın ele geçirilmesi ve Avrupa'ya doğru yöneliş olarak kendini göstermiştir (Lewis, 1996: 5).

Önceleri rakiplerine mutlak üstünlük sağlamış ve Haçlı seferlerini durdurmuş olan Türk-İslam medeniyetinin bünyesinde bulunan Türkiye Türkler, 15. yüzyıl ortalarından itibaren İslam'ın müdafii ve hamisi haline gelmişlerdir. Türkiye Türkleri bu güçlerini 17. yüzyıla değin 200 yıl boyunca korumuşlardır. Sonraki yüzyıllarda ise kendi

seviyelerinde görmedikleri küfür ehline karşı zaman zaman mağlup olmaya başlamışlardır. 17. ve 18. yüzyıllarda Batı Dünyasının değişim geçirdiğini fark eden Osmanlı devletinin ileri gelenleri, 19. yüzyıla geldiklerinde kendi düzenlerini sorgulamaya başladılar. Bunun sonucunda eski gücüne kavuşmak maksadıyla askeriyeden idareye, eğitimden diğer alanlara varıncaya kadar çeşitli sahalarda ıslahat yapılmasının önemli olduğuna inanmaya başladılar (Bkz. Ocak, 2013: 24)

Yaşanan dönüşümle ilgili olarak 19. yüzyılın son çeyreği ve 20. yüzyılın başları fikri açıdan Osmanlı Türkleri için bir dönüm noktası teşkil etmekteydi. Ocak, bu süreçte İslamcı ve Batıcı biçiminde ayrışmaya gidildiği ve bu sürecin XIX. Yüzyılın son çeyreğinden itibaren bugüne kadar devam eden ve Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne dahil olma yolunda ilerlemesine kadar varan bir yolculuk olduğunu savunur. Bir nevi geri kalmışlık olarak kabul edilen bu sürecinin telafisi için fikrini ortaya koyan Osmanlı aydınları arasındaki bir grup, sorunun kaynağını neredeyse teneffüs ettikleri havada, içilen suda, toprakta ve ateşte bulacak kadar ileri gitmişti. Bu durum münevverler arasında o güne kadar eşine rastlanmamış bir fikri değişim yaşandığını da göstermekteydi. Bu grubun görüşüne göre Osmanlı'daki geri kalmışlığın sorumlusu olarak İslam mesul tutulurken, başka bir grup ise bu durumun sorumlusunun İslam'dan ziyade onu hakkıyla yaşamayan Müslümanların ta kendisi olduğunu vurgulamaktaydı (Ocak, 2013: 25)

Konunun parçasını oluşturan ülkelerdeki İslamcı düşüncelerin kendi sınırları içinde geçirdiği dönüşüm serüvenine değinmek sürecin tam olarak anlaşılmasına katkı sunacaktır. Bu ülkelerden bir tanesi olan Türkiye'de yaşanan sosyal dönüşüm süreci de bu noktada dikkat edilmesi gereken bir olgudur. Ocak, Tanzimat ve Batılılaşma ekseninde sürecin genel akışı bakımından batılılaşma düşüncesine sahip olan kesimin, Tanzimat sonrası dönemden itibaren İslam'ı, geri kalmışlığın sorumlusu olarak tutan bir tavır içinde olduklarını belirtir. Bu nedenle de Türkiye'de çağdaşlaşmayı sağlamak adına İslam'ın politik, hukukî, sosyolojik ve kültürel sahaların içinde yer almaması gerektiği düşüncesini benimsemişlerdir. Bu görüşü benimsemeyenler ise bu tutuma karşı tavır almıştır. Bu ise belli zamanlarda anlaşmazlığın seviyesinin arttığı gergin ve tartışmalı bir ortamın oluşması için zemin hazırlamıştır (Ocak, 2013: 8).

16. yüzyıldan sonra Türk ulusunun Asya coğrafyasındaki kolunun, hem kendi arasındaki mücadeleler hem de Rus Çarlığının gittikçe güçlenen egemenliği ve Sovyet ihtilali sonrasındaki Bolşevik rejiminin uygulamalarıyla, İslami geçmişini ve kültürünü unutmaya noktasına gelmiştir. Bu sosyolojik değerlerin yeniden inşası ve kayıpların telafisi için ise tekrardan faaliyetlere giriştiği gözlenmektedir (Ocak, 2013: 24).

Yaşanan tarihsel süreç sonrasında geniş bir alana yayılan İslamcılığın üç kutbunun varlığından bahseden Roy'a göre,

“İslamcılığın üç coğrafi ve kültürel kutbu, daha ilk anda karşımıza çıkar: Sünni - Arap Ortadoğu, Sünni Hint altkıtası ve İran-Arap Şii alanı; Arap dünyasından kopuk Türkiye, kendi özel örgütlenmesine sahiptir. Coğrafi birlik olmadığı gibi siyasal birlik de yoktur. Bir enternasyondan değil, İslamcı etki alanından söz etmek gerekir. En önemli örgütler, Arap dünyasının Müslüman Kardeşler'dir (MK). Mısır yönetimi ile belli belirsiz bir bağımlılık ilişkisi içindeki Müslüman Kardeşler, aslında ulusal temelde örgütlenmiştir; bu ortak gövdeden, genellikle Müslüman Kardeşler'den Seyyid Kutub'un (1906-66) daha radikal fikirlerinden etkilenen ayrılıkçı ve azınlık gruplar doğmuştur. (1952'de Hizb-ül Tahrir, yetmişli yıllarda İslami Cihad, vb.). Daha sonra Hint altkıtasının örgütleri (Pakistan'ın, Hindistan'ın ve Bangladeş'in farklı Cemaat-i İslami'leri), Afgan mücahitleri (Hizb-i İslami, Cemiyet-i İslami) ve son zamanlarda Mağripli İslamcılar (Cezayirli FIS, Tunuslu En Nahda) ve eski SSCB'deki İslami Yeniden Doğuş Partisi ile karşılaşırız” (Roy, 1993: 16)

Roy'un sözünü ettiği İslamcı yapıların siyasi anlamda varlık göstermek için çalışma yürüttüklerini ifade eden Lapidus, bu anlamda yapılan çalışmaları özetler nitelikte bir değerlendirmede bulunur. Lapidus; “Yenilikçi hareketlerdeki büyümeye paralel olarak siyasi hareketlerde de dikkat çekici bir artış vardı. Bunların çoğu eğitime yönelik ve misyoner çalışmaların uzantılarıydı. Bu görüşlerin taraftarları, İslami bir toplumun sadece eğitimle inşa edilemeyeceğine aynı zamanda siyasi güce de ihtiyaç duyduğuna inanıyorlardı. Siyasi olarak aktif İslami hareketler, Türkiye'deki Saadet Partisi ve Fazilet Partisi'nde, Tunus'taki En-Nahda veya Rönesans Partisi'nde olduğu gibi, Mısır ve Ürdün'deki Müslüman Kardeşler Teşkilatı'nda, Pakistan'daki Cemaat-i İslami, Malezya'daki Pas, Endonezya'daki PPP ve diğer partilerde olduğu gibi izin verilecek olursa siyasi sistem içinde nüfuz ve oy için rekabet etmek istediklerini ya da rekabet

edeceklerini açıkça ifade eden demokratik tarzdaki hareketleri de içermektedirler (Lapidus, 2010: 578).

2.1.1. Osmanlı İmparatorluğunun Dağılması Sonrası İslamcı İdeolojilerin Ortaya Çıkış ve Yayılma Süreçleri

İslam'ın yayılışı ile İslamcı ideolojilerin yayılışı birbirlerinden çok farklı süreçlerdir. İslami hareketlerin dini boyuttan ideolojik boyuta geçişi, yirminci yüz yılın özellikle ikinci yarısında kendisini gösterir. İslam dini, ilahi mesajını dünyaya yaymak için bin yıldan fazla süredir dünyanın her yanına farklı vesilelerle yayılmaktadır. Ancak bu yayılma ideolojik bir yayılma olmayıp, farklı kültürlerle uygun İslami yaşam biçimlerinin oluşmasına izin veren bir yöntemle gerçekleşmiştir. Bu yöntem, farklı kültürlerde İslam dininin mesajının içselleştirilmesi ve İslam'ın mesajının dünyanın her toplumuna ulaşması amacını taşımaktaydı.

Ortadoğu'da 20. yüzyılda ortaya çıkan İslamcı ideolojiler, bizzat İslam'ın geleneksel mesajıyla hesaplaşan, İslam dinini kendi ideolojik sistemleriyle yoğuran yapılardan oluşmaktaydı. Bu ideolojik akımlar özellikle İslami geleneği yok saymakta ve Batı'ya karşı bir İslami uyanışı oluşturma amacıyla, yine Batı kökenli felsefi ve sosyolojik bakış açılarını İslam dinine uyarlanmayı benimsemekteydiler. İslam dininde yeni paradigmlar olarak ortaya çıkan İslamcı akımlar, dinler ve mezhepler tarihinde alışlagelmiş yeni bakış açıları olmaktan çok, toplumsal kültürle uzlaşmayan, ilgili toplumun kültürüne seslenmeyen, aksine toplumları kültürlerinden ve aynı şekilde İslami geleneklerinden koparmak suretiyle, yeni bir İslami sistem inşa etmeyi amaçlayan hareketlerdir.

Ortadoğu İslamcı hareketleri Hz. Muhammed döneminin ideal İslam devleti ve İslam toplumunu inşa etmeyi amaçlasalar da uygulamada tam tersi yapıların oluşmasına yol açtılar. Teori ve uygulama arasında birbirine zıt bu çelişkinin benzeri, Komünizmin kuram ve uygulamasında da yaşanmıştır. İslam dini bir ütopya dini olmayıp, toplumsal bir kültüre ve somut toplumsal yaşama seslenerek ortaya çıktığı için, İslamcı hareketlerin toplumlardan kopuk ütopyik dünyalarında inşa ettikleri İslam modelleri, gerçek dünyaya uygulanma çabalarında hüsrana uğramışlardır. Ortadoğu İslamcı akımları karşılıklarını toplumsal kesimlerde değil, radikalleşmiş ve halkın gerçekliklerinden kopmuş elit kesimlerde bulabilmiştir. Bu kesimler maddi bir güce

veya bir devlet gücüne ulaştıklarında, toplumsal çatışmalar ve savaşlar kaçınılmaz olmuştur. Günümüzde de bu çatışmalar devam etmektedir.

İslâm'ın kardeşlik ve birlik düsturu etrafında şekillenen düşüncesini özetleyen Mitchell, milliyetçilik gibi kavramların İslâmcılık ile çatışma halinde olması nedeniyle İslâmcılığın müstakil bir kimlik kurma eğiliminde olduğu belirtir. Mitchell, bu durumun yaşanmasının en önemli nedeni olarak, yeni bir ulus ve değerler manzumesi oluşturma çabaları olduğu görüşünü öne sürer. Bunun yanında halifelüğün lağvedilmesi sonrasında gelen İkinci Dünya Savaşı ve onun İslam dünyasına yaşattığı yeni dünya düzeni olgusu sonrasında meydana çıkan ulus devletlerin bünyesindeki İslâmcı hareketlerin ve düşünürlerin bir çıkış yolu arama yoluna gittiklerini belirtir. Bu arayış, ümmet kavramını tekrar yorumlamaya dönüşmüştür. Bu süreçte Mısır'da 1920 sonrasında beliren İhvanül Müslimin Cemiyetinin, Mısır için yaptığı çalışmaları tanımlarken “Mısır, büyük Arap vatanının bir parçasıdır” derken, Mısır için çalışmak, Arapçılık, Doğu ve İslâm adına bir çalışmaktır” şeklinde bir sloganla, mikro ölçekte yaptıkları çalışmaların makro ölçekte getirisinin büyük bir değer taşıdığını belirtirler (Mitchell, 1993: 264).

Ocak'a göre, 20. yüzyılın ikinci yarısı, Müslüman aydınların İslam devleti prototipi geliştirmeye çalıştıkları bir dönemdir. Batılı işgale maruz kalan ülkedeki aydınlar bu bakış açısını, tahakkümden kurtuluş için en kolay yol olarak değerlendirmekteydiler. Bu aydınların faaliyet yürüttükleri coğrafyaları ve çalışmalarını Ocak şöyle özetler:

“1930'lu ve 40'lı yıllarda Pakistan'daki Ebu'l-Ala el-Mevdüdi hareketini, yine yaklaşık aynı yıllarda Mısır'daki Hasan el-Benna'nın başlattığı İhvanu'l Muslimin (Müslüman Kardeşler) akımını yaratan temel faktör Batı emperyalizmine ve onun bir aleti olarak gördükleri, Batılılaşmacı mahalli hükümetlere duyulan tepkinin bir ürünü olarak gördüğümüz bu inanış idi. Daha yeni bir olgu olarak şah rejimine karşı 1979'da gerçekleştirilen İran İhtilâli ve bugünkü Afganistan'da bütün fanatizmiyle süren Taliban hareketi, hep bu bozuk siyasal ve sosyoekonomik şartların doğurduğu radikal İslami hareketler olarak birer siyasal ideoloji kimliğiyle gündeme geldiler. Türkiye de bu genel görüntünün dışında değildi. Burada kendi gelenek ve tarihinden kopuk bir şekilde 1970'ler sonrasında gelişmeye başlayan ve 1980-1990 arasında iyice ivme kazanan İslami hareket, anakronik bir biçimde,

Türkiye tarihinin dışındaki bu siyasal konjonktürün etkisiyle oluştu ve kendini sözü edilen hareketlerin fikir ürünleriyle besledi” (Ocak, 2013:189).

İslam dünyasında faaliyet gösteren politik İslami akımların farklı modeller ve yöntemlerle hareket etmelerine rağmen temel amaçları, gerçekte anlamını tam olarak kavrayamamış oldukları asr-ı saadet dönemini canlandırmaktı. Günümüzde İslam'ın özellikle baskıcı bir devlet veya rejim şeklinde algılanışında Pakistan, Mısır, İran ve Afganistan'daki Müslümanların geldiği nokta bellidir. İslam dünyasında yaşanan buhranın oluşumunda, “İslamla ilgili konular için ancak İslami çözümler getirilebilir” fikrine sahip radikal İslamcılık düşüncesinin yaptığı etkinin yanında, bu ülkelerdeki askeri desteğe sahip ve yönetimi kontrol eden radikal laiklik, batıcılık ve modernleşme taraftarı olan grupların İslam karşı takındıkları tavrın da rolü bulunmaktadır (Ocak, 2013:190).

Müslüman devletlerin geri kalması ve İslam dünyasında yaşanan ve düzelmek bilmeyen kaosların aşılabilmesi için, Lutherci Protestanlık hareketi benzeri İslam dininin özünü yeniden canlandırmanın siyasal ve ideolojik bir çerçeveye oturtulması, İslam ülkelerini daha büyük kaoslara götürmüştür. İslam'ın salt siyasî bir rejim şeklinde değerlendirilmesi hatta bunun da ötesinde bir ideoloji gibi değerlendirilmesi küreselleşme yolunda ilerleyen dünyada İslam'ın tam olarak anlaşılmasına engel oluşturmaktadır (Ocak, 2013:190).

Lewis, Batı etkisiyle ortaya çıkan İslamcı akımların, İslam'a bir dönüş değil, daha çok bir kopuşa neden olduklarını savunur:

“Modern zamanlarda, özellikle Batı etkisiyle, birçok değişiklik olmuş, Hıristiyanlıktaki kiliselerle ve ruhban sınıflarıyla kuşkulu bir benzerlik taşıyan kurumlar ve makamlar gelişmiştir. Ama bunlar klasik İslam'a bir dönüş değil, tersine ondan bir kopuş anlamına gelir. İslam dünyasında, sınırlı sosyolojik anlamıyla, bir ruhban sınıfının varlığından söz edilebilse bile, din dışı bir toplumsal kesimin varlığından kesinlikle söz edemeyiz. Dinsel otoriteden ayrı ya da ayrılabilir bir şeyi anlatan, Hıristiyan dillerinde lay, temporal ya da secular gibi terimlerle ifade edilen bir nosyon İslam düşüncesine ve pratiğine tamamen yabancıdır. Arapça'da bu terimlerin karşılıkları görece yakın bir tarihe kadar yoktu. Bu sözcükler Arapça konuşan Hıristiyanlardan alınmış ya da yeni bulunmuştur. Peygamber'in döneminden beri İslam toplumu ikili bir karakter taşımaktadır. İslam

toplumu bir yandan politik bir birim, önce bir devlet ve ardından imparatorluk haline gelen bir şeflik sistemi, öte yandan ise bir Peygamber tarafından kurulmuş ve aynı zamanda halefleri de olan vekilleri tarafından yönetilen bir dinsel cemaattir. Hz. İsa çarmıha gerildi, Hz. Musa vaat edilmiş topraklara giremeden öldü ve bu olayların anısı onların müritlerinin inanç ve tavırlarını derinden etkiledi. Hz. Muhammed hayattayken muzaffer olmuş ve bir muktedir ve bir fatih olarak ölmüştü” ifadelerini kullanmaktadır (Lewis, 2003: 22-23).

Birinci Dünya Savaşı öncesi Ortadoğu’da ağırlığı olan iki devlet vardı. Bu devletler, Osmanlı ve İran devletleriydi. Fakat bu devletler modern Batılı anlamda ulus devlet modelini değil, uluslararası alanda Müslüman özelliğe sahip devlet modelini benimsemişlerdi. Her iki devlet birinci dünya savaşından sonra ancak ulusal kimliklerini kullanmaya ve ulus ve ulusun toprağı terimlerini kullanmaya başlamışlardır. Lapidus’un da ifadesiyle Türkler ve İranlılar bu dönemde tehdit altında olsalar dâhi, sahip oldukları başkentleri ve sınırlarının varlığı ve zayıflığına rağmen hükümetlerinin ve devletlerinin mevcudiyeti önemliydi (Lewis, 2000: 98-99).

Ocak’a göre, Türkiye’de Osmanlı sonrasında oluşan siyasi yapılanmanın kurguladığı sistemin de etkisiyle gelişen şartlar günümüzdeki İslam’a bakış açısını ve İslamcılık anlayışını şekillendirmektedir. Ocak, o günün şartlarında verilen mücadelenin en büyük destekçisi olan Müslüman kitlenin beklediği gibi bir ortamı elde edemeyen hayal kırıklığının da etkisiyle kabuğuna çekilen Müslüman münevverlerin eski rolünün ve etkinliğinin kalmadığı belirtir:

“Millî Mücadele’yi İslamcı ideolojiyi kullanarak sürdüren yönetici kadro, savaş kazanıldıktan sonra kökten Batılılaşmacı yeni rejimi Osmanlı İmparatorluğu’nun klasik hâkimiyet alanında, yani Türkiye toprakları üzerinde yerleştirmiş oluyordu. Böylece, Orta Asya’da İslam’ı ve dolayısıyla medeniyetini kabulle başlayan bin yıllık bir dönemin, Osmanlı İmparatorluğu’nun yıkılışıyla artık tarihe karıştığı çok açık bir biçimde görülüyor, Türkiye Cumhuriyeti’nin yeni rejiminin, İslam’ın artık aktif bir role sahip bulunmadığı yeni medeniyet anlayışını tercih ettiği mesajı çok açık bir biçimde veriliyordu. Pek çok araştırmacının yerinde tespitiyle, pozitivist bir zihniyet dünyasının ürünü olan devrimlerden oluşan bu batılılaşma ideolojisinin, diğer adıyla Kemalizm’in (bugünkü adıyla Atatürkçülüğün), zaman zaman bir "aydınlanmacı despotizm" mahiyeti kazandığı, bugün artık İslamcılıkla hiç ilgisi olmayan aydınlar ve bilim adamları tarafından da dile getirilmektedir. Bu

dönüşüm, Türk tarihinde, birincisi İslami kimliği benimseyişle' başlayan radikal nitelikteki iki büyük dönüm noktasından, artık geri dönülmez bir biçimde Batılı kimliği tercih edişi simgeleyen ikincisidir. Bu ikinci dönüm noktasının birincisinden farkı ise, yalnız radikal bir kültür değişimini değil, aynı zamanda radikal bir siyasal rejim ve sistem değişikliğini de birlikte getiriyor olmasıydı. Böylece, tarihte hiçbir İslam devletinde olmadığı kadar İslam'ı bir ideoloji haline getirmiş, başka bir ifadeyle İslam'la adeta özdeşleşmiş Osmanlı Devleti, Anadolu topraklarına çekilerek İslam'ın yerine, milliyetçi radikal bir laisizm temelinde Batılılaşma tutkusunu hayatının olmazsa olmaz ideolojisi yapmış milli bir devlet olan Türkiye Cumhuriyeti'ne dönüşmüş oluyordu” (Ocak, 2013:117).

Millî mücadele sonrasında yapılan reformların şekillendirdiği ortamda, Batılılaşma sürecine hız veren devrin idaresinin bu alanda mesafe kat etmek adına dini sahalarda da sürece dahil ettiği görülmekteydi. Ocak, devletin inanç sahasına da müdahale ederek, İslam inancının Batılı bir Müslümanlık modeline evrilme sürecini hazırladığını, yaşanan sürecin reforma maruz kalmış bir İslam modelini benimsetme projesinin bir parçası olduğunu belirtir:

“Nitekim daha Atatürk hayatta iken camilere Batı'daki kiliselere benzer bir şekil vermeye yönelik olarak İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi profesörlerine hazırlattırılan projeler, ibadet dilinin ve ezanın Türkçe olması yolundaki zorunlu denemeler ve hatta Dolmabahçe Sarayı'nda Atatürk'ün huzurunda incesaz refakatinde Türkçe Kur'an tilaveti denemeleri, devletin İslam'ın kült alanını da kendi beğenisi doğrultusunda şekillendirme çabalarına ilginç örneklerdir” ifadelerini kullanmaktadır (Ocak, 2013:119-120).

Türkiye’de idareyi zaman zaman elinde bulunduran bazı yönetim anlayışlarının İslam’la ilgili olarak yaptığı icraatlarla ilgili değerlendirmelerde bulunan Ocak, gelinen noktanın devamı veya değişimi hakkında karar verilmesinin yerinde olacağını belirterek, geçmişte yaşananların muhasebesinin yapılması gerektiği savunur:

“Şimdi burada, Türkiye Cumhuriyeti'nin yukarıda çok kısa bir şekilde özetlemeye çalıştığımız bu İslam politikasının, acaba yetmiş beş yıl süresince Türkiye'ye getirileri ve götürüleri ne olmuştur? Türkiye bu politikayı sürdürmeli midir, yoksa ciddi bir şekilde revize mi etmeli, tarihsel geçmişine ve toplumsal yapısına uygun bir hale mi getirmelidir?" gibi soruları sorabiliriz. Belki daha 1950'lerde siyasal kadroların ve ordu da dahil yönetici elitin kendi kendine sorması ve cevabı

üzerinde çok ciddi bir şekilde düşünmesi gereken bu soruların, yetmiş beş yıl sonra olsun, şu son yıllarda yaşananlar göz önüne alınırsa, Türkiye çapında gündeme getirilmesinin kaçınılmaz olduğu söylenebilir” (Ocak, 2013:120).

İslam Dünyasının iki büyük devletinin büyüğü olan Osmanlı İmparatorluğunun zayıflaması ve Ortadoğu'daki hakimiyetini kaybetmesiyle oluşan kaos ortamında ortaya çıkan birçok aşiret yapısı devlet geleneğine sahip değildi. Devlet geleneğinin ve Batı işgalinin oluşturduğu kaos ortamında yeşeren İslamcı ideolojiler, İslam devleti ütopyası için önemli bir fırsat bulmuşlardı. Toplumunu bir arada tutabilecek yegâne unsur, İslam dini temelinde oluşacak ideolojik bir sistem olabilirdi. Yeni İslamcı ideolojiler farklı ideolojik sistemleri benimsediler. Bu ideolojik sistemlerin tamamı İslam'a yabancı olmakla birlikte, amaç İslam'ı bu ideolojilerin diliyle tanımlamaktı. Lindholm, aralarında komünizm, kapitalizm, sosyalizm ve milliyetçilik gibi düşünce yapılarının bulunduğu fikir akımlarının kökleri ile bağlarını koparmış ve sayısı atmaya devam genç kesimi odağına yerleştirdiğini belirtir. İslamcılar arasında kendi eğitimini önemsemiş olanların devletin desteğindeki modern alimlere karşı duruşu nedeniyle İslam anlayışında da farklılaşmalar belirgin hale gelmiştir (Lindholm, 2004: 436).

Roy, siyasal İslam bahane edilerek yapılan Batılı müdahalelerin analizini yapar. Roy, İran devriminin dışında İslamcılığın Ortadoğu'da politik açıdan kalıcı etki bırakmadığını belirtir. Roy'a göre gelenen süreçte siyasal İslam kendi otoritesinin kullanımına direniş göstermemiş ve bunu ABD'nin Körfez Savaşı sonrasındaki bölgeye hakimiyeti takip etmiştir:

“Öyle garip bir İslami tehdit ki, yalnızca başka Müslümanlara (İran/İrak) ya da Sovyetlere karşı (Afganistan) savaşa girdi ve küçük grup eylemleriyle Avrupa'nın siyasal sahnesini Hizbullah'tan ve öteki cihatlıardan daha uzun zaman işgal eden Baader Çetesi'nden, Kızıl Tugaylar'dan, IRA'dan ve ETA'dan daha az terör hasarına yol açtı. İslamcılığın siyaset sahnesinden yok olduğu sanılmasının tersine, Pakistan'dan Cezayir'e kadar yaygınlaşıyor, sıradanlaşıyor, genel siyasal manzarayla bütünleşiyor, âdetleri ve çatışmaları belirliyor. Cezayir'de iktidara geleceğinden kuşku duyulmasın. Fakat başlangıçtaki hızını yitirdi. “Sosyal-demokratlaştı” Artık bir başka toplum ya da mutlu yarınlar için model sunmuyor” biçimindeki ifadesiyle uygulamadaki durumu ortaya koymaktadır (Roy, 1993: 11).

Roy, İslamcılarının politik faaliyetinin, devletler veya İslam'ı yaşayan halklar nezdinde güçlenme yerine İran'daki gibi bir devlet anlayışına ya da Afganistan'daki gibi bir kültürel ayrışmaya evirildiğini savunur. Roy, bu süreçte yer alan unsurların ifadelerinin aksine, politik iddia sahibi olan her hareketin ister istemez laik bir alanı ve geleneksel ayrışmayı sağlayan ortamı oluşturduğu belirtir. Roy'a göre bu durum dinin politikleşmesinin çerçevesini çizer. Bu nedenle Roy, İslam'la ilgili ele aldığı metinlerde İslam'ın laikliğe bakışı ile ilgili değerlendirmelerle ilgilenmemiş, İslam'ı algılama açısından Müslümanların görüşlerinde daha katı düşünceleri de içermekle beraber, kuzeydeki ülkelerle olan münasebetlerine etki eden metinlere, uygulamalara, politik yapılanmalara odaklanmıştır (Roy, 1993: 42).

Çalışmanın bu aşamasında İslam toplumlarındaki uyanış hareketlerinin hangi kitlelere hitap ettiğinin anlaşılması önemlidir. Bu hareketlerin hitap ettiği kitlelerin geleneksel kitlelerden farklı olması ilk başta dikkat çekmektedir. Bu hareketlerin hitap ettiği kesim Batı Afrika'da tüccarlar, meslek sahipleri ve göçmenler olurken, Nijerya'da ve Kano'da ekonomik önceliklerini sağlamak çalışan işçiler için taşralı din adamlarının liderliğini kabul eden ve İslami grupları örgütleyen göçmen köylüleri kapsar. Malezya'da bu kitle İslam bayrağı altında birleşirken, onların toprak sahibi olmalarını engelleyenlere karşı hareket ediyordu. Mısır, Türkiye ve İran gibi ülkelerde ise bu kitlenin eski zanaatkar ve tüccar sınıf ile İslami eğitim görmüş öğretmenlerin yanı sıra, yeni oluşan sistemin Batılı eğitiminden geçmiş zümrelerine konumunu kaptırma açmazı yaşayan memurları kapsadığı görülmektedir. Bunun yanında Lapidus, sosyal olarak hücrenel olan ancak artık ekonomik olarak güvende olmayan üniversite öğrencileri, aydınlar, teknisyenler, orta kademe bürokratlar ve profesyonellerden oluşan üst sınıf için heyecan verici hale geldiğini belirtir.

Mısır'daki süreçte ise İslami radikalizm tıp, mühendislik, eczacılık ve farklı daha iyi eğitim bölümlerindeki üniversite öğrencileri arasında sağlam bir yardım gözlemlenir. Türkiye'de ise, teknik fakültelerde İslamcı kesim ve yaptıkları etkinlikler güçlüyken, diğer yanda sanat fakültelerinde sosyalist zihniyetin temsilcilerinin daha baskın olduğu görülmekteydi. İran'da öğrenci yönetimi devrime kadar, iç uyanış içinde çok önemli hale gelmişken, eğitimleri yoluyla geleneksel toplumlardan ayrılan bu işletmelerin ise artık siyasi elitin bir parçası olmadığı görülmekteydi. Köklerinden koparılan köylüler ve pazar esnafı gibi, bu tabakalar da kişisel kaygılarını, kendilerini engelleyen -iç ve dış-

güçlere karşı öfkelerini ve ekstra ideal bir gelecek arzularını açıklamak için İslamcı ideolojiye katılmışlardır (Lapidus, 2010: 577).

Acar, ilk aşamada İslamcı hareketlerin genellikle esas olarak siyasi parti kurmadaki amacının erdemli Müslüman kitle oluşturarak İslam devletinin oluşumunu sağlamak olduğunu belirterek, bu hareketlere göre erdemli olmanın da ancak İslam devletinin varlığı sayesinde olacağını belirtir. Bu ise siyasi partilerin kendi taraftarlarını ahlaki eğitiminden geçirdiği bir nevi tarikat merkezi gibi faaliyet göstermesine yol açmıştır. Bu çerçeveden bakıldığında ise siyasi partiler teşkilat yapısını, şahsiyet gelişimi ve ruhsal açıdan gelişim gibi süreçlerde başarı göstermiş taraftarları ve üyeleri seçtikten sonra, kendi bünyesinde oluşturduğu idari kanat aracılığıyla da emir adı verilen yöneticiyi ve şura adı verilen meclisi belirler. Siyasi partinin oluşumundaki aşamaları detaylandıran Acar, partiye kabulden başlayarak, içinden geçilmesi gereken süreçlerde okunması gereken bir dizi eserin bulunduğunu söyler. Katılımcının bu eserleri okumasından sonra olgunluk ve mutlak itaat süreçlerinden geçmesi gerekir. Bunun yanında Acar, İslamcı hareketlerdeki ideologların çizdiği fikrî sınırların gerçekleri ıskaladığı belirterek, bu durumun da istenilen hedeflere ulaşılmasında engel teşkil ettiği vurgular (Acar, 2007: 11).

Al-Azmeh'e göre, önceleri sadece dindar bir hayırseverlik olan ve günümüzde halkın çoğunluğu tarafından hala öyle görülen İslamcılık, milliyetçiliği kendine uyarlayarak siyasal bir ideoloji haline geldi. Bunun yanında az gelişmişliğin ve emperyalizmin getirdiği bu süreç, kültürel işgal halini alarak belirginleşir. Üçüncü Dünya kavramında ise İslam Dünyası'nın refah ve özgürlüğü, kültürel gerçekliğe dönüştürülmesinde saklıdır. Bu kavramların çoğunluğunun Al-Azmeh, 1960'lardaki Faysal-Nasır çatışması döneminde ortaya çıktığını belirtirken, sahipliğin ana mali kaynağının, hala Suudi Arabistan ve Körfez devletleri olduğunu savunur (Al-Azmeh, 2003: 137).

Al-Azmeh, Arap dünyasının, İran'ın ya da Müslüman çoğunluğa sahip diğer ülkelerin tarihine baktığımızda, İslam'ın tek bir kültürde değil, birbirinden son derece farklı kültürler arasında varlığını sürdüren bir din, dolayısıyla çok biçimli bir kimliği olduğunun ısrarla vurgulandığını savunur (Al-Azmeh, 2003: 143).

Al-Azmeh, İslamcı akımların parti siyasetinden uzak durmalarının, onların dini alanda kalmaları amacından kaynaklanmayıp, kendilerini partilerden üstün görmelerinden ve

toplumun gerçek hükmedicilerinin kendileri olduklarını düşünmelerinden kaynaklandığı görüşündedir. Al-Azmeh'e göre bu tarz bir egemenlik, her koşulda, siyasi toplumun Hakikat 'ine dönüşü, doğasını ve ruhunu yeniden kazanması, varlığının yeniden olumlanması şeklinde yorumlanır. (Al-Azmeh, 2003: 100). Siyasal İslamcılık, "şeriatın tatbiki" olarak bilinen şeye olanak verecek bir siyasi düzen taraftarlığı üzerine kuruludur. Buna alternatif bir formülasyon, böylesi bir siyasi düzen –buna İslami devlet diyebiliriz- taraftarlığının, kurtuluş tarihi bağlamında eskatolojik bir çözüm ile, bir ütopyanın gerçekleştirilmesi arasındaki alana yerleştirilmesini içerir (Al-Azmeh, 2003: 101).

Orta Doğu'da bulunan sosyal ve siyasi yapının içerisinde etkili bir konum elde etmek için çaba gösteren İslamcı ideolojilerin temel noktada Kur'an'ı ve Sünneti içeren değerleri bir çıkış noktası olarak gördükleri söylenebilir. İslamcı ideolojinin genel tezine göre Kuran ve Sünnet çizgisi, Batı'nın emperyal politikaları ve Orta Doğu'nun baskıcı rejimleri tarafından baskı altına alınan Müslüman halklar için tek çıkış noktasıdır. Sosyolojik açıdan Müslüman halkların geleceğini önemsemeyen Batı ve Ortadoğu rejimlerinin, kendi sorunlarıyla da meşgul olmaları nedeniyle biriken toplumsal tepkinin arka planında nüfus artışı, işsizlik, eğitim seviyesinin istenilen seviyede olmayışı gibi konuları daha çok içermektedir.

Böylesi bir sosyal tepkinin biriktiği toplumlarda bu sorunlara cevap verme iddiasıyla ortaya çıkan İslamcı düşünce gruplarının varlığı dikkat çeker. Modernleşmeyle ilgili belli arayışlar ve bazen de hesaplaşma içine giren İslamcı ideolojik yapılar, taraftarlarının yıllarca mahrum bırakıldığı eğitim, sanayi, şehirleşme ve bilimsel çalışmalar gibi alanlarda da iddia sahibi olduklarını aktaran çalışmalar içine girmişlerdir. Bu çalışmaları gerçekleştirmeye çalışan İslamcı ideoloji mensupları, görüşlerindeki farklılıklar nedeniyle, yürüttükleri faaliyetlerin gerçekleşmesinde beklenen etkiyi her zaman göremediler. Bu durumun oluşmasında faaliyet gösterdikleri ülkelerdeki yönetimlerin politikalarında beklenen düzeyde kabul görmemeleri de etkili olmuştur.

Bu noktada Adrian Karatnycky (Kurt, 2017) , çoğunluğu Müslüman olan 47 ülkenin yalnızca 11 tanesinde, Müslüman olmayan 145 ülkenin ise 110 tanesinde seçilmiş hükümetlerin bulunduğunu saptar. Bu durumu Müslüman ülkelerin gelişmişlik

seviyeleri ile ilişkilendiren Karatnycky'nin İslam ülkelerinin yönetim şeklinin, ilgili ülkelerin okuma seviyesi ve fakirlikle ilgili olduğu görüşüne karşı Kurt şu saptamayı yapar:

“Karatnycky'e göre bu durumun üç önemli sebebi vardır: Müslüman ülkelerde refah ve eğitim seviyesinin oldukça düşük olması, kadın erkek eşitsizliği ve din siyaset ayrımının olmaması. Hem birbirleri ile hem de İslam dininin ilkeleri ile doğrudan bir ilgisi olmayan bu argümanlar üzerine kurulu olan Karatnycky'nin çalışması hem vardığı sonuçlar hem de metodolojik açıdan önemli açmazlara sahiptir. Öncelikle eğitim ve refah düzeyi diğerlerine görece yüksek olan Müslüman ülkelerde de (Kuveyt, Ürdün, BAE, Katar) otoriter rejimler varlığını sürdürmektedir. Ayrıca, refah ve eğitim seviyesi tüm Müslüman ülkelerde çok düşük olsa bile bu durumun İslam ilkelerinden kaynaklandığı iddia edilemez ve söz konusu çalışmada da buna dair bir kanıt sunulmamıştır. İkincisi ve daha önemlisi, Irak, Suriye, Libya gibi ülkelerde rejimler otoriter yönetim sistemlerini seküler ideoloji üzerine kurmuşlardır. Dolayısıyla bu tür çalışmaların temel özelliği, halkının Müslüman olduğu gerekçesi ile otoriter rejim uygulamalarını teolojik bir bakış açısıyla İslam'a mal etmeleridir. Sonuç olarak rejimlerin yapısı, organizasyonu ve Batılı ülkeler ile sahip oldukları ilişkileri göz ardı ederek, yanıltıcı bir sonuca varmalarıdır” (Kurt, 2017: 323).

Kurt'un yukarıdaki görüşlerinden yola çıkılarak, İslamcı düşünceyle ilişkili grupların da bu sürecin bir parçası olarak rol aldıklarını söylemek bazı ülkeler için doğru olacaktır. İslamcı gruplar, Müslüman ülkelerdeki rejimlerin oluşumunda önemli roller üstlenmişlerdir.

Diğer bir ifadeyle İslamcı akımlar da bu sürecin içe veya dışa dönük aktarımında rol almışlar, Mısır'da Müslüman Kardeşler, İran'da Fedeyan-ı İslami ve Pakistan'da Cemaat-i İslami adları altında faaliyetler yürütmüşlerdir. Yürüttükleri faaliyetleriyle modern hayatla geleneksel çizgi arasında kalan ülkelerinde Batılılaşmanın karşısında İslami değerleri yaşatma ve daha ileri düzeylerde temsil etme iddiası etrafında sosyal anlamda oluşan muhalif görüşleri bir araya getirmeye çalışmışlardır. Adı geçen bu hareketlerin her biri kendi ülkelerindeki duruma, hitap ettikleri toplumun yapısına ve kendi teşkilatlarındaki kapasiteye bağlı olarak farklı yaklaşımlar ve mücadele yöntemleri belirlemişlerdir. Bu hareketler Cezayir, Mısır, Suriye ve Irak'ta devrimci bir kisveye bürünürken; Filistin ve Lübnan'da ulusal özgürlüklerden yana tavır takılmakta;

Ürdün, Kuveyt, Türkiye ve Pakistan’da ise reformlardan taraf bir usulü takip etmektedirler.

Esasında bu akımların oluşum koşullarını hazırlayan geçmişi de dikkate almak yerinde olacaktır. Osmanlı’nın ardından Ortadoğu, farklı İslamcı akımların doğuş ve yayılma sahası haline gelmiştir. Bu akımların oluşumundaki evrelerden bahseden Dağ’a göre, tarihsel olarak Ortadoğu coğrafyasında İslamcılığın üç evrede oluştuğunu söylemek mümkündür. Hazırlayıcı koşullar bağlamında, Şeyh Veliyullah Dehlevi (1703-1762) İslam dünyasının doğu ucunda, Osman dan Fodio (1754-1817) İslam dünyasının batı ucunda ve Muhammet bin Abdülvehhab (1703-1971) ise tam merkezinde yaklaşık aynı dönemlerde alternatif İslamcı arayışlarla ortaya çıktığında, farklı etkilere sonraki dönemde kapı aralamışlardır (Dağ, 2019: 17).

İslamcılığın bir özelliği konusunda ittifak etmektedir. Bu özellik İslamcılığın Batı etkisinin İslam dünyasına tesir etmesine karşı çözüm aramakta olması ve bu esnada kendisine İslam’ı referans noktası kabul eden fikri akımın adı olmasıdır. Bu bağlamda İslamcılığın, İslam’ın büyük çerçevesi içinde bir yeri olsa da tamamının temsilcisi olma gibi bir görevi bulunmamaktadır. Ancak İslam dini sınırları içinde yapılan bir yorum olarak kabul edilebilir. İslamcılığın bir diğer özelliği de bünyesindeki modernist bakış açısı nedeniyle geçmişten bugüne gelen kültürel ve geleneksel İslam anlayışını eleştirel biçimde ele almasıdır. (Dağ, 2019: 66). Dağ’a göre; İslamcılık tartışmalarının ana yorumu İslam devleti kurulması fikri ve yöntemi üzerine bina edilmiştir. Dağ, bu sürecin içindeki bazı gruplar tek merkezden sürecin yürütülmesini benimserken diğerleri ise bazı şeylerin tabana kabullendirilmesinin önemi üzerinde durmaktadır. 20. yüzyıldaki bütün İslamcı grupların esas olarak yöntem üzerinde ayrışmakta olduğunu savunarak, bu tartışmanın günümüzde de sürmekte olduğunu vurgular (Dağ, 2019: 68).

Osmanlı dönemindeki İslamcı ve Batıcı çekişmesine değinen Tibi bu süreci Yaşar Kemal’in “Osmanlı imparatorluğu, çeşitli dillere, çeşitli kültürlere ve çeşitli dinlere mensup bir nüfusa sahip bir devletti” ifadesiyle özetler. Bu kültürel çeşitliliğin sonunu getiren durumun ise Jön Türkler’in tutumu olduğunu belirten Tibi, bugünkü İslamcıların, Osmanlı İmparatorluğu’nun olumsuz geleneklerini, Jön Türklerinkiyle birleştirdiğini savunur. Tibi, Osmanlı Devleti’nin Jön Türkler öncesi halinin “İslamcı evrensellik” olduğunu da belirtir (Tibi, 2000:15).

Gelinen noktada İslamcı grupların dışarıya ve kendi içlerine dönük ayrışmalarının tahlilini yapan Dağ, aşılması gereken en önemli sorunun yöntem ve usule dair meselelerin ötesinde olduğunu belirterek günümüz İslamcı gruplarının Ortadoğu'daki yaşanan bunalımlar sebebiyle meşruiyet krizi yaşamakta olmalarına rağmen, savaşın ardından oluşacak yeniden kuruluş aşamasında sürece dahil olacaklarını söyler. Bu bakış açısıyla esas sorunun dıştaki düşmanlar tarafından oluşturulan problemlerden değil bilakis içte yaşanan konuların halledilmesinden geçtiğini de belirtir. Bunun çözümünün ise bölgenin neredeyse büyük bir kesiminde yaşanan etnik ve mezhebe dayalı anlaşmazlıkların halkı da sürece dahil edecek şekilde olumlu bir biçimde sona erdirilmesinden geçtiği de savunur (Dağ, 2019: 69).

2.1.2. İran'da İslamcı İdeoloji

Farsçadan Türkçeye çevrilen eserlerin ağırlıklı bir kısmı edebi ve dini metinlerden oluşsa da konu, çalışmanın alanı ile ilgili olan, 1960 sonrası Türkçeye kazandırılan çeviri eserler bağlamında ele alınacaktır. Özellikle İran Devrimi sonrasında Türkçeye çevrilmeye başlanan eserler arasında, ideolojik içeriği bulunan çalışmaların da mevcut olduğu bir sürece girilmiştir. Bu sürecin gelişimini irdelemek esnasında bu dönemde Türkçeye çevirisi yapılan eserlerin hangi koşullar altında ortaya çıktığını anlamaya da yardımcı olabilir.

İran'da İkinci Dünya Savaşı sırasında (1941) Britanya ve Sovyetler Birliği'nin baskılarıyla İran lideri Rıza Şah Pehlevi tahttan çekilmek zorunda kalmıştı. Yerine İngilizlerin desteğiyle oğlu Muhammed Rıza Şah Pehlevi geçti. Pehlevi tahta geçtikten sonra yaptığı ilk konuşmasında İran'ı dünyada önemli bir güç haline getireceğini, Avrupa ülkeleri gibi modern bir İran inşa edeceğini ve kadınlara oy hakkı tanıyacağını açıkladı. İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinden sonra İran'daki büyük petrol rezervleri. Özellikle Amerika ve İngiltere'nin dikkatini çekmekteydi. İran'ın teknolojik yapısı dikkate alındığında petrol rezervlerinin tümünü işleme veya ihraç etme imkânı bulunmamaktaydı. İngilizler bu mevcut durumu fırsata çevirerek Şah ile bir anlaşma yaptılar. Şah Pehlevi İngilizlerle yaptığı anlaşma sonucunda İran petrolünün üretim ve satış haklarına dair yetkiyi tümüyle İngiliz petrol şirketlerine devretti. Bu anlaşma sayesinde İngilizler kendileri için çok kazançlı bir iş yapmış oluyordu. Ancak İran halkının büyük kesiminin içinde bulunduğu yoksulluğa karşın İran petrolü üzerinden

kazanılan gelirin İngiltere'ye aktığı bir süreç yaşanmaktaydı. Bu nedenle halkta ve muhalefette hoşnutsuzluklar başlamaktaydı. 1951 yılında bu ve benzeri icraatlar nedeniyle Şah'ın otoritesi sarsılmaya başladı. Bu süreçte muhalefetteki lider Muhammed Musaddık İran petrolünün sahibinin sadece İran halkı olduğuna dair ifadeler kullanmaktaydı. Vaatleri çerçevesinde İngiliz petrol şirketinin İran'dan uzaklaştırılarak petrol gelirlerinin halka geri verileceğini ilan ediyordu.

Yaptığı etkili konuşmalarla halkın dikkatini çeken Musaddık, İngiliz petrol şirketi hakkında hazırladığı bir yasa tasarısını meclise sundu ve bu yasa meclisten onay aldı. Şah Rıza Pehlevi ise meclisin aldığı bu kararlar güç kazanan Musaddıkı başbakan olarak tayin etmek durumunda kaldı. Alınan bu karar neticesinde Amerika ve İngiltere liderliğindeki Avrupa devletleri İran petrolüne ambargo uyguladı. Bu durum İran ekonomisine ağır bir darbe vurdu. Buna karşın Musaddık İran petrolü için pazar arayışına girdi. Ancak Musaddık Amerika ve İngiltere tarafından engellendi. Bu nedenle İran'daki ekonomik kriz derinleşmeye başlayarak halkın yaşadığı yoksulluk dayanılmaz boyutlara ulaşmaya başlamıştı.

Halk tarafından Musaddık'a gösterilen teveccüh Şahı rahatsız etmeye başlamıştı. Şah, bu nedenle ekonomik krizi sebep göstererek Ağustos 1953'te başbakanı görevden almak için girişiminde bulundu. Bunun neticesinde Musaddık yanlıları gösterilere başlarken Şah ülkeden kaçmak zorunda kaldı ve İtalya'ya gitti. Şah'ın iktidardan uzaklaşması Amerika ve İngiltere'nin istemediği bir sonuç doğurmaktaydı. Çünkü Musaddık'ın siyasi anlamda sahip olduğu milliyetçi bakış açısı nedeniyle İran'ın batının kontrolünden çıkma riski olduğu düşünülüyordu.

ABD AJAX isimli bir operasyon aracılığıyla Musaddık'ı devirdi. Sonrasında Şah tekrar ülkeye döndü. Yaşanan süreçten sonra ikinci defa iktidara gelen Şah Pehlevi, Musaddık'ın başlattığı millileştirme siyasetini bitirdi. Bu girişim sonucunda Şah önceden alınan kararları rafa kaldırarak Batı ile bir dizi ekonomik anlaşmalara imza attı. Sonrasında 1957 yılında CIA'nin desteğiyle kurulan SAVAK isimli İran istihbarat teşkilatı Şah muhaliflerine karşı faaliyetlere girişti. Şah, sonrasında edindiği bu güç nedeniyle 1961 yılında Batı dünyasından aldığı desteği de arkasına alarak meclisi dağıttı. Tüm yetkileri tek elde toplayarak bir dizi reform çalışması başlattı.

Bu reform çalışmaları önemli ölçüde büyük toprak sahibi zenginlere, devletin sanayi kuruluşlarına ortak olması karşılığında arazilerinin kamulaştırılması sonrasında, arazilerin bölünerek tarım için köylülere dağıtımını içermekteydi. Reform çalışmalarının devamında hava, kara ve demiryollarına yatırım yapılarak ülkenin ulaşım ağı güçlendirilmeye çalışıldı. Susuz bölgelere baraj ve sulama tesisleri kuruldu. İran'ın en uzak bölgelerine bile salgın hastalıklara karşı sağlık tesisleri açıldı. Şah tarafından yapılan tüm bu reformlar Beyaz Devrim olarak adlandırıldı. Ülkenin belirli bir kesimi bu hizmetlerden memnun olurken, diğer bir kısmı ise tepkiliydi. Tepkili olanlardan birisi de ülkedeki Şii mezhebinin lideri olan Ayetullah Humeyni idi.

Ayetullah Humeyni, 1962'de Şah tarafından ortaya konulan toprak reformu çalışması çerçevesinde vakıflara ait mal varlıklarının el değiştirmesine karşı durması nedeniyle gözaltı ve hapis süreçleri yaşadı. Bunun üzerine ülke genelinde Şii gruplar sokaklarda protesto gösterilerinde bulundu. Bu protestoların giderek artması üzerine Humeyni 1964 yılı 4 Kasım tarihinde Türkiye'ye sürgüne gönderildi. Sürgün esnasında Ankara ve ardından Bursa'da kaldı. Ancak bir süre sonra Şah Pehlevi'nin Türkiye'ye baskı yapması sonucu Bursa'dan Irak'a geçti. Irak'a ayak basar basmaz Şiiler tarafından yoğun sevgi gösterileriyle karşılaşılan Humeyni, Şiiler için de önemli görülen Nefes şehrinde ikamet etmeye başladı. Burada Şah'ın gitmesi için çalışarak İslam devletinin İran'da kurulması için halka çağrılarda bulundu. Bu çağrılar neticesini göstererek Humeyni'nin İran'daki etkisini bariz bir biçimde artırdı. Bundan oldukça rahatsız olan Şah, Saddam Hüseyin'i ihtar etti ve Humeyni'nin Irak'tan ayrılmasını talep etti. Saddam Hüseyin bir süre dirense de, komşusu ile aralarının bozulmasını göze alamayarak Humeyni'yi sınır dışı etti. Humeyni, sonrasında Fransa'ya gönderildi. Paris'in bir banliyösüne yerleşen Humeyni, buradan Şah yönetiminin yıkılması ve bir İslam cumhuriyetinin kurulması yönünde propagandalara devam etti.

Humeyni, mesajlarını kasetlere kaydederek yandaşları vasıtasıyla halka ulaştırdı. Bu kayıtlar aracılığıyla İran'da taraftar kitlesi büyüdü. Bu sırada Şah'ın beyaz devrimi ise eskiden beri monarşisine en çok karşı duran aydın ve işçi sınıfının sayıca artmasına neden oldu. Bu durumun asıl sebebi ise siyasi partiler, meslek odaları, sendikalar ve bağımsız gazetelerin tamamen kapatılmasıydı. Bunun da ötesinde toprak reformu sonrasında dağıtılan topraklarda yeterli düzeyde denetim sağlanmaması birbirinden dağınık ve kontrolsüz çiftçileri ortaya çıkarmıştı. Normal şartlarda tüm halka ulaşması

beklenen petrol gelirinin, kendilerinden beklenen iş imkanlarını açmayan ve fabrikaları kurmayan zengin kesime verilmesi halkta huzursuzluk ortamı oluşturdu. Bu durum üst tabaka ile alt tabaka arasında ekonomik barışın bozulmasına da yol açtı.

Tüm bu duruma ilave olarak devletteki idari kadrolarda yaşanan yolsuzluk, rüşvet, iş bilmezlik gibi yozlaşma süreci de eklendiğinde halk, yönetimden tamamen soğudu. Bu ortamda Humeyni'ye yaklaşan halk kitleleri ve üniversite öğrencileri 1979'a doğru Tahran başta olmak birçok şehirde protesto gösterileri düzenlemeye başladı. Yapılan bu kitlesel eylemlere aydın kesim ve hava kuvvetleri subayları da katılım gösterince halkın tamamı gösterilere katılmaya başladığı görüldü. Sonrasında yaşanan ortamda hava kuvvetlerine ait silah depolarından elde edilen silahlar protestoculara dağıtıldı ve hava kuvvetlerindeki askerlerin yaptığı grevler görülmeye başlandı. Sürecin kontrolünden çıkmaya başladığını gören Şah çeşitli hamlelerde bulduysa da muvaffak olamadı. Bu sırada, Paris'te bulunan Humeyni'nin Şah'ın din düşmanı olduğu ve tüm dini vakıfların karşı hamle yapacağını ilan etmesi, halkın tepkisini daha fazla artırdı. Olayların bu şekilde geliştiği ortamda hastalandığı ifade edilen Şah Rıza Pehlevi'ye doktorlar tedavi amaçlı yurt dışına çıkmasını önerdi. Bu vesileyle gelişen olaylar silsilesi içinde 16 Ocak 1979 yılı 16 Ocak tarihinde Şah İran'dan ayrılmak zorunda kaldı ve Kahire'ye gitti.

Şah'ın İran'ı terk etmesinden 15 gün sonra, 1 Şubat 1979'da İmam Humeyni Air France havayollarına ait bir uçakla İran'a geri döndü. İmam Humeyni Tahran'a vardığında yaptığı ilk konuşmada güçlü bir İslam Cumhuriyeti oluşturacağını ilan etti. 1 Şubat ve 11 Şubat tarihleri arasında liberal eğilimli olan başkan Şapur Bahtiyar resmi hükümet olarak yönetiminde bulundu. Ancak, İmam Humeyni kısa sürede ülkede hakimiyetini tesis etti. Sonrasında 1 Nisan 1979 tarihinde gerçekleştirilen halk oylaması neticesinde İran İslam Cumhuriyeti ilan edildi. Kurulan yeni rejim tarafından Şah Pehlevi gıyabında idam cezasıyla cezalandırıldı. Şah hastalığı nedeniyle Mısır, Fas, Bahamalar ve Meksika'yı dolaşırken pankreas kanserine yakalandı. Hastalığın tedavisi için 22 Ekim 1979'da Amerika'ya gitti. Aynı süreçte İran'da hükümetin desteklediği gruplar Amerikan büyükelçiliğini bastı. Yapılan baskında 52 Amerikalı rehin alındı ve rehinelere karşılık olarak Şah Rıza Pehlevi'nin İran'a iadesi talep edildi. Yapılan bu talep ABD yönetimi tarafından kabul görmedi. Ancak Şah önce Panama'ya sonra ise Mısır devlet başkanı Enver Sedat'ın davetiyle Kahire'ye gitti. 27 Temmuz 1980 tarihinde ise prostat kanseri nedeniyle Kahire'de hayatını kaybetti.

İran'da, Aralık 1979 tarihinde anayasa değişikliği yapıldı. Yeni yönetim tarafından Humeyni ülkenin dini lideri olarak belirlendi. Beni Sadr tarafından kurulan hükümetin yaptığı ilk icraatı; genel af çıkarmak, müziği yasaklamak ve tüm gazeteleri kapatmak şeklinde gerçekleşti. Devrimimden önce ve devrim sırasında İslamcı kesimle beraber hareket eden milliyetçi ve Marksist grupların birçok üyesi Ayetullah Humeyni'nin emriyle idama gönderildi. İran tarihinde yeni bir dönemin mimarı olan Ayetullah Humeyni, 3 Haziran 1989 tarihinde 86 yaşında öldü.

İran'da yaşanan bu devrim süreci, 1960'lı yıllardan sonra Ayetullah Humeyni'nin önderliğinde ortaya çıkan bir din adamları hareketiydi. Bunun yanında Ali Şeriatî ve Celal Al-i Ahmed'in düşünceleri de süreci yönlendirici bir hal almıştı. Bu fikirler sayesinde İslami düşünce devrimci bir hüviyete bürünmekteydi. Bu durum mevcut yönetime karşı tepkili olan halk için bir cazibe merkezi haline dönüştü. Bu süreçte İran'daki rejimin karşısında yer alan kitlelerin takip edebileceği bir Ulusal Cephe'nin sunabileceği yol haritası tam olarak mevcut değildi. Ancak, İslamcı fikir ve hareket grupları için bu durum bir çıkar yol arayışı halini almıştı. 1960'ların sonlarında ise bu süreç, devrimcilik anlamında İslam fikriyatının ve faaliyetlerinin bütünlük taşıdığı bir sürece evrilmiştir. Bu süreçte Şah tarafından oluşturulan baskı rejiminin, hem aydınları hem de din adamlarını kısaca alarak onları birlikte hareket etmeye yönlendirdiği görülmekteydi. Bunun sonucu olarak her iki grup ortak bir zeminde mücadele için buluşma fırsatı yakalamış oldu. Şah tarafından baskı unsuru olarak kullanılan cezaevlerinde bir araya gelen her iki kesimin aydınları fikir birliğine yaklaşıırken, Ulusal Cephenin laik kanadı ise zayıflamaktaydı (Parlar, 2006: 192).

Bu sürece giden yolda 1906 yılında, Muzafferuddin Şah Kacar'ın yaptığı anayasa ilanı sonrasındaki süreçte oluşan toplumsal hareket, 1979 yılına gelindiğinde İran İslam Devrimi'nin gelişmesine yol açmıştır. İran İslam Devrimine giden süreç 1979 yılında İran'da hüküm süren Muhammed Rıza Pehlevî monarşisinin, Ayetullah Humeyni önderliğindeki devrimle yıkılıp yerine Şii mezhebinin merkezinde bir İslam cumhuriyeti kurulmasıyla tamamlandı. Bu noktada İran'ın yakın tarihinin esasında hak ve adalet arayışı için yapılan çabalarla dolu olduğu da görülmektedir.

Bu mücadelenin gelişim sürecinde kanun ve yasal düzenlemelerin bu yolda düzenlenmesi için yapılan talepler, yaygın bir hal almaya başlamıştı. Ancak bu

arayışların özünde bazı farklılıkların bulunduğu da görülmektedir. Bu farklılıklar döneminde, Anayasal Devrim'den, İslam Devrimi'ne doğru uzanan bir devir yaşanmıştı. Afacan bu süreci, İran'da sol, sağ ve İslamcı ideolojiler arasında anti-emperyalizmin çok yaygın olduğu bir dönem olarak tanımlar. Hatta Afacan'a göre, Muhammed Rıza Şah'ı devirmeye odaklanan toplumsal güçlerin, onu sürekli olarak "emperyalizmin uşağı" olarak tanımlaması da bunun bir başka göstergesidir. Bu durum günümüzdeki İran'ının içinden geçtiği mücadelenin anayasal boyutuna da atıfta bulunan bir süreç olarak da değerlendirilebilir (Afacan, 2017: 282).

Devrime giden süreçte İslamcı ve solcu olarak ayrılan ve hak arayan taraflar, kendi dünya görüşleri çerçevesinde farklı konuları ön plana çıkarmaktaydı. İslamcı kesimin düşünce anlamında çıkışları genellikle "kültür" meselelerini ele alırken, bu sahada öne çıkan düşünürler Celal Al-i Ahmed ve Ali Şeriatî olmaktadır. İran'daki sol azınlıklar, kadın sorunu, ulusal sorun, dinsel çelişkiler gibi meselelerle ilgili esaslı değerlendirmede bulunamadılar. Devrim sürecinde rol alan grupların görüşlerine ve süreçte takındıkları tavırlara da değinen Parlar, Şeriatînin temelci bir yaklaşımla ve halk yanlısı bir tutumla, Batıya ve ABD'ye eleştirel yaklaştığını belirtir. Bunun yanında üçüncü dünyacı görüşlerden de destek bulan bu İslami anlayış, sol grupların ve bilhassa da Halkın Mücahitlerinin desteğini almıştır. Bunun yanında ülkede bulunan Fedayin, Tudeh ve başka gruplar ise kültüre dair ana konuları es geçmezler. Bu süreçte ön plana çıkan Mekteb-i İslam ve Mekteb-i Taşayo isimli dergiler ise, İslamcı grupların fikrî hayatına katkı sunarak, seslerini duyurma fırsatını sunmuştur. Bu noktada ülkedeki solun tutumu ise Şah karşıtı cepheyi bölmek üzerine kuruluydu (Parlar, 2006: 183).

Humeyni tarafından Şah'a yöneltilen en önemli eleştiri, Şah'ın anayasayı uygulamamış olmasıydı. Humeyni'ye göre Şah eğer anayasayı uygulamış olsaydı, devrimin gerçekleşmesi için gerekli olan şartlar da olgunlaşmayacaktı. Humeyni 1906 yılında olduğu gibi, 1979 Devrimi sürecinde de esas alınan gerçeğin "hukukun üstünlüğünü" (*hukumet-i kanun*) kavramının üstün kılınmaya çalışıldığını söyler. Yalnız bu durum, ifade edildiğinden biraz farklıydı. Çünkü 1906 anayasası Kacar Şah'ın tahtını korumasına yararırken 1979 yılında yeni anayasa ilan edildiğinde, ortada tahtını koruyacak veya onun için mücadele edecek bir Şah bulunmuyordu. 1979 yılında ülkeyi terk eden Şah sonrası ülkede, sadece Pehlevi hanedanı değil bilakis monarşi tamamen

ortadan kalkmış bulunuyordu. Bu ise yeni kurulacak düzenin saltanatsız bir anayasal düzen olmasını sağlıyordu (Afacan, 2017:291).

Biraz daha geriye gidilecek olursa beş yüz yıldır İran’da etkili olan Şii mezhebi, zayıf Kacar yönetimi süresinde, Şii din adamlarının nüfuzunun artmasıyla güç kazandı. Sonrasında bu kimlik güçlendi ve bunun sonucunda 1907 yılına gelindiğinde Şiilik fiili olarak ülkenin ilk anayasasının temel grubu halini aldı. Bu açıdan bakıldığında 1979 anayasasında yer alan temel inanç grubu ve ideolojik çerçeve, Şiiliği güçlü bir biçimde odak noktaya yerleştirmiştir. Bu noktada şaşırtıcı olan şey ise, sürecin başlangıcında “ümmeççi ve tevhitçi” görüntü sunan İran İslam Cumhuriyetinin üst düzey yöneticileri ve kitleleri bu durumun kapsayıcı ve kucaklayıcı bir hal almasına giden yolda beklenen katkıyı tam olarak sunmamışlardır. Hazırlanan yeni anayasada yapılan düzenlemelerde Şii Müslümanların nüfus ve nüfuz açısından baskın olması dikkate alınırken İran’da yaşayan Sünni Müslümanların varlığına dair inanç esaslı beklentilerin göz ardı edildiği gözlenmiştir. Buna ilaveten diğer inanç gruplarından olan Bahailer de bu listeye ilave edilince anayasanın çoğulculuk vasfı da tehlikeye girer. Afacan’a göre, sürecin bir diğer unsuru olan milliyet konusu değerlendirilirken süreç karmaşık bir hal almakta, “Anayasada toprak bütünlüğü ve Farsça vurgusu dışında milliyetçiliği çağrıştıran bir öge bulunmamasına rağmen “İranilik” kimliğinde milliyet önemli bir unsurdur. Burada söz konusu olan, “İslam milleti” gibi Ayetullah Humeyni’nin ve takipçilerinin sıklıkla kullandığı bir milliyet değil, literatürdeki konvansiyonel anlamıyla millettir” (Afacan, 2017: 293).

Ayrıca devrimi farklı ülkelere ihraç etme ve diğer bölgelere ulaştırma amacı taşıyan Humeyni ve taraftarlarının geçmiş dönemlerde ve yaşadıkları süreçte Şii olduğunu iddia eden yönetimleri dahi reddetmesi hasebiyle Sünni tarihini de daha rahat eleştirdikleri görülmektedir. Takınılan bu tavır nedeniyle Sünnilerle farklı bir yöntem aracılığıyla da olsa diyalog kanalı geliştirilmiştir. Hem Şeriat hem de Humeyni ve diğer sözü dinlenen Şii din adamları Emevilerden başlayıp Osmanlı hanedanına ulaşan eleştiri ve değerlendirmelerini bu çerçevede yapmışlardır (Afacan, 2017:295).

İslam devriminin anayasal bir süreç olarak değerlendirilmesinin yanında eleştirildiği özellikleri de mevcuttur. Lewis, İran'daki devrimci rejimin bazı özelliklerinin İslami olmasının yanında bazılarının ise trajik bir biçimde tamamen Avrupai bir tarzda geliştiği

belirtir. Bu Avrupai uygulamalara verilen örneklerin başında ise ideolojik olarak belirlenmiş olan büyük sayıdaki düşmanın, acele biçimde usulen mahkeme edilerek infaz edilmesi, sayıları yüzbinleri bulan kadın ve erkeğin sürgüne gönderilmesi, özel mülke el konulması, iktidarın güçlendirilmesi için yapılan baskı ve yıkım sonrasında gelişen şiddet ve beyin yıkama süreci, İslami olmanın ötesinde devrimci karakter taşımaktaydı. Lewis yaşanan durumu şöyle özetler:

“Zamanında Fransızlar ve Rusların yaptığı gibi, İranlı devrimciler de ülke içindeki tribünlerin yanı sıra, uluslararası tribünlere oynadılar; devrimleri İran dışındaki, aynı kültürü, aynı söylem evrenini paylaşan başka ülkelerdeki halklar üzerinde güçlü bir etki bıraktı. Devrimin cazibesi, güney Lübnan ve bazı Körfez ülkelerinde olduğu gibi en fazla Şii nüfus arasında güçlüydü, en az da hemen yakındaki Sünni komşularda. Bir süre, Şiiliğin neredeyse hiç bilinmediği Müslüman dünyanın büyük bölümünde çok güçlü oldu. Buralarda mezhepsel farklılıklar önemli değildi” (Lewis, 2008:373)

Lewis ayrıca devrim yıllarının sonrasında gelişen süreci İran ve etrafındaki ülkeler bağlamında da ele alarak, Humeyni'nin sadece Şii veya İranlı bir lider olarak değil, bilakis İslamcı devrimci bir lider biçiminde değerlendirildiği düşüncesindedir. Batılı radikallerin içinden geçtikleri süreçlerde, Paris ve Petrograd'daki olaylarda gösterdikleri coşkulu hareketlere benzer bir durumun İslam dünyasının birçok yerinde tüm halklar tarafından yaşanmasını ve bunun büyük bir sevinç ve umut gösterisine dönüştüğünü de gündeme getiren Lewis, sonrasında gelen zor yılları da ele alır. İnsanların savaşımlardan, iç çatışmalar ve baskılardan, ekonomik buhrandan bunaldıkları bir dönemde dünyada yaşanan diğer devrimlerde görülen rakip hiziplerin kavgasındaki aşırı ve ılımlı çatışmasında düşünürler ve pragmatistler etrafında gelişen çekişmelerin de süreci zorlaştırdığı vurgulanmaktadır. Buna benzer nedenlerle İran tarzı İslam devrimi kendisinden beklenen seviyede bir etki yapmaktan geri kalmıştır. Ancak bu durumun sürmesinin kısıtlı olduğu görüşü ise hâkim bir özellik olarak ön plana çıkmaktadır. Yaşanan devrimin etkisi altına aldığı başka ülkelerin de bulunması esasında her şeye rağmen belli bir etki sürecinin yaşandığını göstermektedir;

“Başka Müslüman ülkelerde de İran'daki devrimden kaynaklanan, esinlenen ya da ona paralel İslami devrimci hareketler gelişti, iktidarı almaya niyetli ciddi güçler haline geldiler, kimi zaman da bunu başardılar. Ayakta kalan monarşiler ve

geleneksel rejimlerin yanı sıra bütün devrimci rejimler, modernleşmenin kullanımlarına sunduğu siyasi aygıtı da ekonomik imkanları da koruyup bunlardan yararlanma arzusunu paylaşıyordu. Hoşa gitmeyen şey, ekonomi makinesinin yabancılar tarafından denetlenip sömürülmesiydi, makinenin yabancı kökenli olması değil” ifadelerini kullanmaktadır (Lewis, 2008: 374).

İran’da gelişen İslamcı ilerleyiş sürecinden çıkarılan derste yeni cumhuriyetin monarşi kapısını kapatmakla beraber İslam ve cumhuriyet kavramlarının bir arada kullanılması gibi bir durumun aşılması gerekiyordu. 1979 Anayasası’nın İkinci Maddesinin Birinci Fıkrası “tek İlahı ve egemenlik ve yasama yetkisinin bütünüyle ona mahsus olduğuna ve Onun emrine uyma gereğine” atıfta bulunurken Afganistan, Pakistan ve Moritanya gibi İran dışındaki İslam cumhuriyeti deneyimleri esasında İran bağlamında tam olarak ele alınacak bir özellik taşımamaktaydı. Esasında, 1979 İran Anayasası Velayet-i Fakih fikrine dayanırken, diğer İslam ülkeleri buna benzer bir modeli benimsememiştir. Tabir yerindeyse 1979 Anayasasında devlet sisteminin işleyişinde öncü bir konumda görülen Velayet-i Fakih veya Devrim Rehberliği Kurumunun dini bir tartışmanın başlamasına neden olduğu görüşü vurgulanmaktadır (Afacan, 2017:296).

İslamiyet’te mevcut olmayan bir ruhban sınıfı veya kilise sistemi genelde batı dünyasında görülen bir kavram olarak tasvir edilir. İslamiyet’te din adamlarının namazda yaptıkları liderlik, onlara dünyevi bir makam kazandırmazken ve camiler, sadece ibadet yeri ve sosyal mekân olma özelliği taşır. Bu durumun İslamiyet’in başlangıç devirlerinde böyleyken, sonrasında din adamlarının aldıkları dini eğitimle belli sosyolojik ölçülerde ruhban gruplaşmalarının varlığı göstermeye başlar. Caminin bir ibadet mekânı olarak devam ettiği bu süreçte din adamları, seviyelerine göre sınıflandıkları bir sisteme geçtiler. Dini yorumlama anlamındaki kapasiteleri sayesinde etkinlik kazanan din adamlarının etkileri de o nispette artmaktaydı. Müslümanlar tarafından fethedilen yerlerdeki kiliselerde bulunan dini hiyerarşik sistemin bu durumun oluşmasında rolü olduğunu söyleyen Lewis;

“Osmanlı İmparatorluğu’na katılan eski Bizans topraklarındaki Hıristiyan kiliseleri örneğinin bu gelişmelerde katkısı olduğu kuşkusuzdur. İslami dini kurumların bu sözcüğü Hıristiyanlaşması. günümüz İran İslam Cumhuriyeti’nde doruk noktasına ulaşmıştır. Burada, İslam tarihinde ilk kez olarak piskopos, başpiskopos, kardinal

ve -bazılarına göre- hatta bir papanın fonksiyonel karşıtlarını görmekteyiz” (Lewis, 2000: 26-27) demektedir.

Lewis, Hıristiyan etkilerinin tamamen örgütsel olduğunu söylemekle birlikte, Hıristiyan doktrini ve inanç dünyası ile İran dini otoritelerini kıyaslayarak, İran'daki idarecilerin kendilerini uhrevi ve dünyevi bir gücün otoritesinin temsilcisi şeklinde görerek, bir nevi İslami bir kilise otoritesi oluşturduklarını belirtmektedir (Lewis, 2000: 26-27).

Humeyni tarafından kurulan sistemde Humeyni'nin, kendinden önceki sistemi yürüten Şah'a karşı getirdiği eleştiriler arasında, kadınların Batı tarzına göre özgürleştirilmesi, iktidarın gayrimüslimlerle paylaşılması gibi konular bulunmaktaydı. Esasında Batılılaşma devrinde başlamış olan tüm siyasi, hukuki ve bunlarla ilintili sosyal değişimlerin geri çevrilmesi ve İslam devleti tarafından Şeriat düzeninin sağlanması hedeflenmekteydi. Devrimin bir diğer odak noktası İslam topraklarının neopagan dinden çıkmışlar ve onların oluşturduğu yasal kurumlar tarafından değil, bilakis hakiki İslami sistemin tesis edilmesi idi. Bu noktada gerçek düşmanın dışarıda değil bilakis içeride olduğu fikri güç kazanmaya başlamıştı. Ancak bu düşmanın alt edilmesi halinde, yabancı işgalcilerle mücadelede zafere ulaşılabileceği düşüncesi hâkim olmuştu. Lewis'in düşüncesinde, “İran'da, İran devriminin yandaşlarına göre, ilk aşama çoktan tamamlanmıştır, ikinci aşama devam etmektedir. Diğer İslam ülkelerinde, ilk aşama henüz tamamlanmış değildir” düşüncesi hakimdir (Lewis, 2008: 516-517).

İran'ın yöneticileri dış düşman arayışında da belli bir anlayış çerçevesi çizmişlerdi. Buna göre dış düşmanla ilgili yapılan tanımda, kavramsal girişten sonra, tarihi ve güncel rakipler sıralanır. Lewis'e göre, ülkenin karşı karşıya olduğu dış düşman, İslam hukukuyla tanımlanmış, İslam tarihiyle belirlenmiştir. Eğer asıl rakip Hıristiyan ve Batı alemiyse, o zaman baş düşman da bu dünyanın öncü gücü olarak görülen kimse odur: Farklı dönemlerde bu güç, Bizans ve Kutsal Roma İmparatorları, Avrupa'daki emperyal güçler olmuştur, bugün ise Humeyni'nin benimsediği, teolojik bakımdan renkli dille düşman, "büyük Şeytan" olarak tanımlanan ABD'dir” (Lewis, 2008:517-518).

Günümüzde özellikle Suudi Arabistan ve Vehhabi-Selefi ideoloji ile olan anlaşmazlık neticesinde, İran'daki bilhassa üst düzey kitlenin ülkedeki farklı inanç gruplarını tedirgin edecek söylemleri olmuştur. İran'da hazırlanan, “Aşırı Grupları Tanıma: Günümüz Selefilik Hareketi” başlıklı rapor konu ile ilgili dikkat çekici bir özelliğe

sahiptir. Yapılan bu rapor çalışması ülkede bulunan Şii'lik dışındaki farklı İslam anlayışlarını sınıflar. Çalışmanın ele aldığı gruplar; çatışmacı selefler, diobenciler, ılımlı ve tekfirci biçiminde dört gruba ayrılır. Rapora göre El Kaide, eş-Şebab, ve IŞİD yapılanmaları birinci, Taliban, Tebliğ Cemaati, Cundullah ve bunların Hint Alt Kıtasında ve İran'ın Güneydoğusundaki benzerleri ikinci, kalkınma, özgürlük, adalet vb. söylemler ile siyasi gücü ele geçirmeye çalıştığı iddia edilen, Hasan el-Benna tarafından kurulan ve Türkiye'den Tunus'a Yemen'den Katar'a uzanan grubun üçüncü, tekfircilik yaparak Suudi Arabistan'da konumlanan ve diğer Müslümanların kanını dökmeye onay veren grubun da dördüncü grubu teşkil ettiği saptır (Afacan, 2017: 310).

İran İslam Cumhuriyeti ordusuna ilaveten İran anayasasında bulunan diğer bir güç odağı İslam Devrim Muhafızlarıdır. Bu gücün dış ilişkilerdeki karşılığı, "ümme" kavramından hareket eder. Parlar'a göre amaç, Müslümanların birliğinin sağlanması ve ümme bilincinin yaygınlaşmasıdır. Bu minvalde yapılan çalışmalar politik, ekonomik, kültürel ve sosyolojik özelliklerin geliştirilmesi yolunda atılan adımları içerir. Bu noktada, yapılan çeviri faaliyetleri de bu çerçevede değerlendirilebilir. Çünkü bu vazifeleri üstlenen bir oluşumun amaçları doğrultusunda çalışmasından daha doğal bir şey olamayacağı düşüncesi de ortaya çıkar. Aynı grup kendisine görev olarak Müslüman ülkelerin haklarının muhafazasının yanında adaletin tesisini de İslami bir meziyet olarak görmektedir. Bu hasletlerin dünyaya hâkim olmasını sağlayacak misyonun takipçisi olmayı bu çerçevede kabul etmektedir (Parlar, 2006: 208).

2.1.3. Mısır'da İslamcı İdeoloji

Mısır, Memlüklerden sonra Osmanlı idaresine geçen, Napolyon tarafından işgal edilmeye çalışılan, Cezzar Ahmet Paşa'nın Akkada'daki direnişinden etkilenen, sonrasında Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın Mısır Hidivliği adında yarı bağımsız bir devlet girişimine sahne olan, İngiliz işgali gibi süreçleri ve Kanal Cephesi gibi savaşları geçirmiş bir ülkedir. Sonrasında yaşanan tarihi, siyasi ve sosyal dönüşümde birçok farklı oluşum ön plana çıkmıştır. Bunlar arasında Türkçeye hatırı sayılır miktarda tercüme yapılmış ve kendisine okuyucu kitlesi bulan Müslüman Kardeşler hareketini de anmak yerinde olacaktır. Mısır'ın yaşadığı bu çalkantılı yıllarda "Müslüman Kardeşler" hareketinin önünü ve arkasını hiçbir gözleme ve incelemeye ihtiyaç

kalmayacak kadar açık bir biçimde Mehmet Akif'in mektuplarından anlamak mümkündür. Mehmet Akif'in Mısır'da bulunduğu yıllar Mısır Kralı Birinci Fuat, Şerif Hüseyin'in çocukları Faysal ve Abdullah ve Vehhabi İbn-i Suud arasında mücadelenin geçtiği yıllardır. Bu yıllar İngilizlerin ve Fransızların İslam dünyası üzerinde güç mücadelesi yaptıkları yıllar olarak anılmaktadır (Kutay, 1977: 51).

Sonrasındaki süreçte ise Arap milliyetçilerinin milli heyecan ve bilinçle ortaya çıktıkları süreç, bir hareketin ötesindeydi. Bu akım Kutay'a göre batıların rol aldığı bir teşkilat olma özelliği taşımaktaydı. Teşkilat-ı Mahsusa, o günlerde Arap milliyetçiliğinin ve ihtilal hareketinin çekirdeğini oluşturmak amacıyla güden kuruluşlar olduğunu biliyordu. Teşkilat-ı Mahsusa, bu cemiyetlerin üzerine gittikçe görüldü ki bunların çalışmaları korkusuz ve korkunçtu (Kutay, 1977: 69).

İlerleyen süreçte bu cemiyetlerin sadece Teşkilat-ı Mahsusa'nın değil, yabancı gizli örgütlerin de ilgi alanına girdiği bir sürece girilmişti. Bunlar, İtalya, Amerika, İngiltere, Fransa, Almanya gibi petrol kaynaklarıyla ilgilenen emperyalist ülkelerdi. Her biri kendi gündemleriyle hareket eden bu ülkeler konsolosluklarının da desteğiyle bölgede faaliyetlerini yoğunlaştırmışlardı. Yabancı örgütlerin emrindeki bu kuruluşlar; okul, hastane ve farklı hayır kurumu görüntüsünde faaliyet yürütmekteydi (Kutay, 1977: 70).

Sonraki yıllarda ise 1929 ile 1938 arasındaki on yıl zarfında Rusya'da yaşayan Müslüman halktan Hacca gelenlerin sayısında artış gözlenir olmuştu. Kutay'ın görüşüne göre bu artışın sebebi Rusya'nın İkinci Dünya Savaşı sonrası Arap sosyalizminin öncülerini yetiştirecek olan kişileri bölgeye yaymaktı. Diğer bir ifadeyle komünizmin bölgeye Müslüman kılığında girmeye başladığı aktarılmaktaydı (Kutay, 1977: 125).

Bekaroğlu'na göre, Halifesiz bir dünyada ve ulus devlet düzleminde Müslümanların siyasal tahayyülü ve pratiği hakkında en etkileyici tecrübelerden biri Müslüman Kardeşler Hareketidir. Mısır'ın İsmailiye şehrinde 1928 yılında kurulan Müslüman Kardeşler Cemiyeti, dünyanın birçok yerindeki İslamcılar için küresel anlamda dikkat çekici birleştirici bir unsura dönüşmüştür. Kurulan bu cemiyet fikri, teorik ve pratik anlamda birçok İslam ülkesindeki Müslüman için bir esin kaynağı haline almıştır. Uluslararası anlamda İslami uyanışa sahip olan bu cemiyet ulusal anlamda ise kendi ülkesindeki rejimle zaman zaman sıkıntılar yaşamaktaydı. Ortaya konulan fikirlerin elde

edilen tecrübeler ışığında dönüşüme uğradığı dönem ise 1952'deki Hür Subaylar darbesi sonrasında yaşanan dönemdir (Bekaroğlu, 2017: 130-131).

1950'li yıllara gelindiğinde ise Arap ülkelerinde etkili olan Müslüman Kardeşler Cemiyeti, Suudi Arabistan'ın oluşturduğu bir eksen çerçevesinde, Arap milliyetçiliğiyle, bu milliyetçiliğe dahil edilen sosyalist projeye ve bunun sonucu olan Sovyet-Arap dostluğuyla mücadele etmek üzere taraftar toplamaya başladı. Arap milliyetçiliği ve Sovyet dostluğunun ilk başlarda ciddi olduğu düşünülmekteydi. Bir anlamda güvenlik açısından kurulmuş bir menfaat ilişkisiydi. Al-Azmeh'e göre, insanların bizleri inandırmaya çalıştığının tersine, SSCB ile Arap sosyalizmi, doğaya ya da Arap değerlerine karşı olduklarından değil, askeri, siyasal, iktisadi, ideolojik ve kültürel cepelerde komünizm söz konusu olduğunda, yetmiş yıl boyunca ardı arkası kesilmeyen sistemli saldırılara maruz kaldıklarından, Arap ülkelerinde sosyalizm karşısındaki ideolojik ve kültürel mücadelenin başını çeken İslamcı propaganda yüzünden çöktüler (Al-Azmeh, 2003:69).

1928-52 arasında Müslüman Kardeşler Cemiyetinin kolonicilik karşıtı yaklaşımı ülkedeki politik havaya katkı sunmuş ve sonrasında ise Hür Subaylar iktidarının ilk dönemiyle beraber rejime karşı yakınlık yaşanan bir dönem görülmüştür. Bilhassa Enver Sedat dönemi bu yakınlaşmanın güçlendiği bir dönem olmuştur. Daha sonra gelen Hüsnü Mübarek döneminde yaşanan 1980'lerdeki nisbi liberal siyaset sayesinde Müslüman Kardeşler Cemiyeti politik bir parti olmamasına rağmen kurulan koalisyonlarla mecliste kendisine yer bulmuştur. Müslüman Kardeşler Cemiyeti, Mısır otoriter rejiminin zaman zaman gerçekleştirdiği açılımlardan istifade ederek siyasi, toplumsal veya sendikal faaliyetlerini artırmış ve diğer aktörlerle olan etkileşim seviyesini yükseltmiş, ancak öte yandan daimî olarak devletin baskısına maruz kalmış ve dışa açılmakla ilgili temkini hiçbir zaman elden bırakmamıştır (Bekaroğlu, 2017: 131).

Amerikalıların Mısır'daki değişim için yıllardır çalışma yürüterek planlar yaptıklarını belirten Mahalli, bu planın tasarlanmasındaki temel düşüncenin ise Mısır'da yönetime geçecek olan bir grubun İslamcılar başta olmak üzere Türkiye'nin de içinde olduğu bölgeye etki yapabileceğinin hesaplanması olduğunu düşünmektedir. Bu görüşe dayanak olarak ise İslamcıların ideolojik merkezi olarak görülen Müslüman Kardeşler

Hareketinin 1928'de Mısır'da ortaya çıkması sonrasında birçok Arap ve Müslüman ülkesinde etki bırakmasıydı (Mahalli, 2012: 111-112).

Hasan El-Benna tarafından 1928 yılında vatansever anti-emperyalist bir amaç ve özveriyle kurulan Müslüman Kardeşler Hareketinin kuruluşunun bu şekliyle bile Amerikalıları memnun ettiğini aktaran Mahalli, bu gibi bir yapının varlığının kullanılabilir bir duygusal merkez olarak görüldüğünü aktarmaktadır. Bu gibi bir yönlendirme hareketinin İngilizler tarafından daha önceleri bölgede defalarca denendiğine de değinen Mahalli, bu yapının komünistlere, komünizme ve sol düşünceye yönelik olarak yönlendirilebildiğini vurgular (Mahalli, 2012: 128-129).

Çalışmalarını genellikle sosyal hayat üzerine yoğunlaştıran Benna'nın birçok Arap ülkesinde siyasi zemine kavuşan Müslüman Kardeşler Hareketi, bu ülkelerdeki parlamentolarda politik yönlendirme yapabilme kapasitesine sahip olmuştur. Mısır'ın, Müslüman Kardeşler Hareketinin ve Benna'nın düşüncelerinin geleneksel olarak çok güçlü bir konumda bulunduğu bir yerdir. Dağ Müslüman Kardeşler Hareketinin gücünün, Ürdün'de, Yemen'de, Cezayir'de, Irak ve Kuveyt'te, Suriye ve Lübnan'da, Sudan ve Fas'ın yanı sıra, Suudi Arabistan ve Filistin'de de hissedildiği ve görüldüğünü belirtir (Dağ, 2019:30).

Benna'nın ortaya koyduğu fikri çalışma, kendi içerisinde sistematik bir yapılanma da içermekteydi. Kaliteli bir biçimde tasarlanan bu teşkilatlanma biçimi kendisi için yirminci yüzyılda ortaya konulan bir çalışma yönteminin çerçevesini de çizmekteydi. Benna tarafından ortaya konulan düşünceler irdelendiğinde düşüncelerinin sadece ıslahçı değil, bilakis devrimci bir yanının da bulunduğu anlaşılmaktadır. İçinde bulunduğu sosyal yapının dönüşümünün sağlanması için ılımlı bir geçiş döneminin önemine dikkat çeken Benna, İslam dünyasını işgal eden güçlere karşı samimi bir kişilik olarak hareket etmektedir. Düşünceleri hem fikri hem de demokratik siyasi bir zemin bulmuş bir kişilik olan Benna'nın kurduğu bu hareket kendi bünyesinden, İngiltere ve İsrail işgallerine direnen Hamas gibi silahlı direniş grupları da çıkarabilmiştir (Dağ, 2019: 30).

Benna tarafından başlatılan bu fikri hareket milyonlara etki yaparken, etki yaptığı kitlenin dışındaki insanlar da bu teşkilatın çalışmalarını takip etmiştir. Ortaya çıkan bu fikri hareketin bir düşünce ekolü edası içerisinde birçok düşünce insanı yetiştirdiğini

aktaran Dağ, bunlar arasında Abdülkadir Udeh, Zeynep Gazali, Said Havva, Seyid Kutup, Yusuf Kardavi gibi isimleri sayar (Dağ, 2019: 31).

Bu dönemde etkili konuşma ve eserleri ile kitleleri etkilemiş olan Mevdudi ve Kutup da demokrasiye karşı getirdikleri eleştiriler üzerinden “İslami olmayan bir yönetim biçimini cahili düzen olarak” tanımlanmışlardır (Koyuncu, 2017: 28).

Müslüman Kardeşler Hareketi lideri olan Seyyid Kutub, 1906’da Mısır’ın bir köyünde dünyaya gelmiştir. Kahire onun tahsil hayatında bir dönüm noktası olmuş, sonra öğretmenlik ve Mısır Eğitim Bakanlığı’nda memuriyet vazifesinde görev almıştır. Bu süreçten sonra yetenekli görüldüğü için hususi vazifeli olarak ABD’ye gönderilen Kutub, 1948 ve 1950 yılları arasında ABD’de bulunmuştur. Lewis, Kutub’un çalışmalarını fundamentalist çalışmalar olarak yorumlar. Kutup yazılarına ABD dönüşü başlar. 1952 yılına gelindiğinde yaşanan askeri müdahale sonrasında öncelikli olarak Özgür Subaylar adlı grupla yakın temas kuran Kutub, bunun akabinde İslamcı görüşlerine aykırı bulduğu için bu grupla olan bağlantısını koparır. Mısıra döndükten sonra yetkililerle yaşadığı sorunlar nedeniyle, 1955’te on beş yıl hapse mahkûm edilen Kutub’un cezası 1964 yılında Irak Başkanı Arifin’in ricası üzerine tamamlanmış sayıldı ve tahliye edildi. Tahliye edildiği yıl “Yoldaki İşaretler” kitabını yayınlayan Kutub, 1965 yılının ağustos ayında Başkan Nasır’a suikast suçlamasıyla tekrar tutuklanarak vatana ihanetle yargılandı. Yapılan duruşmanın ardından 21 Ağustos 1966 tarihinde idama mahkûm edildi. Kutub’un ABD ziyareti, İslam ve dış dünya arasındaki irtibatın yanı sıra, İslam’ın kendi dünyasındaki olayları da algılamasına katkı sağlamıştır (Lewis, 2003: 71-72).

İran’daki İslamcı anlayışın düşüncelerinde yer bulan, iç düşman arayışı fikri, Seyid Kutub’un yazılarında ve vaazlarında da özenle üzerinde durulan bir gündem maddesiydi. Yine İran İslamcılığında da vurgulanan cahiliye ve paganizmle mücadele mantığı Kutub’un söylemlerinde de yer bulmaktaydı. Bu düşünce çerçevesinde ilerleyen mücadele yapılanması Müslüman halkları ve onların yönetildiği idari sistemleri değerlendirirken, ifadelerini bu kalıpların dilini kullanarak sertleştirmiştir.

Seyyid Kutub’un sahip olduğu anti-Amerikancılık düşüncesine, Amerika’ya görevli olarak gittiği yıllarda sahip olduğunu savunan Lewis, bu muhalif tutumun Amerika yüzünden olmadığını, başka bir batı ülkesine gitmiş olsa bile benzer bir sürecin

yaşanabileceğini ve bunun Kutub'un kişiliği nedeniyle olduğunu savunur. O yıllarda Amerika'nın dünyada hâkim güç konumunda olması nedeniyle de sahip olduğu gücün değerlendirmesini yapmaktaydı. Bu noktada yapılan değerlendirmelerle ilgili olarak ABD, kendi ölçeğinde günahkâr ve kültürel açıdan yozlaşmış bir yapıda sayılarak, İslam'a ve Müslüman halklara karşı bir tehdit unsuru olarak görülebilirdi. Bu bakış açısı İslamcı fundamentalist temel kabullerinden birisi olarak ortaya çıkmıştır (Lewis, 2003: 74).

Kutub'un ve Ali Şeriatî gibi kişilerin düşünce dünyasına etki eden başka bir isim de Dr. Alexis Carrel'dir. Carrel'in Kutub ve Şeriatî'ye düşünce anlamında yaptığı etkinin üzerinde durmak çalışmanın seyri açısından önemlidir. Her iki İslamcı yazar gibi Carrel da toplumsal bozulma ve yozlaşma ile ilgili olarak modern süreçleri sorumlu tutan eserler vermişlerdir. Bu bozulmaya karşı halkın etkisiz konumunun aşılması gerektiğini belirten Carrel, "Kuzeybatı Avrupa'nın "enerjik damarı"nın "atalarından gelen potansiyelleri"ni ihtiva eden plazmanın diriltilmesi"ni çözüm olarak sunmuştur. Bu düşüncesinin gerçekleşmesi için de "toplumsal ve biyolojik-bir elite ihtiyaç olduğu" görüşünü öne sürmüştür. İslamcı politik düşüncenin de tasarımları arasında bulunan elit kitle düşüncesindeki bu profil, "kendisini toplumdan ayıran, ölümlülerin haklarına karşı Allah haklarını savunan, inançsızlık karşısında Allah'ın buyruklarını uygulayan, kendisini dünyanın düzeltilip evrenle uyumlu hale getirilmesi yolunda siyasi-askeri bir eyleme hazırlayan gruptur" şeklinde tarif edilir (Al-Azmeh, 2003:109).

Kutub tarafından çizilen bu düşünce haritası, Cemal Abdünnasır'ın sosyalist ve milliyetçi ifadeleriyle çatışınca hapis süreci başlamış oldu. Kutub, Benna'dan farklı olarak sonraki kuşaklara "Cahiliye Toplumu" ayrımıyla yeni dönemde insanların yapmaları gereken öncelikli mücadelenin de sınırlarını belirlemiştir. Ona göre düşman iki dünya algısı (İslam ve Cahiliye) bir arada bulunamayacağından, Müslümanların öncelikli görevi cahiliye toplumunu yok etmek ya da en azından ondan ayırmak olmalıydı". Bu görüşe göre idaredeki kişiler Müslüman dahi olsa, idari sistem İslami değilse başkaldırmak mümkün bir hal alabilirdi. Kutub'un idamı sonrasında bu düşüncenin ardından giden genç takipçi kitle, geleneksel anlayışı da terk ederek farklı kollara ayrılmıştır (Dağ, 2019: 32).

Kılavuz ise konuya dair Kutub tarafından kaleme alınan ve onun idam edilmesine neden olan “Yoldaki İşaretler” adlı eseri, yalnız Mısır’da değil bilakis Orta Doğu’da ve Türkiye’de İslamcı çevrelerin önem verdiği bir esere dönüşmüştür. Kutub’un İslamcı gruplar hakkında getirdiği eleştirileri onları siyasallaşma suçlamasıyla karşı karşıya bırakmak olmuştur. Bunu yaparken Müslüman Kardeşler Hareketini de bundan ayrı tutmamıştır. Sorduğu sorular arasında en dikkat çeken soru “Gerçek İslam nedir?” sorusudur. Bu görüşe göre İslami hareketler Mısır’daki yönetimden İslami bir düzen tesis etmesini talep etmekle vakit kaybetmişti. “Esas hedef İslam düzenini uygulamak ve dinin emrettiği şekilde karar vermek de değildir” şeklinde fikrini ortaya atması da değerlendirilen konular arasındadır (Kılavuz, v.d., 2014: 33).

Amerikan RAND Corporation adlı düşünce kuruluşunun siyasi danışmanı ve ABD Merkezi Haberlama Teşkilatı görevlisi olması nedeniyle Ortadoğu’ya ilgisi olan Graham Fuller de Mısırlı İslami düşünür olan Seyyid Kutub hakkında görüş beyan etmiştir. Fuller göre Kutub’un, çağdaşı olan İslam toplumunun hakiki inançtan tam haberi olmayan ve bilgisizliğin ağına düşmüş bir konumda olduğunu düşünmekteydi. Bu noktada İslamcı görüşe sahip kişileri, Hristiyanların Anbaptist ismindeki mezhebi ile özdeşleştiren Fuller; “Reform dönemindeki üç ana Protestan akımının içinde muhtemelen en radikal olanı, İslamcıların pek çoğu gibi misyonerlik görevine ciddi bir bağlılık sergileyen Anabaptistlerdi. Anabaptizm; "yeniden vaftiz", yani Tanrı ile yeni ve kişisel bir ilişki oluşturmak üzere yetişkin bir bireyin vereceği bilinçli bir kararı ifade etmediği sürece, vaftizin anlamsız olduğu anlamına gelmektedir. Bu çalışma bünyesinde dikkat çekici bir nokta özelliği de taşıyan bu tespite göre yeniden iman tazeleme tavsiyesinde bulunan bir grup olma özelliğine de sahip olan “Anabaptistler, yetişkinlerin "yeniden vaftiz edilmesi" gerektiğini söylüyorlardı; böylece Tanrı hakkında verecekleri kararın özünün tamamen bilincinde olacaklardı”. Aileden gelen inancın sorgulanması ve eleştirilerek sorgulanması gerektiğini düşünen Anabaptizm’in temel görüşlerinden biri de bireyin yetkilendirilmesi ve aile geleneği yoluyla geçen inancın körü körüne, eleştirilmeden benimsenmesinin reddedilmesi gerektiğiydi.

Bu noktadan bakıldığında İslamcı çevrelerde bulunan öze dönüş düşüncesi de benzer argümanlarla hareket etmektedir. Fuller’e göre, Benzer şekilde çok sayıda köktendinci İslamcı da inancın sosyal çevre yoluyla geçmesini yeterli bulmamaktadır; onlara göre ancak Müslümanlığa bağlılığını kutsal metinleri şahsen inceleyerek keşfeden ve anlayan

kişiler gerçek Müslüman sayılabilir. İslamcıların ve Anabaptistlerin konumunun benzerliğini kutsal kitapla ilgili kapsamlı bilgi hazinesine sahip olmaları açısından da ele alan Fuller, her iki grubun yazılı metinlere ayrı bir önem verdiklerini, metinsel bir bakış açısına da sahip olduklarını ve sosyal çevrenin yaptığı aktarımı da pek fazla dikkate almadıklarını belirtir (Fuller, 2010: 141).

Gelinen son noktada Mısır ve Suriye'deki devlet ve toplum arasındaki ilişkinin yanında siyasal yapılar bir dönüşüm sürecinden geçmiştir. Bu süreç 1970'lerden bugüne kadar değişim geçirerek günümüzdeki rejimlerinin Arap Baharı sürecinde ortaya koydukları görüşleri ile ilgili farklılaşan tutumlarının belirleyicisi halini almıştır. Demirtaş Mısır'da korporatizmi dışlayan anlayışın özel sermayeye ve İslamcı muhalefete gelişme imkânı verdiğini belirtir. Bu süreçte sivil toplumda devletin oluşturduğu boşluğu ise Müslüman Kardeşlerin doldurduğu görülmektedir (Demirtaş, 2014:164).

Bekaroğlu'na göre Mısırda güç kazanan İhvan özelinde, 1970'ler ve 1980'lerde üniversitelerde siyasallaşmış, daha sonra meslek örgütlerinde aktif olanlar ile bu süreçlerde bulunmayıp İhvan'ın ana akım söylemi içerisinde yetişenler arasında bir fark vardır. Dolayısıyla kuşakları mikro düzeyde incelemek lazımdır. Bu görüşe göre süreç incelenirken yıllara ve bu yıllarda yetişen nesillere göre farklılıklar da dikkate alınarak incelenmelidir. Bekaroğlu farklı kuşakların, dönüşümün bir nedeni değil bilhassa bu durumu mümkün kılan bir unsur olarak ele alır. Dönüşüm ortamının oluşmasına yer alan neslin varlığının, bilhassa bu sürecin bir parçası olmakla beraber, bu nesle belirli bir politik alan açılmadığı zaman pasifleşmesinin de mümkün olduğunu belirtir (Bekaroğlu, 2017: 122-123).

Müslüman Kardeşler Hareketinde yaşanan süreç incelenirken, Mısır'ın 1952 yılına kadar bir monarşi, sonrasında ise dikta tarzı bir yönetim altında olduğu gerçeğini de dikkate almanın bu noktada yerinde olacağı bir gerçektir. 1923-1952 yılları arasındaki süreçte ise İngilizlerin kontrolünde gelişen anayasal monarşi süreci, yasama ve yargı kurumlarını şekillendirirken Wafd gibi siyasi partilerin gelişimine zemin hazırlamıştır (Bkz. Bekaroğlu, 2017: 124).

Müslüman Kardeşler Hareketi, devam eden süreçleri içerisinde inişli çıkışlı bir şekilde seksen yıllık aşan bir politik hareket olarak arkasında iz bırakmaktadır. Bu hareket birçok değişimin yaşandığı bir tarihsel döneme denk gelerek birçok olumlu veya olumsuz

sürecin ve değişimin yaşandığı bir devre de şahitlik yapmıştır. Kendi içinde bile farklı grupların var olduğu bu hareket ile ilgili olarak Bekaroğlu'na göre İhvan, kendi hareketini belli dönemlerde görece uzlaşmacı, rejimin açtığı alanlara intibak etmeye hevesli, yöntem ve ideolojisinde revizyona meyilli olmaya sevk etmiş hem de örgüt içerisinde reformcular ve gelenekçiler, ılımlılar ve şahinler, genç kuşaklar ve yaşlı kuşaklar gibi ayrımları beraberinde getirmiştir (Bekaroğlu, 2017: 132).

Müslüman Kardeşler Hareketi'nin yapılanma sistemi ile ilgili bir çözümleme yapan Al-Azmeh hareketi, modernite içerisinde kendisiyle ortak ortaya çıkış koşullarına sahip olan gizli parti yapılanmaları ile kıyaslamaktadır. Bu yapılanlarla ilgili kıyaslayıcı tahlil yapan Al-Azmeh'e göre 20.yüzyılda Bolşevizm'le ve Bolşevizm'in Batı ile Doğu'daki yankılarıyla özdeşleştirilen bu geleneğin kökleri, Carbonari ile 19. yüzyıl devrimci geleneğini doğuran, 18. Yüzyıldaki Babeufçülük ve Masonluk geleneğine kadar uzanır (Al-Azmeh, 2003:110).

Müslüman Kardeşler Hareketi'nin temel itiraz ve hareket noktasını teşkil eden konular, hakiki İslam'dan uzaklaşılması, devlet aracılığıyla yapılan batı tipi modernleşmeci düzenlemeler ve sonrasında ortaya çıkan seküler yaşam tarzının Mısır toplumunda bıraktığı ahlaki tahribat ve bu süreçte oluşan ekonomik adaletsizlik ortamıydı. Bunun yanında ülkenin maruz kaldığı sömürü ve emperyalist işgal süreç de yaralayıcı bir gerekçe olarak görülmekteydi. Yaşanan bu yozlaşma sürecine karşı kendi önerilerini de sunan Müslüman Kardeşler, devletin gazete, radyo ve televizyon üzerinde sıkı denetim yapması, okullarda temel dini eğitime önem verilmesi, evliliğin teşvik edilmesi hakkında tekliflerini ve yapılması gerekenleri sıralamışlardır (Bekaroğlu, 2017: 135).

İslami dini özelliği itibarıyla birçok milleti ve ırkı bünyesinde barındıran evrensel bir dindir. Bunun yanında bu çeşitliliğin dini motifi ve tarihsel süreçlerin de bir sonucu olarak mezhepsel farklılıklar da mevcuttur. Bu açıdan bakıldığında Mısır'da ve Müslüman olan Kuzey Afrika'da İslamiyet'in büyük ölçüde Sünni İslam anlayışı etrafında şekillendiği görülmektedir. Türkiye'de ise Sünni ve azınlık da olsa Şii gruplar bir arada yaşamaktadır. İran'da ise hâkim olan Şiilik yanında Sünni İslam anlayışı mensupları azınlıktadır. İran'da Türkçe ve Beluci konuşanlardan da Sünni azınlıklar mevcuttur. Filistinliler ve Ürdünlüler Sünni İslam anlayışını benimsemişken, Şii nüfusun güçlü olduğu sahalar ise Suriye, Lübnan, Irak ve Suudi Arabistan'ın doğu

bölgeleri ve Körfez şeyhliklerinin bazılarını kapsamaktaydı. Bu farklı bakış açıları ve çeşitlilik, İslam dinine inanan insanların bölgesel ve kültürel anlamda da dikkate değer farklılık yaşamakta olduklarını gösterse de, bir zenginlik örneği olarak da değerlendirilmektedir (Lewis, 2000 : 27).

2.1.4. Suudi Arabistan'da İslamcı İdeoloji

İslamiyet'in dünyaya yayıldığı topraklar olan Arabistan, İslamcı ideolojiler arasında sayılan Vahhabi düşüncenin de günümüzdeki merkezi konumundadır. Hulefa-i Raşidin dönemi sonrası, Emevi ve Abbasi devletlerinin ve bölgede kurulan Fatımiler, Eyyubiler ve Memluklerin yanı sıra Osmanlı himayesinde de bulunan Arabistan, diğer İlam ülkelerinden farklı bir konuma sahiptir. Dünyadaki tüm Müslümanların ibadet ederken yönlerini çevirdiklerin Kabe'nin yanı sıra, yine tüm Müslümanların hatıralarına ve kendisine büyük saygı duydukları Hz. Muhammed'in ve seçkin arkadaşlarının hatıralarının bulunduğu Medine şehri de yine buradadır. Bu bakımdan Arabistan dünyadaki Müslümanlar açısından önemi hiçbir zaman bitmeyecek bir bölgeyi içine alan bir ülkedir.

Bu bölgede tarihi süreçleri içerisinde yaşanan çalkantılı dönemler olmuştur. Hulefa-i Raşidin denilen dört büyük sahabe sonrasında yaşanan süreçler Müslümanları çeşitli bloklara ayırmıştır. Bu bloklardan bir tanesi de, Sünni İslam anlayışının içinden çıkıp, onu tasfiye etmeye girişmiş olan Vehhabilik düşüncesidir. Bu düşünce 19. yüzyıla gelindiğinde siyasi ve itikadi bakımdan Sünni İslam anlayışından belli konularda ayrılmaya başlamıştır. Bu ideolojik yaklaşım kendi sınırlılarını çizerken, hicri ikinci yüzyıldaki Selef yöntemini kabul ettiğini duyurmuştur. Ancak Sünni İslam anlayışının içinde bir hak mezhep olarak kabul edilen Hanbeli mezhebini de amelde mezhep olarak benimsemiştir.

Vehhabilik düşüncesi Demir'e göre, "Hz. Ali ile Muaviye arasındaki kavgayı yeniden dirilterek Muaviye'nin Şam Emevi Devletini diriltmeyi" (Demir, 2014: 9) bir amaç olarak belirlemiş bir düşünce olarak yola çıkmıştır. Bu amaçla 1802 yılında Kerbela'ya bir baskın yaparak orada bulunan Şii hacıları öldürerek kadın ve çocukları esir aldıkları aktarılır.

Osmanlı devletinde bulunan alimlere göre ise Vehhabilik akımı, Sünniliğin dışında bir akımdır. Osmanlı ulemasına göre kurucusundan dolayı Vehhabilik olarak adlandırılan bu akım Vehhabilerin inancına göre, Hz. Peygamber'den sonra gelen ilk üç neslin takipçisi anlamında, kendisini Selefi olarak isimlendirir. Bu görüşe göre gerçek ve takip edilmesi gerek İslam budur. Bunun dışındaki mezhep ve gelenekler batıl yani geçersizdir. Bu düşünce aynı zamanda Emevi devletini, tek ve gerçek İslam devleti olarak ön plana çıkarmaktadır. Vehhabi düşüncesine göre mevlit, kandil, türbe, şirk sayılmaktadır. Bunun yanında metafizik, tasavvuf, kelam gibi ilimler de İslam'ın dışında uygulamalar olarak kabul edilmektedir. Günümüzde Selefilik olarak adlandırılan mezhebin temel yaklaşımı bu öğretiler üzerine kuruludur. Bu düşünce kendini politik olarak günümüzdeki Suudi Arabistan devletinin çatısı altında ifade eder.

Kutay Vehhabi mezhebinin, İslamiyet'in en yeni ve saf olduğu daha başka kültürlerle tam olarak tanışmadığı ilk yıllardaki durumuna kavuşturma hevesiyle 1730- 1731 yıllarında kurulduğunu belirtir. Kutay'a göre bu yıllar, "Osmanlı İmparatorluğunun yükselme devrinden duraklama devrine girdiği ve haşmetini kaybettiği" yıllardır. Vehhabi mezhebi, Hanbeli mezhebine mensup Muhammed İbn-i Abdülvehhab tarafından kurdurulmuştur. Önceleri Medine ve Şam 'da tahsil gören Abdülvehhab, Şeyh olarak Irak ve Hindistan gibi İslam ülkelerini ziyaret edip, kendi memleketine döndükten sonra kendi düşüncelerini kaleme alır. Bu yazıların temel düşüncesi üç esas üzerine yapılır:

"1.Amel imandadır. Onun için namazın bir vakit bile bırakılması dinsizliktir ve bu gibi dinsizlerin kanı heder (öldürülmesi suç değil) ve malı helaldir.
2.Peygamberlerden ve evliyalardan yardım, şefaath ve manevi koruyuculuk istenemez. Bunları yapanlar dinsizdir. Bu yola sapanlar şirke kapılmış demektir.
3.Türbe yapmak, kandil yakmak, evliyaya adak adamak dine karşıdır. Bunları yapanlar Müslüman değildir, kanları ve malları helaldir. Şarap, tütün, afyon ve benzeri keyif verici maddeleri kullanmak, hatta bid 'at (Peygamberden sonra çıkmış) olduğu için tesbih çekmek, resim yapmak, resme bakmak, müzikle uğraşmak, hatta müzik dinlemek haramdır. Bunları yapanlar, yani Vehhabi olmayanlar Müslüman değil, çok tanrılıdırlar. Bu bakımdan bunların kanı, malı, tüm varlıkları helaldir" (Kutay, 1977: 236-237) ifadeleriyle özetlenebilecek olan bu görüşler, İslamiyet'te bulunan çeşitli kaynaklar kullanılarak temellendirilmeye çalışılmıştır.

Yukarıda aktarılan öğretiler doğrultusunda kabul edilmeyen şefaath ve vakıf müessesesi, “sivil toplum” un, yani toplum içerisindeki alt bağılıkların yok olmasına yol açmıştır. Bu durum ise Özev’e göre “Suudi iktidarının destek alınacak ve itaat edilecek tek merci olarak kalmasına yol açmıştır” (Özev, 2017:229). Bu açıdan bakıldığında tevhit kelimesi ve dini figürler kullanılarak, Suudi idaresinin meşruiyetinin devamının sağlanmaya çalışıldığı da görülmektedir. Bu yolla tek siyasi idare merci olmanın yanında dini otorite olarak da tek adres olmaya çalışma gayreti görülmektedir.

Vehhabiliğin ortaya çıkış süreci ile ilgili olarak Currie Muhammed ibn Abdülvehhab’ın, İbn-i Teymiyye ve İbn Kayyim El-Cezvi gibi Selefî ulemeden etkilendiğini savunur. Ayrıca, “Osmanlı Devleti’nin önde gelen isimleri olan Kadızadeler grubunun içinde yer alan Vani Mehmed Efendi, Ebussuud Efendi ve İmam Birgivi” gibi kişilerin de bazı yaklaşımlarının benzerlikleri açısından benzeşen yönlerinin olduğunu ifade eder (Currie, 2015: 266).

Osmanlı devletinin 19. yüzyıl sonlarında yıkılma sürecine girmesiyle, bazı entelektüel çevreler arasında Vehhabiliği takip ederek, İslami düşüncenin gelenekle ayrışması gerektiği fikrini savunanlar olduğu görülmeye başlamıştır. Ortaya çıkan bu reform ve yenilikçilik fikirlerinin öncüleri sayılabilecek Cemalettin Reşit Rıza, Afgani ve Abduh gibi isimler arasından, Afgani gibi siyasi yolla veya Abduh gibi eğitim aracılığıyla reform gerçekleştirmeyi takip edilmesi gereken bir yol olarak amaçladıkları görülmektedir (Demir, 2014: 9).

Özev, Selefilik, Vehhabilik ve Müslüman Kardeşler Hareketi arasındaki benzerlikle ilgili olarak, “*Vehhabiliğin, Selefilik içindeki akımlardan sadece biri olduğunu belirterek, varlığını halen sürdüren geleneksel Selefî akımlar ve Muhammed Abduh ve Reşid Rıza gibi modernist ve reformist Selefiler yanında, İhvan-ı Müslimin gibi dini metinlerin literal (dilsel) yorumlarının dışında, yorumların da mümkün olduğunu ileri süren ve Yeni Selefî adı verilen damarların da bulunduğunu*” (Özev, 2017:211-212) söyler. Selefî grupları ve yayılma alanları ile ilgili olarak ise, Cezayir, Ürdün, Tunus ve Sudan’daki sömürgecilik karşıtı İslami Kurtuluş Cephesi, Hizbu’t-Tahrir ve Hizbu’l - Amel Hizbu’n- Nahda ve El-Cebhet’ul İslamiyye el-Kavmiyye gibi örgütler Selefî gruplar tarafından oluşturulmuştur (Özev, 2017:211-212).

Suudi Arabistan'ın "ulus devlet" olarak ortaya çıkmasına zemin hazırlayan Vehhabilik, içeride dayanışma sağlarken kendisi gibi olmayanları da bidatçilikle itham etmiştir. Selefilere "el-vela ve bera" ilkesi çerçevesinde siyasetin dışında kalma yolunu takip ederken Vehhabiler, "iyinin önünü açıp kötüyü engelleme" doktrinine dayanarak politikaya genelde de Suudi hanedanı menfaatine olacak şekilde katkı sunmuşlardır.

Vehhabilik sayesinde Suudi Arabistan'ın uygulamaya koyduğu bir diğer çalışma ise kutsal toprakların bulunduğu beldelerin hadimi olma önceliğini de kullanarak İslam dünyasındaki etkisini güçlendirmek olmuştur. Bu maksatla kendi düşüncesine yakın kişilerin diaspora görevi gördüğü yerler de olmuştur. Ayrıca, Batının Suudi Arabistan üzerinde oluşturduğu etki nedeniyle Soğuk Savaş döneminde ABD dış politikasıyla uyumlu hareket eden diasporasındaki gruplardan da faydalanmıştır (Özev, 2017:232). Esasında Vehhabiliğin 1932 yılında devletin resmî ideolojisi haline dönüşme süreci de bu noktada ele alınması gereken bir konudur. Bu süreçte petrol gelirlerinin getirdiği dağıtım süreci de işin içine girdiğinde Vehhabiliğin bölgesel bir düşünce olmanın ötesinde Vehhabiliği "evrenselleştirme" gayretleri ve radikal görüşlerin engellenmesi gibi süreçler ortaya çıkarmıştır (Özev, 2017:231).

Bu noktada modernleşme faaliyetleri yürütülen Türkiye gibi ülkeler de dahil olmak üzere İslam dünyasındaki diğer ülkelerde bulunan muhafazakâr dindar Müslümanların İslam devleti olduğu düşüncesi, Suudi Arabistan'ın bu kitleler tarafından kendine yönelen teveccühün merkezi olmasını sağlamıştır. Bu dönemler aynı zamanda ABD gibi ülkelerin SSCB ve komünizm ile mücadele konusunda kendisine müttefik aradığı yıllara denk gelmekteydi. Tam da bu süreçte Vehhabi/Selefililiğin de tesiriyle uluslararası etki yapacak bir zemin bulunmaktaydı.

Ne var ki, Suudi Arabistan dış politikasında görece modernist ve evrensel bir dil kullanan Muhammed Abduh ve Reşid Rıza gibi reformist düşünürlerin fikirlerini vitrin malzemesi olarak kullanırken, iç politikada da her türlü yeniliği yasaklayan Vehhabi uygulamalarının ortaya çıktığı görülmekteydi (Özev, 2017:233). Bu durum bir anlamda Suudi idaresinin iç ve dış siyasette farklı bir denge politikası izlemeye çalıştığını gösterir. 1990 Körfez Savaşı sırasında "kafir" olarak nitelendirilen ABD askerlerinin, Suudi topraklarında konuşlandırılabilmesine dair baş müftü Abdülaziz ibn Baz tarafından verilen fetva bu durumun en çarpıcı örneğini teşkil etmektedir (Özev,

2017:229). Buna göre dinin siyasi otorite tarafından pragmatik anlamda da yorumlanabildiği durumların olumlama yöntemi olarak kullanıldığı görülür.

Bu duruma verilebilecek bir diğer örnek ise düşünce açısından Vehhabi İslam anlayışının yaygınlaştırılması hedefiyle Suudi Arabistan'ın İslam ülkeleri nezdinde yumuşak güç vazifesi de görece bir dizi çalışmanın yapıldığıdır. Bu çalışmalar arasında en çok ön plana çıkanı ise 18 Mayıs 1962 tarihinde Mekke'de düzenlenen İslam Konferansı'nda Rabıta-i Alem-i İslami adlı kuruluşun teşekkül etmesiydi. Bu kuruluşun daha sonra İslam Dünyası düzeyinde Suudi Merkezli faaliyetler yürüttüğü görülmektedir. Bu kuruluşun ana hedefinin maddî ve manevî açıdan İslâm ülkelerindeki Müslümanların gelişimini desteklemek bu Müslümanlar arasındaki iş birliği ve paylaşımı güçlendirmek olarak belirlemiş olduğu belirtilmiştir. Kurucu heyet başkanı olarak Suudi Arabistan'ın baş müftüsü Muhammed İbrâhim Âlü's-Şeyh'i seçmiştir. Bu meclisin üyeleri ise Hindistan'dan Nedvî, Mısır'dan Said Ramazan, Pakistan'dan Mevdudi, Fas'tan Allal el-Fasi gibi önemi şahsiyetlerin gayretleri ve öncülüğü ile kurulmuştur. Kuruluştaki önemli bir görev olan sekreterlik vazifesinin ise Suudi Arabistan'ın eski maliye bakanı Muhammed Sürur Sabban tarafından yürütülmüştür. 2005 yılında bütçesinin 120 milyon riyal civarında olan meblağın %90'ı Suudi Arabistan Krallığı tarafından karşılanırken, diğer tutarın özel kişi ve kurumların yardımlarından geldiği görülmektedir. Esas prensip olarak kuruluşun kendisine hedef seçtiği konular ise İSAM tarafından İslami kurallara uyumlu biçimde yaşaması amacıyla Müslümanları bilgilendirmek yanında, İslam için kişileri ve kurumları desteklemek olarak belirtilmektedir. Bu maksatla toplantılar gerçekleştirilmesi ve yayın yapılması da hedeflenmektedir. Bu süreçte ise deneyim paylaşımının önemi vurgulanırken insanları İslâm dinine davet etmede geliştirilebilecek yöntemlerin de detaylandırıldığı görülmektedir. Esasında İslam'ın yaşandığı ülkelerdeki insanların bilinç düzeyine katkı yapmak ve hac döneminde Mekke'de buluşan İslami liderlerin görüşmesini sağlayarak iletişim kurmak da bu kuruluşun görevleri arasında sayılmaktadır. Bunun yanında İslami kadroların yetişmesi için eğitim, kurs ve burs imkanlarının sunulması ve savaş, afet v.b. durumlar nedeniyle maddi kayıp ve zorluk yaşayan Müslümanların yanında durulması da yapılan faaliyetler arasında gösterilmektedir (İSAM, 2007: 34.Cilt, 379-380).

Elbette bu alanda önemli bir boşluğu doldurduğu görülen bu ve benzeri kuruluşların toplantı ve yayınlar aracılığıyla çalışmalar yürütmesi de doğaldır. Bu çalışmalar neticesinde üretilen birçok eserin çeviriler aracılığıyla birçok ülkenin diline çevrildiği de görülmektedir. Aynı zamanda, daha sonra Suudi Arabistan Fetva ve Bilimsel Araştırmalar Genel Başkanlığı (alifta.net) adıyla çalışmalarını yürüten bir kurumun, bu çalışmaların dokuz farklı dilde çevirttiği görülmektedir. Bu durum ise Suudi Arabistan'ın İslam dünyasında sahip olduğu itibarın yumuşak güç aracılığıyla bazen dini gelişmelere tesir etmek, bazen de etkinin ötesinde şekillendirme sürecine girdiği gösteren belirtilerden bazılarıdır.

Diğer bazı İslam ülkelerinin ise bu süreçte takındıkları pasif, tutumun da etkisiyle Suudi Arabistan, Vehhabi düşüncesinin yayılması anlamındaki etki alanı genişletmektedir. Bu noktada Özev'e göre, "Vehhabilik inancının diğer Müslümanlar nezdinde daha kolay kabul görmesini sağlamak için bu inancın yayılması yönündeki propagandalarda daha kabul edilebilir bir dil kullanmaya çalışan Vehhabi ulema, diğer Müslümanlarla girdikleri etkileşim sonucunda, dünyanın Suudi Arabistan'dan ibaret olmadığını görmüş ve daha ılımlı bir dil kullanmaya başlamıştır" (Özev, 2017:215). Bu nedenle de Vehhabi ulemanın "muhafazakâr" ve "yenilikçi" şeklinde bir ayrışmaya girdiği görülmektedir.

Suudi yönetimi altında bulunan farklı unsurlar ise ülkenin imajı ile ilgili ayrı bir tartışma konusudur. Ülkede bulunan Şii gruplar Suudi Arabistan için önemli bir tehdit unsuru olarak görülmektedir. Bu durumun oluşmasında ana etken, ülkenin Vehhabi düşüncesini esas alan politikalarının mevcudiyeti ve İran'ın Şii gruplara destek sunabileceği şeklindeki endişelerdir. Vehhabi düşüncesinin Şii görüşe karşı olumsuz bazı düşünceleri barındırması nedeniyle eğitim kurumlarında da bu tavır sürdürülmüştür. Ayrıca, Şiilerin Hüseyiniye adını verdikleri camileri inşa etmeleri ve Şii düşüncesine uygun ibadet şekilleri kabul edilmemiştir.

Suudi Arabistan'da ortaya konulan eğitim sistemi, Arap milliyetçiliği ve Sosyalizm gibi ideolojilere de mesafeli yaklaşmakta, hatta bu düşüncelerden uzak durmaktadır. Mısırda yönetimi devralan Cemal Abdünnasır, Ezher Üniversitesi'ni Arap milliyetçiliğinin ve Arap Sosyalizminin ihraç edildiği bir merkeze dönüştürme gayreti içerisine girmiştir:

“1960’lı ve 1970’li yıllarda Suudi Arabistan’da eğitim müfredatı ülkenin modernleşmesi sosyalizm ve milliyetçilik ideolojilerini uzak tutma gibi amaçlar göz önünde bulundurularak Vehhabilik’in öngördüğü temel ilkeler çerçevesinde belirlenmiştir. Mekke ve Medine İslam üniversiteleri, Riyad İmam Muhammed Üniversitesi ise söz konusu ideolojilerin İslami uygun olmadığını yaymaya çalışmış ve bu amaçla yabancı öğrencilere geniş burs imkanları sağlamıştır. Bu üniversiteler ve Vehhabi inancın gerek ülke içinde sağlanması gerek uluslararası düzeyde yaygınlaşması için faaliyet gösteren temel kurumlar olmuşlardır” (Özev, 2017:245).

Bu noktada ana destekleyicisinin Suudi Arabistan olduğu Rabıta-i Alem-i İslami teşkilatının yürüttüğü faaliyetlerin bu bakış açısına göre çalışmalar yaparak Arap milliyetçiliği ve komünist düşünceye karşı düren mücadelede rol üstlendiği söylenebilir (Özev, 2017:245). Elde edilen petrol gelirinin de bu sürece katılması sayesinde Vehhabi düşüncenin hem iç hem de dış politikada kendi argümanlarını ortaya koyduğu görülmektedir. Ülke içinde rejimin meşruiyetini sağlamak ve bir millet bilinci geliştirmek için ortaya konulan gayret, diasporanın da desteğiyle ülke dışında da komünizmle yapılan bu mücadelenin sürece dahil edilerek ülkenin küresel bir oyuncu konumunda yer alması için sarf edilmiştir.

Suudi Arabistan’daki idarenin uygulama ve tutumuna eleştirel bir yaklaşım sergilen Mahalli ise gelinen noktada Batılı güçlerin etkisini de yorumlar. Mahalli, İngilizlerin ve 2.Dünya savaşı sonrasında onları yerine geçen ABD yönetiminin İslamcılardan faydalanma peşinde olduğunu savunur. Mahalli, günümüzde Arap dünyasındaki iktidarların ekserisinin kendilerini İslam’ın veya şeriatın takipçisi gibi gösterip esasında, ABD’nin müttefiki olarak hareket ettiklerini de ve buna örnek olarak ise Suudi kralının kendisini kutsal mekanların hizmetkârı yani “Hadim-ül Hameyn” olarak isimlendirmesine rağmen daima Amerika’nın kontrolünde hareket ettiğini ifade eder... Mahalli, bu şekilde hareket ederek kendi emelleri doğrultusunda Kur’an yorumuna girişen yönetimlerin inanan kişilerin duygularını kullanmakta oldukları belirtilirken bunun ilk uygulayıcılarından birisinin Enver Sedat olduğu da savunur (Mahalli, 2012:129).

Suudi Hanedanının “Arap Baharı” süreci ile gelişen olaylardan da etkilenme endişesiyle girilen tarihi dönemeçte ise, demokrasi ve özgürlük beklentileri, geçmişteki SSCB ve

komünizm tehdidi ve İran İslamcılığı kadar önemle üzerinde durulan konular halini almıştır. Elde edilen petrol geliri sayesinde maddi açıdan iyi bir konumda bulunan halkın özgürleşme talepleri ise bu sürecin bir parçası olarak ortaya çıkmaktaydı.

Sonuç olarak her ideolojinin, sahibi olduğu fikirleri yayma ve etki sahasını geliştirme peşinde olduğu günümüzde, yaşanan gelişmeler kültürel düzlemde de kendine yer bulmaktadır. Ülkeler arasında gelişen rekabet ortamları kendi gerçekleri ve anlayışları çerçevesinde kendi argümanları üzerinden ilerlemektedir. Bu çerçevede etki alanını genişletmek isteyen Vehhabi düşünce yapısının da küresel, bölgesel ve kendi ülkesi ile ilgili dengeleri de gözeterek kendi politikasını şekillendirmek istediği anlaşılmaktadır.

2.1.5. Cezayir Libya ve Tunus'ta İslamcı İdeoloji

Nüfusunun büyük çoğunluğu Müslüman olan ülkelerdeki İslami hareketler, Cezayir hariç, genellikle 1970 yılından sonra daha faal bir yapılanma sürecine girmiştir. Kuzey ve Kuzeybatı Afrika ülkesi olan ülkelerde ortaya çıkan İslami hareketler, Mısır'da bulunan Müslüman Kardeşler Hareketinin etkisinde kaldılar. Bunun yanında Tunus, Cezayir ve Fas gibi ülkelerde kendine has özellikler belirlemiştir. Mağrib olarak adlandırılan bu ülkelerdeki İslami hareketler nüfusun genç olmasının da etkisiyle, 1970 ve 1980 yıllarında yükselişe geçtiler. Bu ülkelerde bulunan genç nüfusu etkileyen unsurlar ise Arap sosyalizmi ve ekonomik bunalım gibi süreçler nedeniyle, İslami düşünceler oldu. Esasında bir devlet kapitalizmi olarak sayılabilecek olan Arap sosyalizmi, “yerli ve milli zengin yaratmayı amaçlayan” bir sistemden başkası değildi. Ancak ortaya atılan bu Arap sosyalizmi fikrinin başarısız olmasının bazı nedenleri mevcuttu. Bu nedenler; henüz yeni bağımsızlık kazanmış olmak, ekonomik altyapının eksikliği, teknik ve ilmi kadroların azlığı, dünyadaki sermaye sistemine olan bağlılığın devamı, idarede bulunan kadroların değişimden çekinen tavırları biçiminde sıralanabilmektedir. Aktarılan bu nedenler sebebiyle Arap sosyalizminin mimarı olan Cemal Abdunasır'ın hedeflerine ulaşamadığı söylenebilir. Böyle bir durumun ortaya çıkmasında milli burjuvazilerin başlattıkları demokratik devrimleri nihayete erdirememe özelliklerinin de payı bulunmaktadır. Cezayir'in “petrol sosyalizmi” tam da bu nedenle milli bürokrasi nedeniyle istenilen sonucu veremedi. 1960-1992 yılları arasında Cezayir'de uygulanan “sosyalizm” İslam-Arap dairesine sıkıştı ve İslam düşüncesi tesiri ettiği için önemli izler bıraktı. Bu ülkedeki tesiri kalıcı oldu. Buna verilecek örnek ise

bir yandan kendisini sosyalist olarak niteleyerek Çin modelini örnek alan, diğer yandan devletin resmi olarak dinini İslam olarak kabul edebilen bir Cezayir'in mevcudiyetiydi. Benzer bir uygulama biçimi ise kendisini laik olarak görüp, anayasasında İslam ibaresini rahatlıkla kullanabilen Burgiba dönemindeki Tunus için de söylenebilir (Bulut, 2009: 18).

Mağrip ülkelerinde olaylara bakış açısındaki farklıklar yanında İslami meselelere bakışta da farklılıklar bulunmaktadır. Bu bakış açısına göre, İslami hareketlerin de şekil ve içerik açısından Tunus, Fas ve Cezayir'de karşıtlıklar yaşadığı görülebilmektedir. Bu farklılıklar kimi zaman demokrasiye kimi zaman da Batı ile ilişkilerin boyutları ile ilgili süreçleri kapsayıcı bir biçimde gelişmektedir. Bulut bu süreçleri şöyle özetler;

“1) İslami hareketlerin hemen hepsi, meseleleri son derece basite indirgeyerek, büyük sorunlardan yüzeysel ve kolay çıkarsamalar üretirler. Bu alanda çeşitli İslamcı akımlar arasındaki farklar, çelişkiye varacak kadar çeşitlilik arz eder. Mağrip ülkelerindeki İslami hareketlerin gelişim çizgisi, önderlik gücü, siyasi ve toplumsal deneyimi farklıdır. Toplumsal gelişmenin tahlili, örgütsel deneyim, aşamalı taktiklerin üretimi, iktidar ile mücadele, diğer siyasi ve toplumsal hareketlerle ilişkin değerlendirilmesi vb. her İslamcı parti ya da hareket arasındaki farklılıkların ana nedenidir.

2) Bazı dini ve fikri konuları ele alış tarzında da Mağrip ülkeleri arasındaki farklar bulunur. Avrupa ya da genel anlamıyla Batı ile ilişkiler, Batı kültürü ve siyasi kuruluşlarına karşı tutumlarda görüş ayrılıkları çıkabiliyor. Sözgelimi Tunuslu İslamcı lider Raşid el Ğannuşi'nin “Batı tarzı kuruluşlara ve demokrasiye” olumlu yaklaşımı, Cezayirli ve Faslı İslamcılarinkine benzemez.

3) Mağrip ülkelerindeki İslami hareketler arasındaki en önemli görüş ayrılığı, büyük meselelerde bağlı buldukları bölgelere ilişkin durumun tahlilinde (Mağrip ülkelerinin birliği, Körfez Savaşı, Ortadoğu'da İsrail-Filistin meselesi, Cezayir ve Tunus'taki iktidarların devrilme yöntemleri vs.) ortaya çıkmaktadır. Mevcut rejimlere karşı ortak tutum takınabilen Mağrip İslamcıları, yönetimlerin değişmesi karşısında alınması gereken tavırlar konusunda da görüş ayrılığına düşüyorlar.

4) Mağrip İslamcı hareketleri sıkca öznelci (subjektif) hatalara düştüklerinden, bir blok gibi görünseler de, ayrıntılarda boğulan ve ortak geleceği olmayan bir konumdadır” (Bulut, 2009: 20-21).

İslami hareketler gelişim gösterirken, gelişim gösterdikleri ortamın da dikkate alınması gerekir. Her İslami hareketin geliştiği zemin, takipçilerinin yaş ortalaması, tecrübesi ve ülkenin kendisine has özellikleri olması nedeniyle bu durumun değişkenlik gösterdiği görülebilmektedir. Bu açıdan bakıldığında İslamcı kitlenin saygınlık kazanmaya başladığı yıllarda ortalamanın dinamik bir yaş aralığı olan 17-40 arasında olduğu görülmekteydi. Bu kitlenin atılım, kararlılık, verimlilik, fedakârlık ve gözü karalık gibi özellikleri dinamizm açısından önemliken birikim ve tecrübenin üst düzeylerde olduğu devlet mekanizmasıyla çatışmaya girmesi ise dikkat edilmesi gereken bir eksikliklerdir. Hal böyleyken yola çıkan kitleler kolay vazgeçmekte ve karşılaştıkları zorlukların üstesinden gelmekte zorlanmaktadırlar. Yaşanan olumsuz durumların getirdiği süreçlerden sonra duyulan pişmanlık da sürece eklenince zaten yoksul olan kırsalda ve şehirdeki işçi sınıfından oluşan bu kitlelerin pes etmesi veya durağanlaşması daha kolay bir hal almaktadır.

Bu kitlenin durumunu içinde buldukları toplumsal sınıf bakımından ele alan Bulut; İslamcı gençliğin maddi açıdan kısıtlı imkanları olan kırsal bölgelerden geldiğini belirtmektedir. Buna göre bu durum ise onları burjuva veya orta sınıf kitlenin etkisi altında bırakmıştır. Oluşan problemlere karşı ortaya koydukları çözümlerin ise kısıtlı olması ise ayrı bir detaydır. İslami düşünce belli bir zaman için dinamik kabul edilse dahi kendisini devlet fikriyatı ile bütünleşmeye zorlayan bir süreçten geçmiştir. Ortaya konulan yeni İslami rejim veya adil düzen düşüncesi ise gelecekle değil geçmişle ilgilidir (Bulut, 2009: 21-23).

Mağrip ülkelerinde İslamcı kitlenin güç kazanması için oluşan bir diğer uygun ortam ise bu ülkelerde bulunan kaynakların maddi açıdan yoksul kitleleri göz ardı edecek şekilde adil paylaşılmaması nedeniyle ortaya çıkmaktadır. Bu durumun bir sonucu olarak ise İslamcı hareketler güç kazanmakta ve daha fazla ön plana çıkmaktadır. Yaşanan bu olumsuz durumlar nedeniyle kişilik bölünmesine uğrayan kişiler sonuç olarak İslami hareketlere üye olmak suçlamasıyla yargı süreçlerine maruz kalmaktadır. Bu kişiler genellikle toplumdaki tecrit olmuş, ekonomik süreçlerin derinden etkilediği kesimlerin yanı sıra devlet görevlisi, memur, öğrenci, esnaf, mühendis gibi sosyal gruplara ve mesleklere mensup kişilerden oluşmaktadır. Bu durumun esas odaklanması gereken nedeni ise bu ülkelerdeki ekonomi yönetimindeki beceriksizlik ve geri kalmışlık nedeniyle oluşan dış ve iç baskılar ve ekonomik yönden halka fayda yerine zarar getiren

sözde çözüm paketleridir. Yaşanan bu durumun doğurduğu umutsuzluk ortamı ise halkı daha fazla çözüm arayışına yöneltmekte ve bu noktada İslami hareketlerin çözüm önerileri bir kurutuluş reçetesi olarak halkın belli bir kesimi tarafından kabul görmektedir. Bunun yanında bu ülkelerde yaşanan ahlaki çöküntü, yolsuzluk ve yozlaşma nedeniyle geniş kitleler de bu durumdan etkilenir hale gelmektedir. Mağrip ülkelerinin bir diğer çıkmazı ise Avrupa'nın yaşadığı politik, ekonomik ve sosyal dönüşümler nedeniyle dayanışma ve halkların kardeşliği düşüncesine sahip kitlelerin Avrupa'da güç kaybetmesi, bunun da ötesinde ırkçılık düşüncesine de sahip grupların yükselişe geçerek İslamofobiyi de tetiklemesidir. Oluşan bu toplumsal ve siyasal etki neticesinde İslam ülkelerinde gelişen tepkisel durum nedeniyle İslamcılığın da yükselişe geçtiği görülmektedir. Mağrip ülkeleri arasında bulunan Cezayir'de liderlerinin neredeyse tümü İslam inancında olması nedeniyle Cezayir'deki cami, vakıf, dini eğitim ve resmi kültür merkezleri, İslamcı akının yönetimine girmişti. Ülkede hâkim olan Arap-İslam kültürü İslamcılarının devletin önemli konumlarına gelmeleri için bir fırsat oluşturdu. Ülkede devlet tarafından desteklenen dini eğitim, İslami kişiliklerin ön plana çıkmasına zemin hazırladı. Bu süreçte El Kiyem gibi dini kuruluşlar desteklenirken sosyalist ile sol milliyetçi kesime karşı İslamcılar güç kazandı. 1988 Ekim ayaklanması ise İslamcı kesimin gücünü gösterdiği bir süreç oldu. Ahmed Sehnun, Şeyh Abdullatif Sultani gibi önemli isimlerin 1980'lerde üniversite gençliği ve esnaf çevrelerinde yapılanan düşünceleri İslamcı bir kimlikle 1988'de kitlesel biçimde politik arenaya giriş yaptı.

Bulut'a göre Cezayir'deki İslamcılık, ortaya çıkış süreci ve özellikleri açısından kendine has durumları barındırmaktadır. Arap dünyasının genelindeki İslamcı grupların yaşadıkları süreçlerin tam aksi biçimde Cezayir İslamcılığı, 1967'de Arap ordularının İsrail karşısında yaşadığı yenilgiyle başlamadı. Cezayir'deki İslamcılık sonraki bir dönemde ülkede bulunan sistemi kültürel/siyasal bakımdan ele alarak, mevcut düzenin artık görevlerini yerine getirmediği vurgusuyla bir halk hareketine ve kitlesel sokak gösterilerine dönüşerek topluma mal oldu (Bulut, 2009: 35). Cezayir'deki İslamcılarının düzene bakış açıları politik ve ideolojik gerekçeler üzerine bina edilmişti. Kitlesel tepkisinin odağında yönetimin ümmet düşüncesi yerine ulus devlet modelini esas alan bakış açısını dayatması, ancak bunu yaparken İslami argümanları malzeme olarak kullanmasıydı. Bunun da ötesinde Cezayir Anayasasında bulunan "İslam resmi dindir,

bütün yasa metinleri İslam şeriatına ters düşmeyecek biçimde yapıp hayata geçirilir” biçimindeki ifadeye aykırı uygulamaları olan yönetim haklı bir şekilde halk tarafından sorgulanmakta ve eleştirilmekteydi.

Cezayir’deki İslamcı kadroların ortaya çıkış süreci de bu noktada önem taşımaktadır oncu bu kadrolar 1963’te kurulan ve 1970’te kapatılan “El Kiyem Cemiyeti”nin halefi niteliğindedir. Ancak El Kiyem’in kuruluş sürecinde Bin Bella bu harekete destek vermiştir. Bu süreçte iktidarla arasını iyi tutmaya çalışmış ve kültürel çalışmalarını hedeflemiştir. Sonraki süreç ise bölünmenin yaşandığı bir dönemi getirmiştir.

Cezayir’deki İslamcı kitlelerin önemli bir ismi olan Abbasi Medeni 1980’li yıllarda Cezayir’e dönüş yapmış 1982 yılında Konstantina’da yaptığı gösteri bu kitlenin yaptığı yüksek katılımlı toplantılar arasında bir ilk olması nedeniyle ülkenin tarihinde iz bırakmıştır. Sonraları ise sayıları artan bu gösteriler sonrasında yapılan tutuklamalar neticesinde tutuklananlar arasında Abbasi Medeni de bulunmaktadır. 1984 yılına kadar tutuklu kalan Medeni sonraki süreçte çalışmalarını daha dikkatli ve gizli bir biçimde yapmaya çalışmıştır. Daha sonra ise yeniden teşkilatlanmaya ve hatta bölünmeye giden bu cephe içerisinde birtakım gelişmeler oldu. Bulut bu durumu özetlerken; “Ahmed Sehnun, Mahfuz Nehnah gibi gelenekçi İslamcılarla birlikte İslami Davet Birliği’ni (Rabıtat-ul Davat-ul İslamiyye) kurdu. Amaç, 1988’de patlak veren ayaklanmayı kucaklayacak siyasi bir parti yaratmak idi. Ancak burada görüş ayrılığı çıktı. Gelenekçiler, “fikirselsel ve kültürel mücadeleden” yanaydılar. Oysa Medeni ve arkadaşları, daha eylemciydiler; gerektiğinde iktidarı zorla almaya yönelik bir örgüt istiyorlardı” (Bulut, 2009: 38).

Bu süreçte Libya’da yönetimde bulunan Muammer Kaddafi’nin ise Mao Zedung’un Kızıl Kitap adlı eserinin benzerini yazarak, Yeşil Kitap adıyla ele alarak kapitalizmle sosyalizm arasında yeni bir yola başvurmanın önemine değinmekte olduğu görülmektedir. Ancak Suudi Arabistan İslami duruşunun da önüne geçmek için Kur’an’ı da tercüme ettirmiştir. Bu ise onun İslami kaynakları kullanma yoluyla rakibini yenme hedefini göstermekteydi. Bu ise Bulut’un ifadesiyle bir Arap atasözünde geçtiği gibi “suyu, su ile açıklamak” anlamına gelmektedir. Bu ifade bir anlamda dini dine karşı kullanarak mücadele etmekle beraber İslam dairesi içindeymiş gibi görünme olarak da yorumlanmaktadır. (Bulut, 2009: 18). Kaddafi, Zuvara şehrinde halka yaptığı 13 Nisan

1973 tarihli konuşmasında; “Yasaları şeriata uygun hale getirdik. Çünkü Libya, Arap-İslam mirasını devralarak ülkedeki halkçı demokrasi kurumunu tehdit eden kavramları ayıklıyor” (Fitzgerald ve Megerisi, 2015: 6) demiştir.

Libya 1973 yılında Kaddafi tarafından radikal dönüşümlerin yapıldığı bir ülke haline gelmiştir. Bu süreçte Mao yönetimindeki Çin’de, ikinci adam olan General Lin Biao tarafından askeri bürokrasiye katkı sunmak için başvuru Kızıl Kitap taklit edilerek Kaddafi tarafından Yeşil Kitap süreci başlatıldı. Bu süreç “Üçüncü Evrensel Teori” veya Kültürel Devrim denilen çalışmaların güvenceye alınmasını hedeflemekteydi. Bu yola başvurulmasının nedeni ise İslam’ın Libya halkı tarafından geçerli bir etik değer olarak görülmesi gerçeği ile sosyalist bakış açısının halkçı bir perspektifle halka tanıtılması düşüncesiydi. 1977 yılında ise hedeflerini nisbi olarak tamamlamış olan Kaddafi, Sosyalist Cumhuriyet sisteminin bir kopyası olabilecek biçimde kendi yönetimini “Halk Yönetimi” biçiminde yorumlayarak “Cemahiriye” adıyla ülkeye hâkim kılmıştır. 1978 yılında ise ekonomiyi de İslami hale getirerek yönetime karşı oluşabilecek İslami de olsa bir muhalefetin varlığını İslam’a da aykırı sayarak engelleme yolunu seçmiştir.

1969 devrimi ile iktidarı devralan Kaddafi, Libya’nın mevcut politik sistemini değiştirmiş, “Üçüncü Evrensel Teori” adını verdiği, temelinde Cemal Abdülnasır hayranlığı ve Arap milliyetçiliği yatan, kendi deyimiyle İslamiyet ile Sosyalizmi sentezleyen bir ideolojiyi benimsemiştir. Bir nevi ideolojisinin el kitabı sayılacak Yeşil Kitap’ı yazmış ve tüm Libya’nın okumasını sağlayarak, kurduğu sistemin halk arasında karşılık bulmasını tesis etmiştir. Kırk iki yıllık iktidarında kendisine muhalif olan ve olabilecek tüm aydın, gazeteci, yazar ve askerleri tutuklatarak kendisine karşı oluşabilecek bir muhalif ayaklanmanın önüne geçmek istemiştir. İktidarın ilk 20 yılında yine Abdul Nasır’dan etkilendiği Arap milliyetçiliği fikri ile Arap Birliği kurma çabası içine girmiş ancak başarılı olamamıştır (Önder, 2021: 136) .

Kaddafi’nin ortaya attığı “Yeşil Kitap” adıyla duyulan düşüncesi üç ciltlik bir eser etrafında gelişir. Dini tahsili tam olmayan Kaddafi konferans ve konuşmalarında ve Yeşil Kitap’ta, dinde reform yapılması düşüncesini destekledi. Kur’an dışındaki tüm kaynakları reddederek hadis-i şerifleri ve Müslümanların yaptığı kıyas ve icmâlarını yok saydı. Hadis alimi olan Buhari ve Müslim’i Arap olmadığı için dışladı. Dini onlar bize

öğretemez ifadelerinde bulundu. Bunun da ötesinde bu isimlerin münafık ve zındık olduklarını söyledi (Palwasha v.d., 2017: 6).

Libya’da tesettürlü kadınların sayısındaki artış nedeniyle kadınlarla erkeklerin eşit olabileceği erkek eşitliği düşüncesi çerçevesinde kadınların da orduda asker olarak vazife yapması zorunluluğu getirdi. Orduya kabul edilen kadınlar için başı açık biçimde üniforma giymeleri şartı getirdi (NY Times, 1986). Dünya çapında tüm Ehl-i sünnet uleması ve Vehhâbilik düşüncesi mensupları bu düşüncenin ve uygulamanın karşısında durarak birçok reddiye kaleme aldılar. Kaddafi, İslâm ve sosyalizm kelimelerini yan yana getirerek slogan vari bir üslupla ülkesine komünist yönetimin gelmesini sağladı. Uygulanan politikalar Libya’nın uluslararası arenada yalnızlaşmasına neden oldu. Milliyet Gazetesi yazarı Güngör Uras ise konuya farklı bir pencerede bakarak Kaddafi’nin yazmış olduğu kitaptaki ilkeleri esas alarak sunduğu muhteviyattan söz eder:

“Kaddafi’nin ‘Yeşil Kitap’ını bir zamanlar biz de sevmiştik. Ecevit’in “Ne ezen ne ezilen / Hakça insanca düzen” sloganlarının ağızlarından düşmediği, köylüye arka çıkanların “Toprak işleyen / Su kullanandır” diye ortalıkta dolaştığı yıllarda Kaddafi’nin ‘Yeşil Kitap’ı da Türkçe’ye çevrilmiş, çok sayıda bastırılmıştı. Yeşil Kitap’ı okumayan ayıplanıyordu. Benim de Yeşil Kitap’ım vardı. Şimdilerde kendi vatandaşlarının bile küçümsediği Kaddafi’yi o zamanlar bizler ciddiye alır, Yeşil Kitap’ta yazdıklarını satır satır okur, tartışırız. Mehmet Barlas, Milliyet başyazarı olarak 1984 yılı sonunda Kaddafi ile söyleşi yaptı. Söyleşi 3 gün Milliyet’te yayımlandı. Kaddafi, Yeşil Kitap’ta “Marksizmi de kapitalizmi de reddediyor, İslam sosyalizminin ilkelerini sıralıyordu... Diyordu ki: “1.Ücret, maaş köleliğe yol açar: Ücretle, maaşla çalışan köledir. Çalıştıran insanlara istediğini yaptırmak için para öder ve de insanların ürettiğini elinden alır. Çözüm ücreti ve maaşı ortadan kaldırmaktır. Böylece insanlar esaretten kurtulur. Bu İslam sosyalizmi ile sağlanır. 2.Konut oturanındır: İnsanın ihtiyacından fazlasını ele geçirmesi, servet sahibi olması, halkın ve ülkenin imkânlarının belli ellerde toplanmasına yol açar. Toplumda gerilemeye ve fakirleşmeye neden olur. Toprak kimsenin mülkü olamaz. 3.Konut oturanındır. Kiraya vermek için ev yapmak, başkasının ihtiyacına tahakküm etmeye başlamak demektir. Hürriyet ihtiyacın içinde saklıdır. Sadece devlet kiraya vermek için konut yapabilir. Binek aracı, ferdin ve ailenin temel ihtiyaçlarındandır. İnsanın binek aracı başkasının malı olmamalıdır. Para karşılığı

başkasının binek aracı kullanılmamalıdır. Tüketim üretenin hakkıdır. Üretime iştirak eden her üretim faktörü üretimden eşit pay alır. Üretim faktörlerinin (sermaye, emek, müteşebbis ve toprak) her birinin üretimde (yaratılan katma değerde) birer hissesi olmalıdır. Çünkü bu faktörlerin birinin var olmaması, üretimin var olmamasına yol açar. 4.Kazanç sömürüdür: Kazanç demek, sömürü demektir. Kazancı meşru kabul edenler ona sınır çizemez. İslam sosyalizminde son adım, kazanç ve paranın kaybolduğu aşamaya varmaktır. Yeşil Kitap'ın kılavuzluğunda kapitalist ülkelerde devrim, üreticilerin üretimdeki hisselerini ele geçirmeleri ile başlayacaktır. İşçi grevlerinin amacı, ücretleri artırmak değil, üretime ortak olmak olacaktır. Bütün bunlar, bugün veya yarın, her halükârda gerçekleşecektir". Kaddafi'nin Yeşil Kitap'ı 1976 yılında yayımlandı. Kaddafi Yeşil Kitap'taki ilkeleri Libya'da uygulamaya çalıştı. Geçen 35 yılda Libya'da alt yapı yatırımlarına ağırlık verdi. Ama sonuç ortada. Alt yapı yatırımlarını yabancı müteahhitler gerçekleştirdi. Müteahhitler Libyalıları değil, ülkelerinden getirdikleri insanları çalıştırdı. Yatırımlar Libya'da kaldı ama yatırımlara harcanan paralar Libya dışına çıktı. Libya halkı üretime yöneltilmedi. Yeşil Devrim üretim ve istihdam artışı sağlayamadı. İnsanların refahını artıramadı" (Uras, 2011).

Kaddafi tarafından yapılan reformvari hareketlerin kapsamlı tahlilini yapanlardan birisi olan Bulut, İslam'ı yorumlama yarışına giren, bunu yaparken de eski kaynakları ve İslami usullerden olan Kur'an ve Sünneti önceleyerek Müslüman âlimlerinden müçtehit seviyesinde olanların dini konularda İcma-i Ümmet olarak belirtilen görüşlerinin yanı sıra alimlerin ayet ve hadis bulunmayan mevzularla ilgili ortak çıkış noktası buldukları, Kıyas-ı Fukahâ adlı kökleşmiş gelenek sistemini yok sayarak yapmasını eleştirir. Kaddafi, tüm bunların aksine, sadece kendi yaptırdığı Kur'an tefsirinin dikkate alınmasını ister. Bulut Kaddafi'nin İslam geleneğini yok sayan eylemlerini şöyle özetler:

“Suudi Arabistan gibi gelenekçi/geleneksel İslam merkezleriyle “hangimizin İslam'ı daha doğru” rekabetine girdi. Alternatif İslam konferansları düzenledi; Hıristiyan-İslam buluşması gibi din ağırlıklı kongre ve sempozyumlara tantanalı biçimde ağırlık verdi, ulemayı derinden sarsan vakıf olaylarının devletleştirilmesi meselesini, “Kur'an'ı Kerim'de vakfa yer yoktur” şeklinde kitabına uydurdu. Kaddafi'nin Yeşil Kitap'taki dini yorumuna karşı çıkan Sünni ulemanın bam teline bastı. İslam nizamının (düzeninin) Kur'an'dan sonra esasını teşkil edecek olan Sünnet (Müslüman kesimin geleneksel inançları ve Hz. Muhammed'in hayattaki

davranışları), Hadis (Hz. Muhammed'in özel yorum ve sözleri), Kıyas (Kur'an ve Hadis'e uygunluğunu göstermek için karşılaştırmalı ve örneklemeli akıl yürütme), İcma (Müslüman toplumun bir mesele hakkındaki görüş birliği, ulemanın mutabakatı) ve Şeriat gibi konularda özel yorumlar getirdi. Yukarıda anılanların (Şeriat hariç) gerçek İslam olmadığını ileri sürdü. Kaddafi'ye göre İslam, "Sadece Allah kelamı olan Kur'an'dan ibarettir. Sünni İslam içerisinde var olan gelenek, Hadis, Kıyas ve İcma mevcudiyetlerini sürdürdükçe gerçek İslam'a ve Kur'an hükümlerine şirk koşulmuş olacaktır." Libya lideri, daha ileri gitti. Kur'an'ı yeniden ve çağa uygun bir yorumlama tarzı içine girdi. Libya'da özel anlamlı Kur'an bastırıldı. Şimdiye kadar bilinen Kur'an'ın Suudiler ve başkaları tarafından tahrif edildiğini ileri sürdü. "Allah ile insan arasında hiçbir aracıya gerek olmadığını, İslamiyet'i modern dünyaya uyarlamak için içtihat kurumunun geliştirilmesi ve bu hakkın her Müslümana verilmesi gereğine vurgu yaptı. Bu fikirlerin, ulemayı olumsuz yönden derinden etkilediğini kaydetmek gerek. Aynı Kaddafi, özel bir yorumla, o zamana kadar gelenek halini almış bulunan Hicri takvimin yerine Hz. Muhammed'in ölüm tarihini başlangıç olarak aldı, İslami cezaların (hadd/hudud) simgesel olduğunu ve tatbik edilmemesi lazım geldiğini, Hac ziyaretinin zorunlu olmadığını, zekâtın katı değil alışlagelmişin dışında bir esneklikte yerine getirilmesi gerektiğini açıklıyordu. En önemlisi de kapısı kapandı denilen içtihadın, herkes için bir hak olduğu yolundaki görüşüydü. Çünkü bu yolla Kaddafi de bir "müçtehit" (dini yorumlara katkısı bulunan alim, düşünür) oluyor ve belli bir İslami yetkiyi elinde tutuyordu" (Bulut, 2009: 158).

Kaddafi'nin bu İslam'ı yorumlama anlayışı sadece Libya'da bulunan Sünni ulemanın değil, Arap dünyasındaki Sünni ulemanın da hareketlenmesine neden olmuştur. Bir kısım alim Kaddafi'nin bu tutumunu şirk olarak yorumlarken, bir kısmı da bu durumu onun kişilik bozukluğuna bağlıyordu. Yönetime geldiği 1969 darbesi sonrasında hem ıslahatçı yapıya sahip Müslüman Kardeşler Hareketi hem de gelenekçi İslam'ın temsilcisi Senusi tarikatıyla uyumlu bir yol izleyen Kaddafi, İslam'a Çağrı adında bir topluluk da (Cemiyet-ul Deva-ul İslamiyye) kurmuştur. Bu noktadan bakıldığında ilk tahlilde Kaddafi'nin bölgedeki köklü İslami akımlarla uyumlu bir çizgi takip etmeyi uygun gördüğü anlaşılmaktadır. Kaddafi süreç içerisinde birçok ülkede bulunan ayrılıkçı veya tedhişçi gruba da destek vermiştir. Bu süre büyük ölçüde 1970 ve 1980 yıllarını kapsamaktaydı. Kaddafi tarafından destek verilen gruplar arasında; İrlanda Cumhuriyeti Ordusu (İRA), Alman Kızıl Ordusu gibi tedhişçi oluşumların yanı sıra Ebu

Nidal ve Çakal Karlos adındaki kişiler de bulunmaktaydı. Bu tutumu nedeniyle Batı tarafından istenmeyen adam ilan edilmiştir.

Mağrib ülkelerindeki İslamcılık Akımlarının incelenmesi açısından, bu ülkeler arasında önemli bir yer tutan Tunus İslamcılığını da ele almak yerinde olacaktır. Tunus, Fransız sömürgeciliği sonrası, Habib Burgiba ve Zeynel Abidin Bin Ali dönemlerinde, halkın baskı altında yaşadığı bir dönem geçirmiştir.

1960'lı yılların sonlarına kadar İslami hareketin de baskı gördüğü Tunus'ta Zeytune medresesi ekolü bu geleneği devam ettirmiştir. Bu süreçte baskı ve yıldırma politikalarına maruz kalan ekol, ülke ve bölge genelinde faaliyet gösteren ve dikkate alınan alimlerin ve müderrislerin yetişmesinde rol almıştır. Bu süreçte Gannuşi önderliğinde 1970'lerden sonra farklı ve faal bir grup İslamcının, Tunus'taki İslami faaliyetlerde yeni bir süreci başlattığı görülmektedir. Bu grubun Pakistan Tebliğ Cemaatinin yöntemlerini benimseyerek Cemaat-i İslamiyye adıyla faaliyete geçtiği bilinmektedir. Bu grup mescitleri ve okulları çalışmalarını için bir başlangıç sahası olarak görmüş, sonrasında üniversiteleri de bu alana dahil etmiştir. Daha sonraki süreçte ise bir siyasi parti biçimini almıştır. Siyasi parti halini alırken ise Mısır'daki Müslüman Kardeşler modelini dikkate alan bir yapılanma dikkati çekmektedir. Partileşme döneminde Hamide Neyfer ile Selahattin Curşi kendi gruplarını teşekkül ettirmek üzere Nahda'dan ayrılarak kendi akımlarını kurmuşlardır.

Curşi'ye göre Tunus'ta İslami hareket, üç önemli çekirdek sonucu ortaya çıktı. İlki camilerdi. O dönemde en bariz isimlerden biri, dinin toplumsal yaşamda yeniden hayat bulmasını öven, mescitlerde dini çalışmalara önem veren, din ile gençler arasındaki bağı kuvvetlendirmeye çalışan kişi olan Abdulfettah Muru idi. Gençti ve hitabı anlaşılırdı. Hamasçıydı fakat Zeytune ekolüne özgü hitabı vardı. Bu özellikler cami içerisinde bir hareketin oluşmasına yardımcı oldu. O dönem -60'ların sonu 70'lerin başı- dindarlık düzeyi düşüktü Tunus'ta. Bununla birlikte İslami fikre sahip bazı hocaların rolü de bu fikrin yayılmasında etkili oldu. Bunlardan en önemlisi Üstat Raşid Gannuşi idi. Felsefe hocasıydı. Ki o dönem felsefe Tunus'ta önemli bir tartışma alanıydı. Bir de İslami fikrin yayılmasında diğer önemli bir rolü üstlenen kişi Ahmide Neyfer'di. Bu hoca kitlesi oldukça gelişmeye başladı ve onunla hareketin oluşması için öğrenci tabanlı zemin oluşturuldu. O dönem ortaokul ve liselerde sürdürülen bu faaliyetler ileride üniversitede

yaşanacak gelişmenin köklerini oluşturuyordu. Cami ve okullardan sonra üçüncü önemli saha da toplumun kendisiydi. Çünkü hareket, harekete yakınlık besleyenler arasındaki kardeşlik bağından kuvvet alıyordu. Bu, toplumda yeni bir ilişki ağı oluşturdu. Bütün bunlar gösteriyor ki En-Nahda bir sosyal hareket olarak meydana geldi” (Gökçen, 2015: 81).

Tunus'taki İslamcılığın temeli Senüsi tarikatının takipçisi olan ve aynı zamanda din ıslahatçısı ve modernist olarak bilinen Hayreddin el Tunusi'nin yanı sıra Şeyh El Tahir bin Aşur (Muhammed Abduh'nun takipçisi) ve din adamı El Sadık el Zemli (El Sadikiye Medresesi mezunu) tarafından şekillendirilmiştir. Bu İslamcı liderler arasında Raşid el Ğannuşi'yi de anmak yerinde olacaktır. Gannuşi'ye göre, 20. yüzyılın başında Ortadoğu'da din ve toplumda ıslahat fikrinin ortaya çıkması ve El Zeytune'deki müfredatın tümüyle modernleştirilmesi, İslamcı düşüncenin çıkış noktası sayılır (Bulut, 2009: 92). Hareketin faaliyetlerinin merkezi olarak belirtilen yer Zeytune, Camii olarak kabul edilmektedir. Hakkında aktarılan bilgiler ışığında bu camiinin aynı zamanda Fransız sömürgeliğine karşı gelişen milli mücadelede de üs vazifesi gördüğü bilinmektedir. Tunus'ta zemin bulan ve kurulan ıslah hareketi lideri Abdulaziz Es-Sa'lebi'nin yetiştiği yer de bu camiidir. Tunus'ta 1960'lardaki İslamcı hareket önderlerinin Abdülkadir bin Seleme, Muhammed Salih Nayfer ve Şeyh Milad gibi isimlerden oluşur. Bu isimler de Zeytuniye Camii'nde eğitim almışlardı. Bu ekolün üyesi olan diğer isimler ise Hamide Nayfer, Abdullah Muru ve Raşid Gannuşi'rin (Gökçen, 2017:175).

Nahda hareketinin önemli liderlerinden olan ve siyasi sığınmacı olarak İngiltere'de belli bir müddet kalan Ğannuşi, Necmeddin Erbakan'ın başbakanlığı döneminde yapılan davet üzerine Türkiye'ye geldi. Kendisi o dönem aktif olarak yayın yapan, 23-29 Eylül 1996 tarihli İslamcı Selam gazetesine verdiği demecinde, İslamcı hareketin amacı ve gelecek projeksiyonuyla ilgili şu değerlendirmelerde bulunur:

“İslami hareket; ümmetin sıçramasını, İslamiyet'i, ümmeti yönlendiren konuma getirecek, bunu sağlayacak bir projenin adıdır. İslami hareket tanımı içerisine bir grup veya kişi değil, birden çok grup ve şahıs girer. Yani, ortada sadece bir akımın mevcudiyeti yoktur. Birçok grup veya şahsın ortak zemini, yüce Kur'an ile sünnettir. Hayır ile şer, hak ile batıl bu ölçüye göre belirlenir. “İslami akımın biricik bütüncül bir akım olduğunu söyleyenler, İslami düşüncenin düşmanlarıdır.

Tunus ve Cezayir'deki resmi çevrelerin polisiye söylemleriyle, Siyonist söylemler bu noktada örtüşmektedir. Onlar açısından, aşırı olmakla ılımlı olmak arasında fark yoktur. Onlara göre, bu iki kavram, sadece rollerin dağılımından ibarettir. Oysa İslami akım, homojen olmaktan uzaktır; zıt kutupların bulunduğu farklı eğilim ve eylemleri sergileyen bir akımdır. “Günümüzdeki İslami proje, Müslüman ülkeleri yeniden işgale kalkışan Siyonist-Amerikan projesi karşısında, ilk ve belki de biricik projeyi temsil eder. Onların ‘İslami tehlike’ olarak adlandırdıkları şey, bizzat emelleri önüne dikilen tehlikedir. Bu proje İslam’ın soyut bir inanç değil, hayatın tüm yönlerini içeren kapsamlı bir hayat sistemi olduğunu gösterir. Bu nedenle yeniden uyanışa yol açmıştır. Zira, dışarıdan gelen fikirsel saldırılar neticesinde; İslam, siyasi hayattan ve toplumdan tamamen koparılmış, medreselerle camiler tıkanma noktasına gelmişlerdi. İslami akım, bütün eğilimleriyle birlikte, topluma İslamiyet’i kazandırdı. Bu dinin, yeryüzündeki varlığı yorumlayacak ve değiştirebilecek dinamiklere sahip olduğu gerçeğini zihinlere kazıdı. İslam’ın alternatif medeniyet projesi olduğunu kabul ettirdi. “Tekrar etmek gerekirse, İslami hareketler tek bir akım olmaktan uzaktır; kullanılan yöntemleri değişse de ortak hedefleri olduğu ve ortak zeminlerde hareket ettikleri gerçeğinin altını çizelim. “Öte yandan, İslami hareketler, mevcut gerçeği idrak etme noktasında bir zaaf yaşıyor. Somut olaylar zemininde saptama yapamama zafiyeti var. İslami akımların çıkış noktaları pratikler değil, genelde nass’lardır. (Kutsal metinler- F.B.) Bunların çoğu da Kur’an ve sünnet nass’lar olmaktan uzaktır. Daha çok, tefsirlerin tefsirinin tefsiri kabilinden metinlerdir. Geçmişe ait, 6. ve 7. ya da 10. asrın metinleridir ki, bu da günümüz hastalıklarım geçmişin ilaçlarıyla tedavi etmeye benzer. “Genel olarak İslami akımlar, olguya tanı koyma noktasından hareket etmiyor. Halbuki mevcut gerçeklerden yola çıkmak, hepimize ortak bir bakış açısı kazandırabilir. Bu yüzden, ‘İslami değişimin turu evrimci mi yoksa devrimci mi olacak?’ tartışması yapılır durur. Olguyu saptama ve teşhis etme noktasından hareket edilmeyince, nass’lara (kitabi bilgiler- F.B.) dayanılarak yapılan tartışmada, bir kısmı, cihada (eylemci/silahlı tarz- F.B.) gönderme yapan nass’lar yoluyla görüşlerini doğrulamaya çalışırken; diğeri de tebliğ (barışçıl propaganda) yapılmasına ilişkin nass’lan ön plana çıkararak haklı olduğunu kanıtlamaya kalkışır. Burada, “Acaba barışçıl yöntem mi uygulanmalıdır, yoksa şiddete mi başvurulmalıdır?” sorusuna cevap aranırken, geçerli olan, nass’ı belirleyen gerçeğin, olgunun ta kendisidir. Bugün Türkiye’nin, Tunus’un, Mısır’ın vs. özgünlükleri incelenmelidir; ona göre cevap verilmelidir” (Bulut, 2009: 128-129).

Yeni Şafak gazetesi 20-23 Ekim 1996 nüshalarında Gannuşi ile detaylı bir mülakat gerçekleştirmiştir. Gerçekleştirilen bu mülakat, bir yazı dizisi halinde yayınlandı. Mülakatın temel noktası, Tunuslu İslamcıların yönetime bakış açısı ve uğranılan kayıpların sebeplerinden oluşmaktaydı. :

“Tunuslu laikler, diğer Arap laiklerinden daha ayrıcalıklı olduklarını düşünürler. Sözelimi, Ramazan ayında ortalıkta veya toplu taşıma araçlarında kahve ve sigara içmekle övünürler. Tunuslu laikler, öteki Arap laiklerinin birer prototipini oluşturur; İslam'ın (toplumsal) hayata hükmetmesine karşı çıkarlar. Arap laikleri ise, miras, aile hukuku gibi bazı alanlarda İslam'ın müdahale etmesinden yana tavır alır; ama bu dinin, hayatın her alanına el atmasına karşı çıkarlar. Arap dünyasındaki İslamcılarla laikler arasındaki temel görüş ayrılığı buradan başlar. “Oysa İslamcılara göre, bizi şekillendiren ve temelimizi oluşturan İslami kültürün yanı sıra, hayatın tamamını kuşatan bir İslamiyet söz konusudur. 1970’li yıllarda, hareketimizin dayandığı bu ilke, çağdaş İslami hareketi önceleyen bir durumdur. Çağdaş İslami hareket, insanları İslam dinine girmeye davet etmiyordu. Zira insanlar zaten Müslümandı. O halde, çağdaş İslam’ın gayesi, yaşanan İslam’ın eksik ve yüzeysel olduğunu anlatmaktı. Tevhit ilkesinin, sadece ve sadece hayatın tümünün tevhit akidesi (ilkesi/öğretisi) üzerinde yükselebileceğini; insanların manevi ve ahlaki hayatlarını düzenlemekle yetinmeyip siyasal, sosyal ve ekonomik hayatı da yönlendirebileceğini ilan etmek gerekti. Çağdaş İslami hareketin eksenini, bu hususlar oluşturmaktaydı. Kendilerinden etkilendiğimiz Mısırlı ihvan (Müslüman Kardeşler) örgütü ile Pakistanlı Mevdudi’nin hareketi, bu konuda yoğunlaşmaktaydı” (Bulut, 2009: 131-132)

Tunus’ta bulunan Nahda hareketinin içinden geçtiği süreci de özetleyen Gannuşi, hükümetin harekete karşı tutumunu da ele alır. Yasal zemin kazanmak için mücadele eden hareket, kimi zaman halkla güçlü irtibat kurmanın yolunu aramış ve bulmuş, kimi zaman da yönetimle diyalog veya ara yol arayışları bulmaya çalışarak çalışmalarını sürdürmeye çalışmıştır. Karşısına çıkan engelleri sükûnetle ve itidalle aşma yolunu en çok tercih eden hareketin kendisini kabul ettirmek için içinden geçtiği süreci özetleyen Gannuşi şu ifadeleri kullanır;

“1978 yılında komünizmin etkilediği işçi sendikaları ile devlet arasında kanlı çatışma çıktı. Ordu, 400’e yakın işçiyi tarayıp katletti. Bunu görünce, dehşete kapıldık. ‘Nasıl olur da yüz binlerce insan sokağa, dökülüyor, devletle çatışıyor ve

bizlerin onlar üzerinde herhangi bir etkimiz yoktur' diye. "Bu ve benzeri olaylar bize haddimizi bildirdi. 'Fakirlerle onları sömürenler, İslam'ın ilgi alanına girer mi?' tartışmasına başladık. Mesela, kendisinden yararlandığımız şehit Seyyid Kutub'un (Mısırlı ihvan teorisyeni) düşüncesi, ekonomik meselelere fazlaca ilgi göstermez. O, daha çok akideyle ilgilenir; hak ile batıl, hayır ile şer, küfür ile İslam, cahiliye ile İslam arasındaki çatışma üzerine yoğunlaşır. Bu tartışmalardan sonra, kendimize sorduk; 'Komünizmle savaşmak mı yoksa İslam'a davet etmek mi?' amaçlanıyor. Komünizmin de kendince haklı gerekçeleri ve doğru söylemleri olabilirdi. "İran İslam Devrimi de bu uyanışımıza katkıda bulundu; bize, müstekbirler (ezenler), mustezaflar (ezilenler) kavramını kazandırdı. "Tunus'taki harekete gelince, Burgiba 1981 yılında siyasi partilerin serbest olduğunu duyurunca, siyaset arenasına girmeye karar verdik. Ancak, hareket liderlerinin önemli bir kısmı tutuklandı. Buna rağmen çalışmalarımız sürdü. Seçimlere girmeden önce, toplumun her kesiminden hareketimize karşı bir sevgi ve ilgi vardı. Rejim bunalım içindeydi ve yeni bir sayfa açmak istiyordu. Bu yüzden, hareketin tutuklu liderlerini hapisten çıkardı. "Hareket, öğrenci örgütlerinde ve sivil kuruluşlarda faaliyetine devam etti. Yasallık kazanmış olmasak da muhalefet partileri de bize siyasi bir parti gözüyle baktılar. Hükümet yetkilileri, bizimle diyaloga geçmek istiyordu. Bizzat ben, başbakan ile görüştim. Gelişmeler, bize meşruluk kazandırdı (Bulut, 2009:132-133).

Nahda hareketi temel olarak kendisine Tunus'taki diğer İslamcılarla aynı hedefi seçmiştir. Bu hareketin temel hedefleri olarak belli başlıklar belirlenmiştir. Bu başlıklar belirlenirken uzun tartışmalar ve müzakereler yapılmış ve nihayetinde şu hedefler birer kriter olarak ortaya konulmuştur:

"Vatanın bağımsızlığının korunması, kalkınmanın gerçekleşmesi, ulusal birliğin sağlanması, İslam ve Arap toplumlarının Batı Arap toplumunun birliğini sağlamak, Arap İslam kimliğinin ikamesi ve ılımlı bir şekilde kültürün yerleşmesi, demokratik devletin oluşumu adına halkın egemenliği, sivil toplumun güçlendirilmesi ve eşitliğin sağlanması, sivilleşme ve adaletin yerine getirilmesi, adaletin, kamusal ve bireysel özgürlüklerin gerçekleştirilmesi, siyasi çoğulculuk ve insan haklarının gerçekleştirilmesi, ailenin korunması ve devamı, kadının rolünün ve ilerlemesinin önemi, geleceğin önemli varisleri olan gençlerin ve çocukların kalkınması adına şartların iyileştirilmesi, güçlü ekonominin inşası, sınıflar ve taraflar arasında eşitliğin sağlanması, iş alanlarının ve olanaklarının genişletilmesi,

ülkesel kalkınma adına bilimsel araştırmaların desteklenmesi ve bu minvalde araştırmacıların ve uzmanların şartlarının iyileştirilmesi, -ki bağımsızlığı devam etsin, idarede ve eğitimde Arapçanın temel dil olarak esas alınması, dünya kültürleriyle ve İslam ümmetiyle karşılıklı alışveriş noktasında ilerleme, ülkenin bağımsızlığı, izzet ve bilgi doğrultusunda dış politikanın şekillenmesi, karşılıklı saygı, adalet, eşitlik ve yardımlaşma üzerine inşa edilmiş dış ilişkilerin geliştirilmesi, Filistin meselesi başta olmak üzere adalet sorununu ele alma ve gelişmemiş ülkelerin toplumlarına yardım etme...” (Gökçen, 2017:180).

Yukarıda yasal dayanakları da sayılan Nahda hareketinin lideri Gannuşı ise Tunus'taki İslamcılığın meydana gelişindeki üç önemli öğeye dikkat çekmiştir. Bu unsurların birincisini Tunus halkının Maliki mezhebi, Eş'ari akidesi ve Sufi eğitimle oluşan geleneksel dindarlığı oluştururken, ikincisini İhvacı Selefî dindarlığın meydana getirdiğini aktarmaktaydı. Bu dindarlık Mısır'daki İhvan Hareketi tarafından benimsenen siyasi ve toplumsal düşünceyle dinamizm kazanan dindarlıktır. Üçüncü ve son unsurun ise akılcı gruptur. Gannuşı'ye göre bu yol radikalliğe mesafeli yaklaşan ve ıslahçı medreseleri dikkate alan, solun ve Batı'nın iade-i itibarının gerçekleşmesini benimseyen bir gruptan oluşur. (Gökçen, 2017:174).

Nahda hareketi lideri, devlet ile ilgili görüşlerinde ise “Devletin halkı” değil, “Halkın Devleti” olgusunu benimsediğini dile getirir. Gannuşı'ye göre en üstün kişi devlet başkanıdır ve ona itiraz edilemez ve kararları tartışılmaz. Bu gibi bir devlet yapılanmasının varlığı Tunus'un bağımsızlığından, 2011 devrimine kadarki dönemde görülmektedir. Ancak olması gereken devlet modeli olan “Halkın Devleti”, bu durumun tamamen zıddı bir durumu benimsemektedir. Bu yönetim biçiminde gerçek otorite ve yönetimin merkezi halktır. Halk, saygınlığın merkezi ve hükümdarlığın temelidir. Halkın Devleti yönetiminde, merkezi otorite olarak konumlanıp, halka tahakküm kuran bir sistem söz konusu değildir.

Benimsenen usule göre, görev dağılımında halkın tercihleri dikkate alınmalıdır. Bu sistemde önemli olan ise güvenilirlik ve hizmette gösterilen verimlilik. Bu yönetim içte ve dışta art niyetli ve içten pazarlıklı çalışmalar yerine, halkın protesto müessesesini kullandığı ve taleplerinin kabul gördüğü bir düzeni benimser.

Bireysel özgürlük, fiziksel ve pedagojik olarak halkın dinamizminin canlı tutulması, medenileşme değerlerinin yaygınlaştırılması ve birçok konuda fedakarlığın yapılması

gerekmektedir. Gannuşi'ye göre bu durum imkânsız değildir. Asr-ı Saadet ve Hulefa-i Raşidin Dönemi'nde bu durum başarılmıştır. Gökçen'e göre Tunus'taki İslamcılar ve halk, böyle bir devlete ulaşma çabası içinde uzun yıllar mücadele vermektedirler" (Gökçen, 2017: 182-183). Bu devlet modelinde olması gereken sistemi detaylandıran Gannuşi, İslam devletinin yöneticisini Allah'ın yönetmesi gerektiğini belirtirken; "İslam medeniyetinin, devletinin ve toplumunun düzenleyici ve kurucu gücüdür" (Gökçen, 2017:184-185). Buna göre, İslami idarenin anlayışını, düşüncesini, kanunlarını, hukukunu, amaç ve hedeflerini belirlerken bu çizgiden hareket eder. Gannuşi düşüncesini şu ifadelerle açıklar:

"İslam şeriatı, en yüksek meşruiyet kaynağıdır. İslami hükümet, İslam hukukunun tatbik edilmesiyle var olabilir. İster siyasi cemaat isterse de yargı, yasama ve yürütme çerçevesinde olsun, İslami devletin İslam hukuku dışına çıkması söz konusu değildir. Anayasal olarak ise Peygamber'in Medine'de kurduğu siyasal sistem, siyasal toplumun ilk örneğini teşkil eder. Bu anayasa ile kanun başta devlet başkanı olarak bütün insanların üstünde var olan bir değer olmuştur" (Gökçen, 2017:184-185).

Gannuşi kendi tasavvurundaki devlet modeli karşısında Batının ortaya koyduğu modeli de kıyaslayarak;

"Batının oluşturmaya çalıştığı hukuk sistemi ve insan hakları beyannameleri, tabii hukuktan kaynaklanmadığı için birçok noktada yetersiz kalmıştır. Bu sistemler ve beyannameler bir çeşit yönlendirmeden ibaretti. Adaletin değeri arka plana atılmıştır. Yasama gücü güçlünün elinde var oldu. Böylelikle sürekli olarak ahlaki olan ile çatışmaya başladı. Kanun yapma yetkisi devlete/devlet başkanına verilmiş oldu. Fakat İslam devletinde bu durum tam tersindedir. Daha önce bahsedildiği gibi gücünü nistan ve daha sonra ümmetten alan bir hukuksal yapı, devlet başkanını adam kayırmaktan, zorbalıktan, kendi fikirlerini empoze etmekten kurtarmaktadır. İslam ümmeti kanun ümmeti olmakla beraber bir adalet ümmetidir de. Ümmetin otoritesi/şûranın hakimiyeti söz konusudur" (Gökçen, 2017: 185) ifadeleriyle görüşünü ifade etmektedir.

Gelinen süreçte önemli bir dönemeç olan 2016 yılındaki Nahda Hareketi olağan onuncu kongresinde yeni düzenlemelerin de yapıldığı görülmektedir. Bu toplantıda yerel, bölgesel ve uluslararası bileşenlerin yanı sıra, 2011 yılında Arap Baharı ile başlayan sürecin tesiri de varlığını hissettirmiştir. Bu kongrede Gannuşi, "Siyasal İslam'ı

bırakıyoruz, Müslüman Demokrasi'ye geçiyoruz" ifadesini kullanarak kendisini ilgiyle izleyen kitleleri şaşırtmıştır.

Siyasal İslam'dan Müslüman Demokrasi'ye geçiş kararı ortaya koyan Gannuşi bu dönüşümün nedenlerini sırasıyla şu şekilde formüle eder:

1. Toplumun İslamleştirilmesi ya da sekülerleştirilmesine yönelik eski düşünce ve uygulamaların reddiyesi
2. İbadet etme ve düşüncelerini ifade etme özgürlüğü artık bir problem değil (Tunus özelinde)
3. Sekülerizm-Din çatışmasının sonu
4. Tunus vatandaşlarının demokrasi ve siyasi katılıma yönelik ilgilerin artması
5. Hareket içerisinde öz eleştiri ve tartışmaların sonucu
6. Tunus İslami hareketi artık baskı ve diktatörlükle mücadele etmekten çok ekonomik politikalara önem veren bir harekettir
7. Dini, kültürel ve pedagojik eğitimin siyasi parti faaliyetlerinden arındırılması gerektiği
8. Siyaset ve dinin ayrışması amacı
9. Cami, birleştirici bir unsurdur ayrıştırıcı değil.
10. İmamların, vaizlerin ve dini liderlerin siyasi bir bağı bulunmaması gerektiği
11. İslamcı bir hareketten, Müslüman demokratların partisine evrimle
12. Radikal hareketlere karşı umut verici bir alternatif sunmak (Gökçen, 2017:195-196)

Gannuşi'nin, hayatında edindiği deneyimi ve tahsili nedeniyle, herhangi bir Selefi düşüncenin takipçisi olmadığı görülmektedir. Gannuşi, felsefi bilgileri de analiz ettiği eserlerinde, günümüz dünyasındaki İslami çalışmaları tahlil eden bir bakış açısını benimsemiştir. Eserlerinde insan hakları, özgürlükler, adalet, demokrasi gibi kavramların ancak İslam hukuku sayesinde gerçek hüviyetine kavuşabileceğini vurgular. Fransa'daki tahsil hayatı esnasında Pakistan Tebliğ Cemaati'nin bireysel

tebliği benimseyen yapısını kendisi için de bir model olarak alma düşüncesi, yaşadığı dönüşümde etkili olmuştur.

Gannuşi, iktidar ve İslam ilişkisine değinen yorumlarda da bulunmuştur. İktidarın temel görevlerini de sayan Gannuşi, adalet ve nizamın tesisi için gerekli olan ortama dair görüşlerini şöyle özetler;

“İktidar dediğimiz olgu İslam'ın bir parçası değildir. Zira iktidar, İslami idari otoriteye muhtaç değildir, iktidar yeme içme gibi doğal bir olgudur. İktidarın temel görevi, temel güvencelerin sağlanmasıdır ki, bunlar Şura'nın tesisi, eşitliğin sağlanması, servetin adil dağılımı ve yolsuzluğun önlenmesi ve idarecilerin denetlenmesi ve bilgilendirilmesidir” (Gökçen, 2017:201)

Gannuşi'ye göre Şûra, kamusal alanın düzenlenmesi ile ilgilenmeli ancak ona tesir etmemelidir. Bu bakış açısına göre Gannuşi'nin siyasal İslam'a da (Özellikle dış tecrübelerle) bir kapı açmadığını görebiliriz (Bkz. Gökçen, 2017:201).

Mağrib'de bulunan bir diğer ülke olan Fas'taki İslamcı hareketler esas olarak Fransız ve İspanyol sömürge anlayışına karşı İslam esaslı bakış açısıyla karşılık verme ana fikri üzerine oraya çıkmıştır. Bir anlamda Arap-İslam sentezini esas alan bu anlayış 1980'lere gelindiğinde İran'daki İslam Devrimi ve Ortadoğu'daki İslami akımlardan etkilenir hale geldi. Bu dönemde Fas'ta faaliyet gösteren oluşumlar arasında en çok öne çıkan Tevhid ve İslah Hareketi Cemiyeti (TIHC) ve Adalet ve İhsan Hareketi (AIH) olmuştur. Bu hareketlerin belli farklara rağmen benzerlikleri ise İslami bir toplum/devlet oluşturma düşüncesinde birleşmeleridir. 1990 yılına gelindiğinde önemli İslamcı kişiler, TIHC çatısı altında çalışma yapmaya başladı. “Adalet ve İhsan Hareketi (AIH) ise daha çok ahlaki konulara ağırlık vermiş ve dini eğitimi ön plana çıkarmıştır. Nihai olarak ise ülkeyi yöneten anlayışın her iki grubun da varlıklarını tanımadığı görülmektedir.

Faslı din adamları arasında Suudi Arabistan'da İslami eğitim alanlar 1960'lardan sonra Selefi anlayışın aktif duruşuna yakın oldular. Sonrasında belli bir sistematik içerisinde siyasal İslam içerisinde yer almaya başladılar. Bu dönemde ülkeyi yöneten Kral II. Hasan'ın Suudi Arabistan'da tahsil görmüş bu alimlerin konuşmaları ile oluşan Pan-Arabizmi, Arap milliyetçiliğinin engellenmesi için kullandı. Krallık tarafından gösterilen bu imtiyaz sayesinde bu din adamları tarafından, Fez şehrinin kenar semtleri

belirli bir hedef doğrultusunda inşa edilen dini mekanlarla doldu. Bulut'un aktarımına göre ise; "Siyasi ve ideolojik köktendincilik, varoşlar ve gecekonduarda geniş bir taban buldu. Fas'taki ilk İslamcı oluşumlara, genelde Müslüman Kardeşler (İhvan), İslami Cemaat (Mısır), Davet ve Tebliğ (Pakistan) gibi hareketlerin fikirlerinden etkilenen akademisyenler ile öğrenciler önderlik ettiler. Fakat daha yerli bir karakter kazanmaya özen gösterdiler. Eğitimle işe koyulup cemaatleştikten sonra, hayırsever dernekleri olarak faaliyete geçtiler. Modern örgüt ve hareket olarak ortaya çıkışları 1970'li ve 1980'li yıllarda oldu" (Bulut, 2009: 187) denilmektedir.

Mağrip ülkelerinde yaşanan tüm bu mücadele ve iç çekişmenin bir de dışarıya bakan yönü mevcuttu. Bu dış faktörler İngiltere ve Fransa'nın ikinci dünya savaşından sonra güç kaybetmesiyle ABD ve Sovyetleri Birliğini sahneye çıkmaya zorladı. Artık bölgedeki güç mücadelesinde ABD ve Sovyetlerin kendi yanlarında görmek istedikleri ülkelerin sayısını artırmak için her yolu denedikleri bir sürece de girilmekteydi. Bu maksatla her iki ülkenin, hedeflerine aldıkları ülkelerdeki yönetimleri veya halkaları yanlarına çekmek için farklı usulleri denedikleri bir dönem görülmektedir. Mahalli'nin bu durumu şöyle yorumlar:

"ABD; Sovyetler Birliğini ve onun bölgedeki tüm yandaşlarını dağıtmak ve komünizmi ideolojik olarak yenmek için önce gerici, anti-demokratik ve faşist iktidarları, sonra da din olarak İslam'ı, silah olarak çok iyi kullandı. Bunun için de ABD, Arap ve İslam ülkelerinde hemen hemen tüm İslamcı iktidar ve partiler ile örgütlere destek verdi, veriyor. "Yeşil Kuşak" teorisini burada hatırlatmaya gerek yok. Afganistan'da Sovyet işgaline karşı mücadele eden tüm "İslamcı mücahitlerin" arkasında hep ABD ve onun istihbarat örgütleri vardı. Bölgedeki gerici ve işbirlikçi ülkelerin istihbarat örgütleri de ona yardım ediyordu ama Afganistan kurtulunca bu kez mücahitler birbirine girdi. Bu durum karşısında Afganistan'da CIA kamplarında eğitim gören "İslamcı gençler" kendi ülkelerine dönerek "potansiyel terörist" olarak bekletilmeye alındı. Cezayir'deki FIS olayı bunun somut örneğidir. Ama ABD bununla da yetinmedi. Sovyetler Birliği dağılmış olmasına ve komünist sistem ideolojik olarak bitmesine rağmen bu kez Pakistan'da milyarlarca dolar harcayarak, Şii İran'a karşı kullanılmak üzere Taliban okullarını açtı ve burada yalnız Afganistan'a değil belki de tüm dünyaya yetecek kadar "radikal İslamcı terörist" yetiştirdi" (Mahalli, 2012: 8).

2.1.6. Sudan’da İslamcı İdeoloji

Müslüman Kardeşler Hareketinin etki ettiği bir diğer ülke de Sudan’dır. Bu ülkede 1940 yılından sonra taraftar bulmaya başlayan Sadık Abdullah Macid Grubu sosyalist düşüncelere karşı üniversitelerde teşkilatlanan Abdullah Kerrar Grubu ile yaygınlık kazanmaya başladı. Bayram Kongresi adı verilen buluşma ise bu grupların genel bir buluşması olarak kabul edilir. Bu toplantı 1954 yılında gerçekleştirildi. Bulut’a göre Sudanlı İhvancılar, İhvan adıyla toplanan kongrede, Sudan’ın Mısır’dan bağımsız olmasını savunmakla kalmadı; kendi örgütünün (Sudan’daki ihvan), Mısır’daki ana örgütten (Mısır İhvanı) ayrı olduğunu ilan ettiler. Eğitim ve sosyal meselelerin yanı sıra açıkça politik konularla ilgilenen hareket, bağımsızlık öncesi Sudan’da, milli kurtuluş sonrasında ülke anayasasının İslami kurallara göre düzenlenmesini talep etti” (Bulut, 2009: 42).

Sudan’daki İslamcıların kendilerine has bir yol çizerek, kendilerini tarikat ve din görevlisi Müslümanlardan soyutlamaları, sosyal, ekonomik ve politik anlamda yeni bir çizgiyi benimsemeleri, kendini ifade etme ve tarihi değerler bağlamında yeni bir söylem biçimi geliştirmeleri onları diğer Müslümanlardan ayıran özellikler olarak ön plana çıkarmaktadır (Bulut, 2009: 244).

Sudan’daki İslamcıların liderlerinden olan El Turabi, geleneksel İslam anlayışının temellerine dair güçlü eleştiriler getirirken, geleneksel İslam anlayışının yeniden yorumlanması gerektiğini, 1993 yılında Hartum’da toplanan Arap-İslam Halk Kongresinde esnasında, diğer katılımcılara kabul ettirmeye çalışmıştır. Turabi’nin adı geçen kongresinde eleştirilerini şöyle sıralar:

“İslami hareketler, pirüpak ve tertemiz kalma adına ebedi billah içlerine kapanıp duramazlar. Tersine cephesel oluşum ve yapılar yoluyla dışarıya açılmaları gerek. Bu yüzden birazcık kirlenmelerinde beis yoktur. İslamcı hareketler, gerçekten kitlesel bir nitelik kazanmayı hedeflemelidirler. Kuru slogancılık ve dogmatiklikten kurtulup ayağı yere basan programlar oluşturmalarıdır. Müslümanlar arası birliğin sağlanması amacıyla mezhepler ayrılığını giderecek yakınlaşmalara gidilmeli, gerekirse milli güçlerle de amaç için ittifak yapılmalıdır. Kadınların hakları mutlaka gözetilip korunmalıdır” (Bulut, 2009: 251) ifadelerini kullanmıştır.

Nitekim, Kongre sırasında El Turabi yandaşı İslamcı kadınlar, haremlik-selamlık oturma yerine, ortalıkta dolaşp tüm misafirlere izzet-i ikramda bulundular; kimileriyle de lobilerde sohbet ettiler. O zamana kadar marş, türkü, şarkı nedir dinlememiş gelenekçi din alimleri de bir “İslami konser” dinlemiş oldular. Bu da katılanlar arasında şöyle bir espriye yol açtı: “El Turabi, hayatımızda ilk kez bizi konsere götürmüş oldu.” (Bulut, 2009: 251)

Mısır’da yayın yapan El Ehram gazetesinin bünyesindeki araştırma bölümünde görevli Nebil Abdelfettah’ın deyimiyle, El Turabi’nin Müslüman Kardeşler Hareketine benzeyen veya ayrışan yönleri ele alınmaktadır. Buna göre, El Turabi’nin savıyla, İslam dini ve İslamcılar arasında ayırım yapılması gerekmektedir. Bunun da ötesinde İslamiyet’in teorik yanıyla İslamcılar arasındaki farkı anlamak gerekmektedir. Aynı zamanda Sudan’da bulunan İslami Cephe, Lübnan’da bulunan Hizbullah gibi fundamentalist olarak isimlendirilen bazı İslami hareketlerin temelde birbirine benzer yanları vardır. Mısır’da bulunan İslamcı şahsiyetler arasında sayılan Dr. Muhammed Ammara, konu ile ilgili olarak Müslüman Kardeşler Hareketinin yanı sıra Cezayir’de ve Sudan’da bulunan İslamcı hareketlerin birçoğunun çoğulcu bakış açısını benimsediklerini belirtir. Sudan’da bulunan İslami Milli Cephe bu noktada ülkesindeki mozaikvâri dini, etnik ve kültürel yapı nedeniyle çoğulculuğu göz ardı etmemektedir. El Turabi’nin siyasi yöntem olarak birçok grupla görüştüğünü belirten Dr. Ammara, Müslüm Kardeşler ‘den farklı biçimde, Halk Kongreleri usulünü benimseyerek millî ve İslami çizgiye sahip kesimlerin müttefik olarak kabul edildiğini belirtir (Bulut, 2009: 269).

El Turabi’nin ortaya koyduğu siyasal İslam çizgisi Müslüman Kardeşler tarafından ortaya konulan yapının kollarını, Hasan el Benna’nın “Sembolik Biat” çizgisini aşmayı hedeflemedi. Bunun nedeni ise İhvanlı örgütlerin çoğunun, Mısır’daki merkezin korunması gerektiği fikrini taşımakta olmalarıydı.

Ancak yaşanan gelişmeler nedeniyle Mağrip İslamcılığı İhvan konseptinden uzaklaşırken, İran İslam Devrimi sonucunda İslamcılar bir kez daha farklı bir dalga ile karşılaştılar. İran’da bir devlete dönüşen İslamcı hareket karşısında Mısır’daki İslamcı hareket zayıf kaldı. Bu durumda, zayıf kalan bir merkeze bağlanması gerekmeyen El Turabi’nin konumu daha güçlü bir hale gelmişti. Gelişen bu süreçte oluşan durumu bir

fırsata dönüştürmesini bilen El Turabi, farklı bir yol izledi. Mısır'daki Müslüman Kardeşler kendisine tam bağlılığın olmasını isterken, Turabi tarafından geliştirilen sistem, iş birliği ve ortak çalışmayı benimsemekteydi. Turabi'nin düşüncesine göre sistemin yendiği liderlerin izinden gitmek doğru değildi. Bu şekilde hareket etmek yerine toplumun bozuk halini ıslah edecek aktif bir liderlik sayesinde İslamcılara yol gösterecek bir önderin rehberliği ön plana çıkabilecekti (Bkz. Bulut, 2009: 274).

2.1.7. Suriye'de İslamcı İdeoloji

Orta Doğu'nun tarihinde yaşanan önemli dönüm anlarından biri de hiç şüphesiz, İslamcı akımların bu bölgede faaliyet göstermeleridir. Bu düşüncenin taban bulunduğu yıllarda eşzamanlı olarak bölgede hâkim güç konumunda olan bir diğer ideoloji ise Arap-İslam düşüncesinin yanında, Arap sosyalizmi olmuştur. Bu düşünce, kendisini Suriye ve Irak'ta güçlü bir biçimde konumlandırmış, kendi içinde zaman zaman anlaşmazlıklara girse varlığını sürdürerek Arap toplumlarında sosyalizm ve milliyetçilik ideolojinin karması olarak devam etmiştir.

Temelleri 1943 yılında Suriye'de atılan Baas Partisi, sonraki yıllarda Irak, Mısır ve Libya gibi ülkelerde de kendisine yayılma alanı bulmuştur. Bu ülkelerdeki siyasi rejimlerin temel dayanak noktalarından birisi bu düşünce olurken, halkın arasında da İslamcı görüşler filizlenmekteydi. Baas düşüncesi, genellikle Arap milliyetçiliğiyle süslenmiş bir sosyalist düşünceyi hâkim kılma çabasında iken, İslamcı görüşler bu düşüncelerden farklı bir yol takip etmekteydi. Arap dünyasına has sosyalist bir çizgi takip eden Baas düşüncesi, zaman zaman sömürgeci Batı dünyasına karşı duruşu nedeniyle, İslamcı hareket ve düşüncelerle mutabık hareket ettiği noktalar da bulmuştur. Ancak bu ortak noktanın korunması Baas düşüncesinin iktidara gelmesiyle kesintiye uğramıştır. Mercan, yeni bir toplum oluşturmak için faaliyet gösteren bu düşünce yapısının, yönetimi ele geçirmesi sonrasında oluşan düzenin dayandığı değerlerin seküler karakteri baskın olduğu için, İslamcı değerleri önceleyen ve gelenekselliği ön plana çıkaran oluşumlarla çatışma içine girdiğini belirtir. Bu ise yönetimin düşünce yapısı ile uyuşmayan ve aykırı sayılan İslamcılarının baskılanması için bizi dizi tedbirlerin alınması sonucunu doğurmuştur (Mercan, 2017: 255).

Suriye'de de faal olan Baas düşüncesi, 1950'lerden sonra demokratik bir yönetim biçimi kurma hedefleriyle hareket etmiş, bu hareketin yöneticileri 1963'ten sonra güç

mücadelesine girmeye başlamış ve bu süreçte ciddi krizler yaşanmıştır. Yaşanan bu iç çatışmaların sonucunda ordu görevlisi ve Baas ideolojisini destekleyen, Nusayri olarak bilinen inanç grubuna mensup kitlenin, 1966 sonrası yönetimi devraldıkları görülmektedir. Bu süreçten sonra ise Hafız Esad ve taraftarlarının 1970 sonrası başlayan hakimiyeti Suriye’de, düşünce olarak Baas ideolojisinden olmanın yanında, esasında farklı bir tek adam rejimini hâkim kılmıştır.

Nusayri düşüncedeki azınlığın toplumdaki yükselişi ile ilgili Mercan bir değerlendirme yapmaktadır;

“Nusayri azınlığın parti içindeki hakimiyetinin artması, dini ve kültürel vurgulardan seküler bir çizgiye kayış, Baas’ın geleneksel toplum tahayyülünden uzaklaşmasını beraberinde getirmiştir. 1966’daki parti içi darbeye seküler ve azınlık grubun baskınlığının iyiden iyiye hissedildiği Baas Partisi, toplumun tüm kesimlerini kucaklamak bir yana sadece belirli grupların çıkarlarını gözeten bir hale dönüşmüştür. 1970 Kasım’ında parti içindeki iktidar mücadelesinden galip çıkan Hafız el-Esed’in yönetimi ele geçirmesiyle hem devletin hem de partinin seyri ciddi şekilde değişmiştir” (Mercan, 2017: 275).

Tüm bunların yanında Baas düşüncesindeki temel algının 1966 sonrasında seküler kimliği ön plana çıkarmaya çalışmasına rağmen İslam, Esad tarafından bir toplumsal kabul aparatı olarak kullanılmaya çalışılmıştır. Bu yöntemle Esad, kendisinin de Müslüman olduğunu defalarca vurgulayarak halkın gözünde olumlu bir intiba bırakmaya çalışmıştır. Esad, Suriye’de yaşanan ekonomik krizlerin yıpratdığı halkı, mali açıdan rahatlatmaya çalışarak onlara farklı bir güvence ve rahatlama imkânı da sunmaya çalışmıştır. Bu yolla halkın ekonomik kriz nedeniyle kendisine cephe almasının da önüne geçmiş olmayı hedefliyordu. 1973 yılına gelindiğinde ise anayasayı değiştirerek ülkedeki düzeni yeniden tesis eden Esad, toplum, ordu ve istihbaratı kendisi ile uyumlu olabilecek bir şekle büründürme yolunda önemli bir adım atmıştır. Halkın milli duygularını yönlendirmeyi de bilen Esad, bu maksatla Arap milliyetçiliğini desteklemiş ve İsrail düşmanlığını bir kaldıraç olarak kullanmıştır. Hama ve Humus katliamlarını yaparken dahi dünyayı ve Suriye kamuoyunu manipüle etmeye çalışması, İslamcı muhalefete yönelik sert ve kanlı saldırısı sonucunda, kendi geleceği için tehdit olarak algıladığı her grubu yok etme iradesini sergilemesi, bunu ortaya koymaktadır. Çoğunluğunu İhvan düşüncesine sempati besleyen Müslümanların oluşturduğu Hama ve

Humus şehirlerinde Esad tarafından, 49 sayılı kanuna dayanarak yapılan katliamının gerçekleşme biçimini ele alan Göçer, bu olayı şöyle özetler:

“Hama, Müslüman halkın yoğun olduğu bir şehir olmasının yanı sıra Suriye İhvan’ının merkezi konumundaydı. Kuzeyindeki Halep ve güneyindeki Humus şehirleri de yine Müslüman halkın çoğunlukta olduğu şehirlerdi. Bu üç şehrin ortak özelliği ise mevcut rejime karşı ciddi bir muhalefet teşkil etmeleri idi. Fakat bugüne kadar mevcut düzene karşı herhangi bir harekette bulunmamışlardı. Zaten İhvan, genel yapısı itibarıyla silahlı mücadeleye sıcak bakmıyordu. Fakat Said Havva’nın, Suriye İhvanının bir kolu olduğu düşüncesi Esad’ın Hama’ya saldırması için bahane olacaktı. Esad 1980’lerden itibaren Hama çevresine askeri yığınak yapmaya başladı. Diğer taraftan” İhvan’a üye olmanın idam cezası” olduğu ile ilgili “49 sayılı kanun” hayata geçirdi. Ordunun başında bulunan kardeşi Rıfad Esad’ı ise geniş yetkilerle donattı. Özellikle 100 civarındaki muhalif aileyi katletmek için Rıfad Esad’a izin verilmişti. Bu katliamın meşru dayanağı ise “49 sayılı kanun” idi. Bu arada silahlı eylem sonrası Suriye dışına çıkan Said Havva ve yakın arkadaşları basın yoluyla Baas Rejimi’ni tehdit etmeye devam ediyor ve rejimin sonunu getirecek kuvvetin Hama’da bulunduğunu söylüyordu. Bu durum Hama’ya müdahaleyi Baas rejimi açısından kaçınılmaz kılıyordu. 2 Şubat 1982 gecesi Hama camilerinin minarelerinden rejime karşı “cihad” çağrıları yapılmaya başlandı... Esad’ın geniş yetkilerle donatıldığı ordu harekete geçti. Kendisine geniş yetkiler verilen Rıfad Esad 12.000 civarındaki askeriyle şehre girdi. Önce evlerden başlayarak kendisine evvelden bildirilen ailelerin fertlerini yaşlarına ve durumlarına bakmaksızın katletmeye başladı. Şehirdeki evleri buldozerler yardımıyla yıktı. Tankların dar Hama sokaklarından rahat geçebilmesi için havadan helikopterlerle şehir uzun süre bombalandı. Evlere giren askerler pek çok kişiyi zehirli gaz kullanarak öldürüyorlardı. 2 Şubat gecesi başlayan bu saldırıdan Humus ve Halep şehirlerinin haberleri olmamıştı. Basına ciddi sansür uygulayan Esad özellikle bu katliamı dünyadan saklamıştı. Katliamın boyutları artarak devam ediyordu. Öyle olmuştu ki askerlerden bir kısmı vahşete dayanamayıp silah bırakıyorlardı. Fakat silah bırakma teşebbüsünde bulunanlar, görgü tanıklarının anlattıklarına göre Rıfad tarafından öldürülüyordu. Şehre giriş çıkışlar kapalıydı. Bütün yollar tutulmuştu. Halk ne katliamdan kaçabiliyor ne de dışarıdan yardım alabiliyordu. Hama halkı adeta dünyadan tecrit edilmişti. Ellerinde kendilerini savunabilecek silahları da yoktu. Hama halkı ciddi anlamda hazırlıksız da yakalanmıştı. Fakat bunda dönemin kanaat önderlerinin payı oldukça

fazladır. Suriye İslam Cephesi'nin yurt dışına kaçan üyeleri her fırsatta Suriye'deki rejimin yıkılacağı, Hama'da bulunan Müslüman halkın buna tam anlamıyla hazır olduğu konusunda açıklamalar yapıyorlardı. Ancak pratikte bunun karşılığı yoktu. Bu açıklamalar Hama'nın hedef gösterilmesinden başka hiçbir işe yaramamıştı. Başlangıçta sadece Hama'yı hedef alan rejim, kısa bir müddet sonra aynı katliamı Müslümanların yoğunlukta olduğu tüm kuzey şehirlerine yaydı. Aynı katliamları özellikle Humus şehrinde de gerçekleştirdi. Bir süre sonra dünyanın katliamdan haberi olduğunda artık yapılacak bir şey kalmamıştı. 40.000 civarında Hamalı ve Humuslu Müslüman katledilmişti. Hama Katliamıyla ilgili zihinlerde takılı kalan bazı soruların cevabı henüz bulunmuş değil... 2 Şubat gecesi minarelerden gelen "cihad" çağrıları kim tarafından yapıldı? Hama halkının katliam sırasındaki hazırlıksızlığı ve en önemli iki muhalif şehir; Halep ve Humus'un, Hama'daki hareketlilikten habersiz oluşu tevafuk muydu?" (Göçer, 2011).

Tüm bu olanlar Suriye özelinde, Baas ve Müslüman Kardeşler çekişmesinin kanlı bir biçimde gerçekleşen bir katliama dönüşmesiyle sonuçlandığını göstermektedir. Hama ve Humus katliamlarının gerçekleştiği tarihlerde İslam dünyasındaki diğer ülkelerin de kendi meseleleri ile meşgul olması ve Esad tarafından yapılan basın sansürü, olayın gözlerden uzak ve kanlı bir biçimde gerçekleşmesine yol açmıştır.

2.2. Türkiye'de İslamcılığın Yayılışı

Dünyanın birçok yerinde olduğu gibi Osmanlı coğrafyası da "Rönesans, Reform Aydınlanma, Sanayi inkılabı, Fransız ihtilali ve sömürge hareketleri gibi birbirini besleyen süreçler, kıta çapında köklü siyasal, kültürel ve askeri değişimleri" ve onların getirdiği süreçlerin etkisini yaşamıştır. Aynı zamanda bu durum Avrupa'yı birçok alanda ön plana çıkarmıştır. Bu karmaşık sürecin İslam dünyasında ama daha önemlisi onu temsil eden Osmanlı coğrafyasında algılanması ve bu ilerleme karşısında tepkiler ve arayışlar, on dokuzuncu yüzyılın başından itibaren farklı fikri tartışmaları da beraberinde getirmiştir denilmektedir (Kurşun, 2019:6).

Bazı aydınlar İslam ve Türk dünyasındaki geri kalmışlıktan ve bilhassa da Osmanlı'nı geri kalmışlığından sorumlu olarak İslam'ı görmekteydiler. Ancak bunu kabul etmeyen diğer bir grup aydın bunun nedeninin ve sorumlu tutulması gereken unsurunun İslam olmadığını, bilakis bu durumun sorumlusunun Müslümanların kendisi olduğunu

vurgulamaktadır. Oluşan düşünce ayrılığının getirdiği süreçte Türkiye’deki aydınlar, “modernleşmeciler (yahut Batıcılar, çağdaşlaşmacılar), muhafazakârlar (yahut İslamcı gelenekçiler)” olarak iki farklı bölüme ayrıldılar. Oluşan bu ortamda iki grup arasındaki mücadele İslami gruplar arasındaki farklılaşmaya da etki eden bir hal almıştır. Her grubun kendi dünya görüşünü toplumsal ve idari alanlarda ön plana çıkarma hedefinde olduğu bu grupların kendi arasındaki ideolojik ayrılık, 19. yüzyılın son çeyreğini müteakip devam etti ve toplumsal sınıf mücadelesi halini aldı. Birinciler özellikle kentli ve tahsilli kesimin içinden çıkarken ikinci grupta olanlar ise daha ziyade taşraya ve halka daha yakın sınıfa dahil olan kişilerden oluşmaktaydı (Çetinkaya Ed. 2015:143). Bu gruplar arasındaki farklılaşma nedeniyle oluşan ortamda kendilerine mücadele ve fikri donanım anlamında rol çizmeye çalışan Türkiye’deki İslami kesimin de kendi içinde gelenekçi ve yenilikçi olarak bölünme yaşadığı söylenebilir.

Türkiye’deki İslamcılıkla ilgili olarak beş farklı tarihi süreçten bahseden Kara bunları 1.1870-1908 yılları arasındaki İttihad-ı İslâm Politikaları, 2. 1908-1918 yılları arasındaki İslâmıcılık, 3. 1924-1944 ya da 1960 arasındaki Muhafazakarlık ya da Milliyetçilik, 4. 1960-1980 yılları arasındaki Radikal ve Entelektüel İslâmıcılık, 5.1980’deki Uyum ve Entegrasyon biçiminde dönemlere ayırarak tasnif etmiştir (Kara, 2013: 22-38). Bu çalışmanın konusu olan dönem olan 1960 yılının öncesi ve sonrası bu bakış açısıyla değerlendirilebilir. 1960 sonrasını hazırlayan iç ve dış koşulların anlaşılabilmesi için, daha önceki dönemlerin de incelenmesi, 1960 sonrasındaki İslami hareketleri yorumlamamızda etkili olacaktır.

Ocak’a göre Sultan II. Abdülhamit devrindeki İslamcılık, diğer adıyla Meşrutiyet dönemi İslamcılığı, Osmanlı İslam anlayışına aykırı olarak gelişen bir duruş olarak ortaya çıkar. Ocak, bu akımın karakterinin, “modernist (yenileşmeci) bir akım” olarak ortaya çıktığını savunur. Ocak’ın görüşüne göre Batı’ya karşı tutum geliştirmesine rağmen reformcu bakış açısına sahip olduğu için, Türkiye’nin geçmişindeki modernist düşünce grupları da bu açıdan değerlendirilmelidir (Ocak, 2013: 95).

İslamcı hareketlerin içinden geçtiği süreçleri ele alan Dağ ise bu durumu düşünce açısından üç farklı döneme ayırır. Birinci grubu, İslami değerlere dayalı olan ve Batı’nın da ilerlemesini sağlayan olguların yeniden diriltmesini düşünen kesim oluşturur. Bu grupta, bu değerler “yeniden diriltildiğinde, Batı’nın ele geçirmiş olduğu askeri ve

siyasi üstünlük sona erecektir” fikri hakimdir. İkinci grubun ise 19.yy. 20.yy. arasında yetiştiğini belirten Dağ, bu İslamcılarının “siyasi mesajlara ve siyasi örgütlenmeye” ve “yerli seküler kültüre ve yabancı işgaline karşı mücadele” kavramlarına öncelik verdiklerini belirtir. Bu grubun filli mücadeleyi de gündemine aldığı belirtir. Üçüncü grubun ortaya çıktığı tarihle ilgili olarak ise 20. yüzyılın ikinci yarısını adres gösteren Dağ, bu grubun “yeniden İslami diriliş ağırlıklı bir mücadele söylemi” bağlamında ön plana çıktığını söyler. Dağ, bu anlayışın günümüze kadar devam ettiği savunurken, siyasi mücadele ile öze dönüş de hedeflenirken, sivil mücadelenin yanı sıra kimi silahlı örgütlerin de ortaya çıktığını belirtir (Dağ, 2019:16).

60’lı yıllar radikal ve entelektüalist İslamcılık yanında muhafazakâr-İslamcı siyaset anlayışının ivme kazandığı yıllar olarak hatırlanır. Bu sürecin, cihad anlayışının canlanmasında payı olduğu da söylenmektedir. Bu ivmede payı olan olgu ise, bu alanda yayınlanan kitap ve benzeri matbu yayınlardır. Bu yayınların genellikle İhvanı gruplar ve Cemaat-i İslami tarafından yazılan eserlerin çevirilerinden oluştuğu bilinmektedir. Kara’ya göre bu dönem 12 Eylül süreci sonrasında nihayete ermiştir. Ancak İran devrimi sonrası oluşan yeni bir hareketlenme sonrasında 80’li yılların ortalarına kadar devam eden bir süreç de yaşanmıştır. Kara, İslamcı yapılar, cemaatler ve tarikatların önemli ölçüde ANAP ve Özal yanlısı tavır sergilemelerini bu duruma bağlamaktadır. Kara, Özal’ı ve onun partisini 1980 askeri darbesinin güdümünde, darbenin sivil görünümlü versiyonu olarak tanımlar. Bunun yanında Afganistan ve Bosna olayları Kara tarafından cihat hareketlerindeki kısa süreli artışın sebebi olarak gösterilir (Maydan Editors, 2017: s.9).

Aytepe, Cumhuriyet dönemindeki İslamcılık faaliyetlerini yurtdışındaki İslamcılık faaliyetlerinden etkilenmesi anlamında yorumlayarak, 1980’lerin ardından hızlanan Türkiye’deki İslamcılık ideolojisinin önemli ölçüde Mısır’ın ve Pakistan’ın İslamcı gruplarının etkisinde kaldığını söyler. Bu durum ise klasik dönemdeki İslamcılıkla, 1950 sonrası gelişen İslamcılığı belirgin olmasa da kişiler ve kurumlar açısından ilişkilendirmeyi zorunlu kılmaktadır (Aytepe, 2016:178).

Türkiye’nin çok partili hayata geçmeye başladığı yıllar, İslamcılıkla ilgili eserlerin de gündeme gelmeye başladığı bir sürecin de dönüm noktasını oluşturmaktaydı. Bu süreçte konu ile ilgili çalışmaların artışı göze çarpar. Kara Türkiye’nin çok partili hayata

geçişiyile İslamcılık hareketiyile ilgili Türkiye'ye yapılan çevirilerin arttığını belirterek, bu süreci şöyle özetler:

“Türkiye’de bugün itibariyle iki ana çizgiden bahsedebiliriz: Birincisi izleri bugüne kadar gelen ilk akademik-fikri çalışmalar İslâmcılığı tehlike olarak görüyor, onu şeriatçılık, ümmetçilik, irtica gibi yaftalarla mahkûm etmeye, gayri meşru hale getirmeye, aşağıya çekmeye, Cumhuriyet ideolojisinin karşısına yerleştirmeye çalışıyor. Demokrasinin, çok partili hayatın bu tehlikeyi büyüteceğini açıkça savunuyor. Böylece demokratik hareketler de İslâmcılık ve irtica üzerinden sınırlandırılıyor, kontrol altına alınıyor, alınmaya çalışılıyor. Cumhuriyet ideolojisine tam sadakat arayan, onu tek ölçü kabul eden bu çizgi için akademide Tarık Zafer Tunaya örnek olarak verilebilir. Ne yazık ki bu çizginin meseleyi ve tarafları katılaştırmak ve aralarındaki mesafeyi açma dışında derinliği ve ufku olan bir muhtevası ve katkısı pek olmadı. İkinci ana çizgi 1960’lı yıllarda ortaya çıkan, büyük ölçüde Müslüman Kardeşler ‘den, Cemaat-i İslami’den, daha sonra İran’dan tercüme edilen eserlerle beslenen radikal, entelektüalist İslâmcıların İslâmcılık yorumlarıdır” (Maydan Editors, 2017)

Kara, Türkiye dışından gelen İslamcılık akımlarının Türkiye’deki yerleşik İslamcı anlayışın ötesinde bir bakış açısı taşıdığını ve farklı bir konumda olduğunu belirtir. Kara bu çizgiyi tartışmaya açarak, Türkiye’de bir İslâmcılığın hareketlenmesi esnasında, geçmişe dönük çalışmaların yoğunlaştırılmamasını eleştirir. Kara’ya göre, 80’li yıllardan sonraki süreçte demokrasi, insan hakları, laiklik, liberalizm, postmodernizm, ve kapitalizm gibi alanlara doğru kayan bir gruplaşmanın da bu dışarıdan gelen İslamcı görüşlerin takipçileri arasından çıktığı görülmüş ve bu grupların bir kısmı sisteme yaklaşmıştır (Maydan Editors, 2017: s.9).

Kara yapılan tercümelelerin kültürel bir süzgeçten geçirilerek yerlileştirilmesi gerektiği eleştirisini de yapar. Beklediği düzeyde bir yerlileştirmenin yapılmaması nedeniyle, 2 Dünya Savaşı sonrası ve özellikle 1960 sonrası dönemde İslamcılığın çeviri eserler sayesinde güçlendiğine de vurgu yaparak, yerel eserlerin hak ettiği ölçüde değerlendirilmediğini savunur. Bu kültürel kopmada, yaşanan harf devriminin etkilerine de değinen Kara, oluşan kesintinin politik, fikri ve ruhsal açıdan getirdiği çok fazla nedenden dolayı, istenildiği gibi bir ortamın olmadığını ve çevirilerde slogan veya ideolojik açıdan daha muhafazakâr ya da milliyetçi dilin hâkim olduğunu belirtir. Harf devriminin etkisinin sadece toplumun geneli üzerinde değil belli eserleri sürekli takip

eden geniş ve sürekli okuyucu kitlelerini bile tesir altına aldığını savunur (Maydan Editors, 2017:14).

Demir, 19. yüzyılın ardından Sünni düşüncenin İslam dünyası içerisinde fikri kırılmaya maruz kaldığını belirterek, Müslüman toplumdaki geri kalmışlığın sorumlusunun gelenek ve mezhep anlayışı olarak görüldüğünü belirtir. Bunun yanında Selefi düşüncenin yaptığı etkiyi de ele alan Demir, İslam dünyasındaki düşüncelerin çoğunun Selefilikten etkilendiğini savunur. Demir, kullanılan bu ifadelerle yaşanan bir paradigma değişimine vurgu yapar.

Bu değişim yaşanırken ortaya çıkan sürecin bir boyutu üzerinden de Türkiye'deki İslami anlayışın ana omurgasını teşkil eden, Hanefi-Maturidi çizginin dönüşüme uğratılmaya çalışıldığı anlaşılmaktadır. Demir'e göre Türkiye'de, Cumhuriyetin ilk yıllarındaki Hanefilik hususundaki duruşun, Ankara İlahiyat ve Yeniden Millî Mücadele Birliği çatısı altında belli ölçülerde 1980'lere kadar muhafaza edilmesine rağmen tam olarak etkili olamamıştır. İslam coğrafyasının önemli ağılık noktalarında farklı gruplar aracılığıyla yaşanan dini anlayış farklılaşmalarına da temkinli yaklaşan Demir'e göre İslam'ın anlatılması, Hindistan ve civarı Mısır ve İstanbul'un etrafındaki bölgelerde yüzeysel olarak verilen ilmihal bilgisinin sunduğu bilgilerle sınırlı öğretilen bir dini anlayışa dönüşmüştür. Bu ise mezheplerin etkisinin toplum üzerinde sınırlı bir hal almasına yol açmıştır.

Mezheplerin göz ardı edilerek yerine İslam'ın ilk ortaya çıktığı yıllardaki halinin savunucusu olduğu iddiasında bulunan Selefi ekolün ümmet anlayışını siyasal bir çerçeveye oturtmaya çalıştığı görülmüştür. Oluşturulmaya çalışılan bu yeni Selefi anlayış, Osmanlı sonrası dönemde sömürgecilik karşıtı İslam aidiyeti oluşturmak için faaliyet göstermiştir. Selefilerin oluşturdukları dindarlık modeli daha çok kendilerine hizmet eden bir ulus üstü anlayışa sahipti. Esasında Osmanlı karşıtı tavır alan ve bölgelerini özgürleştirdiklerini iddia eden Vehhabi anlayış tarafından oluşturulan devlet anlayışı, Ortadoğu'da çoğu zaman belirleyici unsur olarak ABD ile birlikte hareket etme yolunu seçerek, durumu idare etmiştir. Selefiler, kendilerinin hareket alanının geçmişte sınırlandırıldığı ve üzerlerine tahakküm kurulduğunu iddia ederek, günümüzde Selefilik Sünniliğin bir şubesi olarak modern dünyadaki güçlü teşkilatlardan bir tanesi

olarak kurduğu faaliyet ağıyla Afrika, Pakistan, Asya, Kafkasya gibi coğrafyalarda etkin roller üstlenmiştir (Demir, 2014 :11).

Selefilğin, Maturidilik karşıtı tutumu ile ilgili görüşlerini detaylandıran Demir, Selefilğin Sünnilik olduğunda ısrar etmenin doğu olmadığını savunur. Demir'e göre, Selefilğin Sünniliği kabul etmesi için, önce Maturidiliğin varlığını kabul etmesi gerekir. Günümüzde Türkiye'de, bunu bilmeden Selefilđi Sünnilik olarak adlandıranların, bu gerçeği dikkate almadıkları veya kabul etmedikleri anlaşılmaktadır. Sünnilik bu kadar dar bir kalıbın içine sıkıştırılmaz. Selefilik olsa olsa Hanbeli mezhebini kabul etmiş olan bir Sünni yorum olarak kabul edilebilir. Bunun yanında Selefilğin seçime, demokrasiye ve insan hakları gibi kavramlara da karşı olduğunu belirten Demir, esas manada Selefilğin Fıkıh ve Kelam mezheplerini de tartışmaya açtığını belirtir (Demir, 2014 :11).

Demir, Türkiye'deki Selefi anlayışa sahip grupların, kendi içerisinde de ayrıştığını savunur. Bu anlamda Türkiye'nin fikrî açıdan "İslahçı Selefilik ve Devrimci Selefilik" seçeneklerinin arasında kaldığı belirtir. Bu ise Türkiye'deki dini düşüncenin, İslamcılar tarafından sunulan Selefilik seçeneğinin baskısıyla, daha kapsayıcı olan geleneksel Sünnilik çizgisinin dışına çıktığını gösterir. Bu durumun önlenmesi için Demir'e göre, İlahiyat Fakültelerinin, Diyanetin, Hanefi ve Matüridi inanç sistemini, ilmihal bilgilerinin üzerinde derinlemesine ele alıp öğretilmesi için yoğun gayret sarf etmesi gerekir. Oysa bunun aksine Diyanet tarafından yayınlanan bazı eserlerde meşruiyet kazandırıcısına Selefilğin bir mezhep olarak gösterildiği görülmektedir. Bu noktadan hareketle Demir, Türkiye'de dini konularda söz söyleme ve din adamı yetiştirme salahiyeti bulunan iki kurum olan, Diyanet İşleri Başkanlığı ve İlahiyat Fakültelerinin bu konudaki tutumlarını irdeler. Selefi anlayışın İslam geleneğinde irfan ve hikmet anlayışını kendi içinde bütünleştirmiş olan Osmanlı'daki Kelam bakışını da dışladığını belirten Demir, Selefi anlayışın keskin ve sert bir biçimde geleneği de dışladığını belirtir. Demir, Selefilğin belirgin bir hal almasının nedeni olarak, YÖK'ün 2013 yılında aldığı kararı gündeme getirir. Bu kararı Selefi anlayışın önünü açmaya yola açacak şekilde İlahiyat Fakülteleri bünyesinde verilen, felsefe ve kelam konularını işleyen derslerin azaltılması ile de ilişkilendirir (Demir, 2014 :13).

Selefilik ve Şiilik akımlarının kendilerini birer devlet çatısı altında temsil edebildiklerini belirten Demir, Türkiye'nin bu süreçteki rolüne de vurgu yaparak, Selefilik ve Şii düşüncenin devletler düzeyinde temsil edilirken, Türkiye'nin Selefi düşünceye eklemlendiğini belirtir. Bu durumu bir savaşa benzeterek, alan ve taraftar kazanan iki karşıt grubun Selefilik ve Şiilik olduğunu, ancak Hanefiliğin ise kaybeden tarafta olduğunu ifade eder. Bunun yanında Türkiye'nin, mezhepçilik yapmadığı iddiası taşımasının yanında Selefilik ilerlemesi için destek sunduğu da savunur (Demir, 2014: 15).

Ortadoğu kaynaklı olan ve kendisini Ortadoğu'nun birçok İslamcı ideolojisinde gösteren Selefilik, Türkiye'de yüzyıllardır süregelen Sünni İslam anlayışından oldukça farklıdır. Selefilik, tam bir Sünnilik olmadığını savunan Demir, geleneksel Sünni anlayışı birçok rengi bünyesinde barındıran bir bahçe olarak tasvir ederken, Selefilik bu çeşitliliği adeta çöle çevirdiğini savunur. Bu noktada Türkiye'nin konumunu ise kendi bahçesindeki çiçeklerin solması için ortam hazırlayan bir bahçivana benzetir (Demir, 2014 :15).

2.3. Türkiye'deki İslami Gruplar

Türkiye'deki İslami grupların geçmişi, geleneksel ve kültürel tarihi arka planlara sahiptir. İslami gruplar, bin yıldan fazla süren göçler, ekonomik sıkıntılar, savaşlar ve çoklu kültürel ortamlarda yaşamın sonucunda ortaya çıkan kültürel süzgeçlerden geçmişlerdir. Türkiye'deki İslami kültürü incelerken, geçmiş yüz yıllardan beri sentezlenerek gelen, kendine özgü bir kültürel geleneğin dikkate alınması önemlidir. Sadece ameli veya itikadı farklılaşmanın şekillendirmediği bilakis siyasi tercihlerin de bu farklılığa etki ettiği görülmektedir. Osmanlı Devletinin gerileme ve yıkılma dönemlerine girmesiyle birlikte, dışarıdan gelen etkilerle, Osmanlı'ya sonradan katılan İslam bölgelerinde ortaya çıkan yeni İslam anlayışları, Osmanlı coğrafyasındaki kültürel geleneğe etki etmiştir. Osmanlı Devleti'nin yıkılışı sonrasında yaşanan süreçten günümüze kadar belirginleşen bu durum Osmanlı münevverleri ve Cumhuriyet aydınları tarafından da ele alınmıştır.

Oluşan bu ortamda İslamcı kesimin kendi imkanları dahilinde geliştirmeye çalıştığı fikri altyapı ve mücadele yöntemleri ile ilgili olarak, yenilikçi kesim eskinin geleneksel çizgisindeki Müslüman çevrenin ve alimlerin, Osmanlı'nın klasik devrindeki zındıklık ve

mülhidlik yaftalamasına benzeyen, bidat ehli olma ve modernlik peşinde koşma ithamları ile yüzleşmiş ve baskılanmıştır. Ocak'a göre, 80'ler ve 90'lardaki süreçler sadece diğer İslam ülkelerinde bulunan münevverlerin değil, bilâkis İslam inancına sahip Türk münevverlerin de sorumluluklarını artırmaktadır. Ortaya konulan bu sorumlulukların da üç farklı kategoride değerlendirilmesi gerektiğini belirten Ocak, bunları sıralarken İslami tarih ve kültürle ilgili teorik konuları, İslam dünyasını anlama konusuna dair olanlar, İslam ve İslam dünyasındaki değerlerin Batıyla ve onun medeniyet değerleri ile irtibatını ele almaktadır (Ocak, 2013:106). Esasında Cumhuriyet döneminde var olduğu hissedilen bu sorumluluğun dönemin koşullarına göre Osmanlı döneminde de var olduğu görülmektedir.

Osmanlı Devleti'nin tasfiye edilmesinden sonra, 1923 yılında başlayan Cumhuriyet devrinde, 1928 yılında da anayasal değişiklikle kabul edilen laik sistemde, Batılı anlamda yapılan inkılaplar kademeli olarak uygulamaya geçmiştir:

“1- Osmanlı İmparatorluğu'nda İslam'ın devletle özdeşleşmesinin bir sonucu olarak onun siyasal simgesi haline dönüşmüş bulunan saltanat ve hilafet 1922 ve 1924'te iki sene arayla peş peşe kaldırıldı. Bu, yeni devlette İslam'ın siyasal gücünden soyutlanması anlamına geliyordu ve hakikaten çok köklü bir devrimdi.

2- İlk Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nda yeni devletin resmi dini olarak kayda geçen İslam, daha sonra bu kaydın kaldırılmasıyla artık resmîyetten düşürülüyor, dolayısıyla Türkiye Cumhuriyeti'nin resmi kimliğiyle bağlantısı kesilmiş oluyordu.

3- Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile medreselerin ilgası ise, bu genç devlette İslam'ı geleneksel eğitim kurumlarından yoksun bırakarak onun artık bilimsel alanda kendini yeniden üretme yolunu kapatıyor, böylece eğitim boyutunu da ortadan kaldırıyor.

4- Osmanlı İmparatorluğu'nda İslam'ın yan bağımsız finans kaynaklarını oluşturan vakıflar, önce yeni kurulan Şer 'iye ve Evkaf Vekâlet'ine bağlanmış, fakat bir süre sonra bu vekâletin de ilgasıyla tamamen siyasal iktidarın denetimine alınmıştı. Bu ise İslam'ın yüzlerce yıllık geleneksel finans kaynaklarının ortadan kaldırılması, başka bir deyişle, ekonomik tabanından yoksun bırakılması ve belki daha önemlisi, toplumsal alanda kurumlaşmasının önüne geçilmesi anlamını taşıyordu.

5- 1924'te Umur-ı Diniye Riyaseti (daha sonraki adıyla Diyanet İşleri Başkanlığı) kurulmak suretiyle, cami hizmetlerine ve halkın diğer dini ihtiyaçlarına yönelik

bütün kurumlaşma devletin kontrol ve takibi altına alınmış oldu. Bu, İslam'ın da devletin kontrol ve takibine alınması demektir.

6- 1925 yılında tekke ve zaviyelerin, türbelerin kapatılması ise, Türk tarihinde esas itibariyle popüler İslam'ın temelini oluşturan tasavvuf kurumunu ortadan kaldırmaya yönelik, aynı derecede radikal bir başka devrimdi. Böylece İslam IX. yüzyıldan beri bütün İslam dünyasının, bu arada da Müslüman Türklerin önemli bir dini ve kültürel kurumu olarak fonksiyon icra eden tasavvuf ve onun teşkilatlanmış biçimleri konumundaki tarikatlar, resmîyette ortadan kaldırılarak (gerçekte ise yer altına itilerek) mistik boyutundan da soyutlanıyordu. Bu suretle son tahlilde İslam'ın kamusal alanın tümüyle dışına çıkarılması süreci tamamlanmış oluyordu” (Ocak, 2013:118-119).

Ocak'a göre bu süreçte İslam, kurumsal olarak hayatın dışına çıkarılarak, siyasetin, sanatın, bilimin ve ekonominin konusu olmaktan uzaklaşmaktaydı. Bu durum İslam'ı, sadece günlük olarak halkın inanç ve ibadet konularında başvurduğu bir alana indirgemektedir (Bkz. Ocak, 2013: 119). Böylece İslam'ın, yapılan uygulamalar neticesinde, idari ve toplumsal hayatın dışına itilerek, bireysel bir vicdani değere indirgenmesi sonucunda, ülkenin temel yapılarından birisi olan İslami gelenek, gizli örgütlenmeler yoluyla bir mücadele içine girerken, benzer dışlanma dönemlerini yaşamış olan Ortadoğu İslamcı akımlarının mücadele deneyimlerine açık bir alana dönüşüyordu.

Daha önceki bölümlerde kültürel sembollerden söz ederken, bir kültürün üç ana sembolünden birisinin dini semboller olduğu belirtilmişti. Batı'nın kültür tarihçeleri, kendi medeniyetlerini üçlü bir sacayağı olan Hıristiyanlık, Milliyetçilik ve Antikçağa dayandırırılar. Sosyolojik açıdan yorumladığımızda, bir toplumun 6 temel yapısından birisinin din olduğu bilimsel gerçeğiyle karşılaşırız. Gerek kültürel semboller, gerek Medeniyet, gerekse sosyoloji açısından bakıldığında, dinin devlet ve toplumun dışına itilmesi ve tamamen bireysel vicdanlara bırakılmasının, toplumsal kültürün en temel özelliğini yok saymak olduğu gerçeği tartışma götürmezdir. Bu konu, ideolojik veya siyasi tartışmalara malzeme yapılamayacak kadar önemli bir konudur. Türk toplumu, din konusunu bireysel alana bırakmanın faturasının ne kadar ağır olduğunu ağır bedeller ödeyerek yaşamıştır. 1960'lı yıllardan itibaren Türkiye'deki dini boşluğu doldurmak için her türlü yayını yapan ve ideolojik faaliyetler yürüten Ortadoğu akımlarının,

geçmişte ve günümüzde geleneksel İslam kültürüne yaptığı tahribat ortadadır. Din alanının, devletin ve kamunun ortak alanı olmaktan çıkarılmasıyla, farklı yerli dini öğretilerin legal alanın dışına çıkmaları kaçınılmaz bir sonuç olmuştur.

İslam'ın ülkeyi yöneten kesimin aldığı kararlar ve kanuni düzenlemeler neticesinde toplumsal hayatın dışına itildiği bir ortamda sosyal anlamda yaşatılması için görev alan Osmanlı bakiyesi alim ve münevver kitlenin çalışmalarına değinen Ocak, İslam'ın anlatılması için mücadele eden kesimin faaliyetlerine son verilen medreselerinin hocalarının yanında şeyhler ve dervişlerin olduğunu belirtmektedir. Müderris ve şeyh ekolü üzerinden süren İslam'ı gizli de olsa anlatma sürecinin Sünni gelenekteki halk İslam'ının devamlılığını sağladığı söylenebilir (Ocak, 2013:134).

Ocak, günümüz Türkiye'sinde Müslümanların Sünni kesiminin varlığında bu alimlerin büyük katkısı olduğunun unutulmaması gerektiğini ve Alevilerde de dedelerin kültürel olarak yaşatılmaya çalışılan Alevi inancını ayakta tutan unsurlar olduğunu belirtir. Ocak, bu insanların hepsinin Türkiye Müslümanlığının gelişimi ve devamında rolü olduğunu da vurgulayarak, kültürel anlamda da geçmişle gelecek arasında bir köprü ve bağlantı vazifesi gördüklerini söyler (Ocak, 2013:134).

Aytepe İslamcılığı, Cumhuriyet dönemi öncesi ve sonrası olarak keskin olmayan bir biçimde ayırır. Bu ayırıda tarihsel ve toplumsal koşulların önemine da dikkat çekilerek, günümüze kadar geline süreçte birçok farklı oluşumun ortaya çıkması nedeniyle, İslamcılık deneyiminin kendisini yeniden kodladığı da savunur. İslamcılığın Cumhuriyetin kuruluşu öncesinde ve sonrasında geçirdiği sürecin yanında, Türkiye içi ve Türkiye dışı şeklinde de tasnifini yapan Aytepe, geniş bir zamana ve mekâna yayılan bu akımın, coğrafi ve tarihi birikimi de bünyesinde barındırdığını belirtir. Aytepe, sürekliliğin kabulü anlamına gelen İslamcılığın, Cumhuriyetin kuruluşu öncesi ve sonrası biçimindeki tasnifi benimsemenin sürekliliğin bulunmayışının teyidi olarak yorumlanabileceği ifadesini de kullanır.

Osmanlı'dan kalan toplumsal ve kültürel değerleri yaşanan değişimlere rağmen bünyesinde barındıran Osmanlı kültürel mirasının bakiyesi Cumhuriyet yönetiminde belli ölçüde kesinti ve değişim yaşamıştır. Bu nedenle oluşan ortamda geçmişle bağları zaman zaman zayıflayan toplumsal hayatın, “Cumhuriyet'ten önce” ve “Cumhuriyet'ten sonra” şeklinde ayrıma uğradığı görülmektedir. Bu durum neticesinde oluşan ortamın

kültürel mirasla ilgili yapılacak değerlendirmeyi güçleştiren bir hale evrildiği de ifade edilebilir. Bunun sonucunda İslamcılığı bir olgu olarak tanımlanırken tek bir tanıma indirgemek de bu yüzden zorlaşmaktadır (Aytepe, 2016:171).

Cumhuriyet sonrası dönemin İslamcı kadrolarının, geçmişle yaşanan bağlantı kopukluğunun giderilmesi amacıyla yaptıkları çalışmalarda ve 1950 sonrası çeviri faaliyetlerinde İslam'ın bilimle olan bağlantısını ve katkısını vurgulayıcı unsurlar da görülmekteydi. Gösterilen gayretin bu yönde olması aynı zamanda İslam medeniyetinin Batı medeniyetine gelişmesi anlamındaki katkısının anlaşılmasını sağlamak adına, daha fazla eser ortaya konulmasını sağlamıştır. Bu eserlerin değerlendirilmesi yapılırken reformist veya modernist bir yorum üzerinden gidildiği yönünde değerlendirmeler olsa da, bu eserler sayesinde o güne olan kadar olan aşağılanmışlık hissiyatından çıkmak isteyen Müslüman aydın profiline destek olarak üretilmiş olduğu gerçeği de göz ardı edilmemelidir (Bulut, 2005:914).

Bunun yanında toplumsal yaşamın ve halkın iradesinin teminatı olan anayasal düzendeki değişikliklerin de sonraki yıllarda çeviri süreçlerinde oynadığı rolü de dikkate almak yerinde olacaktır. Cumhuriyetin kuruluşundan sonra yürürlüğe giren anayasalardan olan 1961 Anayasası sayesinde özgürlüklerin geliştiği belirtilen bir döneme girilmişti. Bu süreç bazı özgürlük alanlarını genişletti. 1960'lı yıllar Türkiye'deki birbirinden değişik politik görüşlerin güçlenmesini sağladı. Bu duruma eklenen 1950 ve 1960'lardaki endüstrileşme ve kentleşmedeki yoğunluk neticesinde oluşan ortam sürecin siyasi boyutunu da etkiledi. Bu süreçte daha rahat hareket alanı ve kabiliyetine kavuşan sol ve İslamcı düşünce mensuplarının çalışmalarına hız verdiklerini belirten Yılmaz'a göre, Cumhuriyet inkılablarının, Batılılaşma hareketinin tam anlamıyla başarılı olamamasının da verdiği ivmeyle, muhalif hareketler, özgüvenle kendilerini ifade ederken, özellikle 1970'lere doğru, devletle aralarındaki mesafe de açılmaya başlayacaktır. Bu dönemde artan özgürlük ortamı sol ideolojiyi de güçlendirmiş, bu ise geleneksel İslam anlayışının dışındaki ideolojik İslam'ın kendisini ifade etmesinin yolunu açmıştır (Yılmaz, 2005:635).

Akdoğan, Türkiye'de İslamcılığın dönüşümü ile ilgili süreci açıklarken, Türkiye'deki İslamcılığın, bilhassa siyasal partilerin çoğaldığı dönemde güçlendiğini belirtir. Bu süreçte güçlenen İslamcılık düşüncesinin gelişimini etkileyen faktörleri detaylandıran

Akdoğan, Türkiye'deki İslamcılığın faaliyet alanlarını; alt kültürlerle kimlik sunması, kentleşme ve sosyal sorunların etkisi, radikal İslâm'ı ılımlı İslam'la dengeleme politikaları, demokratikleşme ve çeviri faaliyetlerinin etkisi, olarak özetler (Akdoğan: 621-622)

Dünyanın değişen dengeleri nedeniyle Türkiye'deki İslami grupların da yapısal olarak dünyaya ve kendisine bakış açısında farklılaşmalar meydana gelmiştir. 1960 anayasasının da getirdiği dönüşüm sürecinde artan bu yayın faaliyetleri, çeviri çalışmalarının etkisiyle yoğunlaşırken bu durumun getirdiği dönüşümün de süreçte rolü bulunmaktadır. Türkmen, 1970'li yılların ardından evrensel İslami hareketler arasında, tevhidi uyanış ve ıslah gayreti yaşanırken, ortaya konulan ifadeler ve çalışmalar ise Türkiye'deki Müslüman genç neslin Anadolu/Türkiye İslamcılığından uzaklaşmasını sağlamaktaydı. Bu süreçte ortaya çıkan İslami kimlik bulma çalışmasının getirdiği dönemde sağcı, ulusalcı, devletçi, mezhepçi ve gelenekçi gibi gruplanmalardan ayrılmaların, ortaya konulan eserler sayesinde olduğu savunur (Türkmen, 2008, 16-17).

Dışarıdan ithal edilen İslamcı hareketlerin yanında, Türkiye'de kültürel ve geleneksel İslam anlayışından yola çıkan grupların varlığından bahseden Dağ, çeviri süreçleriyle kendisini biçimlendirme yoluna giren İslamcı kesimin, geçiş dönemlerinin de anlaşılması için bir girizgâh yapar. Dağ; "Önceki yılların bir devamı olarak Nurculuk, Süleymancılık ve değişik tarikat hareketleri varlığını perde arkasında sürdürürken; 1961 yılında kurulmuş bulunan İlim Yayma Cemiyeti ile birlikte sonradan "İmam Hatip" nesli olarak nitelenecek bir kitle ortaya çıkmaya başladı. Bu kitle, ileriki yıllarda, hem farklı İslamcı grupların ortaya çıkmasında öncü rol oynayacak hem de Menderes dönemiyle birlikte ihtiyaç haline gelen dindar siyasetçi ihtiyacını karşılayacaktı" ifadelerini kullanır (Dağ, 2019:24).

1970'li yıllara doğru gidilirken, önceki yıllarda kurulan İmam Hatip, Yüksek İslam Enstitüsü ve İlahiyat Fakültesi gibi kurumların bünyesinde yetişen eğitilmiş nesil, dini ve laik eğitimin aynı ölçüde tesirini görmüştü ve kendilerinden önceki nesillerden farklı bir bakış açısıyla dünyaya bakmaktaydı. Bu eğitilmiş kitlenin günümüzde aldığı rolü ve İslamcı kitlelerin oluşmasındaki süreçte yapılan çevirilerin etkisini de dikkate almak gereklidir. Bu kitlenin güncel siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel sorunlara dair başlattıkları kaynak arayışı, amacını gerçekleştirmek için bazı aydınların Türkiye

dışındaki Müslüman ülkelere yöneldikleri görülmektedir. Bunda, Arapça, Farsça ve İngilizce ve Fransızca'ya vakıf olmalarının da rolü vardı.

Yeni sürece giren yerli İslamcılar dünyadaki İslam ülkelerinin sosyal, siyasi, ekonomik durumunu kavradıkça Türkiye'de yaşanan süreçlerle kıyaslama imkânı buldular. Bunun sonucunda kimi zaman dünyadaki İslamcılarla örtüşen, kimi zaman da çelişen görüşler ve eserler ortaya çıkarken bazen de Türkiye'deki geleneksel İslam anlayışı da sorgulamışlardır. Bu durum yurtdışındaki İslamcı düşüncelerin Türkiye'de farklı zamanlarda zemin bulmasına da neden olmuştur. Türkiye'de geleneksel İslam'ı temsil eden ve çeviri eserlerden yola çıkan gruplar arasında oluşan anlaşmazlık da bu noktada ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu durum ise sonraki süreçlerde onların daha dikkatli davranmalarına yol açacak şekilde, geleneksel ekole bağlı Müslümanlar tarafından bazılarının mezhepsiz olarak itham edilmesine yol açmıştır.

Böylesi bir ortamda Türkiye'deki İslamcı düşünce de bir yandan yavaş yavaş siyaset sahnesine çıkmaktaydı. Çalmuk'a göre, 1970'lerin başlarında Türkiye'deki İslamcı siyasetin öncü isimlerinden olan Erbakan hareketini kuruluş aşamasında, İslâmî tabandan gelen homojen bir yapı teşkil etmemekteydi. Bu hareketin içinde İslâmî gelenekleriyle yaşayan cemaatler ve tarikatlar olduğu gibi, İslâm'ı bir evrensel değerler çerçevesi içinde benimseme ve anlama yoluna girmiş ilahiyat fakültesi öğrencileri ve İmam-Hatip liseleri mezunları da bulunmaktaydı.

Necmeddin Erbakan Konya'da siyasete ilk girdiği vakitlerde, etrafındaki ilk ekibin İmam Hatip okullarından mezun olan gençlerin oluşturduğunu vurgulayan Çalmuk'a göre Erbakan, o andan itibaren, tabandaki düşünsel etkileşimleri, özellikle İslâm dünyasından tercüme eserlerle hareketi tasarlama gayretlerini bloke etmiş ve edebilmiştir. Bu nedenle radikal İslâmî unsurlar sık sık Erbakan'ın "İslâmî hareketi bloke etmek için korunduğu" tezini işlemişlerdir". Çalmuk Erbakan'ın, çeviri eserler üzerinden hareket eden radikal kesimler tarafından benimsenmediğini, bunun nedeninin ise kendisine mücadele yolu olarak demokratik yolları seçmesi ve İslamcı düşüncenin demokratik parlamenter sisteme entegre olmasını amaçlaması olarak görür. Çalmuk, o dönemdeki iç ve dış şartların da etkisiyle Erbakan'ın bu yola başvurmuş olduğunu savunur. Başvurulan yolun haklılığını ispatlar nitelikte bu durumun bir göstergesi olarak Erbakan, Milli Nizam Partisi'nden Fazilet Partisi'ne doğru gelişen süreçte, daha dikkatli

hareket etme yolunu seçtiği görülürken, partisinin taşıdığı yükün ağırlığının bilincinde hareket etmekteydi (Çalmuk, 2005: 560).

İslamcılarının siyasi yapılanmaları devam ederken düşünce geliştirme ve çeviri çalışmaları da diğer yandan sürmekteydi. Bu süreçte 1979 yılında yaşanan İran devrimi sürecin yeni bir mecraaya evrilmesine de yol açmıştır. Bu sürecin getirdiği ideolojik ortamda yapılan çevirilerin etkisiyle bazı İslamcı kitleler sosyal, ekonomik ve kültürel alanlarındaki cevap arayışlarını bu tarafa yönelttiler. Bazıları bu durumu bir uyanış olarak tanımladılar. Ocak, uyanış hareketinin eksik bir yanı olduğunu da savunur. Buna göre bu yöneliş, Türkiye'nin tarihi ve kültürel gerçeklerinden bağımsız hareket etmekte ve akılcılıktan uzak bir çizgide ilerlemektedir. Bu pencereden bakarak bu görüşün geçmiş kültürü, tarihi bir teselli ve geçmişin anılarıyla avunulan bir olgu olarak gördüklerini belirten Ocak, bunun da çok ufuk açıcı bir rolü olmadığını söyler. Bu nedenle İslami uyanışın bilimsel değil, ideolojik bir yola girdiğini de vurgular. Günümüz Türkiye'sinde aydınların çoğunluğunun da farkında olmadan bu şekilde düşünmeye devam ettiğini belirten Ocak, bunu bir zaaf olarak değerlendirir. Bu düşüncede olanların, olumsuz etkileriyle mücadele etme iddiasında oldukları Batı hakkında da ciddi bir araştırma içinde olmadıklarını da belirtir (Ocak, 2013:138).

Kara, Türkiye'deki İslamcılarının bir anlamda hazırlıksız yakalandıkları İran devriminin Türkiye'de yaptığı etkiyi şöyle değerlendirir:

“Bu dönemin son büyük siyasî-psikolojik yükselişi İran inkılâbıyla oldu (Şubat 1979). Sürgündeki sarıklı ve cüppeli Şîî bir molla'nın, Ayetullah Humeyni'nin ABD'nin desteğini arkasına almış şaha karşı kazandığı zafer Türkiye'de farklı algılamalara sebebiyet verdi; Ankara'da tedirginlik, geleneksel dinî çevrelerde ve MSP merkezinde endişeli bir sessizlik doğururken özellikle radikal İslâmîcılar ve dindar gençler arasında İslâm'ın zaferi olarak büyük bir heyecanla karşılandı. Aslında İslâmîcılar dâhil kimse ne olduğunu tam olarak bilmiyordu, gazetelerde uluslararası haber merkezlerinden aktarılan malumat derme çatmaydı, Humeyni hakkındaki bilgiler de adını doğru yazamayacak kadar sınırlıydı. Fakat kısa bir müddet sonra devrim hakkında çoğu tercüme yazılar ve kitaplar neşredildi, daha da önemlisi Humeyni'den, Ali Şeriatî'den, Beni Sadr'dan, Ayetullah Mun-tazari'den tercüme yayınlanmaya başladı ve Türkiye tarihinde ilk defa bu ölçüde Şîî müellifin kitabı Türkçeye aktarılmış, bu yolla Şia kültürüyle münasebete geçilmiş oldu” (Kara, 2013:34).

Karaya' göre, Sünnî-İslam anlayışını benimseyen Müslümanların çoğunlukta olduğu Türkiye'nin yanında, Mısır'da da yankı bulan bu sürecin, modernlik adına gelişerek, mezheplerin birleştirilmesi sürecine hizmet etmekle, Sünnî ve Şîî anlayışı yakınlaştırmaya çalışmıştır. Eski entelektüel birikimlerin ötesinde İhvan düşüncesinin modern eğitim almış Şîilik anlayışına sahip kişiler üzerinde de güçlü etkileri olduğu savunulmaktadır. Ancak İran'da gerçekleşen devrim sonrası edinilen deneyim sayesinde, eskiye nazaran çok büyük bir tecrübe birikimi olmuştur (Kara, 2013:34).

Siyasi anlamda yukarıdaki gibi bir dönüşüm geçiren ve Türkiye'nin içinden geçtiği toplumsal süreçlerin sonucunda, yönünü bulmaya çalışan İslamcı akımlar, sosyal bilimcilerin dikkatini çekmiştir. Özel'e göre Türkiye'deki sosyolojik yapı, 1980 sonrasında çok farklı bir sürece girmiştir. Bu beklenmedik değişim süreci toplumun her kesimini etkilemiş ve içine girilen bu durumda ortaya çıkan serbest piyasa ekonomisine dayanan iktisadi yapı, Müslüman kesim içinde orta sınıf oluşumunu ve akabinde de serbest fikrî tartışma zeminini sağlamıştır. Bu durum, 1961 anayasası sonrasında gelişen özgürlük ortamının getirdiği sürece benzer bir dönemi de beraberinde getirmiştir. Bu ortamda yeni sosyal sınıflar ortaya çıkarken var olan sosyal sınıfların da bazı alanlarda dönüşüm sürecine girdikleri görülmüştür. Geline nokta İslami yaklaşımların ve uygulamaların yanında, üretime ve tüketime dair alışkanlıkların da yeniden biçim kazandığı görülmekteydi. Toplumsal açıdan daha rahat hareket etme kabiliyetine de kavuşan İslam'ın ve onun takipçisi olan Müslümanların tabî biçimde toplumsal sahada da görünürlüğü güçlenmiştir. Bu alanlar ağırlıklı olarak, "medya, siyaset, ekonomi ve eğitim" gibi sahaları kapsamıştır. Ancak bunun ötesinde görünürlüğün artmasıyla ters orantılı olarak, geçmiş yıllardaki heyecan ve verimlilikte de belli ölçülerde azalmanın görüldüğü de belirtilmektedir (Özel, 2016:147).

İslamcı hareketlerin kendi aralarında sahip oldukları farklı yaklaşım ve düşünce tarzları, onları çalışmalarında ve uygulamalarında farklı bir görünüm sunan bir konuma taşımıştır. İslâmcılık hareketleri arasındaki bu ayrışma, farklı sosyal olguların veya deneyimlerin de tesiri sayesinde kendi içinde yeniden şekillenmiştir. Kendi içlerinde oluşturdukları kavramlar ve zihin haritalarıyla yoluna devam eden bu yapılar, dünyadaki birçok toplumsal oluşumun doğası gereği kendini tanıma, farklı gruplarla irtibat kurma veya mücadele etme, zemin kazanma, gelecekteki kadrolarını yetiştirme ve sosyal hayatta zemin kazanma gibi çabaların içerisinde kendisini bulmuştur. Zaman zaman

siyaseti bir mücadele aracı olarak gören gruplar olduğu gibi, bu yolu özellikle seçmeyen gruplar da mevcut olmuştur. Gelineen noktada yaşanan süreci irdeleyen Aktay, bu süreci sekiz başlık altında ele almaktadır:

“1. Halife sonrası şartların yarattığı travmatik etkiler, devlete ve vatana yabancılaşan ve İslâmî kodların münasebet zeminini yok eden diasporik ruh hali. 2. İslâmcı siyaset ve söylem açısından yine halife sonrası şartlarda yaşanan fetret döneminin mağduriyet şartları ve buna eşlik eden söylemler. 3. Ellili yıllardan sonra başlayan kentleşme sürecinin sağladığı yeni taşıyıcılarıyla İslâmcılığın bir halk hareketi olarak tekrar temayüz etmesi. 4. Bu İslâmcılığın yoğun hatırlama ve kendini bulma süreci içinde zaman zaman milliyetçi-muhafazakâr alanlarda gezinmesi, ama aynı zamanda tercüme hareketlerinin de sağladığı kültürel destekle Osmanlı’daki mirası hatırlayarak tarihsel köklerine de müracaat etmesi. Muhafazakâr-milliyetçi söylemlerden ayrışamadığı durumlarda anti-komünist bir vurgu veya eklemleme de kaydedilmiştir. Bu eklemlemede devletin hem sağı hem solu cunta siyasetlerinde araçsallaştıran müdahalelerinin ciddi bir rolü de olmuştur. 5. Ortaya çıkan İslâmcı siyasallığın ulus-devlet ve soğuk savaş dönemlerine özgü bir anlayışın da etkisiyle aslında siyasallığa ket vuran bir istikamette gelişmesi. 6. Belki de İsrail’in Arapları yenilgiye uğratarak Kudüs’ü de işgal etmesiyle zirvesine ulaşan uluslararası siyonist yapılanmaya karşı Arap ülkelerinden başlayarak Türk İslâmcılığını da etkisi altına alan anti-siyonist, giderek Yahudi-karşıtı öfke. 7. Afganistan’ın yetmişli yılların sonunda Rusya tarafından işgali, 1979 yılında gerçekleşen İran İslâm Devrimi, doksanlı yıllarda Cezayir, Bosna, Çeçenistan ve Filistin başta olmak üzere İslâm dünyasının birçok yerinde yaşanan olaylar karşısında Türkiye’nin kimliğinde İslâm unsurunu giderek ön plana çıkaran bir İslâmcı canlanış. 8. Turgut Özal ve 12 Eylül’le buluşan siyasi çizgisi. Doksanlı yılların başlarında demokratik siyasal katılım yollarında ilk büyük başarısını kaydeden Millî Görüş çizgisinin demokrasiyle girdiği yeni ilişki evresi” (Aktay, 2013:817-818).

Dünyada olduğu gibi Türkiye’de de yukarıdaki süreçlerin etkilerini yaşamış, tartışmış ve çözüm bulmak için yöntemler aramış, İslami anlamda uyanış ve hareket yürüten gruplar mevcuttur. Bu grupların hem İslami anlamda hem de evrensel anlamda yaşadıkları çağı ve kültürü anlamlandırmak ve yorumlamak için yürüttükleri çalışmalar bulunmaktadır. Yürütülen bu çalışmaların başında ise kültürel ve edebi faaliyetler gelmektedir. Bu faaliyetlerin temel noktasını yerel İslami kaynaklar oluştururken, diğer

bir dayanak noktası ise Türkiye dışındaki İslami yapılanmaların eserleri oluşturmaktadır.

Türkiye'deki İslami gruplar, milliyetçi muhafazakâr yelpazenin yanında sol İslami çizgiye varacak kadar farklılık arz edecek kadar çeşitliliği de bünyesinde barındırmaktadır. İlk başlarda yerel çizgide olan İslami grupların dış dünyayla olan bağlantıları nedeniyle görüşlerinde farklılaşma ve çeşitlenme olduğu da bir gerçektir. Çapık'a göre dünya çapındaki İslamî grupların yıllarca milliyetçi ideolojiyle bütünleşmiş İslam anlayışının ötesinde gelişen Türkiyeli Müslüman kimliğinin kendine has bir tavra kavuşmasına zemin hazırlamıştır. Bu ise Cumhuriyetin başından bu yana ötelenin dindarlık olgusunun yüksek seviyelerde fikrî değer görmesine ve desteklenmesine ortam sağlamıştır (Çapık, 2014: 177).

Yapılan çeviri çalışmaları da dahil ortaya konulan bu eserlerden önemli ölçüde etkilenen İslamcı düşünceye sahip görüşleri birkaç ana grupta toplamak mümkündür. Bu İslami gruplar sonraki alt başlıklarla sınıflanarak, incelenecektir.

2.3.1. Müslüman Gençlik

Aytepe, 1980 yılın sonlarına gelirken Türkiye'deki üniversiteler bünyesindeki Müslüman öğrencilerin ortak olarak kullandıkları bir isim olduğunu savunur. Aytepe, bu grubun ismini duyurmasının ise Yıldız Üniversitesi ve Marmara Üniversitesi'ndeki faaliyetler neticesinde olduğu belirtilirken, bu grubun 1980 ihtilali öncesinde Akıncı Gençlik grubu içindeki kişiler aracılığıyla kurulduğunu da aktarır. Grup genellikle, Malatyalılar, İnsan Vakfı veya Tohum Grubu şeklinde bilinir. Belli bir hiyerarşik yapılanma içinde olmayan grubun temel hedefi ise, İslami mücadele yaparken birlikte faaliyet göstermek üzere çalışan bir platform vazifesi icra etmektir (Türkmen, 2008, 105, aktaran Aytepe, 2016:190).

Ayrıca siyasi çalışmalara mesafeli bakan bu grup 1997 yılından sonraki süreçte gelişen durumlar ve yaşanan anlaşmazlıklar nedeniyle, farklı bölümlere ayrılarak dağılma sürecine girmiştir (Türkmen, 2008, 105, aktaran Aytepe, 2016:190).

2.3.2. İktibas Çevresi

Erkilet'e göre, Türkiye'de bulunan radikal İslami hareketlerin gündeme geldiği dönemlerde ön plana çıkan isim Ercümend Özkan'dır (Erkilet, A. 2005, aktaran Aytepe, 2016: 191). Özkan tarafından yazıları kaleme alınan ve 1981 yılında yayına başlayan İktibas Dergisi'nin yedi yıllık yayın hayatında Özkan, Kur'an, sünnet ve tasavvufa konularını ele almıştır (Erkilet, 2018). Yazdığı yazılarda tasavvuf, laiklik ve demokrasi gibi konuları kendi penceresinden ele alırken, kullandığı ifadeler nedeniyle İslami ve laik kesimde tepkilerin odağında olan bir isim haline gelmiştir (Aytepe, 2016: 191).

2.3.3. Hizbu't-Tahrîr

Takiyüddin el-Nebhani'nin 1952'de kurduğu Hizbü't-Tahrir, kendisi için İslam ülkelerinde bulunan siyasi iktidarların değişiminde devrimci usulleri benimsemeyi seçmiştir. Bu maksatla çalışmalar yapan bu oluşumun 1960'lı yıllarda başbakan Süleyman Demirel'e ve ana muhalefetteki İsmet İnönü'ye o dönemdeki birçok yöneticiye yazılı başvurular ve bilgi notları ulaştırdığı bilinmektedir. Bunlar arasında 182 maddelik anayasa tasarısı da bulunurken, bu tasarı nedeniyle bu oluşum takibata maruz kalmıştır. Hizbü't-Tahrir'in birinci önceliğinin müslüman halkların yaşadığı ülkelerdeki yönetimin İslami bir yapıya bürünmesi için gerekli görülen hilafet kurumunun yeniden tesis edilmesi olduğu anlaşılmaktadır. Bu yolda Kur'an, Sünnet, İcma ve Kıyas'ın birincil kaide olarak kabul edilmesini dikkate alan bu oluşum, yönetimin bir meclis tarafından seçilecek halifenin emrinde oluşturulması gerektiğini düşünmektedir. Bu düşünceye göre valiler de, başkan tarafından belirlenerek eyalet sistemi kurulmalıdır. Mahkemelerin ise şer'i sisteme göre yeniden tesis edilmesi de bu grubun temel düşüncelerindedir (Aytepe, 2016:192).

2.3.4. Hizbullah

1980 darbesinin ardından gelişen ortamda, Türkiye'nin bazı doğu illerindeki İslami oluşumların yapılanmalarındaki dönüşüm, bu grupların kendi aralarında yapılanma ve mücadele noktasında farklı fikirlerin ön plana çıkmasına neden olmuştur. Ortaya çıkan manzarada, yapılacak çalışmaların yönteminin ve sahasının belirlenmesi anlamında yapılan tartışmalar sonucunda bazı gruplar cemaat kurma çalışmalarını başarı ile neticelendirirken diğerlerinin çalışması ise başarıya ulaşamamıştır (Aytepe, 2016: 192).

Bu gruplar içinden, kendi yolunu çizen bir ekip tarafından, önce 1979 öncesi sonra da 1980 askeri ihtilali sonrası ortamdaki faal çalışmalar neticesinde Hizbullah cemaatinin kurulduğu görülmektedir. Bu cemaat 1983 yılında Diyarbakır'da kurulan İlim kitabevi çevresinde yerleşen bir grup insan tarafından, Hüseyin Velioğlu liderliğinde kurulmuştur. Bunun yanında bu ismi taşıyan grubun çalışmalarına ilave olarak, 1981 yılında Fidan Güngör tarafından kurulan Menzil kitabevinin çalışmaları da mevcuttur (Doğruhaber, 2013). Yapılanma faaliyetlerini sürdüren bu grupların çıkış noktasını oluşturan Vahdet Kitapevi çevresindeki ayrışma neticesinde, 1982 yılında Hüseyin Velioğlu bu gruptan çıkarak İlim Kitapevi adıyla başka bir grubu kurmuştur. Bu grubun diğer bir adı da Hizbullah veya İlimciler olarak kaynaklarda yer almaktadır. Kendi grubunu kuran Velioğlu bu kopuş sonrası Diyarbakır merkezli olmak yerine kendi memleketi olan Batman merkezli bir yapılanma yapmayı kendisi için uygun görmüştür. Bundan sonra taraftar toplamak için yapılan yoğun faaliyetler genellikle propaganda ve kitaplar üzerinden yapılmaya çalışılmıştır. Kendisine taban toplamak için çalışma yürüten bu oluşum Müslüman Kardeşler teşkilatının çalışma usulü olan kitapevleri ve evlerde gerçekleştirilen “sohbet toplantıları” yöntemini benimsemiştir (TBMM, Darbe ve Muhtıralar Meclis Araştırma Komisyonu).

Yaptığı çalışmaların gelişimini iki döneme ayıran Hizbullah yapılanması, siyasal ve toplumsal anlamda İslam'a hizmet etme hedefiyle; 1991 yılına kadar geçen dönemi birinci evre, yani “davet, teşkilatlanma ve halka açılma dönemi” olarak adlandırırken, ikinci dönem olarak da 2000 yılına kadar olan evreyi, çatışma dönemi olarak kabul etmektedir. (Sevdam, 2014). Günümüzde kendisini “Peygamber Sevdalıları Platformu” adıyla daha büyük halk kitlelerine kabul ettiren bu hareketin geniş kitlelere ulaşan faaliyetlerinin giderek ılımlı bir çizgiye esnediği aktarılmaktadır. Bu hareketin kurmuş olduğu siyasi parti yoğun olarak Doğu ve Güney Doğu illerinde çalışma yürütmektedir (Peygamber Sevdalıları).

2.3.5. Malatyalılar-Anadolu Platformu

Günümüzde Anadolu Platformu olarak bilinen ve diğer adı Malatyalılar olan bu grup, Türkiye'nin farklı illerinde faaliyetler yürütmektedir. Bu grubun Malatya merkezli geçirdiği merhaleler ise dikkat çekici özellikleri barındırır. Yürütülen çalışmalar nedeniyle yerel anlamda Türkiye İslamcılığı, bu hareket sayesinde bir çıkış noktası

bulmuştur denilebilir. Bu hareketin öncülerinden olan İsmail Hatip Erzen 1882 yılında Siirt'te ilimle meşgul bir ailenin ferdi olarak dünyaya gelmiş ve önemli âlimlerinden tahsil görmüştür. Sonrasında Mısır'da bulunan Ezher Üniversitesinde yedi yıllık İslami ilimler eğitimi görmüştür. Türkiye'ye döndükten sonra 40 yıl müftülük vazifesi yürüten Erzen dine sonradan eklenen bid'atlere ve hurafelere karşı kapsamlı bir çalışmaya başlamıştır (Sönmez, 1995, 318, aktaran Aytepe, 2016: 193). Erzen'e göre; Müslüman Kardeşler'in düşüncesi dahil Türkiye ve İslam coğrafyasında bulunan, fikir geliştiren, faaliyet yürüten kişiler ve onların ürettiği eserler Müslümanlar'a katkı sunan değerler şeklinde yorumlanmalıdır (Aldemir, 2015:46-50, aktaran Aytepe, 2016: 194).

Erzen tarafından ortaya konulan eserlerin bilinmesi yerinde olacaktır. İlmi anlamda çalışmaları olan Erzen, Türkçe ve Arapça bilmesinin yanında, Farsça'ya da hakimdir. İsmail Hatip Erzen tarafından yazılan eserler ve konuları şöyle özetlenebilir:

“1. Âlem-i İslâm'a Hitap (Sivas 1340). Seksen dokuz beyitlik bir manzume olup son Yunan harbinde düşmanla iş birliği yapan kimseleri yermek gayesiyle yazılmıştır. 2. İslâmî Hakikatler (Malatya 1956). Halil Öztoprak'ın Kur'an'da Hikmet Tarih'te Hakikat adlı kitabının bazı bölümlerine cevaptır. 3. Lâmiyyetü'l-Acem (Ankara 1945). Tuğrâî'nin aynı adlı eserinin Türkçe tercümesidir. 4. Bâtınîlerin ve Karmatîlerin İcyüzü (Ankara 1948). İbn Mâlik el-Hammâdî'nin Keşfü'l-esrâri'l-Bâtıniyye ve ahbârü'l-Karâmita adlı eserinin tercümesidir. Basılmamış eserleri arasında Arapça olarak kaleme aldığı en-Naşrû'l muavvel fi'l-aşri'l-evvel ve Milaslı İsmail Hakkı Bey'in yeni yazıya dair el-Hattü'l-cedîd adlı yirmi sayfalık risâlesine reddiye olarak yazdığı el-Hattü's-sedîd fi naqdi'l-hattî'l-cedîd adındaki 106 sayfalık risalesi sayılabilir. Ayrıca Sebîlürreşâd dergisiyle mahallî gazetelerde birçok yazısı çıkmıştır” (Diyanet İslam Asiklopedisi, Erzen).

2.3.6. Özgür- Der (Haksöz Dergisi Çevresi)

Özgür-Der, 28 Şubat darbesi sonrasında başlayan başörtüsüne özgürlük eylemleri sonrasında haklarını arayan öğrenciler ve aydınların bazıları tarafından Özgür Düşünce ve Eğitim Hakları Derneği (Özgür-Der) adıyla kurulan bir harekettir. Bu grubun öncüleri ve faaliyetleri hakkında görüş bildiren Aytepe, bu derneğin kurulmasında öncü olan isimlerin Hamza Türkmen ve Rıdvan Kaya olduğunu belirir. Hamza Türkmen önceleri MTTB ve Yeniden Millî Mücadele Hareketi içinde yer almıştır. Türkmen, Yöneliş Yayınları, Dünya ve İslam'ın yanında, Haksöz dergisini de çıkarmıştır. Bu

dergiler arasında Haksöz Dergisinin yayın hayatına devam ettiği belirtilmektedir (Aytepe, 2016: 194).

Aytepe bu hareketin takip ettiği çizgiyi, Afgani, Seyid Kutup, Ali Şeriatî gibi isimlerin Kuran, Sünnet ve tasavvuf ile ilgili mevzulara yaklaşımlarının içerisinde bulunan, bidat ve hurafe konulu görüşlerinin onları Ercüment Özkan çizgisine yaklaştırdığını belirtmektedir (Aytepe, 2016: 194).

Bu hareketin öncülerinden olan Hamza Türkmen İslamcılığın serüvenini yorumlarken, süreçte oluşan zaafın meselelere cevap verecek düzeyde çözümler getirilmesinde yaşanan aksaktan kaynaklandığını söyler. Kur'an ve sünnet esas alınırken bu kaynakların kavranmasına yarayacak yöntemden uzak olunuşu ise ayrıca ele alır. Bunun yanında tarihsel ve toplumsal değerlendirme yaparken, Kur'an esaslı yaklaşımı sağlayamamak, devrimci kimliği toplumsallaştıramamak, dini konularda hüküm verecek bir heyetin oluşturulamaması gibi nedenleri de bu yoldaki sorunlar olarak görmektedir (Türkmen, 2008: 115-120, aktaran: Aytepe, 2016: 195).

Türkmen'e göre fikirlerin Kur'anî anlam bütünlüğüne kavuşması, kişiliklerin Resulullah'ın kişiliği örnek alınarak şekillendirilmesi gerekmektedir. Aytepe, bu dönemin en büyük kazancı olarak ise evrensel İslami hareketlerin birikimine erişilmesinin önemine dikkat çekmektedir (Türkmen, 2008: 115-120, aktaran: Aytepe, 2016: 194).

2.3.7. Akabe Çevresi

1990 yılında yazar Mustafa İslamoğlu'nun kurduğu Akabe Kültür ve Eğitim Vakfı, çalışmalarını öğrencilerle başlatmıştır. Sonrasında farklı alanlarda faaliyetlere girişen bu hareket kendi yapısını oluşturmuştur. Fıkıh, hadis, tarih, şiir gibi alanlarda basılı eser üretmenin yanında başka alanlarda da alanda konferans verilmektedir. Bunun yanında Mustafa İslamoğlu tarafından yapılan tefsir çalışmalarının grubun eğitim ve fikri çalışmalarına katkı sunmaktadır. İslamoğlu'nun genellikle insanı odak alan konuşmalarıyla, ihtiyacı ve dengeyi esas alan mevzular Akabe Vakfı tarafından benimsen hususlar olmuştur (Akabe, 2013, aktaran: Aytepe, 2016: 195).

Akabe Vakfı çatısı altında 1992 yılında başlayan ve 16 yıl süren çalışmalar; “Tefsir Dersleri” nin yanı sıra eğitim çalışmaları, videolu ve sesli yayınlar, toplumsal ve insani amaçlı destekler yapılan faaliyetler arasında sayılabilir. Yapılan çalışmalar neticesinde Akabe Vakfı tarafından yürütülen çalışmalar çeşitlilik kazanmış ve 2007’de ise Yardımcı Derneği kurulmuş 2005 yılında Hilal TV ve 2008’de ise Kur’ani Hayat Dergisi yayın hayatına başlamıştır. Bunun yanı sıra Kuran Halkaları çalışması 2012’de gündeme alınmıştır. Aynı zamanda Akabe Vakfı’nın kurucu yöneticileri arasında bulunan Fethi Güngör İslam Dünyası STK’lar Birliği çatısı altındaki İDSB Aile Enstitüsü Yüksek İstişare Kurulu (YİK) görevinde bulunmaktadır (Akabe Kültür ve Eğitim Vakfı).

Yukarıda zikredilen Türkiye İslamcılığına ait grupların yanında, farklı STK’ların mevcut olduğu da bilinmelidir. Kendi buldukları bölgenin ve toplumun taleplerini göz önünde bulunduran bu kuruluşlar farklı isimlerde ve bölgelerde teşkilatlanmışlardır. Bunlara örnek olarak Altınoluk, Mektup Dergisi, İnsan ve Medeniyet Hareketi, İHH, Öze Dönüş, Ribat Dergisi gibi kuruluşlar vardır (Aytepe, 2016: 195).

Yukarıda konu edilen birçok İslamcı kurum ve kuruluşun Batı medeniyetinin Türkiye’de yaptığı idari, hukuki ekonomik ve toplumsal çalışmalar ve bu anlamda bıraktığı önemli etkiler sonucunda oluşan toplumsal süreçlere karşı gelme iddiasıyla oluşumlar içine girdikleri görülmektedir. Kendi dini ve sosyal değerlerini yaşatma ve toplumsal kodlarını koruma refleksi taşıyan bu oluşumların kimi zaman bir cami çevresinde kimi zaman da bir dernek çatısı altında bir araya geldikleri görülmektedir. İlk etapta inançlı ve özverili gençlerin omuzlarında yükselen bu hareketlerin, zaman zaman bölünmeler veya dış baskılar nedeniyle sekteye uğradıkları da görülmektedir. Kutluer İslamcılarının kendileri için fikri yöntemler belirleme sürecine girdiklerini belirterek, çıkış yolunun ve modern Batı’nın İslam karşıtı tehditlerinin üstesinden gelme yönteminin, dinin rehberliğinde modern bir yoldan geçtiğini düşündüklerini aktarır (Diyaret İslam Ansiklopedisi, Kutluer, 2001: 65-67).

İslamcılarının yaşanan bu süreçte bir sorun tespiti ve çözüm için fikir üretme dönemecine geldiklerini ifade eden Kutluer, sorunun temel olarak İslam’ın hakikatinden uzaklaşmış bir vaziyette oluşa bağlı olduğu görüşünün İslamcılar arasında hâkim olduğunu vurgular. İslam dünyasında bir türlü bitmeyen bu buhranın çözümünün,

İslam'ın hakikatinin tam olarak kavranılması olduğunu söyler. Kutluer'e göre İslamcılık hareketi olarak isimlendirilen bu olgunun işleyişi öze dönerken modernleşmeyi de sağlayabilmek şeklinde düşünülmektedir (Diyanet İslam Ansiklopedisi, Kutluer, 2001: 65-67).

Çetinkaya, Türkiye'de İslam'ın yaşanması ve anlaşılması konusu ile ilgili değerlendirmelerde bulunarak, Batı ile yol almaya çalışılan bir sürece gelinmesinin getirdiği yükün ağırlığının taşınmasını ele alan saptamalar yapar. Çetinkaya, yüzyıllardır Batıyla mücadele etmiş ama günümüzde onunla her alanda onunla benzeşmeyi ve bütünleşmeyi benimsemiş bir Türkiye'nin Müslümanlık anlamında zor bir süreçten geçtiğini belirtir (Çetinkaya Ed. 2015:140).

Türkiye'deki Müslümanlık anlayışının geleceği ile ilgili de öngörülerde bulunan Çetinkaya, Türkiye'deki Müslümanlığın halledilemeyen sorunların üstesinden, 9. ve 16. yüzyılın fıkıh ve tasavvuf kitapları veya Ortadoğu'daki mitoloji bilgilerinden etkilenen halkın, İslam anlayışı veya sloganda öteye geçemeyen İslamcı politik ideolojik kalıplarla gelemeyeceğini bilmek gerektiğini söyler (Çetinkaya Ed. 2015:140).

BÖLÜM 3: ORTADOĞU'DAKİ İSLAMCI AKIMLARIN ÇEVİRİ YOLUYLA TÜRKİYE'YE AKTARILMASI

1960 sonrasında İslam dünyası içinden geçtiği döneme özgü koşullarla şekillenirken, Türkiye de bu süreçten etkilenmekteydi. Türkiye'de oluşan özgün eserler üzerinden İslam'ı anlama ve yorumlama gayretlerinin yetersiz kalması, beraberinde çeviri eserlere yönelmeyi de getirdi. Bu süreçte üretilen özgün eserler ve çeviriler, belli ölçüde bir okuyucu kitlesinin oluşmasına yol açmaktaydı. Yayımlanan çeviri eserlerin okur kitlelerine yayılmasının sonucu olarak, özellikle 1980'lerden sonra çevirilerin artan bir biçimde Türkiye İslamcılığını şekillendiren bir hale dönüştüğü görülürken, bu eserlere kimi zaman tepkiler de aldığı bir süreç yaşandı. Çeviri yayımların büyük ölçüde Mısır ve Pakistan, İran gibi İslam ülkelerinden yapılmakta olması, bu ülkelerdeki İslami hareketlerin Türkiye'nin gündemine girmesine ve Türkiye'deki geleneksel İslam anlayışına yönelik farklı etkilere neden olmaktaydı. Aytepe, bu dönemde Türkiye'nin kendi fikri gelişim hedefinin durumu ve süreçte rol alan entelektüel aktörleri şöyle özetler:

“Bu dönemde Müslüman önderlerin temel amacı, bireylerin İslam'ı bir din olarak doğru telakki etmelerine yardımcı olarak faaliyetler yürütmektir. Buradan hareketle Klasik dönem İslamcılığını esas aldığımızda, Cumhuriyet döneminde ortaya çıkan önderleri İslamcı olarak görmemize yetecek düşünsel ve ideolojik perspektifi görememekteyiz. Özellikle 1970'lerin sonunda hızlanan tercüme faaliyetlerinin sonunda İslam dünyasındaki İslami hareketlerin keşfedilmesi, Türkiyeli Müslümanları kendi kaynaklarından neşet eden hareketleri de araştırmaya sevk etti. Bunun sonunda yoğunluğu giderek artan ve İslamcılığın doğuşunu, öncelikle Osmanlı'nın son döneminde ortaya çıkan hareketlerle ilişkilendiren yaklaşımlar belirdi. Bu yaklaşımların isabet kaydettiğini kabul etsek bile, 1980'lerle ivme kazanan Türkiye İslamcılığının büyük oranda başta Mısır ve Pakistan gibi Müslüman ülkelerdeki İslami hareketlerin etkisinde kaldığını söylemek durumundayız. Bu nedenle Klasik dönem İslamcılığının, 1950 sonrasında bugüne kadar ortaya çıkan belli kişi ve akımları, kabaca muğlak tonlarla etkilediği söylenebilir” (Aytepe, 2016:178).

Mehmet Ali Büyükkara'nın Çağdaş İslami Akımlar isimli eseri konuyu aydınlatacak incelemeleri içermektedir. Bu eser, 1798 yılında Napolyon'un Mısır'ı işgaliyle ortaya çıkan durum sonrasında, çıkış yolu arayan dirilişçiler ve ele almış oldukları temel sorunlardan yola çıkar. Temel eserlere rağbet edilmesi, ilerleme için içtihat yapılması, Batı'daki gelişmelerden yararlanma, tasavvuf, eğitimin düzenlenmesi, İslam birliği ve şûra temelli konularını ele alır (Büyükkara, 2015: 23-24). Yazar bu eserinde çağdaş İslami akımları sınıflandırır. Bu sınıflandırmaya İslami Akımlar; gelenekçilik, Islahatçılık, Modernizm gibi bölümlere ayrılır. Büyükkara, tüm bu akımların özgün karakterlerini ve önemli özelliklerini ortaya koyan bir ortak ana başlık etrafında toplamaya çalışmıştır. Bu çalışma, "Gelenekçiliğin Özgün Karakteri ve Önemli Özellikleri" isimli ilk bölümde, gelenekçilikle ilgili yapıyı açıklamanın ardından, üç temel dinî üslubu ele alır. Gelenekçilik sırasıyla; "Selefiyye Gelenekçiliği, Medrese Gelenekçiliği ve Tarikat Gelenekçiliği" (Büyükkara, 2015: 47-129) olarak sınıflanır. Kitabı emsalleri arasında önemli kılan bir rol de alanıyla ilgili sunduğu bu bilgilerdir.

Kılavuz tarafından dile getirilen, "İslamcı hareketlerin kimin önderliğinde geliştiği" sorusu önemlidir. Kılavuza göre İslami veya İslamcı hareketler olarak isimlendirilen yapılar bazen bir âlimin; bazen de bir aydının etrafında gelişim gösterir. Kılavuz'a göre; bu yapıların en etkili ve ünlüsü, bir öğretmenin gayretleriyle ders ve sohbet usulü benimsenerek ortaya çıkmıştır. Bu hareketin çıkış noktası Mısır'ın İsmailiye şehridir. Hareketin öncüsü olan Hasan el-Benna, 1928 yılında bir öğretmen olarak oluşturduğu İhvan hareketini, Mısır'a kısa bir zaman diliminde yaymıştır. Bu grup sonraki zamanda İslâm dünyasında da taraftar bularak etki alanını geliştirmiştir. Hareketin etki alanı genişlemiş ve Ortadoğu'dan Kuzey Afrika'ya, Türkiye'den Balkanlar'a ve Hindistan'a kadar yayılmıştır. Bu hareket her ülkede aynı ölçüde güçlü bir yayılma göstermese de, Nahda hareketi gibi birçok hareketin ilham kaynağı olmuştur (bkz. Kılavuz, 2014: 9).

İslamcı Hareketlerin önderleri, fikirlerinin yayılmalarından sonra düşüncelerini eserlere dönüştürmüşler ve bu eserler hemen hemen tüm İslam Dünyasına çevrilmiş ve yayılmıştır. Türkiye'ye Ortadoğu'dan eserleri çevrilen İslamcı Akımlardan söz ederken, İslam dünyasının farklı coğrafyalarını da içeren eserlerin, çıkış noktası olan diğer ülkeleri de dikkate almak yerinde olacaktır. Mısırlı İslamcılarının yanında Pakistanlı İslamcılarının ortaya koyduğu eserlere ilave olarak, İranlı İslamcılarının eserlerinin de Türkçe'ye kazandırıldığı görülür. Anılan İranlı İslamcılara dikkat çeken Bunlar arasında

Murtaza Mutahhari ve Ali Şeriatî gibi isimler öncülük yapmışlardır. Sonraki yıllarda ise “İmam Humeyni, Ayetullah Taleğani, Allame Tabatabai” gibi isimlerin de bu noktada İslamcı eser veren kişiler olduğu belirtilmektedir. Ancak Şeriatî'nin gelenekçi anlayışa yaptığı eleştiriye rağmen Türkiye’de gelenekle ilgili İslamcılar tarafından okunması ve siyasi partilere mesafeli duran İslamcıların siyasal mücadele veren Mevdudî’yi okunmasına Bulut tarafından dikkat çekilmektedir (Bulut, 2005: 923).

İran’ın çeviri faaliyetleri ile etkisini yaymasına en önemli örnek olan İran Anayasasının 10. maddesini dikkate sunmak yararlı olacaktır. Buna göre Madde 10’da bulunan, Kuran’ı Kerim’in, “Hiç şüphe yok ki siz bir ümmetsiniz ve ben Rabbinizim. Bana kulluk edin” hükmü gereğince tüm Müslümanlar bir ümmet sayılmaktadır. Yine aynı maddenin ifadesiyle İran İslam Cumhuriyetindeki devletin siyasi anlayışının Müslüman milletler arasındaki dostluğu ve işbirliğini geliştirmektir. Bu amaçla Anayasada, “siyasi, ekonomik ve kültürel birliğinin gelişmesi için gayret etmelidir” ibaresi kullanılmaktadır (Afacan, 2017:301). İran’da, dini alandaki çeviri faaliyetlerinin amacını kavrayabilmek için, yukarıda belirtilen Anayasa maddesinin ruhunu anlamak yeterlidir. Başka İslam ülkelerine çeviri aracılığıyla yayılacak düşüncelerle, İslam Ümmetinin dostluğu ve birliği sağlanacaktır.

Daha da eskilere gidilecek olursa, Urvetü’l Vuska isimli derginin kapatılmasından sonra, İstanbul’daki Sırat-ı Müstakîm ve Sebilü’r-Reşad, Cezayir genelinde eş-Şaab, Tunus bünyesinde Mecelletü’l –Zeytunuiye, Mısır’da el-Menar, Hindistan’da Tercüman-ı Kur’an gibi birçok İslamcı dergi varlığını sürdürmüştür. Yayınlanan bu dergiler de, İslamcı eser üreten kategoride değerlendirilebilir. Bu eserlerin okuyucu kitlesinin az olmasına rağmen yayılma ve okunma alanları beklenenin ötesine ulaşmış olarak değerlendirilebilir (Dağ, 2019:19).

Türkiye’deki İslamcılık hareketinin yükselişe geçmesinde çeviri faaliyetlerinin önemli rolü olmuştur. Akdoğan, bu hareketin fikri altyapısının gelişiminde çevirinin rolüne dikkat çekmektedir. İslamcı düşüncenin gelişimde 1960 sonrasında başlayan çeviri hareketlerinin kaynak eser olarak gördükleri Mısır ve Pakistan kaynaklarının yanında Selefî İslam anlayışına ait eserler de etkiler bırakmıştır. Buna göre, 1980’lerin ardından İranlı yazarların eserleri de dahil olmak üzere yeni bir akım başlamıştır. Bu sürecin getirdiği İslamcı enternasyonalizmin çeviri hareketleriyle de aktifleştiğini belirten

Akdoğan, radikal İslamcılığın bu süreçteki rolüne değinerek, marjinal bir hal alma neticesinde tesirinin azalmakla beraber, sürmekte olduğunu söyler. İslamcılığın kendini geliştirmesi ve yenilemesine dair de değerlendirmede bulunan Akdoğan'a göre, Batılılaşma sürecinin dolaysız bir sonucu olarak ortaya çıkan İslamcılığın, ancak tercüme faaliyetleri çerçevesinde kendini yenileyebilmesi anlamlıdır, bu aynı zamanda, İslamcılığın sıkı sıkı sarıldığı Doğu-Batı ikileminin gerçekte kaygan bir ikilem olduğunu göstermektedir. Akdoğan'a göre İslamcılık, kültürel olarak Batılı kavramların ve değerlerin zemininde kendini gerçekleştirmektedir (Akdoğan, 1999:124).

İslamcı hareketin, İslamcılar için bir ilham kaynağı olduğu diğer ülke olan Türkiye, bu süreçte İslami hareketlerin Adnan Menderes'in Başbakanlığı döneminde dış dünyayla irtibat kurduğu bir döneme girmişti. Bu hareketler arasında Müslüman Kardeşler Hareketi ve benzeri yapılanmalar ön plana çıkmaktaydı. Coğrafi ve tarihi bakımdan Türkiye ve Mısır arasındaki kadim bağlantıların da etkisi nedeniyle ve Câmîatü'l-Ezher'in de burada bulunması sayesinde, Mısır ön plana çıkmaktaydı. Birışık, 1960'larda Ezher'e giden Türk gençlerinin Müslüman Kardeşler Hareketi ile tanışma ve yakınlaşma içine girdiklerini belirtir. Bu dönemde, Mısırlı Müslüman Kardeşler bünyesindeki öncü kişilerden Hasan el-Benna, Seyyid Kutup, Abdulkadir Udeh, Muhammed Kutup, Zeynep el-Gazali, Said Havva, Fethi Yeken (Birışık, 2013: 390) gibi isimlerin kitapları Türkçe'ye çevrilmeye başlanmıştır. Bu ise sadece oraya giden gençlerin değil, Türkiye'de tahsil gören ve tahsilli olan gençliğin de bu isimlerle tanışmasına neden olmuştur.

Bunun dışında Mevdûdî'nin temsil ettiği İslamcı çizgi, birçok İslam ülkesi gibi Türkiye'ye de çeviri eserler vasıtasıyla girmiştir. Urduca, Arapça ve İngilizce bilen kitleler Mevdudi'nin görüşlerini kaynak eserlerden okuyabilirlerken, bu dillerin konuşulmadığı Türkiye gibi ülkeler, çeviri eserlerin etkisiyle bu fikirleri öğrenmişlerdir. Yine Birışık'ın belirttiği üzere onun eserlerini yayınlamak için bazı yayınevleri kurulmuştur (Birışık, 2013: 390).

İslamcı Akımların yazarlarının eserlerinde işledikleri konuların, belli bir zaman sonra Türkiye'de bir ekol halini alarak, görüşlerine taraftar buldukları da dikkate alınırsa, işledikleri kavramların anlaşılmasının önemi de ortaya çıkacaktır. Aytepe konuya dair Mevdûdî'yi, Seyyid Kutub'u, Abdülkadir Udeh'i, Fethi Yeken'i gündeme getirmiştir.

Bunun yanında Said Havva ve Ali Şeriatî gibi kişilerin kitaplarından yapılan çevirilerde genellikle cihat, biat, tağût, Darüislam, Darülharb, belam benzeri kavramların siyasi bir boyutta ele alınarak fıkıh literatüründeki kullanım alanının dışında kullanıldığı görülmektedir. Bu gibi dini terimlerin siyasi bir hüviyet kazanması neticesinde ise İslamcılık, politik bir boyut kazanmaktaydı (Aytepe, 2016:189).

Ortadoğu İslamcı Hareketlerinin en önemlilerinden birisi olan Müslüman Kardeşler Hareketi ile ilgili olarak yapılan tanımlamalar, bu hareketin anlaşılmasını sağlayabilir. Utvik ve Tønnessen (2008), dünya üzerindeki İslamcı akımları ele alan Bjørn Olav Utvik ve Truls Hallberg Tønnessen, bu durumu ülkeler ve akımlar anlamında sınıflamışlardır. Çalışma alanlarını; Moritanya Fas, Cezayir, Tunus, Libya, Mısır, Sudan, Filistin, İsrail, Ürdün, Lübnan, Suriye, Türkiye, Irak, Irak Kürdistanı, Suudi Arabistan, Kuveyt, Bahreyn, Katar, Birleşik Arap Emirlikleri, Umman, Yemen, İran (Utvik ve Tønnessen, 2008: 10) gibi ülkelere ayırmışlardır. Bunun yanında İslamcı akımları da tasnif eden yazarlar, 4 farklı kategoriden bahsederler. Bu kategoriler: 1) kanunlara saygılı ihvancı, 2) cihatçı ihvancı, 3) kanunlara saygılı selefi, 4) cihatçı selefi kategorileridir (Utvik ve Tønnessen, 2008: 10).

Dursun, meselenin siyasi ve idari boyutunu da ele alarak İslamcı Hareketlerle ilgili tanımlamalarını şöyle özetler:

“Son yıllarda bölgedeki farklı ülkelerde yapılan seçimlerde İslami değerlere ve yerli reflekslere önem veren siyasi kadroların öne geçmeleri, seçimleri kazanıp parlamentolarda temsil edilmeleri Ortadoğu siyasetinin geleceği ve demokratikleşmenin eğilimi hakkında bazı ipuçları verdiği düşünülebilir. Mısır’da Müslüman Kardeşlerin parlamentoya girmeleri, Lübnan’da Hizbullah’ın elde ettiği başarı, Filistin’de Hamas’ın halkın büyük çoğunluğunun oyunu alarak seçimi kazanması, Irak’ta Birleşik Irak İttifakı’nın seçimlerde oyların neredeyse yarısını alıp mecliste çoğunluğu ele geçirmesi bölge siyasetinin yöneldiği ana referans hatlarını göstermesi bakımından önem arz etmektedir. Ortadoğu siyaseti, en azından bir asırlık zaman periyodundaki gelişmelerle değerlendirildiğinde geleneksel feodal siyasal yapılardan modern temsili yapılara doğru evrilmektedir. Modernleşme nispeten ağır yürümekle beraber değişimin yönünün temsili sistemlere, sınırlı anayasal yapılara ve halkın aktif katılımına dayalı süreçlere doğru olduğu görülmektedir” (Dursun, 2006, s.332).

Yukarıda konu edilen ve Türkçe'ye çeviriler yoluyla kazandırılan eserlerin üretildiği coğrafyalardaki farklı İslam ülkelerinde bulunan İslamcı oluşumlar, adı geçen eserlerin oluşturduğu sosyolojik kültürün siyasal anlamdaki yansıması olarak düşünüldüğünde, bu oluşumların da kısaca incelenmesi yerinde olacaktır.

Moritanya'da bulunan RNRD, Fas'ta bulunan Birlik ve Reform Hareketi, Adalet ve Kalkınma Partisi al-adalawal-tanmiya, Kadın Farkındalığının Yenilenmesi Örgütü, Adalet ve İhsan Cemaati (www.aljamaa.com) ilk olarak sıralanabilecek oluşumlardır. Cezayir'deki İslami oluşum şu şekilde sıralanır; Barış Toplumu Hareketi (Movement for a Peaceful Society-harakatmujtama' al-silm), Bilgi- Adalet- İş, İslami Rönesans Hareketi, Milli Reform Hareketi, İslami Kurtuluş Cephesi (www.fisweb.org). Tunus'ta Nahda Hareketi (Hizb al-Nahda (www.nahdha.net)). Libya'da Müslüman Kardeşler Teşkilatı (Muslim Brothers www.ikhwanlibya.org) bulunmaktadır. Mısır'da Müslüman Kardeşler Teşkilatı (www.ikhwanonline.com www.ikhwanweb.com),

Mısır İçti Partisi, Cemaati İslami (Al-Jama'a al-Islamiyya (www.egyptianislamicgroup.com)), Yeni Merkez Partisi, bulunmaktadır. Sudan'da İslami Hareket Milli Kongresi (The Islamist Movement National Congress) bulunur. Altıncı olarak, Filistin'de Hamas (www.palestine-info.info), İsrail topraklarında ise İslami Hareketin Güney ve Kuzey Bölümleri yer almaktadır (www.sawt-alhaq.com, newspaper). Ürdün'de, Müslüman Kardeşlerin İslami Hareket Cephesi yer alır. Lübnan'daki durum ise Sünni ve Şii olmak üzere iki farklı İslami oluşumun taraftarları olarak bölünmüş bir yapıyı arz eder. Bu bölünmüş yapının Sünni tarafında Müslüman Kardeşlerle bağları olan Cemaati İslamiye (Al- Jama'a al-Islamiyya, www.al-jamaa.net) yer almakta, Şii bölüm ise Hizbullah (www.hizbollah.org) olarak adlandırılmaktadır. Suriye'de ise Müslüman Kardeşler Hareketinin bir kolu (www.jimsyr.com) bulunur. Irak'ta da, Lübnan'da olduğu gibi Şii ve Sünni olmak üzere iki farklı İslami gruplaşmanın olduğu bilinmektedir. Hizbül Dava grubu, Irak İslami Yüksek Konseyi (Islamic Supreme Council of Iraq (ISCI) (www.almejlis.org)) Sadr Hareketi (The Sadr Movement www.muqtada.com). Sünni Hareket olarak Müslüman Kardeşler Teşkilatının yerel bir kolu olan, Irak İslam Partisi (Iraqi Islamic Party, www.iraqiparty.com), Irak Kürdistanı, Kürdistan İslam Birliği (Kurdistan Islamic Union, www.kurdiu.org) bulunur.

Suudi Arabistan'da ise Arabistan İslami Reform Hareketi (MIRA) bulunur. Ayrıca, İslami Uyanış (The Islamic Awakening -Al-Sahwa al-Islamiyya, www.islamtoday.net) isimli hareket ise ülke içinde faaliyet gösterir. Kuveyt'te aktif olan İslami gruplar da Sünni ve Şii olarak ayrılmışlardır. Kuveyt'te bulunan Sünni hareketler; Müslüman Kardeşlerle bağlantılı İslami Anayasa Hareketi (Islamic Constitutional Movement www.icmkw.org), Selefi İslami Mirası Koruma Cemiyeti'dir. Şii hareket olarak, Ulusal İslam Birliği, ana Şii grup olarak görülmektedir.

Bahreyn'de Şii hareket olarak ortaya çıkan Al-Wifaq National Islamic Society bulunur. Bu hareket, ülkenin büyük nüfus çoğunluğunu oluşturan Şiiilerin siyasi hareketi olarak bilinir. Bu grubun birçok üyesi, 1990'larda Şii aktivizminin Bahreyn Özgürlük Hareketini oluşturan eski üyeleridir. Bahreyn'deki Sünni hareketler; Ulusal İslami Minbar (www.almenber.org) Müslüman Kardeşler Hareketinin yerel bir kolu konumundadır. Bu grubun seçimle mecliste elde ettiği sandalye bulunmaktadır. Katar'da bulunan Yusuf al-Qaradawi ve Müslüman Kardeşler Hareketi Katarda önde gelen İslamcı yapıyı teşkil ederler. Birleşik Arap Emirlikleri, 7 Körfez Emirliğinin oluşturduğu bir siyasi yapıya sahiptir. Emir, ülkenin en güçlü ve yetkili kişisidir. BAE'nde Müslüman Kardeşler, güçlü bir yapılanmaya sahiptir. Umman ise bir krallık olarak İslam'ın Sünni, Şii ve Harici yorumlarını bünyesinde barındıran ender bir ülkedir. Yemen'de, Yemen Reform Birliği (Yemeni Congregation for Reform), Hizbül Hak Partisi (The Party of Truth- Hizb al-Haqq), Şii'liğin Zeydi yorumunu esas alarak Selefiliği karşısına alan bir yapıdadır.

İran'da ise Muhafazakâr gruplardan olan Hizbi Mo'talefeyi İslami bulunur. Bu grubun önde gelen kişileri arasında Habibullah Asgarevladi Muhammad Nebi Habibi sayılabilir. Ayrıca, Rayehyi Hoşi Hedmat isimli bir grup da mevcuttur. Bu grubun önde gelenleri Mehrdad Bazrpash Abadgaran Gulamali'dir. Reformcular ise İran İslami Katılım Cephesi adı altında toplanmıştır. Bu grubun önde gelen ismi Mohsen Mir-Damadi'dir. Ulusal Güven Partisi, National Confidence Party'nin, önde gelen ismi Mehdi Karrubi, İnşa Partisi Encümeni'nin önde gelen ismi Gholamhosein Karbaschi ve Hosein Mar'ashi'dir. Mücahidin İslami Teşkilatı'nın öncü isim Behzad Nabavi'dir. Çarpışan Alimler Asamblesi'nin önde gelen ismi Mohammad Khatami'dir.

Bu grupların yoğunluğundan anlaşıldığı gibi, İslami oluşumlar siyasi açıdan, Şii ve Sünni olarak ayrılırken, Sünni gelenek içerisinde de, geleneksel İslam takipçileri ve Suudi Arabistan'dan yayılmaya çalışan Sünni-Vahabi yorumlarının ağırlıkta olduğu görülebilir. Bu siyasi dengenin getirdiği durumu uygun olarak, yapılan çeviriler de bu ayrımlar çerçevesinde yoğunluk kazanmaktadır.

Çamurcu'nun İslami uyanış devirlerini ele alan ifadeleri, yukarıda adları sayılan bu yapıların ortaya çıkış serüvenlerini tanımlar biçimde bir portre çizer. *“Seyyid Ali Hamnei'ye göre İslami uyanışın tarihini tasnif ederken, onüçüncü yüzyılı “feryat ve mücadele çağı”, on dördüncü yüzyılı “uyanış ve duyuru çağı”, onbeşinci yüzyılı “tecrübe ve pratik çağı” olarak isimlendirmek mümkündür”*.

Bu devirler ve çağların getirdiği mücadele süreci ve kültürel düşünce dönemleri sayesinde ortaya çıkan bu İslamcı oluşumlar kendi güçleri nispetinde yaşanan sorunlara çözüm yolları arayışı içine girmişlerdir. Bunun yanında yaşanan bu mücadele süreçleri sonucunda, İslam dünyasında toplumlara öncülük etmiş şahsiyetlerin isimlerine ve onların ortaya koymuş olduğu gayret sonucunda oluşan büyük hareketlerin kısa bir kronolojisine değinen Çamurcu, tarihsel serüveni özetlerken;

“Bu tarihsel süreçte İslam dünyasında Şii ve Sünni alemde seçkin şahsiyetler ve büyük hareketler ortaya çıktı. Mesela Tütün Hareketi, Meşrutiyet Hareketi, Irak'ta Servetül İşrin, Hindistan'da Uyanış Hareketi, Kafkasya'da Dağıstanlı Şeyh Şamil Hareketi, Ortadoğu ve Kuzey Afrika'da Uyanış Çılgılığı, zikredilebilir. İslami Uyanışın gelişme ve tekâmül sürecinde siyasi, kültürel ve iktisadi alanlarda büyük şahsiyetlerin sesleniş de önemli rol oynadı. Bu çerçevede Seyyid Cemaleddin Esedabadi'yi saymak gerekir. Bu sürecin daha da geliştirdiği ve derinleştiği aşamada ise Mirza Hasan Şirazi, Şeyh Fazlullah Nuri, Ahund Horasani, Seyyid Hasan Müderris zikredilmelidir. Modern zamanlarda ise Kerim Sıddıki, Seyyid Muhammed Bakır Sadr ve başka önde gelen şahsiyetler vardır. Ama hepsinden önemlisi Hazret-i İmam Humeyni'dir” (Çamurcu, 2013: 127) ifadelerini kullanır.

Bu hareketler sonucunda İslam Dünyasında entelektüel bir birikim de oluşmuştur. Bu sürecin oluşturduğu siyasal oluşumlar nedeniyle ortaya çıkan bu entelektüel birikim, çeviriler yoluyla başka ülkelere aktarılmaya başlanmıştır.

Yukarıda anılan isimlerin yanında, ortaya attığı fikirleri nedeniyle çağdaş eleştirel bir İslamcı olarak tanımlanabilecek İranlı Ali Şeriatî, Müslüman bir düşünür olarak yaptığı

İslam tanımında, insanın kendi şahsiyetinin farkına varmasının ve toplumsal felahın, ancak İslam sayesinde olacağı görüşünü savunur. Eserlerinde “Makinizm ve insani yabancılaşma gibi modern sorunları da ele alan ve inceleyen Şeriatî'nin kullandığı tabirler arasında, “Dine karşı din”, “istihmar” (kültürsüzleştirme) “asimilasyon” şeklinde ifade edilen kavramlar bulunur. Kendisi eşitliği ve özgürlüğü birleştiren irfâni bir bakış açısına sahip olarak İslami fikriyat üzerinde yenilenme yapılmasını gerekli görmekteydi (Çetinkaya (Ed.), 2015: 269).

Bilge Kral olarak adlandırılan ve aynı zamanda bir hukukçu olan Aliya İzzetbegoviç'e göre ise 1945 yılından sonra İslam ülkeleri gerçek anlamda sağlanamamıştır. Eğitimden ekonomiye birçok sahayı elinde bulunduran yabancılar, şekilsel bir bağımsızlığın oluşmasına imkân tanımıştır. Aynı zamanda bu devrin milli olmak iddiasındaki düşünce yapıları ise İslam dünyasındaki ilerleme için olumlu etki sağlamamıştır (Çetinkaya (Ed.), 2015: 624).

Zahid'in ifadeleriyle Müslüman Kardeşler Hareketi'nin kuruluşu 1928 yılında Mısır'daki İsmailiye şehrinde olmuştur. Bu topluluğun kurucusu Hasan El-Benna'dır. Kuruluşun orijinal ismi ise Cemiyetü'l-İhvâni'l-Müslimîn olarak kayıtlarda geçmektedir. Bu topluluk önceleri 1932'ye kadar Süveyş Kanalı'nın kıyısındaki kentlerde faaliyet gösterirken, daha sonra Mısır'a yayılmıştır (Zahid, 2010). Hareketin bundan sonra Mısır'da ve Mısır dışında yayılma sürecine geçtiği görülürken 1932 yılında yönetim yerinin Kahire olması kararlaştırılmıştır. Bu süreçten sonra tüm Mısır'da faaliyet göstermek üzere hedef belirlenmiştir. Bunun hemen ardından Mısır dışında da şubeler açılmaya başlanmış Suriye, Lübnan ve Filistin şubeleri faaliyete geçmiştir. Müslüman Kardeşler Hareketinin gelişim ve değişimine bakıldığında ise 1928 ve 1931 arası bir cemaat görünümü varken, 1931 ve 1936 arası ise daha çok bir hareket şekline bürünmüş bir yapının varlığından bahsetmek daha doğrudur. Siyasi bir gündemle ortaya çıkışı ise 1936 ve 1942 arasında gerçekleşmiştir (Kılavuz, Tahir, Mercan, Güder, 2014:30).

İslami oluşumların Sünni kesimini oluşturan Mısır'daki Müslüman Kardeşler Hareketi'nin temelini Hasan El-Benna'nın çalışmaları oluşturmuştur. Kamiloğlu, bu hareketin süreç içinde büyüdüğü ve büyüklüğü nedeniyle istihbarat kaynaklarının da dikkatini çektiğini belirtmektedir. 1940 yılına kadar gelinen süreçte bu hareketin

takipçilerinin sayısının beşyüzbine ulaştığı belirtilmektedir. Müslüman Kardeşler Hareketinin Hasan El Benna döneminde kazandığı gücü dile getiren Kamiloğlu, bu hareketin kuruluş ortamını şöyle anlatır:

“1946'lara doğru Yahudi çetelerinin Filistin yönelmeleri, Filistin ele geçirmeleri, tabii ki Osmanlı Devleti'nden bir medet bulamayışları, merhum Abdülhamit'in Allah kendisine rahmet etsin, Yahudileri defetmesinden sonra bölgede bir şey bulamıyorlar. Daha sonra kendi üslupları ve yöntemleri ile bölgeye giriyorlar. Çete kuruyorlar. Oradaki insanlara haksızlık edip yerlerinden yurtlarından ediyorlar. 1940'larda Hasan El Benna, İhvan'ın ilk mücahit birliklerini kendi eliyle Filistin'e cihada gönderiyor. “Hayat İman ve cihattır” diyor ve “Mescidi Aksa Müslümanların namus meselesidir” deyip İhvanın ilk birliklerini, mücahit birliklerini Filistin'e gönderiyor. Bir tespit yapıyor Batılı emperyalistler. “Şu anda şu ana kadar biz bunu bir hatip bir vaiz, bir tarikat şeyhi zannediyorduk ama durum öyle değil. Bu adam elinde bir proje taşıyan bir şeyleri gerçekleştirmek için aşamalar kaydeden bir insan” (Kamiloğlu, 2012: 68).

Büyük devletler İhvanül Müslimin hareketini bertaraf etmek için harekete geçerler ve bir dizi tedbir alırlar:

“Mısır'ın Fayid şehrinde İngiltere, Fransa ve Amerika delegeleri oturup toplantı yapıyorlar ve bu toplantı neticesinde üç karar alıyorlar: 1. Hasan El Benna Han'ın kurmuş olduğu gibi İhvanül Müslimin hareketine yasak getirilecek, faaliyetleri durduracak. Kesinlikle İslam ülkelerine bu hareketin etkisi ulaşmayacak. Batıyı nasıl bir proje taşıyorsa bunlar da bir proje taşıyor, İslam projesini taşıyorlar. 2. Cemaatin sahip olmuş olduğu tüm mal varlıklarına el konulacak. 3. Daha tehlikelisi Hasan El Benna tez elden öldürülecek infaz edilecek” (Kamiloğlu, 2012: 68)

Bu üç kararın o yıllarda güç bir devirden geçmekte olan hareketi getirdiği zorlayıcı dönemeci ele alan Kamiloğlu, bu kararların kendisine uygulanan baskı nedeniyle Kral Faruk tarafından hayata geçirildiğini belirtir. Geline süreçte ise eşine pek rastlanmayan sistematik bir baskı süreci hayata geçmiş ve binlerce insan hapishanelerde çile çekmiştir. 12 Şubat 1949 yılında Hasan El Benna, Müslüman gençler teşkilatında gençlere konferans verdikten sonra maalesef infaz ediliyor, kurşunlanıyor, canlı canlı götürüyorlar hastanede ölmesini sağlıyorlar” (Kamiloğlu, 2012: 68)

19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyıl'ın başına rastlayan devirde, Mısır'daki İslami düşüncede yaşanan atılım ve güçlenmenin toplumda bulduğu cevabı ele alan Kılavuz ve arkadaşları, bu durumun Müslüman Kardeşler Hareketini toplumsal yapı içerisinde Mısır tarihinde dikkat çekici bir konuma getirdiğini savunur. Bu hareketin kuruluşundan itibaren hızla yayılması ve siyasallaşmasına da değinilirken, Hür Subaylar Darbesinin ardından hareketin Mısır'daki politik süreçlerde etkisi olan bir unsura dönüştüğü belirtilmektedir. Bunun da ötesinde İslamcı bir grup şeklinde beliren İhvan hareketinin sahip olduğu deneyim yalnız Mısır'a değil İslam dünyasının tamamına tesir eden bir deneyim olarak görülmektedir (Kılavuz, Tahir, Mercan, Güder, 2014:29).

1960'lı yıllardaki çeviri faaliyetleri sonrasında bilgi akışının yoğunlaşması, yıllar içerisinde İslamcılığı daha fazla gündeme getirmekte ve fikri olarak güçlendirmektedir. Bu dönemlerde Pakistan'daki Cemaati İslami lideri Mevdudi (1903-1979), Mısır'daki (Müslüman Kardeşler lideri Seyyid Kutub (1906-1966), etkili eserler veren ve bu eserleri çeviriler aracılığıyla uluslararası kitlelere ulaşan kişilerdi.

Mevdudi yaşadığı Hindistan'ın İngiliz sömürgesinden kurtuluşu ve bağımsız Pakistan devletinin kuruluşu süreçlerine şahit olmuştur. Pakistan devletindeki kurucu lider olan Muhammed Ali Cinnah devleti laiklik temelli olarak tasarlamıştır. Mevdudi ise bu devlet inşası fikrine karşı İslam temelli bir devlet teşekkülü fikrine sahipti. Mevdudi'ye göre Müslümanlar ancak, İslami bir devlette yaşamakla Müslüman olurlardı. Mevdudi, İslam'ın topyekûn bir ekonomik, toplumsal, politik 'projesi' olduğu, olabileceği fikrinin referansını oluşturdu.

Seyyid Kutub'un yaşadığı Mısırda da İngiliz sömürgesinden kurtulmaya çalışan ancak baskı görmeye devam eden bir devlet yapısı mevcuttu. Bu ortamda General Nasır'ın liderliğindeki Hür Subaylar cuntası Müslüman Kardeşlerle ittifakını sona erdirirken, onun fikri lideri Kutub'u hapse atmış, ardından idam etmişti. Kutub, Mevdudi'nin öncelik olarak devleti birinci pozisyonda ele alan yaklaşımının zıddına, toplumu ilk sıraya koymaktaydı. (Bora, 2017:456). Haliyle bu yaklaşım tarzları üretilen eserlere de yansımış ve yapılan çevirilerden etkilenen kişilerin düşünce dünyasını da şekillendirmişti.

Bulut çevirilerde, İslam'ın belirli konuları ele alan bakışının yanında Batı'ya karşı geliştirilen yorumların da ele alındığını belirtir. Bulut, çevri faaliyetleri ile irtibatı olan

Türkiye’deki düşünce yapılarının da karşılaştırılmalı biçimde incelenmesini gerekli görür (Bulut, 2013:368).

İslamcı Akımların aktarımı amacıyla yapılan çevirilerin, sadece Türkiye’de değil, adı geçen ülkelerde de yeşermeye başlayan İslami düşüncelerin, farklı ülkelerdeki farklı İslami kuruluşlar veya yazarlarla ilişkilendiği söylenebilir. Bu aktarımlar aracılığıyla yazarların dağarcıklarını ve kültürel birikimlerini artırmak istemelerinin yanında, yurt dışındaki İslami hareketlerin de Türkiye’de kendileriyle irtibatlı olabilecek veya destek sağlayabilecek yapıların oluşması için, fikri paylaşımı ve görüş alışverişini sağlama yolunu seçtikleri görülmektedir. Ortadoğu’dan yapılan çeviriler, toplumsal, dini ve siyasi alanda yoğunlaşmakla beraber, az da olsa farklı alanlarda da çalışmalar yapıldığı görülmektedir. Aynı zamanda siyasi etki alanlarını da genişletmek üzere manipulatif çeviri yöntemiyle hazırlanan metin veya kitapların çeşitli bölgelere ulaştırıldıkları da, bu dönemde görülmektedir.

3.1. Ortadoğu İslamcı Akımlarından Yapılan Çevirilerin Türkiye’ye İlk Etkileri

İslâmıcı düşünceye sahip çevrelerde 60’lı yıllardan sonra ivme kazanan ve 70’lerden sonra ise artışını sürdüren çeviri faaliyetleri aracılığıyla, İslâm dünyasının farklı alanlarındaki birçok düşünce insanına ait eserlerin Türkçeye kazandırıldığı bilinmektedir. Bunun yanında, 80’li yıllarda çeviri eserler açısından dikkate değer bir artış gözlenebilir. Yapılan çeviri çalışmaları önceki yıllarda önemli ölçüde Arapça’dan olurken, artık Batı dillerine ait çalışmaların da sürece dahil edildiği bir döneme girildiği görülebilir. Bu dönemdeki çoğu genç nesil İslâmıcılar, “gelenek” kelimesini, “taklit” olarak yorumlamaktaydı. Asıl olanın Kur’ân ve sünneti esas alarak hakiki İslâm anlayışına geri dönüş olduğu düşüncesi hakimdi.

Bu süreçte selef ve devrim esaslı farklı unsurları içeren İslamcı grupların müşterek görüşü, Kur’an ve sünneti yeniden hâkim kılmak biçiminde şekillenmekteydi. Bunun yanında müşterek olan bir diğer unsur ise Batı’nın sömürgeci zihniyetine karşı dini ve ahlaki değerleri kollayarak, Batı’nın aksayan yanlarını gün yüzüne çıkarmaktı. Yapılan çevirilerde çok sık kullanılan modern cahiliye tabiri ise bu süreçte literatürde çok fazla rastlanılan bir kavram halini almaktaydı. 1980’lerden sonra gelişen çeviri faaliyetleri ise süreci daha da ileri taşıyarak çevirisi yapılacak eserlerin de belirlenmesine katkı sunmuştur. O dönemlerde tartışmaların konusu olan modern dünya ile ilgili sorunlar ve

Doğu ve Batı eksenli çekişme çevirilerin seyrini ve ağırlığını da belirlemektedir. 1980'lerin ortasından sonra ise geleneksel konuları ele alan çalışmaların basımı ve 1990 sonrasında geleneksel ekolün yükselişi ise bu konuda sahip olunan bilgi düzeyinde artışı beraberinde getirecektir (Bulut, 2013: 447).

1960 sonrası yaşanan süreçten sonra, milliyetçi-mukaddesatçı-muhafazakâr-devletçi bakış açısına sahip görüşlerin yerine, kendi görüşünü savunan bir kitlenin oluştuğu görülmektedir. Bu görüşün düşüncesinde özgür, sorgulayıcı, dışlayıcı ve devrim yanlısı olma arzusu ve hedefindeki bir Müslüman kimliği oluşturma düşüncesi ön plana çıkmaktadır. Bu sürecin ikame edilmesi için ise duyulan bilgi birikiminin sağlanması amacıyla çeviri eserlere ağırlık verilmeye çalışıldığı görülmektedir. Bu hedefin yerine getirilmesi amacıyla yapılan çeviri çalışmalarının bir diğer özelliği ise Türkiye İslâmcılığını hem yerli hem de Batı elitlere karşı savunurken emperyalizm ve pozitivism özelliğine sahip Batı'nın medeniyet anlayışına karşı da müdafaa etmektir. Aynı zamanda, Türkiye'de bulunan geleneksel dinî anlayışlarla da mücadeleye girilirken bu çeviri eserlerin kullanıldığı görülmektedir. Bu dönemdeki belirli sayıdaki telif esere karşı yoğun biçimde yapılmış olan çeviri eserlerin arasında bir hesaplaşma yaşandığının anlaşıldığı da belirtilmektedir. Bu noktada hali hazırda bulunan hâkim düşüncelerin dışında farklı çizgide bir görüş oluşturulduğu da görülmektedir. Ancak yaşanan bu sürecin aşamaları ve ortaya çıkardığı birçok yeni fikri kimliklerin oluşum esnasında geçirdiği sürecin farklı bir çalışmada konu edilebileceği aktarılmaktadır (Bulut, 2013: 362).

Müslüman aydınlar tarafından yayımlanan telif ve tercüme eserlerden 1980'lerden 1990'lı yılların ortasına kadar makale ve kitap kategorisindeki çalışmalar arasında yer alan çalışmaların İslam'ın siyasi cihetini irdelediği görülmektedir. Yapılan bu yayınların temel dayanak noktası bir "İslam Devleti" ne giden süreçte geçmişteki İslam devletlerini inceleyen ve gelecekteki muhtemel modeli şekillendirme olarak da anlaşılabilir. Yapılan çalışmalar sonucunda ortaya çıkan çeviri literatürü kısmen, diğer İslam ülkelerinde bulunan "İslami hareket" önderlerinin ele aldığı, büyük ölçüde ideolojik konuları içermekteydi. Buna mukabil, 1995 sonrası yapılan yayınlar arasında bu bakış açısında olan eserlerin pek fazla bulunmadığı belirtilmektedir. Bu durumun oluşmasında temel nedenin ise İran'ın yaşadığı deneyimlerin artık açığa çıkması ve

bunun sonucunda İran'ın bu duruma karşın çözüm yolu arayışına girdiği aktarılmaktadır (Ocak, 2013: 103).

İslâmcı söylemlerin 1970'lerin sonları ve 1980'li yılları kapsayan süreçte kendine ait bir ifade yöntemi geliştirdiğini belirten Yıldırım, geliştirilen bu ifade yöntemi aracılığıyla oluşan ortamı ele alır. Yıldırım bu ifade yönetiminin, hem çevirilerin yapıldığı ülkelerin üslubuna hem de Türkiye'deki geleneksel yaklaşıma benzemediğini vurgular. Yıldırım İslamcılarının, genel itibarıyla Batıyla aralarına mesafe koymanın ötesine geçmiş ve Türkiye içerisindeki kendileri gibi olmayan herkese karşı da dostane olmayan sert bir tutumu benimsemiş olduklarını savunur (Yıldırım, 2013:327).

Türkiye İslamcılığını etkileyen önemli bir unsur olarak görülen 1979 İran devrimi tüm Dünyada ve Türkiye'de etki bırakan bir olay halini almıştır. Yaşanan sömürgecilik akımı ve Birinci Dünya Savaşı sonrasında yaklaşık olarak 150 yıl pasif bir süreci yaşayan İslam alemi İran devrimi sonrasında, 20. Yüzyılda, yeniden tarih sahnesine çıkmıştır. Bu süreçte Müslümanların kendilerine olan güvenlerini tazelediler. Ergenç süreci özetlerken. İran'ın gerçekleştirdiği devrim sonucunda, Türkiye'de bulunan Müslüman kesimin bu bölgeye daha fazla dikkat göstermeye başladığına dikkat çeker. Bu ilgilinin yansıması olarak İran'daki akademik ve fikrî grupların eserlerinden yapılan çeviriler nedeniyle, devrime dair teoriye ve uygulamaya ait detaylar öğrenilmeye başlanmıştır. İran devriminde etkileri olan Ali Şeriatî'nin, Murtaza Mutahhari'nin, M. Hüseyin Beheştî'nin, Mustafa Çamran'ın ve Allame Tabatabai'nin eserleri Türkçe'ye çevirilmiştir (Ergenç, 2013).

Bu isimler arasındaki Ali Şeriatî'nin İslami değerleri hafife alan bir düşünceye sahip olduğunu iddia eden görüşlerin (Eren, 2018) aksine Ergenç, onu tanımlarken, Batı'ya dair bilgisine ilave olarak, İslami dilin fikrî tarzda kullanılması için sahip olduğu altyapının Türkiye'deki İslamcı kesimin dikkatlerinden kaçmadığını ifade eder. İran'daki devrimin etkisinin ortadan kaldırılması veya azaltılması için girişilen yerel veya milli faaliyetler olduğunu da belirten Ergenç, bu süreçte Şeriatî'nin ve İran devriminin itibarının azaltılmaya çalışıldığını belirtir (Ergenç, 2013).

Gelenekselci ekoller arasından çıkan bazı dini metinlerin yorumlanmasını ele alan Kutluer okurun her metni aynı ölçüde kabul edemeyeceği ve yorumlayamayacağı gerçeğinden hareketle, geleneksel düşüncedeki fikir insanların çalışmalarına duyulan

İlgilinin yoğunlaştığını belirtmektedir. Kutluer, gelenekselcilerin Türkiye’de bulunan İslami kesimlerdeki tesirinin belirlenebilmesinin zor olduğunu ifade eder. Bu eserler belli ölçüde modern dünyaya eleştirel bir bakış açısıyla yaklaşarak, Müslüman düşünce gruplarının dikkatini daimî olarak cezbetmiş ve belli ölçüde etki de yapmıştır. Gelenekselci İslam anlayışının ele aldığı konulardan olan derin tasavvufi bilgileri içeren ezeli hikmeti, dinlerin aşkın birliğini, vahdeti vücudu ele alan konuları içeren tasavvuf anlayışına dair ezoterik temaların ise meseleyi üzerinde tartışılan ve okuyucunun kimi zaman içinden çıkamadığı bir hale doğru getirdiği görülmektedir. Bu ise okuyucuda tam olarak anlamadığı bu konulardan uzak durma düşüncesine yol açmakta veya belli tepkiler vermesine neden olmaktadır (Kutluer, 2013:447-448).

Bu kültür ortamının oluşmasında ülkedeki genç kesimin, kendi arasında değer ve zemin bulmaya başlayan farklı ve çeşitli fikirlerin kendi dünya görüşlerine kaynak teşkil edebilecek eserlerini çevirdikleri görülmektedir. Bu durum karşılardaki gruplara kendilerini ispat veya ikna amacına dönük kullanabilecekleri bir unsura ihtiyaç duymaya başladıklarını ortaya koyar. Bu dönemde Türkiye dışında vuku bulan politik ve sosyolojik olaylardan da etkilenen gören düşünce gruplarından bir tanesi olan İslamcılık düşüncesi, çeviriler aracılığıyla Türkiye’ye farklı yorumları üzerinden girmeye başlamıştır.

Çevirilerin Türkiye’de, dinî, kültürel, siyasi, toplumsal anlamda etkilere sahip bir özellik taşımasının yanında belki de en çok dikkat çeken, Müslüman bir ferdin Ortadoğu’daki ve dünyadaki Müslümanların ve onlar tarafından oluşturulan toplumun itikadı meselelerinden ahlaki mevzularına kadar farklı olgularla tanışmalarına yol açmasıdır. Bunun yanında yapılan okumalar aracılığıyla oluşan ortamın etkisi, yeni oluşmaya başlayan İslâmci düşüncenin mensuplarını da milliyetçi ve muhafazakâr düşünce ekseninden bariz biçimde ayıracaktır.

Bu yeni İslamcılık kavramı hakkında bilgi veren Kara, çeviri eserlerle ortaya çıkan İslamcılığın tek bir kademesi olmadığını belirtmektedir. Bunun nedeninin ise 1965 ve 1980 yılları arasında geniş bir kitlenin bu eserlerden faydalanması olduğunu belirtir. Kara, özdeki kaynak eserlere dönüş olarak tarif ettiği süreçte, selefi ve vehhabi eğilime sahip radikal görüşte olmasının yanında, sadece Cumhuriyetle değil Osmanlıyla da sorunları olan bir bakış açısıyla Pakistan, Mısır ve İran merkezli hazırlanan eserleri

inceleyen kitlede geleneksel İslam'ın şubeleri olan tasavvufa, tarikata ve cemaatlere karşı dışlayıcı ve bakış açısının yerleşmeye başladığını belirtir (Kara, 2013:32).

3.2. Sosyalist İslamcı Görüşler ve Çeviri Yoluyla Türkiye'ye Etkileri

Türkiye 1960'lı yıllarda, önceki yıllara nazaran daha özgürlükçü bir Anayasasının yürürlüğe girmesiyle farklı bir sürece girmiş oluyordu. Aynı yıllarda rejim yasal ve yönetime dair önlemleri de göz önünde bulundurarak, ülkenin genel anlamda yeniden tasarlanması yoluna başvuruyordu. Eğitim alanında da yapılan yenilik çalışmaları ve o dönem gençlerinin faaliyetleri farklı birçok ideolojik yapının ülkede zemin bulmasına katkı sunmaktaydı. ABD ve Sovyetler arasında süren soğuk savaşın yoğunlaştığı yıllar olarak da bilinen bu dönemde, sosyalist ideolojik gruplar Türkiye'de ve Ortadoğu'da kendilerine taraftar bulmaktaydı. Bunun yanında yoğun olarak yapılan sosyal adalet ve kapitalizm eleştirileri nedeniyle, İslamcı çevrelerin de İslam ve sosyalizm ilişkilerini ele alan eserler kaleme aldığı ve bunların çevirilerinin yoğun biçimde yapıldığı da görülmekteydi. Bulut, bu eserler arasında İhvan Hareketi öncülerinden Seyid Kutub'un İslam'da Sosyal Adalet eserinin ilk başta geldiğini belirtir. Bunun yanında Roger Garaudy'nin Sosyalizm ve İslamiyet eserine de dikkat çeker (Bulut, 2013: 916)

Yılmaz'a göre, iki farklı İslamcılık yaklaşımı ortaya çıkmaktaydı. Bu İslamcılık yaklaşımlarından ilki, sosyalizmle ilgili kaynaklara ilgili duyarken, diğeri görüşün ise sosyalist kaynaklara mesafeli durduğu görülüyordu. Sosyalizme mesafeli duran İslamcılık anlayışını, anti-komünist İslamcılık olarak tanımlayan Yılmaz; "Anti-komünist İslamcılık devletle arası açılan makası kapatmak ve muktedirlerin safında yer almak düşüncesi yanında, bilinmez ve dinsiz sosyalizme karşı insiyaki bir tavır da temsil ediyordu. Öte yandan sosyalizmin tercüme furçasının bir benzeri İslamcı kesimde de yaşanıyordu. Bağımsızlık mücadelesi veren İslâm ülkelerinin anti-empyralist ve bağımsızlıkçı, bu haliyle de Batı karşıtı fikriyatı tercüme edilirken, Batı karşıtlığı etrafında bir İslamcılık ortaya çıkıyordu. Henüz Arap sosyalizminin gücü devam ettiğinden ve imkânları tükenmediğinden Arap ülkelerinde İslamcı akımlar bir süreliğine geri plana çekilmişlerdir. Türkiye'de ise Türk burjuvazisinin zayıflığının da bir sonucu olarak Adalet Partisi'nin taşra burjuvazisini dışlaması, yeni bir İslamcılığın önünü açıyordu. Bu durum aynı zamanda İslamcı hareketin içindeki çeşitliliğin yeni

kırılmalara yöneldiğinin de bir işaretiydi” (Yılmaz, 2005:635) ifadelerini kullanmaktadır.

Bu dönemde Roger Garaudy tarafından yazılan “Sosyalizm ve İslamiyet”, A. Cerrahoğlu tarafından yazılan “İslamiyet ve Sosyalizm Bağdaşabilir mi?”, “İsa Sosyalist midir?”, “Yeni Asrın Dini?” gibi eserler öne çıkar. Bu eserlerin dışında, Hikmet Kıvılcımlı’nın yazdığı, “Dinin Türk Toplumuna Etkileri”, “Tarih Tezi Işığında Allah-Peygamber- Kitap”, Faruk Bercavi’nin yazdığı “İslam’da Sosyalizm” isimli eserlerin Müslüman aydınların üzerinde tartışmaya başladığı eserlerin arasında gelir. Bulut, Türkiye ve Ortadoğu’daki sosyalist hareketlerin gelişim süreciyle de uyumlu bir biçimde adalet ve kapitalizm kavramları üzerinde yoğunlaşan bir tartışma ortamında, İslam ve sosyalizm konularını yoğun biçimde ele alan metin ve kitapların çevirilerinin, 1960 sonrası dönemde özellikle yoğunlaştığını vurgular (Bulut, 2013: 354).

Bu süreçte çevirisi yapılan diğer kitapların da dikkate alınması, dönemin anlaşılması açısından önemli olabilir. İslam, sosyalizm ve kapitalizm eksenli yürüyen tartışmaları esas alan kitapları ve bunların en önde gelenleriyle ilgili, İSAM Ansiklopedisindeki bilgiyi karşılaştırmak, konuyu daha anlaşılır kılabilir. Bunlar arasındaki eserler İSAM tarafından aşağıdaki gibi sıralanmaktadır;

“Seyyit Kutup’un yazdığı İslam Kapitalizm Uyuşmazlığı, Kitabı Ramazan Nazlı (İslâm ve Emperyalizm, İstanbul 1978) ve Hasan Fehmi Ulus (İslâmî Etüdler, İstanbul 1990) Türkçe’ye tercüme etmiştir. Hâze’ d-dîn (Kahire, ts., 1954’ten sonra). Bu eserde müellif bir hayat tarzı olarak İslâmiyet hakkındaki görüşlerini ortaya koymaktadır. Türkçe’ye Mehmet Hasan Beşer (Din Dediğin Budur, Ankara 1964), Şamil Ceylani (İşte İslâm, İstanbul 1975), Hasan Fehmi Ulus (Din Budur, İstanbul 1992) ve Furkan Hocoğlu (Din Bu, İstanbul 1995) tarafından çevrilmiştir” (İSAM, 2009, 37. Cild; 64-68).

Seyyit Kutup’un sosyalizme de değindiği eserlerinin yanında, diğer eserlerini çevirmenleri ile birlikte aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür;

Tablo 1: Seyid Kutup Tarafından Yazılan Bazı Eserler ve Çevirileri

Eserin Orijinal Adı	Eserin Türkçe Adı	Çevirenler
El-Müstakbel li-hâze'd-dîn (Kahire, 1954'ten sonra)	İstikbâl İslâmındır	Abdülkadir Şener (Ankara 1967) ve Mustafa Özel (İstanbul 1996)
Hasaisü't-tasavvuri'l-İslâmî ve mukavvematüh, ilk bölüm Hasaisü't-tasavvuri'l-İslâmî (Kahire 1962, 1966), ikinci bölüm Mukavvematütasavvuri'l-İslâmî (Beyrut-Kahire 1986).	Birinci bölüm İslâm Düşüncesi: Esasları Hususiyetleri, (İstanbul 1973) ve İslâm Düşüncesi, (İstanbul 1986), ikinci bölüm İslâm Düşüncesi: Esasları, (1988)	Eserin 1. bölümü Âkif Nuri ve Hamit Şükrü, 2.bölümünü M. Beşir Eryarsoy
El-İslâm ve müşkilâtü'l-hadare (Kahire 1962) Alexis Carrel'in Man, the Unknown eserinden (New York-London 1935) faydalanmıştır.	İslâm ve Medeniyetin Problemi Mustafa Varlı (1967).	Mustafa Varlı
Meâlimfi'tarik (Kahire 1964)	Yoldaki İşaretler (1966)	Abdülkadir Şener
Et-Taşvîrû'l-fennî fi'l-Kur-âni'l-Kerîm (Kahire 1945, 1966).	Kur'an'da Edebi Tasvir (İstanbul 1997)	Süleyman Ateş ve Kâmil M. Çetiner (1997)
Meşâhidü'l-kıyâme'fi'l-Kurân (Kahire 1947; Beyrut, ts.).	(Kur'an'da Kıyamet Sahneleri: Cennet-Cehennem, Kur'an'da Kıyamet Sahneleri, (İstanbul 1997)	Süleyman Ateş A. Faruk Haznedaroğlu
El-Adâletü'l-ictimâiyefi'l-İslâm (Kahire 1949, 1952).	İslâm'da Sosyal Adalet	Yaşar Tunagür ve M. Adnan Mansur (2. baskı.1962), M. Beşir Eryarsoy (1982), Harun Ünal (3. baskı., 1992)
Mareketü'l-İslâm ve'r-resmâliyye (Kahire 1952).	İslâm ve Kapitalizm Çatışması, (1967) İslâm-Kapitalizm Uyuşmazlığı, (İstanbul 1972)	Mustafa Uysal Abdurrahman Niyazoğlu
Es-Selâmü'l-alemîve'l-İslâm (Kahire 1951).	Dünya Barışı ve İslâm, (1987)	Bekir Sadak
Eşvâk (Kahire 1947).	(Dikenler, İstanbul 1984)	Âkif Nuri
Kısasü'l-enbiyâ (Feccâle, ts. [1947])	Kur'an-ı Kerim'den Dinî Hikâyeler (İstanbul 1963-1966, 1967; Konya 1979)	Mustafa Runyun
Nahvemüctema İslâmî (Amman 1969).	İslâm Cemiyetine Doğru (1977), İslâm Toplumuna Doğru (1989)	1.Kemal Sandıkçı ve Mehmet Süslü, 2.Ahmed Pakalın
Fi't-Târîhfikretün ve minhâc (6. bs., Kahire-Beyrut 1983)	Tarihte Düşünce ve Metod (1997)	Kâmil M. Çetiner
Mareketunâma'l-Yehûd (Beyrut 1978)	Yahudi ile Savaşımız, 2. bs., (1991)	Abdülhamit Dağdeviren
Tefsîruâyâti'r-ribâ (Kahire-Beyrut 1995)	Faiz (3. baskı, 1991)	Cafer Tayyar

Kaynak: İSAM, 2009, 37. Cild; 64-68.

Seyyid Kutub'un yazmış olduğu eserler arasında en çok çevirisi yapılan eserleri şunlardır: 1.Fizilali Kur'an, 2. Kur'an'da edebi tasvir, 3. Kur'an'da kıyamet sahneleri, 4. İslam'da sosyal adalet, 5. İslâm ve Kapitalizm Çatışması, 6. Dünya barışı ve İslam, 7. Yoldaki işaretler” (İSAM, 2009, 37. Cilt: 64-68) şeklinde sıralanmaktadır.

Seyyid Kutub'un İslam anlayışını ve İhvan felsefesini açıklayan eserlerinin içeriklerini kısaca şöyle özetleyebiliriz:

1. Fizilali Kur'an isimli eser, Seyyid Kutub'un, el-Müslimûn dergisinde "Fizilali Kur'an" adı altında ele aldığı makaleler serisi halinde yayımlanmış bir çalışmadır (Şubat 1952- Temmuz 1952). Bu çalışmanın ardından kendisi bir tefsir kaleme almaya karar vermiştir. Kaleme alınan bu eser 1959 tamamlanmıştır. Bu tefsirle ilgili yapılan değerlendirmelerde sosyolojik ve siyasal bir yaklaşım sergilemesi nedeniyle tefsir usulüne getirdiği yeni bakış açısı konuşulur olmuştur.
2. Orijinal ismi Et-Tasvirü'l-fenni fi'l-Şur'âni'l-Kerîm olan ve Türkçe'ye Kamil M. Çetiner ve Süleyman Ateş tarafından, "Kur'an'da Edebi Tasvir" ismiyle çevrilmiştir. Bu eser, 1945 1966 yılları arasında tamamlanmıştır. Eserin Türkçe çalışması son dönemde tekrar ele alınmıştır.
3. Orijinal ismi Meşâhidü'l-kıyâme'fi'l-Şurân olan ve 1997 yılında Türkçe'ye, "Kur'an'da Kıyamet Sahneleri" adıyla çevrilen eser 1947 yılında telif olunmuştur. Bu eser Kur'an içinde geçen deki kıyamet hakkındaki ayetleri nâzil olma sırasına göre incelenmektedir.
4. Orijinal ismi El-Adâletü'l-ictimâiyyefi'l-İslâm olan ve 1962 yılında Yaşar Tunagür ve M. Adnan Mansur, 1982 yılında M. Beşir Eryarsoy ve 1992 yılında Harun Ünal tarafından "İslam'da Sosyal Adalet" adıyla çevrilen eser, 1949 ve 1952 yılları arasında telif edilmiştir. Bu eserde sosyal ve siyasal sorunlar ele alınmaktadır. Eser yoğun olarak hakiki sosyal adaletin İslamda'ki örneğini incelemekte ve bugüne bir projeksiyon yapmaktadır. Ancak bu kitap dört halifenin üçüncüsü olan Hz. Osman'a yapılan haksız eleştirisi nedeniyle, Ehli Sünnet Müslümanları tarafından olumlu karşılanmamıştır. Bu konuyla ilgili alınan tepkilerin giderilmesi edilmesi amacıyla, eserin ilk çevrildiği dönemde çevrilen bu bölümlerin, daha sonra yapılan çevirilerde metinden çıkarıldığı görülmektedir. Ancak bu konuda, çevirileri yapanların farklılıklarından doğan görüş değişikliğinin de etkisi olduğu söylenebilir. Kutub'un esasında sahabelere dil uzatacak kadar cüretkâr ve saygısız bir insan olmadığını, bunun bilakis olayları tahlil ederken kullandığı tarihi verilerin çözümlemesini yaparken kullanılan usulden kaynaklanmış olabileceği görüşüne sahip olanlar da vardır.

Bu görüşe göre Kutub'un sağlığında, bu konuda oluşan hatasını bizzat kendisinin düzeltmiş olduğuna ve bahsi geçen eserindeki altıncı baskıda eleştiri alan ifadeleri kendisinin kitaptan çıkardığı bilinmektedir. Kitabın son şekli 1964 yılında yeniden yayınlanmıştır.

5. Orijinal ismi Mareketü'l-İslâm ve'r-resmâliyye olan ve 1952 yılında telif edilen eser "İslâm ve Kapitalizm Çatışması" adıyla: 1952 yılında tamamlanan bu eser 1967 yılında Mustafa Uysal ve 1972 yılında Abdurrahman Niyazoğlu tarafından çevrilmiştir. Bu eserde 1952 ihtilali öncesindeki gelir dağılımındaki eşitsizliğin Mısır'a yansımaları incelenir. Kutub bu eserde, sömürgecilığe ve Haçlı seferlerine dair görüşlerini sert biçimde ifade etmekte, bunun yanında kapitalizme ve sömürgecilığe karşı eleştirilerini de yenilemektedir.
6. Orijinal ismi Es-Selâmü'l-âlemîve'l-İslâm olan 1951 yılında telif edilen bu eser "Dünya Barışı ve İslam" adıyla, 1987 yılında Bekir Sadak tarafından çevrilmiştir. Bu çalışma barışı ve toplumsal sükûneti, bireyi, aileyi, cemiyeti ve devleti dünya ile irtibatlı olarak irdeler. Kutub, İslam dinin özelliğı olan barış ve huzuru devamlı surette vurguladığı eserde konuya dair derinlemesine tespit ve irdemelerde bulunur.
7. Orijinal ismi Meâlimfi't-tariğ olan ve 1964 yılında telif edilen bu eser, "Yoldaki İşaretler" adıyla, 1966 yılında Abdülkadir Şener tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir. Bu eserin ardından Seyyid Kutub, ölümle hayat arasındaki çizgiye dair farklı bir bakışa sahip olmuştur. Çalışmadaki yönlendirme ve okuyucuyu motive etme özelliğı sayesinde bu eser, okuyucuların gözünde, yazarın diğer eserlerine kıyasla daha fazla ön plana çıkmasına yol açmıştır.

Buraya kadar sıralanan eserlerin dışında, İslamcı Akımların düşüncelerini dile getiren ve etkisi yüksek olan yazarlar şöyle özetlenebilir:

Maruf Devalbi, İslamcı düşünce üzerine birçok eser vermiştir. Suriye'de 1947-1963 yılları arasında çeşitli bakanlıklarda ve 1951 yılında başbakanlık görevlerinde de bulunmuş olan Devalbi, 18 adet eser yazmıştır. Bu eserler arasında önemi yüksek olarak görülen ve El-İslâm Emâme'r-re'simâliyye ve'l-Marşsiyye isimli eser, 26 Aralık 1964 tarihinde Mogadişu'da gerçekleştirilen Dünya İslâm Kongresi'ndeki tebliğ metninden üretilmiştir. Bu eser Türkçeye "Marksizim ve Kapitalizm Karşısında İslam" ismiyle,

1970 yılında Sadık Özek tarafından kazandırılmıştır (İSAM, EK-1.Cildi 2020:323-325). Diğer bir önemli yazar olan Muhammed Bakır Es Sadr tarafından yazılan “İslam Ekonomi Doktrini” kitabı da önemli bir eserdir. 1979 yılında Hicret yayınları tarafından yayımlanan bu eser Mehmet Keskin ve Sadettin Ergün tarafından çevrilmiştir (İslam Kütüphanesi, 1979).

İslam iktisadı ile ilgili olarak yazılan diğer kitaplar da İslamcı Akımların etkisi açısından önemli yer tutmaktadır. Mevdudi tarafından yazılan “İslam'da İktisat Nizamı” adlı eser, 1966 yılında Tüzün Demirer tarafından Türkçe’ye çevrilmiştir (Kitanik). Muhammed Hamidullah tarafından yazılan “Modern İktisat ve İslam” adlı eser, 1963 yılında Salih Tuğ tarafından Türkçe’ye çevrilmiştir (Kitanik). Muhammed Ebu Zehra’nın yazdığı “İslam'da Siyasi ve İktisadi Mezhepler Tarihi” isimli kitabı, Sıbgatullah Kaya tarafından 2004 yılında Türkçeye çevrilmiştir (Kitap Yurdu). Mahmut Ahmet’in İslam “İktisadı- Mukayeseli Bir Tedkik” isimli eseri, 1975 yılında Yusuf Ziya Kavakçı tarafından Türkçe’ye kazandırılmıştır.

Yukarıda adı anılan isimlerin İslam İktisadı alanında yazdıkları eserler Türkçe’ye çevrilmiştir. İslam iktisadı ile ilgili olarak Türkiye’de de benzer çalışmalar, kimi zaman bu çevirilerden yararlanılarak, kimi zaman ise İslam İktisadının kendi orijinal metinlerinden yola çıkılarak yapılmıştır. İslam iktisadı ile ilgili çeviriler üzerinden yapılan çalışmaların artmasıyla, Türkiye’de bu alana duyulan ilgili artmış, zaman içinde özgün çalışmalar ortaya çıkmış ve toplumsal anlamda, hatırı sayılır bir literatür oluşmuştur.

Son yıllarda İslam iktisadı alanının tam olarak anlaşılabilmesi amacıyla Türkiye’de bulunan Üniversitelerde bölümler, araştırma merkezleri ve birimler de kurulmuştur. Bu alanda ilgililerin ve araştırmacıların faydalanacağı bir çalışma ortaya koyan İKAM’ın faaliyetleri sayılabilir. İKAM tarafından yapılan literatür çalışması bu noktada önemlidir. İKAM, sadece Türkiye’de değil dünyada da en büyük ve geniş İslam iktisadı kaynakçasına sahip olan İslam İktisadı Bibliyografyası özellikle son 40 yılda üretilmiş makale, dergi, kitap bölümü, rapor, konferans bildirisi ve tez olarak 8.000’den fazla eserin künye bilgisini içeren bir veri tabanı oluşmuştur. Her bir eserle ilgili oluşturulan en az 5 anahtar kelimenin yanında araştırmacılar, bu bibliyografya sayesinde finans, düşünce tarihi, fıkıh, uluslararası iktisat, maliye gibi çok geniş bir alan başlığı

kategorisinde arama yaparak ilgili literatürlerdeki tüm eserlere ulaşabilmektedirler. Her ay güncellenen veri tabanına sahip bibliyografya ile kullanıcılar, literatürdeki güncel metinlere de ulaşmaktadırlar (İKAM, Hakkında). Yapılan literatür taramasının son 40 yılı kapsamı, güncelliğinin de bir göstergesi olarak karşımıza çıkar. Ayrıca sadece kitap türündeki eserlerin değil, bilakis makale, dergi, kitap bölümü, rapor, konferans bildirileri ve tez türündeki eserleri de içermesi veri tabanının çeşitliliğini göstermektedir. Veri tabanı incelendiğinde bu alanda, 3678 kitap, 4878 makale, 551 tez, 130 rapora yer verildiği görülmektedir. Bunun yanında TÜBİTAK ULAKBİM bünyesinde, Türkiye'de yayınlanan akademik hakemli dergilerin yayınlandığı elektronik bir meca olan Dergipark bünyesinde ise 17.012 makale ve 126 derginin İslam iktisadı konusunu gündeme aldığı görülmektedir (Dergipark, İslam İktisadı, 2021). Bu bilgiler ışığında yapılan çevirilerin önemli bir etki yaptığı alanın iktisadı ve sosyoloji alanları olduğu söylenebilir.

BÖLÜM 4: 1960 SONRASI İSLAM DÜNYASINDAN ÇEVİRİ YAPILMASININ NEDENLERİ VE ÇEVİRİLEN ESERLERİN TÜRLERİ

İslâmcı kesimin kendi içinde yaşadığı farklılaşma ve ayrışma bir kenara bırakılırsa, İslâm düşüncesini güçlendirmek ve savunmak önceliğini gözeten yapılar, kendilerine ait düşüncelerin yaygınlaşmasını çeviri sayesinde sağlamışlardır. Türkiye'deki İslâmcılık, çeviri faaliyetleriyle güçlenirken, bilhassa 1980'lerden sonra daha da belirgin bir hal almıştır. Bu yayın faaliyetleri çeşitlendikçe, İslamcılık düşüncesinin fikri altyapısı için ihtiyaç duyulan akademik birikim artmakta ve yeni eserlerin altyapısı da oluşmaktaydı. Bunun bir sonucu olarak, İslâmcılık sınıflandırmasına girecek grupların sayısında da artışın olduğu görülebilir.

İslami gruplardaki artışın bir sonucu olarak geleneksel İslami çalışmalarda aradıkları dayanakları bulamayan Müslüman aydınların, öteki İslam ülkelerindeki eserlere yönelme süreçleri başlamış oldu. Bu süreçte 1960'lı yıllar aynı zamanda İslamcı kesimin gençlerinin çeviri edebiyatına yöneldikleri bir devri de kapsamaktaydı. Kuzey Afrika, Mısır, Pakistan'dan yapılan çevirilerin sayısı artış göstermekteydi. Yapılan bu çeviri çalışmalarının Türkiye'deki düşünce altyapısına katkı sunmakla birlikte, hedef ülke olan Türkiye'deki sosyal çevrelerin o dönemde buna hazır olmadığı da söylenebilir. Bu eserler İslam dünyasındaki farklı düşünce altyapısına sahip aydın kesimlerin meselelere çözüm arayışlarını öğrenmek ve İslam dünyasındaki güncel değişimleri yakalamak adına olumlu görülebilir. 1980 yılına gelindiğinde ise Afganistan işgali ve İran devrimi bu süreci çok farklı bir noktaya taşımıştır. Bu dönemde Türkiye'de şekillenme aşamasını sürdüren İslamcı akımlar, tam olarak nasıl bir sürecin gelmekte olduğunu anlama peşindeydi. Ortadoğu toplumlarının kültürel geleneği ve içinde bulunduğu toplumsal gerçeklik ile Türkiye'nin toplumsal geleneği ve gerçekliği, tarihsel olarak örtüşmez. Cumhuriyet devrimleri sonrasında muhafazakar kesimde uyanan dini duygular nedeniyle, Ortadoğu İslamcı akımlarının yazdıkları eserler, özellikle dini duyguları nedeniyle kendisini kısıtlanmış ve özgür hissetmeyen gençlik için, yeni dini anlayışların oluşmasına neden oldu. Türkiye'de birbirinden çok farklı çatışma gruplarının ve mezhep yapılarının olmaması kadar, Türkiye'nin bir

sömürgeleşme dönemi yaşamamış olması dolayısıyla, Türki toplumu Ortadoğu'daki gibi bir birikimine sahip değildi.

Türkiye'de İslamcı grupların çeşitlenmesinin temel kaynağı, çevirilerin yapılmakta olduğu coğrafyaların farklı İslamcı bakış açılarıydı. Bunun yanında bu coğrafya temelli İslamcı bakış açısının yanında, İslami hassasiyetleri koruma refleksine sahip çeviri anlayışı da mevcuttu. Gencer bu konuyla ilgili benzer düşünceler taşır:

“Birincisi, Mısır, Pakistan, Hindistan ve Cezayir gibi ideolojik İslâm'ın geliştiği sömürge-mağduru Müslüman ülkelerin aydınlarından yapılan tercümelemler, ikincisi, dinde reform projesine tepki gibi entelektüel gelişmeler ise İslâm'ın ideolojileşmesine müsait bu sosyolojik ortamı beslemiştir. Böylece sonuçta aynı kapıya çıkan “ideolojik İslâm” ile Ankara İlahiyat Fakültesi'nin terviç ettiği “teolojik İslam”ın rekabeti başlamıştır” (Gencer, 2013:83)

Yapılan çeviri çalışmalarının yönü hakkında din ve ideoloji ilişkisi ile ilgili değerlendirmelerde bulunan Gencer, bu çalışmalar sayesinde ortaya çıkan liderlik profillerini de inceler:

“Tarihî olarak teoloji, ideolojinin selefidir; Anabaptisizm gibi eskinin teolojileri, Fransız Devrimi'nden sonra ideolojilere dönüşmüştür. Türkiye'de de bunlar, kâh çatışan, kâh örtüşen işlevler görmüşlerdir. Bu iki anlayışın iki tür mühendisliği ifade ettiği söylenebilir; teolojik İslâm, dinde reform, ideolojik İslâm, devlette reform amacından doğmuştur. Çağdaş İslâm dünyasında “medeniyet olarak İslâm” anlayışının bayraktarı Cezayir'den Malik Bin Nebi, İran'dan Mehdi Bazergan, Afganistan'dan Gülbeddin Hikmetyar, Türkiye'den Necmettin Erbakan, Süleyman Karagülle gibi isimlerin mühendis olmaları, bu açıdan tesadüf değildir” (Gencer, 2013:83) denilmektedir.

Ortadoğu'da sosyalist hareketlerin ilerleyişiyle paralel olarak çeviri faaliyetlerinde artış görülmekteydi. Çeviri faaliyetlerindeki artış Türkiye'de de yaşanmıştır. Bilhassa 1960'lar, toplumsal adaletin ve kapitalizmin yanı sıra, İslâm ve sosyalizm arasındaki ilişkileri inceleyen eserler arasında, çeviri eserlerin yükseliş eğilimi gösterdiği yıllardı. Bu süreçte Müslüman kimliğinin inşası için gayret gösteren hareketler, Türkiye ve dünyadaki güncel sorunlara dair cevap arayışı peşindeydi. Bu konular arasında bulunan kültürel, idari, ekonomik ve sosyal sorunlara dair İslâm'ın verecek cevabının bulunduğu

kanıtlanmaya çalışılmıştır. Bu dönemde bu bakış açısından yola çıkılarak üretilen birçok eserin varlığı bugün bu gerçeği kanıtlamaktadır.

Kara, Türkiye'deki İslami hareketlerin yayılmasıyla ilgili olarak, 1960 darbesinin ardındaki dönemin özelliklerine bakmak gerektiğine değinir. Kara'ya göre Türkiye'de yaşanan değişimle ilgili dikkat edilmesi gereken, İhvan içerisinde lider olarak öne çıkan Seyid Kutup ve Cemaatı İslâmi'nin önde gelen ismi Mevdûdi'nin eserlerinin çevirilerinin etkisiyle, dine yeni bakış açısı getirilmesi ve hareket modelleri üzerine odaklanılmış olmasıdır. Kara, bütüncül bir bakış açısıyla yaklaşıldığı takdirde, çeviri faaliyetlerindeki artışı veya yoğunlaşmayı bir adım ileri taşıyarak, neredeyse bir furyaya dönüştüğünü vurgular. Yapılan çeviri çalışmalarının kapsamını ele alan Kara, bu dönemde Türkiye'de çeviri yapılan eserlerin üzerinde çalıştığı ve odaklandığı tek odaklanıldığı alanın, din veya İslamcılık olmadığını, Ortadoğu'dan yayılan düşüncelerin dışında başka düşünce faaliyetlerinin de incelendiğini vurgular. Çeviri yapan siyasi gruplar arasında, en çok sol ideolojiyi benimseyen grupların yayın yaptığını, bu alanda sayı ve içerik olarak da sol grupların önde olduğunu belirtir (Kara, 2013: 31).

Bulut, 1960-80 yılları arasındaki gelişmeleri yorumlarken, özgürlükçü Anayasanın kazanımlarına değinerek, oluşan serbest süreçte gelişen fikri çeşitliliğin yönetimi, kanuni ve idari önlemlere sevk ettiğini, bunun yanında ABD'ye tepkinin de etkisiyle, ülke çapında yoğunlaşmış, gençliğin ortaya koyduğu hareketlenmede de artış gözlemlendiğini vurgular. Bu süreçte, özellikle sosyalizmi benimseyen akımların çoğaldığı bir ortam görülmekle birlikte, çeşitli siyasi düşüncelerin de, 1970 sonrasına da sarkacak biçimde yaygınlık kazandığı gözlemlenmekteydi. Bunların dışında, dünyada oluşan ortamın getirdiği değişim de, Türkiye'de belli etkilere yol açmıştır (Bulut, 2013: 353). Aynı zamanda Ortadoğu'daki ülkelerde yaşanan siyasi çalkantılara da değinen Bulut, bu durumun Baasçı bir dönemi yaşayan Arap ülkeleri ve İran'da bir devrime gebe olan Musaddık dönemini de hatırlattığını belirtir. Türkiye'nin Ortadoğu'daki bu sıkıntılı süreçten etkilenecek, Müslüman aydınlar sosyalizm incelemesi başlattığı bir dönem yaşanmıştır. Yüksel, bu dönemde Ortadoğu'daki İslamcı akımların söylem değişikliğini şöyle özetler:

“Soğuk savaş döneminin, çatışmacı ve Üçüncü Dünyacı konjonktüründen etkilenen, İslâmci özellikle, Radikal/Siyasal İslâmci akımlar bu doğrultuda ideolojik çerçeve ve teorik zeminler oluşturdular. Tevhid, Cihad gibi kimi İslâmî

kavramlar bu yönde yeniden yorumlanarak ideolojik içeriklerle sunuldu. 60'lı ve 70'li yıllarda Sol ve Marxist ideolojinin Anti-Amerikancı ve Anti-Emperyalist söylemlerle yükselişe geçtiği dönemlerde, Radikal/Siyasal İslâmcı akımlar öykünme psikolojisiyle, dini kavramları ideolojik, Üçüncü Dünyacı içerik ve söylemlerle donattılar. Cihad mefhumu, Emperyalizme karşı Üçüncü Dünyanın bağımsızlık mücadelesinin bir aracı gibi sunuldu. Kur'ân-ı Kerîm'in bütününe Anayasaya (Constitution), Ayetin slogana, Müstekbir ve Mustaz'af adlandırmalarının, Ezenler-Ezilenlere (oppressors-oppressed) dönüştüğü yaklaşım ve söylemler bu akımların temel ideolojik dinamiğini teşkil etti" (Yüksel, 2010).

Ortadoğu'dan, 1960 öncesinde Türkçe'ye çevrilen eserlerin varlığı da dikkate alınması gereken bir konudur. 1940 yılında Türkçe'deki ilk fasikülü basılan İslâm Ansiklopedisi'nin yanı sıra, Hasan Âli Yücel'in bakanlık yaptığı devirde klasiklerin çevirisini yaptırarak 1100 cilt kadarını yayınlattır. İsmail Kara tarafından ifade edildiğine göre bunlar arasında Arap edebiyatından ve Fars edebiyatından eserler bulunmaktadır. Bunlar toplam 17 kitaptır. Ayrıca, yapılan çalışmalar arasında tasavvuf konulu 14 kitap, siyasal ve kültürel açıdan İslam tarihini ele alan 5 kitap da bulunmaktaydı. Bunun yanında farklı konularla ilgili 3 kitaplık 39 Doğu klasiğinin tercümesi de mevcuttur. Yapılan bu çeviri çalışmaları büyük ölçüde 1945 ve 1966 arasında yayınlanmıştır (Kara, 1985:169).

İslamcı çevrelerin en çok önem verdikleri bir iddiası olan, "İslam'ın bilime akla ve düşünceye verdiği önem" konusu, 1960'lı yıllardan sonra yapılan çevirilerin yol göstericisi olmuştur. Bu tür çalışmaların üzerinde dikkatle durduğu bir diğer konu ise, günümüzün gelişmiş Batı medeniyetinin, geçmişte İslâm medeniyeti sayesinde elde ettiği değerler nedeniyle, İslam'a duyması gereken minnet borcudur. Bu bakış açısıyla, bu konuda hem Müslüman yazarların hem de Batılı uzmanların çalışmalarının Türkçeye çevrildiği görülmektedir. Bulut'a göre bu yöntem sayesinde, İslâm tarihinin sahip olduğu zengin düşünce ve kültür mirasının Türkiye'ye tekrar sunulması sağlanmıştır. Bulut, bu süreçte rol alan yazarları ve eserleri şöyle sıralar:

Tablo 2: 1960 Sonrası Kültürel Mirasla İlgili Yapılan Çeviriler

Yazar Adı	Eser Adı	Çeviren Yayınevi	Basım Yılı	Eserin Çevirmeni
Ebu'l Hasan Ali el-Haseni en-Nedvi	Müslümanların Gerilemesiyle Dünya Neler Kaybetti	Tevhid Yayınları	1966	İbrahim Düzen ve Mustafa Topuz
George Riviore	İslâm Aleminin Gerileme Sebepleri: İslâmiyet ve Terakki	Üçdal Neşriyat	1966	Ahmet Hamdi Akseki
Haydar Bammat	Garb Medeniyetinin Kuruluşunda Müslümanların Rolü	Bahar Yayınları	1966	Avni İlhan, Ali Muhammed Ömeri
Haydar Bammat	İslâmiyetin Manevi ve Kültürel Değerleri		1963	Bahadır Dülger
Leopold Weis ve Lord Hadly	Avrupalı Gözüyle İslâm	Hikmet Yayınları	1969	Akif Nuri Karcıoğlu, Hasan Şahin
Abdürrezzak Nevfel	İslâm ve Modern İlim	Dizerkonca Matbaası		Hamit Eker
İsmail Hami Danişmend	Garb Menbalarına Göre Garb Medeniyetinin Menbaı Olan İslâm Medeniyeti	Babıali Yayınları	1969	

Kaynak: (Bulut, 2013:357-358)

Bulut, 1960 sonrasında ise İslam dünyasından Türkçeye kazandırılan eserlerin yoğunlaşması sürecinde çevrilen eserlerin kapsamı, amacı ve bu eserlere rağbet eden kitlenin yapısını ele alır.

Türkiye İslamcılığının çeviri faaliyetleri ile ortaya çıktığını ifade eden fikirler olduğunu belirten Bulut, bu görüşü doğrulayacak birçok verinin olduğunu savunur. Bulut, çeviri faaliyetlerine neden gereksinim duyulduğuna, çeviri faaliyetlerinin amacı, yönü, yöntemi ve rotası ile ilgili bir nasıl bir gereksinimin olduğuna dair bir eleştiri getirir:

“Ancak bu tercüme faaliyetlerinin hangi ihtiyaçlardan ve zorunluluklardan kaynaklandığı, nasıl bir süreç takip ettiği, tercüme edilen eserlerin gösterdiği özellikler ya da bu eserlerden nasıl yararlandırıldığı, tercüme edilecek eserlerin hangi kıstaslara ya da hangi özelliklerine göre seçildiği, tercüme faaliyetinde bilinçli bir iradenin olup olmadığı, tercüme faaliyetlerinde rol alan kurum ya da kişilerin kimler olduğu, tercüme edilen eserleri hangi toplumsal tabandan insanların okuduğu vb. gibi konular ciddi bir incelemeye tabi tutulmamıştır” (Bulut, 2013: 339)

Bulut'un görüşünün de ötesinde İslamcılık, sadece bir çeviri fikri akım biçiminde değerlendirilerek, Türkiye'deki sosyolojik, kültürel ve fikirsel ortam dikkate alınmadan yapılan değerlendirmeler de bulunur. Bu bir eksiklik olarak görünmekle birlikte, Türkiye'deki İslamcılık hakkında çalışan uzmanların aşması gereken bir sorundur. İslam dünyasında ortaya konulan eserler arasından çevirisi yapılan çalışmaların türleri, dini, politik ve ekonomik birçok çalışmayı da kapsar (Bkz. Bulut, 2013: 339).

Türkiye'de 1980 sonrası yapılmaya başlanan çağdaş İslami çeviri hareketlerinin 1980'li yıllarda görülmeye başlandığını dile getiren Büyükkara, bu sürecin İran Devrimi, Afgan Cihadı gibi tetikleyici unsurları olduğunu belirtir. Aynı zamanda Müslüman Kardeşler Hareketinin Suriye'de girdiği ayaklanma ve bu hareketten ayrılan Tanzîmü'l-Cihâd grubunun Mısır devlet Başkanı'nı öldürmesi gibi olaylar bir araya geldiğinde, İslâmî oluşumların daha fazla dikkat çektiği görülmektedir. Bu yoğun ilginin sonucunda Arap dünyasından ve Batı'dan Türkçeye çevrilen telif eserlerin sayısında dikkate değer artış olmuştur. Bu eserler arasından dikkate değer bir bölümü ise Türkçeye çevrilmiştir. Sonraki yıllarda çeviri faaliyetlerini artış olmuştur:

“1990 ve 2000'li yıllarda da siyasal hareketlere olan ilgi sürdü. Bunlara ilaveten sûfiyye yapılarına veya “Kur'ancılık”, “tarihselcilik”, “İslâmî sol”, “İslâmî liberalizm”, “İslâmî feminizm”, “İslâmî çoğulculuk” gibi başlıklar altında çeşitli fikrî hareketleri inceleyen eserler yoğun olarak yayına girdi” (Büyükkara, 2019)

Yapılan çeviri eser çalışmalarının türünü de ele alan Büyükkara, bu eserleri akademik anlamda yazılmış makaleler, gazeteler, dergiler şeklinde gruplandırmıştır. Bu yayınlar da ilave edildiğinde biriken literatürün büyüklüğü dikkat çekmektedir. Bu eserlerin sayısı halen artmaya da devam etmektedir. Büyükkara, Türkiye'deki literatürün, genellikle çeviri eserlerden oluştuğunu vurgular:

“Batı'da telif edilen eserlerden yapılan çevirilerde, bize ait olmayan kavramsallaştırmalarla karşılaştığımızı ve bunların düşünce ve yazım dünyamızı ister istemez domine ettiğini tecrübe ettik. Yani bu durumda onların kavramsal saptamaları çerçevesinde bir okuma yapıyor ve olaylara artık bu zaviyeden bakıyoruz. Mesela bu tür kaynakların yoğun olarak kullanıldığı Boğaziçi Üniversitesi, ODTÜ, Bilgi Üniversitesi gibi üniversitelerde yazılmış sosyal bilimler tezlerine yahut makalelere baktığımızda bu olumsuzluğu rahatlıkla gözlemleyebiliyoruz” (Büyükkara, 2019) şeklinde temellendirmektedir.

Büyükkara, Türkiye’deki akademisyenlerin kendi kültürüne veya kültürü ile bağlantılı bir konuya bir yabancı gibi yaklaşmasını ve bu durumun ortaya çıkarabileceği akademik yanlışlıkları eleştirir. Bunun da ötesinde Büyükkara Türkiye’de çıkan İslamcılıkla ilgili bazı telif eserlerin mahiyetini açıklarken, onların belli amaçlara yönelik belli yazarlar tarafından kaleme alındığına vurgu yapar. Büyükkara eserlerin yazarlarına ve yazılma amaçlarında dair şu saptamaları yapar:

“Gelelim Müslüman kalemlerden çıkan eserlere ve bunların dilimize çevirilerine. Bunlarda tabii ki “kavramsal yabancılaşma” riski daha az. Ancak diğer taraftan üç farklı maluliyet söz konusu olabiliyor. Bunların ilki, özellikle Mısır, Suriye, Suudi Arabistan gibi ülkelerde fazlaca gördüğümüz, doğrudan veya dolaylı biçimde istihbarat ve güvenlik birimlerinin ellerinden çıkan eserler. Fişlemeye, karalayıp ötekileştirmeye ve mahkûm etmeye dönük bir amacı var bu tür üretimlerin. Akım ve hareketler tanıtılırken çoğu zaman sorgu ve mahkeme kayıtları esas alınıyor. Ülkemizdeki teliflerde de, mesela Faik Bulut, Mehmet Faraç, Abdullah Manaz gibi yazarların kitaplarında bunu görmekteyiz. Haliyle sübjektif bir netice ortaya çıkıyor. Tanıtılan akımlar tümüyle din sömürsü yapan, devleti yıkmaya çalışan, insanlık veya demokrasi düşmanı algısıyla okuyucusunun karşısına çıkartılıyor. Batı’da genellikle gazetecilerin kaleminden çıkan popüler kitapları da bu kategoride değerlendirebiliriz. İkinci olarak reddiye türü kitapları ele alabiliriz. İslam geleneğinde reddiyeler mühim bir yazım türüdür. Her bir akım, hareket ve cemaat, kendi usul ve menhecine uymayan, rakip gördüğü diğerlerine karşı husûsen eser telif etmektedir. Bu türün günümüzde en meşhurları sûfiyye, medrese ve selefiyye gruplarının birbirlerine karşı yazdıkları reddiyelerdir. Bunlardan yüzlercesini kütüphane ve internet ortamlarında bulabilirsiniz” (Büyükkara, 2019).

Bulut’a göre ise 1960’lı yılların sonları ve 1970’li yıllar, İslâmcıların, kendi düşünce dünyalarına uyumlu bir devlet sistemi için mücadele ettikleri yıllardır. Bu nedenle bu yıllarda çeviri faaliyetleri açısından sosyal ve kültürel konuların ötesinde siyasal meseleleri de ele alan çalışmaların çevrilmesi için yoğun bir faaliyetin varlığı göze çarpar. Bulut, çevirileri yapılan eserlerdeki temel ağırlık noktalarının genellikle, İslâm devleti ve teşkilatlanmasına dair ana alanları kapsadığını belirtir. Çevirisi yapılan eserlerin içeriği ile ilgili de bilgi veren Bulut, bu eserlerin soyut olmasına rağmen ölçülü ve etraflıca bir fikrî süreci ortaya koyduğunu vurgular. Bu çalışmaların amacına göre, bir toplumda Müslümanlığın tam olarak yerleşmesi için, devletin de İslam devleti

olması ve idarenin laiklik esaslı değil, İslami kurullarla tasarlanması gerekir. Amaçlanan devlet modelindeki kanunların, yönetim sisteminin ve eğitim modelinin de toplumun geleneksel yapısıyla uyumlu biçimde İslam'la barışık olması gerekir. Bu düşünceye göre mücadele edilen yapı, sadece devlet adamları veya onlardan oluşan kadrolar değil, toplumsal ve politik yapının tamamıydı. Buradan yola çıkılarak bu görüşün çatışmayı benimseyen bir İslamcı bakış açısını ön plana aldığı görülebilir (Bulut, 2013: 363).

1960'lı yıllardan sonra Türkiye'deki İslamcı kitlenin kendi yolunu çizmeye başladığını belirten Bulut, fikri kaynak arayışının da bu döneme denk geldiğini belirtir. Türkiye'nin genelinde etkili olan milliyetçi çizgide olan ve muhafazakârlığı benimsemiş İslami düşüncenin, belirgin değişimler yaşamaya başladığı bir dönem geçirdiğini belirterek, asıl kaynaklara müracaat ederek çalışmalara girişen Türkiye İslamcılığı yapısının bu dönemde oluştuğunu savunur. Asıl çalışmalara yönelen İslamcılar, sadece 20. yüzyıla dair eserlerin çevirilerini de yeterli görmediler. Bunun da ötesinde kendilerine ait fikrî yapıya katkı sunacak ve yakın buldukları eserlerin, İslam tarihinden seçilerek, çevrilmesini uygun gördüler. Bulut, İslam Tarihinden seçilerek çevrilen eserleri şöyle listeler:

Tablo 3: İslamcılar Tarafından Çevirisi Yapılan Kaynak Eserler

Yazar Adı	Eser Adı	Çeviren Yayınevi	Basım Yılı	Eserin Çevirmeni
İbn Teymiyye	İslâm Hidayeti	Dede Korkut Yay	1969	Celal Yıldırım
İbn Teymiyye	İslâm Hukukunda Mezhep: İctihad, Taklid ve Telif	İrfan Yay.	1971	Hayreddin Karaman
Musa Carullah Bigiyef	Uzun Günlerde Oruç	Kazan Türkleri Yardımlaşma Derneği	1975	Yusuf Uralgiray
M. Reşid Rıza el-Hüseyni	İslâm'da Birlik ve Fıkıh Mezhepleri	DİB Yayınları	1974	Ahmet Hamdi Akseki
Muhammed Ebu Zehra	İslâm'da Fıkhi Mezhepler Tarihi	Ayyıldız Matbaası	1969	Abdülkadir Şener

Kaynak: (Bulut, 2013: 362)

Bu eserlerin başlangıçta irdeledikleri konuların tasavvuf, fıkıh ve mezhep alanlarını ele aldıkları görülmekteydi (Bulut, 2013: 362).

1960'lardan sonra yapılan çeviriler aracılığıyla Bulut'un düşüncesiyle özgür, sorgulama yanlısı, reddiyeyi ve devrimciliği benimseyen Müslüman kimliğinin daha geleneksel bir model ve sistemle hareket eden milliyetçi ve muhafazakarlık yanlısı İslâmcı düşünceden uzaklaştırma gayreti içine girmiştir. Bu süreci şekillendiren olgu ise çeviriydi. Bu noktadan hareketle Türkiye İslâmcılığı Batı ile iş birliği içinde gördüğü elitlere ve pozitivismi benimseyen emperyalizm ve onun yandaşlarına karşı mücadele sürdürürken Türkiye'de mevcut olan dini yapılarla da anlaşmazlığa düşmekteydi. Bu dönemde yapılan telif ve tercüme eserlerin aktarımına göre bu hesaplaşmanın boyutları fark edilebilmektedir. Bulut'un ifadesiyle egemen anlayışın dışında belli bir kimlik ortaya koymak için izlenen yol ve bu yoldaki merhaleler ise farklı bir tartışmanın mevzusudur (Bulut, 2005:921-922).

Ocak ise 1980 yılından sonraki dönemden itibaren Türkiye'deki Müslüman aydın çevrenin elinden çıkan eserlerin telif ve tercüme kategorisinde olanlarının hatırı sayılır kısmının İslam'ın siyasal boyutunu irdelediğini belirtmekte ve bir "İslami devlet" modeli oluşturma hedefi güdüldüğünün bilgisini vermektedir (Ocak, 2013: 103).

Bu dönemde zaten Türkiye'deki İslâmcı çevrelerin içinde bulunduğu tercüme çalışmalarının dinî kategoride yer alan ilmihal, fıkıh, İslâm tarihi, siyer, hadis, tefsir gibi konulara ilaveten İslâmi siyasal ve ideolojik eserleri kapsadığı bilinir bir hal almıştır. Ancak bunun ötesinde 1980'lerin sonu ve 1990'larda edebiyata, tarihe, felsefeye ve sosyal bilimlere dair sahalarda da çevirisi yapılan eserlerin arttığı görülmektedir. Bu noktada konuyu detaylandıran Bulut Edward Said tarafından yayınlanan Oryantalizm ve Haberlerin Ağında İslam kitabının Türkçesini hazırlayanın bir İslamcı bir yayınevi olması nedeniyle önem taşıdığını belirtmektedir. Batı düşüncesi ve felsefesine duyulan ilgilinin canlılığını koruması nedeniyle bu sahadaki eserlerin ve çevirilerinin de artmakta olduğu dikkate alınmaktadır. Bunlar arasında İslamcı yayınevleri tarafından yoğunluklu olarak ilgi gösterilen "modernite, postmodernite, hermenötik, küreselleşme" konularını da içine alan felsefi meseleleri ve sosyal bilim alanlarını görmek mümkündür (Bulut, 2013: 367).

Yüksel, radikal veya siyasal İslamcı olarak adlandırılan grupların, Tevhid veya Kur'an kavramlarını bir çıkış noktası şeklinde görerek, dinin geleneksel yorumlarına karşı takındıkları tavrı eleştiri. Bu İslamcı anlayış tarafından dışlanan geleneksel İslami

değerler arasında tasavvuf müessesesi de bulunur. Bu dönemde İslamcı değerlerle ortaya çıkan bazı grupların, geleneksel İslamın temsilcisi olarak görülen gruplarla mücadeleye giriştikleri görülür. Toplumda yerleşmiş ve toplumun inanç dünyasında ahenk oluşması için gayret gösteren geleneksel İslam kültürü ile mücadele eden radikal çizgideki İslamcı kitle, etik anlamda toplumda belli bir yozlaşmanın oluşmasına da yol açar. Bu şekilde düşünen İslamcı kesimin İslama politik ve düşünsel unsur gözüyle bakması sonucunda, İslam'ın bu akımların gözündeki değeri, dünyevi bir biçim almaya başlamıştır. Genellikle siyasi boyuta ağırlık vererek, manevi açıdan yaşayan ve yaşatılan İslam'ın, halkın gözünde değer taşıdığı alanları da gözardı eden bu akım, İslâm'ın vahye dayalı çizgisinin ve gaiple ilgili olan değerlerinin yanında imanî, ahlâkî yanlarıyla beraber maneviyat ve âhiret esaslı yanına gerekli özeni göstermemiştir. İslamın bu yönleri, radikal İslamcı akımlar tarafından dikkatlerin dışında tutulmaya çalışıldı (bkz. Yüksel, 2014).

Karakaş, İslam coğrafyasındaki hareketlerin düşünce temelli birikimlerinin Türkçeye çeviriler üzerinden kazandırılırken Batı'da İslam karşıtlığını da içeren görüş ve algıların da oluşmasında rol aldıklarını belirtir. (Karakaş, 2013:31).

Aktay, İslam dünyasından yapılan çeviri faaliyetlerin sadece belli kesimlerin bilgi dağarcığını geliştirmenin ötesinde, İslamcı kesimin lider kadrolarının da bakış açısını şekillendirdiğini vurgular. Aktay, çeviri faaliyeti yürütenlerin Türk İslamcılığı için belli bir okuyucu kitlesi oluşturmanın yanında, düşünce anlamında liderlik yapan kadroların bu alandaki eserler sayesinde bilinçlenmesine yol açtığını belirtir. Aktay, İslamcı hareketlerin kendilerini ifade etmelerini, “çeviri faaliyetleri öncesi dönem” ve “çeviri faaliyetleri sonrası dönem” şeklinde ayırmayı uygun görür. Bu süreçte milli olmak, ümmet olmak ve tevhid kavramlarının yanında, gelenek ve tarihe dair değerlendirmeler geçmiştekenden, farklı biçimde değerlendirilir olmuştur. Bu ise, kavramsal açıdan bir düşüncenin dönüşmesinde, çeviri faaliyetlerinin ne kadar etkili olduğunun bir göstergesidir (Aktay, 2013: 816).

Tabakoğlu, İslam İktisadı düşüncesini Türkiye'de üreten entelektüel birikim sahibi kişileri ve araştırma alanlarını şöyle sıralar; “*Fıkhu'l-iktisad alanında Hayreddin Karaman, Celal Yeniçeri, Y. Ziya Kavakçı, Y. Vehbi Yavuz, Hamdi Döndüren, Mehmed*

Erkal, Abdülaziz Bayındır, Mehmet Şeker, Osman Şekerci, Faruk Beşer ve Beşir Gözübenli” (Tabakoğlu, 2010: 17)

Türkçeye çevrilmeye başlayan bu eserler arasında Seyyid Kutub, Hasan El Benna ve Ebul Ala Mevdudi, gibi kendi ülkelerinde ünlenmiş İslamcı yazarların çalışmaları bulunuyordu. Bu eserlerin çevirilerinin yapılmasında öncülük eden yayınevlerinden bir tanesi de Hilal Yayınlarıydı. Hilal yayınlarının kurucusu, milletvekilliği geçmişi de bulunan Salih Özcan'dır. Özcan 1977 yılında (MSP) Milli Selamet Partisi'nden milletvekili seçilmiştir. Bunun yanında Özcan kısa adı WML olan Dünya Müslüman Birliği Rabita el-Alam el-İslami (Muslim World League) bünyesinde kurucu üye olma vasfı da taşımaktaydı.

Sosyolog ve yazar Müfit Yüksel, Selefî ve İslamcı Arap yazarların çeviri faaliyetlerinin nasıl başladığını şöyle açıklar:

“Açık konuşayım, tercüme faaliyetlerine öncülük eden en önemli isim Allah selamet versin, Salih Özcan'dır. Özcan'ın öğrencilik yıllarından itibaren hem Bediüzzaman'la irtibatı hem de Arap dünyasıyla çok yakın münasebeti vardı. Bediüzzaman, Salih Özcan'ı Risaleleri Arap âlemine tanıtmakla görevlendirdi. Ancak Özcan Risale-i Nur'u Arap âlemine tanıtacağına oradaki literatürü Türkiye'ye ithal etti ve yaydı. Radikal siyasal İslamcılığın teorik çerçevesini oluşturan literatür Özcan'ın kurduğu Hilal dergisi aracılığı ile buraya taşındı. Mevdudi'nin Tefhim'i, Kutub'un kitapları ilk o zaman çevrildi. O literatür Türkiye'de radikal İslamcı hareketin çerçevesini oluşturdu” (Yüksel, 2015).

Konu ile ilgili önemli sayılabilecek bir bilgi de Altınoluk dergisinin 1986 yılında basılan 8. sayısında bulunur. Dergide, Ortadoğu'daki İslamcı hareketlerin eserlerinin Türkiye'ye nasıl ve hangi amaçla sokulduğuna dair en açık bilgiyi, bu çeviri hareketini başlatan Salih Özcan verir:

“O günlerde yeni açılan İmam Hatip Okullarından yetişen gençler yeni bir bina yapacaklardı. Ama malzemeleri yoktu. Onların ufkunu açacak, onlara malzeme olacak yeni kitaplar ve yeni yorumlar lazımdı. Ve bir gece tüm İslâm ülkelerindeki yaşayan İslâm alimlerinin eserlerini çevirtip Türkiye'de yayınlamağa karar verdim. Böylece onlara yapacakları bina için malzeme sağlamış olacaktım. Sanırım bunda da başarılı oldum” (Uğurlu, 1986: 40).

Yine aynı dergide bu konu ile ilgili çalışmayı hazırlayan Fatih Uğurlu, çevirilerle ilgili şu açıklamayı yapar:

“Seyyid Kutup, Ebul Hasan en-Nedvi, Hasan el-Benna, Mevdudi, Meryem Cemile, Yusuf el-Kardavi, Muhammed Kutup ve Said Havva'nın eserlerini dilimize çeviren Özcan, bunları parça parça Hilâl'de yayınladıktan sonra derginin yedeğinde giden Hilâl Yayınları tarafından kitap olarak çıkarır” (Uğurlu, 1986: 40)

1960'tan sonraki yıllar, İslam dünyasından yapılan çevirilerin en çok yoğunlaştığı dönemdir. Bu devirde Mevdudi'nin eserleri de yoğun biçimde Türkçe'ye çevrilmeye başlanmıştır. Bu eserlerin Türkçe'ye çevrilmesinde katkısı olan Kuveytli; “Uluslararası Müslüman Öğrenci Teşkilatları Federasyonu (IIFSO) bu süreçte aktif olarak rol almaktaydı. Çevrilen bu eserler aracılığıyla Mısır, Suriye ve Pakistan eksenli ideolojik tartışmalar Türkiye'nin de gündemine girmeye başlamıştır. Bu eserlerin yoğun olarak dağıtımını ise Millî Görüş hareketinin bünyesinden çıkan Milli Nizam Partisi ve Milli Selamet Partisi aracılığıyla gerçekleştirilmekteydi. Mevdûdî tarafından yazılan eserlerin Türkçe'ye kazandırılmasına önemli rolü olan Hilal Dergisi, Hilal Yayınları ve bunların kurucusu olan Salih Özcan'ı da hatırlamak yerinde olacaktır. Mevdudi, Hasen Nedvi ve diğer bazı İslamcı liderlerle şahsi tanışıklığı olan Salih Özcan, bu kişilerin eserlerinin çevirisini yapmayı adeta bir görev olarak görüyordu. Buun yanında bu Mevdudi'nin eserleri Irak asıllı Dr. Salih es-Sâmerrâî ve başka çevirmenler tarafından da çevriliyordu (Birişik, 2013: 391).

1970'lerden sonra İran devrimine geçiş süreci ve sonrasında, Ali Şeriatî gibi yazarların ve gelenekçi olarak tabir edilen düşünce grubunun temsilcisi olan, René Guénon ve Seyyid Hüseyin Nasr gibi isimlerin eserlerinin çevrildikleri görülmektedir. Çevrilen bu eserlerin önündeki en önemli engel, Türkiye'deki toplumsal ve dinî ve anlayışa uymayan fikirleri öne sürmeleri idi (Kara, 2013:32).

Bu noktada eserleri Türkçe'ye çevrilen ve haklarında olumlu veya olumsuz görüşler beyan edilen isimlere dair Bulut, Mısır ve Pakistan'ın yanı sıra İran (Hasan Beni Sadr, Celal Ali Ahmed, Abdulkerim Suruş), Suriye (İzzet Derveze), Lübnan (Muhammed Fadlallah), Cezayir (Martinik doğumlu olmakla birlikte Cezayir Kurtuluş Savaşı'na verdiği destek, sömürgecilik ve ırkçılıkla ilgili yaptığı çalışmalarla maruf- Frantz Fanon, Malik Bin Nebi, Abbas Medeni vb.), Tunus (Raşid el-Gannuşi), Sudan (Hasan Turabi,

Abdulvahhab el-Efendi), Bosna (Aliya İzzetbegoviç) gibi İslâm ülkelerinin İslâmcı düşünürlerini de bu sürece dahil eder (Bulut, 2013, s.366) grubu tarafından yazıldığını beyan etmiştir.

İslamla sonradan tanışan Batılılar arasından, Hamid Algar ve Muhammed Esed'in yanı sıra, ABD ve Avrupa ülkelerindeki Müslüman aydın ve akademisyenler arasından Fazlurrahman, İsmail Raci el-Farukî gibi isimlerin eserlerinin de Türkçeye çevrildiği bilinmektedir. Bunun dışında, İslamla ilgili farklı konuları ele alan Annemarie Schimmel, Ignaz Goldziher, W. Montgomery Watt gibi isimleri de hatırlamak yerinde olacaktır. İslamla ilgili çalışmalar yapan John O. Voll, John L. Esposito gibi oryanalist ve akademisyen isimler ise bu halkanın en dış cephesini oluşturmaktadırlar. Anılan tüm bu kişilerin çalışmalarının bu süreçte Türkçeye çevrilen eserler arasında olduğu belirtilmelidir (Bulut, 2013, s.366).

Eserleri Türkçe'ye çevrilen isimler arasında olan Fazlur Rahman, 1980 yılında Mehmet Dağ ve Mehmet S. Aydın tarafından Ankara merkezli olarak "İslam" adlı eserinin çevirisiyle Türkiye'deki okurların gündemine girmiştir (Fakülteler Matbaası, İstanbul 1981), Ancak bu eserin, dönemin İlahiyat ve Yüksek İslam çevreleri tarafından olumlu karşılanmadığı görülür. Bunun yanında; "Ankara İlahiyat çevresinde, o dönemdeki İslâmî hareketler ve gruplardan bağımsız bir İslâmî kimliği tercih eden, ama aynı zamanda okuma, araştırma ve entelektüel tartışmayı seven bir grup öğrencinin (Ömer Özsoy, Kazım Sever, Lütfi Sever) bu eserin çevirisine önem verdiği vurgulanır (Öztürk, 2013:196) .

Türkiye'deki geleneksel Müslüman aydınların eleştirilerinin odağında olan, Mevdudi tarafından yazılan eserlerde ele alınan konularla ilgili de bir değerlendirme yapmak gerekebilir. Mevdudi eserlerini, tefsir, hadis, fıkıh, kelam, mezhepler tarihi, tasavvuf, tarih, iktisat, siyaset, bölgesel ve uluslararası hukuk alanlarında vermiştir:

"Toplam 120'yi aşkın eserleri arasından bunlara dair vereceğimiz seçme bir liste Mevdûdî İslâmcılığının sloganik olmadığını açıkça gösterecektir: Kur'ân ve Tefsir: Tercüme-i Kur'ân-ı Mecîd ma'a Muhtasar Havâşî; Tefhîmu'l-Kur'ân; Kur'ân'a Göre Dört Terim; Kur'ân'ı Nasıl Anlayalım; Fezâ'il-i Kur'ân; İnsân ki Hakikat.... Hadîs ve Sünnet: Sünnetin Anayasal Konumu; Hadis aôr Kur'ân... Akâid ve Kelam: Hakikat-ı İman; Mes'ele-i Cebr ü Kader; Tevhid u Risalet aôr Zindegî ba'de'l-mevt ka 'Aklî Sübût; Zindegî Ba'de'l-mevt; Hatm-i Nübüvvet; Mi'rac ki

Rât; Şehâdet-i Ha... İslâm Hukuku ve Kanunlaştırma: İslâmî Kânun; İslâmî Kanun aôr Pakistan meyn Us key Nifaz ki Ameli Tedabir; Islamic Law and Constitution; İslâmî Düstûr ki Bünyâdeyn; İslâmî Düstûr ki Tedvîn; Düstûrî Sifârişât per Tenkîd; İslâm aôr Cumhûrî Nukta-i Nazar se; Düstûrî Tecâvîz; İnsan key Bünyâdi Hukûk; İslâm'da Aile Hukuku: Karı-koca Hakları; Mürted ki Sezâ İslâmî Kânun meyn, Faiz.... Devlet, Yönetim ve İktisat: İslâm ka Nazariye-i Siyâsî; Hemâri Dâhilî ve Hâricî Mesâ'il; İslâmî Hükümet kis Tırâh Kâim hoti hey, İslâmî Hükümet meyn Zimmiyyôn key Hukûk; İslâmî Riyâset; Mes'ele-i Kavmiyyet; Hilafet ve Saltanat; İttihâd-ı Âlem-i İslâmî; Tahrîk-i Âzâdî-i Hind aôr Müselmân; Sermayedârî aôr İştirâkiyât; Mutâlebe-i Nizâm-ı İslâmî; Hakikat-ı Zekât... Sosyal ve Toplumsal Hayat: İslâm'da Hayat Nizamı; İslâm'da İhya Hareketleri; İslâmî Hareketin Ahlakî Temelleri; Hicab, Libâs ka Mes'ele; İslâm aôr Handânî Mansûbe Bendî, İslam Nazarında Doğum Kontrolü; İslâm ka Ahlâkî Nokta-i Nazar; İslâm aôr Câhiliyet; İslâmî Nizâm aôr Magribî lâ Dînî Cumhûriyet... Eğitim, İrşad ve Ahlâk: Da'vet-i İslâmî aôr Us key Mutâlibât; Da'vet-i İslâmî kiya he; Da'vet-i İslâmî meyn Havâtin ka Hisse; Da'vet-i İslâmî Us key Usûl Tarik-i Kâr aôr Muktaziyât; Gelin Bu Dünyayı Değiştirelim, Neya Nizâm-ı Ta'lîm; İslâmî Nizâm-ı Ta'lîm; Dinü'l-Hak; Kadıyanilik Nedir? İslam Tarihinde İlk Defa Resmen Din Dışı İlan Edilen Mezheb; İslâm aôr Adl-i İctimâ'î; Müselmân aôr Mevcûde Siyâsî Keşmekeş... Siyer ve Tarih: Tarih Boyunca Tevhid Mücadelesi ve Hz. Peygamber'in Hayatı; Sîret-i Hâtem-i Rusul; Nübüvvet-i Muhammedî ka Aklî Sübût; Dekken ki Siyâsî Tarih; Hindustan meyn Müslim Ekalliyet ka Müstakbel; Sâniha-i Mescid-i Aksa; Selçuklular Tarihi; Samarna meyn Yunani Mezâlim; Turkî meyn İsbâiyyôn ki Hâlât... Cemaat-i İslami: Cemaat-i İslâmî ki Davet; Cemaat-i İslâmî ki İntihâbî Ciddü Cehd Us key Mekâsîd aôr Tarîk-i Kâr; Cemaat-i İslâmî Us ka Maksad, Târih aôr Lâiha-i Amel; Münîr Riport per Cemaat-i İslâmî ka Tabsıra... Müteferrik Konular: Hakikat-ı İslâm; Hakikat-ı Savm u Salât; Kitabu's-savm; Hakikat-ı Hac; İd-i Kurbân; Mes'ele-i Kurbânî: Şer'î aôr Aklî Nutka-i Nazar sey; İsbât-ı Kurbân be Âyât-i Kur'ânî; Hakikat-ı Cihâd; Hitabeler, Meseleler ve Çözümleri; Mekâtib-i Zindan..." (Bulut, 2013:386-387).

İslamcı anlayışın düşüncelerini temellendirdiği sosyal ve kültürel konuların yanı sıra, ideolojik altyapıya katkı sunan eserlerin de belirtilmesi önemlidir. Bu eserlerin İslamcı bakış açısıyla, yaşanan sorunlara çözüm getirme anlamında siyasi bakış içerisinde oldukları da görülmektedir. İslami bir Anayanın oluşturulmasından toprak mülkiyetine

kadar, birçok temel siyasi ve idari düşüncenin temellendirilmeye çalışıldığı bu eserlerin, günün şartlarında beklenenin ötesinde bir karşılık gördüğü de zaman zaman dile getirilir. Bu çeviri faaliyetleri öncelikle belli isimlerin eserlerinin çevrilmesi ve öncülüğünde başlamışken, ilerleyen tarihlerde çeşitliliğe kavuştuğu da gözlenebilir. Bu gibi eserlerin meydana gelmesinde öncülük eden yazarları ve eserlerini, çevirmeleri ile sıralamak bu noktada konunun anlaşılmasına katkı sunabilir:

Tablo 4: Mevdudi'nin İslamcı Düşünce Hakkındaki Çeviri Eserleri

Yazar Adı	Eser Adı	Çeviren Yayınevi	Basım Yılı	Eserin Çevirmeni
Mevdudi	İslâm'da Hayat Nizamı	Hilal Yayınları	1965	İbrahim Düzen, Mustafa Topuz ve Bekir Başarıcı
Mevdudi	İslâm'da Ahlak Nizamı	Hilâl Yayınları	1966	Abdülkadir Şener
Mevdudi	İslâm'da İktisad Nizamı: İnsanlığın iktisadi Meselesi ve İslâm'da Çözüm Şekli	Hilâl Yayınları	1966	Tüzün Demirer
Mevdudi	Doğum Kontrolü Hareketi ve İslâm	Şelale Yayınları	1967	Osman Eskicioğlu
Mevdudi	İslâm'da Devlet Nizamı	Hilâl Yayınları	1967	Rasim Özdenören
Mevdudi	İslâm'da İhya Hareketleri: Tarihçe	Hilâl Yayınları	1967	Halil Zafir
Mevdudi	İslâmın Anlaşılmasına Doğru	Hilâl Yayınları	1975	Halil Zafir
Mevdudi	İslâmın İnceliği	Hilâl Yayınları	1967	Ali Arslan, H. Burhan Arslanoğlu
Mevdudi	İslâmî Hareketin Ahlakî Temelleri	Hilâl Yayınları	1967	Ali Arslan
Mevdudi	İslâm Medeniyeti Esasları ve Menşei	Hilâl Yayınları	1968	Mehmed Aydın
Mevdudi	İslâma ve Muasır Nizamlara Göre İktisat Prensipleri	Nida Yayınları	1968	İhsan Toksan
Mevdudi	İslâm Anayasası: Tedvini ve Esasları	Nida Yayınları	1969	İhsan Toksan
Mevdudi	İslâm Davetçilerine	Hilâl Yayınları	1969	Halil Güneç
Mevdudi	Selçuklular Tarihi	Hilâl Yayınları	1971	Ali Genceli
Mevdudi	Hilafet ve Saltanat	Hilâl Yayınları	1972	Ali Genceli
Mevdudi	İslâm'da Toprak Mülkiyeti	İrfan Yayınevi	1972	Yaşar Şahin
Mevdudi	Müslümanların Kurtuluş Yolu	Hisar Neşriyatı	1973	Hüseyin Suudi Erdoğan
Mevdudi	Kadıyanilik Nedir?	İhya Yayınları	1975	Ahsen Batur
Mevdudi	İslami Hareketin Stratejisi	Fetih Yayınevi	1976	Cemal Kadioğlu
Mevdudi	Hicab	Hilâl Yayınevi	1972	Ali Genceli
Mevdudi	Kur'an'a Göre Dört Terim: İlah, Rab, İbadet ve Din	Oku Neşriyat Yurdu	1972	Osman Cilacı, İsmail Kaya

Kaynak: (Bulut, 2005:918-919)

Bunun yanında, son dönem akademik İslamcılık yazınında Mısır'daki ve Güney Asya'daki düşünörlere yoğun biçimde odaklanılmasına rağmen, Kısakürek ve Topçu'nun o kadar göz önünde bulundurulmadığı durumlar da olmuştur. Türkiye'de İslamcılık akımı ilerleme gösterirken, Kısakürek ve Topçu'nun yazıları da dikkate alınması gereken bir ölçüde yazılmıştır. Seyid Kutub ve Mevdudi 1970'li yıllardan sonra Türkiye'de yaygınlaşmadan önce, bu alandaki önde gelen isimler Kısakürek ve Topçu'dan başkası değildi. Verdikleri eserlerin klasik usulde kaleme alınmış yazılarının aksine, savaş arasındaki süreçte Fransız kültür anlayışına aşinalık gösteren bakış açısında olan, bir İslamcı düşünce profili çizdiği görülür (Duran ve Aydın, 2016:1).

Ortadoğu'dan İslamcı yayınlarının çevirilerinde bazı mensuplarının rolü olan Milli Nizam Partisi'nin kuruluşunda, İslami çevrelerdeki hareketlenme henüz başlangıç aşamasında görölmektedir. 1970'lerin başında ve ortalarında çeviri çalışmalarının artışa geçtiği ve İslami dünya perspektifi ile muhafazakârlık arasındaki farklılaşmanın da bu sürece denk geldiği bilinmektedir. Bu dönemin bir devamı sayılan 1990'lı yıllar süresince öğrenciler arasında genellikle sistem içerisinde veya dışarısında kalmak, o da olmazsa sistemle uyumlu veya sistemden bağımsız olmak gibi konuların en yoğun göröşülen gündem maddeleri arasında olduğu da belirtilmektedir.

Tabakoğlu, İslam ölkelerindeki İslamî iktisad çalışmalarının Mısır tarafından yapılan rehberlikle, İhvan Hareketi tarafından başladığını belirtir. Bu çalışmada İslam sosyalizmi, İslam'da sosyal adalet konularının belirgin biçimde çalışmalara etki ettiği görölmektedir. Bu çalışmalar 1960'lardan sonra artış gösterirken, bu alanda önde gelen fikir üreticisi olarak Seyyid Kutub (1906-1966) gösterilmektedir. Bilhassa Müslöman iktisatçılar arasındaki İngilizce eser yazarların konuya eğilmelerinin de bu yıllara denk gelir. (Tabakoğlu, 2010: 15).

Bu noktada faizli ve faizsiz bankacılık konularını ele alan bazı eserler çevrilmiştir. Bulut, bu konudaki eserleri, yazarları çevirmenleri bir tablo halinde sıralar:

Tablo 5: İslam İktisadı Hakkındaki Öncü Çeviri Eserler

Yazar Adı	Eser Adı	Çeviren Yayınevi	Basım Yılı	Eserin Çevirmeni
Mevdudi	İslâm'da İktisad Nizamı: İnsanlığın iktisadi Meselesi ve İslâm'da Çözüm Şekli	Hilâl Yayınları	1966	Tüzün Demirer
Mevdudi	Faiz	Hilâl Yayınları	1966	Mehmet Haşan Beşer
Muhammed Hamidullah	Modern İktisat ve İslâm	Yağmur Yayınları	1963	Salih Tuğ
M.A. Mannan	Faizsiz Banka	Ayyıldız Matbaası	1966	M.T. Güran
M.A. Mannan	İslâm Ekonomisi; Teorik ve pratik	Fikir Yayınları	1973	Bahri Zengin
Muhammed Ebu Zehra	İslâm'da Siyasi ve İktisadi Mezhepler Tarihi	Yağmur Yayınları	1970	E.R. Fıçlalı ve O. Eskicioğlu
Mahmud Ahmed	İslâm İktisadı: Mukayeseli bir Tetkik	Cağaloğlu Yayınları	1975	Yusuf Ziya Kavakçı

Kaynak: (Bulut, 2005: 918-918)

Bulut, bu gibi eserlerin, 1960 ve 1970'li yıllarda Türkçe'ye aktarılan İslami sistemin içerdiği iktisadi yapının anlaşılması açısından rehber görevi gördüğü savunur. Bu eserlerin bu alanda yapılan çalışmaların öncüleri olduğu da söylenebilir. İslam iktisadına dair eser üretenlerin, İslamcılarının dışında da var olduğunu belirten Bulut, İslam'an öngördüğü iktisat sistemine dair çalışmaları, İslamcılarının haricindeki isimlerin de yaptığını belirtir. Bu isimlerden birisi de Maxime Rodinson'dur. Rodinson'un 1978 yılında Türkçe olarak basılan İslâm ve Kapitalizm adlı çalışmasının Türkçeye kazandırılması, bu alana olan ilginin yoğunluğuna dair önemli bir göstergedir (Bulut, 2005:918).

İslam dünyasındaki iktisadi konuları ele alan ve Türkçe'ye çevrilen diğer eserler de sırasıyla şöyle gösterilebilir:

Tablo 6: İslam İktisâdı Hakkındaki Güncel Çeviri Eserler

Yazar Adı	Eser Adı	Çeviren Yayınevi	Basım Yılı	Eserin Çevirmeni
Hüsameddin Affane	Fıkhi ve Ahlaki Yönleriyle İslam'da Ticaret: Ticaret İlmihali	Polen Yayınları	2007	Servet Bayındır
Hüsameddin Affane	Müslümanın Ticaret Ahlakı	Beyaz Karınca Yayınları	2011	Servet Bayındır
Ahmed Muhammed Cemal	İslam İktisadının Üstünlüğü	Hilal Yayınları	1971	Ali Rıza Temel
Mahmûd Ahmed	İslâm İktisadı: Mukayeseli Bir Tetkik	Cağaloğlu Yayınevi	1975	Yusuf Ziya Kavakçı
M. Umer Chapra	İslam ve İktisadi Kalkınma	Cantaş Kitapçılık	2002	Adem Esen
M. Umer Chapra	İktisadın Geleceği İslami Bir Bakış	İktisad Yayınları	2018	Melih Turan
M. Umer Chapra	Adil Bir Para Sistemine Doğru	İktisad Yayınları	2018	Ömer Faruk Erdoğan
M. Umer Chapra	İktisadi Tehditler ve İslam	İktisad Yayınları	2018	Gülnihal Kafa
Elnure Azizova	Hz. Peygamber Döneminde Çalışma Hayatı ve Meslekler	İSAM	2011	
Muhammed Hamidullah	Modern İktisat ve İslam	Model Yayınları	1963	Salih Tuğ
Nezih Hammad	İktisadi Fıkıh Terimleri	İz Yayıncılık	1996	Recep Ulusoy
Ahmed Haseni	İslam'da Para	İz Yayıncılık	1996	Adem Esen
Abdülaziz Duri	İslam İktisat Tarihine Giriş	İnsan Yayınları	2014	Sabri Orman
Yusuf El Kardavi	İslam'da Helal ve Haram	Hilal Yayınları	1970	Mustafa Varlı
Seyyid Kutub	İslam'da Sosyal Adalet	Ağaç Kitabevi	2006	Beşir Eryarsoy
Muhammed Abdül Mannan	İslam Ekonomi Toplumunun Kuruluşu, Ekonomik Analizin İslami Boyutları	Fikir Yayınları	1989	Ahmet Saidoğlu
Mevdudi	Faiz	Hilal Yayınları	2016	Ahmet Asrar
Mevdudi	İslam Ekonomisinin Temel İlkeleri	Çıra Yayınları	2014	
Mevdudi	İslam ve Muasır Nizamlara Göre İktisat Prensipleri (1968)	Nida Yayınları	1968	İhsan Toksarı
Mevdudi	İslam Nizamı	Hilal Yayınları	2005	Ali Geceli
Mevdudi	İslam'da İktisat Nizamı	Hilal Yayınları	1966	Tüzün Demirer
Muhammed El Mübarek	İslam'da İktisat Nizamı	Çığır Yayınları	1978	Hüsametin Cemal
Takiyuddin Nebhani	İslamda Ekonomi Nizamı	Taha Yayıncılık	1999	M.Hanifi Yağmur
A.Muhammed Abdülaziz Neccar	İslam'a Göre Faizsiz Banka, Kalkınma ve Sigorta	Kalem Yayınevi	1976	Hayrettin Karaman

Yazar Adı	Eser Adı	Çeviren Yayınevi	Basım Yılı	Eserin Çevirmeni
Muhammed Bakır Es-Sadr	İslâm Ekonomi Doktrini	Hicret Yayınları	1978	Mehmet Keskin, Sadettin Ergün
Muhammed Bakır Es-Sadr	İslami İktisat Projesi	Endişe Yayınları	1991	Halit Yılmaz
Muhammed Bakır Es-Sadr	İslam Toplumunun Ekonomik Yapısı	Tuba Basın Yayın	1998	Muhammed Tahir
Muhammed Necatullah Siddiki	İslam Ekonomi Düşüncesi	Bir Yayıncılık	1984	Yaşar Kaplan
Fazlur Rahman	İslamiyet ve İktisadi Adalet Meselesi	Atatürk Üniversitesi	1976	Yusuf Ziya Kavakçı
Hasan Zeme, ve Muhammed Faruk	Faiz Tarihi ve İslâm	Sinan Yayınları	1968	Osman Şekerci
İrfanMahmud Rana	Hazreti Ömer Döneminde Ekonomik Yapı	Bir Yayıncılık	1985	Ahmet Kot
Ali Şeriatî	İslam Ekonomisi	Dünya Yayınları	2004	Kenan Çamurcu

Kaynak: (Kitapyurdu, 2022), (Nadirkitap, 2022)

Yukarıda adı geçen eserler, bu sürecin devamı olarak çevrilmiş ve okuyucuların birikimlerine sunulmuştur. Yüksel, İslam ekonomisi üzerine yapılan yayınlarla ilgili şu değerlendirmeleri yapar:

“İkinci Dünya Savaşı akabinde, Arap-İslam âleminde, Mısır'da Cemal Abdünnâsır'dan başlayarak askeri diktatörlüklerin yükselişe geçtiği bir dönem oldu. Soğuk savaş dönemi ideolojilerinin de etkisi ile Siyasal İslami hareket olabildiğince modern ideolojik yüklü akımlar şeklinde neşv ü nüma buldu. Siyasal/Radikal İslamcılık olarak nitelendirilen bu akımlar, aynı zamanda gelenekten gelen dindar halkın bütün değerlerinden kopuk ve bunlara acımasızca savaş açan birimler haline geldiler. Açıkça ideoloji yüklü radikal/siyasal İslamcı akım ve hareketler; Modernleşmeci ve Soğuk Savaş dönemi ideolojilerinin de etkisi ile asırlardan beri var olan Sahih Sünni geleneğin, Batı ve Modernizmin bütün yıkıcı etkilerine rağmen varlığını sürdürebilen unsur ve bakiyelerini tasfiye etti. "Halk İslam"ı, Hurafeler Yığını, Şirk-Câhiliye Bakiyeleri" denilerek/yaftalanarak tüm direnme araçlarını modernizm lehine ortadan kaldırdı. Bu süreç aynı zamanda bu akımların, geçmişe yönelik referanslarında Selefî/Vahhâbî; Hâricî/Tekfirci ekollere referans ve atıfta bulunularak bunların yıkıcı/taripkar etkisini kullanmalarını orta yere getirdi. Dindar Müslümanlığı teşkil eden halk yığınlarının/kitlelerin asırlardır yaşanan yıkılış/dağılma//tasfiye süreçlerinde, organize kurum ve müesseselerden yoksun kalmış olmaları bu geleneği sunabilme, daha sağlam bir zeminde temsil edebilme imkanlarını

neredeysse sıfırladı. Sünni/Müslüman dünyanın Türkiye başta olmak üzere müesseselerinin tasfiye edilmesi ile ulema vs. şemsiyelerden mahrum hale gelmesi savrulmanın daha da artmasına yol açtı. Müesseselerinin tasfiyesi, zeminin kaybedilmesi ile dindar kitlelerin şu veya bu şekilde temsil etmeye çalıştığı maziden gelen dindar Müslümanlığın kalan bakiyeleri her türlü saldırı/suçlamalara ve yağmaya açık hale geldi. Modern-İdeolojik İslamcılık/Selefilik ise, âlem-i İslâm'da inşâ/ihyâ edici hiçbir özelliğe sahip olmayıp, bu yönde hiçbir katkısı olmadı. Modern-İdeolojik İslamcılık Hârici/Selefi anlayışı da kullanarak, âdeti Dindar Müslümanlık karşısında konuşlanmış oldu. Maziden gelen sahih İslami damarı günümüze ve geleceğe taşıyabilecek kurucu şahsiyetlerin önemi bir bölümü, önce İslam Ülkelerindeki acımasız rejimler, sonra da Harici/Tekfirci radikal akımlarca budandı. Diğer bir bölümünün takipçileri ise onların mirasını geleceğe taşımada son derece yetersiz kaldı” (Yüksel, 2015).

Bunun yanında yapılan çeviri çalışmaları sonucunda İslam İktisadı ile alakalı yapılan çalışmalar meyvesini vermiş ve sonrasında bu alanla ilgili önemli toplantılar düzenlenmiştir. İslâm iktisadı açısından 1976 önemli bir yıl özelliği taşımaktadır. 1976 yılında Mekke’de gerçekleştirile İslam İktisadı 1.Milletlerarası Konferansı’na Türkiye’nin yanında birçok İslam ülkesinden uzmanlar iştirak etmiştir. İslam iktisadı mevzusu ilk olarak detaylı bir biçimde bu toplantı çerçevesinde ele alınmıştır. Toplantıda İslam iktisadına metodolojik bakışın yanında üretim ve tüketim kalıpları incelenmiştir. Ayrıca devletlerin konuya yaklaşımı ile beraber bankacılık, sigortacılık, zekat ve finansal siyaset, siyaset, finansal yardımlaşma konuları tartışılmıştır. Toplantı neticesinde uzmanlar arasında kurulan irtibat sürdürülmüştür (Tabakoğlu, 2010:17).

Çevirinin katkılarıyla büyük bir ivme kazanmış olan İslam İktisadı alanında yapılmak istenen yenilik ve çalışma planları arasında da yine çeviriye başvurulması gerektiğini ifade eden görüşler de mevcuttur. Mevcut kaynakların yetersiz olduğunu, çeviriler aracılığıyla daha da geliştirmesi gerektiğini sıralayarak, bu alanda yapılacak çalışma önerileri <http://islamiktisadi.net> tarafından sıralanır. Buna göre; İslam ekonomisi alanında ortaya konulması gereken özgün faaliyet ve eserlere dair çalışmalar ortaya konulabilmesi için yapılması gerekenler ise şu şekilde ifade edilebilir; “

1. İslam ekonomisi sahasında çalışmak isteyen ve insan yetiştirmek isteyen üniversitelerin odaklanmak istedikleri alanları sınırlamaları ve iyi belirlemeleri

gerekmektedir. Altından kalkılamayacak birçok farklı alt alana aynı anda girmek yerine, bir veya iki konuda kaliteli, yetkin ve özgün çalışmalar yapmak çok daha iyi sonuçlar alınmasını sağlayacaktır.

2. Türkiye’de üniversitelerin yapısı ve işleyişi özgün çalışmalar yapılabilmesi önündeki en önemli engeller. Bu yüzden üniversite dışı akademik faaliyetlerin, sivil toplum çalışmalarının, bireysel ve grup çalışmalarının özellikle İslam ekonomisi sahasında üniversiteleri ve üniversite gençliğini dışarıdan beslemesi gereklidir. Bu kısmen yapılan bir noktadır ve bunların sayısının, muhtevasının artması yararlı olacaktır.
3. Yine aynı şekilde üniversitelerden ve finans kurumlarından bağımsız araştırma kuruluşlarının, merkezlerinin kurulması önemlidir. Amerika’da bugün 2000’in üzerinde think-tank kuruluşu vardır ve bunların birçoğu yüzlerce araştırmacının çalıştığı, milyonlarca dolar fona sahip yapılardır. Hal böyle olunca da, bilginin üretildiği, bizim de ithal ettiğimiz ve döndüğümüz yer orası olmaktadır. Bu düzeyde bir etkinliğe ulaşmak çok kolay değildir ancak yine de bunun önemi fark edilmeli ve gerekli yatırım ve atılımlar yapılmalıdır.
4. İslam ekonomisi çalışmalarının belli oranda pratikten kopmaması normal olmakla birlikte, bütün enerjisini ve odağını siyasete ve gündelik meselelere göre şekillendiren bir İslam ekonomi disiplini var olanı tekrar etmekten öteye gidemeyecek ve insanların sorunlarına kalıcı çözümler getiremeyecektir. Tevbe Suresi 122. ayetin[1] ifade ettiği gibi, herkesin siyasi meselelerin arkasından gitmesi doğru olmayacaktır. Bunun yerine ilimde derinleşmiş insanların bulunması, olası tuzaklara ve tehlikelere karşı yol göstermeleri gereklidir.
5. İslam ekonomisinde Türkçe kaynak sayısı yeterli değildir. Özellikle lisans ve lisansüstü bölümler okutulacak Türkçe ders kitabı mevcut değildir. Ayrıca bu mevcut akademik tartışmaların da gerisinde kaldığının bir göstergesidir. Mevcut İngilizce, Arapça ve diğer dillerdeki kaliteli çalışmaların Türkçe’ye kazandırılması ve bunun yanında özgün telif eserlerin de yazılması gereklidir.
6. Akademik çalışmalar yapan insanların birbirinden kopuk olmaları ve düzenli periyotlarda bir araya gelmemeleri de önemli bir sorundur. Tarihteki büyük fikir hareketlerine, iktisat içerisindeki okullara bakıldığında bunların hepsinin de

sürekli ve düzenli bir ilmi, fikri tartışma zemini üzerinden yükseldiğini görüyoruz. Senede bir yapılan konferanslar bu iş için yeterli değildir. Alt çalışma gruplarının, okuma ve tartışma ekiplerinin kurulması ve kavram müzakerelerinin yapılması gereklidir. Bu yapılabildiğinde İslam ekonomisi alanı da okullaşma/ekolleşme anlamında önemli bir eşiği aşacak ve Türkiye’deki akademik ve pratik çalışmaları etkileyecek bir konuma gelecektir.

7. Asıl çalışma alanlarının İslam İktisadı ve Finansı olduğu akademislerin/ilim adamlarının yetiştirilmesiyle ileriye yönelik daha ihtisas kesb etmiş çalışmalar ortaya koyacaktır” (İslam İktisadı Ekibi, islamiktisadi.net, 2016).

Çevirisi yapılan eserler arasında Seyyid Kutup tarafından 1952-1959 kaleme alınıp nihai halinin ise 1965 yılında basıldığı Fî Zilâli'l-Kur’ân tefsiri de bulunmaktadır. Bu eser Türkçe’ye 1968-1977 yılları arasında çevrilmiştir. Bu eseri okuyan Türk okuyucular, daha önce okudukları tefsirlerden farklı bir tefsirle karşılaştılar. İslamcı çevrelerde bulunan gençler, çevirisi yapılan ve benzer konuları içeren bu eserler üzerinden, Dârü’l-harb, Dârü’l-İslâm, Cihad, Hicret, Tâğut, Bel’am gibi kavramları öğrenmekteydiler. Bulut’un ifadesine göre bu türdeki çalışmalar klasik bir İslâm düşüncesinin ötesinde mezheb ve meşreplere karşı duran bir düşünce yapısı yerleştirmeye çalışmaktaydı. Türkiye’deki okuyucu kitlesi okumakta olduğu bu çeviri eserler nedeniyle Türkiye’yi Mısır, Suriye gibi ülkelerle ve orada yaşanan olaylarla mukayese etmeye başlamaktaydı. Bu ise okuyucunun zihin dünyasında daha büyük bir coğrafi kimliksel aidiyetin doğmasına yol açmaktaydı. Bu durum esasında farklı coğrafyalarda yaşamalarına rağmen Müslümanların problemlerinin benzerlik gösterdiğini ortaya koymaktaydı (Bulut, 2013:391).

Buradan yola çıkılacak olursa İslamcılık ideolojisinin değişik eğilimlerinden yapılan çeviri çalışmaları sayesinde Türkiye’deki İslamcı okuyucu kitle farklı bakış açıları kazanıyordu. Bu eserlerin aktardığı düşünceler, Ortadaoğu’daki İslam ülkelerinde bulunan düşünce adamlarının konulara getirdiği yeni yaklaşımları aktarmaktaydı. Bu eserlerden etkilenen genç kitlenin fikir dünyasında, Kur’ân-ı Kerîm’in merkeze alındığı tartışmalarla yapılan okumalar da içselleştirilmeye çalışılıyordu.

Seyyid Kutub'un diğ er eserleri de bu noktada dikkate alınmalıdır. Bu eserlerden en önemlisi, “İslâm'da Sosyal Adalet” başlığıyla Türkçe'ye çevrilmiştir. Bu eser, Kur'anı Kerimde yer verilen bazı kıssalardan yola çıkılarak kaleme alınmıştır. Seyid Kutub'un diğ er eserleri ve Türkçe'ye çevirileri, çevirmenleri ve çevrildiği yıllar şu şekilde sıralanabilir;

“Yoldaki İşaretler” 1966, (çev. Abdülkadir Şener, Hilâl Yay., Ankara). İslâm ve Kapitalizm Çatışması, Kutub'un Cihan Sulhu ve İslâm (çev. Bekir Sadak, Çağaloğlu Yay., İstanbul, 1967); İslâmî Etütler (çev. Haşan Beşer, Hilâl Yay., Ankara, 1967); İstikbal İslâmındır (çev. Abdülkadir Şener, Hilâl Yay., Ankara, 1967); İslâm ve Medeniyetin Problemleri (çev. Mustafa Varlı, Hilâl Yay., Ankara, 1967); Kur'an'da Edebi Tasvir (çev. Süleyman Ateş, Hilâl Yay., Ankara, 1969); Filzâlil Kur'an (çev. Emin Saraç vd., Hikmet Neşriyat, İstanbul, 1970); İslâm Cemiyetine Doğ ru (çev. Kemal Sandıker ve Mehmet Süslü, Şamil Yay., İstanbul, 1971); Din Dediğ in Budur (çev. Mehmet Haşan Beşer, Hilâl Yay., Ankara, 1964); İslâm Düşüncesi: Hususiyetleri, Esasları (çev. Akif Nuri, Çığır Yay., İstanbul, 1973); İslâm Davasının Stratejisi (çev. Akif Nuri, Çığır Yay., İstanbul, 1977)” (Bulut, 2013: 361).

Bulut, Seyyid Kutub'un kardeşi Muhammed Kutub'un yazdığı vı Türkçe'ye çevrilen eserleri de şöyle sıralar:

“İslâm'ın Etrafındaki Şüpheler (çev. Ali Özek, Çağaloğlu Yay., İstanbul, 1965); Yirminci Asrın Cahiliyyeti (çev. M. Haşan Beşer, Hilâl Yay., Ankara, 1967); Taklitlerin Çarpışması (çev. Erol Ayyıldız, İrfan Yay., İstanbul, 1967) ve Biz Müslüman mıyız? (Çev. M. Mutlu, Fatih Yayınevi, İstanbul, 1970)” (Bulut, 2005: 921).

Türkiye'de Ortadoğ u İslamcı Akımlarının eserlerini ilk çevirerek, onların İslâmî bakış açılarını tanıtan Hilal dergisini bu noktada yeniden ele almak gerekir. Bu dergi, ayrıca İslamcı düşünceye sahip farklı fikir insanlarını da tanıtmıştır. Bu derginin öncülüğünde yapılan çalışmalar, Ortadoğ u ve Hint alt kıtasındaki ülkelerde yazılan düşünce eserlerinin ürünlerini Türkiye'ye taşımıştır. Ancak bu derginin zor zamanlarda ayakta kalma becerisi göstermek gibi dikkat çekici bir yönü bulunur:

“Türkiye'nin dalgalı gündeminde hükümetlerin yanında yer alarak kendine İslâmıcı bir alan açmayı başarmış, diğ er dergiler gibi kapatılmamış, muhalif yönünü

hükümetin muhalefet ettiğine endeksleyerek ayakta kalmayı başarmıştır. Dergi her ne kadar siyasetten uzak olduğunu vurgulasa da açıkça ve coşkuyla Demokrat Parti'yi desteklemiş, CHP'yi eleştirmiş, siyasetle sürekli iç içe yer almıştır. Ancak gerektiğinde, tutum değiştirmekten kaçınmayarak, örneğin 1980 Darbesi'nin ardından "aydınlık günlere doğru" kapağıyla duruşundaki esnekliği göstermiştir. Bu esneklik, Türkiye İslâmcılığına partileşme ve resmi alanda yer almada önemli bir örnek oluşturmuştur" (Gürpınar, 2017:450).

Cündioğlu, yıllara yayılmış bir biçimde farklı dillerden çeviriler yapıldığını belirterek, bu çevirilerin yapıldığı süreçte fikri bir haritalandırmanın da önemine değinir. Cündioğlu, İslamcı fikirlerin geldiği ülkelerdeki anlayışların da dikkate alınması gerektiğini şu cümlelerle açıklar:

"60 sonrasında Arapça, 70 sonrasında Urduca, 1980 sonrasında ise Farsça ağırlıklı çevirilerin zamanında tesbit ve tasnif edilememiş olmasından kaynaklanan keşmekeşin içine -hiç değilse- 90 sonrasında eklenmesine mâni olmayı amaçlamıştım. Nitekim 60"lı yıllardan itibaren eserlerinin tamamına yakını -hem de kimileri birkaç kez- Türkçe"ye çevrilen, haklarında lehte ve aleyhte makaleler, kitaplar yazılan Abduh, Reşid Rıza, Ali Abdurrâzık, Ferid Vecdî, Abdülaziz Çavuş, Ahmed Emin, Hasan el-Bennâ, Mustafa Akkad, Seyyid Kutub, Mustafa es-Sibaî, Said el-Havva, Ramazan el-Bûtî, Şiblî Numanî, Seyyid Emir Ali, Mevdudî, Hamidullah, Nedvî, Malik b. Nebî, Ali Şeriatî, Tabatabâî, Beheştî, Mutahharî, Gannuşî, İbn Aşur gibi yazarlar üzerine -Türkiye"deki etkileri itibariyle- bir araştırma yapacakların, sırf önlerinde bir bibliyografik harita olmaması sebebiyle ne denli güçlüklerle karşılaşacaklarını tahmin etmek hiç de zor olmasa gerektir. 85-90 sonrasına gelince, bu sefer isimler değişir: Fazlurrahman (Pakistan-Amerika), Seyyid Hüseyin Nasr (İran-Amerika), Ziyauddin Serdar (Pakistan-İngiltere), Muhammed Arkoun (Cezayir-Fransa), Gannuşî (Tunus-İngiltere), Nasr Hâmid Ebu Zeyd (Mısır-Hollanda), Nakib el-Attas (Malezya), Abdulkirim Sürüş (İran-İngiltere), Hasan Hanefî (Mısır-Fransa) ve Muhammed Abid el-Câbirî (Fas-Fransa)... Türkiye"de derinlikli birşeyler söylüyormuş izlenimi veren İslâmcıları şöyle bir gözünüzün önüne getirin, sonra referanslarındaki -o da saklamıyorlarsa- ağırlıklı isimleri saptayın... Göreceksiniz ki "fikir" diye öne sürülenlerin önemli bir kısmı, yukarıdaki isimlerden kopyadır. Binaenaleyh işbu "Evrensel İslâm"ın içerisinde yerli unsurlar ya yoktur ya yok gibidir ya da yerilmek için vardır. Fakat her halûkarda Türkiye"de yerli bir İslâmî düşünüşün inşası, gözümüzü dünyaya

kapamakla, İslâm hakkında yazılıp çizilenlerden haberdar olmamakla gerçekleşmez. Bilmeli, öğrenmeli ve fakat en nihayet bayilik yapmak yerine bunlarla hesaplaşabilecek bir seviyeye gelebilmeliyiz. Bu da elbette İslâm dünyasının birikimini tanımakla ve Türkçe'ye aktarmakla mümkün olabilir. Yukarıda adı geçen zevat içinde benim şahsen ciddiye aldığım fikir adamlarının başında Muhammed Abid el-Câbirî gelir. 1936'da Mağrib'de (Fas'ta) doğmuş, 1964 yılında lisansını, 1967'de felsefe'de yüksek lisansını bitirmiş, 1970'de Rabat Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde doktorasını tamamlamıştır. Hâlen aynı Fakülte'de görevini sürdürmekte olan Câbirî'nin yabancı dili ise Fransızca'dır. "Hıvâr"ul-Maşrık ve"l-Mağrib" (Kahire, 1990) adlı eserinin bir bölümü, daha önce Türkçe'ye çevrilmişti. Bu kısa makalenin dışında, iki ayrı yayınevi tarafından, Arap Akıl'ının Eleştirisi adıyla yazdığı üç ciltlik dizinin "Tekvîn"ul-Akl"il-Arabî" (1984); "el-Akl"us-Siyasiyyu"l-Arabî" (1990) adlı birinci ve üçüncü ciltleri Türkçe'ye çevrilip 1997'de yayımlanmıştı: Arap Aklının Oluşumu, (Çev. İbrahim Akbaba), İz Yayıncılık, İstanbul, 1997; İslâm'da Siyasî Akıl, (Çev. Vecdi Akyüz), Kitabevi, İstanbul, 1997. Şimdi bu dizinin en önemli ve en hacimli kısmı olan "Bünyetu"l-Akl"il-Arabî" (1986) adlı ikinci cilt Türkçe'ye çevrilmiş bulunuyor: Arap-İslâm Kültürünün Akıl Yapısı, (Çev. Burhan Köroğlu, Hasan Hacak, Ekrem Demirli), Kitabevi, 1999" (Cündioğlu, 1999).

İran'dan çeviri yapan aydınlar dahil olmak üzere, Türkiye'nin bazı dönemlerde İran'la yaşadığı olumsuzluklar nedeniyle, Türkiye'deki önemli bir aydın kesimi tarafından İran'a mesafeye yaklaşılmaktaydı. Bunda İran'ın kendi İslâm anlayışını mezhepçi bir tavırla yayma politikasının da payı bulunmaktaydı. Bu süreçte İran'la ilgilenmesine rağmen İran'a mesafeli davranan aydınlar dahi, Humeyni taraftarı olarak adlandırılma riski altında bulunmaktaydı.

Bu sürecin bir sonucu olarak 1980 ve 90 arasında İran'dan yapılan çeviriler ağırlıklı olarak siyasi konuları ele almıştır. Çevirisi yapılan bu eserlerin bir İslam devleti modeli arayışı içerisinde, tarihteki İslâm devletlerini ele alarak ideal prototip üzerinde yoğunlaştıkları görülüyordu. Yapılan bu çeviri çalışmalarından bazılarının yazarları olan aydınlar, kendi ülkelerindeki yönetimlerle mücadele halindeydiler. Bu aydınlar esasında eserlerinde kendilerine ait deneyimlere de yer vermekteydiler. 1990'ların ikinci yarısından itibaren bu tarz yayınların sayısı azalmaya başlaması ise, İran'ın kendi iç problemlerine odaklanması ve bunlara dair çözüm üretmeye çalışması nedeniyledir.

Bu döneme ait tespitlere göre çevirisi yapılan diğer önemli eserlerin sosyal sistemlerle ilgili olduğu görülmektedir. Bu dönemde, ideolojik tartışmaların gündemi belirlemesi nedeniyle, ahlakî konuların ötesinde toplumsal konular, adalet, ekonomi, devlet yönetimi gibi temel konular da tartışılmaktaydı.

1960 ve 1970'li yıllar Mısır ve Pakistan menşei taşıyan düşüncelerin Türkiye'ye çeviri eserler aracılığıyla geldiği yıllar olarak kabul edilir. Bu düşüncelerin müellifi olan kişiler olarak, Pakistan'da bulunan Cemaat-i İslami yöneticisi Mevdudi'nin ve Mısır'daki Müslüman Kardeşler Hareketi liderlerinden Seyyid Kutup'un ilk etapta ortaya çıktığı görülmektedir. Cemaat-i İslâmî hareketi esasında Pakistan'ın kuruluşunda rol almış bir fikir ve aksiyon hareketiydi. 1947 yılında kurulduktan yıllar sonra 1956 yılında Pakistan İslam Cumhuriyeti adını alacaktır. Pakistan'ın kuruluş sürecinde yer alan bu hareketin somut ve hayati meseleleri tartışmakla beraber İslam Devleti, İslam Anayasası gibi konuların yanında ele alınan konular olarak İslami Hükümet, İslam Devletinde politik, ekonomik, yasal ve toplumsal konularını içeren meselelerin yoluna konulması için gayret göstermesi gayet doğal karşılanabilecek bir durumdur. Hareketin bu şekilde mücadele ederek çalışma yapmasının yanında uğraştığı diğer alanlar, İngiliz sömürge yönetimi ve Hinduların baskısıydı. Böylesi zorlu bir dönemde sahnede olan bu hareketin, İslam Devleti kurma faaliyetlerinde yer alan isim olan Mevdudi, mücadelecilik kişiliğiyle politik, ekonomik ve toplumsal anlamda İslam'ın hakkıyla temsil edilmesi gerektiği üzerinde duruyordu.

Mevdûdî'nin düşünceleri Türkiye'deki bazı çevreler tarafından değişik bakış açılarından değerlendirilerek kimi görüşleri olumsuz eleştiriyle karşılanmıştır. Mevdudi'nin eserlerini ilmi bir pencereden ele alan aydınların, ağırlıklı olarak onun eserlerinin çevirisinde rol alması kendisi için bir kazançtır. Okuyucular ve eleştiren kişilikler tarafından uçta bulunan fikirleri olduğu kabul edilse bile, kendisinin İslâma aykırı bir şahsiyet olmadığı görüşü ağırlık kazanır. Ancak, Mevdudi hakkında yapılan analizlerin genelinde, Mevdûdî'nin kendisine has düşünce şekli olmasının yanında, yenilikçi bir kişiliği olduğu vurgulanır. Türkmen, Mevdudinin bazı eserlerinin, İslam bilgini M. Emin Saraç tarafından çevrilmesi nedeniyle Mevdudi'nin güvenilir bir kişi olmadığını savunur:

“Ayrıca o dini açıdan tehlikeli bir kişiliğe sahip olsaydı akademik dünyaya mensup ilim adamları o netameli günlerde onun eserlerini tercümeyle yönelmezdi. M. Emin

Saraç gibi günümüz Türkiye’inde tavizsiz bir Ehli sünnet âliminin onun tefsirini tercüme edenlerden biri olması da dikkate değer bir konudur. Kitapları okunduğu halde hakkında geniş çerçeveli olumsuz şeyler yazılmaması netice itibariyle onun lehine bir sonuçtur. Sevinerek belirtmemiz gerekir ki son 15 yıl içinde Mevdûdî ve eserleri hakkında çok sayıda tez yapılmış ve makale hazırlanmıştır ve bunların kahir ekseriyetinde onun İslâm medeniyetine olumlu katkısından söz edilmektedir. Akademik dünya onun Kur’ân tefsirine yaptığı olumlu katkılar üzerinde özellikle durmaktadır” (Türkmen, 2013: 395).

09.06.2009 tarihinde Millî Gazete’deki yazısında M. Şevket Eygi tarafında yazılan “Mevdudî” konulu yazıda belli ölçüde ılımlı ama bir o kadar de eleştirel bir yol izlenmiştir:

“Son kırk yıl içinde, ülkemizdeki İslâmî uyanış hareketine Pakistanlı Mevdudî kadar etkisi olmuş bir kimse yoktur. Kitapları dilimize tercüme edilmiş, fikir ve görüşleri desteklenmiş, ideolojisi ve doktrini benimsenmiş, reçetesi Türkiye’yi kurtaracak plan ve program olarak genç nesillere takdim edilmiştir. Gençliğimde merhum Mevdudî’nin taraftarı ve hayranı idim. Hakkındaki tenkitleri öğrendikten sonra vaz geçtim. Aşırı hareket etmiyorum, “merhum” diyorum. Mevdudî, klasik ve geleneksel mânada bir İslâm âlimi miydi? Bence değildi. Onun ağır basan tarafı Müslüman bir politikacı oluşuydu. Aktivist bir şahsiyetti. Bir parti lideriydi. Pakistan’ın resmî ismi “Pakistan İslâm Cumhuriyeti”dir. Pakistan, kuruluş tarihinden bu yana hiçbir zaman gerçek mânada bir İslâm devleti olamamıştır. Bir İslâm devleti değildi ama anayasasında Şeriat’a aykırı kanun çıkartılamayacağı yazılıydı. İşte Mevdudî böyle bir ülkede siyasî bir parti kurmuş ve uzun yıllar boyunca süren bütün gayret ve çabalarına rağmen başarılı olamamıştır. Partisi serbest seçimlerde çoğunluğun oyunu alamamış ve iktidara geçememiştir. Mevdudî, başta kendi ülkesi Pakistan olmak üzere Ehl-i Sünnet uleması tarafından tenkit edilmiştir. Mevdudî “Kur’ân’da Dört terim” adlı kitabında, üçüncü hicrî yüzyıldan sonra Müslümanların Kitabullah’ın dört ana terimi olan “Rab, İlah, Din, İbadet” konusunda doğru yoldan çıktıklarını iddia etmiştir. Onun bu haksız ve ağır iddiasına karşı çağımızın büyük Ehl-i Sünnet alimi Hindistanlı Ebu’l-Hasen en-Nedvî “İslâm’ın Siyasî Yorumu” (Bedir Yayınevi, 0212/519 36 18) adını taşıyan bir reddiye kaleme almış, Mevdudî’yi çürütmüştür. Mevdudî hakkında Türkiye Müslümanlarının, doğru cevabını bulmak hususun—da derin derin düşünmeleri gereken soru şudur: Mevdudî’nin kendi vatani Pakistan’da, bunca olumlu şartlara

ve bol imkanlara rağmen başarılı olmayan ideolojisi, çare ve çözümleri, reçetesi Türkiye’de başarılı olabilir miydi? Bence olamazdı. Zaten durum ortadadır. Keşke, Türkiye’nin yakın tarihindeki İslâmî uyanış hareketi Mevdudî gibi bir aktivistin rengine boyanacağına, mesela Şeyh/İmam Şâmil’in 19’uncu asır Kafkasya’sındaki "Müridizm Hareketi"ne paralel bir meşrepte olsaydı. Mevdudî’nin Ehl-i Sünnetten ayrıldığı birkaç noktayı arz edeyim. İslâm’ı Anlamak kitabından imanın şartlarını beşe indiriyor, "Kadere iman" akidesini ve şartını zikr etmiyor. Öncelikle bir din olan İslâm’ı, siyasî bir sistem olarak görüyor ve gösteriyor. Evet, İslâm’da din ve dünya ayrımı yoktur ama İslâm öncelikle dindir. Ashab-ı kiramın bazısını ağır şekilde tenkit ediyor...Tefhimü’l-Kur’ân’da şefaath meselesinde Vehhabîleri ve Selefilere geçen bir aşırılığa sapmıştır. Ülkemizde hayli Mevdudî hayranı bulunmaktadır. Onların, hayran oldukları ve doktrinini benimsedikleri zata yöneltilen tenkitleri bilmelerinde hayır ve yarar vardır. Kim bilir, belki de, Mevdudî’nin başarısızlığında, Ehl-i Sünnete aykırı aşırı ve şazz fikir, yorum ve görüşleri rol oynamıştır” (Eygi, 2009).

Ancak yapılan okumalar gençlere, metinlerle yaşanan hayat ile pratik hayat arasında büyük farkların bulunduğunu gösterdi. Toplumsal hayatta hâkim olan kültürel çevre ile siyasi hayata hâkim olan anlayış birbirinden farklı işlemekteydi. “Çünkü siyasi kültür ile siyasi yapı arasında köprü rolü oynayan siyasi meşruiyetin ortak bir temelde gerçekleşmediği toplumlarda, siyasi kültür ile siyasi yapı arasındaki pergel gittikçe açılır.” (Maskan, 2014:167).

4.1. 1960 Sonrası Ortadoğu’dan Çeviri Yoluyla Aktarılan Dini Görüşlerin Amacı ve Toplumsal Karşılığı

Çeviri çalışmalarının yoğunluk kazandığı ve neredeyse her dilden her dile ve her konuda yapılmaya başlandığı bir devir yaşanmaktadır. Bu kadar hızlı bilgi akışının bulunmasının farklı diller arasında da fikir değişimi ve irtibat oluşturmak için zemin hazırlayan çeviri faaliyetlerindeki artışı da yönlendirdiği gözlenmektedir. Bunun yanında Türkiye’de konu ile ilgili özel hassasiyeti olanların haricinde çeviri faaliyetlerinin getirdiği dönüşümün etkileri üzerinde pek de durulmayan bir sorun halini almıştır. Ocak, aydınların tüm iletişim araçları ve çevirilere rağmen Ortadoğu’daki gelişmelerden habersiz olması ve bu coğrafyaya ilgi duymamasını eleştirir:

“Şu son yirmi yılda yayımlanan çevirilerden ve kısmi araştırmalardan edinilen yetersiz bilgiler hariç tutulursa fazla bir şey bilmedikleri bir gerçektir. Teşhis yerindeyse, bugünün Müslüman Türk aydınları, o kadar ileri bir iletişim çağında yaşamalarına rağmen, bu konuda, pek beğenmedikleri Osmanlı dönemindeki meslektaşlarından daha geridedirler. Bize göre bunun sebepleri muhtelif olmakla birlikte, belki en başta, cumhuriyet rejiminin daha en başında tercihini Batı'dan yana yapmış olması, dolayısıyla İslam ülkelerine olan ilginin azalmaktan da ötede, ortadan kalkması gösterilebilir. Oysa İslam dünyası hakkında sağlam bir bilgilenme, yukarıda birinci gruptaki meselelerin çözümünde Müslüman aydın ve düşünörlere vazgeçilemez katkılar sağlayacağı gibi, Müslüman milletler arasında ortak kamuoyu geliştirmede, asgari müşterekler oluşturmada en büyük yardımı temin edecektir” (Ocak, 2013:109).

Aydın kesimin üzerine durması gereken bilgilenmenin türü ile ilgili olarak da açıklama yapan Ocak, akademik camianın üretimi olan bilginin bu minvalde değerlendirilmesi gerektiğini de vurgular:

“Burada kastettiğimiz bilgilenme, stratejik ve uluslararası ilişkiler çerçevesindeki bilgilenme değildir. Bu, son on onbeş yıldan beri kurulan çeşitli kurumlarca az çok yaratılabilmektedir. Bizim kastettiğimiz bilgilenme veya bilgi birikimi, akademik çerçevedeki bilgi birikimi olup bunu sağlayacak olan, hiç şüphesiz üniversitelerin sosyal bilim fakülte ve bölümleridir” (Ocak, 2013:109).

Cumhuriyetin ilanından sonra geçmiş nesillerin birikimlerine erişmek isteyen bir kesim, bu yolda mesafe kat etme adına, kültürel ve fikri altyapılarını geliştirme hedefi gözetmekteydi. Bu kesim olaylara, Osmanlı dönemindeki medrese tahsili görmüş din alimlerinden farklı bir bakış ve yaklaşım tarzına da sahip olarak yaklaşmaktaydı. Bu durum yeni tip bir Müslüman aydın prototipi oluşturmaktaydı. Bu kesimin düşünce dünyası ile ilgili olarak klasik Osmanlı ulemasından çok farklı olduklarını belirten Ocak, bu aydın tipini şöyle tanımlar:

“Dinî bilimlerde hiç şüphe yok ki onlar kadar birikimli olmasalar da- yeni bir Müslüman aydın tipini temsil ediyorlardı. Bu kimlikleriyle onlar, bir bakıma II. Abdülhamit ve Meşrûtiyet dönemi İslâmcılığına yakın idiler. Ne var ki bu perspektif benzerliğine rağmen, Cumhuriyet'le araya giren kesinti dönemi sebebiyle hem Batı'yı hem Doğu'yu çok iyi tanıyan II. Abdülhamit ve Meşrûtiyet dönemi İslâmcılarının fikrî seviyelerinde değildiler” (Ocak, 2010:221).

Günümüzde ortaya çıkan aydın kesimin kıyaslandığı Osmanlı ulemasının yanında, Tanzimat devrinden sonra görülmeye başlayan aydın profilini de ele alan Ocak, bu kesimi de aldıkları eğitim ve düşünce dünyaları açısından şöyle anlatır:

“Tanzimat'ın yönetici eliti ve Batıcı entelektüellerinden beri süregelen geleneksel Batıcı eğilimlerini devam ettiren ve kendilerini Cumhuriyet'in kurucu neslinin tabii vârisi sayan, çoğu dışarıdaki veya Türkiye'deki yabancı okullarda okumuş veya en azından iyi bir üniversite eğitimi almış, bir veya birkaç Batı diline vâkıf, Batı fikriyatını ve kültürünü bir ölçüde tanıyan görece güçlü bir entelektüel kesim bulunuyordu” (Ocak, 2010: 221). .

1960'lardan sonra İslâm'a cephe almış olan Marksist aydınların devreye girmesi, Türkiye tarihinde ilk defa anılan yeni tip Müslüman aydınların gündemine siyasi, sosyal ve ekonomik açıdan İslama karşı duruşun geliştirilmesi ile ilgili çalışmalara duyulan ihtiyacı ve bu konulardaki hazırlıksızlığı ortaya çıkarmıştır. Ayrıca, Türkiye'de sadece ahlaki anlamdaki değerlerin muhafazasına çalışan İslamcı kesimin, bu alana da dikkatini yöneltmesine sebep olmuştur.

Tanzimat'tan itibaren ve özellikle özellikle 1960'lı yıllarda, Müslüman aydınların kaynak eser arayışına da girmekte olduğu da görülmekteydi. Türkmen, bu arayış ve yenilenme sürecinde farklı yollara başvuran Müslüm aydın profilinin geçirdiği dönüşümü dile getirir:

“1970'lerden sonra evrensel İslami hareketlerin, tevhidi uyanış ve ıslah çabalarının söylem ve eserlerinin Türkiye'deki Müslüman genç kuşak üzerinde bıraktığı etki, Anadolu/Türkiye İslamcılığında bir kopuşu, bağımsız bir İslami kimlik arayışı içinde sağcı, ulusalcı, devletçi, mezhepçi ve gelenekçi telakkilerden sıyrılma yolunu hazırlamıştır” (Türkmen, 2008:16-17).

Yılmaz, Tek Parti devrini bu süreçteki özgürlükler ve düşünce hareketleri açısından zorlu bir dönemeç olarak görür ve bu sürecin doğal akışında gelen özgürlükçü dönemde başlayan çeviri hareketlerini, bu eksikliğin giderilmesi amacıyla atılan bir adım olarak yorumlar:

“Türkiye'deki İslâm geleneği ve özellikle İslâm düşüncesi Tek Parti döneminin otoriter ve yasakçı tavrı karşısında ciddi bir kesintiye uğramıştır. 1946'da çok partili hayata geçiş ve nispî liberalleşme bu alanda da kendisini göstermiş, din bahsinde genişleyen hürriyetler ibadetler dışında dinî düşüncede de canlanmaya *yol*

açmıştır. Ancak 19. yüzyıl boyunca ve Özellikle de II. Meşrutiyetten sonrasında gelişen İslâm ve İslâmcılık düşüncesi bu döneme sağlıklı bir şekilde intikal etmediğinden 1946 sonrasında İslâm ve İslâmcılık düşüncesi zafiyetlerle malûldür. Önce dönemin İslâmcı akımlarının tercümesiyle aşılmaya çalışılan bu eksiklik, bilahare 1946'dan sonra kurulan İmam-Hatip liseleri, İlahiyat fakülteleri ve İslâm enstitülerinden yetişen ciddi ilim adamları ve aydınlar tarafından giderilmeye başlanacaktır. Bu arada fikir hürriyetinde ve buna bağlı olarak sosyal bilimlerde sağlanan gelişmeler de İslâm ve İslâmcılık bahislerinin İlerici-geri kavramlaştırılmalarının dışında kavram ve anlayışlarla ele alınmasını mümkün kılacaktır” (Yılmaz, 2005:422).

Aktay, çeviri hareketleri sayesinde Türk İslâmcılığının sadece kendi okuyucu kitlesini oluşturmadığını, bu hareketlerin lider kadroları üzerinde de bir anlamda baskı meydana getirdiğini dile getirerek, çeviri öncesi ve çeviri sonrası dönemler olarak ikiye ayırır: .

“Çeviri-öncesi İslâmcı söylem ile çeviri-sonrası İslâmcı söylemler arasında millilik, ümmet, Tevhid, tarih, gelenek, Kur’an-merkezlilik, milliyetçilik, muhafazakârlık gibi kavramlar açısından önemli bir fark oluşmuştur. Ancak çeviri hareketleriyle birlikte Türk İslâmcılığının bu konularda bir değişim yaşamış olması kesinlikle bu fikirlerin tamamen dışarıdan kaynaklandığı anlamına gelmiyor. Aksine bu fikirlerin önemli bir kısmı ilk dönem İslâmcılığının da diğer görüşlerle ayrıldığı en önemli noktaları zaten. Bu yüzden çeviri hareketleri yoluyla aslında İslâmcı düşünce bir tür “hatırlama seansları” yaşamıştır dense yeridir” (Aktay, 2013:816).

Türkiye’deki İslâmcı kesimin entelektüel seviyelerinin gelişimine katkı sunmak anlamında, okumak istedikleri eserlerin orijinalinden çevrilerek, doğrudan bilginin kaynağına erişme gayretleri de ortaya çıkmıştır. Aytepe’ye göre, son yıllarda tarih ve toplum araştırmalarının giderek derinleşmesine bağlı olarak, ilgilerini yerel kaynakların araştırılmasına yönelten Türkiye İslâmcıları din, toplum, tarih, felsefe, siyaset, ekonomi ve sanat gibi alanlarda ihtiyaç hissettikleri verilere öncelikle kendi kaynaklarından hareketle ulaşmaya çalışmışlardır (Aytepe, 2016:196).

Bu durumun ortaya çıkardığı farklı yaklaşım biçimleri oluşmuşsa da İslâmcıların, toplumsal açıdan Türkiye’de etkin olmaya çalışarak, düşünce farklılıklarını olduğu gibi kabullenme yolunu seçtikleri de olmuştur. Bunun yanında etkileri halen devam eden

“Yeni Nesil İslamcılık” süreci, 2000’li yıllarda başlamış ve günümüzde de sürmektedir. Aytepe, bu İslamcılık türünün henüz tam olarak çözülenmemiş olduğuna vurgu yapar:

“Yeni Nesil İslamcılık dönemi henüz tekâmüle uğramamış bir süreç olması nedeniyle, ciddi değerlendirmelere açık görünmemektedir. İslamcılık tartışmalarında, İslamcılığı yücelten veya mahkûm eden değerlendirme örnekleri bir yana, bu akım altında faaliyetlerini yürüten gruplar yeni dönemde de etkinlik alanlarını giderek arttırmış görünmektedirler. İslamcı tabirini yoğun olarak kullanmasalar bile, düşünce ve eylemleri bu çerçevede değerlendirilebilecek sayısız kişi, kurum ve yayınla temsil edilen akımın bundan sonra da düşünce hayatımıza sıklıkla konu olacağını söylemek mümkündür” (Aytepe, 2016:196).

Cumhuriyet döneminde İslam düşüncesinin yaşadığı süreci irdeleyen Ocak, 1950 yılına kadar olan dönemde İslami olarak görülen her türlü düşüncenin ve yaşam biçiminin, bilhassa basın da kullanılarak izlendiğini belirtir. Bu izlemelerin, bazen insan hayatına karışılması biçiminde de cereyan etmesi, gelişen sürecin içinde hakiki bir İslami fikriyatın gelişmesi için de uygun bir ortam mevcut değildir. Bu dönemi yaşayan insanların, güvenlik güçlerinin müdahalesine maruz kalma endişesi nedeniyle İslamla ilgili faaliyetlerini kısıtlı ve gizli yürütüme zorunda kaldıklarını belirten Ocak, Türkiye tarihinde bunun da dikkate alınması gereken bir dönemeç olduğunu aktarmaktadır. Ocak, bu dönemde halk arasında yaşatılmaya çalışılan İslami geleneğin bıyutlarını ve onu yaşatmaya çalışan kitlenin gayretlerini de ele alır:

“Bu devrede İslam, tamamıyla geleneksel ve muhafazakâr kalıplar içinde, tam anlamıyla sadece ibadet ve ahlak boyutuna yoğunlaşmış bir halk Müslümanlığı mahiyetinde şu iki zümre aracılığıyla yeni nesillere aktarılmaya çalışılmıştır. 1- Son Osmanlı medreselerinin bakiyesi olan taşra uleması, 2- Cumhuriyet rejiminin yasağına rağmen gizli gizli devam eden tarikat çevrelerine mensup taşra şeyhleri. Yeni rejimin baskıları ve uygulamaları karşısında uğradığı hayal kırıklığı ve duyduğu kızgınlık sebebiyle, ister istemez tepkisel bir nitelik kazanan, bu sebeple geleceğe yönelik, hamleci, üretici ve yaratıcı olmaktan çok, geleneksel yapıyı korumak ve yaşatmakta titizlenen muhafazakâr nitelikli bu "halk İslam"ın 1940'ların ve 1950'lerin nesillerine ulaştıran bu iki zümreye bugünkü Türkiye'nin Müslüman halk ve aydın kesimi çok şeyler borçludur” (Ocak, 2013: 99).

Bu süreçte 1980 sonrasında yaşanan İslamcı sıçrayışa değinen Yılmaz aydınların toplumdaki rolüne yapılan çeviriler üzerinden değerlendirme yapmıştır. Süreçte İslamcı aydınların kendilerini gösterdikleri alanları da dikkate alan Yılmaz bu dönemin değerlendirmesini şu şekilde yapmaktadır:

“24 Ocak 1980 sonrası kapitalizmin ve piyasa ilişkilerinin gelişmesi, İktisadî ve kültürel alanlarda değişmelere yol açmış ve bu sıkıntılar solun da zayıflığı dolayısıyla İslamcılar tarafından dile getirilmiştir. İslamcı akım, hemen hemen bütün versiyonlarıyla kültürel ve sembolik bir dille eleştirel, muhalif bir söylem geliştirmiştir. 12 Eylül sonrası İslamcılığı aydınların artan rolü ve entelektüel kabiliyetiyle temayüz etmiştir. Bu dönemde İslamcı aydınlar hem sayı hem de nitelik itibarıyla bir sıçrama yapmışlar, sol aydınlarla beraber Türkiye'nin önde gelen aydın grupları arasında yer almışlardır. Bilim felsefesinden çevre meselelerine, insan haklarından demokrasiye, iktisattan uluslararası ilişkilere kadar geniş bir alanda telif ve tercüme eserlerle boy gösteren İslâmıcı aydınlar, aynı zamanda farklı kesimlerle girdikleri diyaloglarla da yeni açılımlar getirmişlerdir. Bir yandan Sünni İslâm'ın meşruiyetçi çizgisinden ayrılmayan İslâmıcılar, diğer yandan İran İslâm Devrimi'nin etkisiyle Şii muhalefet kültürünü yumuşatarak kendi pratiklerine aktarmışlardır. Bu bakımdan insan haklarını savunmak üzere İslâmıcı aydınların kurduğu ve performansıya kısa sürede saygın bir yer kazanan Mazlum-Der tecrübesi kaydedilmelidir” (Yılmaz, 2005: 638).

Yılmaz'ın yukarıda ele aldığı siyasal bakış açısını, farklı bir pencereden yorumlayan Ocak, Türkiye'deki İslamcı çevrelerin farklı isimlendirmelerle muhatap olmanın yanında, çeviri hareketlerinden faydalanırken gelinen noktada biraz daha seçici bir modeli benimsediklerini de aktarır. İslam hakkında toplum, ilim, fikir ve kültür içeriği bakımından önemsenmenin gerekliliğini aktaran Ocak, buna dair altyapının şekillenmesi için oluşturduğu fikri kurgusunu şu şekilde aktarır:

“Bu siyasal boyut yalnız Türkiye'de değil, bütün İslam ülkelerinde öne çıkmış ve İslamcı aydınlar içinde, bu konularla uğraşan Batılı araştırmacıların literatüründe ortak bir terim olan "fundamentalist", "entegrist", yahut "radikal İslamcı" terimleriyle nitelendirilen yeni bir İslamcı aydın grubu doğurmuştur. Bu aydınlar, Türkiye'de genelde İslami bir eğitim sürecinden geçmemiş küçük bir üniversite gençlik zümresinde heyecan yaratmalarına rağmen, sanıldığı gibi aksine, İran'la pek de dostane olmayan uzun bir siyasal ilişkiler tarihine sahip Türkiye'deki asıl büyük

çoğunluğu teşkil eden Müslüman aydınlarca ihtiyatla karşılandılar. Onlar, Türkiye-İran ilişkileri tarihinin mahiyeti hakkında sağlam bir bilimsel birikime ve yargıya sahip bulunmasalar da gelenekten gelen bir davramşla, İran'ın İslam adına yaydığı mesajların gerçekte klasik bir Şii propaganda olup olmadığı sorusunu sürekli kendilerine sorup durdular. Buna rağmen bu ihtiyatlı tavır onları laik aydın ve basın çevrelerinde "Humeynici" olmakla suçlanmaktan kurtaramadı. İşte sözkonusu bu etki sebebiyle Türkiye'de, 1980'lerden yaklaşık 1990'lı yılların ortalarına kadar Müslüman aydınlar tarafından yayımlanan telif ve çeviri olmak üzere kitap ve makalelerin büyük çoğunluğu İslam'ın siyasal yönünü ele almaktaydı. Bu yayınlarda, gerek başlangıcından günümüze kadar tarihteki İslam devletlerinin, gerekse teorik olarak İslam'ın siyasal yapısı seçmeci bir yöntemle incelenmekte, bir "İslami devlet" modeli çıkarılmaya uğraşılmaktaydı. Bu çeviri literatürünün bir kısmının, muhtelif İslam ülkelerinde mevcut yönetimlerle çatışma halinde olan "İslami hareket" liderlerinin kaleminden çıkma, bilimsel olmaktan çok ideolojik düşünce ürünleri olduğu özellikle dikkati çeker. Ama 1995'ten bu yana artık bu tür yayınlara rastlanmamaktadır. Bunda, İran deneyiminin yaşadığı problemlerin giderek belirgin bir şekilde su yüzüne çıkması ve artmasının, hatta bunun farkına varan İran'ın bizzat çıkış yollar aramaya başlamış olmasının rolü bulunsa gerektir. Kanaatimizce "İslami rejim" gibi, tarihte ve bugün birbirinden çok farklı nitelikler gösteren izafi ve kaypak bir meselenin bu suretle ağırlıklı olarak gündeme sokulması, öncelikli olarak üzerinde durulması gereken, İslam'ın sosyal, bilimsel, fikri ve kültürel muhtevasıyla alakalı daha önemli meselelerin geri plana itilmesi gibi büyük bir yanlışın kapısını açtı. Bugün eğer İslam düşüncesine yeni bir canlılık, yeni bir yol, yepyeni bir yapılanma kazandırmak isteniyorsa, bunun altyapısını bu meseleler üzerinde üretilcek fikirlerin oluşturacağı unutulmamalıdır" (Ocak, 2013:102-103).

Entelektüel anlamda gelişim sağlamak üzere yapılan çevirilerin kaynak metinlerinin üretildiği coğrafyaların Mısır, İran ve Pakistan ağırlıklı olması nedeniyle, farklı İslamcı görüş kalıplarının da fikri olarak tartışılmasının zemini oluşmuştur. Tekin ve Akgün'e göre; "1960 sonrası özellikle Mısır ve Pakistan'daki İslâmcı aydınlardan yapılan çevirilerle, Türkiye'de İslamcılık yeniden tartışma alanı bulur. Burada bir parantez açılarak tercüme çalışmalarının 1980 sonrası İranlı aydınlara yöneldiğine dikkat çekmek yerinde olacaktır". Tekin ve Akgün, Pakistan ve Mısır'ın İslâm algılayışı ile İran'ın İslâm anlayışı arasındaki farklılıktan yola çıkarak, 1980 sonrası Türkiye'deki

İslâmcıların daha radikal siyasal söylemler kullanma eğiliminde oldukları biçiminde okumanın yanlış olmayacağını savunurlar. Yapılan çevirilerin türlerinin, yıllara göre farklı alanlardan seçilme eğilimi gösterdiği de vurgulanır: “1970-1980 arası İslamcılarının daha çok edebiyatçı yönünün ağır basması; 1980 sonrasında ise siyasal, ekonomik ve kültürel teoriler üreten bir siyasal akım niteliğine bürünmesi bu tezi destekleyici bir unsurdur” (Tekin ve Akgün, 2005:657).

Gencer, İslamcı aydınların çeviri faaliyetlerini de içine alan bir bakış açısıyla, 1960-1980 arası ve sonrasındaki sosyolojik dönüşümün geldiği noktayı da değerlendirir:

“Ancak 1980’lerden itibaren iç ve dış, sosyolojik ve entelektüel gelişmeler, ideolojik İslâm eğilimine yeni bir ivme daha kazandırdı. Artık Müslümanlar 1960’lı yıllardan itibaren göçtükleri kentlerde olduğu gibi gecekondularda değil, apartmanlarda oturmaya ve kadını erkeğiyle orta ve yüksek öğrenim imkânlarından yararlanarak kariyer basamaklarını tırmanmaya başlamışlardı” (Gencer, 2013: 86).

Çeviri faaliyetlerinin de desteğiyle dönüşüm geçiren ve bu sayede dünyayı tanıyarak gelişim yaşayan İslamcılar, geleneksel teolojik bir İslam anlayışından, ideolojik bir islam anlayışına evrildiler:

“İslamcı çevrelerin 1960’tan itibaren Mısır, Pakistan, Hindistan, Cezayir gibi sömürge-mağduru Müslüman ülkelerin aydınlarından yapılan tercümelere eklenen 1979 Devrimi’nden sonra İran’dan yapılan tercümelerle İslâm anlayışı daha radikal ve ideolojik hale geldi. Bu arada Osmanlı bakıyesi âlim ve şeyhler neslinin kesilmesine İslâm enstitülerinin ilahiyat fakültelerine dönüştürülmesi eşlik etti; bu şekilde yaygınlaşan teolojik İslâm anlayışı, ideolojik İslâm anlayışını besledi; “fıkıhçı modernleşme”, bu şaibeli izdivacın göstergesiydi” (Gencer, 2013: 86).

Gencer’in yukarıdaki görüşü, çeviriler aracılığıyla geleneksel İslam anlayışından uzak bir kitlesel İslam anlayışının oluşmasının sağlandığını saptar. Bu oluşumda rol alan teolojik ve ideolojik İslam anlayışına ayrıca dikkat çekilir (Gencer, 2013:86).

İslamcı çevrelerin çabalarıyla, 1960’tan sonra Türkçe’ye eserleri kazandırılan yazarlar, onları destekleyenler veya karşısında duranlar da birlikte ele alınmalıdırlar. Böyle bir bakış açısıyla farklı görüşlerin perspektiflerini kavramak kolaylaşacaktır. Birışık, Mevdudi ile ilgili olumsuz görüşleri olan aydınları eleştirir:

“Türkiye’de az bir halk desteğine sahip olan ancak mali durumları sebebiyle sesleri fazla çıkan bir kesim kendisine başta Mevdûdî olmak üzere 20. yüzyıl İslâm hareketinin önderlerine düşmanlığı yol olarak benimsemiştir. Bunların en ana konusu bu kişilerin dinin asıllarını bozduğu ve yeni bir din ihdas etmeye çalıştıkları, mezhepsiz olduklarıdır. Bunlar Türkiye’de sayıları beşi geçmeyen kişiler ve Hüseyin Hilmi Işık’tan feyz alan Işıkçılardır (İhlas ve Türkiye Gazetesi Grubu). Tek tek fertler olarak Ahmed Davudoğlu, Necip Fazıl Kısakürek ve Mehmet Şevket Eygi’nin adı öne çıkarken Işıkçılar arasında ise Hüseyin Hilmi Işık, Ubeydullah Küçük ve Mehmet Ali Demirbaş’ın adından söz edilebilir. Tabii ki başkaları da vardır. Hatta zaman zaman İsmailağa Cemaatinin de Mevdûdî muhalifliği yaptığı gözlenmektedir” (Bırışık, 2013:398).

Ayrıca Bırışık tarafından Mevdudi’yi eleştirdiği için eleştirilen bir diğer isim de Necip Fazıl Kısakürek olmuştur:

“Mevdûdî’yi ve diğer hareket önderlerini Doğru Yolun Sapık Kolları adını verdiği kitapta eleştiren Necip Fazıl Kısakürek’in bu durumunu izah etmek oldukça zordur. Zira kendisi modern dünyayı tanıyan dünyada olup bitenlerden haberdar olan aydın bir şair ve lider bir kişidir” (Bırışık, 2013:399).

Bu noktada Necip Fazıl tarafından eleştirilen bir diğer isim olan Seyyid Kutub'un bu şekilde anılmasına neden olan eseri “Yoldaki işaretler” (1965) adlı eseri, onun idam edildiği yıl olan 1966 ‘da Türkçe olarak basıldı. Bu eserin kendi ülkesinde uğradığı yasaklama ve çevirisini yapan kişinin hapse atılması Kutub'un ününü de artırdı. Bu süreçte MTTB’de konuşma yaparken Seyid Kutub’u öven ve onu dava adamı olarak gören Necip Fazıl, eserin içindeki ifadelerle vakıf olunca Kutub’un bir "din tahripçisi" olduğunu ifade eden makaleler kaleme aldı (Bora, 2017:457).

Mevdudi’yi savunan kalemler tarafından eleştirilen Necip Fâzıl Kısakürek’in yaptığı eleştiriyi, İslamcı akımların Türkiye’ye aktarım amacını da ortaya koyabilir. Kısakürek, “Doğru Yolun Sapık Kolları” adındaki eserinde Mevdûdî’yi şöyle eleştirir:

”Merdudi ismini taktığımız Mevdudi, İslamda İhya Hareketleri isimli eseriyle İslam’da imha hareketinin temsilcilerinden biri... Çağdaşımız... İşi gücü, Sünnet Ehli büyüklerine çatmak... Gördüğü sert tepki üzerine eserinin ikinci baskısında birtakım yumuşama alametleri göstermeye çalıştıysa da, çürük madeni hep aynı... Gerisi cila... Cemalettin ve Abduh’a hayran... İbn-i Teymiyye’ye ise kara sevdalı... “Sana nasıl geliyorsa öyledir!” hesabı, her zaman ve her türlü içtihadı yer verme,

ve ortalığı kargaşalığa verdiklerini iddia ettiği Sünnet Ehli alimlerini kötüleme...”
(Kısakürek, 1990:153).

Kısakürek tarafından eleştirilen bir diğer İslamcı isim olan Abduh’a ait görüşler Risâletü’t-Tevhid adlı eserinde kategorilendirmiştir. Ölümünden iki yıl sonra yayınlanan bu eserde; “Akıl ile nass çatışır, nassın ihmal edilerek aklın tercih edileceğine kâildi. Bu sebeple mucizeleri kabul etmezdi. Maksadı İslamiyeti, Avrupalılara şirin göstermekti” (Ekinci, 2022). İslamiyette kabul edilen konularla ilgili kendi görüşlerini ortaya süren Abduh, temel meseleleri bile çarpıtmaktan geri durmamıştır. Bunlar arasında “Fil suresinde geçen eabil kuşlarını sivrisinek, attığı taşları da mikrop olarak tefsir etmiştir. Belkıs’ın tahtı, Süleyman aleyhisselamın ayağına gelmemiş, bilakis aynısı yapılmıştır. Musa aleyhisselamın asasıyla denizi yarması, med ve cezir hadisesinden başka bir şey değildir” (Ekinci, 2022) diyerek peygamberlerin gösterdikleri mucizeleri de basit bir olaymış gibi gösterme yolunu seçmiştir. Aynı zamanda İslami hükümler çerçevesinde üzerinde durulan konular arasında yer alan “Resim ve heykele, sigortaya, faize, şapkaya cevaz vermesi” (Ekinci, 2022) ise ayrı bir tartışma konusu olarak kendisini gündeme getirmiştir. İslam dininde sabit olan birçok hükmü kendi görüşü üzerinden yorumlama kolaycılığını seçen Abduh, kendi görüşünü inanç değerlerini yıkıcı bir biçimde kolayca ön plana atarken, tam da tezat oluşturacak bir biçimde kendisi tek bir mezhebe bağlı olmayı kabul etmemektedir. Takipçilerine göre kendisi İslâm dünyasına farklı bir ufuk getirmiş olarak kabul edilmektedir. Ekinci’ye göre, çeşitli Müslüman ülkelerde çok sayıda okumuş kimse, Abduh’un izinden yürüyerek, İslâm dünyasında muhafazakâr/modernist ayrılığı barizleşmiştir (Ekinci, 2022).

Abduh ve Afgani’nin tutumlarını ele alan Ekinci, onların düşünce ve uygulama anlamında birbirinin tamamlayıcısı olduklarını belirtir. Buna göre her ikisi de İngilizlerin desteğiyle hareket etmekte ve hedefleri doğrultusunda her yolu mübah saymaktaydılar:

“Efgani, İslâm dünyasını canlandırmayı hedefleyen büyük bir ıslahatçı pozunda gözükürdü. Ancak kimine göre kendisini Mehdi zanneden bir deli, kimine göre de İngiliz ajanı bir Şîî idi. Sultan Hamid, önce kendisine Irak’taki Şîî Arablar arasında, Osmanlı hilâfetini takviye vazifesini vermeyi düşünmüştü; ancak

İngilizlerle anlaşıp, Irak merkezli bir Arab hilâfeti kurmaya çalıştığına dair bilgilere ulaşıncaya değin; İstanbul’da göz hapsine almıştı” (Ekinci, 2022).

Abduh, Paris’te bulunan hocasına gönderdiği yazısında; “Sen bizim içimizi de dışımızı da bilirsin. Biz görünüşte ibadetleri yapıyoruz. Ama aslında senin yolundayız. Dinin başını, dinin kılıcıyla keseceğiz” (Ekinci, 2022) demiştir. Bu noktada Ekinci her iki şahsiyetin çalışma sahasının da birbirini tamamlayıcı olduğunu belirtir:

“Biri İslâmiyeti sivil dine, öbürü politik dine çevirmeye çalıştı. Efgani, Luther rolü oynadı. Efgani-Abduh-Reşid Rıza üçlüsü, sacayağı gibi birbirini tamamlamış; İslâm dünyasındaki modernistlerin düşünüş tarzını şekillendirmiştir. Dinî ilimlerde çok zayıf olan Efgani ve Abduh’un açıkları ve falsoları, onlardan daha bilgili olan Reşid Rıza tarafından tamamlanmaya çalışılmıştır” (Ekinci, 2022).

Mevdudî’yi, Necip Fazıl Kısakürek gibi Mehmed Şevket Eygi de Mevdudî’ye olumsuz eleştiri getirir:

“Mevdudî’nin Ehl-i Sünnetten ayrıldığı birkaç noktayı arz edeyim. İslâm’ı Anlamak kitabından imanın şartlarını beşe indiriyor, “Kadere iman” akidesini ve şartını zikretmiyor. Öncelikle bir din olan İslâm’ı, siyasî bir sistem olarak görüyor ve gösteriyor. Evet, İslâm’da din ve dünya ayrımı yoktur ama İslâm öncelikle dindir. Ashab-ı kirâmın bazısını ağır şekilde tenkit ediyor... Tefhimü’l-Kur’ân’da şefaât meselesinde Vehhabîleri ve Selefilere geçen bir aşırılığa sapmıştır. Ülkemizde hayli Mevdudî hayranı bulunmaktadır. Onların, hayran oldukları ve doktrinini benimsedikleri zata yöneltilen tenkitleri bilmelerinde hayır ve yarar vardır. Kim bilir, belki de Mevdudî’nin başarısızlığında, Ehl-i Sünnete aykırı aşırı ve şazz fikir, yorum ve görüşleri rol oynamıştır” (Eygi, 2009).

Birişik’a göre, Mevdûdî’nin eserlerinde ortaya koyduğu fikirler Türkiye’de belli bir kesim tarafından olumlu karşılanmakla beraber, düşüncelerinin “dini tahrif etmek, yeni bir mezhep ihdas etmek, İslâm geleneğini bozmak” (Birişik, 2013:395) gibi bir ithamın muhatabı da olduğu görülür.

Diğer taraftan Türkiye’deki Mevdûdî ilgisinin yoğunluğunun anlaşılması için onun eserlerinin 50’yi aşkın çevirmen tarafından Türkçe’ye çevrilmesi (Birişik, 2013:395) gösterilebilir. Birişik’a göre Mevdudî’nin bazı eserleri birkaç defa çevrilmiş ve onlarca defa basılmıştır. Bu çeviri süreci ise büyük ölçüde talep esaslı gerçekleşmiştir. Birişik, yaptığı bir araştırmayla, o güne kadar Türkiye’de en fazla basılıp satılan tefsirin

Tefhîmü'l-Kur'ân olduğunu saptamıştır. Üstelik bu eser, İnsan Yayınları gibi sivil bir kurum tarafından çevrilmiş ve yayımlanmıştır (Birişik, 2013:395).

Bulut konuyu ele alırken, 1960'lerden sonra yapılan çevirilerin Türkiye'deki serüvenine değinerek, Müslüman Kardeşler ve Cemaat-i İslâmî'ye mensup yazarlardan yapılan çevirilerin de ortaya çıkan milliyetçilik karşıtı yazarlara/gruplara da yer verir. 1970'lerde, 1980'lerde ve kısmen 1990'larda milliyetçilik konusunda aykırı bir duruş sergileyen ve kendilerini ısrarla milliyetçilikten ayırt etmek için çaba gösteren bu radikal anti-milliyetçi gruplar, İslamcı gençlik üzerinde dönem dönem belli ölçülerde etkili olmuşlardır (Bulut, 2004:915).

Kara, 1960 ihtilali sonrasındaki süreçte çevirilerin topluma farklı bir boyuta taşıdığını ve bu sürecin aktivist ve entelektüel İslâmcılık anlayışı aracılığıyla ilerlediğini vurgular. Yapılan çevirilerin yoğunluğu, Türk toplumuna, Türkiye'nin İslam dünyasındaki kendi merkezi konumunu unutturmuş ve 1924 yılında geçmişteki geleneksel İslami anlayışıyla olan bağlantının da kesintiye uğraması sonucunda, Ortadoğu'da yapılan çalışmaların bakış açısına bırakmıştır.

İslam dünyasının yönetici gücü olan Halifeliği elinde bulundurmuş olan, yüz yıllarca İslam dünyasının neredeyse tamamına hükmetmiş olan Türk toplumu, adeta İslam dini ve kültürüyle yeni tanışmış bir pozisyonda, dini konularda Ortadoğu'dan çevrilen eserlere sarılmıştır. Bin yıldan fazla süren bir devlet geleneği olan ve kurduğu devletler, İslam devleti kimliğine sahip olan Türk toplumu, adeta İslam dininin devlet ve toplum anlayışını Ortadoğu'dan çevrilen bu akımlardan öğrenecekti. Bin yıllık İslam kültürü ve medeniyetine sahip olan Türk toplumunun İslam geleneği adeta yeniden inşa edilmeye başlandı.

Kara, bu sürecin sonucunda Mısır ve kısmen Hindistan-Pakistan merkezli eserlerin yanında devrim sonrası ortaya çıkan İran merkezli eserlerin gündeme girdiğini belirtir:

“Hâlbuki Türkiye'nin hiçbir zaman üst bir siyasetten bağımsız olarak işlemeyen oryantalistik çerçevelerden, anlama-açıklama biçimlerinden, hükümlerinden şüphe etmesi, en azından tenkitçi bir gözle bakması ve İslâm coğrafyasında olup bitenleri önemseyerek takip etmekle beraber öncelikli olarak buradan, kendi durduğu yerden oralara yönelmesi gerekirdi, beklenirdi. Aynı veya benzer başlıkları tartışan yabancı akademisyenlerden, basın-yayın organlarından, uluslararası siyaset

aktörlerinden hem muhteva ve tahlil tarzı hem de istikamet ve gelecek tasavvuru açısından bizi (hangi fikre ve tercihe mensup olursa olsun Türkiye’de yaşayan herkesi) ayıracak olan da “Türkiye merkezlilik” olabilir” (Kara, 2013:16).

Koyuncu’ya göre, 1960 darbesi sonrasında yapılan 1961 anayasasının sağlamış olduğu görece özgürlük ortamı ve devletin İslami camiaları, etkisi gün geçtikçe artan sol hareketlere karşı bir denge unsuru olarak görmesi sonucunda, İslami camiaların önu açılmıştır. Bu süreçte hem telif eserler hem de çeviri çeviri eserler ile kültürel bir canlılık yaşanmıştır. Özellikle 1970’li yıllarda telif eserlerin yaygınlaşması ve İslam dünyasının diğer hareketlerinin de takip edilmesi sonucunda, devlet ve siyaset konusu yeniden ve oldukça farklı bir çerçevede ele alınmıştır (Koyuncu, 2017:27).

Çeviri eserler aracılığıyla elde edilen birikim sayesinde, literatürde ciddi bir gelişme olmuştur. Önceki süreçlerde fikrî anlamda yaşanan kırılma ve aksaklıkların telafisi de denilebilecek bir gayreti ortaya koyan çeviri faaliyetlerinin, İslamcı düşüncenin gelişmesi için sunduğu katkıyı Bulut şöyle özetler:

“Tercüme edilen eserlerin çokluğu ve zengin çeşidi, eksikliği hissedilen bilgi birikimini de bir ölçüde giderebilmiş gözükmektedir. Artık, İslâm’ın temel kaynaklarına ve kavramlarına ilişkin olduğu kadar, İslâm’ın farklı yorumlarına, İslâmî hareketlere ve İslâmcılığın sembol şahsiyetlerine ilişkin küçümsenmeyecek bir literatür meydana gelmiştir. Bir anlamda, Cumhuriyet ile birlikte kesintiye uğrayan bir geleneğe ilişkin birikim, bu uzun tarihsel süreç içerisinde kazandığı yeni biçim ve özellikler ile birlikte, yeniden sağlanmış oldu. Böylelikle, İslâm dünyasının ve İslâm düşünce tarihinin zenginliği ve çeşitliliği de Türkiye ortamına sunulmuştur. Bu zenginlik, yararlanmak isteyenler için gerek Türkiye ve gerekse İslâm’ın diğer yorumları hakkındaki ön yargılarından kurtulabilecekleri daha kapsamlı ve bir o kadar da sağlıklı bir İslâm, İslâm dünyası, Türkiye ve dünya tasavvuru oluşturma imkânı da sunmaktadır. Fakat Türkiye örneğinde, karşımıza çıkan daha çok, bu farklı İslâm yorumlarının her birinin kendi sınırları içerisinde kalmaya azamî hassasiyet göstermeleri ve belli ölçüde söz konusu İslâm anlayışlarının birbirinden kopuk kompartımanlar halinde varlıklarını sürdürmeleri olmuştur. Bu her bir farklı İslâm yorumunun ortaklaştıkları nokta da kendisini, sınırlı sayıdaki telif eserden ziyade, tercüme eserler yoluyla ifade etmeyi ve savunmayı tercih etmiş olmalarıdır” (Bulut, 2013:366).

Bora, İslamcı çevirilerle canlandırılan bakış açısının, sol görüşün siyasi yöntemlerine benzer bir usul üzerinden gelecek kurma perspektifi taşıdığını savunur:

“Kökü dışarıda” sıfatı, Cumhuriyetin ilk devirlerinden beri, sosyalizmi-komünizmi karalamak için kullanılmıştır. Özkan’ın retorik sorularından çıkarabileceğimiz gibi, radikal İslâmcılık da milliyetçi-muhafazakâr ve geleneksel İslâmcı çevrelerde, “kökü dışarıda” olmakla zemmedilmiştir. Çünkü 1960’larda tıpkı solun düşünsel canlanmasında çevirilerin önemli rol oynaması gibi, İslâmcılık da çevirilerle canlanmıştı. Türkiyeli İslâmcılar, Radikal İslâmcılığı Pakistanlı, İranlı ve Arap düşünürlerden öğrenmişlerdi. Önce, 1960’ların sonlarından itibaren Seyyid Kutup, sonra, 1980’lerde Ali Şeriatî, alt üst edici etkiler yarattılar. Kutup, İslâmın özünden uzaklaşmış geleneksel Müslüman toplumdaki hicret edip sahil dine uygun bir hayatı yeniden inşa eden bir eylem, bir paralel toplum kurma stratejisi öneriyordu. Sisteme yönelik topyekûn reddiyesi, geleceğin alternatif toplumunu bugünden kurma perspektifi, militan diliyle beraber, dönemin sol hareketlerine hayli benziyordu” (Bora, 2013:526).

Dağ, konuya farklı bir bakış getirerek, çeviri faaliyetlerinin kazandırdığı okuma ve anlama süreçlerinin, dış faktörlerden bağımsız olarak ele alınması gerektiğini savunur. Türkiye’deki İslamcı kitlenin sadece çevirilerle görüşlerini şekillendirmediğini de belirten Dağ, bunun ötesinde dünyayı ve İslam dünyasını araştırmakla meşgul bir neslin okuma ihtiyacını da vurgular. Aynı zamanda Türkiye’de oturmuş bir geleneğin de mevcut olduğunu belirtir:

“Seyyid Kutup ve Mevdudî’nin isimleriyle sembolleşen anlayış, 1970’lerin kargaşa dolu ortamda Türkiye’de İslamcı düşüncelerin alternatif bir ideoloji olarak topluma sunulmasını daha kolaylaştırıyordu. Özellikle sağ-sol kavgası olarak nitelenen kaos ortamında İslamcı alternatifler de kendine geniş bir alan açmayı başardı. Burada çok önemli bir ayrıntıya dikkat çekilmesi zorunludur. Türkiye’deki İslamcı düşünce ve hareketlerin Soğuk Savaş döneminde ülkenin ABD ile iyi müttefik olmasından dolayı bir dış unsurun himayesinde oluşturulduğu ya da “yeşil kuşak” projesinin bir ürünü olduğu yönündeki haksız ithamlar, uzun tarihsel geleneğin inkarından başka bir anlam ifade etmemektedir. Türkiye’nin içinden geçtiği çalkantılı tarihi süreç içinde dini özgürlükler konusunda yaşanan inişli-çıkışlı dönemlerde, gücü değişse bile İslamcılık düşüncesi, hep var olmuştur. Üstelik herhangi bir dış gücün manipülasyonu ile ortaya çıkıp yok olacak yüzeyselliğin ötesinde köklere sahiptir. Güncel siyasi gelişmeler köklü akımın gücünü, olumlu ya

da olumsuz etkilese de varlığına dair yapısal bir etki yapmamıştır” (Dağ, 2019:24-25).

Yapılan çeviri çalışmalarının sosyalizm veya kapitalizm odaklı olmadığını savunan Bulut, bilakis bu eserlerin İslam’ın da güncel konularla ilgili söyleyecek bir sözü olduğu bağlamında yorumlar:

“Türkiye’de ve Ortadoğu’da sosyalist hareketlerin gelişimine paralel olarak, 1960’lı yıllarda, sosyal adalet, kapitalizm eleştirileri ve İslâm-sosyalizm ilişkilerini konu edinen gerek telif ve çoğunlukla da tercüme eserlerin sayısında dikkat çekici bir artış gözlenmektedir. Bu çabada, sosyalist hareketlerin bağımsız bir Müslüman kimliği inşâsı için örneklik teşkil ettiği, Türkiye’nin ve dünyanın çağdaş sorunları, ekonomik ve sosyal adalet vb. gibi konularda İslâm’ın da bir cevabının bulunduğu gösterilmeye çalışılmıştır. Bütünüyle bu ilgiden hareketle verilmiş birçok eser bulunmaktadır. Bu eserlerde, İslâm’ın kapitalist bir kalkınma ve yaşam biçimini benimsemediği, İslâm toplumunun "toplumcu" bir karakterinin bulunduğu vurgulanmıştır. Dolayısıyla bu uğraşının kaynağında, sosyalizm karşıtı bir düşünceden ziyade, kapitalizm ve sosyalizm kutuplaşmasının ötesinde İslâm’ın üçüncü bir tarzı oluşturduğunu gösterme çabası yer almaktadır” (Bulut, 2005:916).

Dağ, yapılan çevirilerin ortaya çıkardığı aktivist hareketlerin varlığına değinir. Dağ’a göre, 1960’ların ikinci yarısından itibaren ve özellikle de 1970’lerden sonra siyasal söylemi güçlü yeni hareketlerin ortaya çıkmaya başlaması “ikinci nesil” olarak tasnif edilebilecek yeni bir aktivist nesli getirecektir. Üstelik 1980’lerden sonra özellikle İran devriminin ve Afganistan’daki savaşın getirdiği daha militan söylem nedeniyle az da olsa şiddet savunuculuğu yapan yeni grupların ortaya çıkması da fazla sürmeyecektir (Dağ, 2019:24).

Bu aktivizmin önemli gençlik hareketlerinden olan MTTB’nin kitlesel olarak çalışmalarına başlaması da aynı dönemlere rastlar. Bu hareketin de kendi arasında farklılaşmaya gittiğini belirten Dağ, aynı yıllarda İslamcı düşüncenin daha sivil farklı versiyonları kitleselleşmeye devam ettiğini söyler. Milli Türk Talebe Birliği’nin muhafazakâr milliyetçi yapısından ayrılarak daha İslamcı bir çizgiyi benimseyen Akıncılar Hareketi ile İlim ve Kültür Ocağı (İKO) gibi dernekler ortaya çıkarken, İslami Hareket, Düşünce, Şura Tevhid, Sebil gibi dergiler daha devrimci bir söylemi savundular. Dağ’a göre bu dönemin etkili kişiler olan, Selahattin Eş Çakırgil, Beşir

Eryarsoy, Mehmet Bekaroğlu, Ali Bulaç ve hala hayatta olan birçok yazar, bu dergilerin önemli kalemleri oldular. 1967 yılından itibaren Erdem Bayazıt ve Bahri Zengin tarafından çıkarılan Maveria dergisi, aktivist değil ama edebi sanatlar aracılığı ile İslamcı ideolojinin ciddi yayınlarından biri haline geldi (Dağ, 2019:25-26).

Aynı siyasal kuşanın bünyesinde bulunan değişik görüşlerin yanı sıra, farklı siyasal kuşaklardan gelen etkilerin izlerini de dikkate almak yerinde olacaktır. Toplumsal anlamda bu grupların etkileri bulunduğunu belirten Whitter'in, (1997), yeni bir siyasal kuşanın mensubu olduğu hareketi dönüştürebilmesi için, hem belli dönemlerde harekete katılım sayısının yüksek olması hem de hareketin örgütlenme yapısının ve kültürünün iç tartışmalara ve yeni katılımcıların aktif görev üstlenmesine açık olması gerektiği sonucuna ulaşır (Bekaroğlu, 2017:129).

Türkiye'de belli bir okuyucu kitlesi yakalayan bir diğer İslam ülkesi, devrim sonrası kurulan İran olmuştur. Bu ülkeden çevrilen eserlerin belli ölçüde İslamcı okuyucu kitle üzerinde etkileri olmuştur:

“Bu dönemin son büyük siyasî-psikolojik yükselişi İran inkılâbıyla oldu Radikal İslâmcılar ve dindar gençler arasında İslâm'ın zaferi olarak büyük bir heyecanla karşılandı. Kısa bir müddet sonra devrim hakkında çoğu tercüme yazılar ve kitaplar neşredildi, daha da önemlisi Humeyni'den, Ali Şeriatî'den, Beni Sadr'dan, Âyetullah Muntazari'den tercüme yayınlanmaya başladı ve Türkiye tarihinde ilk defa bu ölçüde Şîi müellifin kitabı Türkçeye aktarılmış, bu yolla Şia kültürüyle münasebete geçilmiş oldu” (Kara, 2013:34).

Bulut, devrim sonrası oluşan ortamda eserleri Türkçe'ye kazandırılan yazarlar hakkında şu bilgileri verir:

İranlı devrim önderlerinin eserleri de Türkçeye tercüme edilmeye başlanmıştır. Bunlar arasında Murtaza Mutahhari ve özellikle de Ali Şeriatî'nin isimleri öne çıkmaktadır. Sonraki yıllarda bu isimlere başka İranlı ulema ve entelektüellerin isimleri de eklenmiştir: İmam Humeyni, Ayetullah Talegani, Allame Tabatabai, Abdulkerim Suruş, Celal Ali Ahmed vb.” (Bulut, 2013:364) şeklinde beyanatta bulunmaktadır.

Türkiye'de İslâmcılık geleneğinde görülen iç farklılaşma belli anlaşmazlıkları da beraberinde getirdi. 1940 ve 1960 arasında derinleşen bu ayrışma sonucunda;

“Mevcut İslâm anlayışını savunmaya ve daha da güçlendirmeye çalışanlar da düşüncelerini belli ölçüde tercüme yoluyla sergilemişlerdir. Türkiye İslâmcılığı'ndaki tercüme faaliyetleri açısından, göz ardı edilemeyecek bir özellik olarak karşımıza çıkan bu durum, özellikle 1980'lerden itibaren -İran Devrimi'nin etkisiyle- daha bir billurlaşacaktı. Bu yaygın faaliyetleri, gittikçe İslâmcılık düşüncesi içerisinde değerlendirilen çok farklı anlayışların kendilerini daha net bir şekilde tanımlamalarına ve dolayısıyla, İslamcılık kategorisi içerisinde kabul edilen çok sayıda farklı yaklaşımın ortaya çıkmasına yardımcı olmuştur” (Bulut, 2005: 923).

Siyasi anlamda yaşanan olaylar, İslamcı kesimin birçok olaya yaklaşımının şekillendiği bir döneme girilmesine yol açmıştır. Bu dönemlerden birisi olan 1970'lerin sonlarında İran'da bir devrim hareketi yaşandı ve sonrasında İslâmcılar iktidara geldi, bu hareket Türkiye'nin İslamcı gençliği üzerinde etkili oldu:

“Afganistan'ın SSCB tarafından işgaline karşı gerçekleştirilen direniş hareketinin İslâmcı karakteri, Filistin meselesinde İslâmcı hareketlerin öne çıkmaları, İran-İrak Savaşı gibi uluslararası siyasî olaylar, Türkiye İslâmcı gençliğinin ilgisini ülke dışındaki olaylar üzerinde yoğunlaştırdığı ve Türkiye İslâmcılığının enternasyonalist yaklaşımını beslediği gibi, Türkiye'de de İran'dakine benzer bir devrimin gerçekleştirilebilmesi noktasında İslâmcı gençlikte ümitvar bir halet-i ruhiyenin oluşmasını sağlamıştır” (Bulut, 2013:363)

İslam dünyasından 1960 sonrası yapılan çevirilerin, siyasi dönüşüm ve uyanışların etkilerine rastlamak mümkündür. İslam coğrafyasındaki siyasi çalkantıların ve yenilenmelerin bir sonucu olarak kendi düzenini sağlamak adına bazı ülkeler görüşlerini ihraç etmeyi uygun görürken, bazen de Türkiye'deki kaynak eser arayışının etkilerini görmek mümkündür. Bu şekilde davranan bazı ülkeler veya çevreler, hem kendilerini ülke dışında yeterli düzeyde taraftar toplayacak hem de içerideki otoritesini sağlamlaştırmış olacaklardır.

Türkiye'de İslamcılık düşüncesi, çeviriler aracılığıyla güç kazanırken, bu çevirilerin yapılması için uygun zemini sağlayan demokratik ortamın da sorgulanmaya başlandığı bir sürece de girilmişti. Demokrasi konusunu ele alan sempozyumların, özel dergi

çalışmalarının, çeviri ve telif eserlerin de bu dönemde yoğunlaştığı görülmekteydi. Koyuncu'ya göre, bu dönemde demokrasinin kavramını ele alan İslamcı kesim üç farklı söyle ortaya koymuştu:

“Birinci söylem, halen 70’lerin bakış açısı, yani demokrasinin şirk olduğunu ileri sürenlerin görüşleridir. İkinci söylem, demokrasinin bir araç olarak kullanılabilmesi söylemidir. Üçüncü söylem ise İslam’ın demokrasi ile bağdaşabileceğine dair söylemdir. Bu üçüncü tür söylem, demokrasiyi doğrudan reddetmez ve kötülemez, ancak demokrasinin birtakım sorunları olduğunu, İslami değerler ile –ki birçok ortak değeri olduğu ileri sürülür-donatıldığında bu sorunları aşacak düzeyde olduğunu iddia eder” (Koyuncu, 2015:631) şeklinde bu süreç açıklanmaktadır.

Bunun yanında 1950’li yıllar ve sonrasında siyasi yaşamdaki çoğulcu yaklaşım ortamında gelişen birçok siyasi hareket gibi, İslamcı çevrelerin de manevra alanı bulması, daha yoğun entelektüel faaliyet içine girmeye yönlendirmiştir. Bu dönemin entelektüel çalışma alanlarından birisi de çeviri çalışmaları olmuştur:

“İslamcı çevreler, demokrasinin faziletli bir yönetim biçimi olduğunu, ilk dönem İslam toplumunda demokrasinin ileri bir şeklinin uygulandığını ileri sürmüşlerdir. Çevirilerin yapılmaya ve etkili olmaya başladığı 1970’li yıllarda demokrasi, felsefi çerçevede ele alınmış ve hâkimiyet bağlamında tartışılmıştır” (Koyuncu, 2015:632).

Bazı İslamcı çevreler, oluşan düşünce ortamında, demokrasiye eleştirel bakış açısı getirilerek, bunu bir yaratıcıya ortak koşma düzeni olduğunu belirterek demokrasiye karşı durmuşlardır (Koyuncu, 2015:632). 1980’li yıllarda meydana gelen İran devrimi sayesinde İslam devleti vurgusu artmış, ancak 1990’larda demokrasinin İslam devletine giden bir araç olarak kabul görmesi olgusu ile karşılaşmıştır (Koyuncu, 2015:632). Koyuncu, 28 Şubat darbesi ile büyük bir savrulma yaşayan İslamcılık hareketinin, tekrardan demokrasiye sığındığını ve Ak Parti iktidarı ile birlikte demokrasiyi içselleştirmeye başladığını belirtir (Koyuncu, 2015:632).

Millî Görüş ve Pakistan’daki Cemaati-i İslami bağlantısı da bu noktada önemlidir. 1941 yılında Cemaati-i İslami’yi kuran ve eserleri Türkçe’ye çok defa çevrilmiş olan Mevdudi’nin bu hareketteki konumu da ayrıca önem taşır:

“1970’li yıllarda ve sonrasında siyaset ile ilgilenen İslamcı grubun başını Milli Nizam ve Milli Selamet partileri çekmektedir. Kurulduğu günden itibaren Pakistan ile iyi ilişkiler kuran Millî Görüş Hareketi siyaset olarak da Cemaat-i İslâmî’ye benziyordu. Şu kadar var ki Cemaat-i İslâmî Pakistan toplumunun ürünüydü ve daha dindar bir kadroya sahipti, kurucusu ise müellefatı olan bir İslâm âlimiydi. Millî Görüş Hareketi ise katı devrim kanunları ile çepeçevre kuşatılmış bir atmosferde siyaset yapmaya çalışan ve dindar bir akademisyen mühendis tarafından yönetilen bir hareketti. Bu önemli farklara rağmen Türkiye’nin İslâm’a olan açlığı Millî Görüş Hareketi’ni daha güçlü prensiplere sahip Cemaat-i İslâmî’den daha başarılı kılmıştır. Cemaat-i İslâmî’nin başına Kadı Hüseyin Ahmed’in geçmesinden sonra iki defa kapatıldıktan sonra Refah Partisi adıyla siyasete giren Millî Görüş Hareketi, Cemaat-i İslâmî ile daha sıcak ilişkilere girmiştir. Partiler önemli toplantılarına ve kongrelerine diğer partiden mümkünse en üst düzey katılım sağlıyor ve birbirini güçlendirmeye çalışıyorlardı. Millî Görüş Hareketi bir dönem çok sayıda genci Pakistan’da okumak üzere göndermiş ve onları Cemaat-i İslâmî’ye emanet etmişti. Pakistan’da eğitim görenlerden bazıları sonraki yıllarda Refah, Fazilet ve Saadet partileri içinde aktif görevler de almıştır. Her ne kadar Cemaat-i İslâmî, Türkiye’de Necmettin Erbakan’ın temsil ettiği Millî Görüş Hareketi’nin başarılı olması sebebiyle ondan taktik alma ihtiyacını duymuşsa da Millî Görüş Hareketi’ni fikren besleyen kaynaklardan biri Mevdûdî ve eserleridir. Mevdûdî ve ihvan hareketinin liderlerini okuyan pek çok ülkede İslamcılık. radikalliğe doğru evrilirken Millî Görüş’ün ılımlı ve demokrat İslâm’ı yeğlemesi belki de Mevdûdî’nin en çok sevineceği bir neticeydi” (Birişık, 2013:396).

Türkiye’deki İslamcı çevreler siyasallaşmaya doğru evrilirken, 1980 yılında askeri darbe süreci yaşandı. Bu darbe süreci sonrasında siyasi partilerin ve STK’ların faaliyetlerinin durdurulduğu ve birçok ideolojik grubun tevkifata uğradığı görülmekteydi. Bu süreç sol grupları etkilediği gibi, sağ grupları da etkilemişti ve yaşananlar, sağ gruplarda da belli arayışları ortaya çıkarmaktaydı:

“Devletin bekası ve komünizmin önlenmesi için var gücüyle mücadele eden sağ yelpazedeki insanların da solcularla birlikte hapse atılıp aynı muameleye tabi tutulmaları, başta ülkücü olmak üzere birçok kesimin düşünsel bir kriz yaşamasına sebep olmuştur. Bu sorgu süreci, birçoğunun İslami mücadeleyi benimsemesine

sebepe olmuş ve sonraki dönemin şekillenmesine zemin hazırlamıştır” (Aytepe, 2016:188).

1980 yılındaki askeri darbenin ardından yaşanan siyasi kanat değişiklikleri ve yeni gruplaşmalar da bu sürece eklenince, İslamcı kesim içindeki oluşumlarda da dönüşüm ve çeşitlenme devresine girildiği görülmekteydi. Dağ’a göre, yeni dönemde yapılan ilk seçimde muhafazakâr eğilimli Turgut Özal’ın seçilmesi İslamcı akımlar yönünden şanslı bir dönemin kapısını araladı. Ülkede genel anlamda İslami duyarlılık artarken, geleneksel İslamcı akımlara ilave olarak yeni yayınlar, fikir insanları ve hareketleri de ortaya çıkmaya başladı” (Dağ, 2019: 26).

1980 sonrası süreci de yaşayan Türkiye’deki İslamcı düşüncenin siyasi serüvenini ele alan Lapidus, İslamcı akımın siyasetle, geleneksel İslam anlayışıyla, devletle ve toplumla ilişkilerini irdeleyen ifadesinde şu şekilde saptamalarda bulunur:

“Bununla birlikte, tepeden dayatılan bu değişimler çok az kabul gördü. Bu değişimler, ülkeyi modernleşmiş şehirli elit ve İslam'a bağlılıkları hiçbir zaman ciddi bir şekilde azalmayan kırsal kitleler olarak ikiye ayırdı. Devlet laik olmasına karşın Türk halkı, kendini Müslüman olarak tanımlamaya devam etti ve Cumhuriyet dönemi boyunca da halk camilerdeki ibadetlerini ve türbe ziyaretlerini sürdürdü. 1960'lar ve 1970'lerde devletin ve toplumun yeniden İslamileştirilmesine yönelik hareketler ve partiler giderek güçlendiler. Said Nursi Hareketi, Nakşibendi tarikatı ve bir İslam devleti kurulmasını isteyen Milli Selamet Partisi daha aktif hale geldi. 1980'ler 1990'larda devlet mahkemelerin, vakıfların ve imamların eğitimin kontrolü yoluyla İslam'ın kurumsallaştırılmasına çalıştı. Cumhurbaşkanı Özal, İslami hareketleri sisteme dahil etmeye çalıştı. Bununla birlikte, devletin İslam'a yönelik hoşgörüsü sadece İslami muhalefetin büyümesini sağladı. Türk siyasi sistemi içinde mücadele eden, öğrencilerin, küçük şehir esnafının, taşralı iş adamlarının ve köyden kente göç edenlerin desteğine sahip olan, Necmettin Erbakan'ın yönetimindeki Milli Selamet Partisi'nin devamı niteliğindeki, Refah ve Saadet Partileri oyların %20'sini kazandı- 1996 ve 1997'de kısa bir süre için Necmettin Erbakan Türkiye'nin başbakanı oldu. 1997'de Erbakan ordu tarafından iktidarı bırakmaya zorlandı. Refah Partisi kapatıldı ve bu partinin devamı olan Saadet Partisi'nin oyları yaklaşık %10 oranında düştü. Askeri bakış açısından İslami partiler "İran" tarzı radikal bir devrim ve Atatürk tarafından kurulan laik Türk Cumhuriyeti'nin yıkılması tehdidini taşımaktadırlar; bu muhalefet kendini

çağdaş Türkiye'deki kaynakların ve iktidarın haksız dağılımına karşı çıkan taşralı, köylü toprak sahipleri, küçük kasabalı iş adamları, dindar Müslümanlar ve Kürtlerden oluşan bir koalisyon olarak ortaya koymaktadır” (Lapidus, 2010:595).

1980 ve 90 arasında tüm dünyadaki İslamcı siyasi yapılanmaların zor bir dönem geçirdiği ifadelerinde anlaşılan Lapidus bu sürecin yaşandığı ülkeleri de sıralayarak şu değerlendirmeyi yapmaktadır;

“1980'lerde ve 1990'larda pek çok ülkedeki İslami muhalefet kimi zaman siyasi partiler şeklinde veya İslamcı-milliyetçi ideolojiler aracılığıyla ve kimi zamanda İslami devletlerin ilan edilmesiyle ehlileştirildi ve ulusal siyasi sistemlerle bütünleştirildi. İslami hareketler Türkiye, Malezya ve Endonezya'da siyasi sistemin içine taşındı. Suudi Arabistan, Mısır ve Cezayir' de şiddetli İslami muhalefet tamamen bertaraf edilemediyse de siyasi olarak bastırıldı” (Lapidus, 2010:583-584)

İslamcı hareketlerin buldukları ülkelerdeki yönetimler tarafından tercihte bulunmak zorunda bırakıldıklarını da belirten Lapidus, İslamcılığı esas alan bu grupların, önlerine konulan iki seçenek arasında tercihte bulunma durumu ile karşı karşı kaldığını belirterek, bu grupların yönetimde görev almak veya tasfiye edilmek seçeneklerinden birini seçmek zorunda kaldıklarını belirtir. Bu gruplardan bir kısmı ise dini dönüştürme görevi ile, barışçıl biçimde eğitim alanına kayarak reformist ve selefi düşüncenin peşinden yollarına devam etmişlerdir (Lapidus, 2010:583-584).

Akdoğan, ülkelerin yönetimlerinin süreci yöneterek yeni bir çehreye büründürdüklerini belirtir. Akdoğan, Türkiye'de Cumhuriyet devri boyunca ilk olarak sert bir şekilde sınırlandırılan İslamcı hareketin manevra alanının sonraları, daha ılımlı politikalarla yönlendirildiğini belirtir:

“Devlet dini kendi politika ve eylemlerine yön veren bir güç olarak görmemekle birlikte, ona yararlı ya da gerekli görüldüğünde devlet amaçları için harekete geçirilebilecek bir kaynak gözüyle bakmaya devam etmekteydi. 1980 sonrası İslami hareketin gelişmesinde devletin uyguladığı din politikalarının da etkisi vardır. Cumhuriyet tarihi boyunca devlet dine karşı yok sayma, bastırma, dışlanma, görmezden gelme gibi politikalar uygulanmıştır. 1980 sonrası ise dini yönlendirme ve manüle etme politikası uygulanmıştır. Bu çerçevede Türk-İslam sentezi geliştirilmiş, faizsiz finans kuruluşlarına izin verilmiş, din dersleri mecburi olmuş,

uluslararası boyutta (Rabıta gibi örgütlerle) dini projeler uygulanmıştır. Devletin dini manupüle etme sebebi radikalizmi önlemek, devlete bağılılığı tesis etmek, milli birlik ve sosyal barışı sağlamaktır. Bu politiklar sonucu dini anlayış daraltılmış, bireysel ve şekli boyutu ö nplana çıkartılmış, ancak yaygınlık kazanmıştır. Devrimcilik yerine dindarlaşma gelişmiş, ancak dini motiflerin yaygınlaşması dinin özellikle sosyal alanda ise kısmen de siyasal alanda meşruiyet kazanmasına sebep olmuştur” (Akdoğan, 1999: 264).

Siyasi anlamda Türkiye’deki İslamcılığın serüvenini ele alan Tibi, 1995 yılının Aralık ayında gerçekleşen seçimlerde, “Yeni Osmanlıcılığın politik görüşünü temsil eden Refah Partisi” ifadesi ile açıkladığı İslamcı siyasi görüşün, yüzde 21,3’ü oy alarak güç kazanmış olduğunu belirtir. Bu durumu bir anlamda ülkede bulunan Kemalistler ve İslamcılar arasında gelişen bir mücadele olarak ele alırken. Bunun da ötesinde “Batı ve Batı karşıtı yönelimli güçlerin çatışması” (Tibi, 2000: 13) olarak da değerlendirir.

Bilici. Türkiye’deki İslamcılığın sosyo kültürel anlamda bir serüven geçirdiğini belirterek, bu serüvenin siyasî meyvelerinden birisinin Adalet ve Kalkınma Partisi ve temsil ettiği ideoloji olduğunu iddia eder (Bilici, 2005:800).

Mahalli’nin 2012 yılına ait bir değerlendirmesi, akademik ve siyasi çevrelerde İslamcı olarak değerlendirilen AK Parti’nin içte ve dışta takınacağı tutumu irdelemeyi hedefler:

“AK Parti’nin nasıl bir dini model uygulayacağı ABD ve AB’nin umurunda değil. Onlar için önemli olan "İslamcı" AK Parti yönetiminde bir Türkiye'nin hep Batı'nın yörüngesinde kalması ve bölgede Batı'ya karşı yükselen direnişi "bölgesel barış, istikrar, kalkınma, dinler ve medeniyetler arası diyalog" ve benzeri söylemlerle yumuşatması ve zaman içinde kırmasıdır” (Mahalli, 2012: 94).

Mahalli’ye göre, Batılı sistemin Türkiye’yi, bölge Müslümanlarına kabul ettirmek ve inandırabilmek için AK Parti yönetimindeki Türkiye'nin İslami gelenek, motif ve anlayışların ağır basacağı bir ülkeye dönüştürülmesinde hiçbir sakınca yoktur ve öyle olmalıdır (Mahalli, 2012: 94). Ayrıca bu süreçte, "siyasal anlamda Müslüman" kimliği taşıyan bir Türkiye’nin AB’ye alınmamasında bu kimliğin de etkisi olduğunu savunulur. Mahalli’ye göre, Türkiye’nin bağrından çıkan İslamcı anlayıştaki kişilerin dahi, kendi kültürel ve sosyal özellikleri nedeniyle, Cezayir, Filistin ve İran gibi ülkelere siyasal ve anayasal farklılıklar barındırdığının da dikate alınması gerekir. Mahalli, Batılı çevrelerin, AK Parti döneminde ABD, İsrail, Siyonizm, emperyalizm ve benzeri

konulardaki inanç, algı, tutum ve davranışlarıyla ilgili olarak 10-15 yıl önceki konumları ile bugünkü konumları arasındaki farkı da buna kanıt olarak gösterir” (Mahalli, 2012: 94).

Mahalli, Türkiye'nin sahip olduğu nev-i şahsına münhasır durumdan faydalanmak isteyen Batı'nın bu durumu kullanmaya kalkarak, hedeflediğinin; 50 yıldır Batı ve Batı'nın tüm kurumlarıyla ilişkileri olan bir Türkiye, sanki yeni bir ülkeymiş gibi, muhafazakar kimliğe sahip AK Parti iktidarında, İslami kimliğin bu özelliği ön plana çıkartılarak, bölge ülke ve halklarına örnek bir Müslüman ülke ve örnek bir İslamcı parti olarak göstermek olduğunu savunur (Mahalli, 2012: 95) olduğunu belirtir.

Türkiye'de yönetimde olan İslamcı bir parti olarak kabul edilen AK Parti'nin sahip olduğu siyasal duruşun Batı açısından ele alınışını değerlendiren Mahalli, hangi tür bir İslami öğretinin veya uygulamanın kabul edildiği veya tatbik edildiği gibi konularla Batı'nın ilgilenmediği ve ilgilenmeyeceğini belirtir. Mahalli, Batı'ya göre önemli olanın, AK Parti yönetiminde Türkiye'nin siyasal anlamda ılımlı değil uyumlu bir Müslüman ülke olmasıdır. Batı'ya göre böyle bir ülkenin Batı'nın ideolojik kalıpları ve ekonomik çıkarlarıyla uyum içinde olması doğal bir sonuç olacaktır (Mahalli, 2012: 95). .

Mahalli Türkiye'nin bugünkü devlet yapısının diğer İslam ülkeleriyle farkını ve Batı dünyası için bir rol model olduğunu şu ifadelerle özetler:

“Batı'nın AK Parti'ye yüklemeye çalıştığı görev bazılarının düşündüğünün çok ötesindedir. Çünkü onlara göre AK Parti yalnızca siyasal anlamda değil aynı zamanda dinsel anlamda da Batı, yani Hıristiyanlık ve Yahudilikle uyumlu olduğunu kanıtlamak durumundadır. Çünkü böyle bir uyum Batı'ya göre İslam'ı gerçek tüm değerlerinden uzaklaştıracak ve içi boş bir öğretden ibaret duruma getirecektir. Böyle bir İslam'a inananlar Filistin'de, Irak'ta, Afganistan'da, Çeçenistan'da, Bosna'da, Somali'de, Kıbrıs'ta ve benzeri tüm yerlerdeki haksızlıklara karşı ilgisiz ve kayıtsız kalacak ve "Bize ne orada olup bitenlerden!" demeye başlayacaktır. Bu ise AK Parti deneyimini her alanda ve anlamda çok daha önemli ve anlamlı kılmaktadır. Batı'ya göre bu deneyimin Türkiye'nin siyasal yapısı üzerindeki etkilerinden çok Türk toplumu üzerindeki sosyal, kültürel, psikolojik ve en önemlisi dinsel, yani ideolojik etkileri ve yansımaları önemlidir.” (Mahalli, 2012: 95-96).

Türkiye'nin tarihi geçmişi, İslami kültürü ve yönetim biçimi, diğer Ortadoğu ülkelerinden çok farklıdır. Türkiye yeni bir devlet olmadığı gibi, Ortadoğu ülkeleri gibi, İslam anlayışı konusunda toplumsal anlamda sıkıntılar yaşayan kaotik bir ülke de değildir. Türkiye, Kurtuluş Savaşından sonra belli bir süre devlet reformu nedeniyle, belli konularda kendi kültürel özlerinden uzaklaşmış olsa bile zamanla, bizzat bu kopuşu sağlayan kesimlerin de kendi kararlarını düzelterek toplumsal uzlaşmaya varabilmiş bir ülkedir. Türkiye'de devlet, zaman içerisinde toplumsal gelenekle barışmış, muhafazakar kesimin meşru ve demokratik yollarla yönetimde söz sahibi olduğu bir ülke haline gelmiştir.

Bu durum, bin yıllık bir devlet geleneği ve çok kültürlü bir yaşam felsefesinin ürünüdür. Türkiye'de Mevdudi ve Seyyit Kutup gibi ideolojik İslamcı önderler olmamakla birlikte, Türkiye'nin tarihinde Mevlana, Yunus Emre ve Hacı Bektaş- Veli gibi önderler vardır. Onların toplumsal mesajları, dinin özüne hümanist bir davettir. Bu gelenek ve tarihe sahip Türkiye, kendi geleneksel İslam düşüncesine karşı devlet tarafından sergilenen engellemeler neticesinde, önce kendi içinden, Said Nursi ve Süleyman Hilmi Tunahan, Mehmet Zahid Kotku, Mahmud Sami Ramazanoğlu, Abdülhakim Arvasi gibi din adamlarıyla toplumsal bir mücadele vermiş, sonrasında ise Ortadoğu'dan gelen akımların etkisine maruz kalmıştır.

Türkiye içinden ortaya çıkan İslami akımlar, yerli ve milli bir öze sahip oldukları için, toplumsal karşılığı ve devletle ilişkileri kendi kültürüne uygundu. Oysa 1960 sonrası çeviri yoluyla ithal edilen İslamcı görüşlerin amaç ve idealleri, yerli İslami görüşlerden çok farklıydı ve topluma yabancıydı. Aynı biçimde yerli İslam kültürüne de yabancıydı. Çoğunluğu Ehli Sünnete mensup olan, diğer bir önemli unsur olan Alevilik inancının da yerleşik olduğu Türkiye coğrafyasının kimyası, ithal görüşlerin dini referansları ve geleneklerine oldukça yabancıydı.

Osmanlı Döneminde de zaman zaman devletle sıkıntı yaşayan İslamcı gruplar olmakla birlikte, bu durum doğal bir sosyolojik alan çatışması olarak kabul edilebilir. Türkiye, özellikle Turgut Özal'ın iktidarıyla birlikte, özgürlükçü bir yol izleyerek, muhafazakar kesimlerle devletin uzlaştığı bir döneme girmiştir. Geleneğe aykırı ortaya çıkan yerli İslamcı görüşlere de halkın izin vermeyeceği Türk toplumunun, kendisini İslamcı bir akım olarak ifade eden bir gruba karşı 15 Temmuz 2016'da gösterdiği reaksiyonla belli

olmuştur. Türk halkı kendi kültürüne ve kendi geleneksel İslam anlayışına sahip çıktığını göstermiştir. Yurt dışından gelen İslamcı akımların türk kültür ve geleneğine karşı yıkıcı etkilerine karşı gösterilen reaksiyon, yurt içinde aynı yönde büyüyen akımlara karşı da toplum tarafından gösterilmiştir.

Kimi zaman doğrudan ülkenin yönetimi tarafından yapılan çeviriler, bazen de hedef ülkede bulunan STK veya yayınevlerinin bizzat kendileri tarafından yaptırılmaktaydı. Yapılan çevirilerin ağırlık noktasını reformcu sünni anlayışa sahip Mısır Selefi İslamcı görüşü, Kraliyet ailesi çevresinde gelişen Suudi Arabistan Vehhabi görüşü ve İran İslam devrimi sonrası gelişen Şii dünya görüşü biçiminde tasnif etmek mümkündür. Dini alanda yapılan çevirilerin dışında edebi, sosyal, iktisadi alanda yapılan çeviriler de vardır. Ancak çevirilerin büyük ölçüde, dini alanda yaptırılan çevirilerle ideolojik olarak ilişkili olduğu görülebilir. İslam dünyasından yapılan çeviri çalışmaları sonrasında Türkiye’de de bu yönde bir birikim oluşmuş bu birikim farklı görüş ve düşüncelerden süzülerek yeni akımların ve görüşlerin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Bu alanda çalışma yapılan önde gelen konulardan birisi de, daha önce değinilen İslami İktisat konusudur.

4.2. 1960 Sonrası İslam Dünyasından Çeviri Yapan Yayınevi ve Çevirmenler

Türkiye İslamcılığının ortaya çıkışı ve gelişimi ile ilgili, çeviri hareketlerine bağlanan bir algı mevcuttur. Bundan dolayı bu çeviri çalışmalarının yapılış gerekçesini ve çevirileri yapan yayınevlerinin incelenmesi, Türkiye’deki İslami anlayış değişimini gözlemleyebilmek için önemlidir. 1960 yılından itibaren Türkçeye çevrilmiş eserleri hazırlayan yayınevlerinin incelenmesi, içerik ve dünya görüşü açısından, İslami eserlerin neden çevrildiğinin anlaşılması açısından da önemlidir.

Ayrıca bu sürecin toplumsal ve kültürel yansımalarının da belirlenmesinin, fikri anlamda yaşanan atılımın boyutlarının ve etkilerinin anlaşılmasına olumlu etki yapacağı da dikkate alınmalıdır. İslamcılık kavramının Türk düşünce ve fikir akımları arasından soyutlanmadan incelenmesine de katkı sunacak olan bu yaklaşım, belli ölçüde beklentileri karşılayacaktır.

1950’den sonra Türkiye’de yaşanan iktidar değişiminin de payı olan bu sürecin aktörlerinden olan Adnan Menderes’in yönetiminde olduğu yıllardan başlanacak olursa,

İslamcı hareketin çeviri anlamında gözle görülür yoğun bir faaliyeti bulunmamaktaydı. Bunun yanında bu dönemde İslamcı fikir akımlarının faaliyetlerinde nisbi bir kolaylık yaşadıkları da anlaşılmaktadır. Türkçe okunmak zorunda bırakılan ezanın yeniden yeniden aslına döndürülmesi ve İslami literatüre yeni eserlerin kazandırılması gibi birçok gelişme bu dönemde yaşandı. 1956'da İslam Dergisi yayın hayatına başlarken, 1958 yılından itibaren Salih Özcan'ın çıkardığı Hilal Dergisi, bu dönemin dikkat çekici yayınlarından biri oldu (Dağ, 2019:23). Bu durumun getirdiği olumlu atmosfer neticesinde çeviri hareketlerinin belli ölçüde yerleşmeye başladığı görülmektedir. Türkmen İslamcı akımların çeviri faaliyetlerinin başlangıç sürecini şöyle özetler:

“Salih Özcan'ın Hilal Yayınları'nın önderliğinde başlayan bu tercüme faaliyeti iyi bir okuyucu kitlesi toplayınca başka yayınevleri kurulmaya, kurulu yayınevleri Mevdüdi'nin kitaplarını yayımlamaya başladı. Bu yayınevleri için hem kazançlı bir işti hem de bu çalışmalar onları ruhen tatmin ediyordu” (Türkmen, 2013:392)

Bulut, çeviri hareketlerinin Türkiye'deki İslamcı geleneğin en önemli faaliyetlerinden birisi olarak görülmesi gerektiğini savunarak, Türkiye'deki İslamcı kesimin geleneksel olarak yürüttüğü çeviri çalışmalarını, Türkiye'nin genel düşünce hayatıyla ilişkilendirir. Bu savını bir adım ileri taşıyan Bulut, Türkiye'de bir düşünce hayatının neredeyse çeviri faaliyetleri sayesinde bir düşünce hayatının oluştuğunu iddia eder (Bulut, 2005:909). Bulut, bu süreci daha da eskilere götürerek, Cumhuriyetin ilk yıllarındaki çeviri faaliyetleri ve Osmanlı dönemindeki çeviri faaliyetlerini de bu süreçle ilişkilendirir:

“Batılılaşma döneminin ilk icraatlarından birinin, -sonraki tarihlerde de defaatle benzerleri kurulacak olan- bir "tercüme kurulu" kurmak oluşu, konumuz açısından ilgi çekicidir. Bu bağlamda Lale Devri'nde oluşturulan heyetlerin, 1851'de kurulan Encümen-i Daniş'in ve Hasan-Âli Yücel'in Millî Eğitim Bakanlığı döneminde klasiklerin tercüme edilmesi faaliyetleriyle adından çokça söz ettiren Tercüme Encümeninin faaliyetlerinden söz edilebilir” (Bulut, 2005:909).

1960'ların ortasından sonraki dönemde İslamcı gruplar Türkiye'de yeni bir döneme girmiştir. Dünya'daki gelişmelerden etkilenen bir süreci yaşanan Türkiye'deki birçok siyasi görüş mensubu gibi İslamcı dünya görüşüne sahip kesimler de, kendi tarihi özleriyle bağlantı kurma ve yurtdışındaki müslümanların güncel olaylar karşısında ne düşündüklerini öğrenme ihtiyacı hissetmişlerdi. Bu süreçte yurtdışındaki müslüman yazarların sahip oldukları İslamcı görüşleri de tanıma imkanı bulan Türkiye'deki

okuyucular, onların İslamcı fikirlerinden etkilenmişlerdir. Türkmen, bu süreci, “Tevhidi Uyanış/Evrensel İslamcılık” olarak özetler. Bu sürecin temel özelliği olarak, tevhid eksenli politik ifadenin yoğunlaşması görülür. Koyuncu’ya göre, Türkiye’de bulunan İslamcılık düşüncesinin, daha önceleri gelişen İslamcılık düşüncelerinden farklı olarak, yani bir akım halinde, devlete, topluma, ekonomiye ve politikaya dair sahalarda farklı bir görüş ortaya koyar (Koyuncu, 2015:629).

Dergi yayınlarının İslamcı akımların Türkiye’ye girişi sürecindeki rolüne değinen Dağ, önde gelen dergiler olan Hilal, İslam Düşüncesi, İslam Medeniyeti ve Pınar gibi dergilerin etkisini şöyle özetler:

“1960 yılında Sezai Karakoç’un yayınladığı Diriliş Dergisi, dönemi için önemli yayınlardan biri oldu. 1967 yılında çıkan İslam Düşüncesi ile İslam Medeniyeti dergileri, Mahir İz, Salih Tuğ, Ali Ulvi Kurucu, Selçuk Eraydın, Esad Coşan, Muhammed Hamidullah, Y. Ziya Kavakçı ve Sabahattin Zaim gibi dönemin birçok kalemine ev sahipliği yaptı. Bunlara ilave olarak Seyyid Kutub ve Mevdudi’den çevrilmiş yazılara da alıntı olarak yer verildi. Bu yılların önemli yayınlarından biri olan Pınar Dergisi, “Yeniden Millî Mücadele” hareketi içindeki kalemlerin başını çektiği bir mektep haline gelirken, bu hareket ile düşünsel anlamda ciddi bir ayrışma da başladı” (Dağ, 2019:24).

Dergicilik faaliyetleri ile ilgili değerlendirmelerde bulunan bir diğer isim olan Bora, bu süreci çevirilerin beslediği entelektüel açılmanın, canlı bir dergicilik faaliyetiyle bereketlendiğini söyler. 1983’te yayımlanmaya başlayan İslam dergisi bir ara, seksen bine ulaşan satışıyla, modern gündelik hayata ilişkin tüketici bilincini de geliştiren-teferruatlı rehberliği yanında, sosyal bilimlerin popülarlaşmasına katkıda bulundu. Bu dergi, yayımcısı Nakşi İskenderpaşa Cemaati’nin dışı açılmasına aracılık etmiştir. Bu yıllardan itibaren, İslamcılığın kanaat önderliğinde ediplerin, hikemi şairlerin yerini, sosyal bilimlerle mücehhez entelektüeller almaya başlayacaktır” şeklinde görüşlerini ifade etmekte ve İslamcı entelektüel kalemlerin ortaya çıkışındaki role dikkat çekmektedir (Bora, 2017:463).

Süreç içerisinde okuyucu ve etki bağlamında önemli etkileri olan yazar ve yayınevlerini ele alan Bulut, bazı eserleri çevirmenleri ile birlikte ele alır:

“Bu dönemde, İslâm’ın modernist, radikal, devrimci, Vahhabi ve Selefî yorumlarına denk düşen eserlerin yanı sıra, İslâm’ı daha geleneksel ve mistik bir

tarzda yorumlayan eserler de Türkçeye kazandırılmıştır. Abdülkadir es-Sufi, René Guénon, Seyyid Hüseyin Nasr vb. gibi isimlerin neredeyse bütün eserleri Türkçeye kazandırılmıştır (özellikle Yeryüzü Yayınları, İnsan Yayınları ve İz Yayıncılık'ın yayın kataloglarında bu tarz eserlerde bir yoğunlaşma göze çarpmaktadır). Bunların yanı sıra, düşünce hayatımızın bir özelliği olsa gerek, “İslâm radikalizmi” olarak adlandırılan düşünceye bir tepki olarak, bu hareketin kaynakları, gelişimi ve önemli şahsiyetleri hakkında -daha çok karalama ve mahkûm etme amaçlı- eserler de Türkçeye tercüme edilmiştir. Mehmet Şevket Eygi'nin ve Hüseyin Hilmi Işık'ın bu yöndeki gerek telif gerekse tercüme alanındaki gayretleri dikkat çekmektedir. Ayrıca, Bernard Lewis'in ve Nikki R. Keddie'nin sırasıyla Haşîşiler: Ortaçağ İslâm Dünyasında Terörizm ve Siyaset (trc.: Ali Aktan, İstanbul: Sebil Yayınevi, 1995) ve Cemaleddin Efgani: Siyasî Hayatı (trc.: Alaeddin Yalçınkaya, İstanbul: Bedir Yay., 1997) isimli eserlerine benzer tarzda çalışmaların Yahudi kimliğini her türlü olumsuz gelişmenin merkezine oturtan yayınevlerince neşredilmesi ironik bir durum olsa gerek” (Bulut, 2013:366).

Türkmen, yapılan çeviri faaliyetleri ile ilgili yorumunda, Türkiye’de “Türkiye’nin gündemi” ile “Türkiyeli Müslümanların gündemi” arasında bir fark bulunduğunu iddia ederek, bu durumun sebebinin, Türkiye’nin kendi iç dengelerinin yanında, dış dengelerin de etkili olmasına bağlar. Türkmen, Türkiye’de bulunan ideolojik yapıların ve devletin kendi yapısının da bu durumu dikkate alarak hareket ettiğinin anlaşıldığını iddia ettiği süreci şöyle özetler:

“Seyyid Kutup’un ilkin, Türkçede Türkiyeli Müslümanlara katkı sağlamak için değil, Türkiye’nin gündemi veya iç dengeleri için gündeme getirildiğiyle ilgili birtakım bilgilere sahibiz. Kutup ilkin, 1961 Anayasası’nın sağladığı düşünce özgürlüğü ortamından yararlanan Kemalist sol ve sosyalist hareketlere cevap verebilmek amacıyla dönemin siyasileri tarafından araçsallaştırılmak istenen bir isim olur. Hilâl Yayınları, daha sonra da Fikir Yayınları yöneticisi olan rahmetli Nihat Armağan’ın 1960’lı yıllarda Bab-ı Âli’deki işleyişin tanıklarından bizzat bizlere aktardıklarından ve 1960’larda Hilâl dergisinin yöneticiliğini yapan İsmail Kazdal’ın Serancam adlı hatıratından öğrendiğimize göre o zamanki MİT yöneticisi Doğu Bey, Seyyid Kutup’un yazdığı İslâm’da Sosyal Adalet kitabının malumatını edinir. Bu kitap Doğu beyin teşvikiyle Diyanet İşleri Başkan Yardımcısı Yaşar Tunagür’e çevirtirilir. Çevirisi yapılan bu kitap daha sonra da sosyalizmin sosyal adaletsizlik eleştirisi yerine ikame edilmek üzere M. İhsan

Babalı'nın Türkçü çizgideki Cağaloğlu Yayınevi'ne 1964 tarihinde 2 cilt olarak bastırılır. Ayrıca zaman içinde bu kitaptan çeşitli bölümler değişik süreli yayınlarda neşredilir. Sözelimi 1966 yılında Konya'da neşredilen İslâm'ın İlk Emri: Oku mecmuasında Kutup'un bu eserinden bir bölüm neşredilir" (Türkmen, 2013:371).

Bırışık, eserleri Türkçe'ye çevrilen yazarlar arasında ismi sıkça anılan Seyid Kutub'tan sonra, adı en çok geçen yazarların başında gelen Mevdudî'ye ait eserlerin çevirisini yapan isimlerle ilgili şu değerlendirmeleri yapar:

"Kitapların çevirisi genellikle Mevdûdî'ye yakın kimseler tarafından yapılıyor, belki de onun kontrolünden geçtikten sonra yayımlanıyordu. Bunlar arasında Hurşid Ahmed'in (Khurshid Ahmad, d. 1932) adı, İngilizce'ye yapılan çevirilerde Halil Ahmed Hâmidî'nin (ö. 1994) adı ise, Arapça'ya yapılan çevirilerde öne çıkmaktadır. Her iki mütercim ile şahsi görüşmelerim olmuş ve fikir alışverişinde bulunmuşumdur 1977 yılına kadar 48 kitabı Arapçaya, 43 kitabı Bengalceye ve 34 kitabı İngilizceye çevrilip yayımlanmıştı. Onun İngilizceye çevrilen eserleri büyük oranda yine Cemaat-i İslâmî tarafından Lahor'da kurulan Islamic Publications Limited, İdâre-i Tercümânü'l-Kur'ân, İdare-i Maarif-i İslami adlı yayınevlerinde veya Cemaat mensupları tarafından sonraki yıllarda İngiltere'de kurulan The Islamic Foundation adlı vakıf tarafından yayımlandı. Mevdûdî'nin bu girişkenliği ve teşkilatçılığı sebebiyle İslâm dünyası ve Batı onun görüşleri ile çok erken bir dönemde tanışma imkânı buldu. Mevdûdî hayatta iken İngiltere'nin Leicester şehrinde kurulan The Islamic Foundation (İslâm Vakfı, 1973) ile İslamabad'da kurulan Institute of Policy Studies (Siyasal Araştırmalar Enstitüsü, 1979) gittikçe büyüyen ve sağlam bir çizgi takip eden önemli kuruluşlardandır. Her iki kurum da cemaat ile ilişkisini esnek tutmuş ve cemaatin kurumu görüntüsü vermeye çalışmıştır" (Bırışık, 2013, s.389).

Bırışık, Mevdudî'ye ait eserleri Türkçeye çevirenlerin nitelikli bir kitleden oluştuğunu belirterek, 50'yi aşkın çevirmenin bu süreçte rol aldığını vurgular. Çeviriler Arapça ve İngilizceden yapılmaktadır:

"Mütercimlerden Genceli ve Asrar'ın İngilizce ve Arapçadan da tercümeleri vardır. Arapça ve İngilizceden tercüme yapan bu mütercimlerin isimlerini vererek bunları tanıtmak istiyoruz. Zira şu ana kadar böylesine geniş bir liste ortaya konmamıştır: Akif Nuri (Bekir Karlığa), Rasim Özdenören, A. Ali Genç, Halil Zafir, Halil Günenç, Çetin Manisalı, Mikail Bayram, Mehmed Aydın, Ramazan Yıldız, Serdar

Güzey, Abdülkadir Şener, Memiş Tekin, Raid Erkan, Abdulvahab Çimenli, Mustafa Özel, Süleyman Güzel, İhsan Toksarı, Yüksel Durgun, Mehmed Söylemez, Cahit Koytak, Ali Zengin, İbrahim Düzen, Mustafa Topuz, Bekir Başarıcı, Osman Cilacı, İsmail Kaya, Bayram Kolsuz, Ebubekir Doğan, İlhan Akçay, Hüseyin Suudi Erdoğan, Tüzün Demirer, Muhammed Tarık Buğra, Ali Arslan, H. Burhan Arslanoğlu, A. Hamdi Chohan, Ahsen Batur, Necmeddin Gevri, Filiz Handan Türedi, Nurettin Temiz, M. Hasan Beşer, Salih Özcan, Beşir Eryarsoy, Harun Ünal, Yaşar Şahin, Mehmed Bayrak, Hülya Afacan, Süleyman Akyüz, Faruk Yılmaz, Ömer Turan, Namık Yazıcı, Ahmet Seçkin, Turgut Beyaz, Yakup Zehra. Mütercimlerin isimlerini tek tek incelediğimizde aralarında profesör ünvanı ile emekli olmuş kimseler olduğu gibi tercüme işine amatörce ilgi duyanlar hatta yayınevini takdir edeceği meblağa kanaat getirerek tercüme edenler de bulunmaktadır. Mevdûdî gibi dili çok iyi kullanan birinin eserlerinin aynı ciddiyet ile ele alınması ve tercüme edilmesi gerekirken bu özenin gösterilmemesi tabii ki üzüntü vericidir” (Bırışık, 2013: 393-394).

Eserleri bu denli yoğun bir biçimde Türkçe’ye çevrilen Mevdudî’nin çevirilerinin Türkiye’de etkisi oldukça önemlidir. Talu, Mevdudî’nin eserlerinin Türkiye’deki etkisini yorumlarken, çevirilerde kullanılan dile de değinir:

“Türkiye’de Mevdûdî’nin eserlerinin 1960’larda başlayan çevirileri yayıncılığa bir hareket getirdi ve ivme kazandırdıysa da bu tercümelemlerin sonradan dikkat çeken bazı zaafı o dönemde fazla önemsenmemişti. Zira tercüme edilen kitaplarda bulunan bazı keskin ifadeler ve etkileyici yorumlar okuyucu için tatmin edici geliyordu. 1960-1980 arasında üniversitelerde yeterli sayıda akademik çalışma da olmadığı için bu eserlerin tercümesi üzerine kalem oynatacak kimseler de yoktu. O dönemde Urducadan çeviri yapanların başında Prof. Dr. Ali Genceli geliyordu. Bu zat birçok dil biliyor, Arapça, Farsça ve Urducadan seri tercümelemler yapabiliyordu” (Talu, 2012) şeklinde görüşlerini beyan etmektedir.

Mısır ve Pakistan’ın ardından Türkçe’ye yoğun biçimde eser kazandırılan üçüncü ülke olan İran’daki yazarları ve onların eserleri Türkçe’ye kazandıran çevirmenlerin konuya dahil edilmesi önemlidir. Elhan, bu çevirmenlerden biri olan Kenan Çamurcu hakkında şöyle bilgi verir:

“Kenan Çamurcu, iyi derecede Farsça bilmekte olup tercüme faaliyetleri ile uğraşmaktadır. Tercümesini yaptığı kitaplar arasında Humeyni’nin, Ali Şeriatî’nin,

İranlı ayetullahlar Ayetullah Mutahhari ve Ayetullah Talakani'nin ve son dönem İranlı aydınlardan Abdülkerim Suruş ve Yahya Yesribi'nin eserleri bulunmaktadır. Çamurcu, devrim sonrası İran'ı üç bölümde ele almaktadır: Bunlar, devrim sonrasında devlet kurumlarının kurumsallaştırılmasını amaçlayan ve bir yandan da toprak bütünlüğünü korumaya çalışan Savaş Dönemi, Irak ile savaştan Humeyni'nin ölümüne kadarki kısa sürecin incelendiği Savaş Sonrası Dönem ve Humeyni'nin ölümünden sonra iktidara gelen yeni yönetimin gelişme ve endüstrileşme politikalarının ele alındığı Gelişim Dönemi'dir. Burada ilginç olan Çamurcu'nun Gelişim Dönemi'nin başlangıcını Humeyni'nin ölümü ile eş zamanlı olarak ele almasıdır" (Elhan, 2016: 49).

Ali Şeriatî'nin Türkçe'ye kazandırılan eserlerini ele alan Öçal, eserlerin Türkçe çevirileriyle ilgili bazı değerlendirmeler yapar. Öçal, Ali Şeriatî'nin, 1980-90 yıllarında Türkiye'de bulunan Müslüman gençliğe yaptığı etkinin önemine değinerek, Türkçe'ye çevrilen bu eserlerin, hakettikleri özenle çevrilmediklerine yönelik eleştiri getirir:

"Tercümenin doğasından kaynaklanan bazı durumlar bir kenara bırakılacak olursa, çoğu tercümelerde, onun orijinal metinlerinden çok fazla serbest davranılarak içerik tercümesi yapılmıştır. Hatta bazen mütercim, Ali Şeriatî'nin ifadelerini Türk okurunda daha fazla heyecan uyandırmak için özellikle sertleştirme çabasına girmiştir. Fecr Yayınevi, onun eserlerinin tamamını yeniden gözden geçirip belli bir ciddiyetle tercüme etme gibi zor bir işi üstlenmiş ve eserlerinin hepsini yayınlama başarısını gösterebilmiştir. Böylece onun eserlerinin yeni baskılarının, çok daha titiz bir tercüme ve tashihle okuyucu karşısına çıktığını söyleyebiliriz. Buna rağmen bu eserlerin içeriği, düzen ve tertibi ile ilgili her bir eser için ayrı açıklayıcı bilgi verilmemesi hala bir eksiklik olarak durmaktadır" (Öçal, 2015:267).

Bulut 1980 sonrasında İslami yayınlarının çeşitlenmesinde önemli bir atılım dönemi olduğunu belirterek, çevirisi yapılan eserlerin daha kapsamlı bir süreci desteklediğini savunur:

"1980 sonrası İslâm'la ilgili yayınların sayısında ve çeşidinde ciddi bir farklılaşmanın ve zenginleşmenin görüldüğü bir dönemdir. Bir din olarak İslâm'ın nasıl anlaşılması gerektiğinden farklı İslâm anlayışlarına ve yorumlarına, İslâm hukuk teorisinden hadis-sünnet değerlendirmelerine, siyasî, itikadî ve fikhî İslâm mezheplerinden İslâm tarihine, tefsir kitaplarından hadis ve siyer kitaplarına, tefsir

usulünden hadis ve fıkıh usulüne, İslâm tasavvufundan modern bilimlerin İslâmî bir bakış açısıyla yeniden değerlendirilmesine, İslâm felsefesinden İslâm sosyolojisine, İslâm coğrafyasına ilişkin eserlerden İslâm edebiyat tarihine, çağdaş gelişmelerin ve modern dünyanın İslâmî bir bakış açısıyla değerlendirilmesinden Batılı düşünür ve filozofların modernite eleştiri ve değerlendirmelerine, 19. yüzyıl İslâmcılığının tarihinden ve özelliklerinden bu hareketin sembol olmuş lider şahsiyetlerinin biyografilerine, günümüzün yerel ya da küresel olarak etkin İslamcı hareketlerinin tarihine ve tecrübelerine varıncaya kadar birçok alanda, lehte ve aleyhte -burada isimlerini teker teker saymanın mümkün olmadığı- çok sayıda eser tercüme edilmiştir. (Aynı konulara ilişkin olarak, pek çok telif eserin de verilmeye başlandığı gözlenmektedir.)” (Bulut, 2013: 365).

Bulut, yoğun ve farklı alanları kapsayan bu çeviri döneminin coğrafi açıdan da geniş bir alanı kapsadığının altını çizerek, eserleri ve çevirmenlerini detaylı olarak ele alır:

“Bu konu çeşitliliği, tercüme edilen eserlerin kaynak coğrafyalarının ve dillerinin çeşitliliğine de yansımıştır. Mısır ve Pakistan'ın yanı sıra İran (Haşan Beni Sadr, Celal Ali Ahmed, Ab- dulkerim Sürüş), Suriye (İzzet Derze), Lübnan (Muhammed Fadlallah), Cezayir (-Martinik doğumlu olmakla birlikte Cezayir Kurtuluş Savaşı'na verdiği destek, sömürgecilik ve ırkçılıkla ilgili yaptığı çalışmalarla maruf- Frantz Fanon, Malik b. Nebi, Abbas Medeni vb.), Tunus (Raşid el-Gannuşi), Sudan (Haşan Turabi, Ab- dulvahhab el-Efendi), Bosna (Aliya izzet Begoviç) gibi İslâm ülkelerinin İslâmî düşünürlerinden, muhtedî Batılılardan (Hamid Algar, Muhammed Esed), Avrupa'da ve ABD'de yaşayan Müslüman düşünür ve akademisyenlerden (Fazlurrahman, İsmail Raci el-Farukî vs.) tercüme yapılmıştır. Bunların yanı sıra, gerek İslâm'ın değişik boyutlarına ve kaynaklarına (Annemarie Schimmet, Ignaz Goldziher, W. Montgomery Watt vb.) gerek bizzat İslâmî hareketlere ilişkin çalışmalar yapmış Batılı akademisyen ve oryantalistlerin de (John O. Voll, John L. Esposito vd.) pek çok eseri Türkçe'ye tercüme edilmiştir” (Bulut, 2013: 365-366).

Türkiye dışındaki İslamcı eserlerin çevrilmesine yönelik araştırmanın yanında, Türkiye'deki gelenekselci ekolün yapmış olduğu çeviri faaliyetlerini de incelemek önemlidir. Kutluer, İslami alanda dil içi çevirilere değinerek, geleneksel yayınlarla ilgili dilici çeviri faaliyetlerini değerlendirir:

“Yeryüzü, İz ve İnsan yayınevi dışında Akabe, Ribat, Ağaç, Risale, Gelenek, İşaret, Ayışığı, Etkileşim, Hece, Sufi Kitap, Verka, Klasik, Vural, Kitapevi, Ruh ve Madde gibi çok sayıda yayınevi tarafından da ilgi gösterilmiş, bu yayınevleri, hepsini liste halinde veremeyeceğimiz önemli bir toplamı okuyucuya ulaştırmıştır. Bütün bu yayın faaliyetlerinin hepsini göz önüne aldığımızda Gelenekselci Ekol’e ait yetmiş aşkın eserin Türkçe’ye kazandırılıp yayınlandığı görülmektedir. Orta boy bir kütüphane modülünü dolduracak kadar yekûn tutan bu listenin hatırı sayılır bir okuyucu ilgisine tekabül ettiği ve okuyucularının çoğunun nitelikli olduğu düşünüldüğünde merak edilecek soru şu olmaktadır: Bu literatür Türkiye’deki fikir hayatında nasıl bir algı, etki ve tepkiye yol açtı?” (Kutluer, 2013:427).

İslamcılık konusu ele alınırken, bu kavramın dikkate değer bir geçmişi bulunmakla beraber, hala gelişimini sürdürmekte olan ve taraflarının fikri anlamda ilerleme kaydettiği bir çalışma alanıyla karşı karşıya olduğumuzun farkında olmalıyız. Çeviri eserlerin yoğunlaşma gösterdiği yıllar 1960 sonrasına rastlamakla birlikte, günümüzde de bu yönde çeviri çalışmalarının devam ettiği belirtilmelidir. 1960 sonrası dönemde, halkın dini alanda kaynak eser konusunda duyduğu ihtiyacı giderme hedefinde olduğunu beyan eden yayınevlerinin, yoğun bir çalışma sürecine girdikleri anlaşılmaktadır. Sonrasında ise bu amacın aşıldığı ve ideolojik amaçlarla yapılan çevirilerin ağırlık kazandığı görülmektedir.

Bu dönemde faaliyete geçen yayınevlerinin sayısı ile çeviri eserlerin yoğunlaşmaya başladığı süreç aynı tarihlere denk gelmektedir. Önceleri kaynak eser temini ve bu alandaki ihtiyacın giderilmesi için başlayan süreç, daha sonra ideolojik bir sürece de evrilmiştir. 1960 sonrası çeviri faaliyetleri, mevcut fikir gruplarının görüşlerinin desteklenebileceği yeni eserlerin çevrilmesi sürecinin yanı sıra, farklı görüşlerin de Türkiye’de ideolojik olarak eserlerinin yaygınlaşmasına kolaylık sağlamıştır. Bu sürecin sonucunda edebiyat, din, sosyoloji, ekonomi v.b. birçok alanda yoğun çeviri faaliyetlerinin yapıldığı görülmektedir. Bu çalışmaları yapan yayınevlerinin ve amaçlarının incelenmesi önem kazanmaktadır. Çalışmanın sınırlılığı nedeniyle bu yayınevlerinin tamamını ele almanın mümkün olmayacağını belirtelim. Çevirisi yapılan yayınların çeşitliliği ve okunurluğu açısından ön plana çıkan yayınevlerinin tanıtılması, çevirileri yapan kesim, çevirilerin yapılma amaçları ve çevirilerin toplumsal etkileri konusunda veriler sağlayabilir. .

4.2.1. İnsan Yayınları

1984 yılında yaygın hayatına başlamış olan İnsan Yayınları, kendisini bilginin ve hikmet odaklı kaliteli yayın ilkesinin takipçisi olarak okuyucu kitlesine kabullendirmiştir. Türkiye'nin kültürel, fikirselle ve yayıncılık sahasında rol alan bir yayınevi olarak kendini tanımlamaktadır. Okuyucuları ile arasında kurduğu irtibatın sonucunda, 2003 yılında önemli bir başarıya imza atarak, Türkiye Yazarlar Birliği'nin "Yılın Yayıncısı" olarak kabul edilen bir yayınevi olmuştur. Bu statünün alınmasında yapılan nitelikli yayıncılık faaliyetlerinin de rolü bulunmaktadır. Yayınevi tarafından basılı eserler, 25 farklı dizi halinde, 700 civarında kitapla okuyucularla buluşmuştur. Yapılan yayınlar arasında felsefe, edebiyat, tarih, psikoloji, tasavvuf, modern düşünce eleştirileri gibi farklı konular bulunmaktadır. Kendi misyonunu, "İnsan Yayınları olarak, toplumsal değişimin ve dönüşümün ancak hikmete dayalı bilgiyle mümkün olduğunu düşünüyor ve bu amaçla yayıncılık misyonumuzun gereği olarak irfani çizgide, entelektüel bilgi üretimini sağlayan yerli ve yabancı çalışmalarını okurlarımızın istifadesine sunuyoruz. Bu çerçevede Doğu'dan ve Batı'dan çok sayıda değerli yazarın çalışmalarını, farklı bakış açılarını, düşünce üretimlerini de Türkçeye kazandırmaktayız." şeklinde ifade etmiştir (İnsan Yayınları, 2019).

Yapılan yayınlar arasında geleneksel düşünce ekolüne mensup; Seyyid Hüseyin Nasr'ın, Martin Lings'in, René Guénon'un, Gai Eaton'ın, Titus Burckhardt'ın, Frithjof Schuon'un, William Chittick'in isimlerin eserleri mevcuttur. Batı'da kabul gören düşünce insanları olan; Fritjof Capra'nın, Theodore Roszak'ın, Michael Talbot'un, Aldous Huxley'in, Julius Evola'nın, Ken Wilber'in eserleri de bulunmaktadır (İnsan Yayınları, 2019). Bunun yanında Doğu'nun kültür hayatına katkı sunan; Arabi, Gazâlî, Tufeyl, İbni Sina, Muhâsibî, Yusuf Hemedânî, İbni Teymiyye, Muhammed İkbâl (İnsan Yayınları, 2019) gibi isimlerin yanında, maneviyat ve tasavvuf alanında çalışmaları olan; Aziz Mahmud Hüdâî, Eşrefoğlu Rûmî, İsmâil Hakkı Bursevî, İsmâil Ankaravî, Mustafa Sabri, Nusret Tura (İnsan Yayınları, 2019) gibi isimlerin eserlerine de yer verildiği görülmektedir.

Siyasal İslam alanında eserleri olan yazarların çalışmalarına yer veren yayınevi, bunlar arasından; Muhammed Esed, Allame Tabatabai, Mutahhari, Cevad Amuli, Muhammed Şucaî, Mevdudî, Nakib Attas, Hamid Algar (İnsan Yayınları, 2019) gibi isimlere yer

vermektedir. Türkiye’den çıkmış birbirinden değerli düşünce ve edebiyat insanları olan; İsmail Fenni Ertuğrul, Mahmut Erol Kılıç, Necdet Tosun, Ebubekir Eroğlu, Kadir Canatan, Kürşat Demirci, Ali Haydar Haksal, Necmettin Şahinler (İnsan Yayınları, 2019) gibi isimlerin de aynı yaynevinin çatısı altında bulunduğu görülmektedir.

4.2.2. İz Yayıncılık

1990 yılında yayın hayatına başlayan ve Türkiye’de entelektüel anlamda etki bıraktığı aktarılan bir yayınevi olan İz Yayıncılık yayınlanmak üzere seçtiği eserlerin tespitinde ve yayınlanmasında hassasiyet göstererek okuyucusunun takdirini kazanmıştır. Genellikle geleneksel anlamda arka plana atılmış yerli değerlerin ihya edilmesi için eser üretmeyi kendisine hedef seçmiş olan yayınevinin bu anlamdaki ifadesinde “tek parti dönemi ve darbelerle baskılanmış bir kültürel geçmişi Türk okurlarıyla buluşturma” (İz Yayıncılık, 2019) hedefi ön plana çıkmaktadır. Bunu kendisi için bir görev bilen yayınevinin bugüne kadar kaybedildiğini düşündüğü sürecin telafi edilmesi için çalışmalar yaparken çağdaş literatürü de ihmal etmediği görülmektedir. Bu nedenle belli bir okuyucu ve yazar kitlesi edinen yayınevinin aktarımına göre Türkiye’nin önemli düşünürleri ve yazarlarının eserleri; “inceleme-araştırma kitapları, edebiyatımızda kilometre taşı olmuş ustalar, yabancı literatür” (İz Yayıncılık, 2019) okuyucuların beğenisine sunulmuştur.

Yayın hayatında çeşitlilik içine de giren İz Yayıncılık 1990’larda aylık ve haftalık İzlenim dergisi, Bilgi ve Hikmet dergisi, 1991-1993 arası İktisat ve İş Dünyası dergisi, 2005-2007 arası Kitap Postası dergisi ve 2015 sonrası Türk edebiyatı Post Öykü gibi dergileri de yayınlamış ve yayınlamaktadır (İz Yayıncılık, 2019).

İz Yayıncılık 1995 yılında Yeni Şafak gazetesinin temellerini atan ve Mart 1998’e gelinceye kadar yayınevi himayesinde gazeteyi yayınlayan bir yayınevidir. İz Yayıncılık bünyesinde eserleri yayınlanan isimler ise;” Rasim Özdenören, Hayreddin Karaman, Ersin Nazif Gürdoğan, İlhan Kutluer, Turan Oflazoğlu, Şükrü Karatepe, Hasan Aycın, Cihan Aktaş, Cemal Şakar, Metin Karabaşoğlu, Recep Alpyağıl, Ali Haydar Haksal, Afet Ilgaz, Mustafa Ruhi Şirin, Sedat Umran” (İz Yayıncılık, 2019) şeklinde sıralanmaktadır. Kurucusu olan Kutlu İz’in ideali olan “Türkiye’de bilgi, düşünce, kültür ve sanat alanlarında kalıcı bir katkı ve etki oluşturma” (İz Yayıncılık, 2019) hedeflerinin peşinde 900’den fazla sorumlu bir yayınevi olarak eser vermeye devam

etmektedir. Kendisini bu konuda tarif eden yayınevi; “Yayın hayatı boyunca niteliğin egemenliği ilkesinden hiç ödün vermeyen İz Yayıncılık, bundan sonra da aynı anlayışla yeni başarılarla imza atma gayesi taşıyor” (İz Yayıncılık, 2019) ifadesini kullanmaktadır. İz yayınevi tarafından yayınlanan eserler yayınevinin uluslararası yayınevi statüsü bulunması nedeniyle dünyanın birçok ülkesindeki önemli üniversitelerin kütüphanelerinde yer almaktadır ve günümüze kadar yayınladığı telif eserler 11 dile tercüme edilmiştir. (İz Yayıncılık, 2019).

4.2.3. Sebil Yayınevi

1964 yılında kurulan Sebil Yayınevinin kendi amacı için seçmiş olduğu slogan olan, "En Güçlü Mücadele Eserleri Daima "Bu bir Sebil Yayınıdır" Takdimini Taşır.." (Sebil Yayınevi, 2019) sloganıdır. Hukukçu ve tarihçi kimliğiyle ön plana çıkan yazar Kadir Mısıroğlu'nun kurduğu bir yayınevidir. Yayınevi ilk olarak Mısıroğlu'na ait Lozan Zafer mi, Hezimet mi?' (Sebil Yayınevi, 2019) isimli kitabını yayınlamıştır. Yayınevi kendisi için özellikle “*Yakın Tarih, Cumhuriyet Tarihi, Osmanlı Tarihi, Dîni, Fikrî*” (Sebil Yayınevi, 2019) konulu eserler üzerinden tarihi bilinç geliştirmeyi kendisi için görev bilmektedir. 1964-2013 yılları arasında şahıs şirketi olarak faaliyet gösteren yayınevi kendi tabiri ile “2014’ten itibaren bünyesine (dâvayı sırtlanacak) iki taze kanı (Ali İhsan Bahadır, Nurullah Mısıroğlu) ortak” (Sebil Yayınevi, 2019) olarak kabul etmiş ve çalışmalarını gençleşmiş bir ekiple sürdürme kararı almıştır.

200'ün üzerinde eserin yayınlandığı yayınevinin Dinî Eserler, Fikrî / İlmî Eserler, Hâtîrât – Biyografi, Roman- Hikâye- Masal – Şiir, Üstad Kadir Mısıroğlu Eserleri kategorilerinde (Sebil Yayınevi, 2019) eserler verdiği anlaşılmaktadır.

Yayınevi tarafından eserleri yayınlanan yazarlar aşağıdaki haliyle sıralanmaktadır;

“Abdülhak Şinâsî Hisar, Mehmet Nuroğlu, Abdurrahim Zapsu, Mevlânâ Firâki, Ahmet Hamdi Akseki, Muhammed Hammadî, Ali Reşad, Muhammed Han Kayani, Aynur Mısıroğlu, Cervantes, Münevver Ayaşlı, Cevat Rüştü Zorlu, Nâci Kâşif Kıcıman, David Léon Cahun (Leon Kahun), Namık Kemal, dr. A. Refik Gür, Nurullah Mısıroğlu, dr. Abdurrahman Acer, Osman Şerifoğlu, Dr. Ali Kemal Belviranlı, P. Knightley, c. Simpson, Dr. M. Ömer Çapra, Pierre Lotti, Dr. Christian Gotthilf Salzmann, Prof. Dr. Musa el-Musâvi, Dr. Vâhid Çabuk, Prof. Dr. A. Reşid Turnagil, Ebul Âlâ El-Mevdûdî, Prof. Dr. Alaeddin Yalçınkaya, Eleanor

Hodgman Porter, Prof. Dr. Bernard lewis, Fâtıma Mehlika Mısıroğlu, Prof. Dr. Mustafa Sabri Erdoğan, Filibeli Ahmed Hilmi, Prof. Dr. Ömer Ferruh, Fransız İlimler Akademisi, Prof. Dr. Vahidüddin Han, General Netcheolodon, Refi' Cevad Ulunay, Hafız Mehmet Bey, Şeyh Nâzım Kıbrıs-İ Hazretleri, Hüsâmettin Ertürk, Şeyh Sadî Şirâzî, İbrahim Hakkı Okday, Şeyhülislâm Mustafa Sabri Efendi, İsmail Fennî Ertuğrul, Târik Mümtaz Göztepe, Kadir Mısıroğlu, Vecdi Bürün, Kadirbeyoğlu Zeki Bey, Ziya Gökalp, L.Tolstoy, Hâfız Hulûsi Efendi, Lèò Taxil, Louis Marschalko, Mehmed Es'ad Dilaveroğlu, Mehmed Süreyya, Cengiz Dönmez” (Sebil Yayinevi, 2019) şeklinde yayinevi tarafından ifade edilmektedir.

4.2.4. Akabe Yayınları

1976 yılında Ankara’da kurulan Akabe Yayınları Türk Edebiyatında ‘Yedi Güzel Adam’ olarak bilinen edebiyatçılar ve onlar arasındaki isimlerden Cahit Zarifoğlu ve Rasim Özdenören’in öncülüğünde yayın hayatına başlamıştır. Ömer Faruk Pekuz tarafında yapılan araştırma çalışmasında yer verildiği üzere Yayinevi Akif İnan, Bahri Zengin, Müştahir Karakaya, Şaban Abak, Mustafa Yürekli, Akif Emre gibi edebiyatçı ve düşünürlerin yetiştiği bir mekân halini almıştır (Dünyabizim, 2019). 1990’larda yayın hayatına veda etmesine kadar 100’den eserin yayınlandığı bir yayinevidir. Erdem Bayazıt, M. Akif İnan, Cahit Zarifoğlu, Rasim Özdenören, Aleaddin Özdenören, Ersin Gürdoğan, Zübeyir Yetik, Atasoy Müftüoğlu gibi isimler bu yayineviden çıkardıkları eserle Türkiye’deki İslamcı fikri kapasitenin gelişimine katkıları sunmuştur. Yayinevi tarafından yayınlanan eserler arasında dikkat çeken bir bölüm ise dosyalar adıyla yayınlanan diziden oluşmaktadır. Bu dosyalar; 1985 yılında tercüme ederek Ahmet Yalçın’ın hazırladığı Müslüman Azınlıklar Dosyası, aynı yıl Abdurrahman Dilipak’ın hazırladığı Orta Afrika Dosyası, 1986’da Mehmed Kurtulmuş’un yazdığı Açe Sumatra Dosyası, aynı yıl Yusuf Ziya Cömert’in hazırladığı Patani Dosyası, Meryem İmamzade’nin Irak Dosyası, Cihan Aktaş’ın Pakistan Dosyası, A. Muhammed Kani’nin Sokoto Dosyası ve Adil Doğru’nun Sudan Dosyası bugün baskısı olmayan kitaplar. Bu kitaplar ancak kütüphanelerden veya o dönemi görmüş, bu kitapları elinde bulunduran insanlardan temin edilebilir (Dünyabizim, 2019). Bunun yanında içinde Meral Maruf’un Afganistan Mektupları (1987), Dullar Kampı (1988), Hicret Günleri (1984) ve Erdem Bayazıt’ın İpek Yolundan Afganistan’a (1985) eserleri, Makbule N. Uyar’ın Moro Günlüğü de

dikkatle o günlerde acı çeken coğrafyalara yönelmeyi hedeflemektedir (Dünyabizim, 2019).

Akabe Yayınları'nın biyografik yayım olarak bastığı eserleri ise. Alex Haley tarafından yazılan Malcolm X kitabı, ve Cezayirde 1830 yılında olan Fransız işgaline direnen liderlik eden Emir Abdülkadir el-Cezayiri'nin yaşamını ele alan Bir Başkaldırımın Anatomisi (1988) kitabıdır (Dünyabizim, 2019). Günümüzde bakışı bulunmayan bu kitap, Raphael Danziger tarafından yazılmış ve Tuba Elgün tarafından tercüme edilmiştir. Yayınevi tarafından basılan diğer eserler ve yazarları ise şu şekilde sıralanmaktadır;

“Sayid M. S. Musavi Lari, Batı Medeniyeti ve İslam (1991), Ebu'l- Hasen en-Nedvî, Çağdaş İrtidat (Dinsizlik Dini) (1987), Seyyid Hüseyin Nasr, Felsefe Edebiyat ve Güzel Sanatlar (1989), Ali Zengin'in çevirerek yayına hazırladığı ve içerisinde İsmail R. Faruki, Mevdudi, Nakip El-Attas, Hasen En-Nedvi'nin makalelerinin olduğu Görüşler (1986), Nadiye Şerif El Ömer, İctihadın Boyutları (1989), Abdurrahman Azam, İlahi Mesaj (1989), Hasan-uz Zaman, İlk İslam Devletlerinde Ekonomik Strüktür (1987), Muhammed Hamidullah ve Jean Jolivet, İslam Bilim Ve Felsefe (1990), A.R. Cornelius, İslam'da Adalet Kavramı-İnsan Haklarına Müslümanca Bir Yaklaşım(1987), Mehmed Ali Ayni, İslam Tasavvuf Tarihi (1985), Dr. Muhammed Muslihiddin, İslam Ve Sosyoloji (1987), Hafız İsmail Surti, Kur'an'da Şirk Kavramı (1985), İlyas Ba-Yunus, Niçin İslam Sosyolojisi (1988) (Mustafa Erdoğan ve Vecdi Akyüz'ün çevirisiyle) İmadüddin Halil, Sosyal Adalet Üzerine(1987), Abdulhamid Ebu Süleyman, Ümmet ve Uygarlık Krizi (1988), Muhammed M. Pickthall, Yükseliş Ve Çöküşün Nedenleri (1985)” (Dünyabizim, 2019).

Yayınevi aynı zamanda Bir Sosyal Siyaset Müessesesi Olarak Vakıf, Mevdûdî ve Meryem Cemile arasındaki Mektuplaşmalar adlı (Dünyabizim, 2019) eserleri de yayınlamıştır.

Akabe Yayınlarından çıkan kitapların tam listesi ise şu şekildedir;

Tablo 7: Akabe Yayınları Eser Listesi

Açe Sumatra Dosyası, Mehmed Kurtulmuş, 1986.	Batı Medeniyeti ve İslam, Sayid M. S. Musavi Lari, 1991.
Adın Kaldı Bir, Mustafa Çelik.	Bir Başkaldırının Anatomisi, Raphael Danziger, Çeviren: Tuba Elgün, 1988.
Afganistan Mektupları, Meral Maruf, 1987.	Bir Duyarlığın Çağdaş Biçimleri İncelemeler, Âlim Kahraman, 1985.
Ah Güzel Bir Gün, Şakir Kurtulmuş.	Bir Gecenin Şiiri, Cumali Ünalı Hasannebioğlu, 1988.
Ashab Fukaha Müctehidler Hal Tercümelere, Hilmizade İbrahim Rifat, Çeviren: Vahdettin Arvas, 1985.	Bir Sosyal Siyaset Müessesesi Olarak Vakıf, Doç. İ. Erol Kozak, 1985.
Batı Medeniyeti ve İslam, Sayid M. S. Musavi Lari, 1991.	Çağdaş İrtidat (Dinsizlik Dini), Ebu'l- Hasen en-Nedvi, 1987.
Bir Başkaldırının Anatomisi, Raphael Danziger, Çeviren: Tuba Elgün, 1988.	Çapraz İlişkiler, Rasim Özdenören, 1989.
Bir Duyarlığın Çağdaş Biçimleri İncelemeler, Âlim Kahraman, 1985.	Çözülme, Rasim Özdenören.
Bir Gecenin Şiiri, Cumali Ünalı Hasannebioğlu, 1988.	Denize Açılan Kapı, Rasim Özdenören, 1983.
Bir Sosyal Siyaset Müessesesi Olarak Vakıf, Doç. İ. Erol Kozak, 1985.	Din ve Uygarlık, Akif İnan, 1985.
Çağdaş Bilimin Saplantısı, Zübeyir Yetik, 1986.	Dirilere Ağıt, Mustafa Yürekli, 1988.
Doru Özlem, Alaaddin Soykan, 1985.	Felsefe Edebiyat ve Güzel Sanatlar, Seyyid Hüseyin Nasr, Çeviren: Hayriye Yıldız, 1989.
Dullar Kampı, Meral Maruf, 1988.	Firak, Atasoy Müftüoğlu, 1978.
Edebiyat ve Suç, İsmail Kılıoğlu.	Gittin Taş Atarak Denizlerime, Sedat Umran, 1990.
"Ekonomi"ye Değınmeler, Zübeyir Yetik, 1987.	Gökyüzü Çiçekleri, Mustafa Ruhi Şirin.
Ellerinden Girilir Kapına, Mehmet Arslan, 1990.	Görüşler, İsmail R. Faruki/Mevdudi/Nakip el-Attas/Hasan en-Nedvi, Çeviren: Ali Zengin, 1986.
Evdeki Yabancı, Ali Haydar Haksal, 1986.	Gül Yetiştiren Adam, Rasim Özdenören, 1985.
Gündemdeki Konular, Ali Bulaç, 1988.	Irak Dosyası, Meryem İmamzade.
Gündemdeki Konular Modernizm-İrtica-Sivilleşme, Ali Bulaç, 1991.	İçtihadın Boyutları, Nadiye Şerif El Ömer, 1989.
Harikalar Tablosu, Kolektif.	İfşa, Mustafa Özçelik, 1985.
Hastalar ve Işıklar, Rasim Özdenören, 1982.	İlahi Mesaj, Abdurrahman Azam, Çeviren: Ali Zengin, 1989.
Hicret Günleri, Meral Maruf, 1984.	İlk İslam Devletlerinde Ekonomik Strüktür, Hasan-Uz Zaman, Çeviren: Sinan Ersoy, 1987.
Hukukun Kaynağı, Ömer Süleyman El-Aşkar, 1988.	İpek Yolundan Afganistan'a, Erdem Bayazıt, 1985.
İslam'a Göre Müzik ve Müzisyenler-Çağdaş Bir Değerlendirme, Lois Lamya Faruki, Çeviren: Ü. Taha Faruki, 1985.	İslam ve Sosyoloji, Dr. Muhammed Muslihiddin, Çeviren: Sami Şener, 1987.
İslam Bilim Ve Felsefe, Muhammed Hamidullah/Jean Golivet, Çeviren: Jacques Bergue/Rahat Nabi Han, Hazırlayan: Roshdi Rashed, 1990.	İthal Çözümler, Kolektif.
İslam'da Adalet Kavramı-İnsan Haklarına Müslümanca Bir Yaklaşım, A.R. Cornelius, Çeviren: T. Yunt, 1987.	İstılahat-ı Ebediye-Edebiyat Terimleri, Muallim Naci, Hazırlayan: Alemdar Yalçın/Abdülkadir Hayber.

İslam İdealler ve Gerçekler, Seyyid Hüseyin Nasr, Çeviren: Ahmet Özel, 1985.	Kaçaklar, Savaş Yüce, 1987.
İslam'ı Seçen Ünlülerle Röportajlar, Hazırlayan: Yusuf Yazar, 1984.	Kadercilik Suçlaması ve Cihad, Muhammed Marmaduke Pickthall, 1985.
İslam Tasavvuf Tarihi, Mehmed Ali Ayni, Hazırlayan: H. R. Yananlı, 1985.	Kadercilik ve Hoşgörü, Muhammed Marmaduke Pickthall, 1985.
Konuşmalar, Ahmed Bin Bella, Çeviren: Nusreddin Bolelli/Mehmet Erdoğan, 1986.	Malcolm X (Malik El-Şahbaz), Alex Haley, Çeviren: Abdullah Bizden/Yaşar Kayırlı, 1978.
Konuşmalar, Ömer Faruk Abdullah, Abdülkadir es-Sufi, Hamit Algar, Nureddin Faiz, Lokman Naci, Hazırlayan: Yusuf Yazar, 1981.	Mektuplaşmalar, Mevdudi/Meryem Cemile, Çeviren: Ebubekir Doğan, 1986.
Kur'an'da Şirk Kavramı, M. İ. Hafız Surti, Çeviren: Ali Zengin, 1985.	Menziller, Cahit Zarifoğlu, 1977.
Kültürler Savaşı, Hazırlayan: Mehmet Arslan, 1986.	Milliyetçilik, Kolektif.
Kültürümüz ve Kadınlarımız, İhsan Işık, 1987.	Moro Günlüğü, Makbule N. Uyar.
Leyla ile Mecnun, Fuzuli, Hazırlayan: Selim Kutsan.	Müslüman Azınlıklar Dosyası, Seyyid Z. Abidin/A. K. Brohi/M. Ali Kettani/H. H. Bilgrami/İsmail R. Faruki, Çeviren: Ahmet Yalçın, 1985.
Niçin İslam Sosyolojisi, İlyas Ba-Yunus, 1988.	Peygamber Kıssaları, Ebu'l Hasan En-Nedvi.
Notlar İki Dünya, Rasim Özdenören, 1977.	Sebeb Ey, Erdem Bayazıt, 1979.
Orta Afrika Dosyası, Abdurrahman Dilipak, 1985.	Serçe Kuş, Cahit Zarifoğlu, 1983.
Ortadoğu Çocukları, Avni Doğan, 1986.	Siyasette 35. Yıl, Süleyman Arif Emre.
Pakistan Dosyası, Cihan Aktaş.	Siyaset ve Sanat, Açık Oturum 1/Akabe Açıkoturumları, 1984.
Patani Dosyası, Yusuf Ziya Cömert, 1986.	Siyer, İbn Hişam
Sosyal Adalet Üzerine, Ümadiddin Halil, Çeviren: Mustafa Erdoğan/Vecdi Akyüz, 1987.	Ümmet ve Uygarlık Krizi, Abdulhamid Ebu Süleyman, 1988.
Sokoto Dosyası, A. Muhammed Kani.	Vakti Kuşanmak, Atasoy Müftüoğlu, 1985.
Sudan Dosyası.	Yakınçağ Batı Dünyası ve Türkiye'deki Yansımaları, Alaeddin Özdenören, 1986.
Sütçü İmam, Cahit Zarifoğlu, 1987.	Yarının Tarihine Bakış, Ali Şeriati, Çeviren: Orhan Bekin, 1987.
Tasavvuf Nedir?, Martin Lings, Çeviren: Harun Şencan, 1986.	Yaşamak, Cahit Zarifoğlu, 1980.
Teknolojinin Ötesi, Ersin Gürdoğan.	Yumurtayı Hangi Ucundan Kırmalı, Rasim Özdenören.
Yükseliş ve Çöküşün Nedenleri, Muhammed M. Pickthall, Çeviren: Harun Şencan, 1985.	

Kaynak: Dünyabizim, 2019

4.2.5. Hakikat Kitabevi

1966 yılında Işık Kitâbevi adıyla kurulan yayınevi sonrasında adını değiştirerek Hakikat Kitâbevi ismini almıştır. Yayınevinin temel kuruluş gayesi ilk nüshası 1956 yılında yayınlanan "Seâdet-i Ebediyye" adlı eserin basımını sağlamak olarak ifade edilmektedir. Bu esere ilaveten Mektûbat Tercemesi, Fâideli Bilgiler, Hak Sözün Vesîkaları, Herkese Lâzım Olan İmân, İslâm Ahlâkı, Eshâb-ı Kirâm, Kıyâmet ve Âhret, Cevâb Veremedi, İngiliz Câsûsunun İtirâfları, Kıymetsiz Yazılar, Namâz Kitâbı, Şevâhid-ün Nübüvve,

Menâkıb-ı Cihâr Yâr-i Güzîn, Dürr-ül me'ârif, El-münküzü mined-dalâl, Mahzen-ül-ulûm (Hakikat Kitabevi, 2020) isminde eserler de yayınevi tarafından basılmıştır. Bu eserler Türkçe, İngilizce, Almanca, Fransızca, İspanyolca, Arnavutça, Boşnakça, Lehçe, Rusça, Bulgarca, Arapça, Somalice, Gürcüce, Çince, Farsça, Romence, Özbekçe gibi dillere de de çevrilmiştir (Dünyabizim, 2019).

Yusuf Tunçbilek tarafından yapılan çalışma ise yayınevi hakkında başka bilgiler de içermektedir. Buna göre; “Hakikat Kitabevi'nin kamuoyunda “Işıkçılar”, “Işıkçılar Cemaati”, “İhlas Grubu” vb. olarak bilinen yapı ile doğrudan ilişkili” (Dünyabizim, 2019) ifadesini kullanmaktadır. Yayınevinin kurucusu olan asker ve eczacı bir geçmişi de bulunan Hüseyin Hilmi Işık hayattayken birçok eseri incelemiş, derlemiş ve kaleme almıştır. Gençlik yıllarında bir Osmanlı alimi olan Seyyid Abdülhakim Arvasi Efendi ile tanışan Işık'ın inanç dünyasında yaşadığı olumlu atmosferin etkisiyle yayınevi çalışmalarına giriştiği aktarılmaktadır. Türkiye’de geleneksel olarak yaşanan Ehli Sünnet inancını benimseyen ve savunan eserler kaleme alan Işık bu eserlerin her müslümana ulaştırılmasını dine yapılan en önemli hizmet sayarak bu yönde gayret göstermiştir. Bu nokta görüşlerini açıklayan Tunçbilek; “Farkında olmasak bile Hakikat Kitabevi'nin kitapları en çok basılan ve dağıtılan kitaplar arasındadır. Ne kadar okunduğu tartışmalı bir konu olsa da o kitaplarla karşılaşmayacağınız yer neredeyse yoktur. Sokakta yürürken ansızın bir gönüllü tarafından size hediye edildiğini görebilirsiniz. Veya hiç ummadığınız bir yerde, örneğin görevlisi bile olmayan dağın başındaki bir camide, metruk bir dinlenme tesisinin mescidinde o kitaplarla karşılaşabilirsiniz” (Dünyabizim, 2019) ifadelerini kullanmaktadır.

Hakikat kitabevinin esas aldığı anlayış olan ve Türkiye’deki “Müslümanların ana omurgasını temsil eden grup tartışmasız bir biçimde Ehli Sünnet'tir” (Dünyabizim, 2019). Bunun haricindeki inançlar olan “Vahhabilik, Şiilik, Mutezile, Reformist bakış açıları sonradan uydurulmuş ve fitne çıkartan bakış açılara sahip” (Dünyabizim, 2019) olarak eserlerde irdelenmektedir. Bu noktada eserlerin neredeyse tamamında; “İbn Teymiye, Muhammed Hamidullah, Seyyid Kutup, Muhammed Abduh, Cemalettin Afgani, Mevdudi gibi isimlere sert eleştiriler” (Dünyabizim, 2019) yapıldığı belirtilmektedir. Bugün İslam dünyasında yaşanan karışıklık ve kargaşanın da bu isimlerin etrafında gelişen fikir ayrılıklarından çıktığının ifade edildiği anlaşılmaktadır. Hakikat Kitabevi tarafından yayınlanan eserler genellikle; İmam Rabbani, Muhammed

Masum Faruki, Hüseyin Hilmi Işık, Ahmet Cevdet Paşa, İmam Gazali, Mevlâna Halid-i Bağdadi, Kutbeddin İzniki, Ahmed Faruk, Harputlu İshak Efendi, Hempher, Mevlâna Abdurrahman Cami, Seyyid Eyyub Bin Sıddık (Dünyabizim, 2019) gibi alimlerin kaleminden çıktığı aktarılmaktadır.

Hakikat kitabevi tarafından kitaplarda kullanılan dil hakkında bilgi veren Tunçbilek aşağıdaki ifadeleri kullanmaktadır; “Kitaplara göz atarken benim karşılaştığım, Türk Dil Kurumu’nun kurallarının özellikle dikkate alınmadığını belli eden bazı kelimeler şöyledir: “müsliman”, “fekat”, “cevab”, “tecribeli”, “tehlüke”, “za’iflemiştir”, “şekilde”, “müsafir”, “keşki”, “Mısr”, “şehrlerine”, “imperatorluğunun”, “yir”, “mümkün”, “vakt”, “isimler”, “şehrlerinize”, “yokdu”, “yimeme”, “ibdal”, “serab”, “kütübhane”, “araştırmacı”, “tesavvuf”, “fe’aliyyetde”, “bil’aks” (Dünyabizim, 2019).

4.2.6. Kevser Yayıncılık

1992 yılında yayın hayatına başlayan Kevser Yayınları, çeşitli alanlarda eserler ortaya koyan bir yayınevidir. Esas olarak Ehlibeyt ekolünü esas aldığını belirten yayınevi bu sahada görüşlerini okuyucu ve takipçileriyle paylaşmak adına kitap, tercüme, CD, dergi gibi yöntemleri kullanmaktadır.

Ayrıca kültür sanat edebiyat inanç ahlak ve politika gibi sahalarda da eserler üreten Yayınevi kur'an-ı Kerim ve Ehlibeyt kaynaklı (Kevser Yayıncılık, 2019) eserler aracılığıyla Müslümanların birlik ve beraberliği için çalıştığını ifade etmektedir. Yayınevi tarafından Allame Muhammed Hüseyin Tabatabai tarafından kaleme alınan “El- Mizan” adlı tefsir Türkçeye kazandırılmıştır.

Yayınevinin aktardığı bilgiye göre 300’den fazla eser çeviri halinde okuyucuların beğenisine sunulmuştur. Kendisini güncellediği aktarılan yayınevinin bir Kültür Merkezi halinde çalışmalarına devam ettiği belirtilmektedir. Yayınevi tarafından yapılan yayınların öncelikli olarak ele aldığı sahalarda ahlâk, aile ve çocuk eğitimi, akaid ve inanç, biyografi, çocuk kitapları, dergi, dua, düşünce ve araştırma sahalarıdır. Bunun yanında edebiyat ve şiir, ehlibeyt, ekonomi, felsefe ve düşünce, fıkıh, hadis hatıra-anı, hikâye ve roman, hukuk, imam hüseyin (a.s) ve kerbela, irfan, islamî öğretiler kible dergisi, kur’ân, mehdeviyet konuları da ele alınmaktadır. Ayrıca, psikoloji, sanat, siyasi, siyer ve tarih, sözlük, tıp ve sağlık da eserlerde irdelen

konular arasındadır (Kevser Yayıncılık, 2019). Çok geniş yazar kadrosuna sahip yayınevinin yerli ve yabancı birçok yazarın eserlerini Türkçeye kazandırdığı görülmektedir (Kevser Yayıncılık, 2019).

4.2.7. İmam Rıza Dergahı Yayınları

Türkiye’de faaliyet gösteren yayınevleri arasındaki yayınevi bünyesinde alevilik ve ehl-i beyt ile ilgili tarihi eserler yayınlanmaktadır. Buun yanında tarihsel, bilimsel, irfani konuları da kapsayan eserler mevcuttur. Aynı zamanda tıp, sağlık, ahlak, ilim, biyografi gibi sahalarda yayınevinin ilgi alanındadır (İmam Rıza Dergahı Yayınları, 2019). İmam Rıza Dergâhı Yayınları kaybolmaya yüz tutmuş değerleri gün yüzüne çıkarmak için faaliyet gösteren bir yayınevi olma iddiası taşımaktadır. Yaptığı çalışmalarla ilgili iddialı olan yayınevi İbni Sina’ya Tıbbın babası ünvanını aldırarak kişi olan İmam Cafer-i Sadık’ın tıp alanındaki eserini de yayın hayatına kazandırmıştır (İmam Rıza Dergahı Yayınları, 2019). Bunun yanında birçok önemli eserin de yakın zamanda okuyucularla buluşacağı belirtilmektedir.

Yayınevi tarafından önem verilen eserler arasında bulunan alevilik ve ehl-i beyt inancında değerli olan 14 Masum’un hayatını aktaran (İmam Rıza Dergahı Yayınları, 2019) eserlerin 30 yıl süren bir çabanın ürünü olduğu belirtilmektedir. Yayınevi tarafından aktarıldığı üzere alevilik ve ehl-i beyt hakkında bilinen çoğu yanlış bilginin tarihsel ve bilimsel kaynaklar aracılığıyla çalışılarak okuyucuların beğenisine sunulacağı da aktarılmaktadır (İmam Rıza Dergahı Yayınları, 2019).

4.2.8. Önsöz Yayıncılık

2012 yılında felsefi eserler yayınlamak amacıyla yayın hayatına başlayan Önsöz Yayıncılık yayıncılık, sektörünün öncüsü olmayı hedeflediği iddiasıyla “irfan ve felsefe ağırlıklı yayınlar neşretmek” maksadıyla kurulmuştur.

Kategoriler başlığı altında ise yayınevinin yayınladığı eserler kategorilere ayrılmıştır. Bu kategoriler; Batı Asya Dosyası, Felsefe, İnanç, Mutahhari Külliyyatı, Sosyoloji, Uluslararası İlişkiler, Dua, Geleneksel Tıp, İnceleme Araştırma, İslam Düşüncesi, İslami-Türk Edebiyatı, Ortadoğu, Tarih, Edebiyat, İktisat, İrfan, İslam Tarihi, Mezhepler Tarihi, Roman ve Tefsir olarak sıralanmaktadır.

Batı Asya Dosyası kategorisindeki eserler; Yeni Osmanlı'nın Ortadoğu'su, Suriye Savaşı'nın Gizlenen Gerçekleri, Suriye'de Vekalet Savaşı, Suriye'de Elde Var Sıfır isimli eserler yer almaktadır. Felsefe kategorisinde Murtaza Mutahhari'nin yazmış olduğu; "Hac ve Müslümanların Vahdeti, İslam'da Kadın ve Onun Hukuki Sistemi, İnsan ve Kader, Kur'an'da İnsaniyet Mektebi, Fıtrat, Sireti Nebevide Bir Gezinti, İnsan Hayatında Allah, İnsan Düşüncesinde Allah, İslam'da Cihad ve İnanç Özgürlüğü , Hicab, Doğruların Öyküsü gibi eserlerin yanında Kur'an'da İnsan Tanımı, İmâm Hüseyin ve Kerbela 3 adlı eser, İmâm Hüseyin ve Kerbela 2 adlı eser, Adl-i İlahi, İmâm Hüseyin ve Kerbela-1, Bilinmeyen Simasıyla Hz. Ali (a.s), Mutahhari'den 20 Konuşma, 10 Konuşma, Ruhun Tahareti çalışmalarının yanında Molla Sadra'nın; Kalbin Uyanışı, Ariflerin İksiri, Arş'a Ait Hikmetler, Gulamhüseyin İbrahim Dinani Molla Sadra ve Sühreverdi Dersleri ve Doç. Dr. Muhsin Cevadi'nin Akıl Terazisinde Vahiy ve Nübüvvet" isimli eserleri yer almaktadır (Önsöz Yayıncılık, 2019).

İnanç kategorisindeki eserler; "Seyyid Ali Hamanei tarafından yazılan Yüce Nur, Güneş'e Övgü, 250 Yıllık İnsan, Aşura Felsefesi, Avam Ve Havass ve Cevadi Amuli tarafından yazılan Kanlı Gadir-i Kerbela, Rahmet Peygamberi, Kur'an ve Rivayetlerde Velayet, Fatıma (s.a.) İnsanlık Örneği, Hüseyini Kıyam ve Akıl isimli eserler bulunmaktadır. Bunun yanında Allame Tabatabai tarafından yazılan İslam Sosyolojisi, Tüm Boyutlarıyla İslam'da Şia, İslam ve Çağdaş İnsan, Temel Dini Bilgiler (2 Kitap) isimli eserler bulunmaktadır. Şeyh Saduk tarafından yazılan Tevhid-Şeyh Saduk, Hadis Pınarı ve Allame Muhammed Taki Caferi tarafından yazılan Hüseyini Öğretileri, İslam'da Kadın eserleri bulunmaktadır. Ayrıca, Muhsin Kıraati'nin yazdığı Tüm Yönleriyle Günah ve Korunma Yolları ve Emr-i Maruf, Nehy-i Münker ve Kur'an ve Tebliğ" (Önsöz Yayıncılık, 2019) eserleri bulunmaktadır.

Buna ilaveten diğer tercüme edilen diğer eserleri ve yazarları şu şekildedir; Ehli Beyt Yolunda Namaz Kemal Kılıçoğlu, Selefiliğe 70 Soru İsam el-İmad, Velâyette Tevhîd ya da Dinin Cevheri Dr. Câfer Yusûfî, Genç Müslümanın Test Kitabı Muhammed Can, Su Ölümsüzdür Hamid Hüsam, Doğrularla Birlikte Muhammed Ticani Semavi, İmâm Ali Buyruğu C.2 Seyyid Razi, Hakk'a Yürümek Seyyid Muhammed Hasan Necefi, İngiliz Şîliği'nin Perde Arkası ve Uyduruk Merciiyet Ozan Kemal Sarıalioğlu, Tam Nehcül Belâga Seyit Sadık Musevi, Maktelü'l-Hüseyin b. Ali b. Ebi Talib İmâm Taberani, İmâm Ali'nin (a.s.) Hutbelerinde Hz. Muhammed (s.a.a) ve Risaleti Abdullah Osman

Göktaş, On İki İmamın Hayatı Şeyh Müfid, Kur'an'da Ehl-i Beyt Enis Emir, Eş Seçimi Ayetullah İbrahim Emîni, Manevi Mukayeseler Mahmud Ekberi, Berzah Alemleri M.Muhammedi İştihardi, Gururü'l Hikem Muhammed Temimi Amedi, Müt'a Nikahı Kitap ve Sünnet Işığında Abdülkadir Çuhacıoğlu, Ahiret Menzilleri Şeyh Abbas Kummi, 40 Derste Ehl-i Beyt İnançları Asgar Kaimi, Peşaver Geceleri Şiilik-Sünnilik Üzerine Münazara (Ciltsiz) Seyyid Muhammed Musevi, Velayet Nuru İmam Ali Üstad Cafer Sübhani, İmam Mehdi Bizi Bekliyor Seyyid Hüseyin Agai, Ehl-i Beyt Mektebine Göre Akait Dersleri Muhammed Taki Misbah, Hidayet Önderleri 14 cilt tam takım Komisyon (Önsöz Yayıncılık, 2019).

Uluslararası İlişkiler alanında yayınlanan eserler ve yazarları şu şekilde sıralanmaktadır; Suriye'de Vekalet Savaşı Alptekin Dursunoğlu, Akıllı Savunma Rahman Lütü Merznaki, İslam'da Savunma İsmail Bendiderya. Dua kategorisinde ise yayınlanan eserler ve yazarları; İmam Ali'nin (as) Duaları Abdullah b. Salih Semahici, Ziyaret-i Erbain Kasım Toprak, Dualar ve Kısa Sureler Komisyon, Mübarek Üç Aylar Şeyh Abbas Kummi, Kur'an ve Ehlibeyt Kaynaklı Dualar Hürriyet Varol, Salavat Her Derde Deva Abbas Azizi, Mefatihü'l Cinan (Ciltli) Şeyh Abbas Kummi. Geleneksel Tıp kategorisinde ise yazılan eserler ve yazarları şu şekildedir; Ehl-i Beyt İncasında Hacamat Zeynel Demir, İmam Cafer-i Sadık'ın Tıbbı Muhsin Şükri Peynundi, Mizacını Tanı Cevat Ali Kulup'tur (Önsöz Yayıncılık, 2019).

İnceleme Araştırma başlığı altında yayınlanan eserleri şu şekilde sıralandığı görülmektedir; Maktelü'l-Hüseyin b. Ali b. Ebi Talib İmam Taberani, Manevi Mukayeseler Mahmud Ekberi, Modern Dünyayı Anlamak Celil Zengin, Müt'a Nikahı Kitap ve Sünnet Işığında Abdülkadir Çuhacıoğlu, Ortaçağ Anadolu'sunda Bir Türkmen Şeyhi Dede Garkın Ahmet Taşğın, Irak'ta Mezhep Çatışmaları Arasında Aleviler ve Bektaşiler Ahmet Taşğın, Peşaver Geceleri Şiilik-Sünnilik Üzerine Münazara (Ciltsiz) Seyyid Muhammed Musevi, Rus Oryantalistlere Göre Ehl-i Haklar Namiq Musalı, Selefiliğe 70 Soru İsam el-İmad, Suriye'de Vekalet Savaşı Alptekin Dursunoğlu, Şia ve İmamet Abdülkadir Çuhacıoğlu, Şiilik Araştırmaları 1 Ozan Kemal Sarıalioğlu, Tabatabai'de Varlık Felsefesi Yasin Apaydın, Tarihsel Perspektifiyle İran Tasavvufu Abdülhüseyin Zerrinkub, Yüce Nur Seyyid Ali Hamanei, 40 Derste Ehl-i Beyt İnançları Asgar Kaimi, Din ve Siyaset Mehdi Hadevi Tahrani, Doğrularla Birlikte Muhammed Tıcani Semavi, Ehl-i Beyt'in Sırları Kays Oğlu Süleym Hilali, Eş Seçimi Ayetullah

İbrahim Emîni, Hüseyîni Kıyam ve Akıl Cevadi Amulî, Irak'ta Şii Merciliği'nin Siyasî Rolü Ziya Abbas, İbn Arabî Metafizisinde İnsan Fevzî Yiğit, İbn Teymiyye'nin Ehl-i Beyt (a.s.) Düşmanlığı Ozan Kemal Sarıalioğlu, İmam Ali Buyruğu C.2 Seyyid Razi, İngiliz Şiiliği'nin Perde Arkası ve Uyduruk Merciiyet Ozan Kemal Sarıalioğlu, İran'da Kızılbaşlık'tan Şiiliğe Geçiş Mehmet Dağlar, Kelamî Mezhepler ve Fırkalar Ali Rabbanî Gülpayigani, Kimin İktidarı? Muhammed Mehdi Asifi Kur'an'da Ehl-i Beyt Enis Demir (Önsöz Yayıncılık, 2019).

İslam Düşüncesi kategorisi altında ise yayınlanan eserlerin ve yazarların şu şekilde sıralandığı görülmektedir; İslamî Uyanış Kenan Çamurcu, Devrim'in Evladı Masume Sipehri, Aşk-ı Şehadet Said Akif, Şehid Abbas Musavi Muhammed Ali Hatun, Sekaleyn Hadisi Dersleri (2 Kitap Takım) Seyyid Kemal Haydari, Direniş'in Dili Mustafa Allahyari. İmam Musa Sadr Abdurrahim Ebuzeri, İslamî Birlik Seyyid Ali Hamanei, Usul-i Kafi c.2 Ebu Cafer Muhammed b. Yakub el-Kuleynî, Usul-i Kafi c.1 Ebu Cafer Muhammed b. Yakub el-Kuleynî, Ali Şeriatî Seti 28 kitap kutulu takım Ali Şeriatî (Önsöz Yayıncılık, 2019).

İktisat kategorisinde; “Muhammed Mehdi Keremî tarafından yazılan İslam İktisadının Fıkhi Temelleri (Önsöz Yayıncılık, 2019) isimli eser yer almaktadır.

İrfan kategorisi altında ise yayınlanan eserlerin ve yazarların şu şekilde sıralandığı görülmektedir; Sırr-ı Salat İmam Humeyni, İrfan ve Siyaset Dr. Hamid Parsaniya, Likaulah Üstad Cevad Meliki Tebrizi, Miraçtaki Sırlar Muhammed Taki Misbah (Önsöz Yayıncılık, 2019).

İslam Tarihi kategorisi altında ise yayınlanan eserlerin ve yazarların şu şekilde sıralandığı görülmektedir; A'dan Z'ye Kerbela Ansiklopedisi Cevad Muhaddisi, Ammar b. Yasir Ahmed Turabi, Gadir-i Hum Abdullah Osman Göktaş, Hz. Müslim B. Akil Ebülfazl Hadimeniş, İmam Rıza ve Halife Me'mun Hasan Hüseyin Güneş, Kerbela Şehitleri Ermişlerin Bahçesi Fuzuli, Kıyâm ve Katliâm Ahmet Işıklar, Maktel-i Hüseyin Hacı Nureddin Efendi, Şii Kıyamlar Sadık Ayinevend, Velâyet ve İmâmet Ahmet Işıklar (Önsöz Yayıncılık, 2019).

Roman kategorisi altında ise yayınlanan eserlerin ve yazarların şu şekilde sıralandığı görülmektedir; Muhammed İbrahim Hasan Beygi, Hallac-ı Mansur Mehmet Hakan Alşan, Ölümsüz Sadık Keremyar, Hallac-ı Mansur Seyyid Yahya Yesribi, Aşk'ın

Zülfikarı Şems-i Tebrizi Mehmet Hakan Alşan, Rahip İbrahim Hasan Beygi, Su Ölümsüzdür Hamid Hüsam, İrmiya Rıza Emirhani, Nahid Şehriyar Zamani, Peygamberimizin Hayatı Gözde Yetim Muhammed Rıza Şerşar, Da (Seyyide Zehra Hüseyini'nin Hatıraları) Seyyide A'zam Hüseyini, Ben Hayattayım Masume Abad. Tefsir kategorisi altında ise İmam Hasan Askeri'nin Tefsiri isimli eser İmam Hasan Askeri tarafından yazılmıştır (Önsöz Yayıncılık, 2019).

Önsöz yayınlarının sitesinde bulunan yayınların farklı birçok yayınevi tarafından yayımlandıkları görülmektedir. Bunlar sırasıyla; Araştırma, Asr Yayınları, Darul Hikem, Dönem Yayıncılık, Dörtkapı Yayınları, El-Mustafa Yayınları, Feta Yayıncılık, Fecr Yayınları, Huzur Yayınevi, Hikmet Ağacı, İmam Rıza Dergâhı, İş Bankası Yayınları, İhsan Yayınları, Kevser Yayınları, Kalender Yayınevi, Mir Yayınları, Oğlak Yayınları, Önsöz Yayıncılık, Seda Yayınları, Tesnim Yayınları olarak görülmektedir.

4.2.9. El-Mustafa Üniversitesi Yayınları

2010'dan sonra Türkiye'de akademik alanda faaliyet göstermeye başlayan El-Mustafa Üniversitesi kendi sitesindeki takdiminde Uluslararası el-Mustafa Üniversitesi'nin faaliyet gösterdiği alanların akademik ve geleneksel çizginin yanında dini anlamda da İslam hakkında çalışmalar yürüttüğü belirtilmektedir. İran'da ve diğer ülkelerde temsilcilikler aracılığıyla faaliyet gösteren bu eğitim kurumu konu ile ilgili kişilere eğitim hizmeti sunmaktadır. (El-Mustafa Üniversitesi, 2019). 2011 yılında ise “el-Mustafa Yayınları” ve “Misbah Dergisi” adı altında yayın hayatın başlayan yayınevinin. 50 adet eseri Türkçeye tercüme ettiği belirtilmektedir. Üniversitenin geçmişi ile ilgili de kendi sitesinde verilen bilgi göre 1979 yılı çalışmaların başladığı yıldır. Kum kentinde başlayan bu çalışmalar sosyal bilimler ve İslam konularında faaliyet gösterilmesini hedeflemektedir. Üniversite'de 110 ülke öğrencilerle temsil edilirken ve 30 bin otuz bin öğrenci lisans, yüksek lisans ve doktora tahsiline devam etmektedir. El-Mustafa Üniversitesi Dünya İslam Üniversiteleri Federasyonu (FIUW) ve Asya, Okyanusya Üniversiteler Birliği (AJCU-EAO) üyesidir. Bunun yanında UNESCO bünyesindeki Dünya Üniversiteler Birliği'nin de üyesidir (El-Mustafa Üniversitesi, 2019) şeklindedir. El Mustafa Üniversitesi tarafından yapılan yayınlar ise; Kur'an Dilinin Analizi, İmam Humeyni'nin Liderlik Tarzı, İslami Açından Gençlik Psikolojisi, Kur'an Tefsiri Metodolojisi, Büyük Dinleri Tanımak, Peygamber ve Ehlibeyt'in Eğitimsel Siyeri Cilt

1, 2 ve 3, Evlat Eğitimi, Ahlakî Eğitim, Kuran dan Esintiler, Kur'an İlimlerine Giriş, İslamî Kaynaklar Işığında Ruhsal Hijyen, Tefsir Ekolleri 1. ve 2. Cilt, Ahlak, Hadis İlimlerine Giriş, Hz. Ali'nin (a.s) Yönetim Tarzı, İmâm Hûmeynîye Göre Teorik İrfân'ın Temelleri, İslam ve Cinsiyet Farklılıkları, Faiz, Gaybet Dönemi Tarihi, Cemâl Aynası, Sorular ve Cevaplar, Kur'an & Ahlak, Sorular ve Cevaplar, Hadis & Tarih, Tefsir Ekolleri, Hadisi Anlama Metodolojisi, Tevhid, Hac, İlahî Aşkın Tecellîgâhı, İslam ve Aile Sosyolojisi, İslami Yaşam Tarzı, İslamî İrfan, Kur'an İlimleri Metodolojisi, Nahiye-i Mukaddese Ziyareti, Müslüman Alimlerin Eğitim, Öğretim ve Temelleri Üzerine Görüşleri, Müslüman Alimlerin Eğitim, Öğretim ve Temelleri Üzerine Görüşleri, Güncel Meselelerin Kelam Disiplini İçinde İncelenmesi Yeni Kelam, Tefsir Metotları ve Ekolleri, El-Müracaat, İslam'da Mehdi İnancı, İmamları Tanıma, Guluv, Taksir ve Tefviz Meselesi (El Mustafa Üniversitesi Yayınları).

4.2.10. Kalender Yayınevi

2013 yılında yayın hayatına başlayan Kalender Yayınevinin “bilgiye, kültüre ve insan gelişimine katkıda bulunmayı” (Kalender Yayınevi, 2019) hedeflediği açıklanmaktadır. Bu hedef doğrultusunda 2013 yılı Mart ayında faaliyetin başlayan yayınevinin tarih, alevilik, inanç ve edebiyat gibi konularda alanlarında (Kalender Yayınevi, 2019) yaptığı yayınları 2016 yılından sonra artırdığı ifade edilmektedir. Yayınlanan eserlerin elliden fazla olduğu aktarılmaktadır. Yayınlanan eserler arasında dinî kitapların yanı sıra edebiyat ve tarihsel eserlerin bulunduğu üzerinde durulmaktadır. Yayınevi tarafından belli bir düşünceyi körü körüne benimseyen kalıplaşmış ve yüzeysel fikriyatın karşısında durdukları belirtilmektedir. Düşüncenin gelişimine olan duyarlılığımızla uyuşturan kitaplardan ve düşünmeyi engelleyen fikirlerden uzak durma kararlılığımızda” (Kalender Yayınevi, 2019) ifadeleriyle yayıncılık anlamında sergilenen duruş ortaya konulmaktadır. Yapılan çeviri eserlerde metinlerin aslına sadık olmasının yanında kullanılan Türkçe'nin kolay anlaşılır olduğu (Kalender Yayınevi, 2019) ayrı bir detay olarak sunulmaktadır. Yayınevinin devam eden yayıncılık faaliyetleri esnasında çeşitliliğini de artırdığı beyan edilerek 2016 yılında yayım ağına “Kalender Çocuk Yayınları”nın ilave edildiği beyan edilmektedir. Kalender Çocuk Yayınları aracılığıyla çocuk eğitimi ile ilgili yapılan çalışmaların sosyal ilerleme anlamında da faydalı olduğu aktarılmaktadır. Bunun yanında yayınevi tarafından

yapılan yenilikler arasında 2016 yılında İbn-i Sina Yayınları da sürece dahil edilerek felsefe ve hikmet sahasındaki eserlerin çevirilerinin okuyucuların beğenisine sunulduğu ve bu çeviri çalışmalarının devam edeceği beyan edilmektedir (Kalender Yayınevi, 2019).

4.2.11. Fecr Yayınları

1986 yılında kurulan Fecr Yayınevi kendi ifadesiyle “Kur’an merkezli bir dinî yayıncılığı temel ilke kabul” (Fecr Yayınları, 2020) ettiği beyan edilmektedir. Yayınevinin ifadesiyle “Kur’an’ın doğru anlaşılmasına ve yaşanmasına katkı sağlayabilecek” (Fecr Yayınları, 2020) çalışmalar öncelikli olarak görülürken bunun yanında farklı yayınlara da yer verilmektedir. Bu nedenle, 2015 yılında Afrika Seyahatnamesi, 2017 yılında İyilik Yolunda Uzaklar Yakın ve 2019 yılında Hz. Muhammed adlı çalışmalara Türkiye Yazarlar Birliği tarafından Yılın Kitabı ödülü takdim edilmiştir. Bunun yanında 2021 yılında Türkiye Yazarlar Birliği Fecr Yayınevi’ni yılın yayınevi olarak belirlemiştir (Türkiye Yazarlar Birliği, 2022). Fecr yayınevi çatısı altında çeviri eserler başta olmak üzere İlahiyat Fakültelerindeki doktora ve doçentlik tezlerinin kitaplaştırılmış hallerinden oluşan 500’ü aşkın eserin neşredildiği beyan edilmektedir (Fecr Yayınları, 2020). Ayrıca Fecr yayınevinin yan yayınevleri olan Eskiye, Bilay, Meneviş ve Kitabe yayınevlerinin eserleri de dahil olmak üzere 800 adet eserin basılmış olduğu ilgili makamlara yazılan resmî belgede belirtilmektedir. Bahsi edilen bu eserlerin 22 tanesinin Arapça, İngilizce, Almanca ve Fransızca dillerde basıldığı bilgisi de verilmektedir (Fecr Yayınları, 2020).

Ayrıca, Salih Ağbalık tarafından Fecr Yayınları yetkilisi Hüseyin Nazlıaydınla yapılan söyleşiden bahsetmek yerinde olacaktır. Bu söyleşi Ali Şeriatî’nin ölümünün 49.yılı münasebetiyle gerçekleşmesinin yanında Fecr yayınlarının faaliyetleri hakkında da bilgi edinilmesi açısından önem taşımaktadır. Yayın hayatı 1986 yılında Esbab-ı Nüzul adlı eserle başlayan yayınevi Ankara’nın en köklü dini yayıncılarından birisi olarak İslam’ın tam olarak idrak edilmesi hedefiyle Kur’an’ın doğru anlaşılmasına katkı yapmak niyetinde olduğu belirtilmektedir. Bu yönde eser üreten yayınevinin radikallik ve sünnetsizlik gibi suçlamalara maruz kaldığı da aktarılmaktadır (Fecr Yayınları, 2020). Yapılan yayıncılık faaliyetlerinin yanında 12 adet de Kur’an Sempozyumu düzenlendiği belirtilmektedir. Yapılan eser çalışmaları arasında İran kaynaklı tercüme çalışmalarının

olması nedeniyle “İrancı” veya “Şii” gibi ithamlara maruz kalındığı da aktarılmaktadır. Bu noktada bu gibi ithamlara maruz kalınmasına sebep olan Ali Şeriatî’nin kendi ülkesinde de Sünnî olmakla suçlandığı vurgusu yapılmaktadır (Fecr Yayınları, 2020).

Fecr Yayınevi 1988 yılında Ali Şeriatîye ait olarak yayınladığı iki ciltlik Medeniyet Tarihi eserinden sonra 37 eserden oluşan Şeriatî külliyyatını da yayınlamıştır. Bu eserler;

“Aşına Yüzlerle, Kendini Devrimci Yetiştirmek, Ebuzer, Öze Dönüş, Biz ve İkbâl, Hac, Şia., Dua, Ali Şiasî Safevî Şiasî, İslâm ve Sınıfsal Yapı, Çöle İniş (Hubut-Kevir), Dinler Tarihi I – II, İslâm Bilim I – II – III, Adem’in Varisi Hüseyin, Ne Yapmalı, Kadın (Fatıma Fatımadır), Dine Karşı Din, Dünyagörüşü ve İdeoloji, İnsan, Kendisi Olmayan İnsan, Ali, İran ve İslâm, İslâm’ı Tanıma Metodu, İbrahim’le Buluşma, İslâm Nedir Muhammed Kimdir, Modern Çağ’ın Özellikleri, Sanat, Yalnızlık Sözleri I–II, Mektuplar, Muhtelif Eserleri I–II, Şeriatî’de Kavramlar Sözlüğü” (Fatih Kitap, 2021) olarak belirtilmektedir.

4.2.12. Sufi Kitap

2005 yılında yayın hayatına başlayan Sufi Kitap kadim mutasavvıf ve din âlimlerinin klasikleşmiş eserlerini ve Türkiye’de ve dünyada tasavvuf hakkında kıymetli kişilerin eserlerini okuyucularla buluşturmaktadır.

Yayınevinin ifadesinde yayınların insan gönlünün ihyası ile ilgili olduğu şu şekilde aktarılmaktadır;

“Önce gönül karar verir, akıl onu takip eder. Tasavvuf da insana, içinde potansiyel olarak var olan olgunluğa erişmesi yolunda yardımcıdır. O yüzden tasavvuf ilk önce gönle yönelir. Gönül kırmak Kâbe’yi yıkmakla eş tutulur. Çünkü Kâbe Allah’ın evi olduğu gibi gönül de Allah’ın insandaki karargâhıdır. Allah hiçbir yerlere sığmaz ancak müminin kalbine sığar” (Sufi Kitap, 2019).

Yayınevi tarafından kategorilendirilen eserlerin yayınevinin sitesinde yer aldığı haliyle şu şekilde sıralandığı görülmektedir; biyografi (7), tasavvuf (100), tasavvuf araştırmaları (18), tasavvuf edebiyatı (9), tasavvuf klasikleri (35) tasavvuf kültürü (33), tasavvuf psikolojisi (4), tasavvuf sohbetleri (20) (sufi kitap, 2019). Yayınevinin tarafından yayınlanan eserlerini yerli eserler ve tercüme eserler olarak tasnif edebiliriz. Buna göre yayınevinin yayınladığı eserlerin ve yazarların içinde bulunduğu Yeni Çıkan Kitaplar kategorisinde Mahmud Erol Kılıç tarafından yazılan eserler yayınevinin

sitesinde yer aldığı haliyle şu şekilde sıralanmaktadır; Şafak Yazıları I, Şafak Yazıları II, Sufi ve Şiir, Hermesler Hermes Şeyh-i Ekber, Sufi ve Sanat, Tasavvuf Düşüncesi, Anadolu Tasavvuf Tarihine Notlar I, Anadolu Tasavvuf Tarihine Notlar II, Şafak Yazıları I, Şafak Yazıları II, Tasavvufa Giriş, Ayırmaya Değil Birleştirmeye Geldik, Hayatın Satır Araları, Mevlânâ Üzerine Konuşmalar, Anadolu'nun Ruhu, Evvel'e Yolculuk, Tasavvufun Altın Çağı Ekrem Demirli, Şair Sûfiler Ekrem Demirli, İbnü'l-Arabî Metafizigi Ekrem Demirli, İslam Düşüncesi Üzerine Ekrem Demirli olarak sıralanmaktadır. Aşkın Bir Noktası, M. Fatih Çıtlak tarafından yazılan Huzur Defteri II, 18 Beyit Dinle, Huzur Defteri, Mesnevî Şerhi, Kırk Mektup, Mesnevî Şerhi, Nur Kandili, Ben Dervişim Diyene eserler yer almaktadır. Ömer Tuğrul İnançer tarafından yazılan Vakte Karşı Sözler, Hz. Mevlânâ, Muhabbet Peygamberi Hz. Muhammed (sav), Dinle Neyden, Sohbetler, Mübarek Vakitler, Gönül Gözü Kenan Gürsoy, Gönül Sohbetleri (Sufi Kitap, 2019) isimli eserler yayımlanmıştır. Mim Kemâl Öke tarafından yazılan Aşkın Ekolojisi, Yaralı Ceylanlar Kulübü ve Dervişin Seyir Defteri isimli eserler bulunmaktadır. Buna ilaveten yayınevi tarafından Türkçe yazılarak okuyucuların dikkatine sunulan diğer eserler ve yazarları şu şekildedir; İslam'da Ahlak ve Ahlak Ekolleri Süleyman Uludağ, Rüyalar Alemi Dilaver Gürer Hatice Alibaşoğlu Mustafa Merter Necdet Tosun Reşat Öngören, Ne Varsa Sen'de Var Osman Nuri Küçük, Keşif ve Kerâmet Süleyman Uludağ, Peygamberimiz M. Âsım Köksal, Gönül Çerağını Uyandırmak Tosun Bekir Bayraktaroğlu, Aşk Terk Etmez Hayat Nur Artıran, Amerika'da Bir Türk Tosun Bekir Bayraktaroğlu, Esmâü'l-Hüsna Tosun Bekir Bayraktaroğlu, Bil! Bul! Ol! Tosun Bekir Bayraktaroğlu, Kâmil Mürşidlerin Mirası Necmeddin Şahinler, Aşk Bir Davaya Benzer Hayat Nur Artıran, Aşkı Meşk Etmek Emin Işık, Mevlânâ ile Bir Ömür Şefik Can, Gelenek Sanat ve Medeniyet Sadettin Ökten, Aşk İle An Seyretmek Belkıs İbrahimhakkıoğlu, Peygamberimiz M. Âsım Köksal, Tasavvuf Psikolojisine Giriş Ali Ayten Sevde Düzgüner, Mutlu Olma Dertli Ol! Ömer Güçlü, Bir Neyzen, İki Derya Kudsi Erguner, Bil! Bul! Ol! Tosun Bekir Bayraktaroğlu, Aşk Terk Etmez Hayat Nur Artıran, Âşıklar Tabîbi Hasan Kâmil Yılmaz, Efe Hazretleri Hüseyin Kutlu” (Sufi Kitap, 2019).

Bunun yanında tercüme eserler olarak yayınlanan kitapların ve yazarlarının şu şekilde sıralandığını görülmektedir; “Mevlana Celaleddin Rumi'nin Unutulmuş Mesajı Shems Friedlander, Ruhun Hastalıkları ve Çareleri Ebu Abdurrahman Es- Sülemî, Bir Alimin

Günlüğü İbnül Cevzi, Hüseyin (ra) Kerbela Destanı Asaf Duraković, Kosova Tekkeleri Raif Vırmiça,, Pendname Feridüddin Attar, Güvercin Gerdanlığı İbn Hazm, Erdemli İnsanın Yol Haritası İbn Hazm, Fütûhu'l-Gayb Abdülkâdir Geylânî, Mutluluğun Kazanılması Râgıb el-İsfahanî, Mantikut Tayr – Kuşların İlahisi Feridüddin Attar, Delilleriyle Ehl-i Beyt'e Meveddet Süleyman Belhî, Hz. Mevlana'dan Görüp İştiklerim Sipehsâlâr Feridun Bin Ahmed, Tuhfetü'l-Uşşakiyye Şeyh Abdullah Salâhaddîn-i Uşşâkî Şeyh Abdurrahmân Sâmî-yi Uşşâkî, Dört Halifenin Menkıbeleri Şemseddin Sivasî, Nefislerin Terbiyesi Eşrefoğlu Rûmî, Aşkname Sultan Veled, Esmâü'l-Hüsna Şerhi İsmail Hakkı Bursevî, Fihi Ma Fih Mevlânâ Celâleddin Rûmî,, Mesnevi-i Şerif Mevlânâ Celâleddin Rûmî,, Rubâiler Mevlânâ Celâleddin Rûmî, İmâm-ı Rabbânî Risaleleri İmam Rabbanî Ahmed Sirhindî, Şifaü'l-Esrar Seyyid Yahya Şirvanî, Gelin Tacı İbn Atâullah El İskenderî,, Hikem-i Ataiyye Şerhi İbn Atâullah El İskenderî, Hz.Muhammed (Sav) Hüseyin Cisrî, Fûsusul Hikem Muhyiddin İbn Arabî, Manevi Yolculuk İmam Rabbanî Ahmed Sirhindî, Tasavvuf Notları Annemarie Schimmel, İslam'ın Güteryüzü Eva de Vitray Meyerovitch, Bir Zamanlar Bursa'ydı Mehmed Safiyüddin Erhan, Ağla Rabia Christine Brodbeck, Aşk Mesleği Rabia Christine Brodbeck, Fakr'a Övgü Rabia Christine Brodbeck, Sonsuz Kulluk Rabia Christine Brodbeck, Hazreti İnsan Rabia Christine Brodbeck, Hüseyin (ra) Kerbela Destanı Asaf Duraković, Toynak Sesini Duyunca Zebra Gelsin Aklına Shems Friedlander, Gölgeler Koridoru Muhyiddin Şekûr, Aşktır Asıl Şarap Robert Frager, Kalp, Nefs ve Ruh Robert Frager, Sufi Terapistin Sohbet Günlüğü Robert Frager, Aşktır Asıl Şarap Robert Frager, Su Üstüne Yazı Yazmak Muhyiddin Şekûr, Tarikat Kıyafetleri Yahyâ B. Sâlih El- İslâmbolî, Anadolu'nun Kalbi Harakânî, Doğudan Batıya Annemarie Schimmel, Kış Hasadı Shems Friedlander, Yirminci Yüzyılda Bir Veli Martin Lings, Senden Seni İstiyorum Allah'ım Şerif Yusuf, Karınca Basmaz Efendiler Şerif Yusuf “ (Sufi Kitap, 2019).

4.2.13. İslam İktisadı Araştırma Merkezi (İKAM)

2010 yılında kurulan, İLKE İlim Kültür Eğitim Vakfı iş ahlakı ve girişimcilik gibi çalışmaların yanında akademik çalışmalar ve yaygın din eğitimi alanında (İLKE, 2022) çalışmalar yürüterek stratejik bakış açısı geliştirmeye çalışmaktadır. İLKE bünyesinde kısa adı İKAM olan İslam İktisadı Araştırma Merkezi de (İKAM, 2019) kurulmuştur.

İKAM kurulduğu tarihten itibaren İLEM ve İGİAD'ın kurumsal katkılarıyla faaliyet yürütmektedir. Bu amaçla yapılan faaliyetlerin araştırma, yayın, eğitim, konferans ve çalıştay gibi faaliyetler olduğu belirtilmektedir. Türkiye'de ve dünyada genel olarak İslam iktisadı çalışmalarının kısıtlı sahalarda kalması nedeniyle bu alanın tahkim edilmesi maksadıyla kurulan İKAM'ın İslam iktisadı'nın önerdiği sistem ve uygulamalarda bulunan adaletli bir sistemin anlaşılması yönünde gayreti bulunmaktadır. 2013 yılından itibaren İKAM tarafından İslam İktisadı Atölyesi düzenlenirken teorik ve uygulamalı iktisat alanınının katılımcı ve ilgililer tarafından kabul gördüğü aktarılmaktadır.

İKAM'in, kapitalizmle birlikte güçlenen günümüzdeki finansal sisteme karşı bir alternatif olarak adil ve helal kazancın desteklenmesi düşüncesiyle insana ve emeğe saygı gösteren bir sistem inşası için derinlikli, bütüncül ve nitelik taşıyan faaliyetlerin (İKAM, 2019) geliştirilmesini öncelikli amaç olarak belirlenmiştir. Bu merkez esasında önemli bir boşluğu doldururken İslam iktisadı ile ilgili meseleleri değişik açılardan irdeleyerek muhtelif platformlarda yaygınlaştıran ve bunu duyurmak adına faaliyetler tertip ederek konu ile ilgili kişileri buluşturmayı hedefleyen bir yapı olma iddiasındadır (İKAM, 2019). Merkez bünyesinde hazırlanan kapsamlı rapor ve kitap gibi eserler sayesinde oluşan kapsamlı çalışmalar neticesinde ulusal ve uluslararası anlamda güncel ekonomik ve finansal sorunlara çözüm önerileri geliştirilmeye çalışılmaktadır. Bu amaçla İslam İktisadı Araştırma Merkezi (İKAM) tarafından tercüme edilen eserleri de barındıran İktisad Yayınları'nın çalışmasını da anmak yerinde olacaktır. Bu eserlerle ilgili hazırlanan kitapçık bu alanda yayınlanan eserlerin bir listesini sunmaktadır. Konu ile ilgili olması nedeniyle bu kitapçıkta bulunan çeviri eserleri aşağıdaki tablo üzerinde sıralamak yerinde olacaktır.

Tablo 8: İktisad Yayınları İslam İktisadı Çeviri Eserleri

Yazar Adı	Eser Adı	Basım Yılı	Eserin Çevirmeni
M. Umar Chapra	İktisadi Tehditler ve İslam	2018	Gülnehal Kafa
M. Umar Chapra	İktisadın Geleceği: İslamî Bir Bakış	2019	Melih Turan
M. Umar Chapra	Adil Bir Para Sistemine Doğru	2019	Ömer Faruk Tekdoğan
Muhammad Akram Khan	İslam İktisadına Giriş	2017	Gökhan Umut
Muhammad Akram Khan	İslam İktisadının Meseleleri: Güncel Durum ve Geleceğin Bir Analizi	2018	Sercan Karadoğan
Abdul Azim Islahi	Muhammed Hamidullah: İslam İktisadında Öncü Bir İsim	2019	Abdülkadir Macit
Abdul Azim Islahi	İslam İktisat Düşüncesinin Olgunlaşması (16. Yüzyıl)	2017	Kadir Yıldırım
Abdul Azim Islahi	İslam İktisat Düşüncesi ve Kurumları (17. Yüzyıl)	2017	Şenol Kurt
Abdul Azim Islahi	İslam İktisat Düşüncesinin Değişimi (18. Yüzyıl)	2017	Hümeyra Doruk Keskin
Abdul Azim Islahi	Müslüman Arap Yazarların İktisat Düşüncesi (19. Yüzyıl)	2019	Üzeyir Serdar Serdaroğlu
Abdul Azim Islahi	Müslümanların İktisadi Düşünce ve Analize Katkıları	2017	Fatih Furkan Akosman, Mustafa Özer
Munawar Iqbal	İslam'da İktisadi Kuruluşlar ve Yoksullukla Mücadele	2019	Zeyneb Özbek Sabır
Monzer Kahf	İslam İktisadının Temelleri: Kurumlar ve Kuramlar	2019	Nurettin Tüysüz
Mohammad Nejatullah Siddiqi	Ekonomide Devletin Rolü: İslamî Bir Bakış	2019	Faruk Taşçı
Khurshid Ahmad	İslam İktisadı Çalışmaları	2019	Fazıl Yozgat
Ali Muhyiddin Karadâğî	İslam İktisadına Giriş	2018	Abdullah Kahraman
Abdulkader Thomas	Ribâyı Anlamak İslam İktisadında Faiz	2017	Zeyneb Hafsa Orhan
Muhammad Ayub	İslami Finansı Anlamak	2017	Suna Akten Çürük, Raif Parlakkaya
S. M. Hasanuzzaman	İslam İktisadının Fıkhi İlkeleri	2017	Hamdi Çilingir
Zafar Iqbal, Mervyn K. Lewis	Yönetişime İslamî Bakışlar	2019	İlyas Çalışkan
Asad Zaman	İslam İktisadının Güncel Durumu	2019	Şaban Kütük
M. Kabir Hassan, Mervyn K. Lewis	İslam ve İktisadi Hayat Ana Konular ve Metinler	2019	M. Kabir Hassan, Mervyn K. Lewis
Abdul Karim Bangura	İslam ve Ekonomi-Politik Sistemler	2019	Zeyneb Hafsa Orhan
Lütfi Sunar (Editör)	İslam İktisadı ve Piyasa	2017	Enes Berat Gürler, Gülnehal Kafa, Hilal Kına
Necmettin Kızılkaya (Editör)	İslam İktisadı Metodolojisi	2019	Zeynep Özbek Sabır, Gülnehal Kafa

Yazar Adı	Eser Adı	Basım Yılı	Eserin Çevirmeni
Lütfi Sunar (Editör)	İslam İktisadında Sosyal Adalet	2017	Firdevs Bulut, Zeynep Özbek Sabır
Necmettin Kızılkaya, Oğuz Karasu, Taha Eğri (Editör)	İslam İktisadını Yeniden Düşünmek	2017	Firdevs Bulut, Gülnihal Kafa, Şükrü Kaya, Zeynep Hafsa Orhan
Ahmed El-Ashker, Rodney Wilson	İslam İktisadının Kısa Tarihi	2019	Safa Yıldırım, Ziya Ekrem Bayrak
Syed Haider Nawab Naqvi	Ahlâklı Olmak ve İnsanın Esenliği Üzerine Görüşler	2019	Miraç Çeven
Syed Haider Nawab Naqvi	İslam, Ekonomi ve Toplum	2018	Ozan Maraşlı
Seif I. Tag el-Din	Ekonominin Temelleri Ahlaki Bir Yaklaşım	2020	Oğuz Karasu
Rauf Azhar	İslam İktisadının Ekonomisi	2018	Hüsnu Tekin

Kaynak: İktisad Yayınları, 2020

4.2.14. Çıra Yayınları

2002 Yılında yayın hayatına başlayan Çıra Yayınları günümüzde Çıra Yayın Grubu adını almıştır. Bu grubun bünyesinde birçok yayınevinin bulunduğu ifade edilmektedir. Ayrıca, yayın grubu bünyesinde; “2004 Yılında Aylık Özgün İrade Dergisi, 2009 Yılında ise Haftalık Özgün Duruş Gazetesi” (Çıra Kitap, 2018) çıkarılmıştır. Çıra Yayınları kendisi için “Yayıncılığı "İyiliği Emredip Kötülükten Alıkoyma" Faaliyeti” şeklinde sloganlaştırmıştır. Yayınevi misyona sahip bir yayınevi olarak tarif edilirken Dijital yayıncılık ve Haber Duruş sitesi aracılığıyla da habercilik faaliyetinde bulunmaktadır. Bunun yanında yayınevi tarafından yayınlanan Özgür İrade Dergisi ile ilgili ise yayınevinin görüşünde 28 Şubat darbesinin ardından ortaya çıkan sıkıntılı devir sonrası yaşanan travmatik ve psikolojik sürecin etkisinin aşılması için 2000 yılından önce faaliyetlerini sürdüren değişim dergisinin devamı olarak yayınlanan özgün irade dergisinin 2004 yılında yayına başladığı belirtilmektedir. (Çıra Kitap, 2018). Bir anlamda ülke içinde yayınevinin kendi görüşünün bir yansıması olarak düşünülen bu derginin yanı sıra yayın yapan “Haber Duruş” sitesi soğuk savaş'ın ardından global hegemonyanın kendisi için ürettiği islami terörü araçsallaştırarak piyasaya sürdüğü ve bunun karşısına da ılımlı islam adı verilen projeyi dayattığını belirtmektedir. Site bu noktada bu projenin etkisinin sağlanmadığı durumda ise sykes-picot planlarının uygulamaya konulmasına karşı Müslümanların dikkatinin artması için faaliyet gösteren ve İslam nedeniyetini temsil eden bir ses olarak kendisini tanımlamaktadır (Çıra Kitap,

2018). Bu durum ise yurtdışındaki gelişmeleri de takip eden ve yorumlayan bir yayınevi imajı çizilmektedir.

Çıra Yayın Grubu çatısı altındaki yayın evlerinin yayın yelpazesinde sanat, edebiyat, çocuk felsefe, düşünce, tarih, ilahiyat konularını ele alan eserler üreilmektedir. Bunun yanında kur'an kavramları, tefsiri, meali ile ilgili çalışmalar bulunmaktadır. Aynı zamanda hadis fihristi, siyer, ve jeopolitik konularını ele alan eserlerin de yayınladığı aktarılmaktadır. Çıra Yayın Grubu çatısı altında bulunan yayınevleri Çıra Yayınları, Çıra Çocuk, Çıra Genç, Çıra Edebiyat, Çıra Akademi, Bengisu ve İşrak Yayınları (Çıra Kitap, 2018) olarak tasnif edilmektedir. Kendisini hayatın İslami temeller üzerinden yeniden imarına damış olduğu belirtilen yayınevi bu maksatla dünya ve ahiretin mamur kılınması için çalıştığını ve bu yolda kararlılık ve azimle çalışmalarını sürdürdüğünü belirtmektedir.

4.2.15. Pınar Yayınları

1980 yılında kurulan Pınar Yayınları, alanında kaliteli ve nitelikli çalışmalar yaparak Türkiye'deki düşünce dünyasının gelişimi için çalışma yaptığını aktarmaktadır. Yayınevinin faaliyetlerinde müslüman olmanın getirdiği sorumluluk nedeniyle "Kur'an araştırmaları, Siyer, Dini düşüncenin inşası" gibi konularda eserlerin verilmeye çalışıldığı aktarılmaktadır. Pınar Yayınları tarafından yürütülen faaliyetler yayıncılık anlamında üç farklı kategoride tasnif edilmiştir. Bunların hurafelerden uzak duran, resmi din anlayışı olarak belirtilen düşüncenin dışında yol alan ve Kur'anı esas alan aktif İslam algısının güçlendirilmesi (Pınar Yayınları, 2019) olduğu ifade edilmektedir. Ortadoğu İslam coğrafyası ile müşterek geçmişe ve değerle sahip olunması nedeniyle o bölgedeki sorunlara da yabancı kalınmayacağını beyan eden yayınevi Batı emperyalizminin sürdürdüğü çalışmaların anlaşılması için de faaliyet yürütmeyi bir görev saymaktadır. Bunun yanında Batı düşünce sisteminin Türkiye'de yaptığı tahribatın anlaşılması ve üstesinden gelinebilmesi amacıyla Batının sosyal-siyasal sistemleri felsefi, sosyolojik ve kültürel yönlerden irdelenmesi gerektiği aktarılmaktadır.

Türkiye'de okurların bildiği ve takip ettiği isimler olan önemli yazarların eserlerini yayınlayan yayınevi tarafından eserleri yayınlanan isimler; Cemil Meriç, Edward Said, Cevdet Said, Henri Laoust, Roger Garaudy, Martin Esslin, Noam Chomsky, Peter L. Berger, Paul Feyerabend, Arnold Toynbee, Uriel Heyd, Maxime Rodinson, Herbert

Schiller, Toshihiko Izutsu, Ivan Ilich, Frank Furedi (Pınar Yayınları, 2019) şeklinde sıralanmaktadır. Sıralanan bu isimlerin yanında yine okurları üzerinde tesiri bulunan; İbn Teymiye, Frantz Fanon, Said Halim Paşa, Henri Pirenne, İbn Kayyim El Cevziyye, Celalettin Vatandaş, Seyyid Sabık, Mevdudi, Anton C. Zijderveld, Abdulkadir Udeh, Seyyid Kutup, Malcolm X, Ragıp El İsfahani, Ahmed Reysuni, Taha Abdurrahman, Hüseyin Kâzım Kadri, Abdurrahman Arslan, Mustafa Aydın, Immanuel Wallerstein, Wael B. Hallaq, Ercan Yıldırım, Maurice Lombart, Abdullah Yıldız, Sefer Turan, Adem Özköse, Kürşat Atalar, Abdulvahhab El Efendi, Edward S. Herman, Nakip El Attas, Yaşar Kutluay (Pınar Yayınları, 2019) gibi yazarların okuyucusu ile buluşması için çaba gösterildiği yayınevi tarafından açıklanmaktadır.

Yayın hayatına başladığı yıl olan 1980 tarihinden itibaren 250 yazarla 400'ün üzerinde eseri okuyucusuyla buluşturmayı başaran bir yayınevidir. Pınar Yayınları, uluslararası öneme sahip tanınmış uluslararası yayınevi satışlarında sahiptir (Pınar Yayınları, 2019). Bunun yanında yayınevinin ürettiği eserlerin yurtiçindeki tüm üniversitelere ait kütüphanelerde yer alırken Cambridge, Harvard, Stanford, Columbia, Yale, Köln, Hamburg, Chicago gibi dünyaca üniversitelerin kataloglarında da kendisine yer bulduğu aktarılmaktadır (Pınar Yayınları, 2019).

4.2.16. Rağbet Yayıncılık

1998 yılında İstanbul'da "Okumaya Rağbet Artacak" sloganıyla kurulan Rağbet yayıncılık temel hedef kitlesini ilahiyat camiası olarak seçmiştir. Bu camiadan birçok yazarın eserini yayınlayan yayınevi bu alandaki çalışmalarına devam etmektedir. Yayın yapılan alanlar genellikle din, Kur'an, hadis, genel ahlak, inanç gibi sahalarda felsefe, tarih, psikoloji, sosyoloji ile ilgilidir. Bunun yanında eğitim, dil, gramer, hukuk, sanat konularına da ağırlık verilmekte ve edebiyat, şiir, öykü, roman ve kültür sahalarda da ihmal edilmemektedir (Rağbet Kitap, 2019).

Yayınevinin önemle üstünde durduğu bir diğer konu ise yayınladığı eserlerin ulusal ve uluslararası platformlarda kabul görmesi ve YÖK tarafından da tanınarak akademik kataloglarda yer almasıdır. Yayıncılık ilkesini az okunsa bile kaliteli eserlerin korunarak satışına devam edilmesini sürdürmek olarak ortaya koyan yayınevi "faydalılık" ilkesini benimsediğini beyan etmektedir (Rağbet Kitap, 2019).

4.2.17. Kayıhan Yayınları

1970'lerde kurulan Kayıhan Yayınları, o dönemin Milli Türk Talebe Birliği'nin başkanlığını yürüten Burhaneddin Kayhan liderliğinde Mehmet Cemal Çiftçiğüzeli, Selahaddin Sadıkoğlu ve Mehmet Babayiğit'in temelini attığı Sırdaş Yayınları (Kayıhan Yayınları, 2020) adıyla kurulan bir yayınevidir.

Ortaklardan Mehmet Babayiğit'in vefatı ve Mehmet Cemal Çiftçiğüzeli'nin mesleki nedenle ayrılışı nedeniyle 1977 yılında, Burhaneddin Kayhan İstanbul'da Kayıhan Yayınlarını kurmuştur. Yayınevi çizgisini beyan ederken kendisini tarihi, politik, ilmî, akademik olmanın yanında araştırmacı olması ve ehlisünnet yolunu benimsemesi şeklinde tanımlamaktadır (Kayıhan Yayınları, 2020). Bu yönde eser üretmeyi kendisi için önemli bir hedef olarak belirlemiştir. Yayınevinin aktarımına göre 1 Ekim 2002 tarihinde vefat eden Burhaneddin Kayhan yayıncılık dünyasına kıymetli eserler kazandırmıştır. Yayıncılık hayatına devam eden yayınevinin günümüzde eserlerini sınıflandırırken İslami ilimler, tarih, hadis, fıkıh, kelim, kur'an-ı kerim, tasavvuf, biyografi, edebiyat-roman, eğitim, sosyal yapı, islam hukuku kategorilerinde listelemektedir (Kayıhan Yayınları, 2020).

4.2.18. Dergâh Yayınları

1966 yılında yayın hayatına başlayan Hareket dergisi'nin ve Hareket Yayınları'nın Ezel Erverdi liderliğinde Nurettin Topçu'nun fikirlerinin yaygınlaştırılması amacıyla kurulduğu aktarılmaktadır. Bu süreçte Türkiye'nin çoğu şehrinde Dergâh kitabevleri faaliyete geçti. 1976 yılına gelindiğinde ise elde edilen yayıncılık tecrübesinin ışığında Dergâh Yayınları kurulmuştur.

1980 sonrasında ise Türkiye'nin içinden geçtiği süreçten etkilenen yayınevinin kendisi için oluşturduğu gündemle uyumlu olarak belirtildiği üzere edebiyat ve düşünce sahasında 1970 sonrasındaki post-modern teorilerin, hikayelerin, şahısların, düşüncelerin ve edebî akımların temsilcilerinin eserlerinin çevirisinin yapıldığı belirtilmektedir (Dergâh Yayınları, 2019). Yapılan çeviri çalışmalarından çıkan sonuç ile ilgili olarak ise aktarılan bilgiye göre Türk yayın dünyasının hem Batı hem de Doğu literatürünü tanımak konusunda büyük bir eksiklik (Dergâh Yayınları, 2019) içinde olduğunu görülmekteydi. Dergâh Yayınları, tarafından güçlü ve kalıcı bir yayıncılık

iddiasıyla Raymond Aron'un Sınıf Mücadelesi'nden Oswald Spengler'in Batı'nın Çöküşü'ne kadar, Batı dünyasının ve Kıta Avrupası'nın modern çağda ürettiği eleştirel (Dergâh Yayınları, 2019) düşünceler irdelenmiştir. Aynı zamanda İslam Dünyasının önemli eserleri olan Mukaddime ve Kuşeyri Risalesi gibi eserlerin de tercümelerle Türkçe'ye kazandırıldığı görülmektedir. Üniversitelerde ders olarak okutulan iktisat, ilahiyat ve edebiyat sahalarındaki eserlerin yayınlanmasına da önem verildiği görülmektedir. Edebiyat sahasına da giren yayınevi Tanzimat sonrasındaki Yeni Türk Edebiyatı'na da ilgi göstermiştir.

Dergâh Yayınları edebiyat, çağdaş Türk düşüncesi, çağdaş İslâm düşüncesi, tasavvuf, felsefe, tarih, sanat gibi alanları öncelik vermektedir. Bunun yanında sosyal bilimlerdeki farklı sahalarda da ilgi alanında girmektedir. (Dergâh Yayınları, 2019). Türkiye'nin kendine özgü özelliklerinin bilinmesi ve tanınması için gayret göstermektedir. Bu maksatla edebiyat ve düşünce alanında her geçen gün seviyenin artması için çalışmalarını sürdürmektedir.

Dergâh Yayınları bünyesindeki Dergâh dergisi, ise Mustafa Kutlu, Ezel Erverdi ve İsmail Kara ve İsmet Özel (Dergâh Yayınları, 2019) gibi isimleri de biraraya getirmiştir. Bunun yanında yayınevi tarafından Kutadgubilig: Felsefe-Bilim Araştırmaları ve Yeni Türk Edebiyatı isimli hakemli akademik dergileri yayımlamaktadır (Dergâh Yayınları, 2019). Yayınevi tarafından yapılan diğer eser dizisi ise; Çağdaş Türk Düşüncesi, Çağdaş İslâm Düşüncesi, Felsefe, Tarih”,

“Müzik ve Batının Gözüyle Türkler (Dergâh Yayınları, 2019) ismiyle dikkatlere sunulmaktadır. Eserleri ve fikirleri ile yayınevine yön veren isimler hakkında ise;

“Kuruluşunda da fikirleriyle öncülük eden Nurettin Topçu ile birlikte Mehmet Kaplan, Ahmet Hamdi Tanpınar, Abdülhak Hâmid Tarhan, Ömer Seyfettin, Mustafa Kutlu, İnci Enginün, Zeynep Kerman, Orhan Okay, Hüsrev Hatemi, İsmail Kara, Mustafa Kara, Süleyman Uludağ, Teoman Duralı, Ayhan Bıçak, Ali Birinci, Ahmet Tabakoğlu, Cinuçen Tanrıkorur vb. seçkin edebiyatçı ve ilim adamlarının eserleri bu başlıklar altında neşredilerek kültür hayatına kazandırılmıştır” (Dergâh Yayınları, 2019) ifadeleri kullanılmaktadır.

Yayınevinin tabirinden yorumla Dergâh Yayınlarının içinden geçtiği tarihsel dönemde Türkiye'de ortaya konulan edebî ve düşünsel gayretle Türkiye'nin öneminin ve

kalitenin artması için çalışılmakta (Dergâh Yayınları, 2019) olduğu belirtilerek ortaya konulan eserlerin kalitesi ve fikri kıymeti vurgulanmaktadır.

4.2.19. İFAV Yayınları

1983 yılında Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları adıyla kurulan İFAV yayınları 500'ün üzerinde eserle yayıncılık dünyasında yer almaktadır. Bu yayınlar aynı zamanda uluslararası nitelik taşımaktadır (İFAV Yayınları, 2021) devam ettirmektedir.

Yayınlanan eserlerin içeriğine bakıldığında Kur'anla ilgili ilmî kitapların yanında tefsir, hadis, fıkıh kitapları da bulunmaktadır. Ayrıca, kelim ve tasavvuf gibi sahalardaki eserleri görmek de mümkündür (İFAV Yayınları, 2021) İFAV yayınları bahsi edilen ilim sahalarını öncelikli olarak ele almaktadır. İslamî İlimler sahasında "Usûl ve Kaynak" eserlerin basılmasına önem veren eserlerin yanında akademik çalışmalar da yayımlanmaktadır. Yapılan eser çalışmaları Arapça, Farsça, İbranice dil öğretimi kitapları da yayımlanmaktadır. Eserlerin yayınlandığı sahalarda aynı zamanda tarih, İslam tarihi ve dinler tarihi gibi tarihle ilgili sahalarda da içermektedir. Bunun da ötesinde edebiyat, psikoloji, sosyoloji, felsefe gibi sosyal bilimle ilgili alanlar da eserlerin yayınlandığı sahalarda (İFAV Yayınları, 2021) olarak belirtilmektedir. Bunun yanında dini ilimlerin doğru ve kolay anlaşılmasını sağlamak amacıyla eserler ortaya koymak yayınevinin en önemli görevi olarak kabul edilmektedir.

4.3. Ortadoğu'da Yayınlanan İslamcı Eserleri Türkçeye Aktaran Yayınevleri Nin Çeviri Amaçları

Tablo 9: Ortadoğu'dan Çeviri Yapan Yayınevlerine Sorular

Bilgisine Başvurulan Yayınevleri					
1.Akdem Yayınları	2.Kalender Yayınları	3.Nesil Yayınları	4.Ravza Yayınları	5.Sufi Kitap-Timaş Yayınları	6.Tahlil Yayınları
Yayınevlerine Sorulan Sorular					
1.Yayınlarda ön plana çıkan alanlar					
2.Çeviri yapılan eserler yayınlanırken hedef kitlesi gözetiliyor mu? Bu hedefin ne kadarı gerçekleşmektedir?					
3.Yayınladığınız eserlerin okuyucu sayısı ile kitlenin içeriği ile ilgili görüşünüz?					
4- Bu eserlerin toplumda oluşacak bir dönüşüme etki sağlaması konusunda rolü olduğunu düşünüyor musunuz?					

1.Akdem Yayınları	2.Kalender Yayınları	3.Nesil Yayınları	4.Ravza Yayınları	5.Sufi Kitap-Timaş Yayınları	6.Tahlil Yayınları
Yayınevlerine Sorulan Sorular					
5-Telif eserler ya da çeviri eserler yayınlamak gibi bir ayırım yapıyor musunuz?					
6- Öne çıkan ve topluma etki etmiş eserlerinizden önemlileri hangileridir?					
7- Yayın yaparken karşılaştığınız önemli sıkıntılar nelerdir?					
8- Yayınevlerinin belli alanlara yönelmesi ve uzmanlaşması taraftarı mısınız?					
9-Yayınlardan dolayı yaşadığınız başlıca sorunlar var mıdır? Varsa neledir?					
10- Çevirmen seçimi sizin için önemli midir? önemliyse çevirmenlerde nelere dikkat edersiniz?					
11- Çevirmenlerin çevirecek konularda birikimlerinin olmasının önemi nedir?					
12- Çeviri bölümü mezunlarıyla ilgili görüşünüz ve onları istihdam etmeyle ilgili düşünceniz nedir?					
13- Çevirmenin yayıneviniz ve yayımlanan eserle düşünce uyumu sizce önemli midir?					

Tabloda gösterilen yayınevlerine sorulan bu sorulara verilen cevapların sıralı bir biçimde değerlendirilmesi çeviri sürecinde yer alan örnek yayınevleri üzerinden yapılacak tahlili kolaylaştıracaktır.

Tabloda sunulan yayınevlerinden alınan görüşler aşağıdaki gibi sıralanmaktadır. Bunlar arasında ilk olarak yer alan Akdem Yayınlarının beyanına istinaden;

4.3.1. Akdem Yayınları ile Yapılan Görüşme

1. Yayınlarınızda ağırlıklı olarak hangi alanlar ön plana çıkmaktadır?

- Arapça öğretimi için yayın yapan bir kuruluşuz. Hedef kitlemiz Arapça öğrenen bir kitledir. Yayınlarımızın hedef kitlesi aynı zamanda Arapça öğretmenleri de olduğu için dil öğretimi ve metodoloji kitapları da mevcuttur. Aynı zamanda edebiyat ve Arap edebiyatı kitapları da bulunmaktadır.

2. Çeviri yaptığımız dillerden çeviri ederek yayınladığımız eserleri yayınlarken belli bir hedef kitlesi gözetiyor musunuz? Bu hedefinizin ne kadarını gerçekleştirdiğinizi düşünüyorsunuz?

- Yayınevimiz tercüme ağırlıklı bir yayın evi değildir. Telif ağırlıklı bir yayınevidir. Ancak buna rağmen yayınevimizde tercüme eserler de bulunmaktadır. Eserlerimizi tercüme ederken özellikle hedef kitlemiz Arapça öğretimi yapan öğretmenler ile Arap edebiyatı üzerinde çalışan uzman, öğrenci

ve akademisyen kitledir. Yapmış olduğumuz tercüme çalışmalarında yayınevi olarak henüz işin başında olduğunuzu düşünüyoruz. Bu bağlamda yayın hayatımızda tercüme çalışmalarına yer verme düşüncemiz mevcuttur.

3. Yayınladığınız bu eserlerin ulaştığı okuyucu sayısı ve bu kitlenin içeriği ve görüşü hakkındaki görüşünüz nedir?

- Yayınevi olarak tercüme eserlerimizin ulaştığı hedef kitlenin ilgili hedef kitle olduğunu düşünüyoruz. Zira yayınevimizin satış ve pazarlama birimleri Türkiye’de sayısı 17 olan Arap Dili ve Edebiyatı, Arapça Mütercim-Tercümanlık Bölümleri ve Arapça Öğretmenliği Bölümlerine bizzat satış ve pazarlama çalışmaları yapmaktadır. Bu itibarla yeni çıkan her kitap akademisyenlere ve öğretim üyelerine gerek mailing yoluyla gerekse de sosyal medya aracılığıyla tanıtılmaktadır. Aynı zamanda eserlerimizin kendilerine ulaştırılması konusunda da herhangi bir sorunla karşılaşmadık. Hedef kitemizin eserlerimizle ilgili görüşlerini ise elektronik anket ve sosyal medya yorumları aracılığıyla ölçmekteyiz ve olumlu görüş almaktayız. Okuyucu kitemizin bu tarz eserlerin artırılmasına olan taleplerini görmekteyiz.

4. Bu eserlerin toplumda oluşacak bir dönüşüme etki sağlaması konusunda rolü olduğunu düşünüyor musunuz?

- Eserlerimizin kendi alanı ile ilgili olarak kendi metodolojisi açısından çok önemli bir yer tuttuğunu düşünüyoruz. Bu alanda toplumda oluşacak olan dönüşümden kastımız eğer Arapça öğretim metodolojisindeki bir değişim ise, ki biz bunu böyle okuyoruz, ciddi bir katkı sağlayacağını düşünüyoruz. Bunun dışında Arap edebiyatında seçmiş olduğumuz tercüme eserlerin de aynı zamanda Arap edebiyatının önemli ve hedef kitlesine bir mesaj içeren kitaplar olduğunu ön görüyoruz. Bunların da tercümelerini verirken eserlerin orijinallerinin seslendirmelerini yapıyoruz. Bu da bir çeviri edebiyatında ziyade bir dil öğretim metodolojisi çalışmasına dönüşmektedir. Bu açıdan bakıldığında dil alanında çalışan hedef kitlenin zihinsel dönüşümlerini sağlamayı hedefleyen bir yöntemle eserlerimizi sunmaya çalışıyoruz.

5. Telif eserler ya da çeviri eserler yayınlamak gibi bir ayırım yapıyor musunuz?

- Evet bu ayırımı yapıyoruz. Telif eserleri çeviri eserlere önceliyoruz. Çünkü telif eserleri sunan kişiler ülkemizdeki durumu bilen insanlar olup bu ülkenin şartlarını bilerek hareket eden ve öğretim metodolojileri Türkiye’de Arapça öğretimi ile ilgili daha belirgin olan yazarlardır. Bundan dolayı telif eserler tercih ediyoruz. Ancak çeviri eserleri konusunda da muhafazakâr davranmıyoruz. Bu anlam da çeviri edebiyata da açık davranıyoruz.

6. Öne çıkan ve topluma etki etmiş eserlerinizden önemlileri hangileridir?

- Ahmet Behçet'in “Mesrur ve Makrur” Bir Ahiret Hikâyesi diye bir kitabı var bu bir tercüme eser çalışması. Bir de Mihail Naime’nin Babalar ve Oğullar diye önemli edebi eser var. Bu ikisi de önemli satışları olan ve edebiyat dünyasında iki yazarlı tanınan eserlerdir. Bunun dışında çıkarmış olduğunuz öğretim metodolojileri kitapları vardır. Şimdi eğer bu soruyu tercüme bağlamında değil de yayınevini politikası bağlamında öne çıkan ve topluma etkisi eserler diyorsanız açıkçası bir dil eğitim yayıncısı olmamızdan ötürü en çok satan eserlerimizden örnek verebilirim. Profesör Doktor Mehmet Maksudoğlu’nun Arapçayı öğreten kitabı 200 bin adet bugüne kadar basılmış olan bir eserdir. Onun dışında yine alanın uzmanları tarafından yazılmış dil bilgisi, soru bankaları kitapları gibi sınavı hazırlık kitapları gibi yayınlarımız bulunmaktadır. Bunların topluma etkisi açıkçası hangi bağlamda soracağınız alakalıdır. Eğer dil öğretim felsefelerinin değiştirilmesinde toplumsal bir etkisi vardır. Ancak, sosyolojik anlamda fikir dünyası ile ilgili bir yaklaşım açısından yayınevimizin böyle bir politikası olmadığından dolayı bunu söylememiz mümkün değildir.

7. Yayın yaparken karşılaştığınız önemli sıkıntılar nelerdir?

- Türkiye’de özellikle son yıllarda Yayıncılıktaki en önemli sorun dağıtım sorunudur. Kitapların maalesef bastıktan sonra piyasaya sunulması, Anadolu’daki kitapçılara ve okuyunca ulaştırılması konusunda bütün yayıncıların ortak sorununun dağıtım sorun olduğunu söyleyebiliriz. İkinci olarak da kâğıdın yurt dışından ithal edilmesi sebebiyle kâğıt fiyatlarındaki dengesizlik ve istikrarsızlık yayın evlerinin önündeki en büyük sorunlardandır. Bizim yayınevimiz de maalesef bu sorunu yaşamaktadır. Bu yüzden de kitap

fiyatlarında sık sık sık değişimler yapmak zoruna kalıyoruz. Üçüncü olarak telif yayın konusu ile alakalı olarak kaliteli ve nitelikli eser bulma konusunda sıkıntı yaşadığımızı söyleyebiliriz. Zira piyasa kitapları diye tabir ettiğimiz kitaplar ve emsal kitapların varlıkları ve yayınevlerinin bu konuda birbirini kopyalar nitelikte kitap çıkarması karşılaşmış olduğumuz sorunlardandır.

8. Yayınevlerinin belli alanlara yönelmesi ve uzmanlaşması taraftarı mısınız?

- Bu sorunun cevabına çok net bir şekilde evet cevabı verebiliriz. Zira tematik yayıncılığın her zaman daha başarılı ve daha nitelikli olduğu kanısındayız.

9. Yayınlarınızdan dolayı yaşadığınız başlıca sorunlar var mıdır? Varsa neledir?

- Yayınları'ndan dolayı herhangi bir özel bir sorun yaşamadık. Yani bir yanımdan kaynaklı bir sorun başımıza gelmediği için bu soruya olumsuz cevap veriyoruz.

10. Çevirmen seçimi sizin için önemli midir? önemliyse çevirmenlerde nelere dikkat edersiniz?

- Çevirmen seçimi çok hayati bir öneme sahiptir. Çevirmenin bizim için en önemli tercih nedeni kendi anadiline çeviriyi yapmasıdır. Yani bir metin eğer Türkçe ise Arapçaya çevirecek olan kişinin Arap olması lazımdır. Arapça bir metni Türkçe'ye çevirecek olan Türk olması önemlidir. Bu bizim için en önemli ana kriterdir. İkincisi de çeviri hizmeti uzmanlık alanı ile alakalıdır. Eğer siz bir öğretim metodolojisi kitabı çeviriyorsanız bu kitabın içerisindeki ıstılahlar ve kullanılan tabirler metodoloji ile alakalıdır. Eğitim ve öğretim metodu ile alakalı bu alanda bu metni bir İlahiyatçıya çevirtmek istemeyiz. Bunun yanında Arapça'dan Türkçe'ye edebi bir eseri çevireceğimiz zaman edebi zevki olan bir tercümana çevirtmek bizim için önem arz etmektedir. Bu konuda da tercümanın nitelikleri tercümanın tecrübesi daha önce çevirmiş olduğu eserler önemlidir. Ayrıca daha önce hiç çalışılmamış tercümansa mutlaka kendisinden örnek tercüme metinleri talep edilir. Bu tercüme metinleri yayınevimizin uzman kuruluna gösterilir. Kuruludan uygun olduğuna dair bir görüş çıkarsa bizim açımızdan kabul edilebilir bir tercüme olabilir şeklinde anlaşılacaktır. Bunlar bizim temel yaklaşımlarımızdır.

11. Çevirmenlerin çevirecek konularda birikimlerinin olmasının önemi nedir?

- Bir çevirmenin çevireceği metinle ilgili akademik altyapısının olması bilgi ve birikiminin yeterli olması çok önemlidir. Zira geçtiğimiz günlerde başka bir yayınevi için yaptırmış olduğunuz bir tercüme vardı ki, yayınevimizin, kurumumuzun bünyesindeki tercüme hakları tercüme ajansında özellikle bize bu tarz talepler gelmektedir. Bu mesela bir felsefe, bir psikoloji metniydi. Biz bu psikoloji metnini alanında çalışan kişiye, İslam felsefesi ve psikoloji alanında doktora yapmış bir arkadaşına verdik. Mesela bu anlamda özellikle bu tarz şeylere çok dikkat ediyoruz. Çünkü bir bilgi ve birikimi olmadığı zaman tercüman karşılaşmış olduğu tabirlere anlam vermekte zorlanmaktadır ve karşımıza farklı anlamlar ortaya çıkmaktadır. Bu anlamda bilgi ve birikimlerini oldukça önemli görüyoruz.

12. Çeviri bölümü mezunlarıyla ilgili görüşünüz ve onları istihdam etmeyle ilgili düşünceniz nedir?

- Çeviri bölümü mezunlarına baktığımız zaman kendi alanımız Arapça olması hasebiyle Arapça mütercim tercümanlık bölümü öğrencilerinin malesef çok zayıf olduğunu görmekteyiz. 4 yıllık ya da hazırlık dâhil 5 yıllık bölümlerden mezun olan arkadaşların özellikle yazılı çeviri konusunda ciddi anlamda sahada tecrübesizlikleri ve metinlerinin zayıf oldukları ve bu anlamda yapmış oldukları çevirilerin çok ciddi bir redaksiyona tabi tutulmaları gerektiği ortadadır. Bu anlamda çeviri bölüm mezunlarının daha çok pratik yapmaları, tercüme ve çeviri örnekleri üzerinden kendilerini geliştirmeleri gibi temel konular üzerine çalışmaları gerektiğini görmekteyiz. Saha tecrübesi olmadan sadece bölüm mezuniyetiyle çevirmen olunmadığı da tecrübelerimiz bize göstermiştir.

13. Çevirmenin yayıneviniz ve yayınlanan eserle düşünce uyumu sizce önemli midir?

- Açıkçası düşünce dünyası ile ilgili eğer bu çevirmenin objektif bir yaklaşımı varsa düşünce dünyasının aynı düşünce dünyası olmasını önemsemiyoruz. Zira profesyonel bir kişinin kendi zihin dünyasındaki yaklaşımları çeviri metnine bulaştırmayacağını düşünüyoruz. Bunun dışında buna benzer örnekler de yaşadığımızı söyleyebiliriz. Bir edebiyat metnin içerisinde geçen yazarın yaklaşımlarıyla çevirmenin dünyasının farklı olmasına rağmen çok başarılı

çeviri örneklerinin ortaya çıktığını görmekteyiz. Özellikle fikri kitaplarda belki bu soru daha net önem taşıyabilir, edebi eserlerden ziyade çünkü fikir kitaplarında farklı yaklaşımlar, ideolojiler, algılar felsefi düşünceler, çevirmenin dünyasından uzak olabilir. Eğer çevirmen burada profesyonel davranıyorsa ki bir çevirmenin iş hayatına devam edebilmesi için profesyonel davranması çok önemlidir. Bu bağlamda bir sorun oluşturacağını düşünmekteyiz. Ancak eğer çevirmenin zihin dünyası ile çevrilen metin arasında bir örgü varsa bir ilinti varsa bunun da çevireye olumlu yansıtacağı konusunu öngörmekteyiz.

4.3.2. Kalender Yayınları ile Yapılan Görüşme

1. Yayınlarınızda ağırlıklı olarak hangi alanlar ön plana çıkmaktadır?

- Yayın politikamızda tarih ve edebiyatın yanında inanç kitapları daha çok ön planda diyebiliriz. İnanç kitaplarında ise İslam tarihi, Alevilik, Bektaşılık gibi konulara daha çok eğilmiş bulunuyoruz. Bunların dışında roman, hikâyeye, şiir, genel tarih, anı, divan şiiri, araştırma-inceleme, çocuk edebiyatı gibi alanlarda da yayımlarımız mevcuttur.

2. Çeviri yaptığımız dillerden çevirerek ederek yayınladığımız eserleri yayınlarken belli bir hedef kitlesi gözetiyor musunuz? Bu hedefinizin ne kadarını gerçekleştirdiğinizi düşünüyorsunuz?

- Tercümesi yapılan ve yayımladığımız eserler tek bir hedef kitlesine göre belirlenmiyor. Daha çok genel kitleye hitap edebilecek çeşitli alanlarda çeviri eserler yayımladık. Bunlardan örnek olarak: İslam tarihi, İslam felsefesi, inanç, Kazak Türk Edebiyatı, İran Çocuk Edebiyatı, İngiliz Çocuk Edebiyatından çeviri eserlerimiz var ve bu başlıkları çoğaltmayı düşünüyoruz. Sürekli çalıştığımız Arapça ve Farsçadan tercüme yapan bir arkadaşımız mevcut olduğu için bu iki dilden çeviriler yapılması bizim için daha kolay olmaktadır. Hedef kitemize tam olarak ulaşabildiğimizi zannetmiyorum. Fakat okurlardan gelen olumlu tepkiler ilerisi için bize umut vermektedir.

3. Yayınladığımız bu eserlerin ulaştığı okuyucu sayısı ve bu kitlenin içeriği ve görüşü hakkındaki görüşünüz nedir?

- Eserlerimizin ulaştığı bir okur kitlesi mevcut fakat süreklilik arz eden bir okur kitlesi yani sürekli yeni eser takip eden kitle istediğimiz ölçüde değil. Buna rağmen kısa sürede kalabalık bir okur kitlesi elde edebileceğimizi düşünüyorum. Halen mevcut olan okur kitlesi ise tek bir düşünce ve gruba bağlı değil. Bunda çeşitli alanlarda çeviri eserlere sahip olmamız önemli etkiye sahip olmalı. Tek bir düşünce, inanç ve dünya görüşüne sahip bir okur kitemiz var demek sizi yanıltmak olacaktır. Genel okur kitemiz için dindar Sünniden, inançlı Aleviye, Bektaşilerden, laik okur kitlesine, Türkçü akımdan, İslamî bakış açısına sahip bir kitle mevcuttur. Yayın hayatına başladığımız zaman bizim asıl hedefimizde buydu zaten tek bir düşünce ve dünya görüşüne sahip bir okur kitlesi istememiştik. İstedığımızı elde ettiğimizi düşünüyoruz.
4. Bu eserlerin toplumda oluşacak bir dönüşüme etki sağlaması konusunda rolü olduğunu düşünüyor musunuz?
- Yayımladığımız eserlerin kendisi dışındakini istemeyen kitleleri bu anlayışlarından vazgeçireceği düşüncesindeyiz. İslamî düşünceye olumsuz bakanların fikirlerini değiştirmeyi ve İslam inancının toplumların asıl ihtiyacı olduğunu herkesin anlamasına yardımcı olacağını düşünüyoruz.
5. Telif eserler ya da çeviri eserler yayınlamak gibi bir ayırım yapıyor musunuz?
- Yayımladığımız ilk eserlerde telif eserler daha yoğundu. Çeviri eserler ise daha azdı. Fakat zaman içinde ikisi birbirini dengeledi. Çeviri eser yayınlamayı daha fazla istiyoruz diyebiliriz. Telif eser ve çeviri eserler arasında tam olarak bir ayırım yapmıyoruz. Telif eserin niteliği ya da çevirinin kalitesi yayın politikamızı belirliyor. Bir diğer önemli kıstas ise topluma faydalı ve yayınevimizin tanınmasına katkı sağlaması.
6. Öne çıkan ve topluma etki etmiş eserlerinizden önemlileri hangileridir?
- Ehl-i Beyt'in Sırları; Tevhid-i Mufazzal; Alevi Devletleri, Konuşan Kur'an (3 cilt); Hukuk Risalesi, Güneşten Damlalar; Hazin Göç, Özgürlüğün Sönmez Ruhü Osman Batur; Bektaşî İlmihali.
7. Yayın yaparken karşılaştığımız önemli sıkıntılar nelerdir?

- Yayınlayacağımız kitapları bazen okurların yönlendirmesine (arz talep konusu) göre yapmak zorunda kalıyoruz. Bireysel önceliklerimiz farklı olsa da okurların isteğine göre hareket etmek bazen sıkıntı verici olabiliyor. Genelde asıl sıkıntı birkaç başlıkta açıklanabilir. Kaliteli eser sayısının azlığı, çeviri eserlerde Türkçeye hâkim çevirmenlerin çok az olması gibi sıkıntılar mevcut. Çevirmen bulmada zorlanıyoruz.
8. Yayınevlerinin belli alanlara yönelmesi ve uzmanlaşması taraftarı mısınız?
- Bu konuda net bir şey söylemek güç. Ben genel yayıncılıktan yanayım fakat belli alanlarda uzmanlaşmış kaliteli yayın yapan yayınevleri de mevcut. Bu nedenle kesin bir düşünce belirtmek benim açımdan doğru olmaz.
9. Yayınlarınızdan dolayı yaşadığınız başlıca sorunlar var mıdır? Varsa nelerdir?
- Yayınladığımız kitaplardan dolayı konunun uzmanı olmayan toplumda bir elin parmak sayısına ulaşmayacak çok cılız eleştiriler dışında pek eleştiri almıyoruz. Genelde yayınladığımız kitaplardan dolayı teşekkür ve tebrik mesajları alıyoruz. Bunun sebebi ise daha önce dile getirilmeyen ya da düşünülmemiş çalışmalarını yapmaya çalışmamızdır.
10. Çevirmen seçimi sizin için önemli midir? Önemliyse çevirmenlerde nelere dikkat edersiniz?
- Çevirmenin yabancı dile hakimiyetiyle birlikte Türkçeye hâkim olması en önemli belirleyici unsurlardan birisidir. Genelde Türkçeye hâkim olmayan çevirmenlerle karşılaşırız. Bu da yayımlanacak eser sayısını azaltmaktadır. Yabancı dil bilen herkesin çeviri yapamayacağını düşünüyoruz. İslam felsefesi alanında bir eseri fıkıh okumuş birisine çevirtemezsiniz. Ya çevirmen konuya aşina olmalı ya da çabucak öğrenebilecek derece de araştırmaya meraklı zeki birisi olmalı. Yoksa iyi olmayan bir çeviri çevrilecek eserin sahibine de kitaba da çok fazla zarar verecektir.
11. Çevirmenlerin çevirecek konularda birikimlerinin olmasının önemi nedir?
- Çevrilecek eser ne kadar eskiyse çevirmeni o kadar zorlayacaktır. Çevirmenin çevireceği konu hakkında bilgisi sınırlıysa anlamadığı konuları çevirmeye

çalışacağı anlamına gelir. Doğal olarak hem çevireceği kitabın anlattığı konuyu sapıtacak hem de kitap okurunun sıkılmasına sebep olacaktır.

12. Çeviri bölümü mezunlarıyla ilgili görüşünüz ve onları istihdam etmeyle ilgili düşünceniz nedir?

- İleride çeviri bölüm mezunlarını istihdam etmeyi düşünüyoruz. Çeviri bölüm mezunları hakkındaki görüşümüz diğer çevirmenlerle ilgili görüşümüzle aynı. Meraklı ve araştırmayı seven çalışkan çevirmenler her zorluğundan altından kalkacaktır. Bu tür kişilerle her zaman çalışabiliriz.

13. Çevirmenin yayınevini ve yayınlanan eserle düşünce uyumu sizce önemli midir?

- Çevirmen bizimle aynı düşüncelere sahip olmak zorunda değil sonuçta farklılık zenginliktir. Yapılan çevirinin niteliği ve Türkçeye iyi aktarılması önemli yoksa çevirmen çok da tasvip etmediği bir kitabı da çevirebilir.

4.3.3. Nesil Yayınları ile Yapılan Görüşme

1. Yayın Politikanız nedir?

- Nesil Yayınları, kurulduğu ilk günden beri kültür ve irfan dünyamıza nitelikli yazarlardan eserler kazandırıyor. Kısaca belirtmek gerekirse; kültür ve medeniyet mesaisi yapıyoruz diyebilirim. Nesil Yayınları olarak Tarih, Din ve İlahiyat, Psikoloji, Sosyoloji, Çocuk Gelişi, Çocuk ve Aile, Yerli Roman, Öykü, Deneme ve Araştırma-İnceleme türlerinde eserler yayınlıyoruz. Nesil Yayınları, Etkileşim Yayınları ve Nesil Çocuk Yayınları olarak çeviri eserler de yayınlamaya gayret ediyoruz. Bu çalışmalarda kendi medeniyetimizin ahlaki değer yargılarıyla çelişmeyecek, öz benliğimizi tahrip etmeyecek aksine kültür dünyamıza güzel kazanımlar sağlayacak eserleri tercih etmeye gayret ediyoruz.

2. Çeviri yaptığınız dillerden çevirerek yayınladığınız eserleri yayınlarken hedeflediğiniz seviye neydi? Bu hedefinizin ne kadarını gerçekleştirdiğinizi düşünüyorsunuz?

- Çeviri eser yaparken, öncelikle orijinal fikir ve esaslı çalışmalarını gündeme almaya çalışıyoruz. Mesela; Ziyaüddin Serdar'ın "Mukaddes Belde Mekke" adlı kitabı büyük bir birikimle hazırlanmış, orijinal bir üslup kullanılmış bir eserdir.

Böyle bir çalışmanın eseri olan “Mekke” kitabını okuyucumuzla buluşturmayı hedefledik. Oldukça güzel bir çalışma oldu. Bundan sonrası okuyucuya düşen kısım tabii. Kitabı temin edip okumaları gerekiyor. Böyle olunca biz de yeni eserler için gayret göstermeye çalışıyoruz.

3. Yayınladığınız bu eserlerin ulaştığı okuyucu sayısı ve bu kitlenin içeriği hakkındaki görüşünüz nedir?

- Hâli hazırdaki dönemde popüler kültür kitapları daha çok ilgi görüyor. Kitabı popüler bir kimliğin kaleme alması satış rakamlarını yukarıya çeken çok önemli bir faktör. İlmî ve fikri eserlerde durum bunun tam aksi yönde. Yazarın etkin ve yetkinliği çok göz önüne alınamayabiliyor. Burada bizim amacımız kaliteli ve içeriği okuyucuyu tatmin edecek, kültür ve irfan dünyamıza soluk aldırarak eserler yayınlamak. Ülkemizde çeviri eserlerin okunma oranı oldukça yüksek. Özellikle kuruluşunda çeviri eserleri merkeze alan yayınevlerinin eserleri geniş kitleler tarafından okunabiliyor. Şöyle bir şeyle çeviri eserlerin okunurluk oranını örnekleyebilirim. İnternet üzerindeki kitap satış sitelerinin “Çok Satanlar” listesinin büyük çoğunluğu yabancı çeviri kitaplar. Bu da yerli kitaplardan daha ziyade çeviri eserlere ilginin olduğunu gösteriyor.

4. Bu eserlerin toplumda nasıl bir etkisi olduğunu düşünüyorsunuz?

- Çeviri eserler, toplumumuzun dünya edebiyatını, dünyadaki düşünce yapılarını, fikir iklimlerini anlamasına ve yorumlamasına imkân sağlıyor.

5. Telif eserler ya da çeviri eserler yayınlamak gibi bir ayırım yapıyor musunuz?

- Biz daha çok yerli telif eserleri yayınlama yönünde bir misyon takip ediyoruz. Daha önce de belirttiğim gibi kültür ve irfan dünyamıza katkısı olacağını düşündüğümüz eserleri çevirip yayınlamaya çalışıyoruz.

6. Mutlaka okunması gerekli olduğunu düşündüğünüz eserleriniz nelerdir?

- Nikolas Gardner, Kut’ül Amâre, Marni Hughes – Warrington, En Önemli 50 Tarihçi, David Cottrell, Bir Günde Nasıl Lider Olunur?, Ziyaüddin Serdar, Kutsal Belde Mekke Justin McCarthy, Osmanlı’ya Veda.

7. Yayında karşılaştığınız başlıca güçlükler nelerdir?

- Son zamanlarda çeviri eser yayınlamakta en büyük sorunumuz telif ücretlerinin çok yüksek olması. Bunun da maalesef temel sebebi döviz kurundaki yükseklik. Bunun yanı sıra baskı maliyetleri de oldukça yüksek. Bütün bunlar bir araya gelince yayıncıları zorlayan bir durum halini alıyor. Hal böyle olunca yayıncılar telif satın almayı biraz daha öteleyebiliyor.

8. Yayınevleri arasında alan bölüşümünü gerekli görüyor musunuz?

- Yayıncılık söylediğim gibi bir kültür ve irfan mesaisidir. Ve bence her yayınevi bir fikre sahip. Bu fikir doğrultusunda yayınlar şekillenip ortaya çıkıyor. Başta kurgulanan, planlanan, hayal edilen yayınlar peşi sıra yayınlanıyor. Böylece yayınevi bir misyonun yayıncısı halini alıyor. Bu da her fikrin ortaya eser çıkarmasını ve çok sesli ve çok renkli bir yayın kültürünü geliştiriyor. Bence faydalı bir durum bu. Herkes iyi bildiği alanda eser üretmeli diye düşünüyorum. Bu kalite ve nitelikli arttırıcı bir durum sanki. Bir tarihçinin tarihî eserler vermesi gibi tabii olan, olağan bir durum. Bunun aksi olursa sanki biraz eksik eserler ortaya çıkıyor; popüler kültüre fikirler, düşünceler kurban ediliyor gibi geliyor bana.

9. Yayınlarınızda size yardımcı olan kadronun yapısını ve yayın amacınızı açıklar mısınız?

- Ben şahsen farklı düşünen, çapraz okumalar yapan, gündemi yakından takip eden ve yayıncılığın geçirdiği dönüşümleri hisseden ekip arkadaşlarıyla çalışmaktan mutluluk duyuyorum. Zihni ve fikri açık mesai arkadaşlarım var.

10. Yayınlarınızın karşılaştıkları ortak problemler nelerdir?

- Şöyle sıralayabilirim: Yüksek maliyet, kitap okuma oranının düşüklüğü, kitabın ülkede ihtiyaç sıralarında çok geride olması, popüler kültürün yayıncılıktaki muazzam etkisi...

4.3.4. Ravza Yayınları ile Yapılan Görüşme

1. Yayınlarınızda ağırlıklı olarak hangi alanlar ön plana çıkmaktadır?

- Tevhid ve akaid, siyer, sahabe hayatı, ilmihal-fıkıh, tefsir- hadis, İslam klasikleri, tasavvuf, edebiyat, saha araştırmaları- doktora tezleri, Arapça dil

eğitimi, klasik Arapça kaynakların Arapça olarak basımı, çağdaş Arap yazarların kitaplarını aslı ve tercümelerinin basımı.

2. Çeviri yaptığınız dillerden çevirerek yayınladığınız eserleri yayınlarken belli bir hedef kitlesi gözetiyor musunuz? Bu hedefinizin ne kadarını gerçekleştirdiğinizi düşünüyorsunuz?

- Evet, Yazarının Ehli Sünnet İncında Olması, Yazdıklarının Ehli Sünnete Aykırı Olmaması

3. Yayınladığınız bu eserlerin ulaştığı okuyucu sayısı ve bu kitlenin içeriği ve görüşü hakkındaki görüşünüz nedir?

- Ravza yayınları olarak tam bir güven sağlamış durumdayız.

4. Bu eserlerin toplumda oluşacak bir dönüşüme etki sağlaması konusunda rolü olduğunu düşünüyor musunuz?

- Çok etkilenen var.

5. Telif eserler ya da çeviri eserler yayınlamak gibi bir ayırım yapıyor musunuz?

- Hayır yapmıyoruz.

6. Öne çıkan ve topluma etki etmiş eserlerinizden önemlileri hangileridir?

- Vahiy kültürü, Müslüman olmam neyi gerektirir? Muhtasar Hayatüs Sahabe

7. Yayın yaparken karşılaştığınız önemli sıkıntılar nelerdir?

- Satış ve Dağıtım Sıkıntısı

8. Yayınevlerinin belli alanlara yönelmesi ve uzmanlaşması taraftarı mısınız?

- Evet

9. Yayınlarınızdan dolayı yaşadığınız başlıca sorunlar var mıdır? Varsa neledir?

10. Çevirmen seçimi sizin için önemli midir? önemliyse çevirmenlerde nelere dikkat edersiniz?

- Çok önemlidir. Dilediği gibi ifadeleri sertleştirir veya yumuşatır.

11. Çevirmenlerin çevirecek konularda birikimlerinin olmasının önemi nedir?

- Birikimi olmayan çeviri yapamaz.
12. Çeviri bölümü mezunlarıyla ilgili görüşünüz ve onları istihdam etmeyle ilgili düşünceniz nedir?
- Böyle bir bölüm yok.
13. Çevirmenin yayıneviniz ve yayınlanan eserle düşünce uyumu sizce önemli midir?
- Evet.

4.3.5. Sufi Kitap- Timaş Yayınları ile Görüşme

1. Yayınlarınızda ağırlıklı olarak hangi alanlar ön plana çıkmaktadır?
- Timaş Yayınları, birçok alt markası bulunan köklü bir yayınevidir. Bünyesinde edebiyat (Türk edebiyatı, modern dünya edebiyatı, Türk ve dünya klasikleri), psikoloji, din, iş, popüler bilim, tarih, aile, sosyal bilimler, çocuk ve kişisel gelişim kitaplığı gibi geniş bir alan barındırıyor olsa da özellikle dönemin/dönemlerin getirdiği tematikleşme ve ihtisaslaşma gereksinimleriyle yaklaşık altı alt yayıneviyle bu gereksinimlere karşılık sunmaya çalışmaktadır.
2. Çeviri yaptığınız dillerden çevirerek ederek yayınladığınız eserleri yayınlarken belli bir hedef kitlesi gözetiyor musunuz? Bu hedefinizin ne kadarını gerçekleştirdiğinizi düşünüyorsunuz?
- Yayıncılıkta, yıldan yıla yahut dönemden döneme değişen konseptler ve öne çıkan uluslararası başlıklar olsa da bu başlıkların bazıları yerli okura hitap etmeyebiliyor. Her yayınevinin kemikleşmiş bir okur kitlesi olduğu düşünülduğünde bir yayınevi hem sadık takipçisi olan kitlelere hem de öne çıkan başlıklar neticesinde büyüyen bir okur kitlesine hitap edebilmeyi, okur kitlesini genişletmeyi hedef alır. Özellikle hem birden fazla alanda yayını bulunan hem de tematik eserler neşretmeye çalışan bir yayınevinin tercüme sürecinde çok daha dikkatli olması ve okurlarını ıskalamaması gerekiyor. Bu nedenle bahis mevzusu her bir tercüme eser için bu faktörler düşünülerek tercüme sürecine başlanmakta ve süreç yürütülmektedir.

3. Yayınladığınız bu eserlerin ulaştığı okuyucu sayısı ve bu kitlenin içeriği ve görüşü hakkındaki görüşünüz nedir?

- Bir önceki sorunun cevabında bahsettiğimiz gibi, Timaş birbirinden farklı birçok alanda neşriyat sahibi olan ve her bir kitaplığı dağıtım sistemiyle okur kitlesine ulaştırmaya çalışan bir yayınevidir. Dolayısıyla hem Türk okurunun genel algısına göre hem de dönemin değişen eğilimlerine göre okur kitlesinde açılımlar, genişlemeler yahut daralmalar olabiliyor. İşte bu nedenle “gözden geçirilmiş” ya da “genişletilmiş” baskılar, çağın gerektirdiklerine uyum sağlayabilmek ve güncel, zamansız kitaplar üretebilmek için oldukça önemlidir. Bu nedenle yayın programımızdaki yüklü yeni neşriyat sayısına rağmen baskı tekrarı ve yenilemeleri de bu programa dâhil ediyoruz. Dolayısıyla okur kitlesini güncel, görüşlerini ise pozitif tutmaya çalışıyoruz. Elbette bazı kitaplar, türlerinden dolayı dönem dönem daha fazla ilgi görebiliyor. Örneğin günümüzde gelenek bazlı bir kişisel gelişime eğilim mevcut olduğu için tasavvufi eser ve kişisel gelişim kitapları okurunun sayısında bir artış mevcut.

4. Bu eserlerin toplumda oluşacak bir dönüşüme etki sağlaması konusunda rolü olduğunu düşünüyor musunuz?

- Elbette. Timaş Yayınları, uluslararası ahlakî, insancıl değerler doğrultusunda, yerli ve kadim geleneği baz alarak neşriyat yapmaya çalışan; okuru iyi kitaplarla buluşturmaya çalışan bir kurumdur. Bu nedenle de slogan olarak “İyi ki kitaplar var!” tercih edilmiştir.

5. Telif eserler ya da çeviri eserler yayınlamak gibi bir ayırım yapıyor musunuz?

- Kesinlikle hayır. Yayınevimizde yüklü miktarda telif eser ve tercüme eser neşriyatı yapılmaktadır. Bazı kitaplıkların eksikliklerine göre telif ya da tercüme eserler dönem dönem öncelense de ortalama sayıda böyle bir ayırım gözetilmemektedir.

6. Öne çıkan ve topluma etki etmiş eserlerinizden önemlileri hangileridir?

- Timaş Yayınları'nın 37 yıllık mazisi düşünüldüğünde dönemlerin konjonktürlerine göre çok farklı eserler ön plana çıkmış ve yayınevinin güvenilirliği arttıkça en çok satanlar arasına girmiştir. Bu meyanda yayıncılıkta

uzun satan mevzusuna binaen bir çıkarsama yapıldığında bir dönemin İlber Ortaylı kitapları tarih alanında, Nevzat Tarhan kitapları psikoloji alanında, tasavvuf klasikleri tasavvuf rafında, Bahadır Yenişehirlioğlu kitapları yerli edebiyat rafında çok ve uzun satan kitaplardan olmuştur. Son yıllarda özellikle genç yetişkinlerin sıkı takipte olduğu Nouman Ali Khan'ın Dirilt Kalbini ismiyle ilk kez neşredilen kitabı ve Hamza Yusuf'ın Kalbin Simyası ismi ile ilk kez Türkçeye çevrilen kitabı çok satan kitaplardan olmuştur. Bir dönemin hidayet romanları trendi içinde topluma etki eden en önemli eserlere de Şule Yüksel Şenler'in Huzur Sokağı romanı bir örnek teşkil etmektedir.

7. Yayın yaparken karşılaştığınız önemli sıkıntılar nelerdir?

- Yayıncılıkta karşılaşılan en önemli sıkıntılara malî meseleler ve muhataplarla (yazarlar, mütercimler, yayına hazırlayanlar ve en büyük kitleyi teşkil eden okurlar) yaşanabilen birtakım iletişimsel sıkıntılar örnek gösterilebilir.

8. Yayınevlerinin belli alanlara yönelmesi ve uzmanlaşması taraftarı mısınız?

- Her yayınevinin zaman içinde belirli bir profesyonel kadrosu oluşur. Bu kadro halihazırda yayınevine şeklini veren tecrübeli isimlerden, mesleğin içinden gelenler alaylı isimlerden, genellikle sosyal bilimler ya da iletişim fakültesi gibi alanlardan mezun olan isimlerden ve yayınevi içinde yetişen genç ekipten oluşur (yönetim, editörya, satış, pazarlama, halkla ilişkiler, finans, muhasebe departmanları dâhil). Bu nedenle her bir alana ihtisaslaşmış bir ekip oluşturulmuş olur. Özellikle daha küçük yayınevleri kaynaklar da göz önünde bulundurulduğunda uzmanlaşma hususunda daha niş bir alanı çalışma eğilimindedir ki bu meselenin doğal bir sonucudur. Hem yayınevinin bekâsı hem de net okur kitlesi oluşumu için belirli alanlarla özdeşleşen bir yayıncılık stratejisi izlemek, tanınırlık ve güvenilirlik açısından son derece önemlidir.

9. Yayınlarınızdan dolayı yaşadığınız başlıca sorunlar var mıdır? Varsa nelerdir?

- Her yayınevinde olduğu gibi okurlardan bazen olumlu bazen olumsuz geri dönüşler olabiliyoruz. Olumlu geri dönüşler takdir minvalindeyken olumsuz olanlar genelde oldukça kişisel yansıtılardan kaynaklanıyor. Bir yayınevi, dönem konjonktürüne göre de geçici sorunlar yaşayabilir. Fakat bu, etkileşim

gerektiren yayıncılık sektörünün doğasında olan ve olması gereken bir faktördür. Okur-yazar, okur-editör ve okur-yayınevi ilişkisine oldukça fazla önem verdiğimiz için ufak çaplı sorunlar yaşansa bile bunlar, iyi bir halkla ilişkiler ve iletişim yönetimiyle çözülemeyen meseleler olmuyor.

10. Çevirmen seçimi sizin için önemli midir, önemliyse çevirmenlerde nelere dikkat edersiniz?

- Mütercim seçimi yayıncılıkta çok önemlidir, önemli de olmalıdır. Halihazırda çalıştığımız tecrübeli mütercimlerimizin yanı sıra genç ve yeni isimlerle de çok güzel tercüme neşrediyoruz. Her şeyden önce mütercim seçiminde mesele, mevzubahis kişinin çeviri diline ve kaynak dile dil bilgisi, imlâ ve kültür bağlamında hâkim olmasıdır. Bundan sonra yayın etiğine uymak gelir. Kaynak dildeki eserin tercümesi sırasında eserin doğasına ve ana fikrine zarar verecek herhangi bir gayriresmî müdahalede bulunulmamalı, aynı zamanda bu gözetilirken de ortaya çıkan çeviri metin, yayıncılık tabiri ile, “çeviri kokmamalıdır”. Zira bir tercüme eseri çevrilen dilde temsil edecek en önemli unsurlardan biri de mütercimdir, kitabın gidişatı için oldukça kilit bir noktada bulunan mütercimlerimizin özverili çalışmalarına oldukça önem veriyoruz. Aramıza yeni katılan isimlerle çalışmaya deneme tercümeleleriyle başlıyoruz. Bütün bu meseleler, aynı zamanda, standart tercüme sözleşmelerine de madde madde eklenen bir bütünü teşkil etmektedir.

11. Çevirmenlerin çevirecek konularda birikimlerinin olmasının önemi nedir?

- Her alanın, o alanda uzmanlaşmış bir mütercimi olması son derece önemlidir. Özellikle örneğin tasavvuf, psikoloji ya da dünya edebiyatında belirli bir kültürün baskın dili altında yazılmış olan kitaplar gibi belirli bir terminoloji, dönemsel tarih, dönemsel edebiyat kültürü ve kadim bir uygarlık tarihi kültürünü gerektiren niş alanlarda konuya hâkimiyet dil kullanımının da önce gözetilmesi gereken bir özelliktir zira, en basitinden örnek verecek olursak, kaynak dilde birden fazla anlama gelen kelimelerin ya da tamlamaların bu alana, yapı ve anlam bozulmadan, dönemin diline ve kültürüne uygun bir şekilde tatbik edilmesi gerekmektedir. Bazen doğru bir kelime karşılığı bile dönemsel ve konuya göre kullanıma uymadığı için eğreti durabilir.

12. Çeviri bölümü mezunlarıyla ilgili görüşünüz ve onları istihdam etmeyle ilgili düşünceniz nedir?

- Her mütercimimiz çeviribilim mezunu olmayabiliyor. Yayıncılığın içinden gelen ya da başka bölümleri kaynak dilde okumuş, dil-anlatım hâkimiyeti olan mütercimlerle de çalışıyoruz fakat elbette çeviribilim mezunları mütercim aday olma hususunda bir dereceye kadar daha ön planda olabiliyorlar. Mütercimlerimizle genelde sözleşme üzerinden yapılmış anlaşmalar dâhilinde dışarıdan çalışıyoruz.

13. Çevirmenin yayınevini ve yayınlanan eserle düşünce uyumu sizce önemli midir?

- Bu, yeri geldiğinde önem arz eden bir mevzudur. Örneğin, en başta, mütercimin fazlaca ideolojik ya da kültürel ön yargıları varsa fakat alanında ön plana çıkan iyi bir mütercimse bu mütercim-yayınevi uyumu daha fazla önem teşkil eder. Fakat bir yayınevi genel kitleye ulaşması niyaz edilen kitapların tercüme sürecinde, yaşam görüşü olarak kendi çizgisinden çok uzakmış gibi görünen etkili isimlerle de çalışabilmektedir. Bu, en çok da, gelen kitabın referans sürecine ve tınısına bağlı olarak değişiklik gösteren bir durumdur. Fakat çoğu mütercim, görüşleri bahis mevzusu kitabı çalıştığı yayıneviyle ters düşse de, bir entelektüel faaliyet içinde olduğu için o kitabı siyasî yahut çıkar amaçlı kullanmamakla birlikte işine saygısından ötürü ilgili yayınevinin kırmızı çizgilerini, hassasiyetlerini, düsturlarını gözetmektedir.

4.3.6. Tahlil Yayınları ile Görüşme

1. Yayınlarınızda ağırlıklı olarak hangi alanlar ön plana çıkmaktadır?

- Ağırlıklı olarak Efendimizin (S.A.V.) hadisleri ve sünnetleri yayınlanmaktadır

2. Çeviri yaptığımız dillerden çevirerek ederek yayınladığımız eserleri yayınlarken belli bir hedef kitlesi gözetiyor musunuz? Bu hedefinizin ne kadarını gerçekleştirdiğinizi düşünüyorsunuz?

- Belli bir kesim hedefimiz yoktur. Bu eserler her kesime hitap edecek şekilde planlanmaktadır ve bu konuda çok da olumlu tepkiler almaktayız.

3. Yayınladığınız bu eserlerin ulaştığı okuyucu sayısı ve bu kitlenin içeriği ve görüşü hakkındaki görüşünüz nedir?
 - Yayımlandığı tarihten itibaren bu eserlerimize talep memnun edecek seviyededir. İçeriği ve baskı kalitesinden çokça takdir almaktayız.
4. Bu eserlerin toplumda oluşacak bir dönüşüme etki sağlaması konusunda rolü olduğunu düşünüyor musunuz?
 - Tabi ki bu eserlere itibar eden kişilerde olumlu yönde hayat tarzları değiştiğini düşünüyoruz.
5. Telif eserler ya da çeviri eserler yayınlamak gibi bir ayırım yapıyor musunuz?
 - Her iki eserleri de yayınlamaktayız ve ayırt etmiyoruz.
6. Öne çıkan ve topluma etki etmiş eserlerinizden önemlileri hangileridir?
 - Tüm eserlerimiz önemlidir ancak bunlarda Şifa- Şerif Şerhi eserimiz biraz daha ön plana çıkmaktadır.
7. Yayın yaparken karşılaştığınız önemli sıkıntılar nelerdir?
 - Yayıncılık hayatını zevk alarak yaptığımızdan dolayı ufak sıkıntılar için serzenişte bulunmak istemeyiz.
8. Yayınevlerinin belli alanlara yönelmesi ve uzmanlaşması taraftarı mısınız?
 - Yayınevlerini bir kalıba koymak doğru olmaz. Eğer donanımlı çalışanlarınız varsa niye farklı alanlarda da eserler yayınlanmasın ki..
9. Yayınlarınızdan dolayı yaşadığınız başlıca sorunlar var mıdır? Varsa nelerdir?
 - Hiçbir yayınıımızdan dolayı sorun yaşanmamıştır ve yaşanmasını da düşünmemekteyiz.
10. Çevirmen seçimi sizin için önemli midir? önemliyse çevirmenlerde nelere dikkat edersiniz?
 - Tabi ki bu konuda ehil kişiler olmasını önemlidir ve çevireceği dili tam olarak bilmesine dikkat ederiz.

11. Çevirmenlerin çevirecek konularda birikimlerinin olmasının önemi nedir?

- Tam hâkimiyet

12. Çeviri bölümü mezunlarıyla ilgili görüşünüz ve onları istihdam etmeyle ilgili düşünceniz nedir?

- Mezunlarla ilgili hayır dileklerimiz olur. Çünkü istihdam konusunda yayınevimiz bir vakıf yayınevidir ve bundan dolayı vakfımızdan bu konuda destek almaktayız.

13. Çevirmenin yayınevini ve yayınlanan eserle düşünce uyumu sizce önemli midir?

- Kesinlikle önemlidir. Çevireceği eseri hem bilmesi hem de sevmesi çıkacak eseri daha önemli kılacaktır.

Yayınevleri tarafından yukarıda verilen bilgiler ışığında hazırlanan tablo ise karşılaştırmalı olarak yayınevlerinin görüşlerinin anlaşılmasına yardımcı olacaktır. Bu bağlamda sunulan tablo aşağıdaki gibidir;

Tablo 10: Ortadoğu'dan Çeviri Yapan Yayınevlerinin Görüşleri

Bilgisine Başvurulan Yayınevleri					
1.Akdem Yayınları	2.Kalender Yayınları	3.Nesil Yayınları	4.Ravza Yayınları	5.Sufi Kitap- Timaş Yayınları	6.Tahlil Yayınları
Yayınevlerine Sorulan Sorular					
1.Yayınlarda ön plana çıkan alanlar nelerdir?					
1.Arapça Eğitimi	2.İnanç Değerleri	3.Kültür Yayınları	4.İnanç Değerleri	5.Edebiyat, Popüler, Din	6.İnanç Değerleri
2.Tercüme yapılan eserler yayınlanırken hedef kitlesi gözetiliyor mu? Bu hedefin ne kadarı gerçekleşmektedir?					
1.Arapça öğretimi yapan öğretmenler ile Arap edebiyatı üzerinde çalışan uzman, öğrenci ve akademisyenler	2.Genel okuyucu kitlesine hitap edilmektedir.	3.Genel okuyucu kitlesine hitap edilmektedir.	4.Güven sağlanmış okuyucu kitlesi önemsenmektedir.	5. Büyüyen bir okur kitlesine hitap edebilmek, okur kitlesini genişletmek hedeflenmektedir	6. Belli bir kesim hedefi bulunmamaktadır
3.Yayınladığınız eserlerin okuyucu sayısı ile kitlenin içeriği ile ilgili görüşünüz?					
1. Tercüme eserlerinin ulaştığı kitle esas hedef kitledir.	2.Dindar Sünniden, inançlı Aleviye, Bektaşilerden, laik okur kitlesine, Türkçü akımdan, İslamî bakış açısına sahip bir kitle vardır	3. Kaliteli ve içeriği okuyucuyu tatmin edecek, kültür ve irfan dünyamıza soluk aldıracak eserlerin okuyucuları.	4.Okuyucular olarak yayınevine tam bir güven sağlamış kitle.	5.Güncel ve görüşleri pozitif okur kitlesi.	6. İçerik ve baskı kalitesini takdir eden okur kitlesi.
4- Bu eserlerin toplumda oluşacak bir dönüşüme etki sağlaması konusunda rolü olduğunu düşünüyor musunuz?					
1. Dil alanında çalışan hedef kitlenin zihinsel dönüşümlerini sağlamak hedeflenmektedir.	2. Tercümesi yapılan ve yayımlanan eserler tek bir hedef kitlesine yönelik değildir.	3. Toplumda; dünya edebiyatı, dünyadaki düşünce yapıları, fikir iklimleri bilinci oluşturmak.	4. Basılan eserlerin toplumda oluşacak bir dönüşüme etki sağlaması konusundaki rolünden etkilenen kitlenin yüksek seviyelerde olduğu yönündedir.	5. Uluslararası ahlakî, insancıl değerler doğrultusunda, yerli ve kadim geleneği baz alarak neşriyat yapmak ve okuru iyi kitaplarla buluşturmak hedeflenmektedir.	6. Eserlere itibar eden kişilerde olumlu yönde değişiklik gözlemlendiği belirtilmektedir.
5-Telif eserler ya da çeviri eserler yayınlamak gibi bir ayrım yapıyor musunuz?					
1. Telif eserlerin çeviri eserlere daha fazla tercih edilmektedir.	2. Telif eser ve çeviri eserler arasında bir ayrım yapılmamaktadır.	3. Yerli telif eserleri yayınlama misyon takip edilmektedir.	4. Bu konuda bir ayrım yapılmamaktadır.	5. Bu konuda bir ayrım yapılmamaktadır.	6. Bu konuda bir ayrım yapılmamaktadır.

Bilgisine Başvurulan Yayınları					
1.Akdem Yayınları	2.Kalender Yayınları	3.Nesil Yayınları	4.Ravza Yayınları	5.Sufi Kitap- Timaş Yayınları	6.Tahlil Yayınları
Yayınevlere Sorulan Sorular					
6- Öne çıkan ve topluma etki etmiş eserlerinizden önemlileri hangileridir?					
1. Ahmet Behçet; “Mesrur ve Makrur” Bir Ahiret Hikâyesi, Mihail Naime; Babalar ve Oğullar, Mehmet Maksudoğlu; Arapçayı Öğreten Kitap	2. Ehl-i Beyt’in Sırları; Tevhid-i Mufazzal; Alevi Devletleri, Konuşan Kur’an (3 cilt); Hukuk Risalesi, Güneşten Damlalar; Hazin Göç; Özgürlüğün Sönmez Ruhu Osman Batur; Bektaşî İlmihali	3. Nikolas Gardner; Kut’ül Amâre, Marni Hughes – Warrington; En Önemli 50 Tarihiçi, David Cottrell; Bir Günde Nasıl Lider Olunur? , Ziyaüddin Serdar; Kutsal Belde Mekke, Justin McCarthy; Osmanlı’ya Veda	4. Vahiy kültürü, Müslüman olmam neyi gerektirir, Muhtasar Hayatüs Sahabe	5. İlber Ortaylı, Nevzat Tarhan, Bahadır Yenişehirlioğlu kitapları, Nouman Ali Khan; Dirilt Kalbini, Hamza Yusuf; Kalbin Simyası, Şule Yüksel Şenler; Huzur Sokağı	6. Şifa- Şerif Şerhi
7- Yayın yaparken karşılaştığınız önemli sıkıntılar nelerdir?					
1. Dağıtım sorunu, kâğıt fiyatlarındaki dengesizlik, telif yayın konusunun kaliteli ve nitelikli eser azlığı belirtilmektedir.	2. Kaliteli eser sayısının azlığı, çeviri eserlerde Türkçeye hâkim çevirmenlerin çok az olması	3. çeviri eser yayınlamakta en büyük sorun telif ücretlerinin çok yüksek olması olarak görülmektedir.	4. Satış ve Dağıtım Sıkıntısı olduğu belirtilmektedir.	5. Malî meseleler ve muhataplarla (yazarlar, mütercimler, yayına hazırlayanlar ve en büyük kitleyi teşkil eden okurlar) yaşanabilen birtakım iletişimsel sıkıntılarının varlığından bahsedilmektedir.	6. Yayıncılık hayatını zevk alarak yaptığımızdan dolayı ufak sıkıntılar için serzenişte bulunmak istemiyoruz denilmektedir.
8- Yayınevlerinin belli alanlara yönelmesi ve uzmanlaşması taraftarı mısınız?					
1. Tematik yayıncılığın her zaman daha başarılı ve daha nitelikli olmasının yanında yayıncılıkta uzmanlaşma	2. belli alanlarda uzmanlaşmış kaliteli yayın yapan yayınevlerinin varlığı da önemsenmektedir	3. Her fikrin ortaya eser çıkarmasını ve çok sesli ve çok renkli bir yayın kültürünü geliştirmektedir	4. Yayınevinin olumlu görüşü bulunmaktadır	5. Yayınevinin mevcut kadrosunun halihazırda yayınevine şeklini veren tecrübeli isimlerden oluştuğu aktarılmaktadır.	6. Yayınevlerini bir kalıba koymanın doğru olmadığı görüşü hakimdir.

Bilgisine Başvurulan Yayınları					
1.Akdem Yayınları	2.Kalender Yayınları	3.Nesil Yayınları	4.Ravza Yayınları	5.Sufi Kitap- Timaş Yayınları	6.Tahlil Yayınları
Yayıneverine Sorulan Sorular					
9-Yayınlardan dolayı yaşadığınız başlıca sorunlar var mıdır? Varsa neledir?					
1. Yayınlarından dolayı olumsuz bir dönüş almadı	2. yayımladığımız kitaplardan dolayı teşekkür ve tebrik mesajları alıyoruz	3. yüksek maliyet, kitap okuma oranının düşüklüğü, kitabın ülkede ihtiyaç sıralarında çok geride olmasıdır.	4. Yayınlarından dolayı yayınevinin yaşadığı dikkat çekici sorunlar bulunmamakta.	5. Ufak çaplı sorunlar yaşansa bile bunların iyi bir halkla ilişkiler ve iletişim yönetimiyle çözüldüğü belirtilmektedir.	6. Hiçbir yayınımdan dolayı sorun yaşanmamıştır ve yaşanmasını da düşünmemekteyiz denilmektedir.
10- Çevirmen seçimi sizin için önemli midir? önemliyse çevirmenlerde nelere dikkat edersiniz?					
1. Tercümanın nitelikleri tercümanın tecrübesi daha önce çevirmiş olduğu eserler önemlidir.	2. Çevirmenin yabancı dile ve Türkçeye hâkim olması en önemli unsurlardan birisidir	3 Herkesin iyi bildiği alanda eser üretmesi gerektiği	4. çevirmenin daha çok dile yatkın ve yerinde ifadeler kullanması önemli görülmektedir.	5. Mütercim seçiminde kişinin çeviri diline ve kaynak dile dil bilgisi, imlâ ve kültür bağlamında hâkim olması ve yayın etiğine uyması önemli görülmektedir.	6. Ehil çevirmenin çalışacağı dilleri tam olarak bilmesinin yerinde olacağı aktarılmaktadır.
11- Çevirmenlerin çevirecek konularda birikimlerinin olmasının önemi nedir?					
1. Bir çevirmenin çevireceği metinle ilgili akademik altyapısının olması bilgi ve birikiminin yeterli olması çok önemlidir	2. Çevirmenin çevireceği konu hakkında bilgisi sınırlıysa anlamadığı konuları çevirmeye çalışacağı anlamına gelir	3. Çalışmanın getirdiği katkı vurgulanarak zihni ve fikri açık çalışma arkadaşlarının sürece önemli katkısı vardır.	4. Birikim çeviri yapmak için olmazsa olmaz bir şart olarak görülmektedir.	5. Niş alanlarda konuya hâkimiyet gözetilmesi gereken bir özellik olarak görülmektedir. Kaynak dilde birden fazla anlama gelen kelimelerin ya da tamlamaların bu alana, yapı ve anlam bozulmadan aktarılmasının önemi vurgulanmaktadır.	6. Çevirmenlerin çevirecek konularda birikimlerinin bulunması önemli bulunmaktadır.

Bilgisine Başvurulan Yayınevleri					
1.Akdem Yayınları	2.Kalender Yayınları	3.Nesil Yayınları	4.Ravza Yayınları	5.Sufi Kitap- Timaş Yayınları	6.Tahlil Yayınları
Yayınevlerine Sorulan Sorular					
12- Çeviri bölümü mezunlarıyla ilgili görüşünüz ve onları istihdam etmeyle ilgili düşünceniz nedir?					
1. Saha tecrübesi olmadan sadece bölüm mezuniyetiyle çevirmen olunmaz.	2. Meraklı ve araştırmayı seven çalışkan çevirmenler her zorluğundan altından kalkacaktır.	3.	4. Bu tarz bir çalışma yapacak bölümlerinin bulunmadığı ifade edilmektedir.	5. Mütercimlerle genelde sözleşme üzerinden yapılmış anlaşmalar dâhilinde dışarıdan çalışılmasının yayınevinin bir uygulaması olduğu aktarılmaktadır.	6. Çeviri bölümü mezunları ve istihdamı ile ilgili olarak düşüncelerinin olumlu olduğu aktarılmaktadır.
13- Çevirmenin yayıneviniz ve yayınlanan eserle düşünce uyumu sizce önemli midir?					
1. Eğer çevirmen profesyonel davranıyorsa ki bir çevirmenin iş hayatına devam edebilmesi için profesyonel davranması çok önemlidir.	2. Çevirmen bizimle aynı düşüncelere sahip olmak zorunda değil sonuçta farklılık zenginliktir	3.	4. Çevirmenin bakış açısının yayınevine uyumlu olması önemli görülmektedir.	5. Mütercim, görüşleri kitabı çalıştığı yayıneviyle ters düşse de bir entelektüel faaliyet içinde olduğu için o kitabı siyasî yahut çıkar amaçlı kullanmamakla birlikte işine saygısından ötürü ilgili yayınevinin kırmızı çizgilerini, hassasiyetlerini, düsturlarını gözetmektedir denilmektedir.	6. Çevirmenin çevireceği eseri hem iyi bilmesi hem de sevmesi ortaya çıkacak eserin kalitesini daha önemli kılacaktır denilmektedir.

Yayınevleri tarafından ortaya konulan bilgiler neticesinde her bir yayınevinin kendi tecrübesi üzerinden konuyu ele aldığı anlaşılmaktadır. Kendi eserleri ve okuyucu kitlesi arasında kurulan bağla ilgili olarak yayınevlerinin yaklaşımı bu bağın olabildiğince sağlıklı kurulması yönündedir. Bu yayınevleri arasında fikri eserlerin tercümesini üstlenenlerin olduğu gibi sadece dil üzerine eğitim materyali üretme yolunu seçenlerin olduğu da görülmektedir. Toplumda belirli ölçüde etki bırakmak için çeviri eserleri önemseyen yayınevlerinin kendi çalışmalarını yürütürken yayıncılık anlamında çeşitli zorluklarla da yüzleştikleri anlaşılmaktadır. Bu yayınevleri arasında okuyucu kitlesinin büyümesi için popüler sayılan eserlere ağırlık verenlerin yanında uzmanlaşmayı ve kalıcı eserleri çevirmeyi hedefleyenlerin olduğu da görülmektedir. Bu sürecin en önemli aktörü olan çevirmenlerin ise yayınevleri ile kurdukları münasebette kimi zaman tam zamanlı kimi zaman da sözleşme esaslı serbest çalışma modelini benimsedikleri anlaşılmaktadır. Yayınevlerinin bazıları çevirmenlerin alanlarında uzman olmasını yeterli bulurken bazıları ise ideolojik olarak da çevirmenlerin yayınevleri ve çevirisini yaptıkları eserlerle benzer düşünce yapısına sahip olmalarını önemsemektedir. Çeviri faaliyetlerinin kültürel dönüşümde üstlendiği rol nedeniyle hem yayınevlerinin hem de kültürel birikimi yüksek olan çevirmenlerin dikkate alınması gerekmektedir. Kültürel açıdan belirli bir değeri olan tercüme faaliyetleri taşıdıkları misyon nedeniyle kültürel ve edebi çalışmaların topluma mâl edilmesinde rol üstlenmektedirler. Bu noktada çeviri çalışmalarının önemli ögesi olan çevirmenin ferdi tutumunun dışında bir bakışla uzman olarak yapacağı etki ve yönlendirmeyi önemseyen yayınevlerinin varlığı da anlaşılmaktadır. Bu durum ise çevirmenin sahip olduğu rol nedeniyle bu alanda almakta olduğu eğitimin önemsenmesine yol açacaktır. Ayrıca çevirmenin çeviri yapacağı sahalardaki kültürel altyapısının güçlendirilmesinin eğitim sürecinde sağlanması çalışma hayatında daha çok tercih edilen bir konuma yükselmesi için uygun ortamı da hazırlayacaktır. Bu bağlamda çalışma çerçevesinde çeviri sahasında verilen eğitim sayesinde kültürel habitusun gelişmesi hem yayınevlerinin yapacak oldukları çeviri çalışmalarının etkisini artıracak hem de daha kaliteli çeviri eserlerin okuyucusuyla buluşmasına zemin hazırlayacaktır. Toplumsal ve kültürel dönüşümlere cevap verecek nitelikte içeriğe sahip müfredat aracılığıyla yapılacak olan çeviri eğitimi sayesinde daha donanımlı hale gelecek olan çevirmelerin de kendilerini güncel tutmaları yayınevleri nezdinde onları daha çok tercih edilebilir bir konuma taşıyacaktır.

SONUÇ

Günümüzde sosyal bilimlerin tüm alanlarında çeviri sayesinde oluşturulan ve kültürler arasında etkileşimi sağlayan metinler üzerinden önemli bilimsel ve toplumsal tartışmaların yaşandığı bir gerçek. Çeviriler toplumların değişim ve gelişim motorlarıdır. Çeviriler medeniyetlerin dönüşüm harcıdır. Çeviri metinlerin yaptığı etkinin en önemli göstergesi ise günlük hayattaki değişim ve ilerlemelerdir. Bunun yanında çeviri metinlerin toplumsal anlamda yaşanan değişimlerin dışında kalması düşünülemez. Çeviri metinler içinden geçtikleri çağın değişimlerini başka toplumlara aktarma görevini de yürütürler. Kimi zaman bu aktarım, salt var olan olayların ve olguların iletilemesi olurken kimi zaman da toplumda bazı dönüşüm ve değişimlerin sağlanması amacıyla üretilen ideolojik metinler şeklinde olmaktadır. Çevirilerin yapılması ve bu sayede medeniyetin tüm dünyaya yayılmasının olumlu katkıları kadar, çevrilmemesi ve çevrildiği takdirde başka kültürlere zarar verecek ideolojik ve kültürel araçlara dönüşmesiyle çevirilerin kültürlere verdikleri zararlar da söz konusudur. Bir toplumun kültür ve geleneği yüz yıllar içinde oluşurken, çeviriler aracılığıyla toplumsal gelenek ve kültürün olumsuz etkilenmesi ise kısa zamanda gerçekleşebilir. Çevirilerin bir kültüre ideolojik amaçlarla çevrilmesi, o kültürde yerleşmiş olan geleneğin bozulmasına yol açması, tarihin her döneminde karşımıza çıkar. Bir toplumun medeniyet alanında gelişmesi çeviriler aracılığıyla olmaktadır. Bu medeniyet hamlesini her ulus bir belli dönemlerde geçirir. Türkiye coğrafyasında çeviri medeniyetin dönüşümü anlamında çeviri hareketleri Tanzimat döneminde başlamış ve Cumhuriyet döneminde daha da yoğunlaşmıştır. Batı medeniyetinden yapılan çevirilerin Türkiye'nin medeniyet yolunda ilerlemesine yaptığı katkı inkar edilemez. Fakat öncesinde sol kesim tarafından yapılan ideolojik çeviri faaliyetlerinin Türkiye'nin toplumsal yapısına, kültürüne ve din anlayışına yaptığı olumsuz etkilere karşı dini kesimlerin cevabı, aynı biçimde Türkiye'ye ideolojik çevirilerin yapılmasıyla sonuçlandı. Bu iki tarafın yaptığı çeviriler aracılığıyla Türkiye'de gelenek ve kültüre karşı farklı taraflardan ideolojik hareketler gerçekleşti. Türkiye'nin yakın tarihinde, özellikle 1960'lı yıllardan günümüze Ortadoğu'dan yapılan İslamcı metinlerin çevirilerinin, toplumsal kültüre ve toplumsal barışa yaptığı olumsuz etkileri yaşayarak görmekteyiz. Bu tez, bu konuda yapılmış araştırmaları çeviri sosyolojisi bakış açısıyla bir araya getirerek, çeviri sosyolojisi alanında yeni veriler ortaya koymayı amaçlamıştır.

Bu bağlamdan yola çıkılarak tezde esas olarak ele alınan olgu ise Ortadoğu'daki İslami çevrelerden yapılan çevirilerin 1960 sonrasında Türkiye'nin toplumsal hayatına etkilerini incelemektir. Esas olarak 1960 sonrası yapılan çevirilerin ele alındığı çalışmada, kültürün doğası ve kültürel değişim ana başlığı altında temel anlamda medeniyete bakan yönü olmak üzere, kültürün medeniyetten ayrılan yönü ve toplumlarla yansıtılan kimliksel özellikleri ele alınmıştır. Bunun ardından ise dinin bir kültürel sembol olarak kültürle ilişkisi üzerine değerlendirmede bulunulmuştur.

Kültürler başka bir kültürün tahribatına uğramadıkları müddetçe kendilerini korumakta ve varlıklarını sürdürmektedirler. Belli bir kültür tarafından oluşturulan habitat, dış unsurların ve etkenlerin yoğun etkisine maruz kalmadığı müddetçe ayakta kalmakta bu nedenle de dışarıdan gelen etkiler olumlu bulunmamaktadır. Bu açıdan kendi yapısını sürdürmesi ve değerlerini sonraki nesillere iletmesi, kültür açısından önem taşımaktadır. Bu noktada kültürlerin ana sembolleri olan dil, din ve sanat gibi alanların, kendi devamlılığını sağlayarak eğitim ve üretilen kültürel öğeler yoluyla sonraki nesillere aktarılmasının yolları aranır. Bu öğeler kimi zaman bir kilimin üzerindeki motif, kimi zaman ibadethanelerin mimarisi, kimi zaman da bir kapının üzerindeki işaretler de olabilir. Ancak en önemli ve yaygın kültürel öğe aktarım yöntemi, yazılı eserlerin çevirileridir. Bu noktada çalışmanın konusu olan İslam Dünyasındaki, özellikle Ortadoğu'daki düşünce yapılarının Türkçe'ye aktarılarak Türkiye'deki yerleşik kültürle temas etmesi bu tartışmanın önemli bir ağırlık noktasını teşkil etmiştir.

Diğer bir açıdan bakıldığında Ortadoğu'dan çeviri yoluyla Türkiye'ye giren düşünce yapılarının yerel kültürle bağdaşık veya uyumlu olup olmadığına dair tartışmalar da sürmektedir. Her çeviri eser ulaştığı toplumun değerleri ile uyumlu olmak zorunluluğunu taşımadığı gibi, uyduğu bazı noktalar da olabilir. Ancak çevirisi yapılan bazı eserlerin toplumsal kültürle uyumlu olmak bir yana, yeni bir ideoloji ve düşünce ortamı geliştirmek gibi bir beklentisi de olabilir. Bu ise yerel kültür ve toplumsal gelenekler açısından dikkate alınması gereken önemli bir durumdur. Ortadoğu'dan çevirisi yapılan bazı eserlerin, Türkiye'de İslam'ın henüz yeni tanınan bir din olduğunu ima eder şekilde kaleme alınması veya İslam'ın tamamen dışında bir topluma hitap edermişcesine öğeler barındırması, bu çevirilerin amaçlarının ve etkilerinin tartışılmasına yol açmıştır. Oysa Türk toplumunun İslam dini ile tanışıklığının çok eski tarihlere dayandığı bilinen bir gerçektir. Türklerin İslam dini konusunda gerek bireysey,

gerek toplumsal, gerekse devlet deneyimi hemen her ülkeden daha fazla vardır. Türklerin bin yılı aşkın İslamı tanımışlığı ve hizmeti sonrası sayısız beşerî, edebi ve mimari eseri ardında bırakan bir medeniyeti İslamla oluşturmuş olmaları da bunun en büyük örneğidir.

Anadolu coğrafyasına girerken bu bilinci taşıyıp, Müslüman kimliğiyle Anadolu kültürünün buluşmasıyla oluşan bu köklü gelenek, İslam'ın dünyaya yayılmış en önemli kültürel mirasını ve toplumsal uygulamasını temsil etmiştir. Bu bilinç ve yaşayış içindeki bir kültürün mensubu olan bir ulusun bireyleri, son yüzyılda yaşadığı dini bunalımlar ve engellemelere karşı yaptığı arayışlar nedeniyle, kaynak eser arayışına girmiş ve Ortadoğu'da toplumsal tepki olarak ortaya çıkan yeni İslamcı düşünce hareketleriyle yüzleşmiştir. Türkiye'de bulunan İslami kesim, kendi sorunlarına benzer süreçler yaşadığını düşündüğü Ortadoğu ülkelerinde ortaya konan düşünceleri, çeviriler yoluyla, yoğun bir biçimde tanımaya başlamıştır. Bu süreçte tanışılan Ortadoğu'daki farklı düşünce grupları ve İslamcı yorumlara sahip gruplar, kendi kültürel düşünce öğelerini de barındıran eserlerini çeviriler yoluyla Türkiye'ye tanıtma fırsatı buldular. Bu grupların belli bir kesimi, kültür üzerinde etki oluşturarak geleneksel ve yerleşik kültürü de kökten reddederek ve kültürel sembollerden sayılan din alanında Türk toplumunu kendi geleneğinden uzaklaştırmak suretiyle yeni bir dini habitat oluşturma çalışmasına girişti.

Bu sürecin önemli bir dönüm noktası olan 1960'lı yıllar, Türkiye'de toplumsal ve siyasi belli gelişmelerin olduğu yıllar olarak kayıtlara geçmiştir. O dönemde Türkiye'de dini eğitim kurumları belli ölçüde yaygınlaşmaya başlamıştı. Bu okulların faaliyet göstermesi için ders kitabına ihtiyaç duymasının yanında; ekonomik, sosyal ve kültürel problemler karşısında dinen takınılması gereken tavrın da anlaşılması için gerekli bilgileri içeren aydınlatıcı eserlere ihtiyaç duyulmaktaydı. Bu nedenle siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel alandaki değişimlerin de ötesinde, dinî yayınların artış gösterdiği bir döneme girilmekteydi.

İhtiyaç duyulan bu kaynakların telif eserler üzerinden kısa sürede temini mümkün görülmediği için, yayınevleri sahiplerinin yaptığı açıklamalardaki ifadelerden yola çıkılarak, çeviri çalışmalarına odaklanıldığı anlaşılmaktadır. Bu dönemde İslami kimliğe sahip yayıncıların, İslami kesimdeki okurların merakını çeviri eserlere

başvurarak gidermeye çalıştıkları görülür. Dönemin gençlerinin İslam dini konusunda daha fazla bilgi edinmek amacıyla bu çeviri eserlere de başvurduğu görülmüştür. Bu nedenle ortaya çıkan bir ihtiyacın sonucu olarak, bu dönemdeki çeviri faaliyetlerini bu bakışla değerlendirmek de mümkündür. İslami yayınevleri öncelikle İslam dünyasında Mısır, Pakistan, Suriye, Sudan, Libya ve Hindistan gibi ülkelere ve buradaki yazarların eserlerine odaklanırken sonrasında İran ve Balkanlardaki İslamcı yazarların ve fikir önderlerinin yazdıkları eserleri de Türkçe'ye çevirtmişlerdir.

Yapılan çeviri faaliyetleri sonucunda çalışmaların çoğunluğunun belli ideolojik arka plana sahip olarak, Türk kültüründeki geleneksel dini yaklaşımı dışladıkları, kendi coğrafyalarındaki anlayışı hâkim kılmayı bir yol olarak benimsedikleri gözlemlenebilir. Bu bakış açısıyla yapılan çeviri çalışmalarında, siyasi ve ideolojik bir içerik taşıyacak tarzda bir İslami tavır benimsenerek, vatan, millet ve devlet gibi kavramlar dahi bu eserlerin ideolojisine bağlı olarak, farklı biçimlerde yorumlanmıştır.

Çevirisi yapılan bu eserlerin bazılarının içeriğinde devlet, kavramsal olarak toplumdan ayırıştırılmış, toplumdaki din algısı “cahiliyye toplumu” ifadeleriyle ötekileştirilmiş ve Türkiye'nin günlük hayatında yaşanan gerçeklerin dışında, ütopyik ve felsefi bir dünya inşası hedeflenmiştir. Bu ütopyik - felsefi dünyada siyasi ve dini ifadelerin, dini ve toplumsal anlamda ayrışmalarının ön plana çıkardığı görülmüştür. Çevirisi yapılan ve önemli sayılacak okuyucu kitlesine sahip olan bazı eserlerde, toplumun dönüştürülmesi ve devlet idaresinin hakimiyet altına alınması gibi değerlendirmelere yer verildiği de görülmektedir.

Bu süreçte çeviri faaliyetlerinde de bulunan bazı yayınevi çevrelerinin, devlet kavramını sorgulması süreçlerinin de yaşandığı görülmüştür. Çeviri faaliyetlerinin yoğunlaştığı tarihler olan 1960 sonrası yıllarda dini hassasiyeti olan çevrelerin de görüşlerini yaygınlaştırdığı dönemlere denk gelmesi önemlidir. Bu yıllarda bu tür düşünce mensupları, şehirleşmenin de getirdiği bir ortamı yaşayarak kitleleşmeye ve demokratik ortamın getirdiği süreçten de yararlanarak, daha fazla özgürlüğün talibi olmaya başlamaktaydı. Oysa önerilen Ortadoğu ideolojileri, hakim oldukları devlet yapısında böyle bir özgürlüğü vadetmiyorlardı.

Bu noktada çeviri faaliyetlerinin 1960'lardan itibaren toplumsal hayatta İslâmî düşüncüyü savunan grupların gündemine güçlü biçimde girdiğini belirtmek yerinde

olacaktır. İslâm'ın bilim, akıl ve düşünce ekseninde yürüyen ilerleme anlayışı çerçevesinde geçmişte ve günümüzde Batıya ait birçok eserin geçmişte de Türkçe'ye çevrilmesi bu deneyime örnek verilebilir. Bu noktada yayınevleri tarafından aktarılan görüşlerinin ve kendileri hakkında internet sitelerinde verdikleri bilgilerin ışığında, yayın politikalarının ve ideolojik yaklaşımlarının farklılık taşıdığı da gözlenmiştir. İslam dünyasından çeviriler yapmış olan yayınevlerinin önemli bir kısmının görüşlerine yer verilen bu çalışmada, çevirilerin yapıldığı dönemin yayın politikası ve hedefleri hakkında bilgi edinmek mümkündür. Bu çalışmanın amacı, Ortadoğu İslam Dünyasına ait ideolojik yaklaşımları Türkçe'ye çeviren yayınevlerinin, yayın politikaları ve yapılan çevirilerin, ülkemizde yaptığı etkilerin boyutları hakkında gözlem yaparak, sonuçlarına yönelik bir projeksiyon tutabilmektir. Çalışmada, İslam dünyasından çeviri yapan yayınevleri arasından yoğun çeviri faaliyetlerinde bulunanlara yer verilmeye çalışılmıştır.

1960 sonrası yaşanan Anayasal özgürlük ortamının ardından çeviri faaliyetlerini yoğunlaştıran birçok grup gibi, Türkiye'deki İslâmcılık anlayışı mensubu gruplar da, yaşanan gelişmelerle paralel bir seyir izleyerek, çeviri faaliyetlerine yönelmişlerdir. Devletin, oluşması için gayret ettiği düşünce reformları, Türkiye'de akademik alanın güçlenmesine yol açarken, İslâmcılık ve onun dışındaki fikir gruplarının ilerlemesinde, yapılan çeviri faaliyetlerinin oluşturduğu ortam dikkate değerdir.

Yapılan çeviri faaliyetlerinin, plansız bir hareketin ürünü olmadığını da belirtmek gerekir. Çeviri faaliyetleri, basit bir hayranlıkla ortaya çıkmış eylemler de değildir. Bilakis çevirinin konusu olan eserlerin veya düşüncelerin savunuları olan kişi ve çevrelerin düşüncelerini ve fikirlerini Türkiye'de yayma amacı içinde oldukları da gözlenmektedir. Bu süreçte bazı yayınevleri çok seçici davranırken, bazıları toplumun açık ve serbest düşünceyi benimsemesi gerektiğini düşünerek, bu eserlerin çevrilmesinde olumsuz bir durum görmemişlerdir.

Bu noktada üzerinde durulması gereken bir konu da, çevirisi yapılan eserlerin ve düşüncelerin, çevirileri yapanların ve okuyanların düşünce dünyalarında nasıl bir değişime ve dönüşüme yol açtığıdır. Bu konuda, çeviri faaliyetlerinde bulunan her kesimin aynı düşüncede olmak zorunda olmadığını da anlaşılması yerinde olacaktır. Özellikle çeviri eserlerle kimlik bulduğu varsayılan İslâmcılık düşüncesinin takipçisi olan belli bir kesim, daha sert bir İslâm yorumunu tercih ederken, diğer bir kesim ise bu

sertliği benimsememektedir. Çalışmanın içeriğinde de değinildiği gibi, buradan yola çıkılarak üzere üzerinde durulması gereken bir husus, İslmcılık akımının sadece belli bir kesimden ibaret olmadığı, eviri faaliyetlerine girişen İslamcı anlayışa sahip grupların da kendi aralarında farklılık arz ettiğinin bilinmesidir.

Yapılan evirilerdenden de anlaşılacağı gibi, kimi zaman bilgi verme, kimi zaman da manipulatif özellikler üstelenen eviri eserlerin, okuyucu kitlesi üzerinde önemli etkiler yaptđı da bir gerçek. evrilen eserlerin, belli bireysel değişimleri sağlanması beklenirken, bu değişimin topluma dair yansımalarının olması da dikkatlerden kaçmamıştır. Esasında eviri olgusunun sadece semboller, sözcükler veya cmlelelerin aktarımından ibaret olmayıp, düşünce ve kültürlere etki eden ideolojik manipülasyonları da beraberinde taşıma özelliği olduğunu unutmamak gerekir. Bu davranış kalıpları, kültürü ve toplumu ilgilendiren boyutları da içerirken metnin de ötesinde geçerek sosyal hayatın şekillenmesinde belirli lde roller stelenmektedir.

Kültürel açıdan toplumların gelişim veya değişimine etki eden metin yapıları, kimi zaman teknik, kimi zaman edebi veya sosyolojik, kimi zaman da politik veya ideolojik içerikler taşıyabilir. Çevirinin toplumsal anlamda davranış kalıplarına yaptđı etki, göz önüne alınan eviri metinlerin okunurlukları ve toplumda bıraktđı kalıcı etki de göz önüne alınarak, Türkiye'deki yansımaları da göz önünde bulundurulmalıdır. Kültürel yapının, nesilden nesile geçen kültür kodları ve sembollerini de içeren yazılı ve sözlü gelenekle aktarıldığı ve yıllar içerisinde sindirilerek günümüze kadar geldiği göz önünde bulundurulmalıdır. Ancak eviri eserler aracılığıyla yapılamak istenen değişim ise yıllara yayılan kültürel oluşumu hızlı bir biçimde dönüştürme yoluna girerek nesiller arasında ayrışma ve kopuşları da getirebilir. Bu ise eviri eserlerin içeriklerindeki bilgilerin yanında, toplumda oluşturduğu etkiyi de sorgulanır hale getirir.

İslamiyetin ortaya çıkışından sonra, Türkler arasında yayılması kısa bir sürede gerçekleşmemiş olup, aksine nesiller boyunca sindirilerek ve kabullenilerek günümüze kadar gelmiştir. Zamanla kültüre ve geleneğe dönüşen toplumsal kabulleniş sürecinde, kimi zaman seçici davranan grupların da olduğu gözlenmiş ve bu tür davranışlar, kültürel kodların oluşumunu yavaş ama sağlam temeller üzerine oturtan bir seyir izletmiştir. Ancak eviri eserler aracılığıyla toplumsal kültürde amaçlanan devrimci

etkiye karşı kültürün gösterdiği direncin nedeni, bu eserlerin kültürü çözümlmek için araç olarak kullanıldığı düşüncesiyledir.

1960 sonrasında dünya ülkelerinde yaşanan krizler ve dönüşümlerin de etkisiyle, birçok ülkenin içinden geçtiği değişim süreçleri ve küreselleşmenin de etkisiyle ortaya çıkan hızlı şehirleşme ve tüketim kültürünün yaygınlaşması, bu süreçte rol alan ayrı bir faktör olarak ele alınmalıdır. Geniş bir alana yayılmış olan İslam coğrafyasının içindeki yerel kültür unsurlarıyla da harmanlanmış olan yaşanmışlıkların getirdiği birikimlerin ve geniş bilgi dağarcığının, çeviri eserler aracılığıyla hızlı biçimde aktarılmaya çalışılması da bu döneme rastlar. Bu yıllar sadece İslamcı kesimin değil, bilakis birçok düşünce grubunun çeviri aracılığıyla kaynak eser temini yolunu seçtiği bir dönemdir.

Çeviri eserlerin yayınlanmasında adeta yarışarcasına hızlı davranan farklı düşünce yapısına sahip yayınevleri, devrin Anayasal özgürlük zemini üzerinde oluşan ve düşünce alanında ilerlemeyi teşvik eden ortamı kendi düşüncelerinin gerçekleşebilmesi için araç olarak kullanmışlardır. Bu ise çeviri eserlerin toplumsal etkisi açısından büyük bir ivme kazanılmasına yol açmıştır. Bunun dışında, Türkiye'deki hızlı şehirleşme faaliyetleri neticesinde, şehir hayatıyla tanışma fırsatı bulan geleneksel İslam toplumuna mensup yeni nesiller arasında konuya ilgi duyanlar, çeviri eserlerin ortaya koyduğu düşünce kalıpları ile tanıştılar.

Bu eserlerin çizdiği düşünce portresinin, kendilerine anlatılandan farklı içeriklere sahip olduğunu görenlerin bir kısmı, bu eserlerde anlatılan düşüncelerin etkisiyle, ideolojik ve toplumsal bakışını değiştirirken, bir kısmı ise geleneksel İslami anlayışa sıkı sıkıya tutunup çeviri eserlerde aktarılan birçok görüşe eleştirel bir biçimde yaklaşmıştır. Çeviri eserlerin manipulatif etkisine katılmayan bu kesim, bu eserlerin kültürel ve dini kodlarına uygun bulmadığı yönlerini eleştirmekten ve sorgulamaktan geri durmamıştır. Yapılan çevirileri eleştirebilmek için yeterli dini ve kültürel alt yapıya sahip entelektüel birikimin olmaması nedeniyle, Türkiye'nin yerli İslam anlayışıyla bu düşüncelere karşı görüş ortaya koyacak çok az sayıda düşünür vardır. Bu konuda mücadele edenlerin başında Necip Fazıl Kısakürek gelmektedir.

Toplumsal anlamda zemin bulmaya veya destek oluşturmaya çalışan birçok düşünce grubunun yanında, İslamcı düşünceye sahip grupların da çeviri yoluyla kaynaklarını çeşitlendirmeye çalıştıkları ve çeviri faaliyetine önem verdikleri görülmektedir. Çeviri

faaliyetlerinin Türkiye'deki toplumsal sürece siyasî, kültürel ve ekonomik bağlamda yaptığı olumlu veya olumsuz etkinin sosyolojik çalışmalarının yapılması önemlidir.

Çevirisi yapılan eserlerin çoğunlukla Pakistan, Mısır, Suudi Arabistan ve İran gibi ülkelerdeki yazarların eserlerinden olması da dikkat çekicidir. Bu ülkelerin de Türkiye'nin geçirdiği toplumsal ve ekonomik dönüşümlerin benzerlerini deneyimledikleri için, Türkiye'deki İslamcı kesimin kendi sorunlarına çözüm ararken, benzer yaşanmışlıklardan yola çıkarak cevaplar bulmaya çalışması da anlaşılabilir bir durumdur. Eserlerin konularının, toplumsal anlamda çıkış arayan gençlerin ruh dünyalarına hitap etmesi ise, okur kitlesini dinamik tutmak anlamında ayrıca önem taşır.

Ancak aynı dine inanmasına rağmen çevirisi yapılan eserlerin yazarları ve okuyucu kitlesi arasında kültürel ve coğrafi anlamda, tarihsel geçmiş ve gelecek ufuklarının tam olarak örtüşmediği de bir gerçektir. Bu durum, ilk başlarda büyük heyecanlara yol açan ve kendisine büyük bir okur kitlesi bulmuş olan eserlerin, belli dönemlerde popülerleşmesine rağmen, yerli kültürün süzgecinden geçtikçe, Türkiye'nin klasikleşmiş olan İslam kültürüne karşı bir gençlik heyecanı benzeri etki yaptığıdır. Kültürel kimlikler ve kültürel gelenek, dönemsel rüzgarlara yenilmeyecek kadar kökleri derinlerde olan toplumsal yapı taşlarıdır. Yüz yıllar boyunca birçok heyecanlı iç ve dış etkiye karşı direnmiş bu yapıların günlük ideolojik ve siyasi etkilere yenik düşeceğini sanmak, tarihi yanılgılara bir yenisini daha eklemek anlamına gelecektir.

KAYNAKÇA

- Afacan, Serhan. (2017). Orta Doğu'da Çatışma ve İdeolojiler, Editör: Necmettin Doğan, İstanbul: Vadi Yayınları, 1. Basım.
- Affane, Hüsameddin. (2007). Fıkhi ve Ahlaki Yönleriyle İslam'da Ticaret: Ticaret İlmihali, çev: Servet Bayındır, İstanbul: Polen Yayınları.
- Affane, Hüsameddin. (2011). Müslümanın Ticaret Ahlakı, İstanbul: Beyaz Karınca Yayınları.
- Ahmed, Mahmûd. (1975). İslâm İktisadı: Mukayeseli Bir Tetkik, çev: Yusuf Ziya Kavakcı, İstanbul: Cağaloğlu Kitabevi.
- Akdoğan, Yalçın. (2005). Adalet ve Kalkınma Partisi, T. Bora & M. Gültenkingil (Ed.), Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce İslamcılık içinde (620-631), İstanbul: İletişim Yayınları,
- Aktay, Yasin. (2000). Siyasal İslâm Anlatısının Sonu, Tezkire, No: 17, Ekim-Kasım.
- Aktay, Yasin. (2013). Türkiye'de İslâmcılık Düşüncesi ve Hareketi Sempozyum Tebliğleri
- Aktepe, İshak Emin. (2010). Faiz ve Finansman Hadisleri, İstanbul: Yedirenk.
- Aktepe, İshak Emin. (2012). İslam Hukuku Çerçevesinde Finansman ve Bankacılık, İstanbul: Erkam Matbaası, 2012.
- Akyüz, Davut. (1994). İslam İktisadında Narh ve Osmanlı Devleti'nde Narh Uygulaması, İzmir: Işık Yayınları.
- Al-Azmeh, Aziz. (2003). İslamlar ve Moderniteler, İslams and Modernities, Çeviren: Elçin Gen, 1. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Altan, Mikail. (2001). Fonksiyon ve İşlemler Açısından Bankacılık, İstanbul: Beta Yayınları,
- Aras, Güler. (Ed:). (2013). Türkiye'nin Finans Piyasasının Derinleşmesinde Faizsiz Finansman ve Yatırım Araçlarının Önemi, Albaraka Türk Yayınları.
- Armağan, Servet. (1991). Ana Hatları ile İslam Ekonomisi, İstanbul: Timaş yayınları, İslam Ekonomisi, İstanbul: Gündönümü Yayınları.
- Aslangül, Halil. (1962). İslam'da Çalışmanın Önemi, Ankara: Kardeş Matbaası.
- Asutay, Hasip. (2003). Alım Satım ve Faiz, İstanbul: Hacegan.
- Atay, Hüseyin. (1979). İslam'da İşçi-İşveren İlişkileri, Ankara: Kısmet Matbaası.
- Atılğan, Ahmet. (1996). İslamın Ekonomik Politikaları, İstanbul: Nesil Yayınları.

- Aybakan, Bilal. (1998). “İslam Hukukunda Borçların İfası”, İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.
- Aydın, Erdoğan. (2008)., İslamiyetin Ekonomi Politikası, 9. Baskı, İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Ayyıldızoğlu-Aktay, İstanbul: İletişim Yayıncılık, 1. Baskı.
- Azizova, Elnure. (2011). Hz. Peygamber Döneminde Çalışma Hayatı ve Meslekler, İstanbul: İSAM Yayınları.
- Başaran, Selman. (1986). Bütün Yönleriyle Faiz Hadisleri, Bursa: İlim ve Kültür Yayınları.
- Bayındır, Abdülaziz. (2008). Ticaret ve Faiz, İstanbul: Süleymaniye Vakfı Yayınları.
- Bayındır, Servet. (2000). İslam Hukuku Penceresinden Vadeli İşlem Sözleşmeleri (Forward, Future, opsiyon ve Swap), İstanbul: Süleymaniye Vakfı.
- Bayındır, Servet. (2005). İslam Hukuku Penceresinden Faizsiz Bankacılık, İstanbul: Rağbet Yayınları.
- Bekaroğlu, Edip Asaf. (2017). Orta Doğu’da Çatışma ve İdeolojiler, Editör: Necmettin Doğan, İstanbul: Vadi Yayınları, 1. Basım.
- Bekaroğlu, Edip Asaf. (2017). Orta Doğu’da Çatışma ve İdeolojiler, Editör: Necmettin Doğan, İstanbul: Vadi Yayınları, 1. Basım.
- Beki, Abdülaziz. (1998). İslam Muamelat Hukuku, Kayseri: Bekke Yayınları.
- Beki, Abdülaziz. (2005). İslam’da Güncel Ticari Meseleler, 2. Baskı, Kayseri: Bekke Yayınları.
- Beşer, Faruk. (1995). Sosyal Riskler, Sigorta ve İslam, İstanbul: Nun Yayıncılık.
- Beşer, Faruk. 1987). İslam’da Sosyal Güvenlik, İstanbul: Bilge Yayınları.
- Bilgili, İsmail. (2009). İslam Hukukunda Sözleşme Esasları ve Mevcut Olmayan Malın Satımı, Konya: İdeal Ofset.
- Bilmen, Ömer Nasuhi. (1985). İstanbul: Hukuk-ı İslâmiye ve Istılahat-ı Fıkhiyye Kâmusu.
- Birişik, Abdülhamit. (2013). Türkiye’de İslâmcılık Düşüncesi ve Hareketi Sempozyum Tebliğleri Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları Kitap No: 31, Editör İsmail Kara Asım Öz, 1. Baskı İstanbul.
- Bora, Tanıl. (2013). Türkiye’de İslâmcılık Düşüncesi ve Hareketi Sempozyum Tebliğleri Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları Kitap No: 31, Editör İsmail Kara Asım Öz, 1. Baskı İstanbul, Aralık 2013.

- Bora, Tanıl. (2017). Cereyanlar Türkiye'de Siyasi İdeolojiler, Editör Kerem Ünüvar, İstanbul: İletişim Yayınları, 2.Baskı.
- Bozdağ, İsmet. (1983). Üçüncü Çözüm: İslamiyetin Sosyo-Ekonomik Modeli, İstanbul: Kervan Kitapçılık.
- Bulut, Faik. (2009). İslamcı Örgütler I, Cumhuriyet Kitapları, 4. Baskı
- Bulut, Halil İbrahim ve Bünyamin Er, (2012). Katılım Finansmanı Katılım Bankacılığı ve Girişim Sermayesi, TKBB Yayın.
- Bulut, Yücel. (2004). “İslamcılık, Tercüme Faaliyetleri ve Yerlilik”, Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: İslamcılık, 6. Cilt, [Ed.] Yasin Aktay, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bulut, Yücel. (2005), İslâmıcılık, Tercüme Faaliyetleri ve Yerlilik, T. Bora & M. Gültenkingil (Ed.), Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce İslamcılık içinde (903-927), İletişim Yayınları: İstanbul.
- Bulut, Yücel. (2013). Türkiye’de İslâmıcılık Düşüncesi ve Hareketi Sempozyum Tebliğleri Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları Kitap No: 31, Editör İsmail Kara Asım Öz, 1. Baskı İstanbul, Aralık 2013.
- Burkay, Hasan. (1992). İslam’da Ticaret, Ankara: Hüdaverdi Kitabevi.
- Büyükkara, Mehmet Ali. (2015). Çağdaş İslami Akımlar, Ankara: Klasik, 1.Baskı.
- Cemal. Ahmed Muhammed. (1971). İslam İktisadının Üstünlüğü, çev: Ali Rıza Temel, Ankara: Hilal Yayınları.
- Chapra, M.Umer, (2002). İslam ve İktisadi Kalkınma, çev: Âdem Esen, İstanbul: Cantaş Yayınları
- Chapra, M.Umer. (Çapra, Ömer), (1993). İslam’da İktisadi Nizam, çev: Hulusi Yavuz, İstanbul: Sebil Yayinevi,
- Cihangir, Akın. (1986). Faizsiz Bankacılık ve Kalkınma, İstanbul: Kayhan Yayınevi.
- Cömert, Bedrettin. (1978). Kuramsal Açından Çeviri Sorunu. Ankara: TDK, Çeviri Özel Sayısı.
- Çaha, Ömer ve Michelangelo Guida, (2013). ‘İslamcılık’ (Islamism), Ömer Çaha ve Bican Şahin (ed.), Dünyada ve Türkiye’de Siyasal İdeolojiler içinde, Ankara: Orion Kitabevi.
- Çakır, Musa. (1967). İslam’da İşçi ve İşverenin Hakkı, İstanbul: Fatih Matbaası.
- Çalmuk, Fehmi. (2005). Necmettin Erbakan, T. Bora & M. Gültenkingil (Ed.), Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce İslamcılık içinde (550-575), İstanbul: İletişim Yayınları

- Çamurcu, Kenan. (2013). Ortadünya Jeopiliğinde İslami Uyanış, İstanbul: Feta Yayıncılık.
- Çapak, İsmail. (2012). Kur'an ve Ekonomi, İstanbul: Sokak Kitapları Yayınları.
- Çapık, K. (2014). Tevhidi İslamcı Cemaatlerde Ayrılma ve Parçalanma: İnanan Özne-İnanan Cemaat İlişkisi. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ortadoğu Teknik Üniversitesi.
- Çeker, Orhan. (1999). İslam Hukukunda Akitler, Konya: Damla Matbaası.
- Çekmegil, M. Said. (1966). İslam'da İktisat Anlayışımız (İslam'da İktisat), İstanbul: Fakülteler Matbaası.
- Çetinkaya, Bayram Ali. (Editör), (2015). Doğu'dan Batı'ya Düşüncenin Serüveni Medeniyet Projelerinin İnşa Sürecinde Çağdaş İslam Düşüncesi 10. Cilt, İstanbul: İnsan Yayınları, Birinci Baskı.
- Çizakça, Murat. (1993). Risk Sermayesi-Özel Finans Kurumları ve Para Vakıfları, İstanbul: İSAV.
- Çobanoğlu, Şevki. (2013). İslam Ekonomisi, İstanbul: Yediveren Yayınları.
- Dağ, Ahmet Emin (2019). Bir İdeoloji Olarak İslamcılık, Ortadoğuyu Kuran İdeolojiler, Editör; Zekeriya Kurşun, (2008). Vadi Yayıncılık İstanbul.
- Dağ, Ahmet Emin. (2019). Bir İdeoloji Olarak İslamcılık, Ortadoğuyu Kuran İdeolojiler, Editör; Zekeriya Kurşun, İstanbul: Vadi Yayıncılık.
- Debbağoğlu, Ahmet. (1979). İslam İktisadına Giriş, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Demir, Fahri. (1981). İslam Hukukunda Mülkiyet ve Servet Dağılımı, Ankara: İlmi Yayınlar.
- Demir, Hilmi. (2014). Selefiler ve Selefî Hareketi İşid Ne Kadar Sünnidir? Rapor No:21.
- Demirtaş, Erdem. (2014). Ortadoğu'da Devlet ve İktidar Otoriter Rejimler Üzerine Bir İnceleme, Metis Yayınları.
- Diwany, Tarek. Faiz Sorunu, çev: Mehmet Saraç, İstanbul: İz Yayıncılık,
- Doğan, Şerife. (1992). Almanya'da Edebi Çeviri ve Çeviri Teorileri Tarihine Bir Bakış, Çev.Bil.ve Uygulamaları. Ankara.
- Döndüren, Hamdi. (1984). İslam Hukukuna Göre Alım-Satımda Kar Hadleri, Balıkesir: İslam Hukuku Külliyyatı.
- Döndüren, Hamdi. (1988). Çağdaş Ekonomik Problemlere İslami Yaklaşımlar, İstanbul: İklim Yayınları.

- Döndüren, Hamdi. (1993). Delilleriyle Ticaret ve İktisat İlmihali, İstanbul: Erkam Yayınları.
- Dumlu, Emrullah. (2012). Ticari Malların Zekatı, İstanbul: Rağbet yayınları.
- Duri, Abdülaziz. (1991). İslam İktisat Tarihine Giriş, çev: Sabri Orman, İstanbul: Endülüs Yayınları.
- Durmuş, Abdullah. (2009). Fıkhi Açıdan Günümüz Para Mübadelesi İşlemleri, İstanbul: İSAM Yayınları
- EbûSuûd, Mahmûd, (1988). Para, Faiz ve Mudâraba, çev: Emin Ertürk, İstanbul: İslâm İktisadî Araştırmaları
- EbûSuûd, Mahmûd. (1968). İslam İktisadının Esasları, çev: Ali Özek, İstanbul: Fatih Matbaası.
- Ekrem Han, Muhammed. (1988). İslam Ekonomisinin Temel Meseleleri, çev: Ömer Dinçer, İstanbul: Kayhan yayınları.
- Erdoğan, İrfan. (2005). İletişimi Anlamak. Ankara: Erk Yayınları.
- Erdoğan, Sabri, (1992). İslam Ekonomisinde Tasavvuf ve Ekonomik Gelişme, İstanbul: İFAV Yayınları.
- Esen, Adem. (1993). İslam'da Ücret Kavramı, Sosyal Siyaset Açısından, Ankara: TDV Yayınları,
- Eskicioğlu, Osman, (1999). İslam ve Ekonomi, İzmir: Anadolu Yayıncılık.
- Eskicioğlu, Osman. (1995). İslam Hukuku Açısından Serbest Piyasa Ekonomisi, İzmir: Anadolu Matbaacılık,.
- Esposito, John L. (1988). Islam The Straight Path, New York: Oxford University Press.
- Eygi, Mehmet Şevket, (1970). Müslümanlar Nasıl Çalışmalı?, İstanbul: Bedir Yayınevi.
- Faik Bulut, (2009). İslamcı Örgütler I, Cumhuriyet Kitapları, 4. Baskı.
- Fuller, Graham E. (2010). İslamsız Dünya, Profil Yayıncılık, Çeviri: Hasan Kaya, 2. Baskı.
- Gencer, Bedri. (2013). Türkiye'de İslâmcılık Düşüncesi ve Hareketi Sempozyum Tebliğleri İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları Kitap No: 31, Editör İsmail Kara Asım Öz, 1. Baskı.
- Georges, Mounin. (1963). Les Problèmes Théoriques de la Traduction. Paris:. Ed. Gallimard
- Giddens, Anthony. (2005). Sosyoloji, Çev., Cemal Güzel, Ankara: Ayraç Yayınevi.

- Gökalp, Ziya. (2013). *Kültür ve Medeniyet – Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak*. 3. Baskı, Konya: Gençlik Kitabevi Yayınları.
- Gökçen, Ahmet. (2017). *Orta Doğu'da Çatışma ve İdeolojiler*, Editör: Necmettin Doğan, İstanbul: Vadi Yayınları, 1. Basım.
- Gökçen, Ahmet. (2015). *Bir Sosyal Hareket Olarak Tunus'ta En-Nahda Hareketi ve 2011 Tunus Devrimi Üzerine Etkileri*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi
- Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Gökmenoğlu, Hüseyin Tekin. (2003). *Riba-Faiz, İslam ve Reel İktisat*, Konya: Adal Ofset.
- Güler, Zekeriya. (2012). *40 Hadiste İş ve Ticaret Ahlakı*, İstanbul: İGİAD Yayınları.
- Güneç, Halil. *İslamda Ticaret*, İstanbul: FFK Kültür Yayınları.
- Güvenç, Bozkurt. (1991). *İnsan ve Kültür*. 5. Baskı, İstanbul: Remzi Kitabevi
- Hamidullah, Muhammed. (1969). *Modern İktisat ve İslam*, çev: Salih Tuğ ve Yusuf Ziya Kavakçı, İstanbul: Yağmur Yayınevi.
- Hammad, Nezih, (1996). *İktisadi Fıkıh Terimleri*, çev: Recep Ulusoy, İstanbul: İz Yayıncılık.
- Haseni, Ahmed. 1996 *İslam'da Para*, çev: Âdem Esen, İstanbul: İz Yayıncılık.
- Heidrun, Witte. (2000). *Die Kulturkompetenz des Translators: Begriffliche Grundlegung und Didaktisierung*, 2. Auflage, Stauffenburg Verlag, Tübingen.
- Hilmi Özev, (2017). *Orta Doğu'da Çatışma ve İdeolojiler*, Editör: Necmettin Doğan, İstanbul: Vadi Yayınları, 1. Basım.
- Hohmann, Manfred. (1983). *Interkulturelle Erziehung – eine Bestandsaufnahme. Ausländerkinder in Schule u. Kindergarten Versucheiner Bestandsaufhahme. in: Ausländerkinder in Schuleund Kindergarten. (4), 4-8.*
- Holz-Maenttaeri, (1984). *Translatorisches Handeln* Helsinki: Suomalainen Tiedekatemia.
- Ira M. Lapidus, (2010). *İslam Toplamları Tarihi, Cilt 2*, Çev: Yasin Aktay, Mevlüde Ayyıldızoğlu-Aktay, İstanbul: İletişim Yayıncılık, 1. Baskı 2010.
- Işık, Gül. (1992). *Doğu ile Batı'nın Buluştuğu Yerde Toledo Çevirmenler Okulu*, İstanbul: Metis Çeviri.
- İnan, Yusuf Ziya. (1964). *İslam'da Ticari Ahlak*, İstanbul: Çağdaş Yayınları.

- İnce, A., Öncü, A. ve Ada, S. (2011). Günümüz Türkiye’inde Kültür Politikaları: Giriş ve Genel Bakış. Sivil Toplum Gözüyle Türkiye Kültür Politikası Raporu. Serhan Ada (Ed.). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- İsmail, İbrahim Muammer. (1990). Çağdaş Ekonomik Doktrinler ve İslam, çev: Cemal Karaağaçlı, İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları Kitap No: 31, Editör İsmail Kara Asım Öz, 1. Baskı, Aralık 2013.
- Jasper, James M. (2002). Ahlaki Protesto Sanatı: Toplumsal Hareketlerde Kültür, Biyografi ve Yaratıcılık, Çev: Senem Öner, İstanbul: Ayrıntı.
- Kafesoğlu, İbrahim. (1993). Türk Milli Kültürü. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Kafesoğlu, İbrahim. "Milli Kültür-Siyaset İlişkisi", Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, Sayı: 4,1984, 1.
- Kafesoğlu, İbrahim. (1997). Türk Milli Kültürü, Onaltıncı Basım, Ötüken.
- Kallek, Cengiz. (1997). Asr-ı Saadette Yönetim Piyasa İlişkisi, İstanbul: İz yayıncılık.
- Kamiloğlu, Veli. (2012). İslam Coğrafyası Günleri 17-14 Eylül 2011, İstanbul: Masiva Yayınevi.
- Kantarcıoğlu, Selçuk. (1998). Türkiye Cumhuriyeti Hükümet Programlarında Kültür. 3. Baskı, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Kaplan, Cemalettin. (1971). İslam’da İşçi-İşveren Münasebetleri, Ankara: Elif Matbaacılık.
- Kara, İsmail. (2013). Türkiye’de İslâmcılık Düşüncesi ve Hareketi Sempozyum Tebliğleri Zeytinburnu Belediyesi İstanbul: Kültür Yayınları Kitap No: 31, Editör İsmail Kara Asım Öz, 1. Baskı.
- Karaağaçlı, Cemal. (1945). İslam ve Çağdaş Ekonomik Doktrinler, İstanbul: Fatih Yayınevi.
- Karaçöğür, Osman. (1966). İslam’da Ticaret Hukuku, Konya: Yeni Kitap Basımevi.
- Karaçöğür, Osman. (1974). İslam’da Ticari Ahlak ve Rızık Meselesi, İstanbul: Fazilet Kitabevi.
- Karagülle, Süleyman, (1696). İslamiyet ve Ekonomik Doktrinler, İstanbul: Fatih Matbaası.
- Karagülle, Süleyman. (1993). Alternatif Faizsiz Banka, İstanbul: İz Yayıncılık.
- Karakoç, Sezai. (2003). İslam Toplumunun Ekonomik Strüktürü, İstanbul: Diriliş Yayınları.

- Karaman, Hayrettin. (1981). İslam'da İşçi-İşveren Münasebetleri, İstanbul: Marifet Yayınları.
- Karaman, Hayrettin. (1997). Anahatlarıyla İslam Hukuku 3: Hususi Hukuk, Borçlar ve Akitler, İstanbul: Ensar Neşriyat.
- Karaman, Hayrettin. (2003). İslam'ın Işığında Günün Meseleleri, İstanbul: İz Yayıncılık.
- Karaman, Hayrettin. (2010). Günlük Hayatımızda Helaller ve Haramlar, 10. Baskı, İstanbul: İz Yayıncılık
- Karaman, Hayrettin. (2011). Yeni Gelişmeler Karşısında İslâm Hukuku, 4. Baskı, İstanbul: İz Yayıncılık.
- Karaman, Hayrettin. ve Ali Şafak, (1990). "İslam Hukukunda Alış-Verişte Vade Farkı ve Kar Haddi", İstanbul: İlmî Neşriyat.
- Kardavi, Yusuf. (1970). İslam'da Helal ve Haram, çev: Ramazan Nazlı, Hilal Yayınları.
- Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce İslamcılık içinde (721-735), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kılavuz, M. Tahir. M. Hüseyin Mercan, Süleyman Güder, (2014). İstanbul: İLKE İlim Kültür Eğitim Derneği, Orta Doğu'da İslamcı Siyaset Değişim Sürecinde Müslüman Kardeşler ve Nahda.
- Koçak, Muhsin. (1995). Hadislere Göre Meşru Olmayan Alışverişler, Samsun.
- Koyuncu, Ahmet Ayhan. (2017). Orta Doğu'da Çatışma ve İdeolojiler, Editör:Necmettin Doğan, İstanbul: Vadi Yayınları, 1. Basım.
- Köse, Murtaza. (2006). İslam Hukukunda Anonim Ortaklıklar, İstanbul: Yeni Akademi Yayınları.
- Köse, Saffet. (2012). İslam İş ve Ticaret Ahlakı, İstanbul: İGİAD Yayınları.
- Kroeber, A. L. ve C. Kluckhohn. (1952). Culture: A Critical Review of Concepts and Definitions. Massachusetts: The Harvard University Printing Office.
- Kureşi, Enver İkbâl. (1966). Faiz Nazariyesi ve İslam, çev: Salih Tuğ, İstanbul: İrfan Yayınevi.
- Kurşun, Zekeriya. (2019). Ortadoğuda Fikri ve Siyasi Hareketlerin Serüveni, Ortadoğuyu Kuran İdeolojiler, Editör; Zekeriya Kurşun, İstanbul: Vadi Yayıncılık.
- Kurt, İsmail ve Ahmet Tabakoğlu (1987). (ed), Faizsiz Yeni Bir Banka Modeli: Faizsiz Kredileşme Sistemi Bildirileri, İstanbul: İslami İlimler Araştırma Vakfı Yayınları.

- Kurt, İsmail. (2009). İslam Çalışma Ahlakı, Bursa: Emin Yayınları.
- Kutay, Cemal. (1977). Müslüman Kardeşler Hareketi (Mezhepler ve Hilafet), İstanbul.
- Kutay, Cemal. (1977). Müslüman Kardeşler Hareketi (Mezhepler ve Hilafet), İstanbul: Cemal Kutay Kitaplığı.
- Kutluer, İhsan. (2013). Türkiye’de İslâmcılık Düşüncesi ve Hareketi Sempozyum Tebliğleri İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları Kitap No: 31, Editör İsmail Kara Asım Öz, 1. Baskı, Aralık 2013.
- Kutub, Seyyid. (2006). İslam’da Sosyal Adalet, çev: M. Beşir Eryarsoy, İstanbul: Ağaç Kitabevi.
- Lapidus, Ira M. (2010). İslam Toplulukları Tarihi, Cilt 2, Çev: Yasin Aktay.
- Lebib, Muhammed. (2011). 250 Soruda Alışveriş Hükümleri, İstanbul: Beyaz Karınca Yayınları.
- Lewis, Bernard. (1996). Çatışan Kültürler Keşifler Çağında Hıristiyanlar, Müslümanlar, Yahudiler, Çev. Nurettin Elhüseyni, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Lewis, Bernard. (2000). Ortadoğu’nun Çoklu Kimliği, Türkçesi: Mehmet Harmancı, İstanbul: Sabah Kitapları.
- Lewis, Bernard. (2003). İslam’ın Krizi Çeviren: Abdullah Yılmaz İstanbul: Literatür Yayınları.
- Lewis, Bernard. (2008). Babilden Dragomanlara, çev. Ebru Kılıç, Kapı Yayınları: İstanbul
- Lindholm, Charles. (2004). İslami Ortadoğu Tarihsel Antropoloji, Çeviren: Balkı Şafak, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 1. Baskı.
- Mahalli, Hüsnü. (2012). Ortadoğu’da Kanlı Bahar, Editör: Tansel Mumcu, Destek Yayınevi.
- Mannan M.A. (1980). İslâm Ekonomisi Teori ve Pratik, çev: Bahri Zengin-Tevfi Ömeroğlu, İstanbul: Fikir Yayınları.
- Mannan, Muhammed Abdul. (1969). Faizsiz Banka: İslam ve Modern Bankacılıkta Eğilimler, çev: M.T. Güran, Ankara: Ufuk Yayınları.
- Mannan, Muhammed Abdul. (1989). İslam Ekonomi Toplumunun Kuruluşu, Ekonomik Analizin İslami Boyutları 1, çev: Ahmed Saidoğlu, Fikir Yayınları.
- Maskan, Ali. (2014). Korsanlıktan Siyasal İslam’a Cezayirde Siyasal ve Toplumsal Değişim, Ankara: Hitabevi.

- Mercan, Muhammed Hüseyin. (2017). Orta Doğu'da Çatışma ve İdeolojiler, Editör: Necmettin Doğan, İstanbul: Vadi Yayınları, 1. Basım
- Meriç, Cemil. (2017). Umrandan Uygarlığa. 25. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları
- Mevdudi, Ebul-Ala. (1966). Faiz, çev: Mehmet Hasan Beşer, Ankara: Hilal Yayınları.
- Mevdudi, Ebul-Ala. (1966). İslam'da İktisat Nizamı, İnsanlığın İktisadi Meselesi ve İslam'da Çözüm Şekli, çev: Tüzün Demirer, Ankara: Hilal Yayınları.
- Mevdudi, Ebul-Ala. (1968). İslam ve Muasır Nizamlara Göre İktisat Prensipleri, çev: İhsan Toksarı, İstanbul: Nida Yayınları.
- Mevdudi, Ebul-Ala. (1978). İslam Nizamı İslamda Hayat, Ahlak, Devlet, İktisat, Mülkiyet, Siyaset, İstanbul: Hilal Yayınevi.
- Mevdudi, Ebul-Ala. (2004). Faiz ve Faizin Sonu, çev: N. Ahmet Asrar, İstanbul: Hilal Yayınları.
- Mevdudi, Ebul-Ala. (2014) İslami Kavramlar, çev: Süleyman Akyüz, İstanbul: Pınar Yayınları.
- Mevdudi, Ebul-Ala. (2014). İslam Ekonomisinin Temelleri, İstanbul: Çıra Yayınları.
- Mitchell, Richard. (1993). The Society of the Muslim Brothers (Oxford: Oxford University Press.
- Mutlu, Sıla. (2019). Türkiye'deki Akademik Çeviri Eğitiminin Çeviri, Kuramlarıyla Bağlantısı ve Pratikteki İşleyişi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Mübarek, Muhammed El. (1978). İslam'da İktisat Nizamı, İstanbul: Çığır Yayınevi.
- Nebhani, Takiyyuddin. (1999). İslam'da Ekonomi Nizamı, çev: Hanifi Yağmur, Ankara: Ta-Ha Yayınları.
- Neccar, A.Muhammed Abdülaziz. (1976). İslam'a Göre Faizsiz Banka, Kalkınma ve Sigorta, çev: Hayrettin Karaman, İstanbul: Kalem Yayınevi.
- Ocak, Ahmet Yaşar. (2010). Türkiye Sosyal Tarihinde İslam'ın Macerası, 1. Baskı 2010, İstanbul: Timaş.
- Ocak, Ahmet Yaşar. (2013). Türkler, Türkiye ve İslam Yaklaşım, Yöntem ve Yorum Denemeleri, İstanbul: İletişim.
- Ocak, Ahmet Yaşar. (2013). Türkler, Türkiye ve İslam, 13. Baskı 2013, İstanbul: İletişim.
- Okur, Rana. (1969). Türk İslam Medeniyetinde İş Ahlakı, Ankara: Ayyıldız Matbaası.
- Oliver Roy, (2015). Siyasal İslamın İflası, Çeviren: Cüneyt Akalın, Metis Yayınları.

- Orman, Sabri. (1984). Gazalının İktisat Felsefesi, İstanbul: İnsan Yayınları.
- Orman, Sabri. (2000). İktisat, Tarih ve Toplum, İstanbul: Küre Yayınları.
- Öçal, Şamil. (2015). Doğu'dan Batı'ya Düşüncenin Serüveni Medeniyet Projelerinin İnşa Sürecinde Çağdaş İslam Düşüncesi 10. Cilt, İstanbul: İnsan Yayınları, Birinci Baskı,
- Önlüer, Siraceddin. (2013). Helal Kazanç, İstanbul: Semerkand Yayınları.
- Özdirek, Recep. (2010). İslam Hukukunda Akdin Sınırları, İstanbul: Yedirenk Kitapları.
- Özel, Mustafa, (1984). İktisat ve Din, İstanbul: İz Yayıncılık.
- Özel, Mustafa. (1997). Müslüman ve Ekonomi, İstanbul: İz Yayıncılık.
- Özışık, Edip Kayhan. (1998). İslam'ın Işığında Günün Konuları: Tesettür, Faiz, İbadet, Alfabe.
- Özsoy, İsmail, (1987). Türkiye'de Özel Finans Kurumları ve İslâm Bankacılığı, İstanbul: Timaş Yayınları.
- Özsoy, İsmail. (1993). Faiz ve Problemleri, İzmir: Nil Yayınları.
- Özsoy, M.Şerafettin. (2012). Katılım Bankacılığına Giriş, İstanbul: Kuveyttürk Yayınları.
- Özulucan, Abitter ve Özdemir, Fevzi Serkan, (2010). Katılım Bankacılığı Muhasebe Organizasyonu, Uygulamalar, Finansal Tablolar & Bağımsız Denetim, İstanbul: Türkmen Kitabevi.
- Parlar, Suat. (2006). Ortadoğu: Vaadedilmiş Topraklar, 3. Baskı, Mephisto Kitabevi.
- Polat, Abdülkerim. (1977). İslam'da Ticaret Hukuku, İstanbul: Sabak Kültür Yayınları.
- Rahman, Fazlur, (1976). İslamiyet ve İktisadi Adalet Meselesi, çev: Yusuf Ziya Kavakçı, Erzurum: ATÜİİE Yayınları.
- Rana, İrfan Mahmud, (1985). Hazreti Ömer Döneminde Ekonomik Yapı, çev: Ahmet Kot, İstanbul: Bir Yayıncılık.
- Reis. Katherina, (1995). "Der Texttypund Übersetzungsmethode", Julius Groos Verlag, Heidelberg, 1995:12-17.
- Roy, Oliver. (1993). Siyasal İslamın İflası, Çeviren: Cüneyt Akalın, Metis Yayınları.
- Sadr, M. Bâkır. (1978). İslâm Ekonomi Doktrini, çev: Mehmet Keskin- Sadettin Ergün, İstanbul, I-II.
- Sadr, M. Bakır. (1991). İslami İktisat Projesi, çev: Halit Yılmaz, İstanbul: Endişe yayınları.

- Sadr, M. Bakır. (1998). İslam Toplumunun Ekonomik Yapısı, İstanbul: Kevser Yayınları.
- Sezen, Yümni. (2015). Kültür ve Din Türk-İslam Örneği, 2. baskı; İstanbul: İz Yayıncılık.
- Sıddıki, Muhammed Necatullah. (1984). İslam Ekonomi Düşüncesi, çev: Yaşar Kaplan, İstanbul: Bir Yayıncılık.
- Şafak, Ali. (1977). İslam Arazi Hukuku ve Tatbikatı, İstanbul.
- Şekerci, Osman. (1981). İslam Şirketler Hukuku Emek Sermaye Şirketi El-Mudarabe, İstanbul: Marifet Yayınları.
- Şentürk, H. (2011). İslamcılık-Türkiye’de İslami Oluşumlar ve Siyaset. İstanbul: Çıra Yayınları.
- Şeriatı, Ali. (2004). İslam Ekonomisi, çev: Kenan Çamurcu, İstanbul: Dünya Yayınları.
- Şevketi, Eşref Efendizade. (1964). İslam’da Emek-Sermaye, Ankara: Hedef Yayınları.
- Sinnavi, Fehmi. (1998). Siyasal İslama Doğru, Şura Yayınları, Tercüme: İlyas Arslan
- Tabakoğlu, Ahmet. (1996). İslam ve Ekonomik Hayat, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, (1987). 2. Baskı, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Tabakoğlu, Ahmet. (2005). İslam İktisadı: Toplu Makaleler II, İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Tabakoğlu, Ahmet. (2013). İslam İktisadına Giriş, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Tekin, Yusuf. ve Birol Akgün, (2005). İslamcılar-Demokrasi İlişkisinin Tarihi Seyri, T. Bora & M. Gültenkingil (Ed.), Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce İslamcılık içinde (652-663), İstanbul: İletişim Yayınları,
- Temel, Ali Rıza. (1971). İslam İktisadının Üstünlüğü, İstanbul: Fatih Matbaası.
- Tibi, Bassam. (2000). Boğazın İki Yakası- Avrupa ile İslamcılık Arasında Türkiye, Çev: Sevinç Kabakçioğlu, Doğan Kitapçılık A.Ş., 1. Baskı.
- Tilly, Charles. (2008). Toplumsal Hareketler, İstanbul: Babil Yayınları.
- TKBB, (2011). Finansal Yenilik ve Açılımları İle Katılım Bankacılığı, İstanbul: Erkam Matbaası,
- Toksarı, İhsan. (1968). İslam’da İş Ahkamı ve İşçi Hakları, İstanbul: Fatih Matbaası.
- Toksarı, İhsan. (1968). İktisat Prensipleri, İslam ve Muasır Nizamlara Göre, İstanbul: Fatih Matbaası.

- Touraine, Alain. (1999). Toplumdan toplumsal Harekete (Yayına hazırlayan Kenan Çayır), Yeni Sosyal Hareketler: Teorik Açılımlar, İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Tugay, Nurettin. (2006). Kur'an'da Mal Kavramı, Ankara: Fecr Yayınevi.
- Turan, Şerafettin. (1990). Türk Kültür Tarihi. 1. Baskı, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Turan, Şerafettin. (2014). Türk Kültür Tarihi. 6. Baskı, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Türkmen, H. (2008). Türkiye'de İslamcılık ve Özeleştirisi. İstanbul: Ekin Yayınları.
- Türkmen, Hamza (2013). Türkiye'de İslâmıcılık Düşüncesı Ve Hareketı Sempozyum Tebliğleri Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları Kitap No: 31, Editör İsmail Kara Asım Öz, 1. Baskı İstanbul, Aralık 2013.
- Tylor, E. B. (1871) Primitive Culture: Researches into the Development of Mythology, Philosophy, Religion, Language, Art and Custom, London, J. Murray.
- Uludağ, Süleyman. (1998). İslam'da Faiz Meselesine Yeni Bir Bakış, İstanbul: Dergah Yayınları.
- Uslu, Salih. (2005). İslam'da Faiz Yasağı ve Çağdaş Finans, Zafer yayınları Kelepir.
- Utvik, Bjørn Olav. ve Truls Hallberg Tønnessen. (2008). Islamist Movements in the Middle East: Challenging the Autocrats, https://www.ps.au.dk/fileadmin/site_files/filer_statskundskab/subsites/cir/pdf-filer/p3.PDF, University of Oslo, Department of Culture Studies and Oriental Languages (IKOS).
- Ülgener, Sabri. (2006). Zihniyet ve Din İslam, Tasavvuf ve Çözülme Devri İktisat Ahlakı, İstanbul: Derin Yayınları.
- Varli, Mustafa. (1967). İslam'da Mülkiyet Nizamı, İstanbul: Türkiye Basımevi.
- Veysel Kurt. (2017). Orta Doğu'da Çatışma ve İdeolojiler, Editör: Necmettin Doğan, İstanbul: Vadi Yayınları, 1. Basım.
- Weber, Max. (1904). Die Protestantische Ethnik und der Geist des Kapitalismus.
- White, Jenny B. (2007). Türkiye'de İslamcı Kitle Seferberliği, İngilizce aslından çeviren: Esen Türay, Oğlak Bilimsel Kitaplar, İstanbul: Oğlak Bilimsel Yayınları.
- Yaran, Rahmi. (1997). İslam Hukukunda Borcun Gecikmesi, İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.
- Yavuz, Yunus Vehbi. (1992). Çalışma Hayatı ve İslâm, İstanbul: Tuğra Yayınları.
- Yeniçeri, Celal, (1980). İslam İktisadının Esasları, İstanbul: Şamil Yayınevi.

- Yıldırım, Ercan. (2013). Türkiye’de İslâmcılık Düşüncesi ve Hareketi Sempozyum Tebliğleri Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları Kitap No: 31, Editör İsmail Kara Asım Öz, 1. Baskı İstanbul, Aralık 2013.
- Yılmaz, Faruk, (2011). İslam Ekonomi Felsefesi, Ankara: Berikan Yayınevi.
- Yılmaz, İbrahim. (1995). Çeviride Geçirgenlik, Dil Dergisi 34 Ağustos, Ankara.
- Yılmaz, Murat. (2005), Erol Güngör, T. Bora & M. Gültenkingil (Ed.), Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce İslamcılık içinde (422-437), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Yozgat, Fazıl, (2010). Faizsiz Ekonomi: Sosyo-Ekonomik Yaklaşım, Ankara: Araştırma Yayınları.
- Yücel, Faruk. (2007). Tarihsel ve Kuramsal Açından Çeviri Edimi, Ankara: Dost Kitabevi.
- Yüksel, Ahmet Turan. (1999). İslam’ın İlk Dönemlerinde Ticari Hayat, İstanbul: Beyan Yayınları.
- Yzb. Ahmet Hamdi Bey, (2007). İslam Âlemi ve İngiliz Misyonerler-Bir Misyoner Nasıl Yetiştiriliyor? Yeditepe Yayınevi.
- Zaim, Sabahaddin. (1979). İslam ve İktisadi Nizam, Teknik Elemanlar Karabük Şubesi Yayını.
- Zaim, Sabahaddin. (1969). Modern İktisat ve İslam, İstanbul: Fatih Matbaası.
- Zaim, Sabahaddin. (1992). İslam, İnsan, Ekonomi, İstanbul: Yeni Asya Yayınları.
- Zapsu, Abdürrahim. (1951). Helal ve Haram, İstanbul: Burhaneddin Matbaası.
- Zekeriya Kurşun, (2019). Ortadoğuda Fikri ve Siyasi Hareketlerin Serüveni, Ortadoğuyu Kuran İdeolojiler, Editör; Zekeriya Kurşun, İstanbul: Vadi Yayıncılık.
- Zeme, Hasan. ve Muhammed Faruk, (1968). Faiz Tarihi ve İslâm, çev: Osman Şekerci, İstanbul: Sinan Yayınevi.

İnternet Kaynakları

- Adalet ve İhsan Cemaati: Justice and Beneficence Society-Jama'at al-Adlwal-Ihsan, www.aljamaa.com. Erişim: 12 Mart 2017
- Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) (Justice and Development Party) www.akparti.org.tr Erişim: 22 Mart 2019
- Adalet ve Kalkınma Partisi: Justice and Development Party-hizb al-adalawal-tanmiya, <http://www.pjd.ma/> Erişim: 12 Mart 2017

- Ağbalık, Salih. (2016). Fecr Yayınları'ndan Hüseyin Nazlıaydın ile Ali Şeriatî Üzerine Konuştuk, <https://www.dunyabizim.com/soylesi/fecr-yayinlarindan-huseyin-nazliaydin-ile-ali-seriati-uzerine-konustuk-h24351.html> , Erişim: 17 Nisan 2019
- Akabe Kültür ve Eğitim Vakfı, <https://akabe.com/> Erişim: 30 Mayıs 2020
- Al-Wifaq National Islamic Society- jam'iyat al-wifaq al-watani al-islamiyya) www.alwefaq.org Erişim: 22 Mart 2019
- Arabistan İslami Reform Hareketi (The Movement for Islamic Reform in Arabia (MIRA) www.islah.infowww.islah.tv Erişim: 22 Mart 2019
- Asr Yayıncılık, <https://www.asryayincilik.com/sayfa/hakkimizda> Erişim 19 Ağustos 2019
- Barış Toplumu Hareketi (Movementfor a PeacefulSociety-harakatmujtama' al-silm)
- Bilgi- Adalet - İş (Knowledge - Justice - Work - al-ilm, al-adl, al-amal) www.hmsalgeria.net Erişim: 22 Mart 2019
- Büyükkara, Mehmet Ali. (2019). ““Vehhâbîliği İngilizler kurdurdu’ ucuzluğunda devam edemeyiz.” <https://sehirisifkulubu.com/2019/06/29/cagdas-islami-hareketlerin-uzaktan-yakindan-sagindan-solundan-icinden-disindan-hakiki-fotograflarini-cekebilmemiz-lazim/> Erişim: 13 Nisan 2020
- Cemaati İslami (Al-Jama'a al-Islamiyya) www.egyptianislamicgroup.com, Erişim: 22 Mart 2019
- Cemaati İslamiye (Al- Jama'a al-Islamiyya) www.al-jamaa.net Erişim: 22 Mart 2019
- Cündioğlu, Dücane. (1999). "Tercüme Hareketi" dolayımında İslâmcılık, <https://www.yenisafak.com/yazarlar/ducanecundioglu/tercume-hareketi-dolayiminda-ismcilik-45312>, Erişim: 27 Haziran 2020.
- Çarpışan Alimler Asamblesi (Assembly of Combatant Clerics, clerical - Majma'-e Ruhaniyun-e Mobarez) www.khatami.ir Erişim: 22 Mart 2019
- Çıra Kitap, <https://www.cirakitap.com/cira-kitap>, Erişim: 12 Mart 2018
- Dergâh Yayınları, Hakkımızda, <https://www.dergah.com.tr/hakkimizda>, Erişim: 22 Mart 2019
- Dergipark, İslam İktisadı, <https://dergipark.org.tr/tr/search?q=islam+iktisad%C4%B1§ion=articles>, Erişim: 10 Ocak 2022
- Diyaret İslam Ansiklopedisi, (1995). Erzen, İsmail Hatip, <https://islamansiklopedisi.org.tr/erzen-ismail-hatip> İstanbul: 11. Cild. Erişim: 30 Mayıs 2020

- Dünyabizim, <https://www.dunyabizim.com/mercek-alti/akabe-bir-yayinevi-olmaktan-cok-oteydi-h4450.html> Erişim: 19 Ağustos 2019
- Dünyabizim, <https://www.dunyabizim.com/mercek-alti/hakikat-kitabevinin-dogusuna-ve-kitaplarina-bir-bakis-h26840.html> Erişim 19 Ağustos 2019
- El-Mustafa Üniversitesi, <https://www.elmustafa.com.tr/kurumsal/uluslararasi-el-mustafa-universitesi/16>, Erişim: 22 Mart 2019
- El-Mustafa Üniversitesi, <https://www.elmustafa.com.tr/yayinlar/elmustafa-yayinlari/1>, Erişim: 22 Mart 2019
- Eren, Ali. <https://dintahripcileri.com/category/ali-seriati/> , Erişim: 25 Nisan 2020
- Ergenç, Kamil. (2013). Türkiye İslamcılık Bahsi Üzerine-3, https://www.imh.org.tr/tr/imh/makale/turkiye-islamcilik-bahsi-uzerine-3_359/ Erişim: 20 Mart 2019.
- Erkilet, Alev. (2018).ERCÜMEND ÖZKAN, İKTİBAS VE İSLAM PARTİSİ DENEYİMİ, <http://iktibasdergisi.com/2018/01/13/4843/> Erişim: 20 Mart 2019
- Fas Birlik ve Reform Hareketi: Movement for Unity and Reform-harakat al-tawhidwal-islah <http://www.alislah.ma/>, Erişim: 12 Mart 2017
- Fatih Kitap, <https://www.fatihkitap.com/>, Erişim: 14 Mart 2021
- Fecr Yayınları, <https://www.fcr.com.tr/hakkimizda/> Erişim: 24 Mart 2020
- Gelenek Yayıncılık, <http://www.gelenek.com.tr/hakkimizda>, Erişim: 22 Mart 2019
- Göçer, Kudret. (2011). Hama'da 30 Yıl Önce Yaşanan Katliam, <https://www.dunyabulteni.net/zaman-mekn/hamada-30-yil-once-yasanan-katliam-h158790.html>, Erişim: 12 Ocak 2021
- Haddadadel Abadgaran-e Javan http://www.msy.gov.ir/web_directory/268-%D9%88%D8%B2%D8%A7%D8%B1%D8%AA-%D9%88%D8%B1%D8%B2%D8%B4-%D8%AC%D9%88%D8%A7%D9%86%D8%A7%D9%86.html Erişim: 22 Mart 2019
- Hakikat Kitabevi, <http://www.hakikatkitabevi.net/> Erişim: 24 Mart 2020
- Hamas www.palestine-info.info Erişim: 22 Mart 2019
- Hezb-e Mo'talefe-ye Eslami (Islamic Coalition Party www.motalefeh.org
- Hizb al-Da'wa <http://www.islamicdawaparty.com> Erişim: 22 Mart 2019
- Hizbullah www.hizbollah.org Erişim: 22 Mart 2019

- Hüseyin Velioğlu'nun Hayatı ve Mücadelesi -2, <https://dogruhaber.com.tr/haber/67091-huseyin-velioglunun-hayati-ve-mucadelesi-2/> Erişim: 22 Mart 2019
- İKAM, Hakkında, <https://biblio.ikam.org.tr/hakkında>, Erişim, 23 Eylül 2021
- İktisad Yayınları, <https://www.iktisatyayinlari.com/content/yayin-katalog/yayin-katalog-2020.pdf>, Erişim: 10 Nisan 2022
- İLKE İlim Kültür Eğitim Vakfı, <https://ilke.org.tr/>, Erişim 15 Nisan 2022
- Irak İslam Partisi (Iraqi Islamic Party) www.iraqiparty.com Erişim: 22 Mart 2019
- Irak İslami Yüksek Konseyi IslamicSupreme Council of Iraq (ISCI) www.almejlis.org Erişim: 22 Mart 2019
- Irak Kürdistanı, Kürdistan İslam Birliği (Kurdistan Islamic Union) www.kurdiu.org Erişim: 22 Mart 2019
- İFAV Yayınları, <https://www.ilahiyatvakfi.com/>, Erişim 25 Nisan 2021
- İlahiyat Vakfı, <https://www.ilahiyatvakfi.com/sayfa/hakkimizda>, Erişim: 22 Mart 2019
- İmam Rıza Dergahı Yayınları, <http://www.imamrizadergahiyayinlari.com/hakkimizda-h-56> Erişim:19 Ağustos 2019.
- İnsan Yayınları,
<http://www.insanyayinlari.com/Module/Page/Default/11/Hakk%c4%b1m%c4%b1zda> Erişim:19 Ağustos 2019
- İran İslami Katılım Cephesi (Islamic Iran Participation Front - Jebhe-ye Mosharekat-e Iran-e Eslami) www.mosharekat.com Erişim: 22 Mart 2019
- İslam Ekonomisi ve Finansı Uygulama ve Araştırma Merkezi (İSEFAM), <https://isefam.sakarya.edu.tr/islam-toplumunun-ekonomik-strukturu/>, Erişim: 30 Aralık 2021
- İslami Uyanış (The Islamic Awakening - Al-Sahwa al-Islamiyya) www.islamtoday.net Erişim: 22 Mart 2019
- İslam İktisadı Araştırma Merkezi (İKAM), <https://ikam.org.tr/ikam-hakkında>, Erişim: 22 Mart 2019
- İslam İktisadı Ekibi, (2016). İslam Ekonomisi Çalışmalarının Türkiye'deki Mevcut Durumu, Muhtemel Meydan Okumalar ve Çözüm Önerileri, <http://islamiktisadi.net/index.php/2016/10/05/islam-ekonomisi-calismalarinin-turkiyedeki-mevcut-durumu-muhtemel-meydan-okumalar-cozum-onerileri/>, Erişim 20 Mart 2017
- İslami Anayasa Hareketi (Islamic Constitutional Movement) www.icmkw.org Erişim: 22 Mart 2019

- İslami Kurtuluş Cephesi (Islamic Salvation Front (FIS) - jabhat al-inqadh al-islami) www.fisweb.org , Erişim: 22 Mart 2019
- İsmail Kara ile Mülakat, <https://www.themaydan.com/2017/10/turkiyede-islam-ve-islamcilik-ismail-kara-ile-mulakat/>, Erişim: 5 Mart 2017.
- İslam Kütüphanesi, İslam Ekonomi Doktrini, Muhammed Bakır es-Sadr, <https://www.islamkutuphanesi.com/turkcekitap/online/islam-ekonomi-doktrini/cilt-1/index.htm>, Erişim: 13 Nisan 2021.
- İz Yayıncılık, <https://www.iz.com.tr/hakkimizda> Erişim:19.08.2019
- Kadın Farkındalığının Yenilenmesi Örgütü: The Organisation for the Renewal of Female Awareness- munazzamattajdid al-wa'y al-nisa'i <https://idsb.org/en/listings/women-awareness-renewal-organisation-2/> Erişim: 12 Mart 2017
- Kalender Yayınevi, <https://www.kalenderyayinevi.com/hakkimizda>, Erişim: 22 Mart 2019
- Kayihan Yayınları, <https://www.kayihanyayinlari.com/kurumsal/hakkimizda>, Erişim: 12 Nisan 2020
- Kevser Yayıncılık, <https://www.kevseryayincilik.com/hakkimizda> Erişim 19 Ağustos 2019
- Kitanik, İslamda İktisat Nizamı, https://www.kitantik.com/product/ISLAMDA-IKTISAT-NIZAMI_1br9qfwkjblao51luif, Erişim: 23 Eylül 2021
- Kitanik, Modern İktisat ve İslam, https://www.kitantik.com/product/MODERN-IKTISAT-VE-ISLAM_1br9qfwki7su77i1arq, Erişim: 23 Eylül 2021
- Kitap Yurdu, <https://www.kitapyurdu.com>, Erişim: 10 Nisan 2022
- Kitap Yurdu, İslamda Siyasi İktisadi ve Fıkhi Mezhepler Tarihi, <https://www.kitapyurdu.com/kitap/islamda-siyasi-iktisadi-ve-fikhi-mezhepler-tarihi/71274.html>, Erişim: 23 Eylül 2021
- Kutub, Seyyid. (2009). İslam Ansiklopedisi, TDV İslâm Ansiklopedisi: İstanbul, Cild 37, 64-68 <https://islamansiklopedisi.org.tr/seyyid-kutub>, Erişim:15 Mart 2017
- Libya Müslüman Kardeşler Teşkilatı (MuslimBrothers) www.ikhwanlibya.org, Erişim: 22 Mart 2019
- Maydan Editors. (2017). Islamic Thought, Türkiye’de İslam ve İslamcılık:
- Eygi, Mehmet Şevket. (2009), <https://www.milligazete.com.tr/haber/1185530/mevdudi> , Erişim: 10 Ağustos 2018

Mısır İçi Partisi (Egyptian LabourParty - hizb al-amal al-misri) www.el-3amal.com, Erişim: 22 Mart 2019

Muslim Brothers Hammam Sa'id. <http://www.ikhwan-jor.com> Erişim: 22 Mart 2019

Muslim World League, <http://www.themwl.org/Home.aspx?l=EN/Official>, Erişim: 10 Mart 2017

Mücahidin İslami Teşkilatı (Organisation of Mujahidin of the Islamic Revolution-Sazman-e Mojahedin-e Enghelab-e Eslami) Behzad Nabavi www.mojahedin-enghelab.org

Müslüman Kardeşler Teşkilatı (MuslimBrothers -jama'at al-ikhwan al-muslimin) www.ikhwanonline.com www.ikhwanweb.com, Erişim: 22 Mart 2019

Nadir Kitap, <https://www.nadirkitap.com/>, Erişim: 10 Nisan 2022

Nahda Hareketi Hizb al-Nahda (exile) www.nahdha.net, Erişim: 22 Mart 2019

Önder, Neslihan Kibar. (2021). Kaddafi Dönemi Libya İç ve Dış Siyaseti: Libya Arap

Baharında Türkiye Politikası, Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi, Yıl 2021, Cilt 5, Sayı 1, 136-148.

Önsöz Yayıncılık, <https://www.onsozyayincilik.com.tr/tefsir>, Erişim: 22 Mart 2019

Önsöz Yayıncılık, <https://www.onsozyayincilik.com.tr/dua>, Erişim: 22 Mart 2019

Önsöz Yayıncılık, <https://www.onsozyayincilik.com.tr/geleneksel-tip>, Erişim: 22 Mart 2019

Önsöz Yayıncılık,
https://www.onsozyayincilik.com.tr/index.php?p=Products&ctg_id=2000&sort_type=rel-desc&page=1&rec_per_page=100&sort_type=rel-desc, Erişim: 22 Mart 2019

Önsöz Yayıncılık,
https://www.onsozyayincilik.com.tr/index.php?p=Products&ctg_id=2002&sort_type=rel-desc&page=1 Erişim:19 Ağustos 2019.

- Önsöz Yayıncılık,
https://www.onsozyayincilik.com.tr/index.php?p=Products&ctg_id=2003&sort_type=rel-desc&page=2&rec_per_page=20&sort_type=prd_name-asc, Erişim: 22 Mart 2019
- Önsöz Yayıncılık,
https://www.onsozyayincilik.com.tr/index.php?p=Products&ctg_id=2006&sort_type=rel-desc&page=1&rec_per_page=100&rec_per_page=100&sort_type=prd_name-asc
- Önsöz Yayıncılık,
https://www.onsozyayincilik.com.tr/index.php?p=Products&ctg_id=2013&sort_type=rel-desc&page=1, Erişim: 22 Mart 2019
- Önsöz Yayıncılık, <https://www.onsozyayincilik.com.tr/irfan>, Erişim: 22 Mart 2019
- Önsöz Yayıncılık, <https://www.onsozyayincilik.com.tr/roman>, Erişim: 22 Mart 2019
- Önsöz Yayıncılık, <https://www.onsozyayincilik.com.tr/uluslararasi-iliskiler>, Erişim: 22 Mart 2019
- Önsöz Yayıncılık, <https://www.onsozyayincilik.com.tr/yayinevleri.html> Erişim:19 Ağustos 2019.
- Peygamber Sevdalıları, <http://peygambersevdalilari.com/> Erişim: 22 Mart 2019
- Pınar Yayınları <http://www.pinaryayinlari.com/hakkimizda/>, Erişim: 22 Mart 2019
- Rağbet Kitap, <http://www.ragbetkitap.com/sayfa/hakkimizda>, Erişim: 22 Mart 2019
- Rassemblement National pour la Réforme et le Développement (RNRD)
<http://tewassoul.mr/fr/Articles?page=6>, Erişim: 12 Mart 2017
- Saadet Partisi (Felicity Party) www.saadetpartisi.org.tr Erişim: 22 Mart 2019
- Sadr Hareketi (The Sadr Movement) www.muqtada.com Erişim: 22 Mart 2019
- Sebil Yayınevi,
http://sebilyayinevi.com/index.php?route=information/information&information_id=4 Erişim:19 Ağustos 2019
- Selefi İslami Mirası Koruma Cemiyeti (Society for the Preservation of the Islamic Heritage - jam'iyat ihya' al-turath al-islami
- Sevdam, H. (2014). Cemaatin Mücadele Tarihine Kısa Bir Bakış, <http://huseynisevdam.tr.gg/cemaatin-mucadele-tarihi.htm> Erişim: 22 Mart 2019
- Sudan İslami Hareket Milli Kongresi (The Islamist movement National Congress)

- Sufi Kitap, <http://sufi.com.tr/hakkimizda/>, Erişim: 22 Mart 2019
- Suriye Müslüman Kardeşler Hareketi www.jimsyr.com Erişim: 22 Mart 2019
- Talu, Mehmet. “Neden Türban”, 12 Eylül 2012 <http://nedenturban.blogspot.com> ;
<http://www.tahavi.com/tesettur/024.html> Erişim: 20 Haziran 2018
- TBMM, Darbe ve Muhtıralar Meclis Araştırma Komisyonu Raporu,
https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem24/yil01/ss376_Cilt2.pdf , s.765
- Türkiye Yazarlar Birliği, TYB 2021 Ödüllerini kazananlar belli oldu,
<https://www.tyb.org.tr/tyb-2021-odullerini-kazananlar-belli-oldu-53010h.htm>,
Erişim: 10 Nisan 2022
- Türkmen, H. (2008). Türkiye’de İslamcılık ve Özeleştiri. İstanbul: Ekin Yayınları, 115-120.
- Uğurlu, Fatih. (1986), Altınoluk Dergisi, <https://katalog.idp.org.tr/pdf/34358/33126>
Erişim: 5 Mart 2017
- Ulusal Güven Partisi (National Confidence Party - Hezb-e E’temad-e Melli)
www.etemademelli.ir Erişim: 22 Mart 2019
- Ulusal İslam Birliği (The National Islamic Association -al-tajammu’ al-watani al-islami)
- Ulusal İslami Minbar www.almenber.org Erişim: 22 Mart 2019
- Uras, Güngör. (2011). Kaddafi’nin Yeşil Kitabı, <https://www.sadikcan.com/kaddafinin-yeşil-kitabi.html>, Erişim: 10 Ocak 2022
- Ürdün Müslüman Kardeşlerin İslami Hareket Cephesi www.jabha.net Erişim: 22 Mart 2019
- Yemen Reform Birliği (Yemeni Congregation for Reform - al-tajammu' al-yamanilil-islah) <http://www.al-islah.net> Erişim: 22 Mart 2019
- Yeni Merkez Partisi (The New CentreParty - Hizb al-Wasat al-Jadid)
www.alwasatparty.com Erişim: 22 Mart 2019
- Yüksel Müfid, İdeolojik İslamcılık/Selefilik ve dindar Müslümanlık, 27 Eylül 2014,
<http://www.yenisafak.com/yazarlar/mufityuksel/ideolojik-islamc%C4%B1l%C4%B1k-selefilik-ve-dindar-muslimanl%C4%B1k-56093>,
Erişim: 15 Şubat 2017
- Yüksel, Müfid. (2010). Modernleşme Sürecinde İslamcılığın Serencamı,
<http://divanpost.blogspot.com/2010/02/modernlesme-surecinde-islamciligin.html>
Erişim: 12 Şubat 2017

Yüksel, Müfid. (2015). AK Parti'nin lokomotifi Milli Görüş değil, radikal İslamcılar, <http://www.gundem360.com/haber-mufid-yuksel-ak-parti-nin-lokomotifi-milli-gorus-degil-radikal-islamcilar-6959.html> Erişim: 10 Şubat 2017

Yüksel, Müfid. Modern hayatın İslâm'a etkileri, 07 Eylül 2014, <https://www.dunyabulteni.net/alinti/modern-hayatin-islma-etkileri-h308500.html>, Erişim: 18 Şubat 2017

Makaleler

Abadan, N. (1984). Kitle İletişim ve Kültür. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 39 (01)

Acar, Demet Şefika, (2007). “İslamcı İdeoloji ve İslamcı Hareketler Ekseninde Orta Doğu”, Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi (38.:2007 : Ankara, Türkiye, ss:1-26

Acar, Demet Şefika. (2011). “İslamcı İdeoloji ve İslamcı Hareketler Ekseninde Orta Doğu”, Uluslararası İlişkiler, I.Cilt. s.1.

Akdoğan, Yalçın. (1999). “İslamcılık Bağlamında Türkiye’de Siyasal İslam’ın Gelişimi ve Refah Partisi 1980-1998 (Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Siyaset ve Sosyal Bilimler Bilim Dalı)”, İstanbul.

Aktay, Yasin. (2008), İslamcılık ve Bir Modern Melankoli: Eve Dön(eme)mek, Nihal ve Milet, Sayı: 5, No:3, Aralık, ss.13-50.

Aldemir, T. (2015). Tarihin Nöbet Değişiminde Zamanın Ruhü. İstanbul: Tire Kitap, s.46-50.

Ateşman, Ender. (2001), “Kültürel Farklardan Kaynaklanan Çeviri Sorunları Ve

Ateşman, Ender. “Küresel Farklardan Kaynaklanan Çeviri Sorunları ve Çözüm Önerileri”, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi Cilt: 18/Sayı: 2/ss. 29-35.

Aytepe, Mahsum. (2016). Doğuşundan Günümüze İslamcılığın Türkiye Seyri: Bir Sınıflandırma Denemesi, Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Journal of Social Sciences of Muş Alparslan University Yıl: 2016, Cilt/Volume: 4, Sayı: 1.

Baykan, Ali. (2005). “Sosyal-Kültürel Faktörlerin Çevirideki Rolü”, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl 2005, Cilt , Sayı 14, 177–197.

Berk, Özlem. (2001). “Ulusların ve Ulusal Kimliklerinin Oluşturulmasında Çeviri Yöntemlerinin Rol ve İşlevi”, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Yıl 2001, Cilt , Sayı 4,

- Bilici, Mücahit. (2004). “Küreselleşme ve Postmodernizmin İslamcılık Üzerindeki Etkileri”, *Modern Türkiye’de Siyasal Düşünce: İslamcılık C: 6*, İstanbul, İletişim Yayınları, 2004, ss. 789-803.
- Bodur, Hüsnü Ezber. (2004).” Orta Asya’da Militan İslamcı Hareketler ve Vahhabilik”, *Dini Araştırmalar*; Cilt: 7, s. 20, ss. 195-204
- Cilt:18/Sayı:2 s.29-35.
- Currie, James Muhammad Dawud. (2015). Kadizadeli Ottoman Scholarship, Muḥammad ibn ‘Abd al-Wahhāb, and the Rise of the Saudi State, *Journal of Islamic Studies*, Volume 26, Issue 3, September 2015, <https://doi.org/10.1093/jis/etv083> , pp.265–288.
- Çözüm Önerileri”, Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Dergisi,
- Diyanet İslam Ansiklopedisi, Kutluer, İ. (2001). İslamcılık (Düşüncede). 23, 65-67. İstanbul: DİA, 60-65
- Duran, Burhanettin ve Cemil Aydın, (2016). “Modern İslamcılık Düşüncesinin Rakip Oksidentalizmleri: Necip Fazıl Kısakürek ve Nurettin Topçu’da Hıristiyanlık, Batı ve Çağdaşlık Anlayışı”, *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, Sayı/Number 7 Yıl/Year 2016.
- Editör, (2011). *Milli Görüş Hareketi*, Necmettin Erbakan, Siyaset ve İslamcılık, Ümran, Nisan 2011, s.41.
- Ekinci, Ekrem Buğra. (2022). Şeyh Abduh ve Frenkleşen Mısır, <https://m.turkiyegazetesi.com.tr/yazarlar/prof-dr-ekrem-bugra-ekinci/622197.aspx>, Erişim:20 Şubat 2022.
- Elhan, Nail. (2016). İran Devrimi’nin Türkiye’de Yansımaları: “İrancılık” ve “İrancı” İslamcılık, *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi* ISSN:2147-7523 Cilt: 3, Sayı: 2, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/234581> ss.28-57, s.49
- Ete, Hatem. (2003). “Modernleşme ve Muhafazakarlık” Tezkire, Sayı:33.
- Fitzgerald, Mary ve Tarek Megerisi. (2015). *Libya: Whose Land Is It? Property Rights and Transition*, Legatum Institute, <https://lif.blob.core.windows.net/lif/docs/default-source/publications/libya---whose-land-is-it-2015-transitions-forum.pdf?sfvrsn=8>, Erişim:20 Ocak 2022.
- Gürpınar, Bulut. (2017). Hilâl Dergisi ve Dünya Siyasetine Bakışı, *Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt/Volume: 2, Sayı/Issue: 2 Aralık/December 2017, ss.436-452.
- Kara, İsmail. (1985). “Cumhuriyet Türkiye’sinde Dini Yayıncılığın Gelişimi Üzerine Birkaç Not.” *Toplum ve Bilim*, sayı: 29/30 (Bahar-Yaz).

- Kara, İsmail. “Cumhuriyet Türkiye’sinde Dini Yayıncılığın Gelişimi Üzerine Birkaç Not.” Toplum ve Bilim, sayı: 29/30 (Bahar-Yaz), 1985, s. 169.
- Karakaş, Mehmet. (2013). Türkiye’nin Kimlikler Siyaseti ve Sosyolojisi, Akademik İncelemeler Dergisi (Journal of Academic Inquiries) Cilt/Volume: 8, Sayı/Number: 2, Yıl/Year: 2013, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/17716> Erişim: 22 Mayıs 2020
- Komissarov, Vilen. N. (2016). Çeviride Dil ve Kültür: Paydaş mı Yoksa Rakip mi? Çev:
- Luhmann, Niklas (1991) *Soziale Systeme* Frankfurt am Main: Suhrkamp.
- Mehmet İli, Karatekin Edebiyat Fakültesi Dergisi (KAREFAD) 4(1): 91-102.
- Koyuncu, Ahmet Ayhan. (1970). Sonrası Türkiye’deki İslamcılar ve Demokrasi: Şirkten Sahiplenmeye Paradigma Değişiminin İz Sürümü, Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 10/6 Spring 2015, p. 619-636, sf.629
- Mustafa, Can. (1991). “Milli Kültür ve Dil”, SÜ Fen-Ede. Fak. Edebiyat Dergisi 1991, 6. Sayı, ss.175-182, s.176.
- Özel, Cemal. (2016). 1980’lerden Günümüze İslamcı Müziğin Sosyolojik Analizi, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 57:1, ss.145-174, s.147.
- Palwasha L. Kakar and Zahra Langhi. (2017). Libya’s Religious Sector And Peacebuilding Efforts, United States Institute of Peace, <https://www.usip.org/sites/default/files/2017-10/pw124-libya-religious-sector-and-peacebuilding-efforts.pdf>, Erişim: 10 Ocak 2022
- Sahiplenmeye Paradigma Değişiminin İz Sürümü, Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 10/6 Spring 2015, p. 619-636, sf.632
- Sönmez, M. A. (1995). İsmail Hatip Erzen. İstanbul: DİA, 318.
- Şimşek, Fatih. (2013). Kültürbilim Alanında Yaşanan Kültürel Dönüşümlerin Kültür Odaklı Çeviri Kuramlarına Etkisi, TURUK International Language, Literature and Folklore Researches Journal 2013, Year 1, Issue 2, ss.258-264.
- Tabakoğlu, Ahmet. (2010). Bir İlim Olarak İslâm İktisadı, İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi, İslam İktisadı Özel Sayısı, 2010, s.17 <http://www.islamhukuku.com/uploads/sayilar/islam%20hukuku%20dergisi%2016648.pdf> Erişim 17 Mart 2017

- Tabakoğlu, Ahmet. (2010). Bir İlim Olarak İslam İktisadı, İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi, İslam İktisadı Özel Sayısı, s.15
<http://www.islamhukuku.com/uploads/sayilar/islam%20hukuku%20dergisi%2016648.pdf> Erişim 17 Mart 2017
- Tabakoğlu, Ahmet. (2010). Bir İlim Olarak İslâm İktisadı, İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi, İslam İktisadı Özel Sayısı, Sayı:16
<http://www.islamhukuku.com/uploads/sayilar/islam%20hukuku%20dergisi%2016648.pdf> Erişim: 17 Mart 2019
- Miller, Judith. (1986). The New York Times. February 3, 1986, Section B, Page 5
<https://www.nytimes.com/1986/02/03/style/libya-s-women-era-of-change.html>,
Erişim: 10 Ocak 2022
- Tosun, Muharrem. (2002). “Erek Odaklı Çeviribilim Kuramlarının Kültürel Aktarıma Bakışı ve Çeviribilimde Pardigma Değişimi”, Edebi Çeviri ve Kültür Transferi, Ege Alman Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi, İzmir. Königs, 1990:112; Tosun, 2002:66-67
- Tosun, Muharrem. (2006). “Kültürlerarası Bilgi Aktarımında Çevirmenin Sorumluluğu”, Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi. Cilt: 3 Sayı: 2 Yıl: 2006:1-9
- Tuztaş, Talip. (2004). “Kültür ve İdeal Kültür”, Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi Yıl 2004, Cilt 0, Sayı 8.
- Yücel, Faruk (2007). Çeviri Eleştirisi Neyi Eleştirir?, U.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi Yıl: 8, Sayı: 12, 2007/1

EKLER

EK 1: Ortadoğudan Yapılan Çeviri Eserlerle İlgili Bazı Örnek Çalışmalar

Yazar Adı	Eser Adı	Tercüme Eden Yayınevi	Basım Yılı	Orijinal Dil	Eserin Çevirmeni
Abdullah Vakhabov	Sovyetler Birliğinde İslam	Havass Yayınları	1979	Fransızca	Sibel Özbudun
Abdülkadir Udeh	Evlatlarının Cehaleti Alimlerinin Acizliği Karşısında İslam	Ravza Yayınları	1998	Arapça	Ebubekir Korkmaz
Abdülkadir Udeh	İslam ve Siyasi Durumumuz	Pınar Yayınları	1982	Arapça	M.Beşir Eryarsoy
Abdülkadir Udeh	İslam ve Yürürlükteki Kanunlar	Ravza Yayınları	2018	Arapça	
Abdülkadir Udeh	Sömürge Hukuku ve İslam	İşaret Yayınları	1988	Arapça	Ahmet Davutlugil
Ahmed Zeki Yemani	Hazreti Ali'nin Faziletnamesi	Can Yayınları	2000	Arapça	Abbas Altınkaş Yemini
Ahmet Hasan Abadani	İran Raporu	Üçüncü Dünya Yayınları	1977	Farsça	Selçuk Barlas
Ali Abdürrezzak	İslam'da İktidarın Temelleri	Birleşik Yayıncılık	1995	Arapça	Ömer Rıza Doğrul
Asaf Hüseyin	İran'da Devrim ve Karşı Devrim	Pınar Yayınları	2009	Farsça	
Asaf Hüseyin	Batının İslamla Kavgası	Pınar Yayınları	2017	Farsça	Mesut Karaşahan
Asaf Hüseyin	İslami Uyanış Fikri	Pınar Yayınları	2017	Farsça	
Asaf Hüseyin	Ortadoğuda Devlet ve Terör	Pınar Yayınları	2004	Farsça	
Asaf Hüseyin	İslami Köktencilüğün Ötesi	Ekin Yayınları		Farsça	Selahattin Ayaz
Asaf Hüseyin	İslam Dünyasına Siyasi Bakışlar	İz Yayıncılık	1991	Farsça	Murat Çiftkaya
Basil Yusuf	Baas İdeolojisi ve İnsan Hakları	Yabancı Dillerde Çeviri ve Yayın Dairesi	1980	Arapça	
Harun Han Şirvani	İslam'da Siyasi Düşünce ve İdare	İrfan Yayınevi	1965	Arapça	Kemal Kuşçu
İbn Rüşd	Siyasete Dair Temel Bilgiler	Karbon Kitaplar	2020		Muharrem Hilmi Özev
Kozma Skarço	Arnavutluk Sosyalist Halk Cumhuriyetinde Tarım	Karınca Yayınevi	1990	Arnavutça	Hüseyin Kahverengi
Mesih Muhaciri	Halkların Kurtuluşu ve İslam Devriminin Dinamikleri	Akademi Yayınları	1991	Farsça	Gürsel Uğurlu
Mesih Muhaciri	Batının Batışı	Kevser Yayınları	1992	Farsça	Abdullah Özgür
Ömer Abdurrahman	Cihad Müdafaası	İstişare Yayınları	1993	Arapça	Mehmed Emin Akın
Ömer Abdurrahman	İslam Hukukuna Göre Devlet Başkanlarının Çeşitleri ve Hükümleri	Küresel Kitap	2017	Arapça	

Ömer Abdurrahman	Tarihe Şahitliğim	Küresel Kitap	2014	Arapça	Defne Bayrak
Shirin Akiner	Sovyet Müslümanları	Büyüyenay	1995		Tufan Buzpınar, Ahmet Mutlu
Şeyh Abdülaziz Çaviş	İslam ve Siyaset Hz. Ali'nin Bir Emirnamesi	Büyüyenay	2017	Arapça	Mehmet Akif Ersoy
Vincent Monteil	Afrika'da İslam	Pınar Yayınları	1992		İzzet Tanju

EK 2: Sosyoloji Alanındaki Çeviri Eserler

Yazar Adı	Eser Adı	Tercüme Eden Yayınevi	Basım Yılı	Eserin Orijinal Dili	Eserin Çevirmeni
Abdullah Ahsen	Çağdaş Müslümanın Kimlik Krizi	İnkılab Yayınları	1986	Arapça	Kenan Dönmez
Abdullah Ahsen	Ümmet ya da Ulus Kimliklerin Çatışması	İnkılab Yayınları	1995	Arapça	Kenan Çayır
Abdullah Nâsîh Ulvân	İslâm'a Göre İnsan Şahsiyetinin Oluşması	Uysal Kitabevi	1991	Arapça	İsmail Kaya
Abdullah Nâsîh Ulvân	İslam Kardeşliği	Uysal Kitabevi	1994	Arapça	İsmail Kaya
Abdullah Nâsîh Ulvân	İslam'da Sosyal Dayanışma	Uysal Kitabevi	1990	Arapça	İsmail Kaya
Abdullah Nâsîh Ulvân	Kitle İletişim Araçları ve İslam	Uysal Kitabevi	1990	Arapça	İsmail Kaya
Abdülkerim Suruş	Aydınlık ve Dindarlık	Kıyam	1990	Farsça	Sabah Kara
Abdülkerim Suruş	Biz hangi dünyada yaşıyoruz	Seçkin	1986	Farsça	Hüseyin Hatemî
Abdülkerim Suruş	Dini düşüncenin yeniden kurulması ve Dr.Ali Şeriatî	Kıyam	1989	Farsça	Sabah Kara
Abdülkerim Suruş	İlerici Gericilik	Kıyam	1990	Farsça	Abdullah Kutlu
Abdülkerim Suruş	Kim Savaşım Verebilir	Seçkin	1988	Farsça	Sabah Kara
Abdülkerim Suruş	Medine Toplumu	Risale	1988	Farsça	Nureddin Yıldız
Abdülkerim Suruş	Kültür ve Çağdaşlaşma	Yayın Birliği	1991	Farsça	M.Cüneyt Kavşut
Asaf Hüseyin, Robert Olsan	Oryantalistler ve İslamiyatçılar	İnsan Yayınları	1989	Arapça	Bedirhan Muhib
Bijan Djazani	İran'da Silahlı Mücadele Kitlelerin Devrim Yoluna Çekilmesi	Yar Yayınları	1978	Almanca	S. Kaya
Celal Ali Ahmed	Batılılaşma Hastalığı: Batıdan Gelen Veba	Yöneliş Yayınları	2000	Farsça	Fatmanur Altun
Ekber S. Ahmed	İslam'ın Keşfi (İslam Toplumu ve Tarih)	İz Yayıncılık		Arapça	Lütfullah Karaman
Ekber S. Ahmed	Postmodernizm ve İslâm	Cep Kitapları	1995	İngilizce	Ç. Deniztekin
Hasan Turabi	Namaz	Risale Yayınları	2011	Arapça	Saim Eminoğlu
Hişam Cuayyit	Avrupa ve İslam	İz Yayıncılık	1995	Arapça	Kemal Kahraman
İbni Haldun	Mukaddime	Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı	1986	Arapça	Zakir Kadiri Ugan
İlyas Ba Yunus, Ferid Ahmed	İslam Sosyolojisi: Bir Giriş Denemesi	Yeni Zamanlar Sahaf	1986	Arapça	
M. Ahmed Abdusselam	Kur'an Niçin İndirildi?	Fecr Yayınevi	1996	Arapça	
Meryem Cemile	İslam ve Oryantalizm	Berikan Yayınevi	2011	Arapça	Ahmet Deniz

Mohammad Mazharuddin Siddiqi	İslam Dünyasında Modernist Düşünce	Dergah	1990	İngilizce	Murat Fırat Göksel Korkmaz
Muhammed El-Behiy	Batı Toplumunda Sınıflaşma ve Çağdaş İslam Toplumuna Etkileri	İlim Yayma	1986	Arapça	M.Sait Şimşek
Muhammed Hüseyin Tabatabai	İslam Sosyolojisi	Kevser Yayınları	2008	Farsça	Hasan Kanaatlı
Muhammed Said Ramazan El-Buti	İslam Toplumunun Oluşumu	Şura	1992	Arapça	Süleyman Güzel
Raşid El Gannuşi	Kur'an ve Yaşam Arasında Kadın	Mana Yayınları	2011	Arapça	Muhammed Coşkun
Roger Garaudy	İslam'ın Vadettikleri	Timaş Yayınları Ertu Matbaası	2021 1983	Fransızca	Cemal Aydın Nezih Uzel
Roger Garaudy	İslam ve İnsanlığın Geleceği	Timaş Yayınları Pınar Yayınları	2020 1990	Fransızca	Cemal Aydın
Roger Garaudy	21. Yüzyılda İslam'ın Dirilişi	Timaş Yayınları	2020	Fransızca	Cemal Aydın
Roger Garaudy	Yaşayan İslam	Timaş Yayınları	2021	Fransızca	Mehmet Bayrakdar
Roger Garaudy	İslam Dünyasının Yükseliş ve Çöküşleri	Timaş Yayınları	2019	Fransızca	Cemal Aydın
Roger Garaudy	İslam Medeniyetinin İnsanlığa Katkısı	Timaş Yayınları	2020	Fransızca	Cemal Aydın
Safinaz Kazım	Kadının Özgürlüğü	Düşün Yayıncılık	2013	Arapça	Mustafa İslamoğlu

EK 3: İslamcılık Alanındaki Çeviri Eserler

Yazar Adı	Eser Adı	Tercüme Eden Yayınevi	Basım Yılı	Orijinal Dil	Eserin Çevirmeni
Abdullah Nasih Ulvan	Çağdaş Saldırıları Karşısında Müslüman Genç	Hicret K.	1994	Arapça	
Abdullah Nasih Ulvan	Müslüman Gençliğin Önündeki Engeller	Görüş Yayınları	1991	Arapça	
Abdullah Nasih Ulvan	İslam Davetçilerine	Ravza	2001	Arapça	Merdan Güneş
Abdullah Nasih Ulvan	İslam İnanç Hürriyeti	Uysal	1990	Arapça	İsmail Kaya
Abdülazizi El-Duri	İlk Dönem İslam Tarihi: Bir Önsöz	Endülüs	1991	Arapça	Hayrettin Yücesoy
Abdülkadir Sufi	Yarınki İslam: Bir Manifesto	Aylık Dergi	1985	İngilizce	Yaşar Kaplan
Ahmed Emin	İslam'ın Bugünü: Yevmül-İslam	Çağlar Basımevi	1977	Arapça	Abdülvehhab Öztürk
Ahmet Tahir	Suçlamalar ve Arka Planı	İslam International Publications	1990	Arapça	
Ahmet Tahir	Tarih Gerçekleri Işığında İngiliz Fidanı	İslam International Publications	1991	Urduca	M.C. Şems
Ali Abdülhalim Mahmud	İslam'ı Anlamanın Usulü: İmam Hasan el-Benna'nın Fehm Risalesinin Şerhi	Yöntem Yayınları	2000	Arapça	Sadullah Ergün Muhammed Gündoğdu Muhammed Özkılıç,
Ali Abdülhalim Mahmud	Müslüman Kardeşlerde Eğitim ve Teşkilatlanma Siyaseti	Server Basın ve Yayın	1990	Arapça	Mehmet Emin Akın
Ali Merad	Çağdaş İslam	İletişim	1993	Fransızca	Cüneyt Akalın
Ayetullah Seyyid Ali Hamenei	Özgürlüğünü Bekleyen Toprak Filistin	Feta Yayıncılık	2015	Arapça	Muaz Pazarpaşı
Aziz Al-Azmeh	İslamlar ve Moderniteler	İletişim	2021	Arapça	Elçin Gen
Brynjar Lia	Müslüman Kardeşlerin Doğuşu	Ekin Yayınları	2014	Arapça	İhsan Toker
Cela'ül Alem	Batılı Liderler Diyor ki: İslam'ı Yıkın ve Müslümanları Mahvedin	Nizam Yayınevi	1982	Arapça	Resul Tosun
Daniel Pipes	Tanrı Adına: İslam ve Siyasal Güç	Yaprak	1991	İngilizce	Celal Kapkın
Farabi	Eflatun ile Aristoteles'in Görüşlerinin Uzlaştırılması	İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Basımevi	1984	Arapça	Mahmut Kaya
Farabi	El-Medinatü'l Fazıla	MEB	1989	Arapça	Nazif Danışman
Fazlur Rahman	Tarih Boyunca İslami Metodoloji Sorunu	Ankara Okulu Yayınları	2009	Arapça	Fazlur Rahman, Salih Akdemir

Fazlurrahman	İslam ve Çağdaşlık	Fecr	1990	İngilizce	Alpaslan Açıkgenç, M.Hayri Kırbaçoğlu
Fethi Yeken	Çağdaş Davet Önderleri	Ravza Yayınları	1992		Ziya Eryılmaz
Fethi Yeken	İdeolojilerin Çöküşü ve İslam'ın Evrenselliği	Ravza Yayınları	1998		İrfan İnce
Fethi Yeken	İslam Gençliği	Ravza Yayınları	2001		
Fethi Yeken	İslam Işığında Hareketler ve İdeolojiler	Ravza Yayınları	1996		Mahmut Polat
Hasan el-Benna	Müslüman Kardeşler Teşkilatı	Özgü Yayınları	2016		
Hasan El-Benna	Davanın Esasları	İslamoğlu	1987	Arapça	Abdürrahim Mert
Hasan El-Benna	Gençlik İman ve Cihat	İslamoğlu	1990	Arapça	Abdürrahim Mert
Hasan El-Benna	İslam Işığında Problemlerimiz	İslamoğlu	1988	Arapça	Abdürrahim Mert
Hasan El-Benna	İslam Pratiğinden 20 Çizgi	Saff Yayıncılık	1987	Arapça	Mehmet Alptekin
Hasan El-Benna	Tefsir İlmi ve Fatiha Süresi Tefsiri	Şura Yayıncılık	1990	Arapça	Murat Albayrak
Hasan El-Benna	Teori ve Pratikte İslami Hareket	İslamoğlu	1989	Arapça	Abdürrahim Mert
Hasan el-Benna	Hatıralarım / Müslüman Kardeşler	Beka Yayınları	2007	Arapça	M. Beşir Eryarsoy
Hasan el-Benna	Davamızın İlkeleri	MGV Yayınları	2021	Arapça	
Hasan el-Benna	İslam ve Siyaset	Buruc Yayınları	2020	Arapça	
Henry Munson	Ortadoğu'da İslam ve Devrim	Akademi	1990	İngilizce	Halil Ekşi Cemil Polat
Hüseyin Nasr	Batı Felsefeleri ve İslam	Bir	1985	İngilizce	Selâhaddin Ayaz
Hüseyin Nasr	Genç Müslüm Modern Dünya Rehberi	İz Yayıncılık	1995	İngilizce	Şahabeddin Yalçın
Hüseyin Nasr	İslam'da Düşünce ve Hayat	İnsan	1988	İngilizce	Fatih Tatlıhoğlu
Hüseyin Nasr	İslam ve İlim	İnsan	1989	İngilizce	İlhan Kutluer
Hüseyin Nasr	İslam ve Modern İnsanın Çıkmazı	İnsan	1984	İngilizce	Ali Ünal
Hüseyin Nasr	Modern Dünyada Geleneksel İslam	İnsan	1989	İngilizce	Hüsametin Arslan, Savaş Barkçın
Hüsnü Ebuyezid	Sedat'ı Kim Öldürdü?	İslamoğlu	1987	Arapça	Riad Erkan
İbn Kudame	Te'vil Etmenin Kınanması	Mercan Kitap	2013	Arapça	Mustafa Kemal Koca
İhsan İlahi Zahir	İslam Dünyasında İngiliz Emperyalizmi: Kadıyanilik	Bereket Yayınları	2016	İngilizce	Arif Aytekin
İmadüddin Halil	İslamın Tarih Yorumu	Akdem Yayınları	2019	Arapça	Ahmet Ağırakça
İmadüddin Halil	Müslüman Aklın İnşası	Mahya Yayınları	2017	Arapça	Betül Altındış Emine Durmuş Feyza Altındış
İmadüddin Halil	İslam'da Liderlik	Madve Yayınları		Arapça	Mehmet Yolcu

İmadüddin Halil	İslam Medeniyeti Üzerine	Madve Yayınları		Arapça	Mehmet Yolcu
İmadüddin Halil	Sosyal Adalet	Şule Yayınları		Arapça	Said Aykut
İmadüddin Halil	Kılıç ve Kelime	Mana Yayınları	2016	Arapça	
İsmail Raci Faruki	İslam	Risale	1989	Arapça	Osman Tunç
İsmail Raci Faruki	İslam ve Siyonizm	Risale	1987	İngilizce	Atilla Özdür
Jacob M. Landau	Pan-İslam Politikaları İdeoloji ve Örgütlenme	Anka Yayınları	2001	İngilizce	Nigar Bulut
JohnL. Esposito	Güçlenen İslam'ın Yankıları	Yöneliş	1989	İngilizce	Erol Çatalbaş
M.Ahmed Ez Zerqa & A.Muhammed Abdülaziz	İslam'a Göre Banka ve Sigorta	Damla Yayınevi	1981	Arapça	Hayreddin Karaman
Mahmud Hamdi Zakzuk	Küreselleşme Çağında İslam	Mana Yayınları	2013	Arapça	
Malek Bennabi	Çağa Tanıklığım	Bir	1987	Arapça	İbrahim Aydın
Malek Bennabi	İslam Davası	Yöneliş	1990	Arapça	
Malek Bennabi	İslam Dünyasında Fikir ve Put	Boğaziçi	1992	Arapça	Cemal Aydın
Mehdi Hasan El-Zaman	İlk İslam Devletlerinde Ekonomik Strüktür	Akabe	1987	Arapça	Sinan Ersoy
Meryem Cemile	İslam ve Çağdaş Öncüleri	Bir Yayıncılık	1976	Arapça	Selâhaddin Ayaz
Mevdudi	Cihad	Dünya	1986	Arapça	Yüksel Durgun
Mevdudi	Cuma Konuşmaları	Fikir	1991	Urduca	Muhammed Han Kayami
Mevdudi	Faiz	Bir	1985	Urduca	M.Beşir Eryarsoy
Mevdudi	Fetvalar	Atlas Nehir İletişim	1992	Urduca	Mahmud Osmanoğlu
Mevdudi	Gelin Bu Dünyayı Değiştirelim	Inkılâp	1986	Arapça	Nurettin Temiz
Mevdudi	Gelin Müslüman Olalım	Pınar	1993	Urduca	Filiz Handan Türedi
Mevdudi	Günümüzde İslâm	Bir	1985	Arapça	M.Beşir Eryarsoy
Mevdudi	Hakka Davet	Uyanış Kitabevi	1986	Urduca	Süleyman Güzel
Mevdudi	Hicab	Alemdar Ofset	1978	Urduca	Ali Genceli
Mevdudi	İslâm'a İlk Adım	Inkılâp	1986	Urduca	Serdar Güzey
Mevdudi	İslam'da İhya Hareketleri	Pınar	1986	Urduca	A.Ali Genç
Mevdudi	İslam Davetçilerine	Dünya	1986	Urduca	Yüksel Durgun
Mevdudi	İslam Dünyası Batı Uygarlığı	Adım	1989	Urduca	Çetin Manisalı
Mevdudi	İslami Hareketin Ahlaki Esasları	Gümüş Yayınları	1986	Urduca	Abdullah Tokatlı
Mevdudi	İslami Hareketin Dinamikleri	Nehir	1986	Arapça	Namık Yazıcı
Mevdudi	İslami Kavramlar	Pınar	1991	Urduca	Süleyman Akyüz
Mevdudi	İslam Medeniyeti	Dünya	1986	Urduca	Salih Gürsel

Mevdudi	İslam Vahdeti ve Irkçılık	Şura	1990	Urduca	Süleyman Güzel
Mevdudi	Müslümanca Yaşamak Üzerine	Fıtrat	1986	Arapça	Celeleddin Yılmaz
Mevdudi	Seçilmiş Konuşmalar ve Yazılar	Fikir	1986	Arapça	Mehmet Bayrak
Muhammad Hasan Buraygish	Davetçi Müslüman Kadın	Seçkin	1987		Mehmet Çelen
Muhammed Abdullah el-Arabi	İslam'da Yönetim Sistemi	Şura Yayınları	1991	Arapça	Süleyman Güzel
Muhammed Abdurrahman Silhati	Mezhebsizlik ve Vehhabilik	Berekât Yayınevi	1978	Arapça	Abdürreşid Avanoğlu
Muhammed Abdül Mannan	İslam Ekonomi Toplumunun Kuruluşu	Fikir Yayınları	1989	Arapça	Ahmet Saidoğlu
Muhammed Abdül Mannan	İslam ve Çağdaş Ekonomik Konular	Fatih Matbaası	1984	İngilizce	Ali Zengin
Muhammed Berekat	İslami Hareket Metodu ve Seyyid Kutup	Risale Yayınları	1990	Arapça	M.Beşir Eryarsoy
Muhammed Ebu Zehra	Hıristiyanlık Üzerine Konferanslar	Fikir Yayınları	1978	Arapça	Akif Nuri Karcıoğlu
Muhammed Ebu Zehra	İmam Cafer	Şafak Yayınları	1992	Arapça	İbrahim Tüfekçi
Muhammed Ebu Zehra	İslâm'da Savaş Kavramı	Fikir Yayınları	1985	Fransızca	Cemal Karaağaçlı
Muhammed Ebu Zehra	İmam Ibn-i Teymiyye	İslamoğlu	1988	Arapça	Nusreddin Bolelli
Muhammed Ebu Zehra	İslam'da Fıkhî Mezhepler Tarihi	Hisar Yayınevi	1978	Arapça	Abdulkadir Şener
Muhammed Ebu Zehra	İslam'da Siyasi ve İtikadi Mezhepler Tarihi	Hisar Yayınevi	1983	Arapça	Kerim Aytekin, Hasan Karakaya
Muhammed Ebu Zehra	İslam Hukuku Metodolojisi Fıkıh Usulü	Fon Matbaası	1981	Arapça	Abdulkadir Şener
Muhammed Ebu Zehra	İslam Hukuku Metodolojisi	Fecr	1990	Arapça	Abdulkadir Şener
Muhammed Ebu Zehra	Tarih boyunca İslam Hukuk Okulları ve Büyük İmamlar	İhya	1986	Arapça	İ. E. DAL.
Muhammed Hüseyin Tabatabai	İslam ve Çağdaş İnsan	Kevser Yayınları	2018	Farsça	Mustafa Yalçın
Muhammed Hüseyin Tabatabai	İslam Çağ ve İnsanın Tarihte Tekamülü	Seçkin	1989	Farsça	Ubeyd Küçüker
Muhammed İkbâl	İslam'da Dini Düşüncenin Yeniden Doğuşu	Acar Matbaacılık	1984	Farsça	Nisar Ahmed Ensar
Muhammed İkbâl	İslami Benliğin İçyüzü	Fıtrat	1986	Farsça	Ali Yüksel
Muhammed Kutub	Çağdaş Dünyaya İslami Bakış	Beka Yayınları	2013	Arapça	M. Beşir Eryarsoy
Muhammed Kutub	Küreselleşme ve Müslümanlar	Beka Yayınları	2013	Arapça	M. Beşir Eryarsoy
Muhammed Said Ramazan El-Buti	Kaderin Efendisi Kim	Madve	1987	Arapça	Ramazan Tuğ

Muhammed Said Ramazan El-Buti	Müslümanların Gerilemesinden Kimler Sorumludur?	Madve	1985	Arapça	Bahaddin Sağlam
Muhammed Said Ramazan El-Buti	Peygamberimiz(s.a.v.)'ın Uygulamasıyla İslam	Madve	1984 1985	Arapça	Orhan Aktepe Ali Nar
Muhammed Selahaddin	Özgürlük Arayışı ve İslam	Pınar	1989	Farsça	N. Ahmet Asrar
Mustafa Ahmed E-Zerka	İslam Hukuku	Servet Armağan	1992	Arapça	Timaş Yayınları
Mustafa Tahhan	İslami Çalışma Metodu	Risale	1989	Arapça	Nurettin Yıldız
Mustafa Tahhan	İstikamet ve Sapma Arasında İslami Hareket	Risale	1989	Farsça	Nurettin Yıldız
Ömer Tilmisani	En Yakın Dostunun Kaleminden Hasan el-Benna	Asalet Yayınları	2021	Arapça	Diyaettin Uysal
Philip Mattar	Kudüs Müftüsü Hacı Emin El-Hüseyni	Yeni Zamanlar Dağıtım	1991	İngilizce	İsa Ölmez Ali Soylu
Ramazan Külye	Ortadoğu'da Din Temelli Bir Sosyal Hareket Olarak Müslüman Kardeşler	Elvan	2014		
Raşid El Gannuşi	Filistin Sorunu ve FKÖ	Bir Yayıncılık	1988	Arapça	Lütfullah Bender
Raşid El Gannuşi	İslami Yöneliş	Bir Yayıncılık	1987	Arapça	Abdullah Baykal
Raşid El Gannuşi	İslam Devletinde Kamusal Özgürlükler	Mana Yayınları	2016	Arapça	Osman Tunç
Raşid El Gannuşi	Laiklik ve Sivil Toplum	Mana Yayınları	2018	Arapça	Gülşen Topçu
Raşid El Gannuşi	İslam Toplumunda Vatandaşlık Hakları	Birleşik Yayıncılık		Arapça	Abdülmecit Can
Rıfat Seyyid Ahmed	İslami Direniş Haritası	İşaret Yayınları	1989	Arapça	Cuma Ağaç
Robin Woodsworth Carlsen	İmam ve Onun İslam Devrimi: Cennetin ve Cehennem İçine Bir Yolculuk	Endişe	1990	İngilizce	Bedirhan Muhib
Rudolph Peters	İslam ve Sömürgecilik	Nehir	1989	İngilizce	Süleyman Gündüz
S. Muhammed et Temmavi	Hz Ömer ve Modern Sistemler	Kayıhan Yayınları	2004	Arapça	Muhammed Vesim Taylan
Said Havva	Cihat Yolunda Bir Adım Daha	Uysal	1992	Arapça	Abdullah Şaşmaz
Said Havva	Evrensel ve Yepyeni Bir Uygarlık İçin İslami Metotlar	Nizam	1984	Arapça	Abdullah Tokatlı
Said Havva	Kur'an ve Sünnete Göre İnsan ve Mükellefiyetleri	Server Yayın	1990	Arapça	M.Abdussamet Görmez,
Said Havva	Müslüman Kardeşler Hareketine Giriş	Uysal	1980	Arapça	M.Said Şimşek
Salah Abdülfettah El-Halidi	Seyyid Kutub Gözüyle Amerika	Hikmet Neşriyat	1987	Arapça	Remzi Yeşilli
Salih El-verdani	Mısır'da İslami Akımlar	Fecr Yayınevi	2011	Arapça	Üsame Zeydoğlu, Salih El-Verdani

Shabbir - Alvi-Rizvi	Sovyet İşgali Altındaki Afganistan	Bürde Yayınları	1982	İngilizce	Ali Bosnalı-Abdullah Arslan
Syed Muhammad Naquib al-Attas	Modern Çağ ve İslami Düşünüşün Problemleri	İnsan Yayınları	1989	İngilizce	Mahmut Erol Kılıç
Şahruh Akhavi	İran'da Din ve Siyaset	Yöneliş Yayınları	1990	İngilizce	Selahattin Ayaz
Şahruh Akhavi	Ortadoğu'da Laik ve Kutsal Politikalar	Asur Yayınları	2012	İngilizce	Mustafa Topal
Vahideddin Han	Bilim ve Uygarlık Açısından İslam	İşaret	1989	Farsça	Bekir Karlığa
Vahideddin Han	Kur'an'ın Öngördüğü	Bir	1987	Farsça	İbrahim Şahin
William Montgomery Watt	İslam Düşüncesinin Teşekkül Devri	San Matbaası	1981	İngilizce	Ethem Ruhi Fiğlalı,
Yusuf el-Karadavi	Alim ve Tağut	İslamoğlu	1990	Arapça	Ahmet Pakalın
Yusuf el-Karadavi	Allah'ın Varlığı ve Tevhidin Hakikati	İhtar Yayıncılık	1994	Arapça	Abdullah Kara
Yusuf el-Karadavi	Beklenen Zafer Nesli	İklim	1988	Arapça	Hasan Fehmi Ulus,
Yusuf el-Karadavi	Çağdaş Problemlere Fetvalar	İlim	1986	Arapça	Mehmet Keskin,
Yusuf el-Karadavi	İftiralar ve Şüpheler Karşısında İslam	Madve	1987	Arapça	Ali Göçü
Yusuf el-Karadavi	İslam'da Helal ve Haram	Kültür Basın Yayın Birliği	1990	Arapça	Mustafa Varlı
Yusuf el-Karadavi	İslam Hukuku Teori-Pratik	Zafer Matbaası	1983	Arapça	M.Nuri Doğan
Yusuf el-Karadavi	İslam Hukukunda Zekât	Kayhan Yayınevi	1984	Arapça	İbrahim Sarmış
Yusuf el-Karadavi	İslami Uyanışın Problemleri	Risale	1986	Arapça	Hasan Fehmi Ulus
Yusuf el-Karadavi	Kültür Yapımız	Risale	1985	Arapça	M.Ali Seraceddin
Yusuf el-Karadavi	Müslümanın Hayatında Vakit	Esra	1990	Arapça	Muhammed Enes
Yusuf el-Karadavi	Müslümanlar Gayrimüslimlere Nasıl Davrandı	Gül	1985	Arapça	M.Beşir Eryarsoy
Yusuf el-Karadavi	Nasıl bir Kültür, Davetçinin Kültürü	Hibaş Basım Sanayii	1982	Arapça	M.Said Şimşek
Yusuf el-Karadavi	Temel Nitelikleriyle İslam	Selâm	1986	Arapça	İbrahim Sarmış
Yusuf el-Karadavi	Tevhidin Hakikati	Saff Yayıncılık	1988	Arapça	Mehmet Alptekin
Yusuf el-Karadavi	İslam'da Devlet Mefhumu	Nida Yayıncılık	2013	Arapça	
Yusuf el-Karadavi	İslam Ümmeti Hayal mi Gerçek mi?	Nida Yayıncılık	2008	Arapça	Mehmet Akbaş

EK 4: Bilimsel Alandaki Çeviri Eserler

Yazar Adı	Eser Adı	Tercüme Eden Yayınevi	Basım Yılı	Orijinal Dil	Eserin Çevirmeni
Abdullah Aravi	Tarihselcilik ve Gelenek	Vadi Yayınları	1992	Arapça	Hasan Bacalı
Abdülkadir Udeh	Mukayeseli İslam Hukuku ve Beşeri Hukuk	Rehber Basın Yayın Organizasyon	1992	Arapça	Ali Şafak
Abdülkerim Suruş	İlim ve Felsefeye Giriş	Endise Yayın-Dağıtım	1990	Farsça	Barış Güler
Abdülkerim Zeydan	Fıkıh (İslam Hukuku) Usulü	Matbaa Tesisleri	1979	Arapça	Ruhi Özcan
Abdülkerim Zeydan	İslam Hukukuna Giriş: Genel Hükümler ve Müesseseleri	Kayıhan	1985	Arapça	Ali Şafak
Abraham Cressy Morrison	İnsanın Yaratılış ve Yücelişi	Otağ Matbaası	1981	İngilizce	Aykut Edibâli
Arthur Stanley Tritton	İslam Kelamı	Ankara Üniversitesi Basımevi	1983	Arapça	Mehmet Dağ
Carl Brockelmann	İslam Ulusları ve Devletleri Tarihi	Türk Tarih Kurumu	1992	Almanca	Neşet Çağatay
Cemile Meryem	Batı Uygarlığı ve İnsan	İstanbul: Kültür Basın Yayın Birliği	1986	Arapça	İbrahim Ethem Bilgin
Ebulhasan Ali Nedvi	İslam'ın Medeniyet Tesirleri ve İnsanlığa Verdikleri	Ümmet Yayınları	1986	Arapça	Abdülcelil Candan
Ebu'l-Hasanel-Maverdi	Bilge Yöneticinin El kitabı& Edebü'l Vezir	Klasik	2014	Arapça	
Farabi	Fârâbî'nin Bazı Mantık Eserleri	Atatürk Kültür Merkezi	1990	Arapça	
Farabi	El-Medînetü'l-Fâzıla - İdeal Devletin Yurttaşlarının Görüşlerinin İlkeleri	Kültür Bakanlığı Yayınları Büyüyenay Yayınları	1990 2017	Arapça	Ahmet Arslan Mehmet S. Aydın
Farabi	İlimlerin Sayımı (İhsau'l-Ulum)	Divan Kitap	2014	Arapça	Ahmet Arslan
Farabi	Teknik Geometri	Kültür Bakanlığı	1989	Arapça	Mehmet Bayraktar
Farabi	Var Mısın Ki Yok Olmaktan Korkuyorsun? - İlmin, Aydınlanmanın ve Anlamın Felsefesi	Destek Yayınları	2021	Arapça	Ahmet Arslan
Farabi	Mutluluğun Kazanılması	Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları	2022		
Farabi	Felsefenin Temel Önergeleri - Mantık ve Eski Felsefenin İlkeleri Konusunda Sorunların Kaynakları	Endülüs Yayınları	2020	Arapça	Mehmet Dağ

Hamilton Alexander Rosskeen Gibb	İslam Medeniyeti Üzerine Araştırmalar	Gelişim	1991	İngilizce	Kadir Durak
Hasan Tavalba	Irak Nükleer Projesine Karşı Kampanya Neden?	Çam Matbaası	1982	Arapça	
Hüseyin Nasr	İslam'da Bilim ve Medeniyet	İnsan Yayınları	2015	Arapça	Nabi Avcı Ahmet Ünal Kasım Turhan
Hüseyin Nasr	Bir Kutsal Bilim İhtiyacı	İnsan Yayınları	2019	Arapça	Şahabettin Yalçın
Hüseyin Nasr	İslam ve İlim İslam ve İlim İslam Medeniyetinde Akli İlimlerin Tarihi ve Esasları	İnsan Yayınları		İngilizce	İlhan Kutluer
Hüseyin Nasri, Oliver Leaman	İslam Felsefesi Tarihi	Açılım Kitap	2007	İngilizce	
İbn Kalanisi	Şam Tarihine Zeyl I. ve II.Haçlı Seferleri Dönemi	Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları	2015	Arapça	Onur Özatağ
İbn Kayyim El-Cevziyye	Tıbbu'n Nebevi	Kahraman Yayınları	2013	Arapça	Abdülvehhab Öztürk
İbn Rüşd	Psikoloji Şerhi / Kitabı'n - Nefs	Litera Yayıncılık	2013	Arapça	Atilla Arkan
İbn Rüşd	Felsefe, Din ve Te'vil	Klasik Yayınları	2019	Arapça	Mahmut Kaya
İbn Rüşd	İkinci Analitikler'in Orta Şehri	Klasik Yayınları	2015	Arapça	Hacı Kaya
İbn Seb'in	Sicilya Cevapları	Büyüyenay	2013	Arapça	Şerafeddin Yaltkaya
İbn Sina	İbn Sina Felsefe Serisi	Litera Yayıncılık	2014	Arapça	Muhittin Macit
İbn Sina	II. Analitikler	Litera Yayıncılık	2014	Arapça	Ömer Türker
İbn Sina	İşaretler ve Tembihler	Litera Yayıncılık	2014	Arapça	Ekrem Demirli Ali Durusoy Muhittin Macit
İbn Sina	İbn Sina Kitabı'ş Şifa: Fizik 1	Litera Yayıncılık	2014	Arapça	Muhittin Macit
İbni Sina	El-Kanun Fi't-Tıbb	Atatürk Kültür Merkezi Yayınları	2014	Arapça	Esin Kahya
İbnü'l-Adim	Biyografilerle Selçuklular Tarihi	Türk Tarih Kurumu Yayınları	1982 1989	Arapça	Ali Sevim
İbrahim Muhammed İsmail	Çağdaş Ekonomik Doktrinler ve İslam	Boğaziçi Yayınları	1990	Almanca	Cemal Aydın
İmam Gazali	Halkın Kelami Tartışmalardan Korunması	İzmir İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları	1987	Arapça	D. Sabit Ünal
İmam Gazali	El-Munkızu Mine'd Dalal ve Tercümesi	Kayhan Yayınları	2016	Arapça	Salih Uçan
İmam Gazali	Düşünmede Doğru Yöntem//Mihakkün Nazar	Ahsen Yayınları	2002	Arapça	Ahmet Kayacık

İsam Raşid Hıveys	Irak'ta Ulusal Kalkınma Stratejisi	Çam Matbaası	1982	Arapça	
İsmail Raci Faruki	Bilginin İslamileştirilmesi	Risale	1987	Arapça	Fehmi Kuru
Luis Lamia el-Faruki, İsmail Raci Faruki	İslam Kültür Atlası	İnkılab Yayınları	2022	İngilizce	Mustafa Okan Kibaroglu Zerrin Kibaroglu
Macit Fahri	İslam Felsefesi Tarihi	İklim	1987	İngilizce	Kasım Turhan
Mahmud İsmailov	Azerbaycan Tarihi& İlk Çağlardan XX. Yüzyıl Başlarına Kadar	IQ Kültür Sanat Yayıncılık	2014	Azerice	Vefa Kurban
Mahmud Talekani	İslam v Mülkiyet	Yöneliş	1989	Farsça	Ahmet Saidoglu
Mirza Cemal Civanşir Karabaği	Karabağ Tarihi	Kök	1990	Farsça	Tahir Sünbül
Mohammad Abdul Aleem Siddiqui	Bilimin İslami Temelleri	Acar Matbaacılık Tesisleri	1984	Urduca	Recep Şentürk
Muhammed ibn Ahamad Dhahabi	Hazreti Muhammed'in Dilinden Bitkiler Aleminden Şifa Demetleri	Nurdoğan Matbaası	1982	Arapça	Abdülvehhab Öztürk
Muhammed Ali Barr	Din ve Tıp Açısından Tüp Bebek	Nesil	1989		Adil Bebek
Muhammed Fethi Bakkuş	Büyük İslam Savaşları	Uluslararası İslama Çağrı Derneği	1986	Arapça	Kemal Hamit, Enver Rıza
Muhammed Hüseyin Makluf	İslam'da Miras Hukuku	Nur Yayınları	1992	Arapça	H.Tahsin Feyizli Ali Hastaoglu
Muhammed Mübarek	İslam İktisat Nizamı Esasları ve Genel Kaideleri	Çile Yayınevi	1978	Arapça	
Muhammed Nüveyhi	Ekonomik Adaletin Temelleri	Zafer Matbaası	1982	Arapça	Ahmet Yaprak
Muhammed Umera	İslam ve İnsan Hakları	Denge Basın Yayın Organizasyon	1992	Arapça	Muhlis Canyürek
Muhsin Gareviyan	İslam Felsefesine Giriş	Önsöz Yayıncılık	2018	Arapça	Sedat Baran
Murteza Mutahhari	Ahlak Felsefesi	Akademi	1990	Farsça	M.Recai Elmas
Murteza Mutahhari	İslam İlimleriyle Tanışma	Endişe	1990	Farsça	Abdullah Kutlu
Mübahat Türker Küyel	Farabi'nin Peri Hermeneias Muhtasarı	Atatürk Kültür Merkezi	1990	Arapça	
Mübahat Türker Küyel	Farabi'nin Şera'itu'l-Yakin'i	Atatürk Kültür Merkezi	1990	Arapça	
Oliver Leaman	Ortaçağ İslam Felsefesine Giriş	Rey Yayıncılık	1992	İngilizce	Turan Koç
Philip Khuri Hitti	İslam Tarihi Siyasi ve Kültürel	Boğaziçi	1989	İngilizce	Salih Tuğ
R.B. Serjeant	İslam Şehri	Ağaç Yayıncılık	1992	Arapça	Elif Topçugil
Rogers D. Rusk	Allah'ın Kudreti Atomlar Yıldızlar ve İnsanlar	Cihan MatbaacılıkA.Ş.	1982	İngilizce	Osman Batu Giray

Said Ramazan	İslam Hukuku	Leyleli Yayıncılık	1988	İngilizce	Bayram Can
Şatıbi	İslami İlimler Metodolojisi	İz Yayıncılık	1990	Arapça	Mehmet Erdoğan
Thomnas Ballantine Irving	İslam Dünyası	AğaçYayımları	1992	İngilizce	Recai Sönmez
Ziyaeddin Serdar	İslâm Medeniyetinin Geleceği	İnsan	1986	İngilizce	Deniz Aydın
Farabi	Es-Siyâsetü'l Medeniyye veya Mebâdi'ül-Mevcûdât	Büyüyenay	2017	Arapça	
Farabi	Musiki	Litera Yayıncılık	2013	Arapça	

EK 5: Kur'an Araştırmaları Alanındaki Çeviri Eserler

Yazar Adı	Eser Adı	Tercüme Eden Yayınevi	Yılı	Orijinal Dil	Eserin Çevirmeni
Abdü'l-Latif Ahmed Aşur	Kur'an ve Sünnete Göre Cennet Nimetleri	Uysal Kitabevi	1993	Arapça	İsmail Kaya
Abdülmeccid Zindani	Kur'an'da İlmi Mucizeler	Kayıhan	1990	Arapça	Resul Tosun
Afif Abdülfettah Tabbara	Kur'an'da Peygamberler ve Peygamberimiz Hayatlarından Hisseler Dersler ve İbretler	Millî Gazete	1998	Arapça	Ali Rıza Temel, Yahya Alkın
Ahmed Deedat	Kur'an en büyük mucize	Özofset	1984	İngilizce, Arapça	Edip Yüksel
Ahmed Eş Şerebasi	75 Kudsi Hadis'in Tercüme ve Şerhi	Çile yayınları	1981	Arapça	Naim Erdoğan
Ali Ekber Babai, Gulam Ali Aziz Kia, Mücteba Ruhani Rad	Kur'an Tefsiri Metodolojisi	El-Mustafa Yayınları	2013	Farsça	Mikail Gürel
Ali Medar	İnsan Eğitiminin	Fıtrat	1987	Arapça	Ali Yüksel
Allame M.H. Tabatabai	İslam'da Kur'an	Bir Yayıncılık	1988	Arapça	Ahmet Erdinç
Allame Muhammed Hüseyin Tabatabai	El Mizan Fi Tefsir-İl Kur'an	Kevser Yayınları	2015	Arapça	Vahdettin İnce
Arif Pamuk	Besmele-i Şerife ve Ayet'el Kürsinin Esrarı Hikmeti ve Fazileti	Pamuk Yayıncılık	2013	Arapça	
Cemaleddin el-Kasımî	Kur'an'ı Anlamak Tefsir İlminin Temel Meseleleri	İz Yayıncılık	1990	Arapça	Sezai Özel
Dr. Musaid b. Suleyman et-Tayyar	Tefsir Usulü	Polen Yayınları	2015	Arapça	Mehdi Canpolat
Dr. Abdulhalim Uveysel-Mısri, Ali Abdulmuhsin Cebrel-Mısri,	Kur'an-ı Kerim ve Kısa Açıklamalı Türkçe Meali	Polen Yayınları	2015	Arapça	Beşir Eryarsoy
Dr. Muhammed Bakır Saidiruşen	Kur'an Dilinin Analizi ve Kur'an'ı Anlamanın Metodolojisi	El-Mustafa Yayınları	2013	Arapça	Kenan ÇAmurcu
Hamamizade	Yasin Tefsiri	Özgü Yayınları	2015	Arapça	Mustafa Özcan
Hasan Basri Çantay	Kur'an-ı Hâkim ve Meal-i Kerim 3 Cilt	Risale	2019	Arapça	M. Ali Yekta Saraç
Haşimi Rafsancani	Kur'ân Çerçevesinde	Endişe Yayınları	1990	Farsça	M. Hamdi Hocagil
İbn Kesir	Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri 16 Cilt	Çağrı Yayınları	2002	Arapça	Bekir Karlığa Bedreddin Çetiner
İmam Ebul-Hasan Ali Bin Ahmed El-Vahidi	Esbab-I Nüzül	İhtar Yayıncılık	1994	Arapça	Necati Tetik, Necdet Çağıl

İmam Suyuti	Kur'an Surelerinin Sıralanışındaki Sırlar	Rağbet Yayınları	2019	Arapça	Mustafa Karakoç
İmam Suyuti	Ziya-ül-Basar	Çelik Yayınevi	2003	Arapça	İsmail Özgümüş
İmam Suyuti	Kur'an İlimleri Ansiklopedisi / El-İtkan Fi Ulumi'l Kur'an 2 Cilt	Madve Yayınları	2002	Arapça	Doç. Dr. Sakıp Yıldız, Dr. Hüseyin Avni Çelik
İmam Suyuti	Kur'an İlimleri Ansiklopedisi / El-İtkan Fi Ulumi'l Kur'an 2 Cilt	Hikmet	1987	Arapça	Hüseyin Avni Çelik, Sâkıp Yıldız,
İmam Süyuti	Cihad Hakkında 40 Ayet Ve 40 Hadis- Cihad Sebebi-Kısımları-Merhaleleri	Gonca Yayınevi	1989	Arapça	Rauf Pehlivan
İmam Zeynuddin Ahmed İbn Abdullatif ez.Zebidi	Sahih-i Buhari Muhtasarı Tecrid-i Sarih	Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları	1985	Arapça	Kâmil Miras
İmam-ı Buhari	Sahih-i Buhari Muhtasarı	Çelik Yayınevi	2017	Arapça	Hanifi Akın
Mahmut Çanga	Kur'an-ı Kerim Lugati İlavelerle Mu'cemü'l Müfehres	Timaş Yayınları	2016	Türkçe	
Muhammad Bâqir Şadr	Kur'an Okulu, Al-Medresetu'l-Kur'aniye	Fecr	1995	Arapça	Mehmet Yolcu
Muhammad Behçet El-Baytar	İncil ve Kur'an'dan Gerçekler	Damla Matbaacılık ve Ticaret	1988	Arapça	Osman Cilacı
Muhammad Shadid	Kur'an Metodu	Risale	1989	Arapça	Ahmet Yüksel
Muhammad Shaltut	Kur'ân'a Doğru	Bir	1987	Arapça	Beşir Eryarsoy
Muhammed Abdullah Draz	Kur'an Ahlakı	İz Yayıncılık	1993	Urduca	Ünver Günay, Emrullah Yüksel
Muhammed Ali Es-Sabuni	Safvetü't Tefasir	Ensar Neşriyat	2021	Arapça	Dr. Nedim Yılmaz
Muhammed Ali Es-Sabuni	Safvetü't Tefasir	Ensar Neşriyat	1990	Arapça	Nedim Yılmaz, Sadreddin Gümüş
Muhammed Ali Es-Sabuni	Hadis İlimleri ve Hadis İstılahları	M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları	2016	Arapça	Prof. Dr.Mehmet Yaşar Kandemir
Muhammed Ali Es-Sabuni	Hadis İlimleri ve Hadis İstılahları	Diyanet İşleri Başkanlığı	1986	Arapça	Mehmet Yaşar Kandemir
Muhammed Ali Sabuni, Mazhar Taşkesenlioğlu	Kur'an-ı Kerim'in Ahkam Tefsiri 2 Cilt	Şamil Yayınevi	1984	Arapça	Mazhar Taşkesenlioğlu
Muhammed el-behiy	İnanç ve Amelde Kur'ani Kavramlar	Yöneliş Yayınları	1988	Arapça	Ali Turgut
Muhammed el-behiy	Kur'an ve Toplum	Bir Yayıncılık	1986	Arapça	M.Beşir Eryarsoy
Muhammed Hüseyin Fağlallah	Min Vahyil Kur'an	Akademi	1990	Arapça	Mehmet Yolcu
Muhammed Hüseyin Fağlallah	Min Vahyil Kur'an Tefsir dersleri	Akademi	1989	Arapça	Mehmet Yolcu

Muhammed Nasıruddin el-Elbani	Hadis-i Şeriflere Göre Evlenme Adabı	Arslan Yayınları	1990	Arapça	Ali Arslan
Muştafa Hamdi	Yâsînli ve 32-54 Farzlı Namaz Hocası	Pamuk	1988	Arapça	Arif Pamuk
Prof. Dr. Subhi Salih	Kur'an İlimleri	Hikmetevi Yayınları	2015	Arapça	M. Sait Şimşek
Prof. Muhammed Seyyid Hüseyin el-Zehebi	Kur'an-ı Kerim Tefsirlerinde Bid'at ve Hurafeler	Nursan Yayınları	2000	Arapça	Nurettin Demir
Prof. Muhammed Seyyid Hüseyin el-Zehebi	Kur'an-ı Kerim Tefsirlerinde Hurafe ve Bid'atlar	Bayrak Yayıncılık Matbaacılık	1984	Arapça	Nurettin Demir
Rıza Çiloğlu	Tanrı Buyruğu Oku Kur'an	Oku Yayınevi	1987	Arapça	
Said Havva	El-esasfi't-tefsir	Şamil Yayınları	1990	Arapça	Beşir Eryarsoy
Şah Veliyyullah Dhlevi	Büstânu'l muhaddisin	TDV	1997	Arapça	Prof.Dr.Ali Osman Koç Kuzu
Taha Abdülbaki Sürur	Kuran Devleti	Çığır	1977	Arapça	Mehmet Keskin

EK 6: Edebiyat Alanındaki Çeviri Eserler

Yazar Adı	Eser Adı	Tercüme Eden Yayınevi	Basım Yılı	Eserin Orijinal Dili	Eserin Çevirmeni
Abdal-Ĥamīd Judah Al-Sahhar	Bedir savaşı Kuran-ı Kerimden Dini Hikâyeler	Zafer Matbaası	1983	Arapça	Süleyman Oğuz Ceylani Şeyhanî
Abdal-Ĥamīd Judah Al-Sahhar	Ebuzer-i Gifârî	Tebliğ Yayınları	1987	Arapça	Salih Okur
Abdal-Ĥamīd Judah Al-Sahhar	İslama Davet: Kur'an-ı Kerim'den Dini Hikâyeler	Zafer Matbaası	1983	Arapça	Süleyman Oğuz, Ceylani Şeyhani
Abdal-Ĥamīd Judah Al-Sahhar	Mağara Arkadaşlığı. Ashabukehf, Kuran-ı Kerimden Dini Hikâyeler	Zafer Matbaası	1983	Arapça	Süleyman Oğuz, Ceylani Şeyhani
Abdal-Ĥamīd Judah Al-Sahhar	Şiddetgünleri. Kuran-ı Kerimden Dini Hikâyeler	Zafer Matbaası	1983	Arapça	Süleyman Oğuz, Ceylani Şeyhani
Abdal-Ĥamīd Judah Al-Sahhar	Tebuk Savaşı: Kur'an-ı Kerimden Dini Hikâyeler	Zafer Matbaası	1983	Arapça	Süleyman Oğuz, Ceylani Şeyhani
Abdal-Ĥamīd Judah Al-Sahhar	Tebuk Savaşı: Kur'an-ı Kerimden Dini Hikâyeler	Zafer Matbaası	1983	Arapça	Süleyman Oğuz, Ceylani Şeyhani
Abdal-Ĥamīd Judah Al-Sahhar	Veda Haccı: Kur'an-ı Kerim'den Dinî Hikâyeler	Kültür	1983	Arapça	Seyfeddin Oğuz, Ceylani Şeyhani
Abdal-Ĥamīd Judah Al-Sahhar, Seyid Kutub	Çocuklara Dini Hikâyeler	Nur	1984	Arapça	Nevzat Akaltun, Lüfti Şentürk
Abdal-Ĥamīd Judah Al-Sahhar, Seyid Kutub	İlk İnsan Âdem ile Havva	Nur	1981	Arapça	Nevzat Akaltun, Lüfti Şentürk
Abdal-Ĥamīd Judah Al-Sahhar, Seyid Kutub	İlkan, Kaabil ile Hâbil	Onur Dağıtım	1982	Arapça	Nevzat Akaltun, Lüfti Şentürk
Abdal-Ĥamīd Judah Al-Sahhar, Seyid Kutub	Kelâm-ı Kadîm'de Beyan Edilen Dini Hikâyeler	Sağlam Kitabevi	1982	Arapça	Arif Erkan
Abdal-Ĥamīd Judah Al-Sahhar, Seyid Kutub	Kur'an-ı Kerimden Dini Hikâyeler	Hibaş Basım Sanayii	1982	Arapça	Mustafa Runyun
Abdulemir Mualla	Uzun Günler	Çam Matbaası	1982	Arapça	
Abdulhamid Cude es-Sahhar	İslam Tarihinden Çocuklar İçin Resimli Hanım Sahabilerin Hayatı	Kahraman Yayınları	2002	Arapça	Mehmet Ali Kayabağlar
Abdulhamid Cude es-Sahhar	İnancın Zaferi - Bedir	İnkılab Yayınları	2013	Arapça	Adem Yerinde

Abdulhamid Cude es-Sahhar	İslam Tarihinden Çocuklar İçin Resimli Dört Halife'nin Hayatı Hz. Ebubekir, Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali	Kahraman Yayınları	2002	Arapça	Ebubekir Sıddık
Abdulhamid Cude es-Sahhar	Kurtuba Prensesi	İnkılab Yayınları	2015	Arapça	Meryem Solmaz
Abdulhamid Cude es-Sahhar	Rahmetin Gelişi Hz. Peygamber'in Doğumu	İnkılab Yayınları	2011	Arapça	Adem Yerinde
Abdulhamid Cude es-Sahhar	O Bir Yetimdi Hz. Peygamber'in Çocukluğu ve Gençliği	İnkılab Yayınları	2016	Arapça	Adem Yerinde
Abdulhamid Cude es-Sahhar	Faraklit'i Beklerken- Kureyş	İnkılab Yayınları	2011	Arapça	Adem Yerinde
Abdulhamid Cude es-Sahhar	Mısırlı Hacer	İnkılab Yayınları	2011	Arapça	Saide Hançabay
Abdulhamid Cude es-Sahhar	Ey Ateş Serin Ol Peygamberler Atası İbrahim	İnkılab Yayınları	2016	Arapça	Ümit Dericioğlu
Abdulhamid Cude es-Sahhar	İbrahim Milleti İsmailoğulları	İnkılab Yayınları	2011	Arapça	Mehmet Yazıcı
Abdulhamid Cude es-Sahhar	Anayurt Mekke- Adnaniler	İnkılab Yayınları	2011	Arapça	Mustafa Adaş
Abdulhamid Cude es-Sahhar	Peygamberimizin Hayatı (s.a.v)	Ravza Yayınları	2019	Arapça	Mustafa Nuhoğlu
Abdulhamid Cude es-Sahhar	Özgürlüğe Yolculuk- Hicret	İnkılab Yayınları	2013	Arapça	Adem Yerinde
Abdulhamid Cude es-Sahhar	Veda Haccı	İnkılab Yayınları	2015	Arapça	Adem Yerinde
Abdulhamid Cude es-Sahhar	Mekke'nin Fethi	İnkılab Yayınları	2011	Arapça	Adem Yerinde
Abdulhamid Cude es-Sahhar	Yalnız Sahabi-Ebu Zer	İnkılab Yayınları	2016	Arapça	Hilal Livaoğlu, Emine Özkanlı
Abdulhamid Cude es-Sahhar	Peygamberimiz Hz. Muhammed Sallallahu Aleyhi ve Sellem	Ravza Yayınları	2001	Arapça	Mustafa Nuhoğlu
Abdulhamid Cude es-Sahhar	Çocuklar İçin Peygamberimizin Hayatı	Ravza Yayınları	2019	Arapça	Mustafa Nuhoğlu
Abdulhamid Cude es-Sahhar	Ömer b. Abdülaziz- İkinci Ömer	Rağbet Yayınları	2007	Arapça	Numan Yazıcı
Abdulhamid Cude es-Sahhar	Hz. Bilal - Peygamber Müezzini	Rağbet Yayınları	2007	Arapça	Numan Yazıcı
Abdulhamid Cude es-Sahhar	Siyah İnci-Bilal-i Habeşi	İnkılab Yayınları	2010	Arapça	Halil Uysal
Abdulhamid Cude es-Sahhar	Okçular Tepesi- Uhud	İnkılab Yayınları	2014	Arapça	Âdem Yerinde
Abdullah Azzam	Hurilerin Aşıkları	Takva Yayınları	2015	Arapça	Murat Karaçizmeli
Abdurrahman Es-Safuri	Nüzhetü'l Mecalis'den Seçme Dini Hikayeler	Çelik	1989	Arapça	Naim Erdoğan
Abdurrahman Es-Safuri	Nüzhetü'l Mecalis'den Seçme Dini Hikayeler	Çelik	1983	Arapça	Naim Erdoğan
Abdülbaki Gölpınarlı	Divan-ı Kebir - Divan-I Kebir'den Seçmeler- Mevlana Celaleddin Rumi	Remzi Kitabevi Yay.	1955	Farsça	Abdülbaki Gölpınarlı
Abir Ballan, Maya Fidawi	Büyüklerin Sırları	Nar Çocuk Yayınları	2013	Arapça	Sadık Tanrıkulu, Sevil Tanrıkulu

Abir Ballan, Maya Fidawi	Her Şey Yeni	Nar Çocuk Yayınları	2013	Arapça	Abdulkerim Lale
Abir Ballan, Maya Fidawi	Peki Ya Ben	Nar Çocuk Yayınları	2013	Arapça	Sadık Tanrıkulu, Sevil Tanrıkulu
Abir Ballan, Maya Fidawi	Babamı Özlüyorum	Nar Çocuk Yayınları	2013	Arapça	Abdulkerim Lale
Abir Ballan, Maya Fidawi	Uykum Gelmiyor	Nar Çocuk Yayınları	2013	Arapça	Abdulkerim Lale
Abir Ballan, Maya Fidawi	Büyüklerin Sırları	Nar Çocuk Yayınları	2013	Arapça	Sadık Tanrıkulu, Sevil Tanrıkulu
Adil Yakubov	Uluğbey'in Hazinesi	İleri Yayınları	2013	Özbekçe	Ahsen Batur
Adil Yakubov	Uluğbey'in Hazinesi	Art Yayıncılık	1993	Özbekçe	Ahsen Batur
Ahmed Şamlu	Bana Aydınlıktan Söz Et	Totem	2016	Farsça	Haşim Hüsrevşahi
Ahmed Şamlu	Bana Aydınlıktan Söz Et	Adam	2000	Farsça	Haşim Hüsrevşahi
Aisha Ajini	Hanımfendi ve Hoş Köpekler Kitap Açıklaması	Karahan Kitabevi	2014	Arapça	Nedim Aybacı
Akil Abbas	Adı Konamayan Katil	Bengü Yayınları	2013	Azerice	Seyfettin Altaylı
Allame Muhammed Bin Yahya et-Tadifi	Cevherden Gerdanlıklar	Sinan Yayınları	1972	Arapça	Naim Erdoğan
Allame Muhammed Bin Yahya et-Tadifi	Cevherden Gerdanlıklar	Sinan Yayınları	1982	Arapça	Naim Erdoğan
Anar Rızayev	Azerbaycan Türkçesinin Söz Varlığı	Akçağ Yayınları	2005	Azerice	Arif Acaloğlu
Anar Rızayev	Nazım Hikmet& Kerem Gibi	Bengü Yayınları	2009	Azerice	İmdat Avşar
Anonim	Alaaddin ve Sihirli Lambası	Nil Yayınevi	1982	Arapça	Nihal Furgaç
Anonim	Alaaddin ve Sihirli Lambası	İnkılap	1988	Arapça	Hülya Fikri
Anonim	Alaaddin ve Sihirli Lambası	İnkılap ve Aka Kitapevleri	1982	Arapça	Gani Yener
Anonim	Ali Baba ve Kırk Haramiler	Nil	1986	Arapça	Nihal Furgaç
Anonim	Ali Baba ve Kırk Haramiler	İnkılap ve Aka Kitapevleri	1982	Arapça	Gani Yener
Anonim	Binbir Gece Masalları ve Sinbad	Altın Kitaplar	1982	Arapça	Gülten Suveren
Anonim	Binbir Gece Masalları	AFA	1993	Arapça	Alim Şerif Onaran
Anonim	Gemici Sinbad	Genel Yayıncılık	1982	Arapça	Alim Şerif Onaran
Arnold Thomas Walker	İntişar-ı İslam Tarihi	Matbaş Matbaacılık&Ambalaj Sanayii	1982	İngilizce	Hasan Gündüzler
Azad Nebiyev	İlahır Çarşambalar	Doruk Yayınları	1992	Azerice	Muhsine Helimoğlu Yavuz
Bahtiyar Vahabzade	Gün Var Bin Aya Değer	Nil	1992	Azerice	İsmail Beşaret
Bahtiyar Vahabzade	Ömürden Sayfalar	Ötügen Neşriyat	2000	Azerice	Yusuf Gedikli

Bahtiyar Vahabzade	Tavşana Kaç	Yeni Düşünce	2000	Azerice	Yasin Aslan
Celal Hosrovşahi	Furuğ'un Öyküsü	Can Yayınları	1992	Farsça	Onat Kutlar, Handan Yalvaç
Celil Memmedguluza de	Danabaş Köyünün Hikayeleri	Zengin Yayıncılık	2017	Farsça	Yurtseven Şen
Cengiz Aytmatov	Beyaz Gemi- Toprak Ana - Deve Gözü - İlk Öğretmenim	Cem Yayınevi	1983	Kırgızca	Mehmet Özgül
Cengiz Aytmatov	İlk Öğretmenim, Yüz Yüze, Cemile, Selvi Boylum (Al Yazmalım), Oğulla Görüşme, Askerin Oğlu	Cem Yayınevi	1982	Kırgızca	Mehmet Özgül
Cengiz Aytmatov	Bütün eserleri	Cem Yayınevi	1986	Kırgızca	Mehmet Özgül
Cengiz Aytmatov	Cemile	Yaba Yayınları	2002	Kırgızca	Şerif Hulüsi (
Cengiz Aytmatov	Deniz Kıyısında Koşan Ala Köpek	Cem Yayınevi	1983	Kırgızca	Mehmet Özgül
Cengiz Aytmatov	Deve Gözü	Ketebe	2021	Rusça	Mehmet Özgül & Fatma ve Serdar Arıkan
Cengiz Aytmatov	Erken Gelen Turnalar	Cem Yayınevi	1983	Kırgızca	Mehmet Özgül
Cengiz Aytmatov	Gün Uzar Yüzyıl Olur	Cem Yayınevi	1982	Kırgızca	Mehmet Özgül
Cengiz Aytmatov	Kızılelma-Oğulla buluşma- Beyaz Yağmur-Asker Çocuğu-Dev	Ötügen Neşriyat	1992	Kırgızca	Refik Özbek
Cengiz Aytmatov	Selviboylum	AFA	1982	Rusça	Halit Aliosmanoğlu,
Cengiz Aytmatov/ Kaltay Muhammedcanov	Fuji-Yama	Cem Yayınevi	1983	Kırgızca	Mehmet Özgül
Dritëro Agolli	Komiser Memo	Oda	1989	Arnavutça	Çiğdem Kömürçüoğlu
Ebubekir Hamit Kehhal	Afrika Titanikleri	Mana Yayınları	2013	Arapça	Hülya Afacan
Ejder Ol	Azerbaycan Fıkraları Yaşanmış Olaylar Canlı Latifelerle	IQ Kültür Sanat	2014	Azerice	İmdat Avşar
Ejder Ol	Komutanın Maymunu	Bengü Yayınları	2010	Azerice	İmdat Avşar
Ejder Ol	Ölümlü Oyun	IQ Kültür Sanat	2014	Azerice	İmdat Avşar
Elçin	Aydınlık Geceler	Bengü Yayınları	2011	Azerice	İmdat Avşar
Elçin Hüseyinbeyli	Sılaya Dönüş	Bengü Yayınları	2011	Azerice	İmdat Avşar
Elias Khoury	Küçük Gandhi'nin Yolculuğu	Pegasus Yayınları	2013	Arapça	Tayfun Törüner
El-Tantavi	Kızıma Nasihat	Nizam Yayınevi	1983	Arapça	Kâtip Sezer
Emine Kutup	Yolda	Nur Yayınları	1985	Arapça	Bekir Karlığa

Eyvaz Zeynalov	Kara(b)ağlayan Hikayeler	Bengü Yayınları	2011	Arapça	İmdat Avşar, Ömer Küçükmemetoğlu
Fatima Sharafeddine	Yusuf'un Günlüğü- Bisikletim	Nar Yayınları	2013	Arapça	Abdulkerim Lale
Fatima Sharafeddine	Yusuf'un Günlüğü- Randevum Var	Nar Yayınları	2013	Arapça	Abdulkerim Lale
Fatmır Gjata	Boyun Eğmeyeceksin	Akyüz Yayıncılık	1989	Arnavut.	Füruzan Toprak
Fatmır Gjata	Batakılık	Ceylan Yayınları	1999	Arnavut.	Füruzan Toprak
Feridüddin Attar	Pendname: Ögüt Kitabı	MEB	1992	Farsça	M.Nuri Gençosman,
Feridüddin Attar	Pendname: Ögüt Kitabı	Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı	1985	Farsça	M.Nuri Gençosman,
Feridüddin Attar	İlahiname	İş Bankası Kültür Yayınları	2014	İngilizce	Abdülbaki Gölpınarlı
Ferman Kerimzade	Hüdaferin Hicran Köprüsü	KİTSAN	1993	Azerice	
Ferman Kerimzade	Karlı Aşırım	Zengin Yayıncılık	2018	Azerice	Mehmet Irmak
Fuzuli	Rind ile Zahid	Büyüyenay	2018	Farsça	Hüseyin Ayan
G. Allana	Bir Milletın Yaraticısı Cinnah	Emel Matbaacılık Sanayii	1982	Urduca	Ahmet Edip Uysal
Gassan Kanafani	Güneşteki Adamlar	Alan Yayıncılık	1986	Arapça	Nihal Yeğınobalı
Hafız Şirazi	Hafız Divanı	MEB	1992	Farsça	Abdülbaki Gölpınarlı
Halil Cibran	Çağdaş İran Şiiri- Göl Uykusunun Ötesinden	ŞafakMatbaası	1984	Farsça	M. Babek
Halil Cibran	Asi Ruhlar	Avrupa Yakası Yayınları	2013	Arapça	Erkin Köylügil
Halil Cibran	Bir Gözyaşı Bir Tebessüm	Avrupa Yakası Yayınları	2013	Arapça	Erkin Köylügil
Halil Cibran	Deli	Avrupa Yakası Yayınları	2013	Arapça	Erkin Köylügil
Halil Cibran	Ermış	Avrupa Yakası Yayınları	2013	Arapça	Erkin Köylügil
Halil Cibran	Fırtınalar	Avrupa Yakası Yayınları	2013	Arapça	Erkin Köylügil
Halil Cibran	Gezgin	Avrupa Yakası Yayınları	2013	Arapça	Erkin Köylügil
Halil Cibran	Kırık Kanatlar	Avrupa Yakası Yayınları	2013	Arapça	Erkin Köylügil
Halil Cibran	Kum ve Köpük	Avrupa Yakası Yayınları	2013	Arapça	Erkin Köylügil
Halil Cibran	Mezarlar Ne Söyler?	Avrupa Yakası Yayınları	2013	Arapça	Erkin Köylügil
Halil Cibran	Rüzgâr Gülü	Avrupa Yakası Yayınları	2013	Arapça	Erkin Köylügil
Halil Cibran	Vadinin Perileri	Avrupa Yakası Yayınları	2013	Arapça	Erkin Köylügil

Hamlet İsaahanlı	Hazana Övgü	IQ Kültür Sanat Yayıncılık	2014	Azerice	İmdat Avşar
Haşim Ehet	Uygur Halk Masalları	Kültür Bakanlığı	1989	Uygurca	Ahmet B. Ercilasun, A.Şekür Turan
Hüseyin Asaf	İran'da Devrim ve Karşı Devrim	Pınar Yayınları	1988	Farsça	Taha Cevdet
İbni Hazm	Güvercin Gerdanlığı	İnsan Yayınları	2017	Arapça	Mahmut Kanık
İbni Hazm	Güvercin Gerdanlığı	İnsan Yayınları	1985	Arapça	Mahmut Kanık
İmam Maverdi	Edebü'd-Dünya Ve'd-Din; İslam'da Dünya ve Din Edebi	İlkharrf Yayınları	2018	Arapça	Ersan Urcan
İmam Maverdi	Edebü'd-Dünya Ve'd-Din; İslam'da Dünya ve Din Edebi	Temel Neşriyat& Dağıtım	2018	Arapça	Ali Akın
İmam Şafii	Divan - İmam Şafii'nin Şiirleri	Şule Yayınları	2002	Arapça	A. Ali Ural
İmriül-Kays	Yedi Aşk İmriül-Kays Şark İslam Klasikleri	Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları [MEB]	1985	Arapça	Şerafeddin Yaltkaya
İsmail Kadare	İbret Taşı	Kırmızı Kedi Yayınevi	2013	Arnavutça	Yaşar Avunç
İsmail Kadare	Kaza	Profil Kitap	2009	Arnavut.	Menekşe Tokyay
İsmail Kadare	Ölü Ordunun Generali	Ketebe	2020	Arnavut.	Ece Dillioğlu
İsmail Kadare	Taş Kentin Düşüşü	Ketebe	2022	Arnavut.	Ece Dillioğlu
İsmail Kadare	Taş Kentin Kroniği	Ketebe	2022	Arnavut.	Ece Dillioğlu
İsmail Kadare	Rüyalar Sarayı	Jaguar Kitap	2022	Arnavut.	Finesa Xhibo
İsmail Kadare	Kuşatma	Profil	2011	Arnavut.	Hasan Kaya
İsmail Kadare	Piramit	Doğan Kitap	1999	Arnavut.	Aykut Derman
İsmail Kadare	Kosova'ya Üç Ağıt	Doğan Kitap	1999	Arnavut.	Aykut Derman
Lâmi'î Çelebi	Salâmân ve Absâl	Büyüyen Ay Yayınları	2013	Osmanlı Türkçesi	Erdoğan Uludağ
Mahmud Derviş	Ölümü Seviyorlar Benim	Armoni	1988	Arapça	Lüfullah Bender
Mahmud Derviş	Dini Hikâyeler	Çelik	1983	Arapça	Naim Erdoğan
Mahmud-1 Şebüsteri	Gülşen-i Raz	Yade Yayınları	2018	Farsça	Nuh Mehmet Hamurcu
Mahmud-1 Şebüsteri	Gülşen-i Raz	MEB	1989	Farsça	Abdülbaki Gölpınarlı
Mevlana Celaleddin Rumi	Fihi Mafih	MEB	1990	Farsça	Meliha Ülker Anbarcioğlu
Mevlana Celaleddin Rumi	Fihi Mafih	Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı	1985	Farsça	Meliha Ülker Tarıkâhya
Mevlana Celaleddin Rumi	Mesnevi	Altın Kitaplar	1989	Farsça	Abdullah Öztemiz
Mevlana Celaleddin Rumi	Mesnevi	Arı Basımevi	1986	Farsça	Feyzi Halıcı
Mevlana Celaleddin Rumi	Mesnevi	Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı	1988	Farsça	Veled İzbrak

Mevlana Celaleddin Rumi	Mesnevi Tercümesi ve Şerhi	İnkılâp ve Aka Kitabevleri	1981	Farsça	Abdülbaki Gölpınarlı
Mevlana Celaleddin Rumi	Mevlâna'dan Rubâiler	Türkiye İş Bankası	1987	Farsça	Hamza Tanyaş
Mevlana Celaleddin Rumi	Mesnevi İlk 1001 Beyit	Doğuş Matbaası	1982	Farsça	Feyzi Halıcı
Mevlana Celaleddin Rumi	Rubailer	Ajans Türk Matbaacılık Sanayi	1982	Farsça	Abdülbaki Gölpınarlı
Mevlana Celaleddin Rumi	Rubailer	Doğuş Ofset Matbaa	1986	Farsça	Feyzi Halıcı
Mevlana Muhammed Şakir	Gençlerle Sohbet	Bilmen	1990	Arapça	Ali Fikri Yavuz
Mevlana Muhammed Şakir	Oğluma Nasihat	Nizam Yayınevi	1984	Arapça	Katip Sezer
Mohşen Makhmalbâf	Başkasının Ölümü	Sâzmân-e Tablighât-e Eslâmi	1986	Farsça	M. Selam
Mohşen Makhmalbâf	Zindanda Zindan	Sâzmân-e Tablighât-e Eslâmi	1986	Farsça	Hakkı Bildik
Molla Cami	Baharistan	Semerkand Yayınları	2017	Farsça	M. Ali Özkan
Molla Cami	Baharistan	Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı	1985	Farsça	
Molla Cami	Rubâiler ve İlk Gazeller	Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı	1985	Farsça	
Molla Cami	Salâmân ve Absâl	Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı	1985	Farsça	Abdülvehhab Tarzî
Muhammed Ataurrahim	Bir İslam Peygamberi Hz. İsa	İnsan	1985	İngilizce	Kürşat Demirci
Muhammed El-Arifî	Hayatın Tadını Çıkar	Guraba Yayınları	2015	Arapça	Tacettin Uzun
Muhammed Esed	Yolların Ayrılış Noktasında İslâm: Batı Medeniyeti Karşısında Müslümanlık	Nesil	1986	Arapça	Hayreddin Karaman
Muhammed Esed	Yolların Ayrılış Noktasında İslâm	Er-Tu Matbaası	1982	Arapça	Hayreddin Karaman
Muhammed Esed	Yolların Ayrılış Noktasında İslâm	Nur Yayınları	1992	Arapça	Hayreddin Karaman
Muhammed Et-Tiycani Es-Semavi	Ve Hidayete Erdim	Can Yayınları	1996	Arapça	Zeki Özkaya
Muhammed İbrahim Nasır/M.Mustafa Selam	Ebu Ubeyde Bin Cerrah	Esra	1990	Arapça	Tacettin Uzun

Muhammed İbrahim Nasır/M.Mustafa Selam	İkrime Bin Ebu Cehil	Esra	1990	Arapça	Taceddin Uzun
Muhammed İbrahim Nasır/M.Mustafa Selam	Muaz İbni Cebel	Esra	1990	Arapça	Taceddin Uzun
Muhammed İbrahim Nasır/M.Mustafa Selam	Sa'd b.Ebi Vakkas	Esra	1989	Arapça	Taceddin Uzun
Muhammed İbrahim Nasır/M.Mustafa Selam	Ubade İbn's-Samit el-Ensari el-Hazreci: İskendiriye Şehrinin Fatihi Kahrman Komutan	Esra	1990	Arapça	Taceddin Uzun
Muhammed İbrahim Şakra	Rabbani Toplum	İslamoğlu	1989	Arapça	Mahmud Polat
Muhammed S. El-Azab	Kötü Geçmişler	Can Yayınları	2013	Arapça	Hişam Güney
Muhammed Tahir el-Karahi	Kafkasya Mücahidi Şeyh Şamil'in Gazavatı	Büyüyen Ay	2016	Arapça	Tahirü'l Mevlevi
Muhammed Tahir el-Karahi	Kafkasya Mücahidi Şeyh Şamil'in Gazavatı	Gözde Kitaplar	1987	Arapça	Tarik Cemal
Muhammed Tefvik	Sorgu	Şafak Yayınları	1993	Arapça	Abdullah Şanlı
Muhammed'i İstilâmi	Bugünkü İran Edebiyatı Hakkında Bir İnceleme	Kültür Bakanlığı Yayınları	1981	Arapça	Mehmet Kanar
Münir Şefik	Emperyalizmin İslam Dünyasına Girişi Ve Ortadoğu Sorunu	Risale Yayınları	1988	Arapça	Cemil Akpınar
Nasır Hüsrev	Saadetname	MEB	1958	Farsça	Meliha Ülker Tarıkahya
Nasır Hüsrev	Sefername	MEB	1985	Farsça	Abdülvehhab Tarzî
Necib El-Kiylani	Cakartalı Kız	Elif Yayınları	2000	Arapça	Ali Nar
Necib El-Kiylani	Cakartalı Kız	Hikmet	1987	Arapça	Ali Nar
Necib El-Kiylani	Cakartalı Kız	Zafer Matbaası	1982	Arapça	Ali Nar
Necib El-Kiylani	İlahi Nur	Zafer Matbaası	1982	Arapça	Ali Nar
Necib El-Kiylani	İlahi Nur	Elif Yayınları	2002	Arapça	Ali Nar, Sezai Özel, Salah Şerzad
Necib El-Kiylani	Türkistan Geceleri	Bayrak Yayıncılık	1984	Arapça	Necat Çavuş
Necib El-Kiylani	Türkistan Geceleri	Ertu Matbaası	1982	Arapça	Necat Çavuş
Necib Mahfuz	Midak Sokağı	Cem Yayınevi	1999	Arapça	GülerDikmen Nalbantoğlu
Necib Mahfuz	Miramar	Adam	1989	Arapça	Yüksel Peker
Necib Mahfuz	Sokaktakiler	İnsan	1989	Arapça	Hasan Akay

Neval El Seddavi	Sıfır Noktasındaki Kadın	Metis Yayıncılık	2017	Arapça	Selma Demiröz
Nizami Gencevi	Hüsrev ve Şîrin	Millî Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı	1986	Farsça	Sabri Sevsevil
Nizami Gencevi	Hüsrev ve Şîrin	Millî Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı	1988	Farsça	Sabri Sevsevil
Nizami Gencevi	Leyla ile Mecnun	Millî Eğitim Bakanlığı	1989	Farsça	Ali Nihat Tarlan
Nizami Gencevi	Mahzen-i Esrar	Millî Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı	1986	Farsça	M.Nuri Gençosman
Nizar Kabbani	Gazaba Uğramış Şiirler	İz Yayıncılık	2011	Arapça	İbrahim Demirci, Turan Koç
Olcas Süleyman	Az i Ya	Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı	1992	Azerice	Natık Seferoğlu
Ömer Hayyam	Bütün Dörtlükler	Cem	1988	Farsça	Sabahattin Eyüboğlu
Ömer Hayyam	Hayyam Rubâîlerini Türkçe Söyleyiş	Günlük Ticaret Gazetesi	1983	Farsça	Yahya Kemal Beyatlı
Ömer Hayyam	Rubâîler	MEB	1990	Farsça	Rüştü Şardağ
Ömer Hayyam	Rubâîler	Deniz Kitabevi	2000	Farsça	Mehmet Kanar
Pervin Nuraliyeve	Balerin	Akçağ Yayınları	2014	Azerice	İmdat Avşar
Rauf Mus'ad	Kuşatma (Her Şey Bir Kurşunla Başladı)	Desen Matbaası	1990	Arapça	M.Vesim Taylan
Reşideddin	Oğuz Destanı Reşideddin Oğuznamesi, Tercüme ve Tahlili	Enderun Kitabevi	1982	Farsça	Zeki Velidî Togan
Rüstem Aliyev	Nizami Gencevi	Yazıcı	1991	Azerice	E. Emiraslan
Sadık Hidayet	Aylak Köpek	Saltokur	2020	Farsça	Leyla Abbaszadeh Zorbay
Sadık Hidayet	Aylak Köpek	Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık	2000	Farsça	Mehmet Kanar
Samed Behrenği	Bu Gelen Köroğludur	Can Çocuk	2013	Farsça	Haşim Hüsrevşahi
Samed Behrenği	Düş ve Gerçek	Oda	1992	Farsça	Metin İlkin
Samed Behrenği	Kargalar	Oda	1992	Farsça	Metin İlkin
Samed Behrenği	Kel Güvercinci	Oda	1992	Farsça	Metin İlkin
Samed Behrenği	Konuşan Bebek	Oda	1992	Farsça	Metin İlkin
Samed Behrenği	Qahcancı Çocuk	Çiğdem Yayıncılık	1992	Farsça	Gürel Demirel
Samed Behrenği	Bir Şeftali Bin Şeftali	Gözlem Basımevi	1978	Farsça	A.Dost
Samed Behrenği	Bu Gelen Köroğludur	Nurel Basımevi	1979	Farsça	Süleyman Akyüz, Erdal Öz,

Samed Behrenği	Küçük Kara Balık	Nurel Ofset	1978	Farsça	Hale Kuntay
Samed Behrenği	Püsküllü Deve	Cem	1977	Farsça	Erdal Öz
Samed Behrenği	Bir Şeftali Bin Şeftali	Cem	1991	Farsça	Ömer Polat
Samed Behrenği	Bir Şeftali Bin Şeftali	Nilüfer Yayıncılık	2000	Azerice	Ekrem Aydın
Samed Behrenği	Bir Şeftali Bin Şeftali	Sim Yayınevi	1991	Azerice	Gürel Demirel
Samed Behrenği	İnatçı Kediler	Sigme	1990	Azerice	Gürel Demirel
Samed Behrenği	Küçük Kara Balık	Cem	1991	Azerice	Hale Kuntay
Samed Behrenği	Küçük Kara Balık	Cem	1991	Azerice	Hale Kuntay
Samed Behrenği	Küçük Kara Balık	Sim Yayınevi	1991	Azerice	Gürel Demirel
Samed Behrenği	Küçük Kara Balık	Nilüfer Yayıncılık	2000	Azerice	Ekrem Aydın
Samed Behrenği	Pancarlı Çocuk	Sigme	1990	Azerice	Gürel Demirel
Samed Behrenği	Püsküllü Deve	Çiğdem	1991	Azerice	Gürel Demirel
Samed Behrenği	Sevgi Masalı	Nilüfer Yayıncılık	2000	Azerice	Ekrem Aydın
Samed Behrenği	Yıldız ile Konuşan Bebek	Nilüfer Yayıncılık	2000	Azerice	Ekrem Aydın
Seyid Ali Eşref	İslam Eğitiminde Yeni Ufuklar	Fikir	1991	İngilizce	Osman Tunç
Seyid Ali Eşref	Türklerin İslam Dünyasını Birleştirme Gayretleri	Marmara Üniversitesi	1990	İngilizce	Zekeriya Kuşun
Sohrab Sepehri	Suyun Ayak Sesi	Pan Yayıncılık	2008	Farsça	Şirin Mehran, Işık Tabar Genç
Sohrab Sepehri	Suyun Ayak Sesi	İyi Şeyler Yayıncılık	1994	Farsça	Şirin Mehran, Işık Tabar Genç
Sooronbaj Žusuev	Kanat ile Zarina	Bijiktik	2004	Kırgızca	Zarina Kanatmenen
Şevki Efendi	Hayatı Yaşamak, Hz. Şevki Efendi'nin Mektuplarından Alıntılar	Işık Yayınevi	1997	Arapça	Adnan Naci Gülalp, Taçgey Debeş
Şeyh Sadi Şirazi	Bostan	MEB	1989	Farsça	Hikmet İlaydın
Şeyh Sadi Şirazi	Bostan	Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı	1985	Farsça	Hikmet İlaydın
Şeyh Sadi Şirazi	Bostan	MEB	1992	Farsça	Hikmet İlaydın
Şeyh Sadi Şirazi	Bostan ile Gülistan	Erdem Yayınları	1992	Farsça	H. İbrahim Taşkiran
Şeyh Sadi Şirazi	Bostan ile Gülistan	Lider Yayıncılık	1992	Farsça	Kilisli Rifat Bilge
Şeyh Sadi Şirazi	Bostan ile Gülistan	Meral Yayınevi	1983	Farsça	Kilisli Rifat Bilge
Şeyh Sadi Şirazi	Bostan ve Gülistan	CAN	1984	Farsça	Kilisli Rifat Bilge

Şeyh Sadi Şirazi	Bostan ile Gülistan	Meral Yayınevi	1978	Farsça	Kilisli Rifat Bilge
Şeyh Sadi Şirazi	Gülistan	Bedir Yayınevi	1987	Farsça	Yakup Kenan Necefzade
Şükrullah Yusufoglu	Kefensiz Gömülenler	Art Yayıncılık	1993	Özbekçe	Ahsen Batur
Tayeb Salah	Kuzeye Göç Mevsimi	Ayrıntı Yayınları	2011	Arapça	Adnan Cihangir
Tayeb Salah	Kuzeye Göç Mevsimi	Adam	1982	Arapça	Özdemir İnce
Tayeb Salah	Zeyn'in Düğünü	İnsan Yayınları	1985	Arapça	Zeynep Neslihan Önderoğlu
Tevfik El-Hakim	Trendeki Derviş	Profil Kitap	2020	Arapça	Nabi Avcı
Tevfik El-Hakim	Asa ile Sohbetler	Elif Yayınları	2003	Arapça	Zeynep Özalp, Muhsin Özalp
Tevfik El-Hakim	Delilik Nehri	Morena Yayınevi		Arapça	
Zekeriya Tamir	Gök Gürültüsü	Demavend Yayınları	2014	Arapça	Halim Öznurhan
Zekeriya Tamir	Kül İçinde Bahar	Demavend Yayınları	2015	Arapça	Halim Öznurhan
Zekeriya Tamir	Onuncu Günde Kaplanlar	Demavend Yayınları	2016	Arapça	Halim Öznurhan
Zeynep Burucerdi	Kadının Adı	Dünya	1990	Farsça	Mehmet Durmaz
Zeynep Burucerdi	Musa'nın Kıyamında Yol Arkadaşı	Endişe	1990	Farsça	Kürşat Aydoğmuş
Zeynep Burucerdi	Yusufun Hicretiyle Adım Adım	Endişe	1990	Farsça	Kürşat Aydoğmuş
Zülfikar Ali Han	Doğudan Bir Ses: İkbâl'in Şiiri	Ertu Matbaası	1981	Arapça	Turgut Akman

EK 7: Dini Alandaki Çeviri Eserler

Yazar Adı	Eser Adı	Tercüme Eden Yayınevi	Yılı	Eserin Orijinal Dili	Eserin Çevirmeni
André Miquel	İslam ve Medeniyeti: Doğuştan Günümüze	Birleşik Dağıtım	1991	Arapça	Ahmet Fidan Hasan Menteş
A. Rifat el-Bedravi	İslamın İlk Şartı Şehadet Kelimesi	Emek Matbaacılık Yayıncılık	1983	Arapça	Adem Akın
Abbas Kerrare	Mekke- Medine Tarihi ve Hac	Şamil Yayınevi	1982	Arapça	Abdullah Öz
Abd b. Humeyd Müsnedi	El Müntehab	Konevi Yayınları	2015	Arapça	Serkan İnaş
Abdulaziz Eş-Şennavi	Sahabe Hayatından Tablolar	Uysal	1990	Arapça	Taceddin Uzun
Abdulfettah Ebu Gudde	İslam Alimlerinin Gözüyle Zamanın Kıymeti	OTTO	2018	Arapça	Enbiya Yıldırım
Abdulfettah Ebu Gudde	İslam Edebinden Seçmeler	Nebevi Hayat Yayınları	2017	Arapça	Cihan Malay
Abdulfettah Ebu Gudde	Müslümanlar Nasıl Kardeş Olur?	Takdim	2020	Arapça	Yusuf Ziya Mermertaş
Abdulfettah Ebu Gudde	Bir Eğitimci Olarak Hz. Muhammed (sas.) ve Öğretim Metotları	Takdim	2022	Arapça	Enbiya Yıldırım
Abdulfettah Ebu Gudde	Ulemanın Soru Sorma Yöntemi	Takdim	2021	Arapça	Merve Kuntoğlu
Abdulfettah Ebu Gudde	İlim Yolunda Sabır	Takdim	2020	Arapça	Semih Yolaçan
Abdulfettah Ebu Gudde	Büyük Âlim Olmanın Yolu	Takdim	2021	Arapça	Hanan Sönmez Mergen
Abdulfettah Ebu Gudde	Mevzu Hadisler	Takdim	2021	Arapça	Enbiya Yıldırım
Abdulfettah Ebu Gudde	İslam'da Tartışma Adabı	Takdim	2020	Arapça	Hanan Sönmez Mergen
Abdulfettah Ebu Gudde	Kütüb-i Sitte'nin Hadis Alma Kriterleri	Takdim	2020	Arapça	Abdulhekim Öz
Abdulfettah Ebu Gudde	Üç Hadis Kitabının Adı	Takdim	2020	Arapça	Recep Emin Gül, Davut Tekin
Abdulfettah Ebu Gudde	İslam Edebinden Bir Demet	Takdim	2020	Arapça	
Abdulfettah Ebu Gudde	Zamanın Kıymeti	Takdim	2021	Arapça	Enbiya Yıldırım
Abdulfettah Ebu Gudde	Uydurma Olduğunda İttifak Edilen Hadisler	İnkılab Yayınları	2022	Arapça	Dr. Halil İbrahim Kutlay
Abdulhalik b. Hasan eş-Şerif	Örtünme Bilinci	Nida Yayıncılık	2015	Arapça	Büşra İnanç
Abdullah B. Alih El- Fevzan	Fıkıh Usulü	Karınca & Polen Yayınları	2015	Arapça	Mehdi Canpolat
Abdullah Draz	Din ve Allah İnanıcı	Bir Yayıncılık		Arapça	Bekir Karlığa
Abdullah Draz	Kur'an'a Giriş	OTTO	2017	Arapça	Salih Akdemir
Abdullah Draz	Sorumluluk: İslam'ın İnsana Verdiği Değer	Kayıhan Yayınları	2004	Arapça	Nureddin Demir

Abdullah Draz	Kur'an Ahlakı	İz Yayıncılık	2009	Arapça	Ünver Günay Emrullah Yüksel
Abdullah Muhammed	Tevhîd Risâlesi	Fecr	1986	Arapça	Sabri Hizmetli
Abdullah Süveydî	Hak Yolun Vesikaları	İhlas	1983	Arapça	Yûsûf Süveydî
Abdulmecid Zindani	İman (el-Burhan Şerhi)	Asalet Yayınları	2021	Arapça	Mevlüt Kula
Abdulmecid Zindani	Orucun Hüküm ve Hikmetleri	Asalet Yayınları	2021	Arapça	Murat Padak
Abdulmecid Zindani	Kur'an ve Kâinat Ayetleri Işığında Tevhid Bilinci	Asalet Yayınları	2021	Arapça	Mevlüt Kula
Abdulmecid Zindani	İmana Doğru	Asalet Yayınları	2022	Arapça	Murat Padak
Abdulmecid Zindani	Kur'an Mucizesi	Asalet Yayınları	2022	Arapça	Sadık Tanrıkulu
Abdulmecid Zindani	Kuranda İlmi Mucizeler	Kayihan Yayınları	2014	Arapça	Resul Torun
Abdurrahman Azzam	Büyükler Büyüğü Resul-i Ekrem'in Örnek Ahlakı ve Kahramanlığı	Ahmed Said Matbaası	1964	Arapça	Hayreddin Karaman
Abdurrahman Re'fet el Başa	Hanım Sahabilerin Hayatı	İtisam Yayınları	1990	Arapça	Tacetin Uzun
Abdurrahman Re'fet el Başa	Tabiin'in Hayatından Seçmeler: Sahabeyi Görenler	Uysal Yayınları	1990	Arapça	Tacetin Uzun
Abdurrahman Re'fet el Başa	İnandıkları Gibi Yaşayanlar	Rağbet Yayınları	2010	Arapça	Mehmet Karabulut
Abdü Galib Ahmed İsa	İslam'da Adab-ı Muâşeret	İttifak Holding	1991	Arapça	İsmail Kaya
Abdülaziz Muhammed Selman	İslam Dini'nin Güzellikleri	Coşkun Ofset	1986	Arapça	Süleyman Mollaibrahimoğlu
Abdülğani ibn İsmail Nablusi	İslami Açısından Hakiki Rüya Tabirleri	Çile Yayınevi	1977	Arapça	Ali Bayram M.Sadi Çöğenli
Abdülğani ibn İsmail Nablusi	İslami Rüya Tabirleri Ansiklopedisi	Yeni Nesil Web Offset Tesisleri	1983	Arapça	Ali Bayram M.Sadi Çöğenli
Abdülhalim Abbas	Altın Nesil Ashab-ı Kiram	Timaş Yayınları	2013	Arapça	Hayreddin Karaman
Abdürrezzak el-Kubeysi	İtikaf Hükümleri ve Müslüman Hayatındaki Yeri	İdrak Yayınları	2021	Arapça	Nureddin Yıldız
Ahmad ibn Muhammed	Hikmetler Kitabı	Eren	1981	Arapça	Cemil Çiftçi,
Ahmad ibn Muhammed	Nefislerin Terbiyesi	Erenler Matbaası	1977	Arapça	Mehmet Şahin Musannifoğlu
Ahmed B. Yahya El-Belazuri	Fütuhu'l Büldan Ülkelerin Fetihleri	Siyer Yayınları	2013	Arapça	Mustafa Fayda
Ahmed B. Yahya El-Belazuri	Fütuhu'l Büldan	Kültür ve Turizm Bakanlığı	1987	Arapça	Mustafa Fayda
Ahmed Eflaki	Ariflerin Menkıbeleri	Remzi Kitabevi	1986	Farsça	Tahsin Yazıcı
Ahmed Eflaki	Ariflerin Menkıbeleri	Kabalcı yayınevi	2006	Farsça	Tahsin Yazıcı
Ahmed el-Kuduri	Muhtasar'ul Kuduri	Beka Yayınları	2015	Arapça	Osman Güman, Soner Duman

Ahmed Ferid El-Mısri	Ehl-i Sünnet'in Vasıfları	Karınca Kitap	2015	Arapça	Biol Özden
Ahmed İbn Hanbel	Kitabü'z-Zühd	İz Yayıncılık	2019	Arapça	Mehmed Emin İhsanoğlu
Ahmed İbn Hanbel	Aşere-i Mübeşşere Müsnedi	Konevi Yayınları	2016	Arapça	Ümmü Reyhane
Ahmed İbn Hanbel	Sahabenin Faziletleri	İtisam Yayınları	2020	Arapça	Ayetullah İslam Genç
Ahmed İbn Hanbel	Ehli Sünnet'in Esasları	Ey İnsanlar Yayınları	2009	Arapça	Seyfullah Erdoğan
Ahmed İbn Hanbel	Müsned 21 Cilt	Ocak Yayıncılık	2014	Arapça	Zekeriya Yıldız
Ahmed İbni Acibe	Salevat-ı Muza'afat / Resail-i Ahmediyye	Cübbeli Ahmet Hoca Yayıncılık	2013	Arapça	Ahmet Mahmut Ünlü
Ahmed İzzüddin El Beyanuni	İçtihat ve Müçtehitler ve Dört Mezhepten Biriyle Amelin Zaruriliği	İhvan Yayınları	1981	Arapça	Ali Nar, Salah Şerzad
Ahmed İzzüddin El Beyanuni	Hidayet Yolları	Kendi Yayını		Arapça	M. Sadık Aydın
Ahmed İzzüddin El Beyanuni	Hayatın Her Alanında 400 İslâm Prensibi	Faruk Yayınları	1994	Arapça	Muhammed Recep Akkemik
Ahmed Sabri Hamedani	İslâm'da Ehl-i Beyt Yolu	Ufuk Matbaası	1988	Arapça	
Ahmed Sabri Hamedani	İslâm'da Işıklı Yol	Dönüş	1985	Arapça	
Ahmed Ubeyd ed-De'as	Hanımlara Özel Hadis-i Şerifler- Riyazu'l Müslimat	Çelik Yayınevi	2015	Arapça	Hanifi Akın
Ahmed Von Denffer	Zeynep ile Yusuf İslam'ı Öğreniyor	İnkılab Yayınları	1986	İngilizce	Ayşe Yeni
Ahmed Ziyaüddin Gümüşhanevi	Ramuzu'l-Ehadis 2 Cilt Hadisler Deryası	Serhat Kitabevi	2018	Arapça	Seyit Avcı
Ahmet Bin Hacer Al Butami Al Ali	Tevhid Kalplerden Şirk ve Küfür Temizliği	İslam İlmi Araştırma Merkezi	1992	Arapça	Selahaddin Kip
Ahmet Halebi	Mukayeseli Dinler Açısından Yahudilik	Kalem Yayınevi	1978	Arapça	Ömer Faruk Harman Ahmet M. Büyükcınar
Aişe Abdurrahman Bintü's-Şatı	Resulullahın Annesi ve Hanımları	Uysal Kitabevi	1987	Arapça	İsmail Kaya
Aişe Abdurrahman Bintü's-Şatı	Resulullahın Kızları ve Torunları	Uysal Kitabevi	1987	Arapça	İsmail Kaya
Alaaddin Ali Tusi	Tehafütü'l-Felasife (Kitabu'z-Zuhr)	Hece Yayınları	2013	Arapça	Recep Duran
Aladdin Muhammed	Kaynak İslam İlmihali	Kahraman	1987	Arapça	Mehmet Selim Bilge
Ali Asker Rızvani	İmam Mehdi'den (A.S) 40 Hadis ve Şerhi	Kevser Yayınları	2022	Farsça	Cevad Adıgüzel
Ali bin Osman Hucviri	Keşfu'l-mahcüb Hakikat Bilgisi	Emel Matbaacılık	1982	Farça	Süleyman Uludağ

Ali Ekber Velayeti	İslam Kültür ve Medeniyetinde Şiânın Rolü	Kevser Yayınları	2017	Farsça	Kenan Çamurcu Ozan Kemal Sarıalioğlu
Aliyyu'l-Kari	Kırk Kudsi Hadis	Ravza Yayınları	2001	Arapça	Harun Ünal
Aliyyu'l-Kari	Fıkh-ı Ekber Şerhi	Hisar Yayınları	2016	Arapça	Hüseyin S.Erdoğan
Aliyyu'l-Kari	Ehlisünnet Akaid Ölçüsü	Hanifiyye Kitabevi	2012	Arapça	Nedim Payalan
Aliyyu'l-Kari	Vahdet-i Vücut Risalesi	Süleymaniye Vakfı Yayınları	2013	Arapça	Harun Ünal
Aliyyu'l-Kari	Sultanü'l-Müfessirin Ehl-İ Beytin Sultanı Abdullah İbn Abbas	Kayıhan Yayınları	2015	Arapça	Cuma Buğdaycı
Aliyyu'l-Kari	Sarık Risalesi	İslami Medrese	2018	Arapça	Hüseyin Avni
Aliyyu'l-Kari	Kur'an-ı Kerim'in Fazileti hakkında 40 Hadis	Huzur Yayın Dağıtım	2002	Arapça	Durak Pusmaz
Allame Hilli	Emirü'l-Müminin İmam Ali'nin (a.s) Faziletleri	Kevser Yayınları	2021	Farsça	Özgür Arapoğlu
Allame Muhammed Hüseyin Tabatabai	El Mizan Fi Tefsir-il Kur'an	Kevser Yayınları	2017	Farsça	Vahdettin İnce
Al-Seyyid Abdullah Necmeddin	El-Mesailünnefise	Sebat Ofset Matbaa	1986	Farsça	Abdurrahman Ösüz
Andre Miquem	İslam ve Medeniyet	Birleşik Dağıtım	1992	Arapça	Ahmet Fidan, Hasan Menteş
Annemarie Schimmel	Tasavvufunboyutları	Adam	1982		Ender Gürol
August Bebel	Hız. Muhammed ve Arap-İslam Kültürü Dönemi	Bordo Siyah	2019	Almanca	Veysel Atayman
Ayetullah Cevadi Amuli	Rahmet Peygamberi	Önsöz Yayıncılık	2013	Arapça	Nurullah Akpınar
Ayetullah Cevadi Amuli	Mefatihul Hayat	Kevser Yayınları	2021	Arapça	Cafer Bayar
Ayetullah Cevadi Amuli	İmam Mehdi Mevcûd-i Mevûd	Önsöz Yayıncılık	2021	Arapça	Muaz Pazarpaşı
Ayetullah Cevadi Amuli	İbadetlerin Sırları	Önsöz Yayıncılık	2012	Arapça	Cevher Caduk
Aziz Mahmud Hüdai	Mahbûbu'lehibbe Sevenlerin Sevgilisi	Emel Matbaacılık	1982	Arapça	Ahmet Remzi Dede Akyürek
Azizüddin Nesefi	Tasavvufta İnsan Meselesi	Dergâh Yayınları	1990	Farsça	Mehmet Konar
Azizüddin Nesefi	İnsan-ı Kâmil	Gelenek Yayıncılık	2009	Farsça	Ahmed Avni Konuk
Celaleddin Muhammed Kazvini	Telhis Kur'an Edebiyatı	Ebrar Yayınları	1990	Arapça	Medine Balcı
Celaleddin Muhammed Kazvini	Telhis ve Tercümesi	Ebrar Yayınları	1990	Arapça	Mehmed Fahreddin Dinçkol
Claude Levi-Strauss	Din ve Büyü	Yol Yayınları	1983	Arapça	Ahmet Güngören
Dalal al-Alami	Son Mühür Peygamberimizin Hayatı	EDAM	2012		Merve Akkuş

David Hume	Din Üstüne	Birleşik Yayıncılık	1983	İngilizce	Mete Tunçay
Ebu Abdurrahman Es-Sülemi	Tasavvufun Ana İlkeleri Sülemi'nin Risaleleri	Yeni Ufuklar Neşriyat	1981	Arapça	Süleyman Ateş
Ebu Abdurrahman Es-Sülemi	Nefsin Ayıpları	İlke Yayıncılık	2011	Arapça	Mehmet Ali Kara
Ebu Abdurrahman Es-Sülemi	Sufilerin Edepleri	Sufi Kitap Yayınları	2022	Arapça	
Ebu Abdurrahman Es-Sülemi	Nefsin Kusurları ve Tedavi Yolları	Veciz Yayınları	2021	Arapça	Hanifi Akın
Ebu Abdurrahman Es-Sülemi	Kendilerini İbadete Adayan Sufi Kadınlar	İlk Harf Yayınevi	2012	Arapça	
Ebu Abdurrahman Es-Sülemi	Gençlik Ahlakı Fütüvvet	Ensar Yayıncılık	2006	Arapça	Yusuf Ertuğrul
Ebu Bekir Merginani	İslam Fıkhı / El-Hidaye Tercemesi	Kahraman Yayınları	2013	Arapça	Ahmet Meylani
Ebu Bekir Merginani	İslam Fıkhından Tahkikli ve Tahriçli El - Hidaye Tercemesi	Hayrettin Kahraman Yayınları	1990	Arapça	Ahmed Meylani
Ebu Bekr Muhammed İbrahim İbn El Munzir	Kitabu'l-icma - İslam Hukukçularınca Üzerinde İcma Edilen Konular	Gaye Matbaası	1983	Arapça	Abdulkadir Şener
Ebu Nuaym el-İsfahani	Hilyetu'l-Evliya	Ocak Yayıncılık	2015	Arapça	Hüseyin Yıldız Hasan Yıldız
Ebu Said Hadimi	Berika	Kahraman	1988	Arapça	Hasan Ege, Bedreddin Çetiner, Seyfeddin Oğuz
Ebu Said Hadimi	İslam Ahlakı	İhlas	1988	Arapça	
Ebu, L Feth El-Beyanuni	Fıkhî İhtilafların Hakikati İhtilaftan Rahmete	Risale Yayınları	1989	Arapça	Ebubekir Sifil
Ebu'l Fida İsmail İbn-i Kesir	Şemail'ür-Resul (Hz. Peygamber (S.A.V.)'in Şemali- Mu'cizeleri - Hususiyetleri	Temel Neşriyat	1983	Arapça	Naim Erdoğan
Ebu'l Hasen Ali En-Nedvi	Siyer-i Nebi Peygamberimizin Hayatı	Serhat Kitabevi	2013	Arapça	Ali Pekcan
Ebu'l Hasen Ali En-Nedvi	Rahmet Peygamberi	İz Yayıncılık	2022	Arapça	Abdülkerim Özyayın
Ebu'l Hasen Ali En-Nedvi	Son Peygamber	Ravza Yayınları	2017	Arapça	Şerafettin Şenaslan
Ebu'l Hasen Ali En-Nedvi	Kur'an ve Siyer Işığında İslam'a Davet Adabı	Asalet Yayınları	2021	Arapça	Ahmet Çetinkaya
Ebu'l Hasen Ali En-Nedvi	Din ve Medeniyet Üzerine	Mahya Yayınları	2017	Arapça	Ekrem Kurtaroğlu
Ebu'l Hasen Ali En-Nedvi	Kuranda Adı Geçen Peygamberlerin Hayatı	Risale	2020	Arapça	Yahya Eriş
Ebul Münteha	Fikh-ı Ekber Şerhi	Basım Yayım PazarlamaA.Ş.	1982	Arapça	Ahmet Karadut

Ebu'l-Ala Afifi	Fususu'l Hikem Okumaları İçin Anahtar	İz Yayıncılık	2002	Arapça	Ekrem Demirli
Ebulfazl İyaz bin Musa Kadı	Şifa-i Şerif Tercümesi	Cemal Efendi Matbaası	1900	Arapça	İbrahim Hanif
Ebu'l-Hüda Muhammed Es-Sayyadî Er-Rifai	Tariku's Savab Salavat-ı Şerifler	Buhara Yayınları	2013	Arapça	Mehmet Bayrak
Ebulleys Semerkandi	Gafletten Kurtuluş	Uyanış Yayınevi	1987	Arapça	Yaman Arıkan
Ebulleys Semerkandi	Tenbihül'l-Gafilin	Garanti Matbaacılık ve Neşriyat	1977	Arapça	Yaman Arıkan
Ebulleys Semerkandi	Tenbihül'l-Gafilin	Sezgin Neşriyat	1990	Arapça	Salih Uçan
Ebu's-Şeyh el-İsbehani	Hz. Peygamber'in Edeb ve Ahlakı	İz Yayıncılık	2014	Arapça	Naim Erdoğan
Ebu's-Şeyh el-İsbehani	Hz. Peygamber'in Edeb ve Ahlakı	İz Yayıncılık	1995	Arapça	Naim Erdoğan
Ebü' l Leys Semerkandi	Gerçek ve İbretli Kıssalar	Muallim Neşriyat	2013	Arapça	Muhammed Taha
Ebü' l Leys Semerkandi	Ziyet ve İbretli Kıssalar	Muallim Neşriyat	2013	Arapça	Muhammed Taha
Ebü' l Leys Semerkandi	Kötü Haslet ve İbretli Kıssalar	Muallim Neşriyat	2013	Arapça	Muhammed Taha
Ebü' l Leys Semerkandi	İhlas, Riya ve Günlük Dualar	Muallim Neşriyat	2013	Arapça	Muhammed Taha
Ebü' l Leys Semerkandi	Miracım Namaz ve İbretli Hikayeler	Muallim Neşriyat	2013	Arapça	Muhammed Taha
Ebü' l Leys Semerkandi	Niyet-Cennet ve İbretli Kıssalar	Muallim Neşriyat	2013	Arapça	Muhammed Taha
Ebü' l Leys Semerkandi	Sabır ve İlim ve İbretli Kıssalar	Muallim Neşriyat	2013	Arapça	Muhammed Taha
Ebü' l Leys Semerkandi	Ümmet-i Muhammed ve Güzel Ahlak ve İbretli Kıssalar	Muallim Neşriyat	2013	Arapça	Muhammed Taha
Ebü' l Leys Semerkandi	Bostanül Arifin Sohbetler	Çelik Yayınevi	2003	Arapça	Harun Ünal
Ebü' l Leys Semerkandi	Tenbihül'l Gafilin	Medine Yayıncılık	2010	Arapça	Hüseyin Arslan Ali Tülü
Ebü' l Leys Semerkandi	Kıyamet ve Kabir Azabı	Ehil Yayınları	2018	Arapça	Fuat Köprülü
El Seyyid Sabık	Fıkıh-ussünne: Ayet ve Hadislerle İslam İlmihali ve İslam Hukuku	Pınar	1987	Arapça	Tayyar Tekin
El Seyyid Sabık	Kur'an ve Sünnet'e Göre Müslüman Nasıl Olmalı?	İhtar Yayıncılık	1995	Arapça	Abdullah Kara
El-Hac Mehmed Esad [Erbilî]	Kenzü'l-irfan fî Ehâdis-i Nebiyü'r-rahman	İstanbul Mahmud Bey Matbaası	1900	Arapça	
Emily Bramlet	İslam'a İnandım Amerikalı Emily Bramlet'in Müslüman Oluşu	Kültür Basın Yayın Birliği	1983	İngilizce	Müctaba Uğur
Esad Sahmerani	Tasavvuf, Menşei ve İstılahları	İz Yayıncılık	2000	Arapça	Muharrem Tan

Esirüddin Mufaddal İbni Ömer-Ül Ebherî	Açıklamalı İsâgûcî Klâsik Mantık	Gonca Yayınları	1987	Arapça	Rauf Pehlivan Gür
Eşref Ali et-Tehanevi, Zafer Ahmet el-Osman et-Tehanevi	Hadislerle Hanefî Fıkıhı	Misvak Neşriyat	2016	Arapça	Abdulhalik Duman
Feridüddin Attar	Tezkiretü'l Evliya	Gelenek Yayıncılık	2020	Arapça	Osman Yolcuoğlu
Feridüddin Attar	Pendname	Etkileşim Yayınları	2013	Arapça	Yusuf Çetindağ
Feridüddin Attar	Esrarname	Ayrıntı Yayınları	2017	Arapça	Mehmet Kanar
Feridüddin Attar	Mantıku't Tayr	Ataç Yayınları	2021	Arapça	Ayhan Yıldırım
Feridüddin Attar	Musibetname	Ayrıntı Yayınları	2021	Arapça	Mehmet Kanar
Feridüddin Attar	İlahiname	Ayrıntı Yayınları	2014	Arapça	Mehmet Kanar
Feridüddin Attar	San'an Şeyhi	Say Yayınları	2012	Arapça	Mehmet Kanar
Hace Muhammed Parsâ	Tevhide Giriş	Erkam Yayınları	2021	Arapça	Ali Hüsrevoğlu
Haci Dehabadi, Dr. S.Ali Huseynizade	İslami Açından Gençlik Psikolojisi	El-Mustafa Yayınları	2013	Farsça	Hasan Bedel
Halid Ziya	Tasavvuf	Ünal Matbaası	1983	Arapça	
Hariri	Makamat Veciz Anekdotları	Kabalcı Yayınları	2012	Arapça	Sabri Sevsevil
Haris el-Muhasibi	Selefi Tasavvuf Bidat İçermeyen İrşat İsteyenler Risalesi	Nun Yayıncılık	2010	Arapça	Faruk Beşer
Hasan Halid	İslam'da Kahramanlık Ruhı	Işık	1964	Arapça	Abdulkadir Akççek
Hasan Hüsnü Erdem	Kırk Kudsi Hadis	Gaye Matbaa	1987	Arapça	
Hazreti Mirza Gulam Ahmet	İslamiyetin Öğrettiği Esaslar	Islam International Publications Ltd	1992	İngilizce	Şinasi Siber
Hüseyin Ali Muntazeri, Mahmut Talegani	İlk Hutbeler	Yöneliş Yayınları	1991	Arapça	Şamil Doğruer
Hüseyin Bin Muhammed Al-Cisri	İslam İtikadında Sözü'n Doğrusu	Sebat Basımevi	1981	Arapça	Mustafa Zihni Efendi
Hüseyin Bustan	İslam ve Aile Sosyolojisi	El-Mustafa Yayınları	2015	Farsça	
Hüseyin Tefviki	Büyük Dinleri Tanımak	El-Mustafa Yayınları	2012		Muhammed Karaduman
İ. Vefa Ammar	Hadis Usulü	Polen Yayınları	2015	Arapça	Gülmisal Joughel

İbn Hacer El Heytemi	İslamda Helaller ve Haramlar	Kayıhan Yayınları	2017 1982	Arapça	Lütfi Şentürk Ahmet Serdaroğlu
İbn Hacer El Heytemi	Menâkıb-ı İmâm-ı âzam	Basım Yayım Pazarlama	1982	Arapça	Ahmet Karadut
İbn Hacer el-Askalani	Münebbihat	Eser Neşriyat	1981	Arapça	Ali Aslan
İbn Hacer el-Askalani	Terğib ve Terhib	Sultan Yayınevi	1982	Arapça	Abdülvehhab Öztürk
İbn Kayyim El-Cevziye	Kitabu'r-Ruh	İz Yayıncılık	2018 1992	Arapça	Şaban Haklı
İbn Kayyim El-Cevziye	Rasullullah'ın Yaşadığı İslam	Pınar	1989	Arapça	İbrahim Türklü Abdi Keskinsoy
İbn Kayyim El-Cevziye	Rasulullah'ın Yolunda	İklim	1988	Arapça	Şükrü Özen
İbn Kayyim El-Cevziye	Rasûsullah'dan Dualar Zikirler	Petek Yayınları	1987	Arapça	Bekir Ali Bilic
İbn Kayyim El-Cevziye	Sabredenler ve Şükredenler	İnsan	1989	Arapça	Zeynelabidin Tatlıoğlu,
İbn Kayyim El-Cevziye	Zadu'l-mead	Cantaş	1989	Arapça	Muzaffer Can
İbn Kayyim El-Cevziye	Bela ve İmtihan	İslamoğlu	1987	Arapça	Abdulvahab Çimenli
İbn Kayyim El-Cevziye	Fıkhu's Siyre	Polen Yayınları		Arapça	Hanifi Akın
İbn Kayyim El-Cevziye	İki Hicret Yolu Dünya ve Ahiret Mutluluğunun Kapısı	Polen Yayınları	2005	Arapça	Mahmut Sevim
İbn Kayyim El-Cevziye	İbn Kayyim Tefsiri- Bedai'ut Tefsir	Polen Yayınları	2011	Arapça	Mehmet Ali Kara Savaş Kocabaş
İbn Kayyim El-Cevziye	Zikir ve Zikrin Faziletleri	Polen Yayınları	2017	Arapça	Mahmut Varhan
İbn Kayyim El-Cevziye	Şifau'l-Alil Fi Mesaili-Kada ve'l-Kader Ve'l-Hikme ve't-Ta'lil (Kulların Fiillerinin Yaratılması ve Kaza Kader Tartışmaları)	Ümmülkura Yayınevi	2010	Arapça	M. Beşir Eryarsoy
İbn Kayyim El-Cevziye	Zadu'l Mead Muhtasar	Polen Yayınları	2013	Arapça	Kolektif
İbn Kayyim El-Cevziye	İ'lamü'l Muvakkı'in	Pınar Yayınları	2017	Arapça	Pehlül Düzenli
İbn Kayyim El-Cevziye	Tıbbu'n Nebevi	Kahraman Yayınları	2013	Arapça	Abdülvehhab Öztürk
İbn Kayyim El-Cevziye	Bir Günahın Yetmiş Zararı	Menhec Yayınları	2018	Arapça	
İbn Kayyim El-Cevziye	Salavatın 40 Fazilet ve Faydası	Menhec Yayınları	2018	Arapça	Uğur Pekcan
İbn Kayyim El-Cevziye	Mevzu Hadisleri Sahihlerden Ayıklama Rehberi	Takdim	2021	Arapça	Enbiya Yıldırım
İbn Kayyim El-Cevziye	Kur'an ve Sünnette Cennet ve Huriler	Mercan Kitap	2019	Arapça	Bilal Aydın
İbn Kayyim El-Cevziye	Kalbin İlacı Tahric ve Tahkik	Polen Yayınları	2016	Arapça	Biol Özden
İbn Kayyim El-Cevziye	Hz. Peygamber'in Namaz Sünneti	Pınar Yayınları	2015	Arapça	
İbn Kuteybe	El-İmame ve's-Siyase Hilafet ve Siyaset	Ankara Okulu Yayınları	2017	Arapça	Cemaleddin Saylık

İbn Kuteybe	Hadis Müdafaası	OTTO	2017	Arapça	M. Hayri Kırbaçoğlu
İbn Kuteybe	Müşkil Hadislerin Yorumu	İtisam Yayınları	2020	Arapça	İsmail Karagözoğlu
İbn Kuteybe	Halifeler ve Siyaset	Maruf Yayınları	2017	Arapça	Kadir Erbil
İbn Teymiyye	Dua ve Zikir	Pınar Yayınları	2007	Arapça	Mehmet Yılmaz Ayhan Kalaycı
İbn Teymiyye	Vahdet-i Vücutçu Hezeyanlara İbn Teymiyye'nin Cevabı	Ümmülkura Yayınevi	2007	Arapça	M. Beşir Eryarsoy
İbn Teymiyye	Sırat-ı Müstakim	Pınar Yayınları	2019	Arapça	Abdi Keskinsoy
İbn Teymiyye	Tevhid Risalesi	İz Yayıncılık	2019	Arapça	Ulvi Murat Kılavuz
İbn Teymiyye	Müslümanların Kafirlerle İlişkileri	Takva Yayınları	2011	Arapça	İsa Canpolat
İbn Teymiyye	El – Munteka Şiilik ve Mahiyeti	Umde Yayınları	2014	Arapça	Heyet
İbn Teymiyye	En Güzel Dualar ve Zikirler	Neda Yayınları	2018	Arapça	Abdullah Yıldırım
İbn Teymiyye	Resulullah'a Hakaret Eden Kimsenin Hükmü	Neda Yayınları	2018	Arapça	Halil İbrahim Turhan
İbn Teymiyye	Mecmu'u'l Fetava	Darul İman	2018	Arapça	İbrahim Sarmış M. Beşir Eryarsoy Ahmet Önal
İbn Teymiyye	Ümmet ve Ülfet Risalesi	İtisam Yayınları	2018	Arapça	Burak Akça
İbn Teymiyye	Şeyhu'l-İslam İbn Teymiyye'den Vasiyet	İtisam Yayınları	2018	Arapça	Abdullah Samed Afaracı
İbn Teymiyye	Müçtehid İmamların Savunusu	Çıra Yayınları	2019	Arapça	Tahsin Kazan Abdurrahim Aytaç
İbn Teymiyye	Dua ve Tevhid	Pınar Yayınları	2004	Arapça	Abdi Keskinsoy
İbn Teymiyye	Takva Yolu	Pınar Yayınları	2019	Arapça	Muzaffer Yıldız
İbn Teymiyye	Kur'an'a Giriş	İşaret Yayınları	2017	Arapça	Ömer Aydın
İbn Teymiyye	Şeyhulislam İbn Teymiyye'den Vasiyet	Ashab	2016	Arapça	Abdullah Samed Afaracı
İbn Teymiyye	İman Üzerine	Pınar Yayınları	2019	Arapça	Salih Uçan
İbn Teymiyye	Akıl Nakil Çatışmazlığı	İtisam Yayınları	2021	Arapça	Abdullah Ademoğlu
İbn Teymiyye	Allah'ın Velileri ile Şeytanın Arasındaki Fark	Birleşik Yayıncılık	1995	Arapça	İ.E. DAL
İbn Teymiyye	Bir İslam Kurumu Olarak Hisbe	İnsan Yayınları	2001	Arapça	Vecdi Akyüz
İbn Teymiyye	İçtihad Nedir? Müçtehid Kimdir?	İhya Yayınları	1985	Arapça	M. Nuri Yılmaz
İbn Teymiyye	İslam Hukukunda Kıyas	İhya Yayınları	1985	Arapça	Mehmet Keskin
İbn Teymiyye	İyiliği Emretmek Kötülükten Alıkoymak	Bayrak Yayıncılık Matbaacılık	1987	Arapça	Cemaleddin Sancar
İbn Teymiyye	Kulluk	Guraba Yayınları	2014	Arapça	Mustafa Öztürk

İbn Tufeyl, İbni Sina	"Hayy Bin Yakzan"	İnsan Yayınları	2021	Arapça	Serkan Özburun Yusuf Özkan Özburun Şahabettin Yalçın
İbn 'Aṭā' Allāh					Orhan Parlak,
İbn 'Aṭā' Allāh					
İbrahim Cemel	Müslüman Kadının Fıkıh Kitabı	Risale	1989	Arapça	M. Beşir Eryarsoy
İbrahim Fasih Haydari	Mecdü't Talid	Ünal Matbaası	1983	Arapça	Turgut Ulusoy A.Fikri Yavuz
İbrahimi Halebi	İzahlı Mülteka El-Ebhur Tercümesi	Çelik Yayınevi	2015	Arapça	Himmet Mercan Ahmet Ferit Ülgen
İbrahimi Halebi	İzahlı Mülteka El-Ebhur Tercümesi	Uysal Yayınevi	1987	Arapça	Mustafa Uysal
İmam Ebu Yusuf	Kitâbü'l-harâc	Albaraka Yayınları	2019	Arapça	Ali Özek
İmam Ebu Yusuf	Kitâbü'l-harâc	Gaye Matbaacılık	1982	Arapça	Muhammed Karakaya, İsmail Karakaya
İmam Ebul Yusr Muhammed Pezdevi	Ehli Sünnet Akaidi	Kayıhan Yayınları	2017	Arapça	Şerafeddin Gölcük
İmam Gazali	El-Munkizü Mine'd Dalal Şerhi ve Tasavvufi İncelemeler	Kayıhan Yayınları	2008	Arapça	Salih Uçan
İmam Gazali	Alemlerin Sırrı	Hisar Yayınevi	1983	Arapça	Naim Erdoğan
İmam Gazali	El-Munkiz Mineddal	MEB	1989	Farsça	Hilmi Güngör
İmam Gazali	El-mürşidi'l-eminilamev'izeti'l-mü'minin	Bedir	1989	Arapça	
İmam Gazali	Ey Oğul	Hizmet Gazetecilik	1984	Arapça	
İmam Gazali	Ey Oğul	Ortadoğu Basın Yayın	1983	Arapça	Fatma Mehveş
İmam Gazali	Fıkhu's-sîre	Risale	1987	Arapça	Resul Tosun
İmam Gazali	Filozofların Tutarsızlığı	Özdem Kardeşler Matbaası	1981	Arapça	Bekir Karlığa
İmam Gazali	Gazâli'den Vaazlar	Akpınar Yayınevi	1984	Arapça	Sıdkı Gülle
İmam Gazali	İhyâ-i Ulûm-id-din	Bedir Yayınevi	1986	Arapça	Ahmed Serdaroğlu
İmam Gazali	İlahi Ahlak	Uyanış Yayınevi	1983	Arapça	Yaman Arıkan
İmam Gazali	İlahi Nizam	Yunus Emre	1989	Arapça	Yaman Arıkan
İmam Gazali	İlimlere Giriş Fatihat-ül-ulûm	Gonca	1984	Arapça	Abdulkadir Akççek
İmam Gazali	Gazali'nin Ahlak Görüşü	Çile Yayınevi	1978	Arapça	Akif Nuri Karcıoğlu
İmam Gazali	İslam Ahlakı	Sinan Yayınevi	1978	Farsça	Akif Nuri Karcıoğlu
İmam Gazali	İslam'da Müsamaha	Marifet	1990	Arapça	Süleyman Uludağ

İmam Gazali	İslami Hayat ve Sorunları	Risale	1987	Arapça	Abdullah Yalçın
İmam Gazali	İslami Prensipler Hücetü'l-İslam	Kamer Neşriyat	1983	Arapça	Ahmed Serdaroğlu
İmam Gazali	İhyâ-i Ulûm-id-din	Tuğra Neşriyat	1992	Arapça	Mehmed A. Müftüoğlu
İmam Gazali	Kimyâ-yı Saâdet	Bedir Yayınevi	1986	Arapça	A. Faruk Meyan
İmam Gazali	Kıyâmet ve Ahiret	Hakikat	1985	Arapça	Ömer Beğ
İmam Gazali	Kıyâmet ve Ahiret	İhlas Gazetecilik	1991	Arapça	Ömer Beğ
İmam Gazali	Mükâşefetülkulüb	Çelik	1982	Arapça	Salih Uçan
İmam Gazali	Müslüman'ın Ahlâkı	Vahdet Kitap Kulübü	1990	Arapça	Abdücelil Candan
İmam Gazali	El-Mürşidü'l Emin 'ila Mev'izeti'l-Mü'minin	Bedir Yayınları	2013	Arapça	Abdulkadir Akçiçek
İmam Gazali	İslam Akidesinin Esasları	İtisam Yayınları	2022	Arapça	Ferhat Coşkun
İmam Gazali	Kur'an-ı Kerim'i Okuma Edepleri	İtisam Yayınları	2022	Arapça	Musab Oktay Çavdar
İmam Gazali	Kur'an'ın Cevherleri ve İncileri	İtisam Yayınları	2021	Arapça	Ferhat Coşkun
İmam Gazali	Hakikat Arayışı Münkız Mine'd-Dalal	İtisam Yayınları	2021	Arapça	Fahrettin Tulki
İmam Gazali	Korku ve Ümit	İtisam Yayınları	2021	Arapça	Ferhat Coşkun
İmam Gazali	Hükümdarlık Ahlakı	İnsan Yayınları	2021	Arapça	Mehmet Ali Özkan
İmam Gazali	El-Mürşidü'l Emin 'ila Mev'izeti'l-Mü'minin	Bedir Yayınları	2013	Arapça	Abdulkadir Akçiçek
İmam Gazali	Ey Oğul" Eyyühe'l- Veled	Bedir Yayınları		Arapça	Mehmet Şevket Eygi
İmam Gazali	Dua ve Zikir	Çelik Yayınevi	2018	Arapça	Harun Ünal
İmam Gazali	Kur'an'ın Cevherler Herkes İçin Tasavvuf	Hayy Kitap	2019	Arapça	Ömer Türker
İmam Gazali	Kalplerin Tesellisi	Kahraman Yayınları	2014	Arapça	Abdülvehhab Öztürk
İmam Gazali	Abidler Yolu	Çelik Yayınevi	2021	Arapça	Ali Bayram M. Sadi Çögenli
İmam Gazali	Ölüm ve Ölüm Ötesi Hayat Kıyamet ve Ahiret	Çelik Yayınevi	2020	Arapça	Harun Ünal
İmam Gazali	Halkların Dostluk ve Kardeşliği	Çelik Yayınevi	2012	Arapça	Harun Ünal
İmam Gazali	Haccın Sırları ve Hikmetleri	Çelik Yayınevi		Arapça	Harun Ünal
İmam Gazali	Namazın Sırları ve Fazileti	Çelik Yayınevi		Arapça	
İmam Gazali	Hakikat Arayışı el-Münkız Mine'd-Dalal	Büyüyenay	2022	Arapça	Mehmed Zihni Efendi
İmam Gazali	Öfke, Kin, Haset ve Kurtuluş Yolları	Çelik Yayınevi	2022	Arapça	Ersan Urcan
İmam Gazali	Tevbe Kitabı	İlke Yayıncılık	2016	Arapça	İshak Doğan
İmam Gazali	Esmâü'l-Hüsna Hitabı	İlke Yayıncılık	2016	Arapça	İshak Doğan
İmam Gazali	İhya-u Ulumi'd-Din	Çelik Yayınevi		Arapça	Mehmed A. Müftüoğlu
İmam Gazali	Ahiret Kitabı	İlke Yayıncılık	2009	Arapça	Ayhan Ak
İmam Gazali	İmam-ı Gazali'den Yönetim Sırları	Çelik Yayınevi	2008	Arapça	İbrahim Doğu

İmam Gazali	Muhabbet Kitabı	İlke Yayıncılık	2017	Arapça	Mehmet Çetin
İmam Gazali	İslam Kardeşliği Müslümanların Birbirlerine Karşı Hak ve Görevleri	Ravza Yayınları	2020	Arapça	İbrahim Hakkı Uluçınar
İmam Gazali	Abidler Yolu	İtisam Yayınları	2021	Arapça	Sevdiye Altınsoy
İmam Gazali	Aldananlar Alimler, Abidler, Zenginler, Sûfiler	Veciz Yayınları	2022	Arapça	Hanifi Akın
İmam Gazali	Selefi Salihin Mezhebi Huccetu'l İslam	Hak Yayınları	2018	Arapça	Ahmet Mak
İmam Gazali	Vasiyetname	Sahhaflar Kitap Sarayı		Arapça	Ahmet Faik Arslantürkoğlu
İmam Hafız Ebü Davud	Sünen-i Ebi Davud ve Tercemesi	Millî Gazete Yayınları	1983	Arapça	İbrahim Koçaşlı
İmam Nebevi Hazretleri	Riyazus Salihin Tercümesi ve Kelime Anlamı	Yasin Yayınevi	2010	Arapça	Ali Kaya
İmam Nebevi Hazretleri	Hacc ve Umre	Kahraman Yayınları	2003	Arapça	Mithat Acat
İmam Nebevi Hazretleri	Riyaz'üs Salihin	Beyzade Yayınları	2010	Arapça	İbrahim Serdar Yusuf Şensoy
İmam Nebevi Hazretleri	Kur'an Okumanın Adabı	Tevhid Yayınları		Arapça	Cüneyd Kaya
İmam Nesai	Hadislerle Hz. Ali	İz Yayıncılık	2016	Arapça	Naim Erdoğan
İmam Nesai	Efendimiz'in Dilinden Dualar ve Zikirler	İz Yayıncılık	2018	Arapça	Naim Erdoğan
İmam Nesai	Zikir ve Dualar	Rağbet Yayınları	2016	Arapça	Mustafa Karakoç
İmam Nesai	Hadislerle Kadın İştretü'n Nisa	Tahlil Yayınları	2021	Arapça	Hanifi Akın F. Havva Özbay
İmam Nesai	Sünen'ün-Nesai	Kitap Dünyası	2020	Arapça	Mehmet Türk
İmam Nesai	Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Efendimizin Gece ve Gündüz Yaptığı Ameller ve Dualar	Hisar Yayınları	2013	Arapça	Bekir Şengün
İmam Nesai	Kur'an'ın Faziletleri	Hüner Yayınevi	2006	Arapça	Ali Pekcan
İmam Nesai	Hadislerin Işığında Günlük Hayat	Madve Yayınları		Arapça	Mehmet Yolcu
İmam Nevevi	Kırk Hadis/Tercüme ve Şerhi	Kahraman Yayınları	1997	Arapça	İbrahim Hatiboğlu
İmam Nevevi	Kırk Hadis	Büyüyenay	2016	Arapça	Babanzade Ahmet Naim
İmam Nevevi	Muhtasar Siyer-i Nebî	Kökler Derneği Yayınları	2021	Arapça	Serkan Ünal
İmam Nevevi	İmam Nevevi'nin Fetvaları	Kahraman	1988	Arapça	Abdülbari Polat
İmam Nevevi	Dualar ve Zikirler	Kahraman	2011	Arapça	Abdülvehhab Öztürk
İmam Nevevi	Riyaz'üs-Salihin Tercüme ve Şerhi	Kahraman	2019	Arapça	Abdülvehhab Öztürk
İmam Nevevi	Muğni'l Muhtac Minhacü't-Talibin	Miraç Yayınları	2015	Arapça	Soner Duman
İmam Rabbani	Eshab-ı Kiram Aleyhimürridvan	Salah Bilgi Kitabevi	1976	Arapça	
İmam Rabbani	Peygamberlik Nedir?	Işık Kitabevi	1978	Arapça	Hüseyin Hilmi Işık

İmam Rabbani	Tercüme-i-Mektûbatı İmâm Rabbani	Elif Ofset	1978	Arapça	Mehmed Müstakimzade
İmam Rabbani	Eshâb-ı Kirâm	İhlas	1978	Farsça	
İmam Rabbani	Müjdecî Mektublar Tercemesi	Hakikat Ltd Şt. Yayınları	1984	Farsça	Süleyman Sadeddin,
İmam Rabbani	Mektubat-ı İmam-ı Rabbani	Merve Yayınları		Farsça	Kasım Yayla
İmam Rabbani	Vücudî ve Şuhudî Tevhid	Büyüyen Ay Yayınları	2018	Farsça	
İmam Rabbani	Evrâd-ı Rabbaniyye İmam Rabbani'nin (Kuddise Sirruhu Günlük Virdleri)	Rabbani Yayınevi	2020	Arapça	
İmam Rabbani	İslam	Ehil Yayınları	2019	Arapça	Abdulkadir Coşkun
İmam Rabbani	Tasavvuf	Ehil Yayınları	2019	Arapça	Abdulkadir Coşkun
İmam Rabbani	Müslümanın Edeb ve Ahlakı	Ehil Yayınları	2019	Arapça	Abdulkadir Coşkun
İmam Rabbani	İman	Ehil Yayınları	2019	Arapça	Abdulkadir Coşkun
İmam Rabbani	Manevî Yolun Başlangıcı ve Sonu	Gelenek Yayıncılık	2019	Arapça	Abdulkadir Coşkun
İmam Rabbani	Ehli Sünnet	Gelenek Yayıncılık	2019	Arapça	Abdulkadir Coşkun
İmam Rabbani	Mebde ve Me'ad İtikadi ve Tasavvufî Meseleler	Yasin Yayınevi	2012	Arapça	Mustafa Özgen
İmam Rabbani	Mektubat-ı Rabbani'de Şeriat ve Tasavvuf	Erkam Yayınları	2017	Arapça	Necdet Tosun Süleyman Derin Ahmed Hamdi Yıldırım
İmam Rabbani	Mana Alemi	Ehil Yayınları	2019	Arapça	Abdulkadir Coşkun
İmam Rabbani	Manevî İlhamlar	Ehil Yayınları	2019	Arapça	Abdulkadir Coşkun
İmam Rabbani	Manevî Yolculuğun Mertebeleri	Ehil Yayınları	2019	Arapça	Abdulkadir Coşkun
İmam Suyuti	Ziya-ül - Basar	Çelik Yayınevi	2003	Arapça	İsmail Özgümüş
İmam Suyuti	Akidede Sünnetin Yeri	Nida	1987	Arapça	Yüksel Kılıçaslan
İmam Suyuti	Kabir Alemi	Kahraman	2014	Arapça	Bahaeddin Sağlam
İmam Suyuti	Nüzul-i İsa	İlim & Hikmet	2018	Arapça	Harun Çetin
İmam Suyuti	El-Menhiyyat Ayet ve Hadislerle Ümmetin Sakındırıldığı Hususlar	Asalet Yayınları	2018	Arapça	Mesut Avcı
İmam Suyuti	Tefsirî Celaleyn	Şifa Yayınevi	2015	Arapça	
İmam Suyuti	Mütevâtir Hadisler	Çıra Yayınları	2018	Arapça	Mustafa Yıldız
İmam Suyuti	Sünnetin İslam'daki Yeri	Takdim	2019	Arapça	Enbiya Yıldırım
İmam Suyuti	Kur'an İlimleri Ansiklopedisi	Madve Yayınları	2002	Arapça	Sakıp Yıldız Hüseyin Avni Çelik
İmam Suyuti	Esbab-u Vurudî'l Hadis	İhtar Yayınları	1996	Arapça	Necati Tetik, Abdülmecit Okçu

İmam Suyuti	Muhtasar El-İtkan Fi Ulum'il-Kur'an	Ravza Yayınları		Arapça	Ömer Kara
İmam Suyuti	Ziya-ül -Basar	Çelik Yayınevi	2003	Arapça	İsmail Özgümüş
İmam Suyuti	Mütevahir Hadisler	Çıra Yayınları	2018	Arapça	Mustafa Yıldız
İmam Suyuti	Kur'an Surelerinin Sıralanışındaki Sırlar	Rağbet Yayınları	2004	Arapça	Mustafa Karakoç
İmam Suyuti	Nüzul-i İsa	İlim & Hikmet	2018	Arapça	Harun Çetin
İmam Suyuti	El-Menhiyyat Ayet ve Hadislerle Ümmetin Sakındırıldığı Hususlar	Asalet Yayınları	2018	Arapça	Mesut Avcı
İmam Suyuti	Tebyidu's-Sahife-fi Menakıbil-İmam Ebi Hanife	Fecri Sadık	2020	Arapça	Muhammed Tutuş
İmam Suyuti	Sünnetin İslam'daki Yeri	Takdim	2019	Arapça	Enbiya Yıldırım
İmam Suyuti	Sünneti Delil Kabul Etmek; Cennetin Anahtarı	Rağbet Yayınları	2019	Arapça	Mustafa Karakoç
İmam Suyuti	Muhtasar Kuran İlimleri	İtisam Yayınları	2020	Arapça	Zübeyir Çetin
İmam Suyuti	Ahvali Ahirete Işık Tutan Kandiller	İtisam Yayınları	2021	Arapça	Halil İbrahim Yücedağ
İmam Suyuti	Celaleyn Tefsiri Metin ve Tercüme	Yasin Yayınevi	2011	Arapça	Talha Hakan Alp
İmam Suyuti	Kabir Alemi	Kahraman Yayınları	1999	Arapça	Bahaeddin Sağlam
İmam Suyuti	Cinler Alemi Laktu'l-Mercan Fi Ahbari'l-Can	Mercan Kitap	2021	Arapça	Seyfullah Erdoğan
İmam Suyuti	Halifeler Tarihi	Asalet Yayınları	2020	Arapça	Abdullah Gündüz
İmam Suyuti	Efendimiz'den Bir Demet Yasemen	Ensar Yayıncılık	2006	Arapça	Ali Pekcan
İmam Suyuti	el-Camiu's Sağır	Serhat Kitabevi	2013	Arapça	Seyit Avcı
İmam Suyuti	Ebu Hanife Müdafaası	İlim & Hikmet	2018	Arapça	Muhammed Tutuş
İmam Suyuti	Kâinatın Sırları	Mercan Kitap	2011	Arapça	Seyfullah Erdoğan
İmam Suyuti	Peygamberimizin Mucizeleri ve Büyük Özellikleri	Uysal Kitabevi	2002	Arapça	Ömer Temizel
İmam Şafii	El-Umm 4 Şafii Fıkıh Külliyyatı	Buruc Yayınları	2019	Arapça	
İmam Şafii	el-Fıkhul Ekber	Beyan Yayınları	2016	Arapça	Hamdi Gündoğar
İmam Şafii	Er-Risale (İslam Hukukunun Kaynakları)	Diyanet Vakfı Yayınları	2021	Arapça	İbrahim Çalışkan Abdulkadir Şener
İmam Şafii	Sünnet Müdafaası	Polen Yayınları	2007	Arapça	İshak Emin Aktepe
İmam Şafii	El-Müsned Hadisler	Sağlam Yayınları	2015	Arapça	Seyfullah Erdoğan
İmam Şafii	İhtilafı Malik ve's-Şafii Sünnet, Hadis ve Amel Üzerine Tartışmalar	İz Yayıncılık	2010	Arapça	İshak Emin Aktepe
İmam Şafii	Kitabü's-Sünen	Beka Yayınları	2014	Arapça	Faik Akcaoğlu Muhammed Enes Topgül
İmam Şafii	Ahkamu'l Kur'an	Tevhid Yayınları		Arapça	Kolektif

İmam Şarani	Büyük Ahidler El'Uhüdü'l-Kübra	Bedir Yayınevi	1981	Arapça	Selahaddin Alpay
İmam Tahavi	Mukayeseli Hanefi Fıkhı Tahavi Muhtasarı	Beka Yayınları	2013	Arapça	Soner Duman
İmam Tahavi, İmam Ebu Hanife, İmam İzz b. Abdisselam	İslam Akaid Metinleri	Rağbet yayınları	2017	Arapça	Ali Pekcan
İmam-1 Azam	Fıkh-1 Ekber	DİB Yayınları	1982	Arapça	Hasan Basri Çantay
İmam-1 Azam	Fıkh-1 Ekber	Kültür Basın Yayın Birliği	1989	Arapça	Hasan Tahsin Feyizli
İmam-1 Azam	Fıkh-1 Ekber	Çağrı	1992	Arapça	Yunus Vehbi Yavuz
İmam-1 Azam	Fıkh-1 Ekber Şerhi	Hisar	1987	Arapça	Hüseyin S. Erdoğan
İmam-1 Azam	İmam-1 Azamın Vasiyetleri	Er-Tu Matbaası	1984	Arapça	Yunus Vehbi Yavuz
İmam-1 Azam	İslam'ın İnanç Esasları	İhtar Yayıncılık	1992	Arapça	İsmail Bayer
İmam-1 Azam	İmam-1 Azam'ın Beş Eseri	M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı	1992	Arapça	Mustafa Öz
İmam-1 Azam Ebu Hanife	Müsned	Kayıhan Yayınları	2020	Arapça	Musa B. Zekeriya el-Haskefi
İmam-1 Azam Ebu Hanife	İmam-1 A'zam Fıkhı'l-Ekber	Şamil Yayınları İstanbul	2016	Arapça	Abdülvehhab Öztürk
İmam-1 Azam Ebu Hanife	el-Fıkhı'l Ekber	Beyan Yayınları	2016	Arapça	Hamza Yaman
İmam-1 Azam Ebu Hanife	İmam-1 Azam Ebu Hanife'nin Eserleri	Buruc Yayınları	2020	Arapça	Abdülvehhab Öztürk
İmam-1 Azam Ebu Hanife	El-Alim ve'l-Müteallim	Şamil Yayınları İstanbul	2019	Arapça	Abdülvehhab Öztürk
İmam-1 Azam Ebu Hanife	Dürr-ü Meknun Kasidesi	Arifan Yayınları		Arapça	Ahmet Mahmut Ünlü
İmam-1 Azam Ebu Hanife	Saklı İnci	Kökler Derneği Yayınları	2015	Arapça	Salih Mirzabeyoğlu
İmam-1 Azam Ebu Hanife	Müsned	Ravza Yayınları	2015	Arapça	Kazım Ağcakaya
İmam-1 Azam Ebu Hanife	Ebu Hanife Müsnedi	Armağan Kitaplar	2012	Arapça	Ali Pekcan
İmam-1 Azam Ebu Hanife	Dürr-u Meknun Kasidesi	Cübbeli Ahmet Hoca Yayıncılık	2013	Arapça	Ahmet Mahmut Ünlü
İmam-1 Azam Ebu Hanife	İmam-1 A'zamın Beş Eseri	M.ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları	2016	Arapça	Mustafa Öz
İmam-1 Azam Ebu Hanife	İmam-1 Azam'ın Müslümanlara ve Oğluna Son Vasiyeti	Çelik Yayınevi	1996	Arapça	Mustafa Uysal
İmam-1 Azam Ebu Hanife	İslam'da İnanç Esasları	İhtar Yayınları		Arapça	İsmail Bayar
İmam-1 Birgivi	Tarikat-1 Muhammediyye Tercümesi	Demir Kitabevi	1981	Arapça	Celal Yıldırım
İmâm-1 Birgivi	Bid'at ve Müstehab Kabir Ziyaretleri	Guraba Yayınları	1997	Arapça	A. Muhammed Beşir
İmam-1 Buhari	İlahi Kelamın Müdafaası	İz Yayıncılık	2019	Arapça	Yusuf Özbek

İmam-1 Buhari	Sahih-İ Buhari Muhtasarı	Çelik Yayınevi	2017	Arapça	Hanifi Akın
İmam-1 Buhari	El-Edebü'l-Müfred	Beka Yayınları	2017	Arapça	Faik Akcaoğlu
İmam-1 Buhari	Sahih-i Buhari ve Tercemesi	Ötüken Neşriyat	2004	Arapça	Mehmed Sofuoğlu
İmam-1 Buhari	Sahih-i Buhari	Hüner Yayınevi	2012	Arapça	Abdullah Feyzi Kocaer
İmam-1 Buhari	Kulların Fiillerinin Yaratılması	Nesaim Yayınları	2021	Arapça	
İmam-1 Buhari	Namazda Elleri Kaldırma Kitabı	Mercan Kitap	2015	Arapça	Mehmet Şahin
İmam-1 Tirmizi	Muhtasar Şemail-i Şerif Tercemesi Peygamberimizin Yaşayış ve Adetleri	İhya Kitabevi	1982	Arapça	Muhammed Raif Efendi
İrfan Abdülhamid	İslam'da İ'tikadi Mezhebler ve Akaid Esasları	Diyanet Vakfı Yayınları	2020	Arapça	Saim Yeprem
İrfan Abdülhamid	İslam'da İ'tikadi Mezhebler ve Akaid Esasları	Ertu Matbaası	1981	Arapça	Saim Yeprem
Kelabazi	Doğuş Devrinde Tasavvuf Ta'arruf	Dergâh Yayınları	2021	Arapça	Süleyman Uludağ
Kolektif	Hız. Hüseyin / Bir Uyarı Bir Sembol	Beyan Yayınları	2014	Farsça	Abdullah Günel
M. Ali Haşimi	Kur'an ve Sünnet'e Göre Müslüman Şahsiyeti	Risale	2007	Arapça	Resul Tosun
M. Ali Haşimi	Kuran'da Resulullah	Risale	2019	Arapça	Ali Benli
M. Ali Haşimi	Kur'an ve Sünnet'e Göre Müslüman Toplumu	Risale	2018	Arapça	M. Beşir Eryarsoy
M. Said Ramazan Buti	Allah'a İnanan Kızlara	Madve	1986	Arapça	İsmet Maden
M. Said Ramazan Buti	Gençliğin Sorunları	Madve Yayınları	1984	Arapça	Abdullah Ebu Taha
M. Said Ramazan Buti	Fıkhu's Siyre	Dönem Yayıncılık	2019	Arapça	Atik Aydın
M. Said Ramazan Buti	Kur'an'da İnsan ve Medeniyet	Risale	2008	Arapça	Resul Tosun
M. Said Ramazan Buti	Mezhepsizlik Bid'attır	Bedir Yayınları	2017	Arapça	Süleyman Çelik
M. Said Ramazan Buti	Müslümanların Gerilemesinden Kimler Sorumlu?	Madve Yayınları	1995	Arapça	Bahaeddin Sağlam
M. Said Ramazan Buti	İslam Akaidi	Madve Yayınları	1996	Arapça	H. Altınalan
M. Said Ramazan Buti	Gizli Günah	Madve Yayınları	1995	Arapça	Ahmet Özkan
M. Said Buti	Kur'an Eğitiminin Eşsiz Metodu	Madve Yayınları	1987	Arapça	Şükrü Özen
M. Said Ramazan Buti	Kaderin Efendisi Kim?	Madve Yayınları	1987	Arapça	Ramazan Tuğ
M. Said Ramazan Buti	Fıkhu's Siyre	Dönem Yayıncılık	2019	Arapça	Atik Aydın
M. Said Ramazan Buti	Mezhepsizlik Bid'attır	Bedir Yayınları	2017	Arapça	Süleyman Çelik
M. Said Ramazan Buti	Kur'an'da İnsan ve Medeniyet	Bedir Yayınları		Arapça	Resul Tosun
M. Said Ramazan Buti	Selefiye İslami Bir Ekol Mezheb Değil Zamansız BİR Aşamadır		2009	Arapça	Vecihi Sönmez

M. Said Ramazan Buti	Müslümanların Gerilemesinden Kimler Sorumlu?	Madve Yayınları	1995	Arapça	Bahaeddin Sağlam
M. Said Ramazan Buti	İslam'a Davet Metodu	Madve Yayınları	1995	Arapça	M. Sait Şimşek
M. Said Ramazan Buti	Fıkhu's-Siyre	İslami Edebiyat Yayınları	2003	Arapça	Ali Nar
M. Said Ramazan Buti,	Fıkhu's-Siyre	Bilge Adamlar	2012	Arapça	Atik Aydın
M. Yusuf Kandehlevi	Hadislerle Hz. Peygamber ve Ashabının Yaşadığı Müslümanlık	Timaş	1988	Arapça	Yaşar Erol
Mahmud Ebu Reyeye	Muhammedi Sünnetin Aydınlatılması	Yeni Zamanlar Yayınları	2013	Arapça	Muharrem Tan
Mahmut Nakşibendi	Nakşibendi Şeyhlerinin Mukaddes Sözleri	Akpınar Yayınevi	1983	Farsça	Salih Uçan
Mahmut Talegani	İslam ve Mülkiyet	Yöneliş Yayınları		Arapça	Ahmet Saidoğlu
Malik b. Enes	El-Muvatta	Al-Tuğ Yayınları	1982	Arapça	Yaşar Erol, Ahmet Arpa, Durak Pusmaz
Maverdi	Yüce Hedefler Kitabı	Büyüyenay	2018	Arapça	Bergamalı Ahmed Cevdet Efendi
Mevlâna Halid Bağdadi	Herkese Lâzım Olan İmân	İhlas	1987	Arapça	Kemâhlı Hacı Feyzullah
Mevlâna Halid-el Bağdadi	Caliyetü'l-Ekdar Ve's-Seyfü'l-Bettar	Semerkand Yayıncılık	2014	Arapça	Bilal Aksoy
Mevlâna Halid-el Bağdadi	Halidi Yolunda Rabıta	Hacegân Yayınları	2021	Arapça	Siraceddin Önlüer
Mevlâna Halid-el Bağdadi	Halidiye Risalesi	Semerkand Yayıncılık	2010	Arapça	Abdullah Suat Demirtaş
Mevlâna Halid-el Bağdadi	Divan-ı Mevlana Halidi Bağdadi	Ensar Yayıncılık	2009	Arapça	Abdulcebbar Kavak
Mevlâna Halil Bağdadi	El-İman Vel-İslam (İman Ve İslam)	Hakikat Yayıncılık	1986	Arapça	
Mevlana İmam-ı Şibli	Cinlerin Esrarı	Saray Yayın Dağıtım	2009	Arapça	Muhammed Ferşad
Muhammad ben İman	Şir'at'ül-Islam Müslümanın Görgü Kitabı	Sağlam Kitabevi	1987	Arapça	Abdulkadir Akçiçek
Muhammad İbn Ishâq	Siyer	Ağaç Yayıncılık	1992	Arapça	Sezai Özel
Muhammad İbn İdris al-Shafii	Errisak	Nur Yayınları	1992	Arapça	A. Muhammed Şakir
Muhammad İbn Yazîd İbni Mace	Mâce Tercemesi ve Şerhi	Ayyıldız Matbaası	1982	Arapça	Haydar Hatipoğlu
Muhammad İbni Ahmed Miskeveyh	Ahlakı Olgunlaştırma	Başbakanlık Basımevi	1983	Arapça	Abdulkadir Şener
Muhammad, Sadık Sialkoti , Dudley Wright	Hristiyanlık Karşısında İslamiyet	Olgaç Matbaası	1982	Farsça	Şinasi Siber
Muhammed Abdulaziz - El-Huli	Edeb'ün - Nebevi (Hadislerle Peygamber Ahlakı)	Temel Neşriyat	1979	Arapça	Sezai Özdemir

Muhammed Alevi Maliki	Peygamberimizle İlgili Olaylar ve Haller Tarihi		1992	Arapça	Süleyman Yaşar
Muhammed Ali el-Bar	Kur'an-ı Kerim ve Modern Tıbbı Göre İnsanın Yaratılışı	Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları	1991	Arapça	Abdülvehhab Öztürk
Muhammed Ali Es-Sabuni	Kur'an Işığında Peygamberlik ve Peygamberler	Ensar Neşriyat	2022	Arapça	Suat Cebeci, Bilal Delice
Muhammed Ali Es-Sabuni	Teravih Namazında Peygamber Ölçüsü	Risale	1989	Arapça	Harun Ünal
Muhammed Ali Es-Sabuni	Ahkam Tefsiri	Şamil Yayınları	2017	Arapça	Mazhar Taşkesenlioğlu
Muhammed Ali Es-Sabuni	Safvetü't Tefasir / Tefsirlerin Özü	Ensar Neşriyat	2021	Arapça	Nedim Yılmaz, Sadreddin Gümüş
Muhammed Ali Es-Sabuni	Nebevi Sünnet	Yasin Yayınevi	2012	Arapça	Muammer Bayraktutar
Muhammed Ali Es-Sabuni	Kur'an İlimleri	Hanifiyye Kitabevi	2006	Arapça	Zeynel Abidin Tatlıoğlu
Muhammed Ali Es-Sabuni	Sünnet Hazinelerinden Bazı Hadis-i Şeriflerin Edebi ve Dil Açısından İncelenmesi	Siyer Yayınları	2015	Arapça	Adem Dölek Burhan İşliyen
Muhammed Ali Hasan Musalli	Bunlar Müslüman Oldular	Esra	1991	Arapça	Taceddin Uzun
Muhammed Ali Mevlana	Peygamberimizin Hayatı	Nur Dağıtım	1983	Arapça	Ali Genceli
Muhammed Atiye El Ebraşi	İslamda Terbiye	Gonca	1995	Arapça	Hüseyin Varol
Muhammed Beheşti	Kur'an'da Hac	Bir Yayıncılık	1987	Farsça	İbrahim Keskin
Muhammed Beheşti	Namaz Nedir?	Sâzmâne Tablig hât-eEslâmi	1986	Farsça	İbrahim Keskin
Muhammed bin Abdullah el-Hani	Adab	Erkam Yayınları	2020	Arapça	Ali Hüsrevoğlu
Muhammed Cevad Cafernejad	İmam Ali'den (a.s) Hayat Dersleri	Kevser Yayınları	2021	Farsça	Efgan Usta
Muhammed Davudi	Peygamber ve Ehlibeyt'in Eğitimsel Siyeri Ahlaki Eğitim	El-Mustafa Yayınları	2013	Farsça	Nurcan Altun
Muhammed Ebu Şehbe	Sünnet Müdafaası	Rehber	1990	Arapça	Mehmed Görmez, M.Emin Özafşar
Muhammed Emin İbni Abidin	Reddü'l-muhtaral E'd-dürül-muhtar	Fatih Gençlik Vakfı Matbaa İşletmesi	1982	Arapça	Ahmed Davudoğlu
Muhammed et-Temimi	Zadu'l Mücahidin Bir Mücahidin Azığı	Guraba Yayınları	2013	Arapça	Mustafa Öztürk
Muhammed Halid	Sahabe Hayatından Seçmeler	Uysal Kitabevi	1990	Arapça	Taceddin Uzun
Muhammed Halid Ziyauddin	Risale-i Halidiyye Tercümesi	Kitap Kalbi Yayıncılık	2016	Arapça	Ali Kara
Muhammed Halid Ziyauddin	Güneşler Güneşi Şems-Ül Şumus Büyük Doğuş	Ulu Çınar	1974	Arapça	Turgut Ulusoy-A.Fikri Yavuz
Muhammed Hamidullah	Hız.Peygamber'in Altı Orijinal Diplomatik Mektubu ve Arap yazısının Temeline Giriş	Beyan	1990	Arapça	Mehmet Yazgan

Muhammed Hamidullah	Hız.Peygamber'in Savaşları ve Savaş Meydanları	Yağmur	1981	Arapça	Salih Tuğ
Muhammed Hamidullah	İslama Giriş	Milsan Basın	1984	Arapça	
Muhammed Hamidullah	İslamda devlet idaresi	Gaye Matbaası	1979	Arapça	Kemal Kuşçu
Muhammed Hamidullah	İslam Hukuku Etüdüleri Makaleler Külliyyatı	Bir	1984	Arapça	
Muhammed Hamidullah	İslam Müesseselerine Giriş	Bir	1984	Arapça	İhsan Süreyya Sırma
Muhammed Hamidullah	İslam Peygamberi Hayatı Ve Faaliyeti	İrfan Yayınevi	1980	Arapça	Salih Tuğ
Muhammed Hamidullah	Kuran-ı Kerim Tarihi	M.Ü. İlahiyat Fakültesi	1992	Arapça	Salih Tuğ
Muhammed Hamidullah	Makaleler	Beyan	1986	Arapça	İhsan Süreyya Sırma
Muhammed Hamidullah	Resulullah Muhammed	İrfan Yayıncılık	1992	Arapça	Salih Tuğ
Muhammed Hamidullah	İslam Anayasa Hukuku	Beyan Yayınları	2005	Arapça	Vecdi Akyüz
Muhammed Hamidullah	İslamiyet ve Hıristiyanlık	Beyan Yayınları	2005	Arapça	İhsan Süreyya Sırma
Muhammed Hamidullah	İmam-ı Azam ve Eseri	Beyan Yayınları	2017	Arapça	Kemal Kuşçu
Muhammed Hamidullah	Muhtasar Hadis Tarihi ve Sahife-i Hemam ibn Münebbih	Beyan Yayınları	2016	Arapça	Kemal Kuşçu
Muhammed İbn İsmail el-Buhari	Sahih-i Buhari ve Tercemesi 17 Cilt	Ötüken Neşriyat	1987	Arapça	Mehmed Sofuoğlu
Muhammed Kutub	Akide Şeriat ve Hayat: Lâilâheillallah	Ravza Yayınları	1994	Arapça	Süleyman Altay
Muhammed Kutub	Büyük Bedirbazvesi	Hisar	1986	Arapça	Nedim Yılmaz
Muhammed Kutub	Cennetle Müjdelenen Sahâbe Hanımları	Esra	1992	Arapça	Adnan Demircan Mustafa Sarıbyık
Muhammed Kutub	Çağdaş Fikir Akımları	İşaret	1986 1992	Arapça	M.Beşir Eryarsoy
Muhammed Kutub	Düzeltilmesigereken kavramlar	Risale	1990	Arapça	Nureddin Yıldız
Muhammed Kutub	Hız.Muhammed'in Peygamberliğini Müjdeleyen Barnaba Incili Hakkında Görüşler	Tekin Kitabevi	1988	Arapça	Osman Cilâcı
Muhammed Kutub	İnsan Psikolojisi Üzerine Etüdüler	İşaret	1987	Arapça	Bekir Karlığa
Muhammed Kutub	Kur'an-ı Nasıl Okuyalım	Bir	1983	Arapça	Bekir Karlığa
Muhammed Kutub	Örnek İslam Toplumu	Risale	1986	Arapça	Yusuf Yılmaz
Muhammed Kutub	Peygamberimizin Seriyeleri	Hisar Yayınevi	1986	Arapça	Nedim Yılmaz
Muhammed Kutub	Taklilerin Çarpışması	Bir	1985	Arapça	Ahmed Ağırakça
Muhammed Kutub	Tevhid	Risale	1987	Arapça	Nureddin Yıldız

Muhammed Kutub	Yirminci Asrın Cahiliyyeti	Bir	1985	Arapça	Ahmed Ağırakça
Muhammed Mahmud Es-Savvaf	Gözle Görülen Kıyamet	Çelik Yayınevi	1993	Arapça	Ramazan Nazlı
Muhammed Mahmud Es-Savvaf	Ashabı Uhdud	Çelik Yayınevi	1978	Arapça	Ramazan Nazlı
Muhammed Mahmud Es-Savvaf	Ölüm ve Ölüm Ötesi Hayat	Şenyıldız Yayınevi	2006	Arapça	Ramazan Nazlı
Muhammed Mahmud Es-Savvaf	Ümmü'l Kur'an ve En Hayırlı Üç Sure	Rağbet Yayınları	2014	Arapça	Mustafa Tunçer
Muhammed Mahmud Es-Savvaf	Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Pâk Zevceleri Ve Birden Fazla Olmalarının Hikmeti	Emin Yayın Dağıtım	1987	Arapça	Ramazan Nazlı
Muhammed Mahmud Es-Savvaf	İslam'da Sosyalizm Yoktur	Emin Yayın Dağıtım	1988	Arapça	Ramazan Nazlı
Muhammed Mahmud Es-Savvaf	Namaz Rehberi	Emin Yayın Dağıtım	1986	Arapça	Ramazan Nazlı
Muhammed Mevlâna Sah	İslam Tarihi	Marifet Yayınları	1992	Arapça	Ali Genceli
Muhammed Mustafa el-A'zami	İlk Devir Hadis Edebiyatı ve Peygamberimiz'in Hadisleri'nin Tedvin Tarihi	İz Yayıncılık	2021	Arapça	Hulusi Yavuz
Muhammed Nurullah Seyda Elcezeri	Tasavvufun Sırları	Mega Basım	1992	Arapça	İbrahim Öztürk
Muhammed Said El-Bürhani	Tavsiyeler	Selam Yayınevi	1986	Arapça	İsmail Kaya
Muhammed Şucaı	Kadir Gecesi Mukadderatında İnsanın Rolü	Kevser Yayınları	2021	Farsça	Metin Atam
Muhammed Yusuf Musa	Fıkıh-i İslam Tarihi	Bayrak Yayıncılık Matbaacılık	1983	Arapça	Ahmet Mevlâni
Muhammed Zahid El-Kevseri	Hanefi Fıkıhının Esasları	Türkiye Diyanet Vakfı	1991	Arapça	Abdulkadir Şener- M. Cemal Sofuoğlu
Muhiddin Arabi	Adab-ı Mürid	Ünal Matbaası	1983	Arapça	
Muhiddin Arabi	Dürr'i Mekkûn: İnci Dizileri	Esmâ Yayınevi	1982	Arapça	Şevket Gürel
Muhiddin Arabi	Harflerin İlmî	Asa Kitabevi	2000	Arapça	Mahmut Kanık
Muhiddin Arabi	İlahi Aşk	İnsan	1988	Arapça	Mahmut Kanık
Muhiddin Arabi	İrfan Aynası	Kamer Neşriyat	1984	Arapça	Abdulkadir Akçiçek
Muhiddin Arabi	Marifet ve Hikmet Futûhât-al-Mekkiyye	Iz Yayıncılık	1995	Arapça	Mahmut Kanık
Muhiddin Arabi	Muhiddin-î Arabi Hazretlerinin Müslümanlara Nasihatları	Bizim Büro	1987	Arapça	M. Derman, Abdullah Toprak
Muhiddin Arabi	Nurlar Hazinesi	Iz Yayıncılık	1990	Arapça	Mehmet Demirci

Muhiddin Arabi	Özün Özü,	EskinMatbaası	1984	Arapça	Abdulkadir Akçiçek, İsmail Hakkı Bursevi
Muhiddin Arabi	Şeytanın Hileleri Şeceret'ül-kevn	Bahar Yayınevi	1982	Arapça	Abdulkadir Akçiçek
Muhiddin İbn Arabi	Rıza İhlas ve Tevekkül	Litera Yayıncılık		Arapça	
Muhyiddin İbn Arabi	Marifet ve Hikmet	İz Yayıncılık	2021	Arapça	Mahmut Kanık
Muhyiddin İbn Arabi	Füsusu'l-Hikem Hikmetlerin Özü	Sufi kitap yayınları	2020	Arapça	
Muhyiddin İbn Arabi	Tercümanü'l Eşvak (Arzuların Tercümanı)	Kaknüs yayınları	2010	Arapça	Hamza Tanyaş
Muhyiddin İbn Arabi	Hikmette Son Nokta	Kitsan basım yayın	2008	Arapça	
Muhyiddin İbn Arabi	İcazü'l-Beyan Fatiha ve Bakara Sureleri Tefsiri	İnsan yayınları	2017	Arapça	Muhammed Coşkun
Muhyiddin İbn Arabi	Rahmetün Mine'r-Rahman Kur'an-ı Kerim Tefsiri	İnsan yayınları	2022	Arapça	Muhammed Coşkun
Muhyiddin İbn Arabi	Fena Risalesi	İz Yayıncılık	2018	Arapça	Mahmut Kanık
Muhyiddin İbn Arabi	Nurlar Risalesi	İnsan Yayınları	2018	Arapça	Mahmut Kanık
Muhyiddin İbn Arabi	Günümüz İnsanına Fususu'l-Hikem	İnsan Yayınları	2022	Arapça	Hamza Kılıç
Muhyiddin İbn Arabi	Şeytan	Gelenek Yayıncılık	2021	Arapça	
Muhyiddin İbn Arabi	Kalbin Hakimliği	Ehil Yayınları	2021	Arapça	
Muhyiddin İbn Arabi	Çevreleyen İlim	Ehil Yayınları	2021	Arapça	
Muhyiddin İbn Arabi	Öğütler	Ehil Yayınları	2021	Arapça	
Muhyiddin İbn Arabi	Fütuhat-ı Medeniyye	Hikemiyat	2021	Arapça	Abdurrahman Acer İbrahim Ekici
Muhyiddin İbn Arabi	İlahi Aşk	İnsan Yayınları	2020	Arapça	Mahmut Kanık
Muhyiddin İbn Arabi	Ukletül'l Müstevfiz	Ketebe Yayınevi	2021	Arapça	Ali Salahaddin Yığıtoğlu
Muhyiddin İbn Arabi	Ahadiyet Risalesi	İnsan Yayınları	2021	Arapça	Mahmut Kanık
Muhyiddin İbn Arabi	Nefsini Bilen Rabbini Bilir Varlık Yokluk ve Nefsin Mertebeleri	Hayy Kitap	2012	Arapça	M. Es'ad Erbili
Muhyiddin İbn Arabi	Harflerin İlmî	İnsan Yayınları	2022	Arapça	Mahmut Kanık
Muhyiddin İbn Arabi	Bir Sufinin Portresi	İnsan Yayınları	2022	Arapça	Ali Vasfi Kurt
Muhyiddin İbn Arabi	Kâmil İnsan ve Allah	Ehil Yayınları	2021	Arapça	
Muhyiddin İbn Arabi	Şahit ve Anlattıkları	Pinhan Yayıncılık	2021	Arapça	Zeynep Şeyma Özkan
Muhyiddin İbn Arabi	Yer ve Göklerin Hakimliği	Ehil Yayınları	2021	Arapça	
Muhyiddin İbn Arabi	Fususu'l-Hikem	Ataç Yayınları	2020	Arapça	M. Nuri Gençosman

Muhyiddin İbn Arabi	Gerçeklerin Özü / Şerh İsmail Rusuhi Ankaravi	Ataç Yayınları	2006	Arapça	Ayhan Yıldırım
Muhyiddin İbn Arabi	Fususu'l Hikem	Alfa Yayınları	2017	Arapça	Ekrem Demirli
Muhyiddin İbn Arabi	Yakin Kitabı	Gelenek Yayıncılık	2017	Arapça	Osman Yolcuoğlu
Muhyiddin İbn Arabi	Fütuhâtü'l Mekkiyye	Kurtuba Kitap	2011	Arapça	Ali Akay
Muhyiddin İbn Arabi	Arzuların Tercümanı	İz Yayıncılık	2017	Arapça	Mahmut Kanık
Muhyiddin İbn Arabi	Sırrın Sırrı	Revak Kitabevi	2022	Arapça	Arzu Meral
Muhyiddin İbn Arabi	Âdem Kelimesindeki İlahi Hikmet Fassı-Füsusu'l Hikem	Litera Yayıncılık	2018	Arapça	M.Ali Nusreddin
Muhyiddin İbn Arabi	Fütüvvet Ehli ve Mecsuplar	Litera Yayıncılık	2015	Arapça	Ekrem Demirli
Muhyiddin İbn Arabi	Haccın Sırları	Litera Yayıncılık	2015	Arapça	Ekrem Demirli
Muhyiddin İbn Arabi	Orucun Sırları	Litera Yayıncılık	2015	Arapça	Ekrem Demirli
Muhyiddin İbn Arabi	Peygamberler ve Veliler	Litera Yayıncılık	2015	Arapça	Ekrem Demirli
Muhyiddin İbn Arabi	Ahiret Hayatı Cennet ve Cehennem	Litera Yayıncılık	2015	Arapça	Ekrem Demirli
Muhyiddin İbn Arabi	Zekâtın Sırları	Litera Yayıncılık	2015	Arapça	Ekrem Demirli
Muhyiddin İbn Arabi	Ölüm ve Cenaze Namazının Sırları	Litera Yayıncılık	2015	Arapça	Ekrem Demirli
Muhyiddin İbn Arabi	Fütuhât-ı Mekkiyye (18 Cilt Takım)	Litera Yayıncılık	2014	Arapça	Ekrem Demirli
Muhyiddin İbn Arabi	Nübüvvet Kandilinden Yansımalar	Litera Yayıncılık	2016	Arapça	Ekrem Demirli
Muhyiddin İbn Arabi	Hz. Peygamber'in Temel Vasıfları	Litera Yayıncılık	2016	Arapça	Ekrem Demirli
Muhyiddin İbn Arabi	Ahadiyyet Risalesi Nefsini Bilen Rabbini Bilir	Onur Kitap	2016	Arapça	A. Onur Şenyurt
Muhyiddin İbn Arabi	Mekarimu'l-Ahlak/Üstün Ahlak	Kitsan Basım Yayın	2005	Arapça	Vahdettin İnce
Muhyiddin İbn Arabi	Haftalık Virdler ve Zikirler	Kitsan Basım Yayın	2008	Arapça	Vahdettin İnce
Muhyiddin İbn Arabi	Kutsal Sırlar	Kitsan Basım Yayın	2009	Arapça	Abdülbaki Miftah
Muhyiddin İbn Arabi	Mişkat'ul Envar	Kitsan Basım Yayın	2007	Arapça	Vahdettin İnce
Muhyiddin İbn Arabi	Yıldızların Mevki	Kitsan Basım Yayın		Arapça	
Muhyiddin İbn Arabi	Ruhu'l-Kuds/İbn Arabi'nin Feyz Aldığı Sufiler/Nefis Muhasebesinde Kutsal Ruh Risalesi	Kitsan Basım Yayın	2005	Arapça	Vahdettin İnce
Muhyiddin İbn Arabi	Varlık Ağacı Şeceretu'l Kevn	Kitsan Basım Yayın	2008	Arapça	
Muhyiddin İbn Arabi	Eş-Şeceretü'n-Numaniyye fi'd-Devlet-i Osmaniyye	IQ Kültür Sanat Yayıncılık	2017	Arapça	Harun Çetin
Muhyiddin İbn Arabi	Velilerin Düsturları	Litera Yayıncılık	2017	Arapça	Ekrem Demirli

Muhyiddin İbn Arabi	Marifet Menzilleri	Litera Yayıncılık	2017	Arapça	Ekrem Demirli
Muhyiddin İbn Arabi	Muhammedi Marifet	Litera Yayıncılık	2017	Arapça	Ekrem Demirli
Muhyiddin İbn Arabi	Özün Özü	Gelenek Yayıncılık	2020	Arapça	Osman Yolcuoğlu
Muhyiddin İbn Arabi	Muhyiddin İbnü'l-Arabi'nin Fahreddin er-Razi'ye Gönderdiği Mektup	Dönem Yayıncılık	2021	Arapça	İbn-i Gundi (Abdülbaki Sağun)
Muhyiddin İbn Arabi	Nasihatler	Gelenek Yayıncılık	2020	Arapça	Osman Yolcuoğlu
Muhyiddin İbn Arabi	Hak Yolcularına Armağan	Menekşe Kitap	2019	Arapça	Mehmet Uzun Baboğlu
Muhyiddin İbn Arabi	Şeceret'ül Kevn Üstün İnsan ve Şeytan'ın Hikayesi	Kurtuba Kitap	2018	Arapça	Abdulkadir Akçiçek
Muhyiddin İbn Arabi	Kaza ve Kader	Eser Kitap	2009	Arapça	Hüdaverdi Adam
Muhyiddin İbn Arabi	Havas ve Avam İtikadı	Litera Yayıncılık	2015	Arapça	Ekrem Demirli
Muhyiddin İbn Arabi	Harflerin Sırları	Litera Yayıncılık	2015	Arapça	
Muhyiddin İbn Arabi	Marifet Kitabı	İz Yayıncılık	2008	Arapça	Hüseyin Şemsi Ergüneş
Muhyiddin İbn Arabi	Tövbe Mücadele ve Takva	Litera Yayıncılık	2015	Arapça	
Muhyiddin İbn Arabi	Hakikat Yolcusuna Kılavuz	Hayy Kitap	2019	Arapça	Bedirhan Özalp
Muhyiddin İbn Arabi	Marifet ve Tecelli	Litera Yayıncılık	2017	Arapça	Ekrem Demirli
Muhyiddin İbn Arabi	Nurlar Yuvası	Hece Yayınları	2006	Arapça	Mahmut Kanık
Muhyiddin İbn Arabi	Mehdi Risalesi	Litera Yayıncılık	2017	Arapça	Ekrem Demirli
Muhyiddin İbn Arabi	Aşk Risalesi	Litera Yayıncılık	2015	Arapça	
Muhyiddin İbn Arabi	Besmele ve Fatiha'nın Sırları	Litera Yayıncılık	2015	Arapça	Ekrem Demirli
Muhyiddin İbn Arabi	Tasavvuf Terimleri Sözlüğü	Litera Yayıncılık	2015	Arapça	Ekrem Demirli
Muhyiddin İbn Arabi	Rahmani Nefes	Litera Yayıncılık	2015	Arapça	Ekrem Demirli
Muhyiddin İbn Arabi	Hakikat ve Tefekkür	Hece Yayınları	2003	Arapça	Mahmut Kanık
Muhyiddin İbn Arabi	Rabbim İhmal Değil İmtihan Eder	Yason Yayıncılık	2014	Arapça	
Muhyiddin İbn Arabi	Endülüs Sufileri	Litera Yayıncılık	2002	Arapça	Refik Algan
Murtaza Mutahhari	Siret-i Nebevi'de Bir Gezinti	Önsöz Yayıncılık	2017	Farsça	Erdem Onur
Murtaza Mutahhari	Hz. Hüseyin'in Emri Maruf Ve Nehy-i Münker'i	İnsan Yayınları	2008	Farsça	Hasan Almaz
Murtaza Mutahhari	Bilinmeyen Simasıyla Hz. Ali (a.s)	Kevser Yayınları	2014	Farsça	İsmail Bendiderya
Murtaza Mutahhari	Vela ve Velayet Üzerine	Kevser Yayınları	1993	Farsça	Seyyid Seccad Hüseyini
Murtaza Mutahhari	Hatemiyyet	Fecr Yayınevi	1997	Farsça	

Murtaza Mutahhari	Ehl-i Beyt İmamları'nın Siyasi Tutumları	Kevser Yayınları	2007	Farsça	Cafer Bendiderya
Murtaza Mutahhari	Ahlak Felsefesi	Çıra Yayınları	2018	Farsça	M. Recai Elmas
Murtaza Mutahhari	Adl-i İlahi	Kevser Yayınları	2014	Farsça	Hüseyin Hatemi
Murtaza Mutahhari	Fıtrat	Önsöz Yayıncılık	2020	Farsça	Cafer Kırım
Murtaza Mutahhari	Hicab	Önsöz Yayıncılık	2020	Farsça	Muaz Pazarpası
Murtaza Mutahhari	İnsan ve Kader	Önsöz Yayıncılık	2020	Farsça	Muaz Pazarpası
Murtaza Mutahhari	İslam'da Cihad ve İnanç Özgürlüğü	Önsöz Yayıncılık	2021	Farsça	Muaz Pazarpası
Murtaza Mutahhari	İnsan Hayatında Allah	Önsöz Yayıncılık	2021	Farsça	Sedat Baran
Müsâ bin Hâjjî Husayn	Mi'rac	Gonca	1986	Arapça	Hikmet Özdemir
Mustafa Sabri	İnsan ve Kader	Kültür Basın Yayın Birliği	1989	Arapça	İsa Doğan
Mustafa Sıbai	Günümüz meselelerine İslami Çözüm	İklim Yayınları	1987	Farsça	Tekin Kitabevi
Mustafa Sıbai	Hız.Muhammed (S.A.V.) ve Hayatı	İklim Yayınları	1992	Farsça	Sait Şimşek
Mustafa Sıbai	Kadının Yeri	Akabe	1988	Arapça	Abdullah Yalçın Mehmet Yolcu
Mustafa Sıbai	Peygamberimizin Hayatından Dersler ve İbretler	Risale	1986	Farsça	Yusuf Yılmaz
Nasır B. Abdülkerim El-Akl	Sünnet ve Cemaat Kavramı	Guraba Yayınları	2015	Arapça	M. Beşir Eryarsoy
Nasıruddin Ebu'l-Ala Eş-Şeyh Ali Efendi	Makamat-ı Nakşibendiyye Evrad-ı Bahaiyye ve Tarikat Risalesi	Buhara Yayınları	2010	Arapça	Gülser Keçeci
Nureddin Abdurrahman Cami	Kafiye Şerhi El Fevaidü'z Ziyaiyye	Yasin Yayınevi	1999	Arapça	A. Ercan Elbinsoy Murat Albayrak
Nureddin es-Sabuni	Matüridiyye Akaidi	M.ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları	2020	Arapça	Bekir Topaloğlu
Nureddin es-Sabuni	El-Kifaye Fi'l-Hidaye	Berikan Yayınevi	2019	Arapça	Ramazan Biçer
Ömer Abdülcebbar	Sualli Cevaplı Şafii İlmihali Takrib-ül Fıkh Eş-Şafii Akaid İbadet Muamelat	Eser Neşriyat	1983	Arapça	Mehmet Selim Bilge, Ahmet Yalar
Ömer Nesefi	İslam İnançının Temelleri Akaid	Bayrak Yayınları	1990 2011	Arapça	M. Seyyid Ahsen
Ragıp El-İsfahani	Mutluluğun Kazanılması	Sufi Kitap Yayınları	2022	Arapça	Mustafa Solmaz
Ragıp El-İsfahani	İslam'ın Ahlaki İlkeleri	Kalem Yayınevi	2021	Arapça	Abdi Keskinsoy
Ragıp El-İsfahani	Müfredat Kur'an Kavramları Sözlüğü	Çıra Yayınları	2022	Arapça	Mustafa Yıldız
Ragıp El-İsfahani	Erdemli Yol	İz Yayıncılık	2019	Arapça	Muharrem Tan
Ragıp El-İsfahani	İnsan/ İki Hayat İki Saadet	Pınar Yayınları	2000	Arapça	Mevlüt F. İslamoğlu

Re'fet El Başa/Dr. Taceddin Uzun	Sahabe Hayatından Tablolar	Uysal Kitabevi	1986	Arapça	Taceddin Uzun
S. Ali Hüseyinzade	Peygamber ve Ehlibeytin Eğitimsel Siyeri Evlat Eğitimi	El-Mustafa Yayınları	2013	Arapça	Nurcan Altun
Sadreddin Konevi	İlahi Nefhalar	İz Yayıncılık	2012	Arapça	Ekrem Demirli
Sadreddin Konevi	Fatiha Tefsiri ve Tasavvufi Hadis Şerhçiliği	Gelenek Yayıncılık	2010	Arapça	
Sadreddin Konevi	Hadis-i Erbain (Tasavvufi Kırk Hadis)	Kitsan Basım Yayın	2010	Arapça	Abdulkadir Akçiçek
Sadreddin Konevi	Kırk Hadis Şerhi	Gelenek Yayıncılık	2010	Arapça	Ali Pekcan
Sadreddin Konevi	Konevi ile Tusi Metafizik Üzerine Mektuplaşmalar	Kapı Yayınları	2014	Arapça	Ekrem Demirli
Sadreddin Konevi	Sadreddin Konevi'de Bilgi ve Varlık	Kapı Yayınları	2015	Arapça	Ekrem Demirli
Sadreddin Konevi	İlahi Nefhalar	Kapı Yayınları	2015	Arapça	Ekrem Demirli
Sadreddin Konevi	Vahdet-i Vücut ve Esasları	Kapı Yayınları	2014	Arapça	Ekrem Demirli
Sadreddin Konevi	Esmâ-i Hüsnâ Şerhi	Kapı Yayınları	2014	Arapça	Ekrem Demirli
Sadreddin Konevi	Fatiha Suresi Tefsiri	Kapı Yayınları	2014	Arapça	Ekrem Demirli
Sadreddin Konevi	Marifet Yolcusuna Kılavuz	İz Yayıncılık	2013	Arapça	Ahmet Remzi Akyürek
Sadreddin Konevi	Ariflerin Aynası Mir'atü'l-Arifin	Gelenek Yayıncılık	2010	Arapça	Dilaver Gürer Betül Güçlü Ali Çoban
Sadreddin Konevi	Fususul-Hikem'in Sırları	Kapı Yayınları	2014	Arapça	Ekrem Demirli
Sadreddin Konevi	Miftahu'l Gayb	Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları	2014	Arapça	Ekrem Demirli
Sadreddin Konevi	Yazışmalar	İz Yayıncılık	2008	Arapça	
Sadreddin Konevi	Tasavvuf Metafiziği	İz Yayıncılık	2013	Arapça	Ekrem Demirli
Said Havva	Akaid, Fıkıh ve Tasavvuf Üzerine Tartışmalar	Tekin Kitabevi	1992	Arapça	M. Said Şimşek
Selahaddin b. Mübarek el-Buhari	Makamât-ı Nakşibendiyye	Buhâra Yayınevi	1982	Arapça	Süleyman İzzî
Selahaddin b. Mübarek el-Buhari	Hallerin Terbiyesi Enisü't-Talibin ve Uddetü's-Salikin Makamat-ı Aliyye-i Nakşibendiyye	Büyüyenay	1982	Arapça	Süleyman İzzî
Selahaddin b. Mübarek el-Buhari	Hallerin Terbiyesi	Şah-ı Nakşibend-i ve Sohbetleri	1996	Arapça	Mustafa Varlı
Seyyid Abdülkadir Geylani	Fütuh'ul-Gayb Gizliden Sesler	Kurtuba Kitap	2017	Arapça	Abdulkadir Akçiçek

Seyyid Abdülkadir Geylani	Fütuh'ul-Gayb Gizliden Sesler	Bahar Yayınevi	1977	Arapça	Abdulkadir Akçiçek
Seyyid Abdülkadir Geylani	İlahi Armağan	Bedir Yayınevi	1986	Arapça	Abdulkadir Akçiçek
Seyyid Abdülkadir Geylani	İlim ve Esra Hazinesi	Berekât Yayınevi	1978	Arapça	Abdürreşid Avanoğlu
Seyyid Abdülkadir Geylani	İlim ve Esra Hazinesi	Çelik Yayınevi	1999	Arapça	A. Faruk Meyan
Seyyid Abdülkadir Geylani	Mektubat-1 Geylani Onun Mektupları	Bahar Yayınevi	1983	Arapça	Abdulkadir Akçiçek
Seyyid Abdülkadir Geylani	Mektubat-1 Geylani Onun Mektupları	Alperen Yayınları	2005	Arapça	Abdulkadir Akçiçek
Seyyid Abdülkadir Geylani	Risâle-i Gavsîye Şerhi-Nakşibendî'likte Vahdet Görüşü	Kitsan	1991	Arapça	Ahmed Hulusi
Seyyid Abdülkadir Geylani	Ötelerden Haberler	Bahar Yayınevi	1978	Arapça	Abdulkadir Akçiçek
Seyyid Abdülkadir Geylani	Üçaylar ve Faziletleri	Nur Yayınevi	1990	Arapça	Mustafa Güner
Seyyid Abdülkadir Geylani	Fütuh'ul-Gayb Gizliden Sesler	Kurtuba Kitap	2017	Arapça	Abdulkadir Akçiçek
Seyyid Abdülkadir Geylani	İlahi Armağan	Bedir Yayınları	2014	Arapça	Abdulkadir Akçiçek
Seyyid Abdülkadir Geylani	Tasavvuf Yolu Başı ve Sonu	Mercan Kitap		Arapça	Abdülvehhab Öztürk
Seyyid Abdülkadir Geylani	Delail-i Abdülkadir Geylani Salavat-1 Kübra Tercüme ve Şerhi	Çelik Yayınevi	2016	Arapça	Ahmet Coşkun
Seyyid Abdülkadir Geylani	Adabu'l-Müridin Tarikatın Esasları	Medine Yayıncılık	2012	Arapça	Kazım Ağcakaya
Seyyid Abdülkadir Geylani	Atiyye-i Sübhaniye Yüce Allah'ın İhsanı	Kitsan Basım Yayın	2009	Arapça	Cabbarzade Mehmet Arif
Seyyid Abdülkadir Geylani	Risaleler	İnsan Yayınları	2012	Arapça	Dilaver Gürer
Seyyid Abdülkadir Geylani	62 Sohbet	Muallim Neşriyat	2013	Arapça	Osman Güman
Seyyid Abdülkadir Geylani	El-Gunye	Muallim Neşriyat	2013	Arapça	Osman Güman
Seyyid Abdülkadir Geylani	Sırr'ül-Esrar Ötelerden Haber	Kurtuba Kitap	2014	Arapça	Abdulkadir Akçiçek

Seyyid Abdülkadir Geylani	Fütuhul Gayb Alemlerin Keşfi	Sufi Kitap Yayınları	2019	Arapça	Mehmet Bilal Yamak
Seyyid Abdülkadir Geylani	Derviş Pusulası Kitab-1 Tasavvuf	Sufi Kitap Yayınları	2022	Arapça	Mehmet Bilal Yamak
Seyyid Abdülkadir Geylani	Gunyet'üt Talibin	Gelenek Yayıncılık	2022	Arapça	Osman Güman
Seyyid Abdülkadir Geylani	Cevherden Gerdanlıklar	Alem Yayıncılık	2008	Arapça	Naim Erdoğan
Seyyid Abdülkadir Geylani	Seyyid Abdülkadir Geylani'den Dualar ve Zikirler Evrad-ı Kadiriyye	Berre Yayınevi	2016	Arapça	
Seyyid Abdülkadir Geylani	Evrad-ı Kadiriyye Dualar ve Zikirler	Matrix Yayınları	2021	Arapça	Yavuz Selim Pınarbaşı
Seyyid Abdülkadir Geylani	El-Fethu'r Rabhani / Alemlerin Anahtarı	Gelenek Yayıncılık	2019	Arapça	Naim Erdoğan
Seyyid Abdülkadir Geylani	Cilau'l Hatır Yolun Esasları	Gelenek Yayıncılık	2020	Arapça	Dilaver Gürer
Seyyid Ali Şehristani	Hadis Kaydının Yasaklanması	Kevser Yayınları	2021	Farsça	Mikail Gürel
Seyyid Alizade	Tam Şir'atü'l-İslam	Sebat Neşriyat	1981	Arapça	Naim Erdoğan
Seyyid Kutub	Abdullah ile Amine	İslamoğlu	1991	Arapça	Ebubekir Sıddık Korkmaz
Seyyid Kutub	Abdulmenafıoğlu Haşim	İslamoğlu	1991	Arapça	Ebubekir Sıddık Korkmaz
Seyyid Kutub	Aşere-i Mübeşşere'den Hz.Ali	Hisar Yayınevi	1981	Arapça	Osman Zeki Soyyiğit
Seyyid Kutub	Aşere-i Mübeşşere'den Hz.Ebükir	Hisar Yayınevi	1981	Arapça	Osman Zeki Soyyiğit
Seyyid Kutub	Aşere-i Mübeşşereden Hz.Osman	Hisar Yayınevi	1981	Arapça	Osman Zeki Soyyiğit
Seyyid Kutub	Bedir Savaşı	İslamoğlu	1991	Arapça	Ebubekir Sıddık Korkmaz
Seyyid Kutub	Bedir ve Uhud Savaşı	Muvahhid	1985	Arapça	Sadeddin Ergün Hasan Fehmi Ulus
Seyyid Kutub	Büyük Doğum	İslamoğlu	1991	Arapça	Ebubekir Sıddık Korkmaz,
Seyyid Kutub	Çağdaş Konumumuz	Dünya	1987	Arapça	Salih Uçan
Seyyid Kutub	Davetin İlkeleri	Muvahhid	1985	Arapça	Sadeddin Ergün Hasan Fehmi Ulus
Seyyid Kutub	Dikenler	Zafer Matbaası	1985	Arapça	Akif Nuri
Seyyid Kutub	Din Budur	Arslan	1990	Arapça	
Seyyid Kutub	Dünya Barışı ve İslam	Ebru	1987	Arapça	Bekir Sadak
Seyyid Kutub	Faiz	İslamoğlu	1987	Arapça	Cafer Tayyar
Seyyid Kutub	Filistin Davamız	Çizgi	1991	Arapça	Mehmet Emin Kazcı

Seyyid Kutub	Haşimoğlu Abdulmuttalib	İslamoğlu	1991	Arapça	Ebubekir Sıddık Korkmaz
Seyyid Kutub	Hazreti Abdullah b.Ömer	Hisar Yayınevi	1982	Arapça	Osman Zeki Soyyiğit
Seyyid Kutub	Hazreti Abdullah bin Huzâfe	Hisar Yayınevi	1983	Arapça	Osman Zeki Soyyiğit
Seyyid Kutub	Hazreti Abdullahbin Zübeyr	Hisar Yayınevi	1983	Arapça	Osman Zeki Soyyiğit
Seyyid Kutub	Hazreti Ammar bin Yasir	Hisar Yayınevi	1981	Arapça	Osman Zeki Soyyiğit
Seyyid Kutub	Hazreti Berâ'bin Âzib	Hisar Yayınevi	1983	Arapça	Osman Zeki Soyyiğit
Seyyid Kutub	Hazreti Bilal-i Habeşi	Hisar Yayınevi	1981	Arapça	Osman Zeki Soyyiğit
Seyyid Kutub	Hazreti ebu Zer el-Gifâri	Hisar Yayınevi	1981	Arapça	Osman Zeki Soyyiğit
Seyyid Kutub	Hazreti el-Ahnef bin Kays	Hisar Yayınevi	1983	Arapça	Osman Zeki Soyyiğit
Seyyid Kutub	Hazreti Huzeyfe bin el-Yemân	Hisar Yayınevi	1983	Arapça	Osman Zeki Soyyiğit
Seyyid Kutub	Hazreti Mus'ab bin Umeyr	Hisar Yayınevi	1981	Arapça	Osman Zeki Soyyiğit
Seyyid Kutub	HazretiNuaym bin Mes'ud	Hisar Yayınevi	1983	Arapça	Osman Zeki Soyyiğit
Seyyid Kutub	Hazreti Sa'd bin Muâz	Hisar Yayınevi	1983	Arapça	Osman Zeki Soyyiğit
Seyyid Kutub	Hazreti Selman-ı Farisî	Hisar Yayınevi	1981	Arapça	Osman Zeki Soyyiğit
Seyyid Kutub	Hazreti Ukbe bin Nâfi	Hisar Yayınevi	1983	Arapça	Osman Zeki Soyyiğit
Seyyid Kutub	Hendek savaşı	İslamoğlu	1991	Arapça	Ebubekir Sıddık Korkmaz
Seyyid Kutub	Hz.Abdurrahman bin Avf	Hisar Yayınevi	1981	Arapça	Osman Zeki Soyyiğit
Seyyid Kutub	Hz. Ebu Musael-Eş'arî	Hisar Yayınevi	1981	Arapça	Osman Zeki Soyyiğit
Seyyid Kutub	Hz. Halid bin Velid	Hisar Yayınevi	1981	Arapça	Osman Zeki Soyyiğit
Seyyid Kutub	Hz. Hamza bin Abdülmuttalib	Hisar Yayınevi	1981	Arapça	Osman Zeki Soyyiğit
Seyyid Kutub	Hz. Hatice	İslamoğlu	1991	Arapça	Ebubekir Sıddık Korkmaz
Seyyid Kutub	Hz. Mikdâd bin Amr	Hisar Yayınevi	1981	Arapça	Osman Zeki Soyyiğit
Seyyid Kutub	Hz. Muhammed bin Mesleme	Hisar Yayınevi	1981	Arapça	Osman Zeki Soyyiğit
Seyyid Kutub	Hz. Zübeyir bin Avvâm	Hisar Yayınevi	1981	Arapça	Osman Zeki Soyyiğit
Seyyid Kutub	İlk Müslümanlar	İslamoğlu	1991	Arapça	Ebubekir Sıddık Korkmaz
Seyyid Kutub	İnananlara İşkence	İslamoğlu	1991	Arapça	Ebubekir Sıddık Korkmaz
Seyyid Kutub	İslam'da Sosyal Adalet	Bayrak Yayıncılık Matbaacılık	1986	Arapça	M.Beşir Eryarsoy

Seyyid Kutub	İslam'da Sosyal Adalet	Cağaloğlu Yayınevi	1982	Arapça	M.Adnan Mansur, Yaşar Tunagür,
Seyyid Kutub	İslam Davasının Stratejisi	Fatih Gençlik Vakfı Matbaa İşletmesi	1977	Arapça	Akif Nuri
Seyyid Kutub	İslam Düşüncesi	İşaret	1989	Arapça	M.Beşir Eryarsoy
Seyyid Kutub	İslam Düşüncesi	Dünya	1988	Arapça	Hamid Şükrü
Seyyid Kutub	İslam'ın Dünya Görüşü	Arslan	1990	Arapça	Ali Arslan
Seyyid Kutub	İslam'ın Hareket Metodu	Nidâ	1986	Arapça	Yüksel Kılıçaslan
Seyyid Kutub	İslâmî Etüdler	Arslan	1990	Arapça	H. Fehmi Ulus
Seyyid Kutub	İslami Hareket Metodu	İslamoğlu	1989	Arapça	Ebubekir Sıddık Korkmaz
Seyyid Kutub	İslâm Kapitalizm Çatışması	Bir	1988	Arapça	Yaşar Nuri Öztürk
Seyyid Kutub	İslam Toplumuna Doğru	İslamoğlu	1988	Arapça	Ahmed Pakalın
Seyyid Kutub	İslam ve Emperyalizm	Şelâle	1978	Arapça	Ramazan Nazlı
Seyyid Kutub	İstikbal İslam'ındır	İslamoğlu	1989	Arapça	Nurettin Demir
Seyyid Kutub	İşkence Günleri	İslamoğlu	1991	Arapça	Ebubekir Sıddık Korkmaz
Seyyid Kutub	İşte İslam	Kültür Basın Yayın Birliği	1984	Arapça	Şamil Ceylani
Seyyid Kutub	Kur'an'da Edebi Tasvir	Alemdar Ofset, Çizgi	1978	Arapça	Süleyman Ateş, Mehmet Yolcu
Seyyid Kutub	Kur'an'ı Nasıl Okuyalım	Bir	1988	Arapça	Bekir Karlığa
Seyyid Kutub	Medine'ye Hicret	İslamoğlu	1991	Arapça	Ebubekir Sıddık Korkmaz
Seyyid Kutub	Özlenen İslam Toplumu	Kültür Basın Yayın Birliği	1988	Arapça	Kemal Sandıkçı,
Seyyid Kutub	Said bin Zeyd	Hisar Yayınevi	1981	Arapça	Osman Zeki Soyyiğit
Seyyid Kutub	Sonsözler	Atlas Nehir İletişim	1987 1992	Arapça	Ömer Bezirci
Seyyid Kutub	Sütannenin Yanında	İslamoğlu	1991	Arapça	Ebubekir Sıddık Korkmaz
Seyyid Kutub	Taklitlerin Çarpışması	Bir	1988	Arapça	Ahmed Ağırakça
Seyyid Kutub	Talha bin Ubeydillah	Hisar Yayınevi	1981	Arapça	Osman Zeki Soyyiğit
Seyyid Kutub	Tarihte Düşünce ve Metod	Bir	1985	Arapça	M.Beşir Eryarsoy
Seyyid Kutub	Uhud Savaşı	İslamoğlu	1991	Arapça	Ebubekir Sıddık Korkmaz
Seyyid Kutub	Yahudi ile Olan Savaşımız	Arslan	1982 1988	Arapça	Abdulhamit Dağdeviren
Seyyid Kutub	Yetim	İslamoğlu	1991	Arapça	Ebubekir Sıddık Korkmaz
Seyyid Kutub	Yoldaki İşaretler	Dünya	1986	Arapça	Muhammed Ömeroğlu
Seyyid Kutub	Abdullah ile Amine	İslamoğlu	1990	Arapça	Ebubekir Sıddık Korkmaz
Seyyid Kutub	Abdulmenaf oğlu Haşim	İslamoğlu	1990	Arapça	

Seyyid Kutub	Bedir Savaşı	İslamoğlu	1990	Arapça	Ebubekir Sıddık Korkmaz
Seyyid Kutub	Büyük Doğum	İslamoğlu	1990	Arapça	Ebubekir Sıddık Korkmaz
Seyyid Kutub	Çocuklara Dini Hikayeler	Nur Yayınları	1992	Arapça	Nevzat Akaltun, Lütfi Şentürk
Seyyid Kutub	Habeşistan'a Hicret	İslamoğlu	1990	Arapça	Ebubekir Sıddık Korkmaz
Seyyid Kutub	Hendek savaşı	İslamoğlu	1990	Arapça	Ebubekir Sıddık Korkmaz
Seyyid Kutub	Hudeybiye Antlaşması	İslamoğlu	1990	Arapça	Ebubekir Sıddık Korkmaz
Seyyid Kutub	Huneyn Savaşı	İslamoğlu	1990	Arapça	Ebubekir Sıddık Korkmaz
Seyyid Kutub	Hz. Âdem ile Havva	İslamoğlu	1990	Arapça	Ebubekir Sıddık Korkmaz
Seyyid Kutub	Hz. Ali: Cemal Savaşı	İslamoğlu	1990	Arapça	Ebubekir Sıddık Korkmaz
Seyyid Kutub	Hz. Ali: Hakemler	İslamoğlu	1990	Arapça	Ebubekir Sıddık Korkmaz
Seyyid Kutub	Hz. Ali: Hilâfet	İslamoğlu	1990	Arapça	Ebubekir Sıddık Korkmaz
Seyyid Kutub	Hz. Ali: Sıffin Savaşı	İslamoğlu	1990	Arapça	Ebubekir Sıddık Korkmaz
Seyyid Kutub	Hz. Ali: Şehadet	İslamoğlu	1990	Arapça	Ebubekir Sıddık Korkmaz
Seyyid Kutub	Hz. Davud	İslamoğlu	1990	Arapça	Ebubekir Sıddık Korkmaz
Seyyid Kutub	Hz. Ebubekir: Halid bin Velid	İslamoğlu	1990	Arapça	Ebubekir Sıddık Korkmaz
Seyyid Kutub	Hz. Ebubekir: İlk Halife	İslamoğlu	1990	Arapça	Ebubekir Sıddık Korkmaz
Seyyid Kutub	Hz. Ebubekir: Zekât Vermeyenler	İslamoğlu	1990	Arapça	Ebubekir Sıddık Korkmaz
Seyyid Kutub	Hz. Ebubekir Vefatı	İslamoğlu	1990	Arapça	Ebubekir Sıddık Korkmaz
Seyyid Kutub	Hz. Hatice	İslamoğlu	1990	Arapça	Ebubekir Sıddık Korkmaz
Seyyid Kutub	Hz. İbrahim Allah'ı Arıyor	İslamoğlu	1990 1991	Arapça	Ebubekir Sıddık Korkmaz
Seyyid Kutub	Hz. İsa'nın Mucizeleri	İslamoğlu	1990 1991	Arapça	Ebubekir Sıddık Korkmaz
Seyyid Kutub	Hz. Musa'nın Asası	İslamoğlu	1990 1991	Arapça	Ebubekir Sıddık Korkmaz
Seyyid Kutub	Hz. Musa Sarayda	İslamoğlu	1990	Arapça	Ebubekir Sıddık Korkmaz
Seyyid Kutub	Hz. Musa ve Hızır	İslamoğlu	1990	Arapça	Ebubekir Sıddık Korkmaz
Seyyid Kutub	Hz. Musa ve On Emir	İslamoğlu	1990	Arapça	Ebubekir Sıddık Korkmaz
Seyyid Kutub	Hz. Nuh'un Gemisi	İslamoğlu	1990	Arapça	Ebubekir Sıddık Korkmaz
Seyyid Kutub	Hz. Osman: Hilâfet	İslamoğlu	1990	Arapça	Ebubekir Sıddık Korkmaz
Seyyid Kutub	Hz. Musa ve On Emir	İslamoğlu	1990	Arapça	Ebubekir Sıddık Korkmaz

Seyyid Kutub	Hz. Osman: İsyancılar	İslamoğlu	1990	Arapça	Ebubekir Sıddık Korkmaz
Seyyid Kutub	Hz. Osman: Şehadet	İslamoğlu	1990	Arapça	Ebubekir Sıddık Korkmaz
Seyyid Kutub	Hz. Osman Afrikan'nın Fethi	İslamoğlu	1990	Arapça	Ebubekir Sıddık Korkmaz
Seyyid Kutub	Hz. Ömer: Halk	İslamoğlu	1990	Arapça	Ebubekir Sıddık Korkmaz
Seyyid Kutub	Hz. Ömer: Kudüs'ün Fethi	İslamoğlu	1990	Arapça	Ebubekir Sıddık Korkmaz
Seyyid Kutub	Hz. Ömer: Mısır'ın Fethi	İslamoğlu	1990	Arapça	Ebubekir Sıddık Korkmaz
Seyyid Kutub	Hz. Ömer: Mü'minlerin Emiri	İslamoğlu	1990	Arapça	Ebubekir Sıddık Korkmaz
Seyyid Kutub	Hz. Ömer: Sa'dbin Ebi Vakkas	İslamoğlu	1990	Arapça	Ebubekir Sıddık Korkmaz
Seyyid Kutub	Hz. Ömer: Şam'ın Fethi	İslamoğlu	1990	Arapça	Ebubekir Sıddık Korkmaz
Seyyid Kutub	Hz. Ömer: Şehadet	İslamoğlu	1990	Arapça	Ebubekir Sıddık Korkmaz
Seyyid Kutub	Hz. Salih'in Devesi	İslamoğlu	1991	Arapça	Ebubekir Sıddık Korkmaz
Seyyid Kutub	Hz. Süleyman ve Belkıs	İslamoğlu	1990	Arapça	Ebubekir Sıddık Korkmaz
Seyyid Kutub	Hz. Şuayb ve Medyenliler	İslamoğlu	1990	Arapça	Ebubekir Sıddık Korkmaz
Seyyid Kutub	Hz. Yusuf Kuyuda	İslamoğlu	1991	Arapça	Ebubekir Sıddık Korkmaz
Seyyid Kutub	Hz. Yusuf Zindanda	İslamoğlu	1990	Arapça	Ebubekir Sıddık Korkmaz
Seyyid Kutub	Hz. Musa Sarayda	İslamoğlu	1991	Arapça	Ebubekir Sıddık Korkmaz
Seyyid Kutub	İlk Müslümanlar	İslamoğlu	1990	Arapça	Ebubekir Sıddık Korkmaz
Seyyid Kutub	İlk Vahiy	İslamoğlu	1990	Arapça	Ebubekir Sıddık Korkmaz
Seyyid Kutub	İnananlara İşkence	İslamoğlu	1990	Arapça	Ebubekir Sıddık Korkmaz
Seyyid Kutub	İrem Bağları	İslamoğlu	1990	Arapça	Ebubekir Sıddık Korkmaz
Seyyid Kutub	İskence Günleri	İslamoğlu	1990	Arapça	Ebubekir Sıddık Korkmaz
Seyyid Kutub	İslam'a Davet	İslamoğlu	1990	Arapça	Ebubekir Sıddık Korkmaz
Seyyid Kutub	Kabil ile Habil	İslamoğlu	1990	Arapça	Ebubekir Sıddık Korkmaz
Seyyid Kutub	Karun ve Hazinesi	İslamoğlu	1990	Arapça	Ebubekir Sıddık Korkmaz
Seyyid Kutub	Mağara Arkadaşları	İslamoğlu	1990	Arapça	Ebubekir Sıddık Korkmaz
Seyyid Kutub	Medine'ye Hicret	İslamoğlu	1990	Arapça	Ebubekir Sıddık Korkmaz
Seyyid Kutub	Mekke'ninfethi	İslamoğlu	1990	Arapça	Ebubekir Sıddık Korkmaz
Seyyid Kutub	Meryemoğluİsa	İslamoğlu	1990	Arapça	Ebubekir Sıddık Korkmaz

Seyyid Kutub	Son yolculuk	İslamoğlu	1990	Arapça	Ebubekir Sıddık Korkmaz
Seyyid Kutub	Süt annenin yanında	İslamoğlu	1990	Arapça	Ebubekir Sıddık Korkmaz
Seyyid Kutub	Tebuk savaşı	İslamoğlu	1990	Arapça	Ebubekir Sıddık Korkmaz
Seyyid Kutub	Uhud savaşı	İslamoğlu	1990	Arapça	Ebubekir Sıddık Korkmaz
Seyyid Kutub	Veda haccı	İslamoğlu	1990	Arapça	Ebubekir Sıddık Korkmaz
Seyyid Kutub	Yaşayan peygamber	İslamoğlu	1990	Arapça	Ebubekir Sıddık Korkmaz
Seyyid Kutub	Yetim	İslamoğlu	1990	Arapça	Ebubekir Sıddık Korkmaz
Seyyid Muhammed Fadıl Ceylani	Nehru'l-Kadiriyye / Abdulkadir Geylani Hz. Hayatı	Ceylani İlim Araştırma ve Yayın Merkezi		Arapça	Dilaver Gürer, Seyyid Abdulaziz Ceylani
Seyyid Muhammed Hakkı	Hazinetü'l Esrâr Tercümesi	Demir Kitabevi	1982	Arapça	Celâl Yıldırım
Seyyid Muhammed Musevi	Peşaver Geceleri Şiilik-Sünnilik Üzerine Münazara	Kevser Yayınları	2011	Farsça	
Seyyid Nizamoğlu	Seyyid Nizamoğlu Hayatı ve Divanı'ndan Seçmeler	Can Yayınları	1990 2007	Arapça	Mehmet Yaman
Seyyid Sıbgatullah Arvasi	Minah	Milsan Basın Sanayi A.Ş	1983	Arapça	Yayha Pakiş
Seyyid Sırrı Ali	Tuhfe-i Rûmî: Kâdirîler Âsitânesi'nin Manzum Tarihçesi	Asitane Yayınları	1992	Arapça	Mustafa S. Kaçalın
Sigrid Hunke	Avrupa'nın Üzerine Doğan İslam Güneşi	Bedir	1983	Almanca	Servet Sezgin
Siret-i İbn-i Hişam	İslam Tarihi Siret-i İbn Hişam	Kahraman Yayınları	2014	Arapça	Abdülvehhab Öztürk
Siret-i İbn-i Hişam	Hiz. Peygamber'in Hayatı	Ketebe Yayınevi	2021	Arapça	Muhammed Yazıcı
Süleyman Cezuli	Delail-ül Hayrat ve Şevârik'ul Envar	Umran Yayınları		Arapça	Kemal Yıldız
Şevki Haddad	Alevî - Caferî İlmihali	Kevser Yayınları	2021	Farsça	Abdulkadir Çuhacıoğlu
Şeyh Abbas Kummi	Mefatihü'l Cinan ve Tercümesi	Kevser Yayınları	2022	Farsça	Musa Aydın
Şeyh Abdullah B. Zeyd Ali Mahmûd	Kurânî Çizgide Sünnet Sünnet İnkarcılarına Cevap	Esra Yayınları	1990	Arapça	Mehmet Kubat
Şeyh Nureddin Ebu'l Hasan	Menakıb-ı Abdülkadir Geylani Behcetü'l Esrar	Kitsan Basım Yayın	2013	Arapça	Şeyh Abdurahman Halis Kerkuki
Şeyh Saduk	Ehl-i Beyt Taratlarının Faziletleri	İmam Rıza Dergâhı Yayınları	2018	Arapça	Zeynel Demir
Şeyh Saduk	Tevhid	El-Mustafa Yayınları	2014	Arapça	Zafer Aydaş

Şeyh Saduk	Alevilerin Özellikleri	İmam Rıza Dergâhı Yayınları	2017	Arapça	
Şeyh Saduk	İtikatler İnançlar	İmam Rıza Dergâhı Yayınları	2019	Arapça	Ali Orak
Şeyh Saduk	İmam Rıza'dan Hadis Pınarı	İmam Rıza Dergâhı Yayınları	2019	Arapça	
Şeyh Saduk	İyi Amellerin Sevabı ve Kötü Amellerin Cezası	Önsöz Yayıncılık	2021	Arapça	Cevher Caduk
Şihabüddin Sühreverdi	Avarifü'l Mearif Tasavvufun Hakikatleri	Saadet Yayınevi	2000	Arapça	Abdülvehhab Öztürk
Taceddin İmam Ataullah İskenderi	Felaha Anahtar Miftahü'l-Felah	Umran	1988	Arapça	Abdülkadir Akçiçek
Taha Cabir Alvani	İrtidat - Tarihsel ve Metinsel Analiz	Mahya Yayınları		Arapça	İbrahim Kapaklıkaya
Taha Cabir Alvani	Yenilenme- İslam Düşüncesinde Çağdaş Söylem	Mahya Yayınları		Arapça	İbrahim Kapaklıkaya
Taha Cabir Alvani	Vahyi ve Kâinatı Birlikte Okumak	Mahya Yayınları		Arapça	Mustafa İrmak
Taha Cabir le Alvani	Fıkıh Usulü İslam Fıkını Araştırma ve Kavrama Yöntemi	Koba	1992	Arapça	
Takiyiddin Ebu Bekir B. Muhammed	Temel Şafii Fıkıhı 1-2	Ravza Yayınları	2013	Arapça	Necmeddin Salihoğlu Emin Ulutaş
Titus Burckhardt	İslam Tasavvuf Doktrinine Giriş	Erenler Matbaası	1982	Fransız.	Fahreddin Arslan
Üsâme İbn Munkız	Kitabu'l İ'tibar İbretler Kitabı	Kitabevi	2018	Arapça	Yusuf Ziya Cömert
Üstad Ali Ekber Babai	Tefsir Ekolleri	El-Mustafa Yayınları	2014	Farsça	Kenan Çamurcu
Üstad Cevad Meliki Tebrizi	Likaullah Allah ile Buluşmak	Önsöz Yayıncılık	2015	Arapça	İskender Akot
Vehbe Zuhayli	Tefsir'ül Veciz	Dua Yayıncılık	2012	Arapça	Hacı İnan
Vehbe Zuhayli	Hanefi Fıkıhı (4 Cilt Takım)	Sağlam Yayınları	2020	Arapça	Yusuf Ciğer
Vehbe Zuhayli	İslam Hukukunda Savaş	İhtar Yayınları		Arapça	İsmail Bayar
Vehbe Zuhayli	Günümüz Meselelerine Fetvalar	Risale	2018	Arapça	Ersan Urcan
Vehbe Zuhayli	Fıkıh Usulü	Risale	1996	Arapça	Ahmet Efe
Zafer Ahmet el-Osman et-Tehanevi	Hadis Usulü	Takdim	2020	Arapça	Selman Keleş
Zekeriya Kandehlevi	Sahabe Hayatından Amellerin Faziletleri	Millî Gazete	2000	Arapça	Yusuf Karaca
Zekeriya Kandehlevi	Asr-ı Saadet Hutbeleri Hz. Peygamber ve Sahabe Dönemi	Özgü Yayınları	2010	Arapça	Abdülkerim Akbaba
Zekeriya Kandehlevi	Hadis, Fıkıh ve Tıp Açısından Sakal Sünnetinin Önemi ve Ölçüsü	Selamet	1985	Arapça	Halil Tatlıgöl
Zekeriya Kandehlevi	Kitap ve Sünnete Göre Mutluluğun Kazanılması	Vahdet	1984	Arapça	Harun Ünal

Zekeriya Kandehevi	Hayatü's Sahabe	Beyzade Yayınları	2010	Arapça	Mehmet Karabulut, Cengiz Yağcı
Zekeriya Kandehevi	Sakalrisalesi; Hanefî, Şafi, Malikî ve Hanbeli Mezheplerinde Sakal Tıraşı Haramdır	Gaye Matbaacılık	1982	Arapça	Mustafa Efe

EK 8: Siyasi Alandaki Çeviri Eserler

Abdal-Rahman Habannakah Maydānī	Tarih Boyunca Yahudi	Şule Yayınları	1992	Arapça	Ener Güvenç
Abdülfettah Mazlum	İslam Dünyasında Nasyonalizm Fitnesi	Fıtrat Yayınları	1986	Arapça	Sadık Hidayetoğlu
Ahmed Raif	Hücrede: İşkence Günlüğü	Girişim	1986		Abdullah Yıkılmaz
Ali Hasan Nizamü'l-mülk	Siyasetnâme	Dergâh Yayınları	1987	Farsça	Nurettin Bayburtlugil
Allame Hasan Kazvini	Harameyn Haramileri	Evrensel Yayıncılık	1995	Arapça	Kadri Çelik
Allame Numan Şibli	Bütün Yönleriyle Hz. Ömer Ve Devlet İdaresi	Mahya Yayıncılık	2015	Arapça	Talip Yaşar Alp
Aziz El Azme	Sosyal ve Tarihi Bağlamı İçinde İslam Hukuku	İz Yayıncılık	1992	Arapça	Fethi Gedikli
Ebu'l Hasan Ali En-Nedvi	İslam Önderleri Tarihi 5 Cilt	Kayıhan Yayınları	2016	Arapça	Yusuf Karaca
Ebu'l Hasan Ali En-Nedvi	İslam'ın Siyasi Yorumu	Bedir Yayınları		Arapça	Günan Mergen
Ebu'l Hasan Ali En-Nedvi	Müslümanların Gerilemesiyle Dünya Neler Kaybetti	Kayıhan Yayınları	2022	Arapça	Mustafa Acioğlu Abdullah Tırabzon
Ebu'l Hasan Ali En-Nedvi	Sultan Selaheddin Eyyübî	Asalet Yayınları	2021	Arapça	Diyaettin Uysal
Ebu'l Hasan Ali En-Nedvi	Batı ile Hesaplaşma	Risale	2020	Arapça	Yusuf Yılmaz
Ebu'l Hasan Ali En-Nedvi	İslam Işığında Doğu ve Batı Mukayesesi	Hisar Yayınevi		Arapça	A. Baki Turan
Ebu'l Hasan Ali En-Nedvi	Müslümanlar ve Filistin Davası	Asalet Yayınları	2022	Arapça	Ahmet Bozdağ
Ebu'l Hasan Ali En-Nedvi	Dünya Kültür ve Medeniyetine İslam'ın Etkileri	Mahya Yayınları	2015	Arapça	Yusuf Karaca
Enver Hoca	Arnavutluk Güvenle ve Korkmadan İlerliyor	Er-Tu Matbaası	1978	Arnavutça	
Enver Hoca	Avrupa Komünizmi Antikomünizmdir	Yurt Kitap-Yayın	1988	Arnavutça	Selçuk Kış
Enver Hoca	Emperyalizm ve Devrim	Yıldız Yayınevi	1979	Arnavutça Fransızca	A. Fırat
Enver Hoca	Kruşevçiler: Anılar	Yurt Kitap-Yayın	1990	Arnavutça	
Enver Hoca	Ortadoğu Üzerine Düşünceler, 1958-1983	Evrensel Basın Yayın	1990	Arnavutça	Hasan Asgar Gürgöz
Enver Hoca	Proleter Demokrasi Gerçek Demokrasidir	Y.Güray Matbaası	1978	Arnavutça	

Enver Hoca	Seçmeeserler	Özdem Kardeşler Matbaası	1978	Arnavutça	Ahmet Polat
Enver Hoca	Yugoslav Öz Yönetimi Kapitalist Bir Teori ve Pratik	Ufuk Matbaası	1979	Arnavutça	
Enver Hoca	Yugoslav Öz-Yönetimi Kapitalist Bir Teori ve Uygulamadır		1978	Arnavutça	Osmanlı Matbaası
İmam Humeyni	İslam'da Devlet Velayet-i Fakih	Ehl-i Beyt Yayınları	2022	Farsça	Ahmed Hüseyinoğlu
İmam Humeyni	Sırr-ı Salat Mi'racu's-Salikin ve Salatu'l-Arifin	Önsöz Yayıncılık	2016	Farsça	Kenan Çamurcu
İmam Humeyni	İmam Humeyni'nin Düşüncesinde Masumların Peygamberlerin ve Ehlibeyt'in Çehresi	Kevser Yayınları	2009	Farsça	İbrahim Erkin
İmam Humeyni	İmam Humeyni'nin Penceresinden İmam Ali	Tesnim Yayınları	2015	Farsça	İsmail Bendiderya
İmam Humeyni	Tefsir-i Kur'an-ı Mecid	Kevser Yayınları	2020	Farsça	
İmam Humeyni	Cemal Aynası Hamd Suresi'nin Tefsiri, Cihad-ı Ekber, İrfani Mektuplar	El-Mustafa Yayınları	2014	Farsça	Kadri Çelik İsmail Avcı
İmam Humeyni	Nefis Tezkiyesi	Önsöz Yayıncılık	2020	Farsça	Muaz Pazarpaşı
İmam Humeyni	Adab-ı Salat	Önsöz Yayıncılık	2021	Farsça	Talip Çetinkaya
İmam Humeyni	Akıl ve Cehalet Askerleri	İhsan Yayınları		Farsça	Kadri Çelik
İmam Humeyni	İmam Humeyni Açısından Filistin	İhsan Yayınları		Farsça	Kadri Çelik
İmam Humeyni	İmam Humeyni'nin Önemli İç ve Dış Sorunlara İlişkin Tarihi Mesajı	İran İslam Cumhuriyeti Kültür Merkezi	1988	Farsça	
İmam Humeyni	İmam'la Söyleşi	Fecr	1991	Farsça	Muhammed Nayif Şayir
İmam Humeyni	Konuşmalar	Ankara Büyükelçiliği	1982	Farsça	
İmam Humeyni	Sözleriyle Hatt-ı İmam	Endişe	1992	Farsça	Hüseyin Şahin
İran İslam Cumhuriyeti Kültür Müsteşarlığı	İmam Humeyni'nin İlahi ve Siyasi Vasiyetnamesi	İran İslam Cumhuriyeti Kültür Müsteşarlığı	1989	Farsça	
İran İslam Cumhuriyeti Kültür Müsteşarlığı	İran Devrimci Hikayeleri-Antoloji	Sosyal Klasikler Yayınevi	1979	Farsça	İldeniz Kurtulan
Khusru Rüzbeh	İran'da Şafak Söküyor İran Tudeh Partisi Merkez Komitesi Hisrov Ruzbeh'in Savunması	Doğan Basımevi	1978	Farsça	H. Azeroğlu
Mahmud Hasan El-Mısri	Dört Büyük Halifenin Hayatı Hz. Ebubekir-Hz. Ömer-Hz. Osman-Hz. Ali (r.a.)	Karınca Kitap	2015	Arapça	Ayşegül Özdemir

Muammer Kaddafi	Muammer ElKaddâfi'nin Lübnan Üniversitelerinden Bir Grup Öğretim Üyesine Hitaben Konuşması	Libya Arap Halk Cemahiriyesi İslâma Çağrı Derneği	1986	Arapça	
Muammer Kaddafi	Yeşilkitap (1:)Demokrasi Sorunun Çözümü, Halk Otoritesi 2:)Ekonomi Sorunun Çözümü, Sosyalizm],(3:)Evrensel Üçüncü Teorinin Sosyal Temeli	Haznedar Ofset	1982	Arapça	
Muammer Kaddafi	Görüşlerim	Alter Yayıncılık	2011	Arapça	
Muhammad Ali Sa'îd	Britanya ve İbn-i Suud	Şura	1990	Arapça	Mehmet Erkoç
Muhammad Shadîd	Resullullah'ın Davet ve Cihadı				Hüseyin Çakmal
Muhammed Hüseyin Heykel	3. Petrol Savaşı / Körfez Savaşının Perde Arkası	Pınar Yayınları	1992	Arapça	N. Ahmed Asrar
Muhammed Hüseyin Heykel	Amerikan İmparatorluğu / İşgal- Katliam- Gasp - Emperyalizm	Pınar Yayınları	2008	Arapça	İsmail Yaşa
Muhammed Hüseyin Heykel	Kahire Dosyası	Bilgi Yayınevi	1974	Arapça	Berrin Büktaş
Murtaza Mutahhari	Hicab	Önsöz Yayıncılık	1987 2020	Farsça	Salih Faik Muaz Pazarpaşı
Murtaza Mutahhari	İslam'da Cihad ve İnanç Özgürlüğü	Önsöz Yayıncılık	2021	Farsça	Muaz Pazarpaşı
Murtaza Mutahhari	Adli İlâhi	İşaret	1988	Farsça	Hüseyin Hatemî
Murtaza Mutahhari	Ehl-i Beyt İmamları'nın Siyasi Tutumları	Kevser Yayınları	2007	Farsça	Cafer Bendiderya
Murtaza Mutahhari	İslam Cumhuriyeti Çevresinde	Şura	1991	Farsça	Alptekin Dursunoğlu
Murtaza Mutahhari	İslam Devrimi	Akademi	1989	Farsça	Kenan Çamurcu
Murtaza Mutahhari	Son Yüzyıldaki İslami Hareketler	Sahra	1989	Farsça	İbrahim Şahin
Münir Muhammed Gadban	İslam'da Siyasi Antlaşma	İlke Yayıncılık	1993	Arapça	
Münir Muhammed Gadban	Müslüman Kardeşler, Seyyid Kutup ve Gelecek	Pınar Yayınları	2016	Arapça	
Münir Muhammed Gadban	Sen Ey Müslüman Genç!	Ravza Yayınları	2021	Arapça	
Necip Ceylani	Uhuddan Kalan Hatıra	Erkam	1988	Arapça	Ali Hüsrevoğlu
Oliver Roy	Afganistan'da Direniş ve İslam	Yöneliş Yayınları	2014		Kadri Mustafa Orağlı
Saddam Hüseyin	Arapların Bağımsızlık ve Birliği Uğrunda	Yabancı Dillerde Ceviri ve Yayın Dairesi	1980	Arapça	

Saddam Hüseyin	Başkan Saddam Hüseyinin Bağlantısız Ülkeler Konferansındaki Söylevi	Yabancı Dillerde Ceviri ve Yayın Dairesi	1982	Arapça	
Saddam Hüseyin	Başkan Saddam Hüseyin'in Ordu Bayramındaki Söylevi	Çam Matbaası	1982	Arapça	
Saddam Hüseyin	Başkan Saddam Hüseyin'in Fransız Basın-Yayın Temsilcileriyle Görüşmesi	Yabancı Dillerde Ceviri ve Yayın Dairesi	1982	Arapça	
Saddam Hüseyin	Başkan Saddam Hüseyin Arap Kültür ve Tanıtma Bakanlarıyla Görüşüyor	Çam Matbaası	1982	Arapça	
Saddam Hüseyin	Başkan Saddam Hüseyin Arap Kültür ve Tanıtma Bakanlarıyla Görüşüyor	Yabancı Dillerde Ceviri ve Yayın Dairesi	1982	Arapça	
Saddam Hüseyin	Başkan Saddam Hüseyin bağlantısız Ülkelerin Çalışma Bakanlarına Sesleniyor	Çam Matbaası	1982	Arapça	
Saddam Hüseyin	Başkan Saddam Hüseyin Bakanlar Kurulunda İran Saldırganlığından Konuşuyor	Çam Matbaası	1982	Arapça	
Saddam Hüseyin	Başkan Saddam Hüseyin ile Bir Konuşma	Çam Matbaası	1982	Arapça	Velit Ebuzehr
Saddam Hüseyin	Başkan Saddam Hüseyin'in Dördüncü Kolorduya Demeci	Çam Matbaası	1982	Arapça	
Saddam Hüseyin	Başkan Saddam Hüseyin'in Irak Birliklerinin Çekilmesiyle İlgili Söylevi	Çam Matbaası	1982	Arapça	
Saddam Hüseyin	Başkan Saddam Hüseyin'in Irak Nükleer Kuruluşlarına Yapılan Siyonist Saldırganlığı Hakkındaki Konuşması	Maya Matbaacılık	1981	Arapça	
Saddam Hüseyin	Başkan Saddam Hüseyin'in İslam Bakanlar Konferansındaki Söylevi	Çam Matbaası	1982	Arapça	
Saddam Hüseyin	Başkan Saddam Hüseyin'in Ürdün Basınıyla Görüşmesi	Çam Matbaası	1982	Arapça	
Saddam Hüseyin	Başkan Saddam Hüseyin'in Yurtsal Bayram Dolayısıyla Söylevi 1981	Çam Matbaası	1982	Arapça	
Saddam Hüseyin	Başkan Saddam Hüseyin Yurtsal Mecliste İran Saldırganlığından Konuşuyor 1980	Çam Matbaası	1982	Arapça	
Saddam Hüseyin	Irak, İranla Olan Çatışmasını İslam Devletlerine anlatıyor	MayaMatbaacılık	1981		
Saddam Hüseyin	Irak'in Politikalarıyla İlgili Başkan Saddam Hüseyin'in Basın konferansı	Çam Matbaası	1982	Arapça	
Saddam Hüseyin	Irak'in Politikalarıyla İlgili Başkan Saddam Hüseyinin Basın Konferansı	Yabancı Dillerde Ceviri ve Yayın Dairesi	1982	Arapça	

Saddam Hüseyin	İrak'in politik ve Özel Deneyi İle İlgili Başkan Saddam Hüseyin'in bir görüşmesi	Çam Matbaası	1982	Arapça	
Saddam Hüseyin	İraak'in Politik ve Özel Deneyi İle İlgili Başkan Saddam Hüseyinin Bir Görüşmesi	Yabancı Dillerde Ceviri ve Yayın Dairesi	1982	Arapça	
Saddam Hüseyin	İran Savaşı ile İlgili Başkan Saddam Hüseyin'in basın konferansı	Çam Matbaası	1982	Arapça	
Saddam Hüseyin	Saddam Hüseyin Devrim ve Yurtsal Eğitim	Çam Matbaası	1982	Arapça	
Saddam Hüseyin	Suriye-İran İşbirliğinin İçyüzü. Başkan Saddam Hüseyin'in Yurtsal Meclis'te Yaptığı Konuşma	Çam Matbaası	1982	Arapça	
Vjačeslav Ivanovič Katamidze	Bakûforum: Gazeteci Gözüyle İslâm Konferansı	Novosti	1987	Arapça	

ÖZGEÇMİŞ

Ad Soyad: İskender GÜNEŞ	
Eğitim Bilgileri	
Lisans	
Üniversite	Sakarya Üniversitesi
Fakülte	Fen Edebiyat Fakültesi
Bölümü	Mütercim Tercümanlık (Almanca)
Yüksek Lisans	
Üniversite	Sakarya Üniversitesi
Enstitü Adı	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	Çeviribilim Anabilim Dalı
Programı	Çeviribilim Yüksek Lisans
Makale ve Bildiriler	
<ol style="list-style-type: none">1. The Impact of Islamic Opinions On Social Culture Transferred From The Middle East Through Translation/ Ortadoğu'dan Çeviri Aracılığıyla Aktarılan İslamcı Görüşlerin Toplumsal Kültüre Etkisi2. Kültürel Dönüşüm ve Çeviri Olgusu/ Cultural Transformation and Translation	